

**БАРИЛГА, ХОТ
БАЙГУУЛАЛТЫН ЯАМ**

Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг
**ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ,
ГЕОДЕЗИ, ЗУРАГ ЗҮЙН ГАЗАР**

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ, ТҮҮНИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА, ТӨСӨЛ АРГА ХЭМЖЭЭ

/АЛБАН ХЭРЭГЦЭЭНД ЗОРИУЛСАН ХУРААНГУЙ/

ХОЁР ДАХЬ ХЭВЛЭЛ

Улаанбаатар хот
2020 он

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ, ТҮҮНИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА, ТӨСӨЛ АРГА ХЭМЖЭЭ

/Албан хэрэгцээнд зориулсан хураангуй/
Хоёр дахь хэвлэл

Хянасан: Ц.Ганхүү /ГЗБГЗЗГ-ын дарга бөгөөд ГШҮХ-ны нарийн бичгийн дарга/
Р.Ганхуяг /ГЗБГЗЗГ-ын Захиргаа, удирдлага хамтын ажиллагааны газрын дарга/
Ж.Батсайхан /ГЗБГЗЗГ-ын Газар зохион байгуулалтын хэлтсийн дарга/
М.Хүрэлбаатар /ГЗБГЗЗГ-ын Газар зохион байгуулалтын хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн/

Эмхэтгэсэн:

Б.Дөл /ГЗБГЗЗГ-ын Суурь судалгаа, мониторингийн хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн/
П.Гэрлээ /ГЗБГЗЗГ-ын Газар зохион байгуулалтын хэлтсийн мэргэжилтэн/
Г.Намсрай /Төслийн багийн ахлагч/
Л.Мягмаржалбуу /Төслийн багийн ерөнхий зөвлөх/
Б.Түвшинтөр /Төслийн багийн мэргэжилтэн/

Эх бэлтгэсэн: Ш.Гантуул
Цаасны хэмжээ: 60x84/8
Хэвлэлийн хуудас: 31.25 х.х

“СОДПРЕСС” ХХК-д эхийг бэлтгэж хэвлэв.

Улаанбаатар хот
2020 он

ӨМНӨХ ҮГ

ГАЗАР бол манай орны тусгаар тогтнолын баталгаа, ард түмний мэдэлд байх үнэт зүйл, төрийн онцгой өмч юм.

Төрөөс газрын талаар баримтлах нэгдсэн бодлого, нэгдсэн төлөвлөлт байхгүйгээс салбарууд тус тусдаа бодлого, үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлдэг тогтолцоо манай улсад буй болсноор газар үнэ цэнээ алдаж, ард түмэн газраас хүртэх үр ашгийг хүртэж чадахгүй, томоохон төсөл, хөтөлбөрүүд хэрэгжихгүй байна. Товчхон хэлбэл, газрын зохицуулалтгүй ашиглалтаас үүдэлтэй агаар, хөрс, усны бохирдол, хүн амын хэт төвлөрөл, замын түгжрэл, бэлчээрийн доройтол, цөлжилт, газрын маргаан зөрчил, ядуурал зэрэг байгаль орчин, нийгэм, эдийн засгийн олон асуудлууд үүссэн байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 19 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030”-ын 2.1-т “Эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийг хангахын тулд макро эдийн засгийн зохистой бодлогыг хэрэгжүүлж, эдийн засгийн бүтцийг төрөлжүүлнэ. Хөдөө аж ахуй, аж үйлдвэр, түүний дотор хөнгөн, хүнс, барилгын материал, зэс

боловсруулах, нүүрс, нефть-хими, хар төмөрлөгийн үйлдвэрлэл, аялал жуулчлал, уул уурхайн олборлох салбарын хөгжилд тэргүүлэх ач холбогдол өгч, эрчим хүч, дэд бүтцийн салбарыг түрүүлж хөгжүүлнэ” гэж, мөн 2016 оны 45 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 2.84-т “Газрын нэгдсэн бодлого, тогтолцоог бүрдүүлж, газар ашиглах, эзэмших, өмчлөх эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгоно” гэж заасны дагуу улсын хэмжээнд газрын нөхцөл, нөөц, даац, чадавх болон иргэн, улс орны хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн салбарын бүх яамд, агентлагууд хамтран Монгол Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг боловсрууллаа.

Уг төлөвлөгөө нь эдийн засгийг төрөлжүүлэн улс орноо хөгжүүлэх, газар нутагтаа хүн амаа тархаан суурьшуулах, өрхийн аж ахуйг хөгжүүлэх, томоохон хөрөнгө оруулалт хийх нөхцөлийг бүрдүүлэх, уламжлалт бэлчээрийн болон эрчимжсэн мал аж ахуйг хослон эрхлэх, газар тариалан, аялал жуулчлалын хөгжлийг эрчимжүүлэх, уул уурхайн зүй зохистой ашиглалт, түүнээс байгаль орчинд үзүүлж буй сөрөг нөлөөллийг бууруулах, зам, харилцаа, дэд бүтэц, ойн болон усны сан бүхий газрын ашиглалт, хамгаалалт, тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөх зэрэг манай орны тогтвортой хөгжлийн бүхий л асуудлуудыг хамруулсан бөгөөд энэ нь газрын санг нэгдсэн бодлогоор удирдах, төлөвлөх, бүртгэх, үнэлэх, мэдээллийн сан бүрдүүлэх, хянах үйл ажиллагааны тогтолцоог бүрдүүлэх боломжийг олгох юм.

Монгол Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний баримт бичиг нь газар, байгалийн нөөцтэй холбоотой бүхий л салбарын суурь, бодлогын баримт бичиг байх ёстой бөгөөд салбарууд өөр хоорондоо уялдан зангидагдах гол нөхцөлийг бүрдүүлж байгаа учраас энэхүү төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх нь Засгийн газар, яам, агентлагууд, орон нутгийн хамтын үүрэг мөн.

Энэхүү төлөвлөгөөг эрхлэн боловсруулсан Барилга, хот байгуулалтын яам, Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар болон уг ажилд идэвхтэй оролцсон яам, агентлаг, орон нутгийн удирдлагууд, хамтран ажилласан эрдэмтэн, судлаач нар, гүйцэтгэгч байгууллагад талархал илэрхийлж, уг ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх ажилд нь амжилт хүсье.

МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ САЙД

УХНААГИЙН
ХҮРЭЛСҮХ

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2018 оны 12 дугаар
сарын 19-ний өдөр

Дугаар 384

Улаанбаатар
хот

Улсын газар зохион байгуулалтын
ерөнхий төлөвлөгөө батлах тухай

Газрын тухай хуулийн 18.1.7, 25.2-т заасныг тус тус үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг хавсралтад заасан бүрдэлтэйгээр баталсугай.

2. Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгагдсан өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд хамаарах төсөл, арга хэмжээг Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр, жил бүрийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлд тусгаж, улс, орон нутгийн төсөв, гадаадын зээл, тусламжаар болон бусад эх үүсвэрээс санхүүжүүлэх арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхийг Засгийн газрын гишүүд, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарт үүрэг болгосугай.

3. Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө батлагдсантай холбогдуулан дараахь арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг Засгийн газрын гишүүд, төрийн захиргааны байгууллага, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нарт даалгасугай:

а/ улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгагдсан төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх газруудын байршил, хил зааг, хэмжээг газар дээр нь нарийвчлан тогтоож, газрын мэдээллийн санд бүртгэн олон нийтэд мэдээлэх талаар холбогдох арга хэмжээ авахыг Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар (Ц.Ганхүү), бүх шатны Засаг дарга нарт;

б/ аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөнд нийцүүлэн боловсруулж, шинэчлэн батлуулах талаар шуурхай арга хэмжээ авч ажиллан газар зохион байгуулалтын зураг, схем, техник, эдийн засгийн үндэслэлийг боловсруулж дуусах хүртэлх хугацаанд улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгагдсан төсөл, арга хэмжээ хэрэгжих газарт бусдад газар өмчлүүлэх, эзэмшүүлэх, ашиглуулах шийдвэр гаргахгүй байхыг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нарт үүрэг болгож, энэ чиглэлээр мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлэн хяналт тавьж ажиллахыг Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар (Ц.Ганхүү)-т;

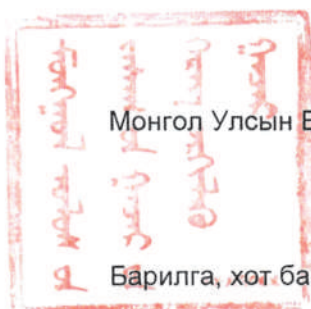
в/ газрын нэгдмэл сангийн үндсэн ангилал тогтоох асуудлыг 2019 оны I улиралд багтаан Засгийн газарт оруулан шийдвэрлүүлэх, цаашид ангилал шилжүүлэх ажлыг зохион байгуулж ажиллахыг Барилга, хот байгуулалтын сайд Х.Баделханд;

г/ улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг салбар хооронд уялдуулан зохицуулахыг Газрын шинэтгэлийн үндэсний хороо (Ө.Энхтүвшин)-нд;

4. Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн явц, үр дүнгийн талаар жил бүрийн I улиралд багтаан Засгийн газарт танилцуулж байхыг Барилга, хот байгуулалтын сайд Х.Баделханд даалгасугай.

5. Энэ тогтоол гарсантай холбогдуулан “Ерөнхий төлөвлөгөө батлах тухай” (Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө) Засгийн газрын 2003 оны 12 дугаар сарын 24-ний өдрийн 264 дүгээр тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

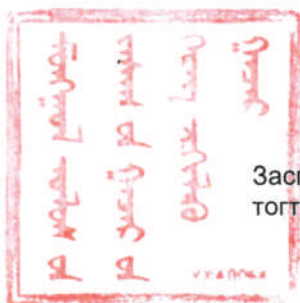

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Барилга, хот байгуулалтын сайд

У.ХҮРЭЛСҮХ

Х.БАДЕЛХАН

Засгийн газрын 2018 оны 384 дүгээр
тогтоолын хавсралт

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БАРИМТ БИЧГИЙН БҮРДЭЛ

Нэг. Бичиглэлийн материал:

I боть. Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний ерөнхий хэсэг	193 хуудас
II боть. Бүрэлдэхүүн хэсэг-1: Хөдөө аж ахуйн салбарын хөгжлийн чиг хандлага, хөдөө аж ахуйн газрын улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө	330 хуудас
III боть. Бүрэлдэхүүн хэсэг-2: Хотжилт, хот, суурин, үйлдвэр, уурхайн хөгжлийн чиг хандлага, хот тосгон, бусад суурины газрын улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө	354 хуудас
IV боть. Бүрэлдэхүүн хэсэг-3: Аялал жуулчлалын хөгжлийн чиг хандлага, аялал жуулчлалын бүс нутгийн улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө	129 хуудас
V боть. Бүрэлдэхүүн хэсэг-4: Дэд бүтцийн хөгжлийн чиг хандлага, зам, шугам сүлжээний газрын улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө	187 хуудас
VI боть. Бүрэлдэхүүн хэсэг-5: Ойн салбарын хөгжлийн чиг хандлага, ойн сан бүхий газрын улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө	64 хуудас
VII боть. Бүрэлдэхүүн хэсэг-6: Усны салбарын хөгжлийн чиг хандлага, усны сан бүхий газрын улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө	112 хуудас
VIII боть. Улсын тусгай хэрэгцээний газрын улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө	115 хуудас

Хоёр. Зураглалын материал:

1. Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний бүрэлдэхүүн хэсэг тус бүрийн схем зураг бүхий каталоги	87 хуудас
2. Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний байр зүйн зураг M1: 2 000 000	10 ширхэг

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛЭЭС

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ГИШҮҮДЭД

Монгол Улсын Засгийн газрын 2020 оны 4 дүгээр сарын 8-ны өдрийн хуралдааны 23 дугаар тэмдэглэлд:

"XIII.1. Барилга, хот байгуулалтын сайд Х.Баделхан Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн 2019 оны явцын тайлангийн талаар Засгийн газрын гишүүдэд танилцуулав. Үүнтэй холбогдуулан:

1. Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний мэдээллийн сангийн мэдээлэлд өөрчлөлт, шинэчлэлт оруулах, нарийвчлах зайлшгүй шаардлагатай тохиолдолд Барилга, хот байгуулалтын яам, Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газарт хандан зохих журмын дагуу шийдвэрлүүлж байхыг Засгийн газрын гишүүд, Засгийн газрын холбогдох агентлагийн дарга нарт даалгав.

2. Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөнд аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг нийцүүлэн боловсруулах, шинэчлэн батлуулах ажлыг эрчимжүүлэхийг аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарт тус тус үүрэг болгов." гэжээ.

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗАР

Товчилсон үгийн тайлбар

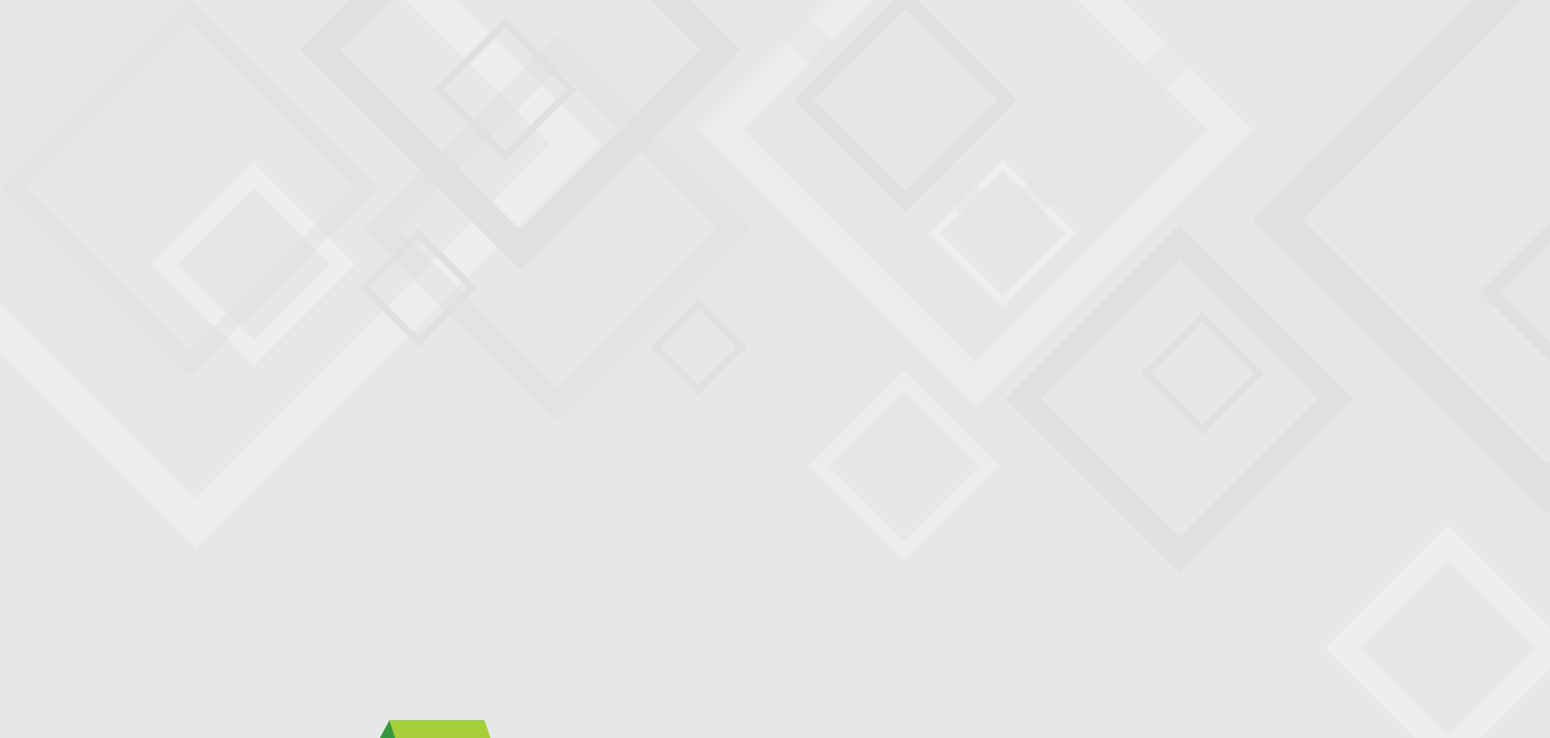
АДХГЗ	Ардын Депутатын Хурлын Гүйцэтгэх захиргаа
АЖ	Аялал жуулчлал
АИХ	Ардын Их Хурал
АМГТГ	Ашигт малтмал, газрын тосны газар
АНУ	Америкийн Нэгдсэн Улс
АХБ	Азийн хөгжлийн банк
БЗД	Баянзүрх дүүрэг
БНБД	Барилгын норм ба дүрэм
БНСУ	Бүгд Найрамдах Солонгос Улс
БНХАУ	Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс
БОАЖЯ	Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам
БСШУСЯ	Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам
БХБЯ	Барилга, хот байгуулалтын яам
БЦГ	Байгалийн цогцолборт газар
ГЗБ	Газар зохион байгуулалт
ГЗБГЗЗГ	Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар
ГЗБТ	Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө
ГНС	Газрын нэгдмэл сан
ГНСТ	Газрын нэгдмэл сангийн тайлан
ДГ	Дархан газар
ДНБ	Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн
ДНГ	Байгалийн нөөц газар
ДЦГ	Дархан цаазат газар
ЖДҮ	Жижиг дунд үйлдвэр
ЗГ	Засгийн газар
ЗТХЯ	Зам, тээврийн хөгжлийн яам
ИНД	Иргэний нисэхийн дүрэм
МҮХАҮТ	Монголын үндэсний худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим
МХЕГ	Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар
ӨЭМТ	Өрхийн эрүүл мэндийн төв
ПГХ	Палеонтологи, геологийн хүрээлэн
САА	Сангийн аж ахуй
СӨХ	Сууц өмчлөгчдийн холбоо
СХД	Сонгинохайрхан дүүрэг
СЭМҮТ	Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төв
ТХГН	Тусгай хамгаалалттай газар нутаг
ТЭЗҮ	Техник эдийн засгийн үндэслэл
УИХ	Улсын Их Хурал
УТХГ	Улсын тусгай хамгаалалттай газар
УУХҮЯ	Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам
УЦС	Усан цахилгаан станц
ҮХ Г	Үндэсний хөгжлийн газар
ХАА	Хөдөө аж ахуй
ХЗДХЯ	Хууль зүй, дотоод хэргийн яам
ХХААХҮЯ	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам
ХЭАА	Хувиараа эрхлэх аж ахуй
ШУА	Шинжлэх Ухааны Академи
ЭМЯ	Эрүүл мэндийн яам

ГАРЧИГ

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ БОЛОВСРУУЛАХ ҮЕИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ, ХЭРЭГЦЭЭ ҮНДЭСЛЭЛ, АЧ ХОЛБОГДОЛ	11
УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	21
1. ХАА-н газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ	24
2. Хот тосгон, бусад суурин газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ	54
3. Аялал рекреацийн нөөц бүхий газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ	96
4. Зам, шугам сүлжээний газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ.....	120
5. Ойн сан бүхий газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ.....	154
6. Усны сан бүхий газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ	168
7. Улсын тусгай хэрэгцээний газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ	184
УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНД ТУСГАГДСАН АРГА ХЭМЖЭЭНҮҮД	217

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ
ТӨЛӨВЛӨГӨӨ БОЛОВСРУУЛАХ ҮЕИЙН НӨХЦӨЛ
БАЙДАЛ, ХЭРЭГЦЭЭ ҮНДЭСЛЭЛ, АЧ ХОЛБОГДОЛ

УГЗБЕТ-Г ШИНЭЧЛЭН БОЛОВСРУУЛАХ ҮЕИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Монгол Улсын нийгэм, эдийн засгийн өнөөгийн ерөнхий байдал

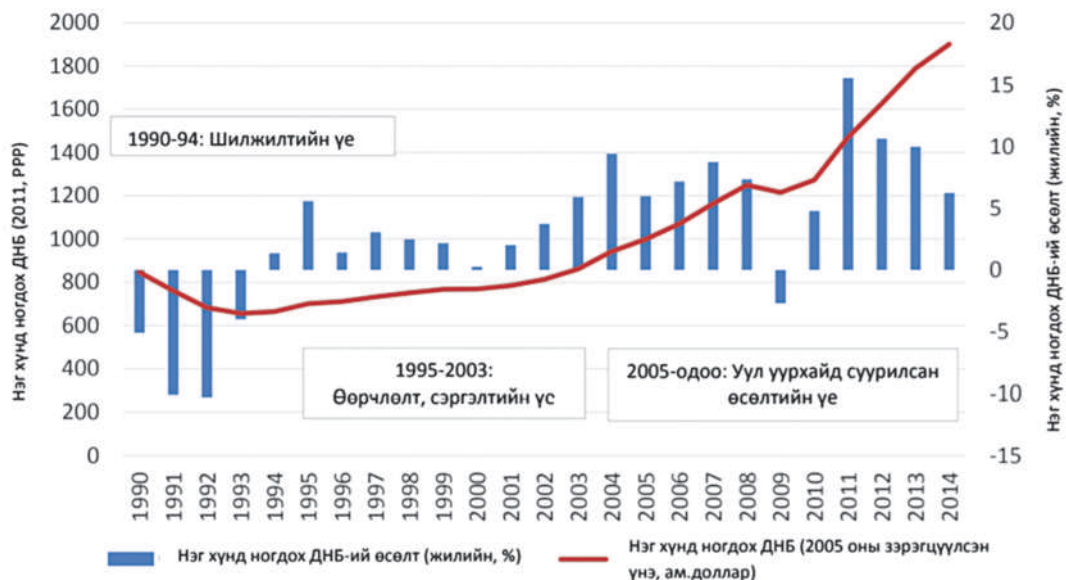
Байгалийн нөөцийн хэрэгцээ өсөн нэмэгдэхийн сацуу аж үйлдвэржилт болон хотжилт асар хурдацтай явагдаж байгаа нь газар ашиглалт, хүн амын суурьшлын бүтцэд өөрчлөлт бий болгож, усны нөөц багасах, чанар муудах, биологийн олон янз байдал алдагдах, ой мод устгах, цөлжилт үүсэх, бохирдлын түвшин нэмэгдэх, улмаар хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэх зэрэг олон үр дагаврыг дагуулж байна. Хүн ам хэт нягтаршиж, хот байгуулалт, дэд бүтцэд шаардлагатай газрын хэрэгцээ ихсэхийн хирээр нутгийн уугуул иргэд зэрэг эмзэг бүлгийнхэнд тусах сөрөг нөлөө ихсэж байна.

Дэлхий нийтийн практикт газрын харилцааны асуудлыг шийдвэрлэхдээ нутгийн уугуул иргэдийн нэр төр, тэдний эрх, амьдралын хэв маяг, амьжиргааны тогтолцоо, соёл, уугуул нутаг, дундын өмч хөрөнгө, байгалийн болон соёлын өв бүхий газрын газар зохион байгуулалтыг тэдний оролцоо, эрх ашигт нийцүүлэх хандлага түгээмэл шинжтэй болж байна. Манай улсад нийтийн эзэмшлийн харилцаагаар зохицуулдаг газар, байгалийн нөөц баялаг бүхий газар нутгийн ерөнхий хил заагийг тогтоох, тэгш, шударга хуваарилалт, хүрэлцээний асуудал орхигдох хандлагатай болж байна.

Монгол Улс 1990 онд ардчилал, чөлөөт зах зээлийн эдийн засгийн тогтолцоонд шилжсэний дараах хэсэг хугацаанд хүн амын амьжиргааны түвшин огцом доройтож, ДНБ 1990 онд 2.2 их наяд төгрөг байсан бол 1993 онд 1.8 их наяд төгрөг (2005 оны зэрэгцүүлэх үнээр) болон буурч, 1994 оны эцэс хүртэл ДНБ-ий өсөлт -4.4% байв. Нэг хүнд ногдох ДНБ 1990 онд 1,047,500 төгрөг байсан бол 1993 он гэхэд 825,300 төгрөгт (2005 оны зэрэгцүүлэх үнээр) хүрсэн нь нэг хүнд ногдох ДНБ-ий хамгийн доод хувь хэмжээ байлаа. 1992 онд инфляц гурван оронтой тоонд буюу 325.5%-д хүрсэн байна.

Харин 1995 оноос эхлэн эдийн засаг аажмаар сэргэж, удаан боловч тогтвортойгоор өсөж эхэлсэн бөгөөд 2003 онд нэг хүнд ногдох ДНБ 1990 оны түвшинд эргэж хүрчээ. Монголын эдийн засаг 2000-2009 онд жилд дунджаар зургаан хувиар өссөн нь энэ үед Монгол Улс ашигт малтмалын хэд хэдэн томоохон ордыг ашиглалтад оруулсантай холбоотой юм. Алт, зэсийн асар том орд болох Оюу толгойн бүтээн байгуулалт 2010 онд эхэлснээр өсөлтийн оргил үе эхэлсэн бөгөөд судлаачдын тооцоолсноор энэ орд нь 2020 он гэхэд Монгол Улсын ДНБ-ий гуравны нэг хүртэлх хувийг дангаар бүрдүүлэх боломжтой юм.

Зураг 1. Монгол Улсын эдийн засгийн өсөлт, нэг хүнд ногдох ДНБ 1990-2014

Эх сурвалж: Дэлхийн хөгжлийн үзүүлэлтүүд, 2015

Монгол Улсын экспортын нийт дүн 2000-2012 оны хооронд 10 дахин өссөн бол эрдэс баялгийн салбарын нийт экспортод эзлэх дүн 10 хувиас 89 хувь хүртэл өсөж, эдийн засгийн уул уурхайгаас хараат байдлыг улам бүр нэмэгдүүлж байна.

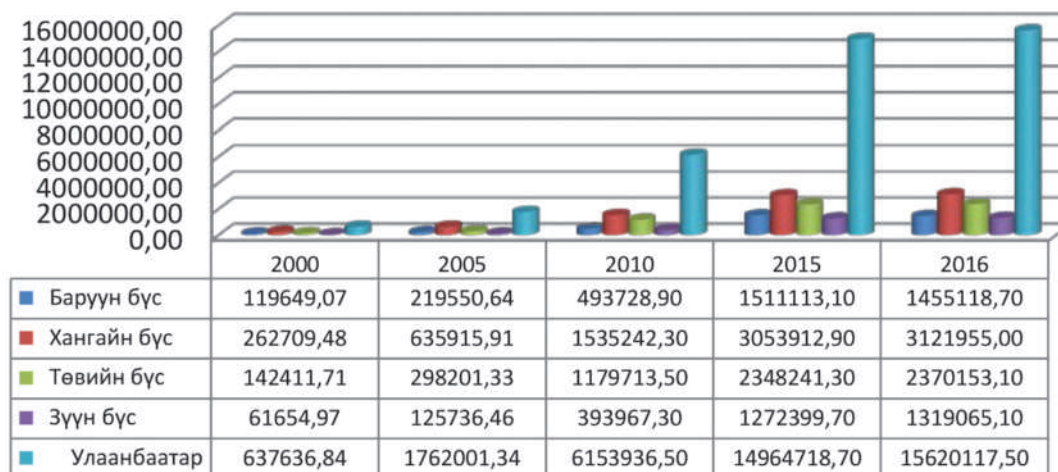
Эдийн засгийн өсөлтийн үед ядуурлын түвшин дорвитой буурч, 2010 онд нийт хүн амын 39 хувь нь ядуурлын шугамын дор байсан бол 2014 онд энэ үзүүлэлт 22 хувь, 2016 онд 29.2 хувь тус тус хүрчээ.

Монголын эдийн засаг 2005-2014 оны хооронд жилд дунджаар 9.9 хувиар өсч байсны гол хөдөлгүүр хүч нь уул уурхай, ялангуяа зэс, нүүрсний салбар байв. Эдийн засаг ийнхүү тэлэхэд гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт голлох нөлөө үзүүлж, 2011 оны байдлаар ДНБ-ий 45%-тай тэнцэх хүртлээ өсжээ. Уул уурхай Монголын эдийн засагт зонхилох салбар болсноор нийт экспортын 89%-ийг бүрдүүлж, экспортын 89%-ийг БНХАУ руу гаргаж байв. Хэдийгээр энэ үед ядуурал буурч, нэг хүнд ногдох орлогын хэмжээ өсөж байсан ч уул уурхайн салбараас хэт хамааралтай болж, зөвхөн нэг түнштэй их хэмжээний худалдаа хийж байснаас гадна бусад салбар төрөлжөөгүйн улмаас Монгол Улсын эдийн засгийн эмзэг байдал нэмэгдэж, гадаад зах зээлийн гэнэтийн цочрол, өөрчлөлтөд өртөмтгий болсон.

ДНБ-ний хэмжээг голлох салбараар авч үзвэл 2016 оны байдлаар уул уурхай, үйлчилгээний бусад салбар дийлэнх хувийг эзэлж байна. Энэ нь эдийн засгийн хөгжил салбараар жигд биш "солонгорч" чадаагүйг харуулж байна.

2000 онд хөдөөгийн бүс, Улаанбаатарын бүсийн ДНБ бараг тэнцүү байсан бол 2016 онд Улаанбаатарын бүсэд ДНБ-ий үйлдвэрлэл 2 дахин их байгаа бөгөөд энэ нь үйлдвэрлэлийн хэт төвлөрөл үүсэж хот хөдөөгийн ялгаа ихсэж бүсчилсэн хөгжлийн бодлого алдагдсан байгааг харуулж байна.

Зураг 2. ДНБ-ний үйлдвэрлэлийн график.сая төг /эдийн засгийн бүсүүдээр/ 2016 он

Монгол Улсын байгаль орчин, экологийн ерөнхий нөхцөл байдал*

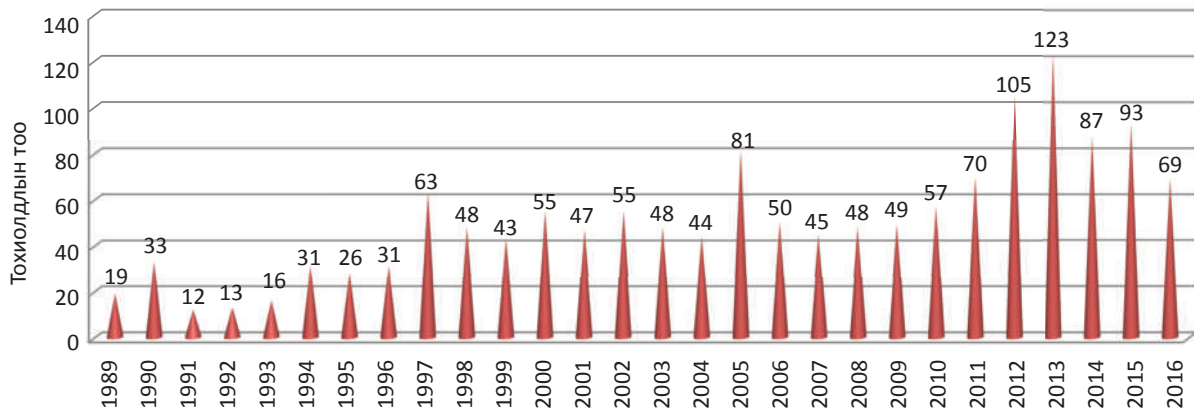
Дэлхийн дулаарлын нөлөө манай оронд эрчимтэй ажиглагдаж цаг уурын байнгын ажиглалтын мэдээгээр агаарын дундаж температур сүүлийн 70 гаруй жилд 2,2°C-аар нэмэгдэж, хур тунадасны хэмжээ бага зэрэг буурсан байна. Монгол Улсын хүлэмжийн хийн нийт ялгарлын хэмжээ дэлхийн дунджаас бага боловч нэг хүнд ногдох хүлэмжийн хийн ялгаралт нь 2014 оны байдлаар 6,08 тонн CO₂-эquiv байгаа нь дэлхийн дунджаас харьцангуй өндөр байна. Манай орны байгаль, нийгэм, эдийн засгийн салбарын уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөллийн үнэлгээний дүнгээр мал аж ахуй, газар тариалан, ойн аж ахуйн салбарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл нэмэгдэх хандлагатай байна. Уур амьсгалын өөрчлөлт, бэлчээрийн зохисгүй ашиглалт, уул уурхайн үйл ажиллагаа зэргээс үүдэлтэй газрын доройтол, цөлжилт эрчимтэй явагдаж нийт нутаг дэвсгэрийн 76.8% цөлжилтөд өртсөн байна.

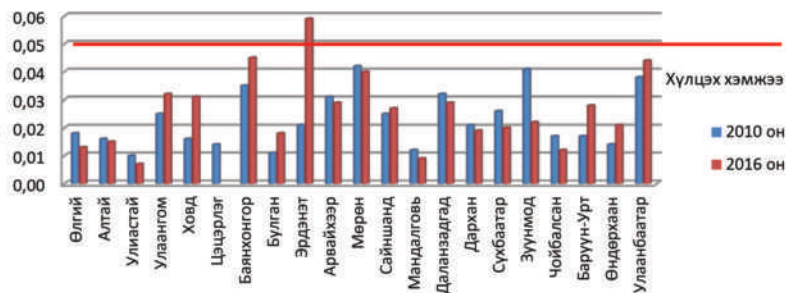
2015 оны цөлжилтийн нэгдсэн үнэлгээний дүнг өмнөх 2006 болон 2010 оны дүнтэй харьцуулж үзвэл цөлжилтийн нэн хүчтэй, хүчтэй зэрэглэл бүхий газруудын тархац нутаг нэлээд өөрчлөгдсөн буюу ялангуяа нэн хүчтэй зэрэглэл бүхий газрууд шинээр голомтлон үүссэн байна.

Сүүлийн жилүүдэд байгалийн гамшигт үзэгдэл, үүний дотор ус цаг уурын аюултай болон гамшигт үзэгдлийн давтагдал ихсэж байгааг дэлхийн цаг агаарын дулаарал, уур амьсгалын өөрчлөлттэй холбон тайлбарлаж байна. Тухайлбал, агаар мандлын гаралтай аюултай болон гамшигт үзэгдлийн тоо ихсэж, 1990-2000 онд жилд дунджаар 30 орчим аюултай үзэгдэл ажиглагддаг байсан бол 2001-2016 онд даруй 2 дахин нэмэгджээ.

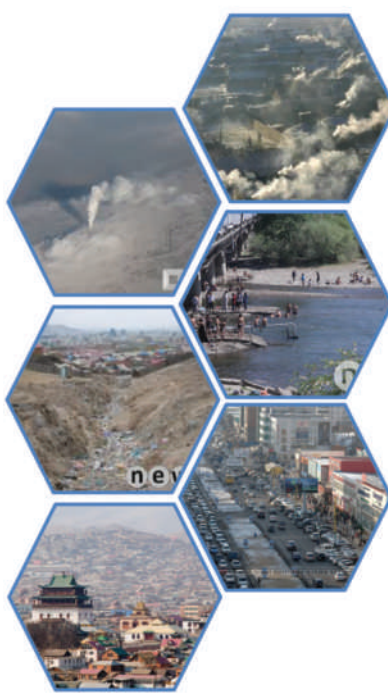
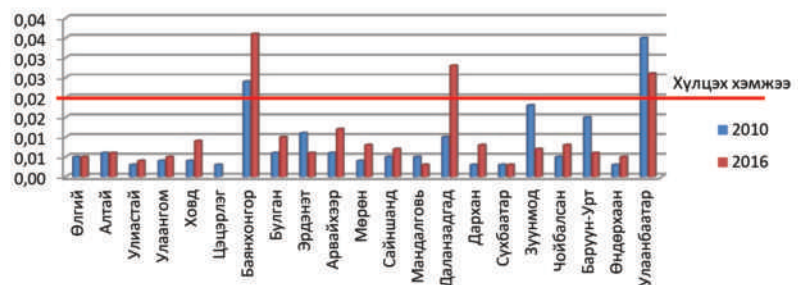
Зураг 3. Монгол оронд ажиглагдсан ус, цаг уурын аюултай болон гамшигт үзэгдлийн тоо

Агаар дахь азотын давхар эслийн жилийн дундаж агууламж

Агаар дахь хүхэрлэг хийн жилийн дундаж агууламж

/*Эх сурвалж: Байгаль орчны төлөв байдлын тайлан. 2016 он/

Сүүлийн жилүүдэд хот, суурин газрын хүн ам, автомашины тоо ихээхэн өсөж, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ нэмэгдэхийн хирээр агаар, хөрс, усны бохирдлын түвшин зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс давах тохиолдол тогтмол гарах болжээ. Улаанбаатар хотын агаар дахь хүхэрлэг хийн жилийн дундаж агууламж хүлцэх хэмжээнээс 2015 онд 2.4 дахин, 2016 онд 3 дахин их гарчээ. Орон нутгийн хэмжээнд авч үзвэл Баянхонгор, Даланзадгадад хүлцэх агууламжаас 1,6-1,8 дахин их байна.

Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн хуваарь, засаг захиргааны нэгжийн газар зохион байгуулалт, газрын нөөц, нэгдмэл сангийн удирдлагын тогтолцооны өнөөгийн байдал

Нутаг дэвсгэрийн газар зохион байгуулалтыг нийгэм-улс төр, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах үүднээс байнга хийдэггүй бөгөөд зөвхөн нийгэм-улс төр, төрийн байгууламж, өмчийн харилцаа, төсөв-эдийн засгийн бүтэц, тогтолцоонд өөрчлөн байгуулалт хийх зайлшгүй нөхцөл байдал үүссэн үед улсын хэмжээнд нийт нутаг дэвсгэрийг хэмжээнд нэгдсэн бодлогоор зохицуулж хийдэг.

Монгол улсын нутаг дэвсгэрийн хэлбэр нь төрийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд хэт сунаж тогтсон, хүн ам, газрын хэмжээ нь хэт харилцан адилгүй, бүс нутаг дахь нөөцийн хүртээмж, эдийн засгийн өгөөжийг тэгш хүртэх боломжийг хязгаарласан, нутаг дэвсгэр нь дундуураа өөр засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн нутаг дэвсгэрээр тусгаарлагдаж тасарсан (устранение чересполосицы и других неудобств территории; the elimination of farming and other inconveniences territory) зэрэг сөрөг нөхцөл байдлыг арилгах үүднээс тодорхой бүс нутаг, засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж хооронд нутаг дэвсгэрийн газар зохион байгуулалтыг гүйцэтгэдэг.

Монгол Улсад нэгдэлжих хөдөлгөөн өрнөж нэгдэл, сангийн аж ахуйнууд эрчимтэй байгуулагдах цаг үетэй давхцуулан тэдгээрийн эдийн засгийн бааз суурь, уламжлалт нутаг дэвсгэрийн хуваарилалтад тулгуурлан нутаг дэвсгэрийн нэгжийн газар зохион байгуулалтын ажлыг 1959-1975 онуудад аж ахуй хоорондын газар зохион байгуулалтын хүрээнд явуулж ирсэн.

1990-ээд онд шинэ үндсэн хууль батлагдсаны дараа орон нутгийн хотын статустай байсан аймгийн төвүүд сумын статустай болсон ба ХАА-н нэгдэл, улсын сангийн аж ахуйн эдийн засгийн тогтолцоо, зохион байгуулалт, үйлчилгээнд суурилсан сумын нутаг дэвсгэрийн хуваарилалт, бүтэц, тогтолцоо бараг хэвээр хадгалагдан үлдсэн байна. Төрийн эрх барих дээд байгууллага (АИХ, УИХ) нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийг 21 аймаг, нийслэл, 330 сум, 9 дүүрэгт хуваарилан хил заагийг баталж эзэмшүүлсэн.

Өнөөгийн байдлаар нутаг дэвсгэрийн өргөжүүлэх боломж муутай 9 аймгийн төв, УБ хотын суурьшлын бүсийг эхний ээлжид дахин төлөвлөлтөд оруулж газрыг шинэчлэн зохион байгуулах зайлшгүй шаардлагатай болоод байна.

Монгол улсын нутаг дэвсгэрийн хөгжил, засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн хуваарийн газар зохион байгуулалтын хүрээнд шийдвэрлэвэл зохих тулгамдсан асуудлууд:

1. Өмнөх нийгмийн үеийн улс орны бие даасан байдал, хувь хүний үзэл бодол, үйл ажиллагаанд байнга хяналт тавьж байх аймаг, сум, бригадын тогтолцооны хэт нягтрал үүсгэсэн, төсөв, хөрөнгө оруулалтын бие даасан байдлыг хангах боломжгүй, баг жалгаараа улс төрждөг, нутаг ус, төрөл садангаараа бүлэрхэх жалга довын үзлийг өөгшүүлсэн, иргэдийн оролцоог хангалтгүй, цус ойртолтын гол нөхцөл болсон Монгол улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн хуваарь, бүтэц зохион байгуулалтыг эргэн харж дээр дурдсан зохисгүй хандлагыг арилгах захиргаа, нутаг дэвсгэрийн хуваарь, бүтэц зохион байгуулалтыг бий болгох, Үндсэн хуулийн шаардлагад нийцсэн төрийн байгууламжийн оновчтой тогтолцоог бүрдүүлэх шаардлагатай байна.
2. Нутаг дэвсгэрийн хөгжилд эдийн засгийн газар зүй байршил, геополитикийн онцгой ач холбогдол бүхий газар нутаг, байгалийн нөөцийн чадавх, хэмжээ, хүний ур

чадвар, дэд бүтцийн хөгжил голлох нөлөөтэй байгааг харгалзан, үндэсний эдийн засаг, нийгмийн томоохон тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх хэрэгцээ, шаардлагад үндэслэн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн хуваарийг оновчтой, үр ашигтай болгох газар зохион байгуулалт хийх шаардлагатай байна.

3. Эрдэс баялаг болон байгалийн бусад нөөцийн ашиглалтад гарч буй шийдвэрлэгдээгүй томоохон маргаантай асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд Засгийн газар, засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн түвшинд газрын дээрх болон доорх баялгийн тогтоогдсон нөөц, тухайн газраа эд хөрөнгийн хэлбэрт шилжүүлж үнэлэн өмч эд хөрөнгийн хэлбэрт шилжүүлж хэлцлийн зүйл, газар, газрын эрх, эрдэс түүхийг эдээр/Land consolidation/ тохиролцож хөрөнгө оруулалтыг татах, газраа түрээсийн ашиглалт, хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр, нөхөн олговор, төлбөр, газарт учруулсан хохирлын нөхөн төлбөрийн механизм, арга хэрэгсэл болгох замаар төсөв, хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр бүрдүүлэх тогтолцоонд шилжих шаардлагатай байна.

Үндэслэл

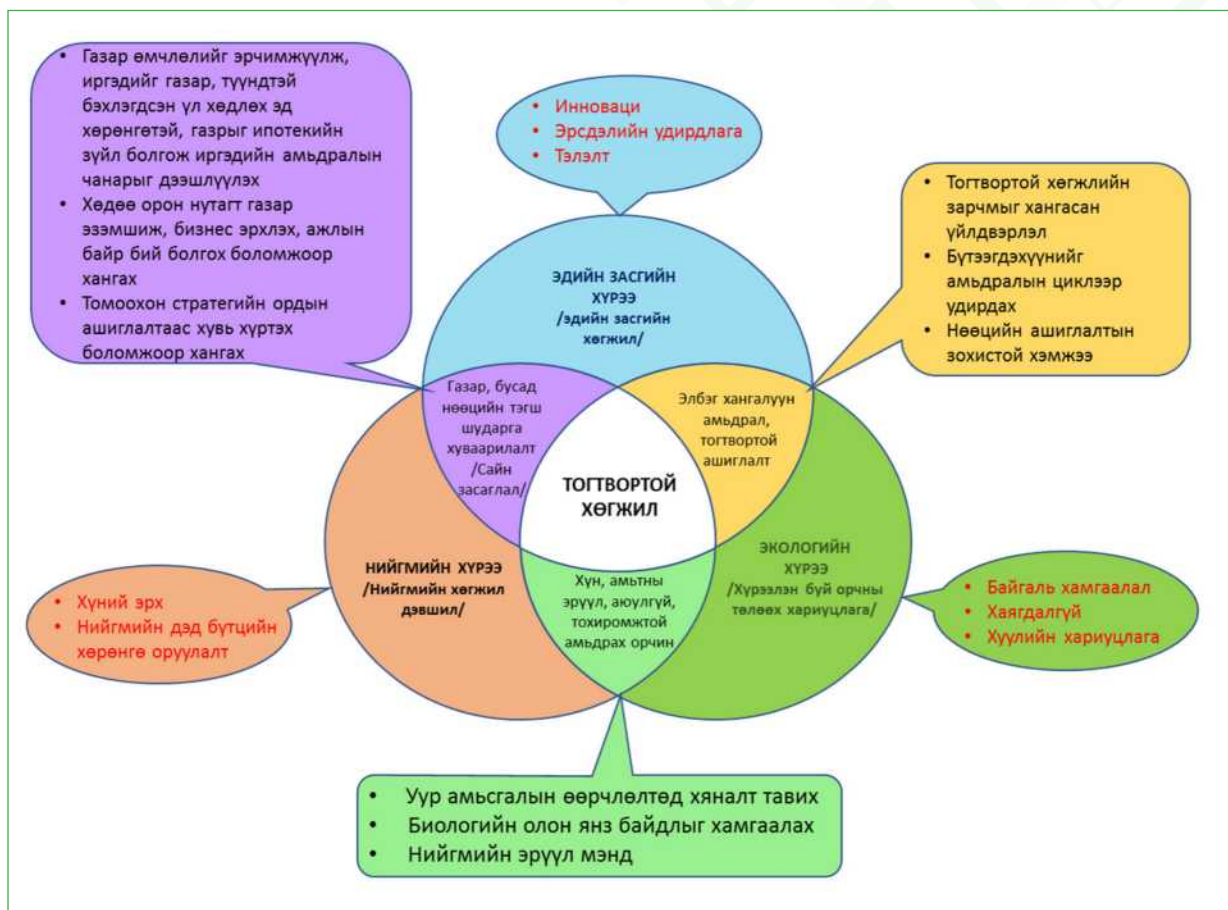
Аливаа улс орон хэтийн хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн чиг хандлагаа тодорхойлж газар, нутгаа хөгжүүлэх, зүй зохистой ашиглах, хамгаалах төлөвлөгөөтэй байдгийн адилаар Монгол Улсын “Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө”-г анх Засгийн газрын 2003 оны 264 дүгээр тогтоолоор батлагдсанаас хойш “Газрын тухай хууль”-д 64 заалтад нэмэлт, өөрчлөлт орсон, Газрын харилцаатай холбоотой 7 хууль шинээр болон шинэчлэн найруулагдсан, газар зохион байгуулалттай ямар нэг байдлаар холбоотой 50 хөтөлбөр, бодлого, хөгжлийн төлөвлөгөөний баримт бичгүүд шинээр батлагдсан, мөн газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын болон хэрэгцээт байдлын үнэлгээг шинээр хэрэглэх шаардлага гарсан болно.

Үндсэн зорилго

Газрын нөөц, нэгдмэл сангийн иж бүрэн мэдээлэл, судалгаа, шинжилгээ, нийгэм, эдийн засгийн бусад мэдээлэлд үндэслэсэн газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн газар ашиглалт, хамгаалалтын үр ашгийг дээшлүүлэх, газрыг иргэд болон нийгмийн хэрэгцээнд тэгш, шударга, хүртээмжтэй байдлаар хуваарилах замаар эрх зүйн болон эдийн засгийн хувьд үндэслэл сайтай, үр ашигтай, экологийн тэнцвэрт байдлыг хангасан газар зохион байгуулалт, газрын кадастрыг хөгжүүлж, газрын нөөцүүдийг оновчтой ашиглах, үйлдвэрлэлийн салбаруудыг зөв байршуулж төрөлжүүлэн хөгжүүлэх, **“Монгол Улсын тогтвортой хөгжил-2030”**-ийг хэрэгжүүлэхэд газрыг менежментийн бодлогоор дэмжих суурь үндэслэлийг бий болгоход “Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө”-ний үндсэн зорилго оршино.

Тогтвортой хөгжлийн хүрээ, агуулгын зураг

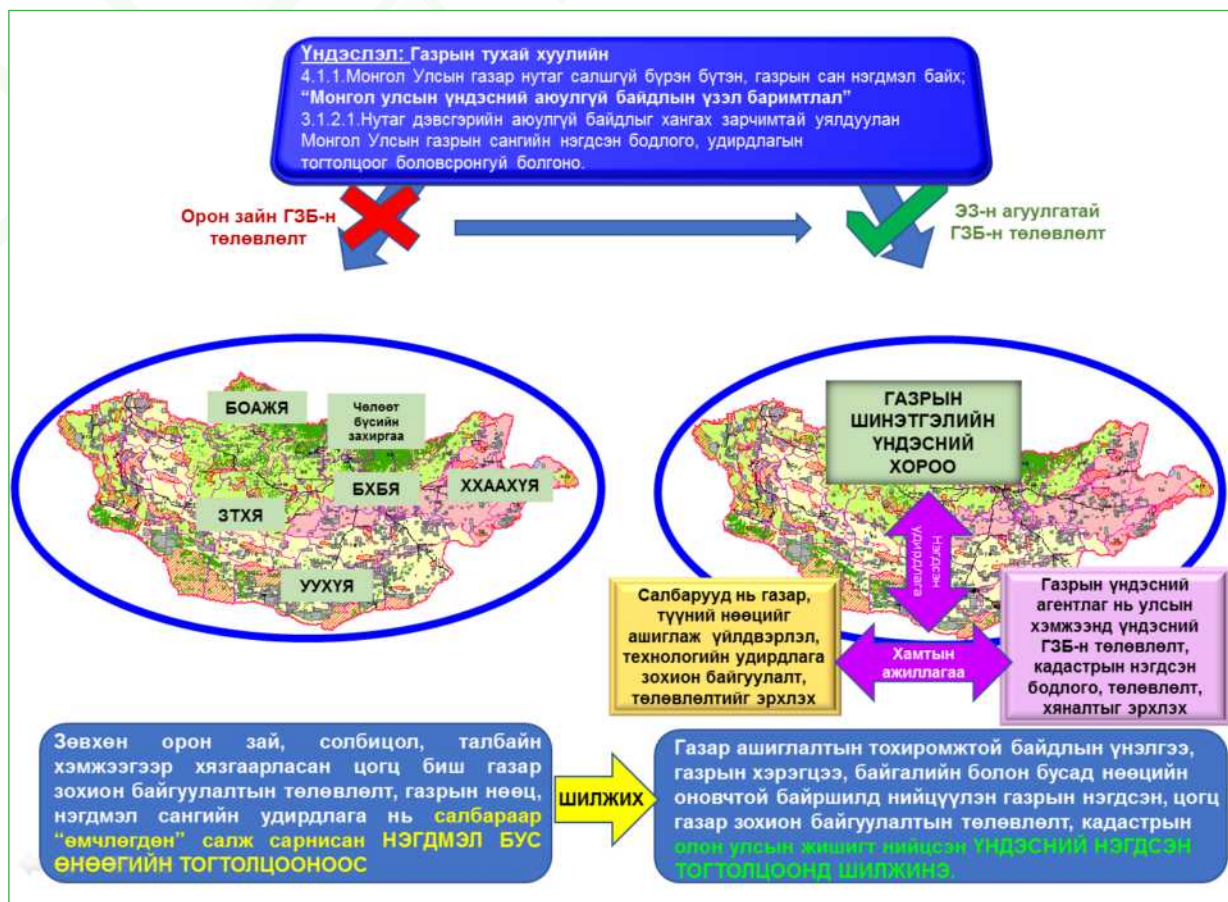
Баримталсан зарчим

- Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлыг хангасан байх;
- Салбар хоорондын уялдаа, тэдгээрийн өрсөлдөх чадварыг хөгжүүлэхэд чиглэсэн байх;
- Байгалийн нөөц, үйлдвэрлэлүүдийн эргэх холбоог хангасан байх;
- Улс орны хөгжлийн эрх ашиг, сонирхлоор эрэмбэлэх;
- Үйлдвэрлэлүүдийг төрөлжүүлсэн байх;
- Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулах;
- Төсөв, хөрөнгө, цаг хугацааг хэмнэсэн байх;
- Маркетингийн бодлого, стратегид суурилсан байх.

УГЗБЕТ-ний стратеги: УГЗБЕТ-ний стратеги нь нийгэм, экологи, эрх зүйн агуулга, чадамж сул, салбар хоорондын уялдаа, инженер-эдийн засгийн тооцоолол, шийдэл муутай зөвхөн орон зайг тодорхойлсон солбицол, талбайн хэмжээгээр хязгаарласан сэдэвчилсэн зургийн агуулгаар хязгаарласан, цогц биш газар зохион байгуулалтын өнөөгийн төлөвлөлтөөс газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээ, газрын хэрэгцээ, байгалийн болон бусад нөөцийн ашиглалтын оновчтой байршилд нийцүүлэн газрын нэгдсэн, цогц бодлого төлөвлөлтийн шийдэл бүхий эрх, эдийн засаг, экологийн цогц агуулгатай газар зохион байгуулалтын төлөвлөлтийн тогтолцоонд шилжихэд чиглэгдэж байна.

УГЗБЕТ-ний газрын нөөц, нэгдмэл сангийн удирдлага, төлөвлөлтийн стратегийн схем зураг

Стратегийн зорилт 1. Төрөөс газар, байгалийн нөөцийн хүртээмж муутай хуваарилалт, иргэд, олон нийт, нийгмийн хэрэгцээнд хүртэх үр ашиг багатай, тэгш, шударга биш хуваарилалтын системээс газар, байгалийн нөөцийг иргэд олон нийтэд тэгш шударга хүртээмжтэй хуваарилах, өмчлүүлэх, зах зээлийн арга хэрэгсэл, механизмуудыг нэвтрүүлж, тогтвортой хөгжлийг хангах газрын нөөц, нэгдмэл сангийн удирдлага, төлөвлөлтийн системд шилжинэ.

Стратегийн зорилт 2. Газрын тухай хууль тогтоомж нь хөгжлийн үйл явц, цаг үеийн шаардлагаас хоцорч нийгэм, эдийн засгийн суурь харилцааг зохицуулахад хүндрэлтэй болсон өнөөгийн газрын харилцааны хууль, эрх зүйн орчноос улс орны хөгжлийн хэрэгцээг хангаж чадахуйц газрын харилцааны хууль эрх зүйн орчинд шилжих, улмаар нийгмийн харилцааны хувьсал, өөрчлөлтийг урьдчилан харж газрын тухай хууль тогтоомж бусад баримт бичгийг цаг алдалгүй боловсронгуй болгож байх газрын харилцаа, газар зохион байгуулалтын салбарын үр дүнг хэмжих, хянах мониторинг, үнэлгээ хийх төрийн захиргаа, удирдлагын чадавхыг бүрдүүлнэ.

Стратегийн зорилт 3. Газрын сан нэгдмэл байх төрийн бодлого, зарчмыг алдагдуулсан, газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээ, шалгуурт нийцүүлээгүй өнөөгийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөлт, газрын нөөц, нэгдмэл сангийн удирдлага, хуваарилалтын олон эрх мэдэл бүхий төрийн институцийн тогтолцооноос нэг байгууллагад нэгтгэн зангидсан, тогтвортой хөгжлийн шалгуурт нийцсэн, хүний үндсэн эрхийг хангах, хамгаалах, иргэдийн оролцоо, хүртээмжийн хангасан, салбаруудын газрын хэрэгцээ, зохистой харьцааны тэнцвэрийг хангах чадамжтай, газар ашиглалтын нийгэм, экологи, эдийн засгийн

үр ашгийн шалгуур бүхий газар зохион байгуулалтын төлөвлөлтийн үндэсний нэгдсэн систем, удирдлагын тогтолцоонд шилжих.

Ингэхдээ нийгэм, эдийн засгийн агуулгатай газар зохион байгуулалтыг хөгжүүлэхийн тулд Газрын тухай хуулийн 25.2-т “нийгэм, эдийн засгийг хөгжүүлэх” гэсэн агуулга бүхий заалтын хүрээнд түүхий эдийн экспорт, гадаад орнуудын өртөг нэмсэн бүтээгдэхүүний импортын хэрэглээнд түшиглэсэн эдийн засгаас газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээ, нөөцүүдийн байршилд нийцүүлэн үйлдвэрлэл, эдийн засгийн салбарын төрөлжүүлэн байршуулж, өртөг нэмсэн эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх эдийн засаг-нутаг дэвсгэрийн төлөвлөлтийн тогтолцоонд шилжинэ.

Стратегийн зорилт 4. Газар, байгалийн нөөцийг эд хөрөнгийн хэлбэрт шилжүүлж зах зээлийн сонгодог утгаар эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, хөрөнгө оруулалт, төсвийн орлогын тогтвортой эх үүсвэр, актив болгох нөхцөлийг бүрдүүлэхийн тулд салбаруудын “өмчирхсөн” уялдаа муутай газрын эрх зүйн кадастрын тогтолцооноос үл хөдлөх хөрөнгийн эдийн засаг (real estate economics, нөөцийн (resource economy) болон фискаль эдийн засаг (fiscal economics) суурилсан газар, нөөцийн үнэлгээ, газрын улсын нэгдсэн бүртгэлийн систем (a unified system of land registration) бүхий олон улсын жишигт нийцсэн кадастрын үндэсний нэгдсэн систем, удирдлагын тогтолцоонд шилжинэ.

Стратегийн зорилт 5. УБ хотын хэт төвлөрөл, зохион байгуулалт муутай нутагшил, суурьшилт түүнээс үүдэлтэй утаа, агаар, хөрс, усны бохирдлын аюултай өнөөгийн нөхцөл байдлаас гарч бусад бүсүүдэд зохистой төвлөрлийг үүсгэхийн тулд иргэдийн өмчийн газар, бусад үл хөдлөх хөрөнгөтэй болгох ажлыг орон сууцны доорх болон СӨХ-ын газар, малчдын өвөлжөөний газрыг өмчлүүлэх, нийгэм-эдийн засгийн уялдаа холбоо, газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн бүс нутгуудад эдийн засаг, үйлдвэрлэлийн салбаруудыг оновчтой байршуулж кластераар хөгжүүлж ажилгүйдэл ядуурлыг бууруулах, бүс нутгуудад уур амьсгалын өөрчлөлт, экологийн даацад зохицсон үйлдвэрлэл, нутагшил, суурьшлыг тогтолцоог бүрдүүлж ХАА-н тогтвортой хөгжлийг хангана.

Стратегийн зорилт 6. Газар, бэлчээр, ус, ой, ашигт малтмалын нөөцийн ашиглалт, хамгаалалтын салангид уялдаа муутай менежмент, төлөвлөлтөөс уур амьсгалын өөрчлөлт, дэлхийн дулаарал, цөлжилтийн үйл явцын эрсдэлийг хөгжлийн бодлого төлөвлөлттэй уялдуулж газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн байгалийн нөөцийн нэгдсэн менежмент, газар-ус-ойн оновчтой, зүй зохистой, үр ашигтай, цогц, нэгдсэн (rational, optimal and efficient integrated planning of land, water and forest use) бодлого төлөвлөлт, газрын төлөв байдалд тавих төрийн хяналт, мониторингийн нэгдсэн тогтолцоонд шилжинэ.

Стратегийн зорилт 7. Ил тод нээлттэй бус, техник, технологийн хувьд иргэд, олон нийт мэдээлэл авахад бэрхшээлтэй өнөөгийн газрын мэдээллийн менежментээс инновацад суурилсан орчин үеийн цахим технологи, автоматжуулалт, программ хангамж бүхий иргэн, олон нийтэд нээлттэй, ил тод газрын мэдээллийн менежментийн тогтолцоог бүрдүүлнэ.

Тэргүүлэх ач холбогдол:

УГЗБЕТ-нд салбар хоорондын газрын нөөцийн хуваарилалт, гүйцэтгэх үүрэг, салбаруудын эдийн засаг, аж ахуйн төрөлжилтийн бүсчлэл, байршлын оновчтой шийдлийг тогтооходоо газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээ, нөөцийн байршил, хэмжээнд тэргүүлэх ач холбогдол өгч төлөвлөсөн

Улсын ГЗБЕТ-ний шийдэл нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн үр дагаварт дасан зохицох, өөрчлөлт, нөлөөллийг тогтоон барих, хүний эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах эрх, амьдралын чанар, экосистемийн тэнцвэр, байгаль хамгаалалд тэргүүлэх ач холбогдол өгч төлөвлөсөн.

Суурин хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх хүрээнд газар тариалан, жимс жимсгэнэ, гахай шувуу зэрэг аж ахуй эрхлэхэд УБ хотоос хөдөө орон нутагт гэрээгээр шилжих айл өрх, орон нутгийн орлого багатай айл өрх, хоршоо, нөхөрлөлд Газрын тухай хуулийн 4.1.3-т “газар өмчлөх, эзэмших, ашиглахад шударга ёс, тэгш байдлыг хангах” гэж заасны дагуу хүртээмжтэй байдлаар газрыг хуваарилахад тэргүүлэх ач холбогдол өгч төлөвлөсөн

Өөрийн орны газар зүйн байршлын давуу тал, газар нутгийн экологийн цэвэр байдлыг харгалзан органик, экологийн цэвэр бүтээгдэхүүний экспортыг дэмжих, импортыг орлох үйлдвэрлэлд тэргүүлэх ач холбогдол өгч төлөвлөсөн

Газар зүйн орон зайн байршил, нөөцийн хүчин зүйлд үндэслэн түүхий эд нийлүүлэлт, үйлдвэрлэл, борлуулалтын өртгийн сүлжээний цогц уялдааг хангасан кластерын зарчмаар хөгжих тогтолцоог бүрдүүлэхэд тэргүүлэх ач холбогдол өгч төлөвлөсөн.

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА
/Газрын нэгдмэл сангийн ангиллаар/

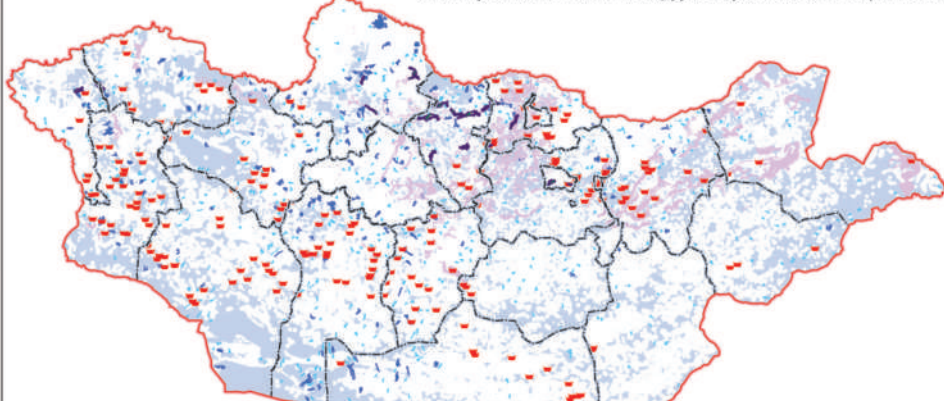
Таних тэмдэг

- Аймгийн төв
- Сумын төв
- Улсын хил
- Аймгийн хил
- Нуур
- Тариалангийн газар
- Улсын тэжээлийн сангийн хадлангийн газар
- Хадлангийн газар
- Аймаг дундын отрын бүс нутаг
- Халхгол үндэсний бүтээн байгуулалтын бүсийн хил

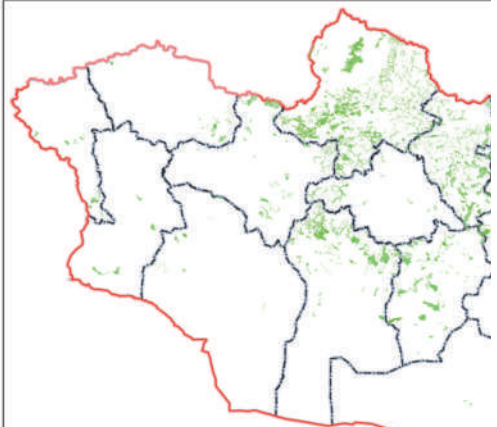
Төлөвлөж буй ХАА-н агропарк

	Мах-сүүний АГРОПАРК		Шувууны АГРОПАРК
	Сүү-Махны АГРОПАРК		Таримал ургамлын үр үржүүлгийн АГРОПАРК
	Махны АГРОПАРК		Хүнсний ногооны АГРОПАРК
	Сүүний АГРОПАРК		Тэжээлийн АГРОПАРК
	Гахайн АГРОПАРК		Жимс жимсгэний АГРОПАРК
			Хүлэмжийн АГРОПАРК

ХАА-н усан хангамжийг сайжруулах судалгаа хийх газрын схем

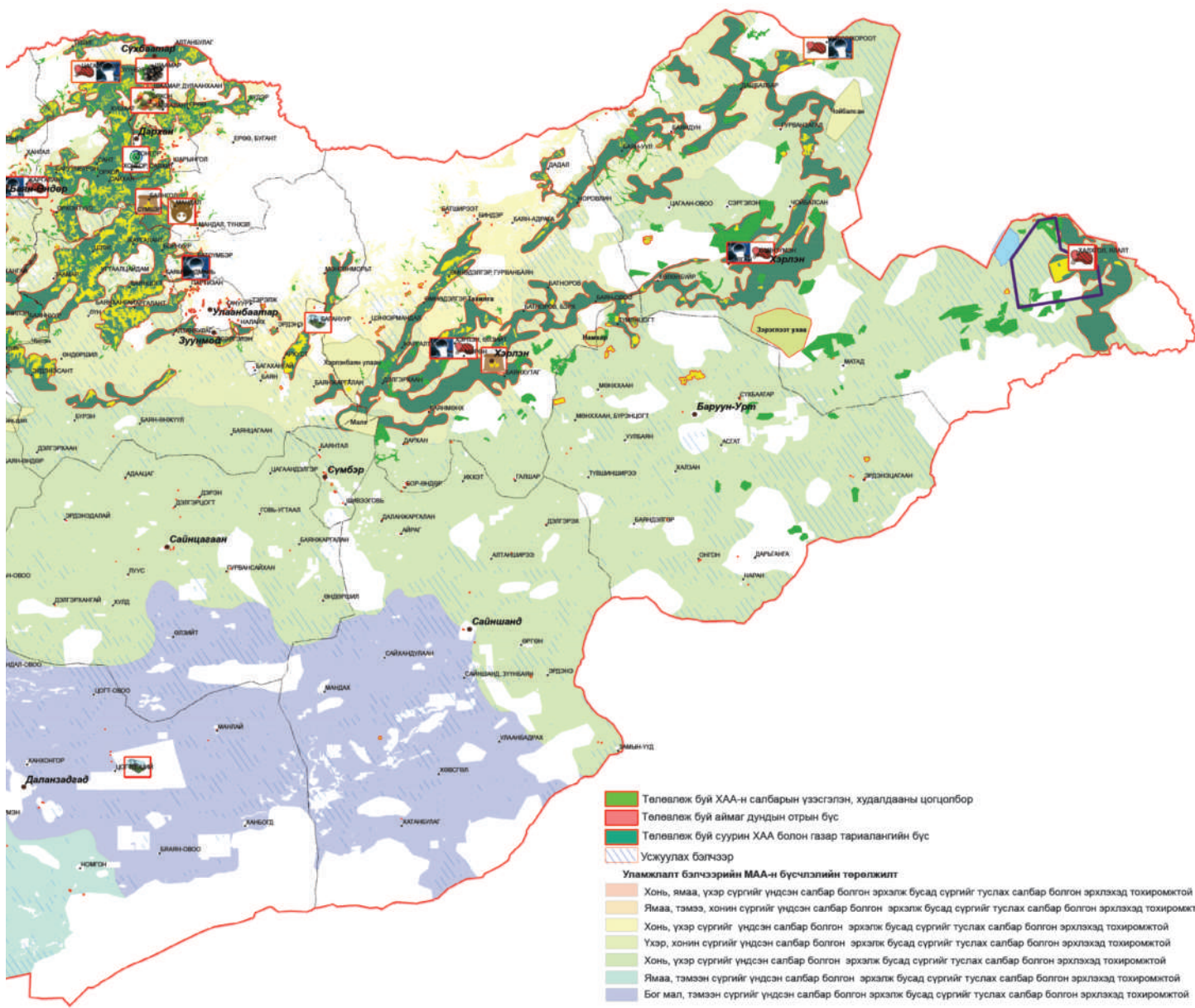
- ХАА-н усан хангамжийг сайжруулах чиглэлээр судалгаа хийхээр төлөвлөж буй арга хэмжээ**
- Гол, мөрний болон шар усны уерийн ус хуримтлуулах сан байгуулах боломжтой судалгаа хийхээр төлөвлөж буй газрын байршил
 - Усан цахилгаан станц болон усан сан байгуулах боломжтой судалгаа хийх газрууд
 - Усны судалгаа хийхээр төлөвлөж буй газар тариалан, суурин АА-н бүс
 - 5000-с дээш га талбайтай хөв байгуулах боломжтой судалгаа хийхээр төлөвлөж буй газар
 - 5000-2000га талбайтай хөв байгуулах боломжтой судалгаа хийхээр төлөвлөж буй газар
 - Усжуулахаар төлөвлөж буй бэлчээр

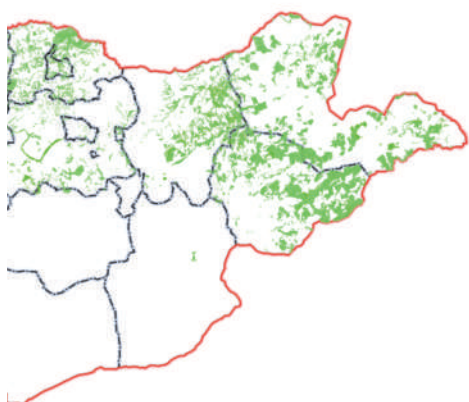
- Хадланд тохиромжтой байдлын үнэлгээ /ургацын хэмжээгээр/**
- Тохиромжтой /ургац бцн.га-с дээш/
 - Хадаж болох бэлчээр /ургац 4-6цн.га/

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ /2018 - 2025 он/

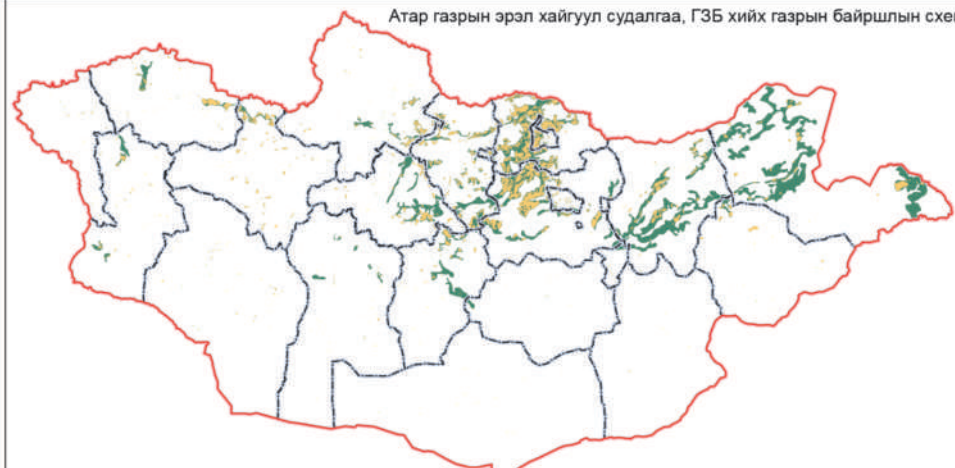
Хөдөө аж ахуйн газрын УГЗБЕТ-ний схем зураг

Хадлангийн газрын хайгуул, судалгаа, ГЗБ хийх газрын схем

Атар газрын эрэл хайгуул судалгаа, ГЗБ хийх газрын байршлын схем

- Одоогийн газар тариалангийн бүс
- Атар газрын хайгуул судалгаа, ГЗБ хийх бүс

1. ХАА-н газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ

ГАЗАР ТАРИАЛАН, СУУРИН АЖ АХУЙГ ХӨГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Төлөвлөсөн суурин ХАА-н бүс нутагт эрчимжсэн мал амьтны аж ахуй, газар тариалан, уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуй хоорондын хил зааг тогтоох газар зохион байгуулалтын цогц арга хэмжээг* хэрэгжүүлэхээс гадна бусад нутаг дэвсгэрт тархай, жижиг байршил бүхий суурин ХАА-д тохиромжтой газар нутгуудад өрхийн аж ахуй, хот айл, жижиг фермер, хоршоо, нөхөрлөлийн хэрэгцээний тариалан, атаршсан газар, таримал бэлчээр, хадланд ашиглах газрын хайгуул, судалгаа хийж ГЗБ-ын мэргэжлийн байгууллагын хээрийн судалгааны экспидеци ажиллуулж судалгаа хийх, ГЗБ-ын ажлын зураг төсөл, ТЭЗҮ боловсруулах ажлыг зохион байгуулж хэрэгжүүлнэ.

Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн тариаланд тохиромжтой газрын цаашдын ашиглалт, хамгаалалтын зориулалтыг тогтоох, төлөвлөх, ГЗБ-ын ажил гүйцэтгэх хэрэгцээ шаардлагыг үндэслэж дараах байдлаар бүс газрын схемийг боловсруулав.

1. Газрын тухай хуулийн 9.2, Тариалангийн тухай хуулийн 17.1, 24.2-д заасны дагуу одоогийн байгаа тариалан болон атаршсан газар буюу бүс газрын схем;

2. Газрын тухай хуулийн 16.1.13, 23.2.15, 25.1.5, 54.1, 52.4-д заасны дагуу ГЗБ, хайгуул судалгаа, шинжилгээний ажил хийж зураг төсөл, ТЭЗҮ боловсруулж суурин аж ахуй хөгжүүлэх бүтээн байгуулалт хийх бүс газрын схем;

Тариаланд тохиромжтой газарт ургамлын аж ахуйгаас гадна, өндөр ашиг шимт эрчимжсэн мал, амьтны аж ахуй (гахай, шувуу, зөгий, загас, үслэг ан зэрэг) эрхлэх үндсэн зориулалттай газар байхаар төлөвлөв.

Одоогийн тариалан болон хуучин хагалсан газрын тохиромжтой байдал, га

Аймгийн нэр	Нэн тохиромжгүй	Тохиромжгүй	Хязгаарлагдмал тохиромжтой	Тохиромжтой	Нэн тохиромжтой	Дүн
Улсын дүн	6.3	37.0	19638.4	303998.2	332194.5	1237423
Баруун бүс	2.6	799.9	62846.7	63010.3	16175.2	142834.7
Завхан	1.8	504.5	31764.1	36685.2	8353.8	77309.4
Говь-Алтай	0.0	0.0	0.4	0.2	0.0	0.6
Баян-Өлгий	0.8	0.6	593.0	366.5	0.2	961.1
Ховд	0.0	291.3	3624.8	3616.3	2139.0	9671.4
Увс	0.0	3.5	26864.4	22342.1	5682.3	54892.2
Хангайн бүс	3.7	105.3	5471.7	69277.5	143193.7	218051.9
Орхон	0.0	0.0	0.0	440.0	5220.2	5660.2
Өвөрхангай	0.5	8.2	736.6	7107.6	28644.9	36497.9
Булган	0.0	0.0	2502.4	43116.7	69097.4	114716.5
Баянхонгор	3.2	97.1	1185.7	307.6	273.0	1866.7
Архангай	0.0	0.0	335.3	5931.9	8909.6	15176.8
Хөвсгөл	0.0	0.0	711.6	12373.7	31048.6	44133.8
Төвийн бүс	0.0	37.0	19638.4	303998.2	332194.5	655868.1
Төв	0.0	37.0	16303.4	179788.0	109741.5	305869.9
Сэлэнгэ	0.0	0.0	3329.2	107084.5	205307.3	315721.0
Дорноговь	0.0	0.0	2.2	0.0	0.0	2.2
Дархан-Уул	0.0	0.0	3.6	17125.7	17145.7	34275.0
Говь-Сүмбэр	-	-	-	-	-	-
Дундговь	-	-	-	-	-	-
Өмнөговь	-	-	-	-	-	-
Зүүн бүс	0.0	3.0	7217.3	69172.1	139121.1	215513.6
Дорнод	0.0	0.0	1617.2	38344.3	50620.8	90582.4
Сүхбаатар	0.0	3.0	5439.6	23373.9	1336.6	30153.1
Хэнтий	0.0	0.0	160.5	7453.9	87163.7	94778.0
Улаанбаатар	0.0	0.0	59.9	2524.3	2571.3	5155.6

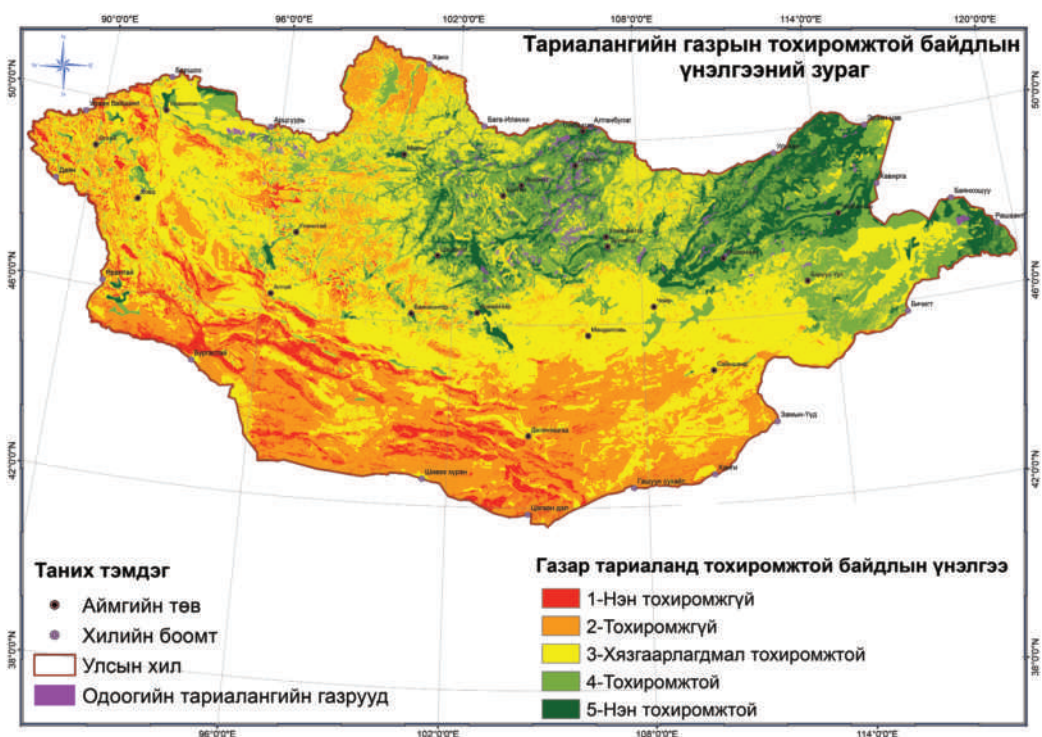

Ургамлын болон бусад суурин аж ахуйн ГЗБ, хот суурины төлөвлөлт, зураг төсөл, ТЭЗҮ боловсруулах, ГЗБ-ын нарийвчилсан хайгуул судалгаа, шинжилгээ хийх нийт газрын хэмжээ*

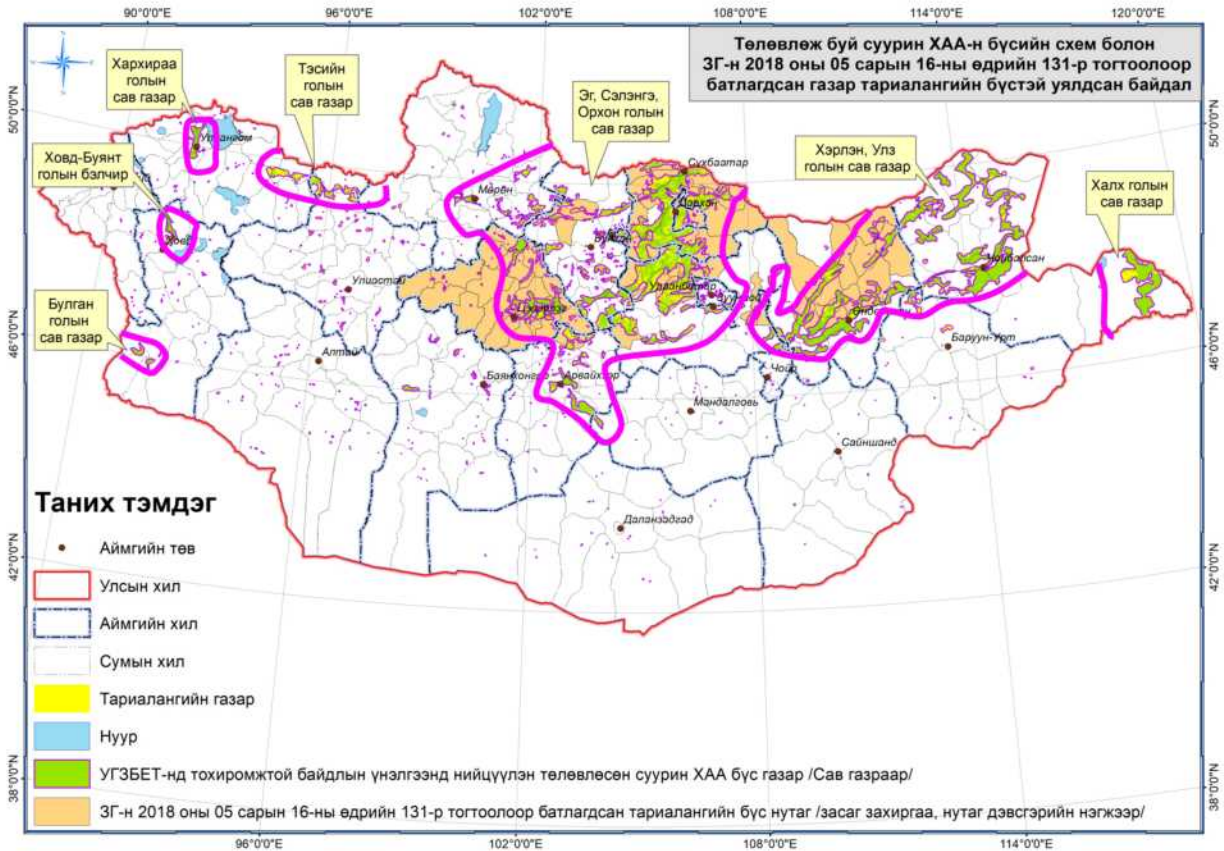
Бүс, аймгийн нэр	Хязгаарлагдмал тохиромжтой	Тохиромжтой	Нэн тохиромжтой	Тариаланд тохиромжтой нийт талбай, га
Улсын дүн	20160702.2	30743027.3	11180709.1	62084438.5
Баруун бүс	3629484.8	3150983.2	423092.7	7203560.6
Завхан	616743.9	1204355.6	39911.3	1861010.8
Говь-Алтай	1670011.5	321619.8	62198.8	2053830.1
Баян-Өлгий	389916.1	349666.4	17445.9	757028.4
Ховд	735494.2	389227.3	94934.5	1219656.0
Увс	217319.1	886114.1	208602.2	1312035.4
Хангайн бүс	6706361.4	8684759.5	2301189.0	17692309.9
Орхон	277.5	52331.1	25981.6	78590.2
Өвөрхангай	358990.5	1070580.0	381988.5	1811559.0
Булган	1508282.1	2502381.2	726782.9	4737446.3
Баянхонгор	1483535.6	597731.8	62129.2	2143396.6
Архангай	1249485.7	2092719.0	801218.9	4143423.6
Хөвсгөл	2105790.0	2369016.4	303087.8	4777894.3
Төвийн бүс	4400552.8	5911401.3	1770069.9	12082024.0
Төв	1513850.8	3082893.1	818265.1	5415008.9
Сэлэнгэ	984588.7	2058286.5	789955.6	3832830.7
Дорноговь	297345.8	192304.2	8283.7	497933.7
Дархан-Уул	34044.0	169104.4	79719.9	282868.2
Говь-Сүмбэр	5730.8	154491.1	42405.2	202627.1
Дундговь	338929.6	252062.1	31440.5	622432.2
Өмнөговь	1226063.2	2260.0	0.0	1228323.2
Зүүн бүс	5343536.7	12680396.1	6615220.0	24639152.8
Дорнод	2461841.1	5743410.2	4221615.0	12426866.3
Сүхбаатар	1537666.5	3303104.1	105061.0	4945831.7
Хэнтий	1344029.0	3633881.8	2288544.0	7266454.8
Улаанбаатар	80766.5	315487.2	71137.4	467391.1

*Тайлбар: Газар ашиглалтын аливаа зориулалт, төрлийг үл харгалзан тооцсон.

Тариалангийн газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ

Тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн төлөвлөсөн газар тариалан, суурин аж ахуйн бүсчлэл

Суурин ХАА-н газрын ГЗБ-н ажлын процесс

ГЗБ-ын мэргэжлийн байгууллагын хээрийн судалгааны экспедици ажиллуулж судалгаа хийх, ГЗБ-ын ажлын зураг төсөл, ТЭЗҮ боловсруулах ажлыг зохион байгуулж хэрэгжүүлэх

Газар тариалан болон бусад суурин аж ахуй, уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуй хоорондын хил зааг тогтоох газар зохион байгуулалтын цогц арга хэмжээг* хэрэгжүүлэх

Нутгийн иргэдэд болон хэт төвлөрлийг сааруулын тулд УБ хотоос хөдөө орон нутаг руу шилжин суурьших иргэдэд жижиг фермер, хоршоо, нөхөрлөл байгуулан өрхийн аж ахуй газар тариалан, мал, гахай, шувуу, зөгийн зэрэг аж ахуй эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлэхэд чиглэсэн газрын шинэтгэлийн цогц хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх

Тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн газар тариалан, суурин аж ахуй хөгжүүлэх бүс газрын суурь нөхцөлийн ерөнхий үнэлгээ*

Аймгийн нэр	Тариалангийн газрын тохиромжтой байдлаар суурин аж ахуй болон газар тариалангийн бүсийн талбай, га	Суурь нөхцөл, газар ашиглалтын байдал							
		Гидрогеологийн нөхцөл, га			Тариалангийн талбайн нөөц		Бусад газар ашиглалтын төрлүүд		
		Сайн	Хязгаар-лагдмал	Муу	Одоо байгаа тариалангийн газрын нөөц, га	Тариаланд тохиромжтой нөөц газар, га	Өвөлжөө хавар-жааны тоо	Ашигт малтмал ашиглалтын лиценз талбай, га	Ашигт малтмал хайгуулын лицензийн талбай, га
Улсын дүн	9446560.8	2500294.2	3864664.7	3082114.5	1440857.9	8005702.8	11360	73161.5	457520.2
Баруун бүс	623083.4	315960.0	215397.6	91736.2	148705.6	474377.9	1461	172.0	23401.0
Завхан	226857.7	52835.8	113431.1	60601.1	77330.4	149527.2	501		13490.0
Говь-Алтай	17968.4	7035.0	8235.4	2698.0	3369.6	14598.8	30	88.7	127.2
Баян-Өлгий	10450.2	7370.3	895.6	2184.3	961.1	9489.1	49		
Ховд	142151.1	112595.8	13502.3	16053.0	11842.5	130308.6	512	5.2	5558.6
Увс	225656.1	136123.0	79333.1	10199.9	55201.9	170454.1	369	78.0	4225.1

Хангайн бүс	2027230.5	784155.4	631023.9	612366.0	300685.5	1726545.0	3801	11603.1	43916.7
Орхон	27463.9	7377.3	8922.9	11163.8	6499.7	20964.2	83	43.1	236.9
Өвөрхангай	357326.6	116258.4	90897.8	150170.3	40329.1	316997.5	481		1391.9
Булган	770710.6	273249.9	198183.0	299283.0	133910.7	636799.9	1058	6905.7	38531.1
Баянхонгор	75140.0	21751.1	32932.9	20456.1	2460.3	72679.8	62		936.5
Архангай	546016.4	265664.1	195673.7	84988.2	72852.2	473164.2	1230	2673.0	1945.8
Хөвсгөл	250572.9	99854.6	104413.7	46304.7	44633.5	205939.4	887	1981.2	874.5
Төвийн бүс	3147965.4	787221.4	1185313.5	1175579.9	752049.4	2395916.0	4151	37176.0	105119.5
Төв	1418988.4	371353.2	508183.8	539598.8	378288.9	1040699.5	1236	20405.3	51044.0
Сэлэнгэ	1513025.4	368794.6	567648.1	576584.8	337164.9	1175860.5	2455	14756.0	47319.1
Дорноговь	3158.8	1862.8	683.0	613.0	505.5	2653.3	1		61.8
Дархан-Уул	133720.5	36334.1	53785.0	43601.5	35722.5	97998.0	350	1466.9	6588.3
Говь-Сүмбэр	45814.0	2883.5	39733.4	3197.0	166.9	45647.0	21	340.3	
Дундговь	29308.5	5547.6	12594.7	11166.2	55.1	29253.3	47		
Өмнөговь	3949.9	445.6	2685.7	818.7	145.5	3804.5	41	207.5	106.2
Зүүн бүс	3588047.6	591729.4	1813722.4	1182632.0	233364.6	3354683.0	1889	19964.6	283644.2
Дорнод	2123569.4	285907.1	1170882.9	666812.0	99611.1	2023958.3	1185	5182.2	178466.6
Сүхбаатар	92477.3	4119.1	50962.0	37396.2	31929.4	60547.9	50	39.9	4296.2
Хэнтий	1372000.8	301703.2	591877.6	478423.7	101824.1	1270176.7	654	14742.5	100881.4
Нийслэл	60233.8	21227.9	19207.3	19800.3	6052.9	54180.9	58	4245.8	1438.8
Улаанбаатар	51083.9	19559.8	19134.3	12391.5	5544.0	45539.9	56	4213.6	325.9
Багахангай	185.1		67.1	7229.6	13.5	171.5			
Багануур	8964.8	1668.1	5.9	179.2	495.4	8469.5	2	32.2	1112.9

*/*Тайлбар: Суурин аж ахуй хөгжүүлэх хайгуул судалгаа хийх, ГЗБ-ын зураг төсөл боловсруулахад тохиромжтой газар/*

Суурин ХАА-н газрын ГЗБЕТ-нд үндэслэн дараа шатны ГЗБГЗЗГ-аас хэрэгжүүлэх ГЗБ-ын ажлын чиглэл.

1. "Засгийн газрын агентлагийн эрхзүйн байдлын тухай хуулийн 7.1.1-д "хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газрын болон сайдын шийдвэрийг биелүүлэх ажлыг эрхэлсэн хүрээ, салбарын хэмжээнд зохион байгуулж, биелэлтийг хангах" гэж заасны дагуу тариалангийн газрын ГЗБЕТ-г хэрэгжүүлэх нарийвчилсан төлөвлөгөө, график боловсруулж Засгийн газраар батлуулах.
2. Газар тариалан, суурин ХАА хөгжүүлэх ГЗБЕТ-нд тусгагдсан тариаланд тохиромжтой, газар тариалан болон суурин аж ахуй хөгжүүлэх газрыг Газрын тухай хуулийн 16.1.13-т "үндэсний хэмжээний томоохон бүтээн байгуулалт, дэд бүтцийн төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх газар;" гэж заасны дагуу Улсын тусгай хэрэгцээний газарт авах ажлыг хэрэгжүүлэх.
3. ГЗБЕТ-өөр тогтоосон тариаланд тохиромжтой газрын схем, Газрын тухай хуулийн 23.2.8-д "улсын хэмжээнд газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагааг эрхлэх", 23.2.15-д "газар зохион байгуулалт, газрын кадастрын судалгаа, шинжилгээний ажил эрхлэх" гэж заасны дагуу ГЗБ-ын мэргэжлийн байгууллагын хээрийн судалгааны экспидеци ажиллуулж ГЗБ-ын ажлын зураг төсөл, ТЭЗҮ боловсруулах ажлыг зохион байгуулж хэрэгжүүлэх.
4. Газрын тухай хуулийн 23.2.14-т "улсын хэмжээнд газрын кадастрын бодлогыг хэрэгжүүлэх, улсын газрын мэдээллийн санг бүрдүүлэх, хөтлөх" гэж заасны дагуу дээр дурдсан ГЗБ-ын ажлын/нарийвчилсан/ зураг төсөл, ТЭЗҮ-г газарт буулгаж зааглалт хийх, газрын кадастр, мэдээллийн сангийн ажлыг удирдан зохион байгуулах.
5. Дээр дурдсан заалтуудыг хэрэгжүүлэхдээ газар тариалангийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагатай удирдлага, зохион байгуулалт, санхүүжилт зэрэг асуудлыг хамтарч шийдвэрлэх.

- Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлд шинжлэх ухааны ололтыг нэвтрүүлэх төв, түүний салбарыг барих загвар төслүүдийг хэрэгжүүлэх, технологийн парк /Агропарк/ барих

Төлөвлөж буй ХАА-н хөгжлийн үндэсний цогцолбор

ХАА-н хөгжлийн үндэсний цогцолборыг байгуулж шинжлэх ухаан, боловсрол, үйлдвэрлэлийг цогцоор нь шийдсэн ХАА-н нутаг дэвсгэрийн кластерыг бий болгохоор төлөвлөлт хийгдсэн. Хөдөө аж ахуйн хөгжлийн үндэсний цогцолборыг Дархан-Уул аймагт байгуулахаар 220га газрыг төлөвлөсөн.

Төлөвлөж буй ХАА-н хөгжлийн үндэсний цогцолборын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл

1. ХАА-н шинжлэх ухааны техник технологийн хангамж, үйлчилгээний төв
2. ХАА-н төв бирж, үзэсгэлэн худалдаа*
3. ХАА-н ложистик терминалын үйлчилгээ
4. ХАА-н агуулахын аж ахуй*, худалдаа, маркетингийн төв

ХАА-н хөгжлийн үндэсний цогцолбортой кластер үүсгэн ажиллах байгууллагууд

1. Дарханы ХААИС *
2. Дарханы ургамал ГТ-н хүрээлэн
3. Дарханы МАА-н хүрээлэн*
4. Мал эмнэлгийн эрдэм шинжилгээний хүрээлэн*
5. Ургамал хамгаалалын эрдэм шинжилгээний хүрээлэн*
6. ХАА-н ургамал хорио цээрийн алба
7. ХАА-н агро паркүүд*
8. ХАА-н бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэрүүд
9. ХАА-н ААН, фермерүүд

Тайлбар: * Улаанбаатар хотоос Дархан-Уул аймагт шилжүүлэн байршуулах байгууллагууд

ХАА-н агропарк байгуулах газрын ГЗБЕТ, схем

ХАА-н агропарк нь үйлдвэр, фермерүүд, нөхөрлөл, хоршоод, аж ахуйнуудыг дэмжсэн тогтвортой ногоон хөгжлийн загвар схемийн дагуу кластерыг бий болгоход чиглэгдэнэ. Улсын хэмжээнд эхний ээлжид тохиромжтой байдлын үнэлгээнд тулгуурлан 25 байршилд Агро паркийг байгуулахаар төлөвлөсөн байна. Агро паркийн цогцолбор байгуулах газрын хэмжээ 2100 га. Одоо байгаа аж ахуй, объект, материаллаг бааз, нутгийн иргэдийн уламжлалт мэдлэг, туршлагын нөөц чадавх, дэд бүтцийн хангамж, тариалангийн газрын нөөц, усны нөөцийн боломжийг харгалзан байршлыг сонгосон. Үүнд:

- **Мах-Сүү, Сүү-Махны агро парк-11:** Орхон аймгийн Жаргалант, Сэлэнгэ аймгийн Цагааннуур, Хөвсгөл аймгийн Бүрэнтогтох, Дархан-Уул аймгийн Хонгор, Булган аймгийн Орхон, Завхан аймгийн Асгат, Хэнтий аймгийн Хэрлэн, Дорнод аймгийн

- Баянтүмэн, Чулуунхороот, Халхгол сумууд, Төв аймгийн Батсүмбэр;
- **Гахайн агро парк-1:** Сэлэнгэ аймгийн Мандал;
 - **Шувууны агро парк-1:** Ховд аймгийн Жаргалант;
 - **Үр үржүүлгийн агро парк-1:** Дархан-Уул аймгийн Хонгор;
 - **Тэжээлийн агро парк-4:** Завхан аймгийн Баянтэс, Хөвсгөл аймгийн Мөрөн, Хэнтий аймгийн Хэрлэн, Сэлэнгэ аймгийн Баянгол;
 - **Хүнсний ногооны агро парк-1:** Дархан-Уул аймгийн Орхон сум;
 - **Жимс жимсгэний агро парк-4:** Өвөрхангай аймгийн Хархорин, Увс аймгийн Улаангом, Ховд аймгийн Булган, Сэлэнгэ аймгийн Шаамар;
 - **Хүлэмжийн агро парк-2:** Өмнөговь аймгийн Цогтцэций, Нийслэлийн Багануур дүүрэг /шинээр байгуулахаар төлөвлөсөн ДЦС-д тулгуурлан хөгжинө/.

ХАА-н агропарк байгуулах байршлын үзүүлэлт

Агропарк байгуулах газрын байршлыг сонгосон хэрэгцээт болон тохиромжтой байдал, нөөц, төлөвлөлтийн үзүүлэлт		Ач холбогдол				
Тариалангийн газрын нөөц, га	Усны нөөцийн боломж	Дэд бүтцийн хангамж	Одоо байгаа аж ахуй, объект, материаллаг бааз	Уламжлалт мэдлэг, туршлагын нөөц чадавч	Хэрэгцээ, гүйцэтгэх үндсэн үүрэг	Ач холбогдол
Нийт тариалангийн талбай 31.6 мянган га үүнээс уринш 15.5 мян.га, өнжөөсөн 5.2 мян.га	Хараа гол, Шарын гол зэрэг голуудтай. Газрын доорх усны локал, хязгаарлагдмал нөөц бүхий устай	Олон улсын чанартай хатуу хүчилтэй авто зам, төмөр замтай бөгөөд төвийн эрчим хүчний нэгдсэн системд холбогдсон 110квт-н агаарын шугамтай	Дарханы УТГЭШ Хүрээлэн	Соц нийгмийн үед Хонгор сум урийн аж ахуйн чиглэлээр төрөлжин хөгжиж байсан	Улсын хэмжээнд ургамлын аж ахуйн үр үржүүлэг, нийлүүлэлтийн тогтолцоог бүрдүүлэх, хэрэгжүүлэх,	Улсын хэмжээнд ургамлын аж ахуйн үрийн хэрэгцээг дотооддоо хангах, импортыг орлох
Нийт тариалангийн талбай 17.5 мянган га үүнээс уринш 6.0 мян.га, өнжөөсөн 4.0 мян.га, атаршсан 133га	Сумын төв орчмоор Хараа гол, хойд хэсгээр Баянгол зэрэг гадаргын устай, газрын доорх усны ундарга ихтэй их тархалттай	Олон улсын чанартай хатуу хүчилтэй авто зам, төмөр замтай бөгөөд төвийн эрчим хүчний нэгдсэн системд холбогдсон 110квт-н агаарын шугамтай	Тэжээлийн үйлдвэр ажиллаж байгаа.	Үйлдвэрийн техникийн болон хүний нөөцтэй.	1.Улсын хэмжээнд шувууны тэжээлээр хангах. 2.Төвийн бүсийн эрчимжсэн АА-г хангах	Шувууны аж ахуйн тэжээлийн үндэсний үйлдвэртэй болж хангамжийн хараат байдлыг арилгах, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх
Нийт тариалангийн талбай 28.3 мянган га үүнээс уринш 6.7 мян.га, өнжөөсөн 9.7 мян.га, 5.3 мян.га тэжээлийн ургамал тариалсан талбайтай	Сумын төвийн урддур Хэрлэн гол урсах ба газрын доорх усны тархалт, ундарга ихтэй устай давхарга /Нүх сувийн устай/ бүсэд байршина	Улсын чанартай хатуу хүчилтэй авто замтай, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 110квт-н агаарын шугамтай	Тэжээлийн үйлдвэр ажиллаж байгаа.	Үйлдвэрийн техникийн болон хүний нөөцтэй.	Зүүн бүсийн эрчимжсэн АА-г хангах	Хэнтий, Сүхбаатар мал, амьтны аж ахуйг тэжээлээр хангах
Тариалан, Эрдэнэбулган, Рашаант, Их-Уул сүмдаас түүхий эдээ авах бөгөөд эдгээр сүмдын тариалангийн эргэлтийн нийт талбай 17.3 мян.га	Сумын төвийн урддур Дэлгэрмөрөн урсдаг ба газрын доорх усны тархалт, ундарга ихтэй устай давхарга /Нүх сувийн устай/ -н бүсэд оршино	Улсын чанартай хатуу хүчилтэй авто замтай, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 35квт-н агаарын шугамтай	Тэжээлийн үйлдвэр ажиллаж байгаа.	Үйлдвэрийн техникийн болон хүний нөөцтэй.	Хангайн бүсийн эрчимжсэн АА-г хангах	Хэнтий, Сүхбаатар мал, амьтны аж ахуйг тэжээлээр хангах
2.2 мян.га атаршсан талбайтай бөгөөд хил залгаа Асгат сум 17.9 мян.га атаршсан талбайтай	Сумын төвийн хойгуур Тэсийн гол урсах ба газрын доорхи усны локал, хязгаарлагдмал нөөц бүхий устай чулуулаг бүхий бүсэд байршина	Алтай -Улиастайн эрчим хүчний сүлжээнд холбогдсон 15квт-н агаарын шугамтай, Цэцэрлэг, Арц суурийн боомт чиглэлийн төмөр зам төлөвлөгдсөн байгаа	Тэжээлийн үйлдвэр байгаа	Техникийн болон хүний нөөцтэй.	Баруун бүсийн эрчимжсэн АА-г хангах	Хэнтий, Сүхбаатар мал, амьтны аж ахуйг тэжээлээр хангах
Сумын нэр	Хонгор	Баянгол	Хэрлэн	Мөрөн	Баянтэс	
Аймгийн нэр	Дархан	Сэлэнгэ	Хэнтий	Хөвсгөл	Завхан	
АГРОПАРКЫН төрөлжилт	Таримал ургамлын үр үржүүлгийн АГРОПАРК	Тэжээлийн АГРОПАРК	Тэжээлийн АГРОПАРК	Тэжээлийн АГРОПАРК	Тэжээлийн АГРОПАРК	

Сүүний АГРОПАРК	Төв	Батсүмбэр	3.0мян.га тариалангийн газартайгаас 570га-д тэжээлийн ургамал тариалсан, 1.9мян.га өнжөөсөн	Сумын төв орчмоор Баянгол, Мандальн гол урсах ба газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд байршина	Хатуу хучилттай авто замтай, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 35квт-н агаарын шугамтай	Одоо сүүний 1039, мах-сүүний 433 аж ахуйнуд байгаа	Техникийн болон хүний нөөцтэй.	УБ хотыг сүү, сүүн бүтээгдэхүүнээр хангах	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний импортыг орлох
Сүүний АГРОПАРК	Дорнод	Халхгол	Нийт тариалангийн талбай 49.1мянган га үүнээс 27.3мян.га, үр тариа тариалж байна.	Сумын төвийн зүүн талаар Халхын гол урсах ба газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд байршина	Одоогоор БНХАУ-с эрчим хүч авч байгаа бөгөөд 10квт-н агаарын шугамтай, Авто болон төмөр зам тавихаар төлөвлөгдсөн байгаа	202.9 тэрбум төгрөгийн анхны хөрөнгө оруулалт хийгээд байна.	Эрчимжсэн 11 аж ахуй хөгжүүлэхээр төлөвлөсөн.	Монгол улсын хуурай сүүний хэрэгцээг хангах	Хуурай сүүний импортыг оруулах
Махны АГРОПАРК	Дорнод	Халхгол	Нийт тариалангийн талбай 49.1мянган га үүнээс 27.3мян.га, үр тариа тариалж байна.	Сумын төвийн зүүн талаар Халхын гол урсах ба газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд байршина	Одоогоор БНХАУ-с эрчим хүч авч байгаа бөгөөд 10квт-н агаарын шугамтай, Авто болон төмөр зам тавихаар төлөвлөгдсөн байгаа	202.9 тэрбум төгрөгийн анхны хөрөнгө оруулалт хийгээд байна.	Эрчимжсэн 11 аж ахуй хөгжүүлэхээр төлөвлөсөн.	1.Махны чиглэлийн үржлийн малаар зүүн болон төвийн бүсийг хангах 2. Үхрийн махны махны дотоод, гадаад хэрэгцээг хангах	Дорнодын үржил шимт газрыг эргэлтэд оруулах, Экологийн цэвэр бүтээгдэхүүнээр зүүн өмнөд азд өрсөлдөх, экспортын орлогыг нэмэгдүүлэх
Мах-сүүний АГРОПАРК	Дорнод	Чулуунхороот	Нийт тариалангийн талбай 18.2мян.га талбайтайгаас гадна 7.1мян.га атаршсан газартай.	Улз гол урсдаг бөгөөд Газрын доорх усны локал, хязгаарлагдмал нөөц бүхий устай чулуулаг бүхий бүсэд байршина	ОХУ-тай төмөр замаар холбогдсон бөгөөд төмөр зам одоогоор ажиллагаагүй байгаа, 35квт-н эрчим хүчний агаарын шугамтай	1.өндөр ашиг шимт үхэртэй. 2. Мах дайвар бүтээгдэхүүний үйлдвэр байгуулахаар төлөвлөсөн	1956 онд Чулуун хороот мал үржүүлгийн аж ахуй байгуулагдаж байсан.	Үхрийн махны махны дотоод, гадаад хэрэгцээг хангах	Экспортыг дэмжих, ОХУ-ын зах зээлд өрсөлдөх
Сүү-Махны АГРОПАРК	Дорнод	Баянтүмэн	Нийт тариалангийн талбай 11.1мянган га үүнээс 7.0мян.га өнжөөсөн байна.	Сумын төвийн урдуур Хэрлэн гол урсах ба Газрын доорхи усны локал, хязгаарлагдмал нөөц бүхий устай чулуулаг бүхий бүсэд байршина	Улсын чанартай хатуу хучилттай авто замтай, Дорнод бүсийн эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 110квт-н агаарын шугамтай	Мал үржүүлгийн цөм сүрэг байгуулах ажил эхэлсэн. 25 сая төгрөг зарцуулсан.	1959 онд Хөдөлмөр нэгдлийг түшиглэж сүү, ногооны аж ахуй эрхэлж байсан.	Дорнод аймаг, Сүхбаатар аймгийн зарим сумдын сүү, сүүн бүтээгдэхүүнээр хангах	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний импортыг орлох, улирлын хомсдолыг арилгах
Сүү-махны АГРОПАРК	Хэнтий	Хэрлэн сумын Өлзийт тосгон	Нийт тариалангийн талбай 28.3мянган га үүнээс уринш 6.7мян.га, өнжөөсөн 9.7мян.га, 5.3мян.га тэжээлийн ургамал тариалсан талбайтай	Тосгоны орчмоор Мөрөнгийн гол урсан өнгөрөх ба газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд байршина	Улсын чанартай хатуу хучилттай авто замтай, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 35квт-н агаарын шугамтай	Мал аж ахуй эрхэлдэг. 51000 малтай. 1000 гаруй хүн амтай.2 гүн өрөмдлөгийн худагтай,	Анх Чандаганы САА 1977 онд байгуулагдсан.	Хэнтий, Сүхбаатар, Говьсүмбэр, Дорноговь аймгийг сүү, сүүн бүтээгдэхүүнээр хангах	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний импортыг орлох, улирлын хомсдолыг арилгах

Мах-Сүүний АГРОПАРК	Завхан	Асгат	17.9 мян.га атаршсан талбайтай	Тэсийн голын хөндийд байрших ба газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд байршина.	Орхон гол, шувуутын гол урсдаг бөгөөд газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд оршино	Алтай -Улиастайн эрчим хүчний сүлжээнд холбогдсон 15Квт-н агаарын шугамтай, Цэцэрлэг, Арц суурийн боомт чиглэлийн төмөр зам төлөвлөгдсөн байгаа	Баян дарь ХХК үр тарианы АА эрхэлдэг.	Анх Асгатын тэжээлийн аж ахуй 1984 онд байгуулагдсан.	1.Махны экспортыг дэмжих, 2. Баруун бүсийг мах-сүүний чиглэлийн үржлийн үхрээр хангах 3.Баруун бүсийг мах сүү, сүүн бүтээгдэхүүнээр хангах	1.Ухрийн махны экспортыг дэмжих 2.Гахайн аж ахуй эрхлэх иргэд, ААН-ийг нэгдсэн бодлого, зохицуулалтаар дэмжих
Мах-Сүүний АГРОПАРК	Булган	Орхон	Нийт тариалангийн талбай 5.2мянган га үүнээс 3.0мян.га уринш хийсэн.	Орхон гол, шувуутын гол урсдаг бөгөөд газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд оршино	Аймгийн төвтэй шороон замаар холбогдсон хатуу хучилттай авто зам төлөвлөсөн, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 35Квт-н агаарын шугамтай	Үр тариа эрхэлдэг 3 компани ажиллаж байна. 480 өрх төмс, хүнсний ногоо тариалдаг.	Чойбалсан нэгдэл газар тариалан эрхэлж байсан.	1.Булган аймгийг сүү, сүүн бүтээгдэхүүнээр хангах 2.Мах-сүүний чиглэлийн үржлийн үхрээр иргэд фермерүүдийг хангах	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний импортыг орлох, улирлын хомсдолыг арилгах	
Сүү-махны АГРОПАРК	Дархан	Хонгор	Нийт тариалангийн талбай 31.6мянган га үүнээс уринш 15.5мян.га, өнжөөсөн 5.2мян.га	Хараа гол, Шарын гол зэрэг голуудтай. Газрын доорх усны локал, хязгаарлагдмал нөөц бүхий устай	Олон улсын чанартай хатуу хучилттай авто зам, төмөр замтай бөгөөд төвийн эрчим хүчний нэгдсэн системд холбогдсон 110Квт-н агаарын шугамтай	Дарханы УГТЭШХүрээлэн	Соц нийгмийн үед Хонгор сум урийн аж ахуйн чиглэлээр төрөлжин хөгжиж байсан	Улсын хэмжээнд ургамлын аж ахуйн үр үржүүлэг, нийлүүлэлтийн тогтолцоог бүрдүүлэх, хэрэгжүүлэх,	Улсын хэмжээнд ургамлын аж ахуйн үрийн хэрэгцээг дотооддоо хангах, импортыг орлох	
Мах-Сүүний АГРОПАРК	Хөвсгөл	Бүрэнтогтох	Нийт тариалангийн эргэлтийн талбай 760.7га талбайтай бөгөөд Мөрөн суманд төлөвлөж буй тэжээлийн агропаркт тулгуурлана	Сумын төвийн хойгуур Дэлгэрмөрөн урсдаг ба газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд оршино	Аймгийн төвтэй шороон замаар холбогдсон хатуу хучилттай авто зам төлөвлөсөн, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 10Квт-н агаарын шугамтай	Төмс, хүнсний ногоо, тэжээлийн ургамлын жижиг аж ахуйтай.	Дэлгэрмөрөн нэгдэл газар тариалан эрхэлж байсан.	1.Хөвсгөл аймгийг мах, сүү, мах, сүүн бүтээгдэхүүнээр хангах 2.Мах-сүүний чиглэлийн үржлийн үхрээр фермерүүдийг хангах	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний импортыг орлох, улирлын хомсдолыг арилгах	
Мах-сүүний АГРОПАРК	Сэлэнгэ	Цагааннуур	Нийт тариалангийн талбай 52.5мянган га үүнээс 28.6мян.га үр тариа, 2.5мян.га тэжээлийн ургамал тариалсан	Сумын төв орчимд түр зуурын урсацтай Хуурчын гол байдаг, газрын доорх усны Локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд байдаг	Аймгийн төвтэй шороон замаар холбогдсон хатуу хучилттай авто зам төлөвлөсөн, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 35Квт-н агаарын шугамтай	Газар тариалан, механикжсан ферм, сүүний чиглэлийн талын улаан, хар тарлан	Найрамдал САА 1970 оны сүүлчээр байгуулагдсан.	1.Сэлэнгэ аймгийг мах, сүү, мах, сүүн бүтээгдэхүүнээр хангах 2.Мах-сүүний чиглэлийн үржлийн үхрээр фермерүүдийг хангах	Экспортын орлогыг нэмэгдүүлэх, Төвийн бүсийн говийн аймгуудын сүү, сүүн бүтээгдэхүүний хэрэгцээг хангах	
Сүү-махны АГРОПАРК	Орхон	Жаргалант	Нийт тариалангийн талбай 4.8мянган га үүнээс 2.6мян.га үр тариа тариалсан.	Хангал гол урсдаг бөгөөд газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд байгана	Улсын чанартай хатуу хучилттай авто замтай, төмөр замтай, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 110Квт-н агаарын шугамтай	Газар тариалангийн 5 аж ахуйн нэгж, 3 фермерийн аж ахуйтай.	Эрдэнэт хотын хүн амыг төмс хүнсний ногоо,сүүгээр хангах Улаантолгойн САА 1976 онд байгуулагдсан.	1.Орхон аймгийг сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, махны хэрэгцээг хангах 2.Булган, Орхон аймгийн иргэд, ААН, фермерүүдийг сүү-, махны чиглэлийн үржлийн малаар хангах	1.Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний импортыг орлох, улирлын хомсдолыг арилгах. 2. Ухрийн махны нөөцийг нэмэгдүүлэх	

Гахайн АГРОПАРК	Шувууны АГРОПАРК	Жимс жимсгэний АГРОПАРК	Жимс жимсгэний АГРОПАРК	Жимс жимсгэний АГРОПАРК	Жимс жимсгэний АГРОПАРК
Сэлэнгэ	Ховд	Сэлэнгэ	Ховд	Увс	Өвөрхангай
Мандал	Жаргалант	Шаамар	Булган	Улаангом	Хархорин
Нийт тариалангийн талбай 18.0 мянган га үүнээс 7.7 мян.га уринш, 1.4 мян.га өнжөөсөн талбайтай	Нийт тариалангийн талбай 3.1 мянган га үүнээс 1.4 мян.га өнжөөсөн талбайтай	Нийт тариалангийн талбай 5.2 мян.га үүнээс 45 га нь жимс жимсгэний талбай 385га уринш, 1530.92га өнжөөсөн талбайтай	Нийт тариалангийн талбай 1.1 мянган га үүнээс жимс жимсгэний талбай 60га, мөн 847га атаршсан талбайтай	Нийт тариалангийн талбай 1.5 мянган га үүнээс жимс жимсгэний талбай 514.5га,	Нийт тариалангийн талбай 17.7 мянган га үүнээс жимс жимсгэний талбай 1027.2га,
Сумын төвийн урдур Хараа гол урсана. Газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд байршина	Жаргалант гол урсдаг бөгөөд газрын доорх усны Газрын доорх локал, хязгаарлагдмал нөөц бүхий устай чулуулаг бүхий бүсэд багтана	Сумын төв орчмоор Орхон гол урсах ба газрын доорх усны локал, хязгаарлагдмал нөөц бүхий устай чулуулаг бүхий бүсэд байдаг	Булган гол урсах бөгөөд газрын доорх усны тархалт, ундарга ихтэй устай давхарга /Нүх сувийн устай чулуулаг/-тай бүсэд багтана	Ар сайр, Гашууны гол зэрэг олон жижиг голуудтай ба газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бүсэд багтана	Орхон гол урсах бөгөөд газрын доорх усны тархалт, ундарга ихтэй устай давхарга /Нүх сувийн устай чулуулаг/-тай бүсэд багтана
Баянгол сүм хүртэл 30км шороон замтай, төмөр замтай, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 110Квт-н агаарын шугамтай	Улсын чанартай хатуу хучилттай авто замтай, баруун бүсийн эрчим хүчний сүлжээнд холбогдсон 35Квт-н агаарын шугамтай	Олон улсын чанартай хатуу хучилттай авто зам, төмөр замтай бөгөөд төвийн эрчим хүчний нэгдсэн системд холбогдсон 110Квт-н агаарын шугамтай	Олон улсын чанартай хатуу хучилттай авто замтай, БНХАУ-с эрчим хүчээ авдаг 35Квт-н агаарын шугамтай	Улсын чанартай хатуу хучилттай авто зам тавигдаж дуусч байгаа, баруун бүсийн эрчим хүчний сүлжээнд холбогдсон 110Квт-н агаарын шугамтай	Улсын чанартай хатуу хучилттай авто замтай, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 35Квт-н агаарын шугамтай
Ур тариа 7337 га, төмс, хүнсний ногоо 1097 га-д тариалдаг. Нийт 9 багт 1330 гахайтай.	Түмэн шувуут ХХК, Газрын шувуу ХХК-Иүд нийт 5000 гаруй тахитай.	Газар тариалан, жимс жимсгэнэ, зөгийн аж ахуй хөгжиж байгаа. Жилд 2000 суулгац зах зээлд борлуулдаг.	1000 шахам га усалгаатай газар тариалан эрхэлдэг.	Увс аймгийн хэмжээнд жилдээ 600 га талбайд чадаргана тариалж 550 гаруй тонн жимс хурааж байна.	Усгалтын системтэй. "Хархорин" ХХК нь томоохон чадарганын аж ахуй эрхэлж байгаа.
Ур тариа, төмс, хүний ногооны чиглэлээр 1968 онд Зүүнхараагийн САА байгуулагдсан.		Жимс, жимсгэний эрдэм шинжилгээний туршилтын станц 1954 онд байгуулагдан ажиллаж байсан.	Үхрийн нүд, тошлой, хад, чацаргана, эзэргэнэ зэрэг зэрлэг жимснээс гадна тарималжуулсан алм, давжаа алим, слив, урэл, ранетка тариалах уламжлалт мэдлэг туршлагатай	1970-аад онд анх удаа Увс аймагт зэрлэг чацарганыг нутагшуулан тариалж "Улаангом", "Чандмань", "Тэс" сортуудыг гаргаж авсан.	Хархорин САА байгуулагдан ажиллаж байсан. Газар тариалан суурин аж ахуй эрхэлж байсан уламжлалт мэдлэг туршлагатай.
1. Монгол улсыг үржлийн гахайгаар хангах 2. Гахайн мах махан бүтээгдэхүүнээр өөрсдийн хэрэгцээг хангах	Баруун бүсийг үржлийн шувуу, өндгөөр хангах, импортыг орлох	1. Төв, Хангай, Зүүн бүсийн жимс, жимсгэний аж ахуй эрхлэгчдийг суулгацаар, жимсний бүтээгдэхүүнээр хангах.	Булганчууд эрт дээр үеэс газар тариалан эрхэлж ирсэн түүхэн уламжлалтай, туршлагатай ард түмэн.	1. Баруун болон төвийн бүсийг чацаргана болон бусад жимс, жимсгэний суулгацаар хангах, 2. Жимс, жимсгэний үйлдвэрийг түүхий эдээр хангах	1. Баруун болон төвийн бүсийг чацаргана болон бусад жимс, жимсгэний суулгацаар хангах, 2. Жимс, жимсгэний үйлдвэрийг түүхий эдээр хангах
1. Гахайн мах, өвх тосны импортыг орлох, экспортыг дэмжих 2. Гахайн аж ахуй эрхлэх иргэд, ААН-ийг нэгдсэн зохицуулалтаар дэмжих	1. Шувууны аж ахуйн бүтээгдэхүүний импортыг орлох. 2. Шувууны аж ахуй эрхлэх иргэд, ААН-ийг нэгдсэн зохицуулалтаар дэмжих, ажлын байр нэмэгдэх	1. Жимс, жимсгэний импортыг бууруулах 2. Жимс, жимсгэний аж ахуй эрхлэх Иргэд, ААН-г нэгдсэн зохицуулалтаар дэмжих, ажлын байр нэмэгдэх	Баруун бус, говийн аймгуудыг суулгац, жимсний бүтээгдэхүүнээр хангах.	1. Экспортын орлогыг нэмэгдүүлэх 2. Баруун бүсийг чацарганын суулгацаар хангах 3. Ажлын байрыг нэмэгдүүлэх	1. Экспортын орлогыг нэмэгдүүлэх 2. Хангайн болон төвийн бүсэд чацарганын аж ахуй хөгжих нөхцөлийг бүрдүүлнэ. 3. Ажлын байрыг нэмэгдүүлэх

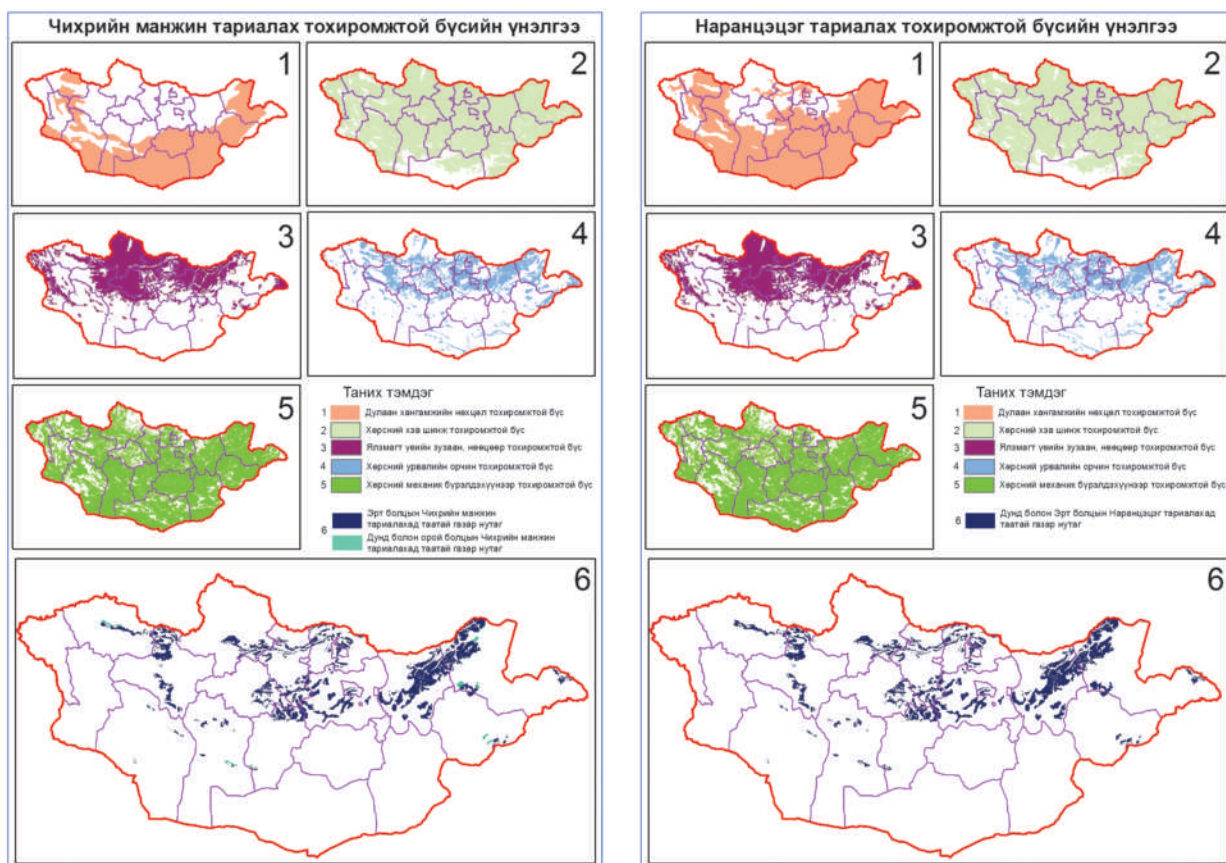
Хүнсний ногооны АГРОПАРК	Дархан	Орхон	Нийт тариалангийн талбай 1.9мянган га үүнээс хүнсний ногооны талбай 1.1мян.га/усалгаатай/	Хараа гол, Шарын голд түшиглэн усалгаатай тариалан эрхэлж байгаа. Газрын доорх усны локал тархалттай ундарга ихтэй тархалттай	Олон улсын чанартай хатуу хучилттай авто зам, төмөр замтай бөгөөд төвийн эрчим хүчний нэгдсэн системд холбогдсон 110квт-н агаарын шугамтай	800 орчим га талбайг услах хүчин чадалтай инженерийн байгууламж бүхий Шарын гол, Бүрэнголгойн усалалтын системтэй.	4 удаа Монгол улсын хүнсний ногоо тариалагч "ШИЛДЭГ СУМ"-аар шалгарсан	1.Төмс, хүнсний ногоо дахин боловсруулж өртөг нэмсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх. 2.УБ болон төвийн бүсийг төмс, хүнсний ногооны хэрэгцээнд экологийн цэвэр бүтээгдэхүүн нийлүүлэх	1.Импортыг орлох, экспортыг дэмжих 2.Лийг бүрдүүлнэ. 3.Ажлын байрыг нэмэгдүүлэх
Хүлэмжийн АГРОПАРК	Өмнөговь	Цогтцэций	Шаардлагагүй, хиймэл хөрс буюу компаст ашиглана.	Гадаргын үсгүй, газрын доорх усны локал, хязгаарлагдмал нөөц бүхий устай чулуулаг бүхий бүсэд байршина	Мандалговь-Даланзадгад чиглэлийн авто зам руу хатуу хучилттай зам тавихаар төлөвлөсөн. Гашуун сухайт боомт руу хатуу хучилттай авто замтай, төмөр зам тавигдахаар төлөвлөсөн, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 220квт-н агаарын шугамтай, 450Мв-н дулааны цахилгаан станц баригдахаар төлөвлөгдсөн	Таван толгойн дулааны цахилгаан станцын газарт хүлэмжийн аж ахуйн талбайг тусгаж өгөх	Дэлхийн зарим улс орнууд ДЦС-ын халуун усны хөргөлтийн системийг хүлэмжийн аж ахуйтай холбож хямд үнэтэй ногоогоор хангадаг.	1.Улсын болон говийн бүсийг хүлэмжийн ногоогоор хангах. 2.Говийн бүсийн хүлэмжийн аж ахуй эрхлэгчдийг ногооны үр, сүүлгацаар хангах, ажлын байр бий болгох.	1. Импортыг орлох, экспортыг дэмжих 2. Хүлэмжийн ногооны хангамж сайжрах
Хүлэмжийн АГРОПАРК	Нийслэл	Багануур дүүрэг	шаардлагагүй, хиймэл хөрс буюу компаст ашиглана.	Гадаргын болон газрын доорх үсгүй төвийн шугамд холбогдох	Улсын чанартай хатуу хучилттай авто замтай, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдсон 220квт-н агаарын шугамтай, 700Мв-н дулааны цахилгаан станц баригдахаар төлөвлөгдсөн	Багануурын дулааны цахилгаан станцын газарт хүлэмжийн аж ахуйн талбайг тусгаж өгөх	Дэлхийн зарим улс орнууд ДЦС-ын халуун усны хөргөлтийн системийг хүлэмжийн аж ахуйтай холбож хямд үнэтэй ногоогоор хангадаг.	1.Улсын болон зүүн бүсийг хүлэмжийн ногоогоор хангах. 2.Зүүн бүсийн хүлэмжийн аж ахуй эрхлэгчдийг ногооны үр, сүүлгацаар хангах, ажлын байр бий болгох.	1. Импортыг орлох, экспортыг дэмжих 2. Хүлэмжийн ногооны хангамж сайжрах

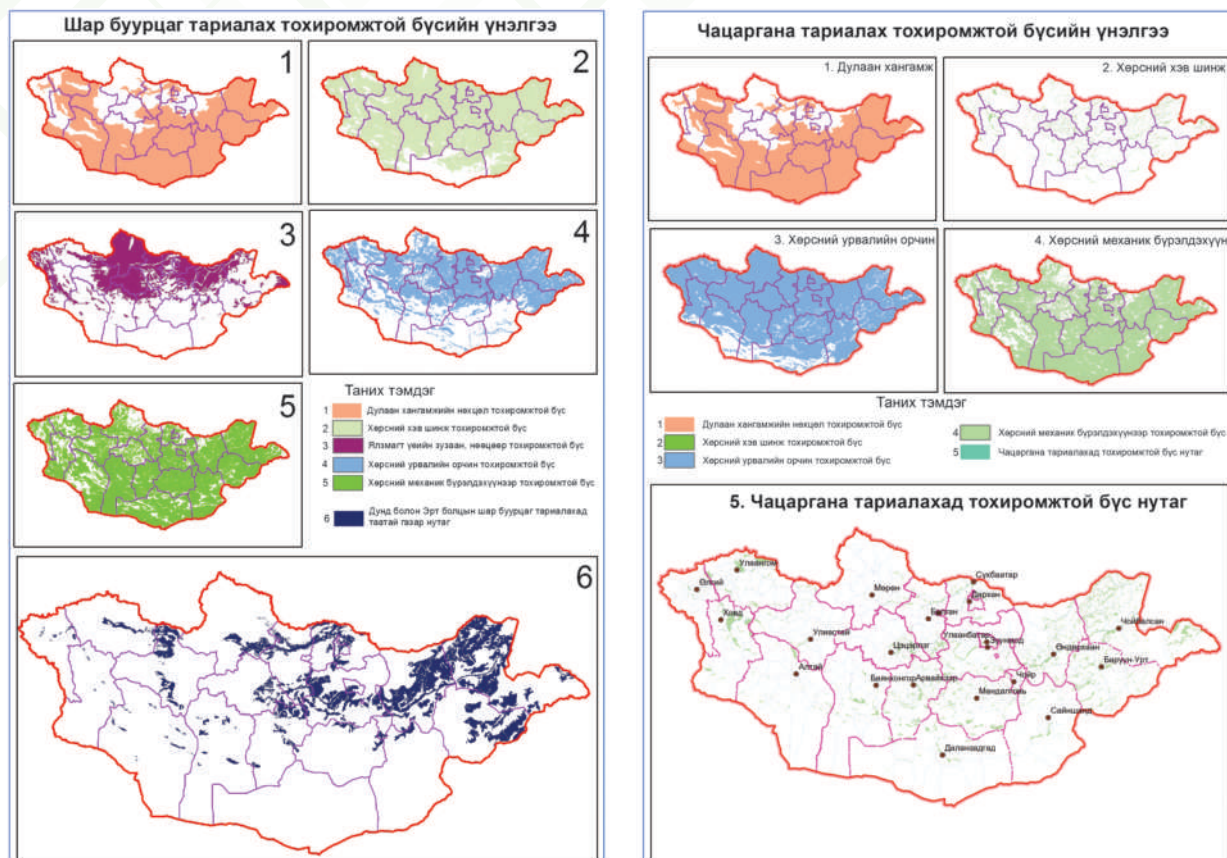

- Хүнсний бүтээгдэхүүний импортын хамаарлыг багасгаж импортыг орлох, экспортыг дэмжих зорилгоор хүнсний гол хэрэглээ болох хүнсний тосны ургамал, элсэн чихрийн ургамал, буурцагт ургамал, жимс жимсгэнэ, техникийн, эмийн болон гоо сайхны зэрэг ургамлын аж ахуйг газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн байгуулж хөгжүүлэх

Тохиромжтой байдлын ерөнхий үнэлгээгээр тогтоосон нутаг дэвсгэрт туршилт судалгааны ажлыг хийхээр төлөвлөсөн. Үүнд:

- Наранцэцгийг 6-н аймгийн нутагт 0,2 сая га
- Шар буурцгийг 3-н аймгийн 2,5 сая га
- Шихрийн манжинг 13-н аймгийн 8,1 сая га нутаг дэвсгэрт тохиромжтой тариалангийн газрын эрэл хайгуул, туршилт судалгаа хийхээр төлөвлөв.

- Тариалангийн газрыг зөвхөн ашиг олох зорилгоор ашиглах хандлагыг арилгах зорилгоор тариалангийн газрын үржил шим, шим тэжээлийн бодисын балансжилтыг тооцох арга зүй боловсруулах, талбайн түүхийн бүртгэл хөтлөлт, хяналтын тогтолцоог тариалангийн газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгаатай уялдуулах, тариалангийн газар ашиглалтаас олсон орлого нь тариалангийн талбайг сайжруулахад зарцуулж байх механизм бүрдүүлэх “Бүртгэл мэдээллийн цахим систем” бий болгоно.
- ХАА, Газар тариалангийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх, бүтээгдэхүүн хадгалах байгууламжуудын хүчин чадлыг үйлдвэрлэлийн хэмжээтэй уялдуулан нэмэгдүүлэх, хадгалалтын үеийн бүтээгдэхүүний алдагдлыг бууруулах чиглэлээр ААН-үүдийг орчин үеийн дэвшилтэд технологи нэвтрүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх арга хэмжээг төлөвлөсөн. Үүнд:

Үр тарианы АА

Улсын хэмжээнд 2016 онд 377.8 мян.га-д 483.4 мян.тн үр тариа, 15 мян.га-д 165.3 мян.тн төмс, 9.05 мян.га-д 94.4 мян.тн хүнсний ногоо, 29.8 мян.га-д 53.4 мян.тн тэжээлийн ургамал тус тус хураан авсан байна. /*Эх үүсвэр: Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам/

Одоогийн элеваторуудын хүчин чадал 396.5 мянган тн байгаа бөгөөд 2016 онд 483.4 мянган тн үр тариа үйлдвэрлэсэн 2025 он гэхэд хүчин чадлыг 500 мянган тн-д хүргэсэн байх шаардлагатай байна. Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөнд 24 мянган тонн багтаамж бүхий элеватор байгуулахаар төлөвлөсөн байна.

Төмс, хүнсний ногооны АА

Улсын хэмжээнд 2016 оны байдлаар 197.5 мянган тонн багтаамжтай 3100 гаруй зoorь ашиглагдаж байна. Үүнээс, энгийн хийцтэй зoorь 3066 ш, механикжсан 34ш байна. Мөн байшин сууц, гэрийн дор байрлалтай 300 кг-аас 1.0 тонн хүртэл багтаамжтай гэрийн зoorь,

доторлогоогүй нүхэн зооринд 14.0 мянга гаруй тонн ногоо хадгалах боломжтой нэмэлт нөөц бий.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөнд дотоодын хэрэгцээг 100 хувь хангахаар төлөвлөсөн төмс, хүнсний ногоо, жимс, жимсгэнийн зоорийн багтаамжийг орон нутагт 23000 тн-оор нэмэгдүүлэхээр тусгасан байна. 2025 онд дотоодын төмсний хэрэгцээ 172.5 мянган тонн, хүнсний ногоо 246.5 мянган тонн байхаар байна. Иймд одоогийн байгаа хадгалах байгууламжийн хүчин чадлыг 2025 он гэхэд 350 мян.тн-д хүргэсэн байх шаардлагатай.

- *Халхгол үндэсний бүтээн байгуулалтын бүсийн ГЗБ-н нарийвчилсан зураг төсөл боловсруулах арга хэмжээг төлөвлөв.*

Монгол Улсын Их хурлын 2016 оны 46 дугаар тогтоол, Засгийн газрын 2016 оны 6 дугаар сарын 13-ны өдрийн 328 дугаар тогтоолуудыг тус тус хэрэгжүүлэх зорилгоор хөдөө аж ахуйн “Халх гол” үндэсний бүтээн байгуулалтын бүс байгуулагдсан байна.

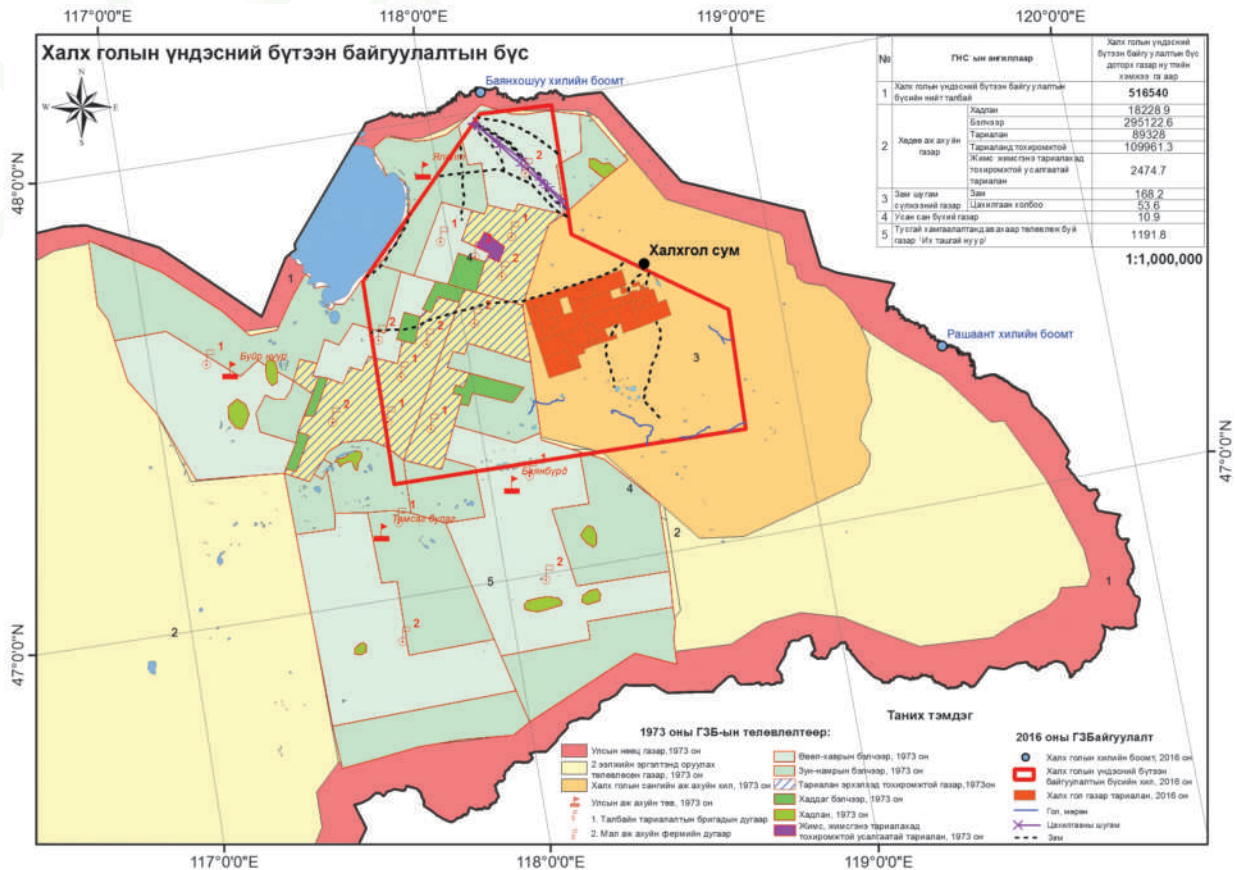
Судлагдсан байдал:

1. 1967 онд Монгол Оросын хамтарсан атрын судалгааны экспедиц, Халх голд сангийн аж ахуй байгуулах ТЭЗҮ-г Монгол, ЗХУ-ын эрдэмтэд хамтран хийсэн.
2. 1979 онд Халх голын бүс нутагт гидрогеологи-геофизикийн судалгаа хийгдсэн.
3. 2009 онд Халх голын бүс нутагт хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх мастер төлөвлөгөө хийгдсэн.
4. 2012 онд Халх гол бүс нутгийг хөгжүүлэх мастер төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх ажлын нарийвчилсан төлөвлөгөө болон байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээ, Халх голын бүс нутгийн онцлогт тохирсон газар тариалангийн үйлдвэрлэлийн технологийг боловсруулах ажлын хэсгийн зөвлөмж гарсан.
5. 2013 онд Алслагдсан бүсэд газар тариаланг сэргээн хөгжүүлэх ТЭЗҮ хийгдсэн.
6. 2015 онд Экспортын чиглэлтэй эрчимжсэн хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх бүс нутгийн харьцуулсан судалгаа, “Монгол Улсад эдийн засгийн чөлөөт бүс байгуулах үзэл баримтлал”-д заасан шалгуур үзүүлэлтүүдийн судалгаа, Халх гол суманд чөлөөт бүс байгуулах урьдчилсан эдийн засгийн тооцоолол /2015-2021 он хүртэлх таамаглал/ хийгдсэн.

Мөн Зөвлөлт-Монголын хамтарсан экспедиц 1987 онд Дорнод аймгийн Халх голын районд 12 сангийн аж ахуй /166.8 мян.га/ байгуулж атар газар эзэмшихээр төлөвлөж байсан байна.

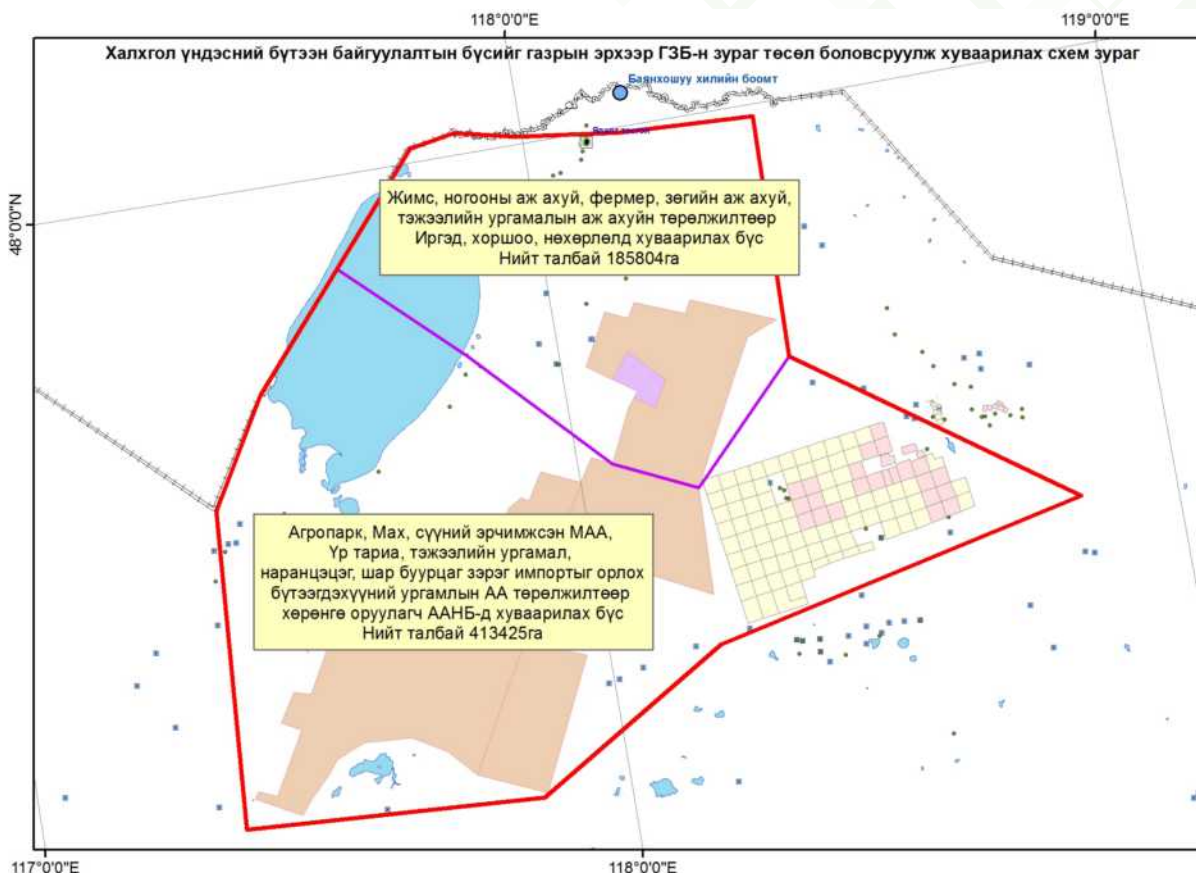
Халх голын үндэсний бүтээн байгуулалтын бүс, өмнө хийгдсэн ГЗБ-н төлөвлөлт

Халхгол үндэсний бүтээн байгуулалтын бүсийн УГЗБЕТ-ний хэрэгжүүлэх арга хэмжээний чиглэл

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Хариуцагч болон гүйцэтгэгч байгууллага	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Үр дүн
1	Халхгол бүтээн байгуулалтын бүсийн хил заагт газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн өөрчлөлт оруулах;	ХХААХҮЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2020 он	Бүтээн байгуулалтын бүсэд тариаланд тохиромжтой газрыг цаашид нарийвчилсан судалгаагаар тогтооно.
2	1967-1972 онд Монгол Оросын хамтарсан атрын судалгааны экспедицийн хийсэн “Халх голд сангийн аж ахуй байгуулах” ТЭЗҮ-г /Улсын төлөвлөгөөний комисс 1979 онд баталсан/ газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулах;	ХХААХҮЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2020 он	Тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцсэн нарийвчилсан цогц ГЗБ-н зураг төсөл боловсруулагдсан байна. /ургамлын АА-н төрөлжилт, агропаркийн ТЭЗҮ, усан хангамж-услалтын системийн толгойн барилга байгууламж/
3	Халхгол үндэсний бүтээн байгуулалтын бүсэд нутгийн иргэд болон УБ хотоос шилжин суурьшигчдыг нутагшуулж суурьшуулах ГЗБ-н схем, ТЭЗҮ боловсруулах;	ХХААХҮЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2020 он	ХАА-н газар ашиглалт, хамгаалалт, нутагшилт суурьшил-хот төлөвлөлт, газар хуваарилалт, өмчлөл, үл хөдлөх эд хөрөнгийн бүртгэл, дэд бүтэц, байгаль хамгаалал, ХАА-н агропарк, боловсруулах үйлдвэр, маркетинг, импортыг орлох таримлын технологи
4	Халхгол үндэсний бүтээн байгуулалтын бүсэд хөрөнгө оруулагч нарт зориулсан газар хуваарилах ГЗБ-н схем, ТЭЗҮ боловсруулах;	ХХААХҮЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2020 он	

Халхгол үндэсний бүтээн байгуулалтын бүсийн газрын эрхийн хуваарилалтын схем

УЛАМЖЛАЛТ МАЛ АЖ АХУЙН САЛБАРЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ

Монгол орны бэлчээр, хадлангийн газрын хэмжээг авч үзвэл 2003 онд бэлчээр 111280.2 мян.га, хадлан 1809.1 мян.га, ХАА-н барилга байгууламжийн дэвсгэр газар 42.1 мян.га талбай эзэлж байсан бол 2016 оны байдлаар, бэлчээрийн газар 790.3 мян.га, хадлан 66.7 мян.га-аар буурсан байна. ХАА-н зориулалттай газар, үүний дотор байгалийн бэлчээр, хадлангийн талбайн хэмжээ жил тутам ямар нэгэн хэмжээгээр буурч байгаа нь нэг талаас, уул уурхай, дэд бүтэц, тэдгээрийг дагасан газар олголттой холбоотой юм. Гэтэл, сүүлийн 10 жилд малын тоо байнга өсөж, дунджаар 33.0 сая малтай байсан бөгөөд 2016 онд 61.5 сая толгой мал тоолуулжээ.

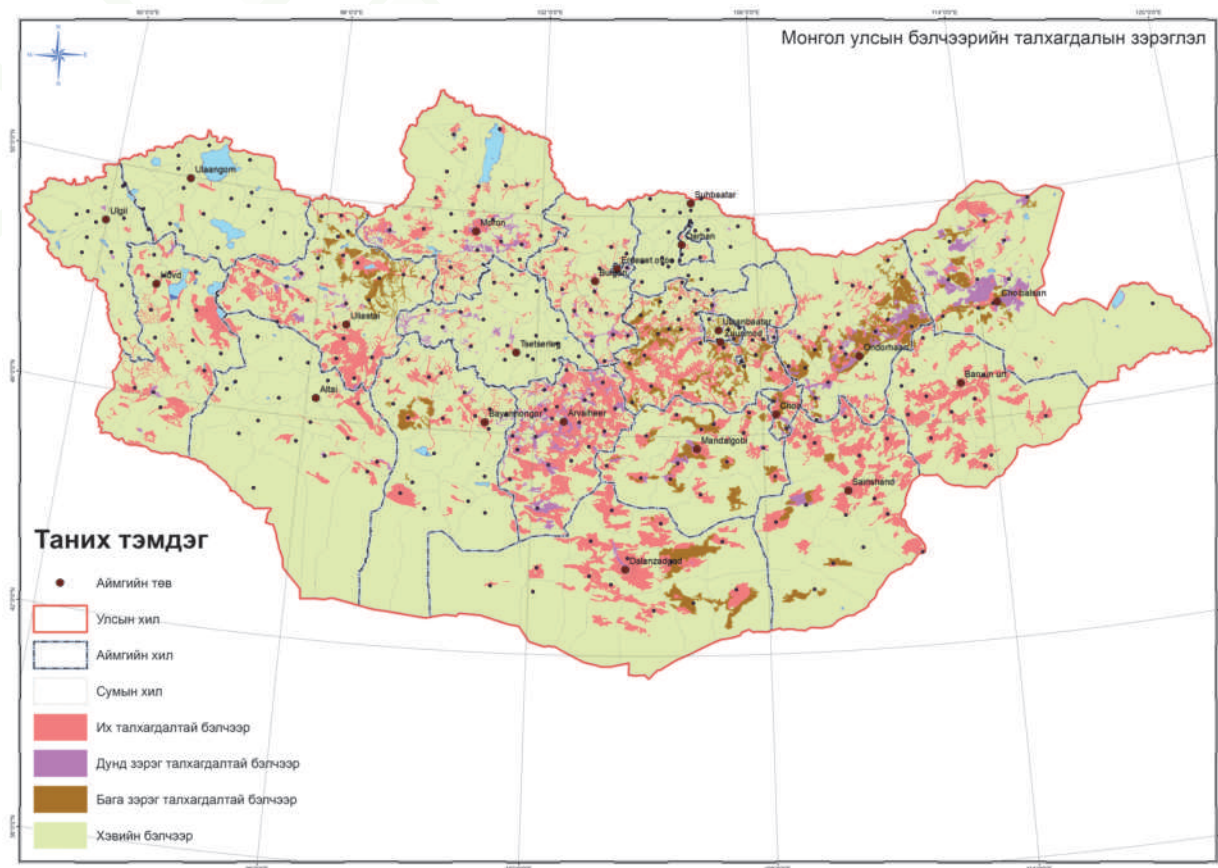
2016 оны ГНС-ын тайлангаар улсын хэмжээнд 32374.01 га бэлчээр эзэмшүүлсний дотор иргэнд 13571.4 га, аж ахуй нэгж байгууллагад 13214.8 га, төрийн байгууллагад 5587.7 га, хадлангийн газраас иргэнд 25729.8 га, төрийн байгууллагад 4660.74 га, аж ахуй нэгж байгууллагад 16888.3 га талбайг тус тус эзэмшүүлсэн нь нийт хадлангийн талбайн 2.71%-ийг эзэлж байна.

Газрын нэгдмэл сангийн жил тутмын тайлангаас үзвэл, доройтсон газар 2003 онд 11.5 сая.га байсан бол 2007 онд 12.3 сая.га болж өссөн боловч аажмаар буурч, 2012 онд 7.8 сая.га болжээ, 2016 онд 6.4 сая.га болсон ба 2.0 сая.га бэлчээр талхлагдаж, 1.5 сая.га цөлжсөн, 2.4 сая.га-д хортон мэрэгчид тархсан, уул уурхайн ашиглалтаас үүдэлтэйгээр 53848.7 га бэлчээр эвдэрсэн дүн мэдээ гарчээ.

Сүүлийн 10 гаруй жилийн хугацаанд тодорхой үе шаттайгаар хийгдсэн “Бэлчээрийн газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгаа”-ны ажлын үр дүнгийн материалд судалгаа хийж үзэхэд, улсын дунджаар, бэлчээрийн газрын 23.1 хувь нь буюу 25.8 сая.га бэлчээр ямар нэгэн хэмжээгээр талхлагджээ. /Эх сурвал: ГЗБГЗЗГ/

Бэлчээрийн талхлагдлын зураг

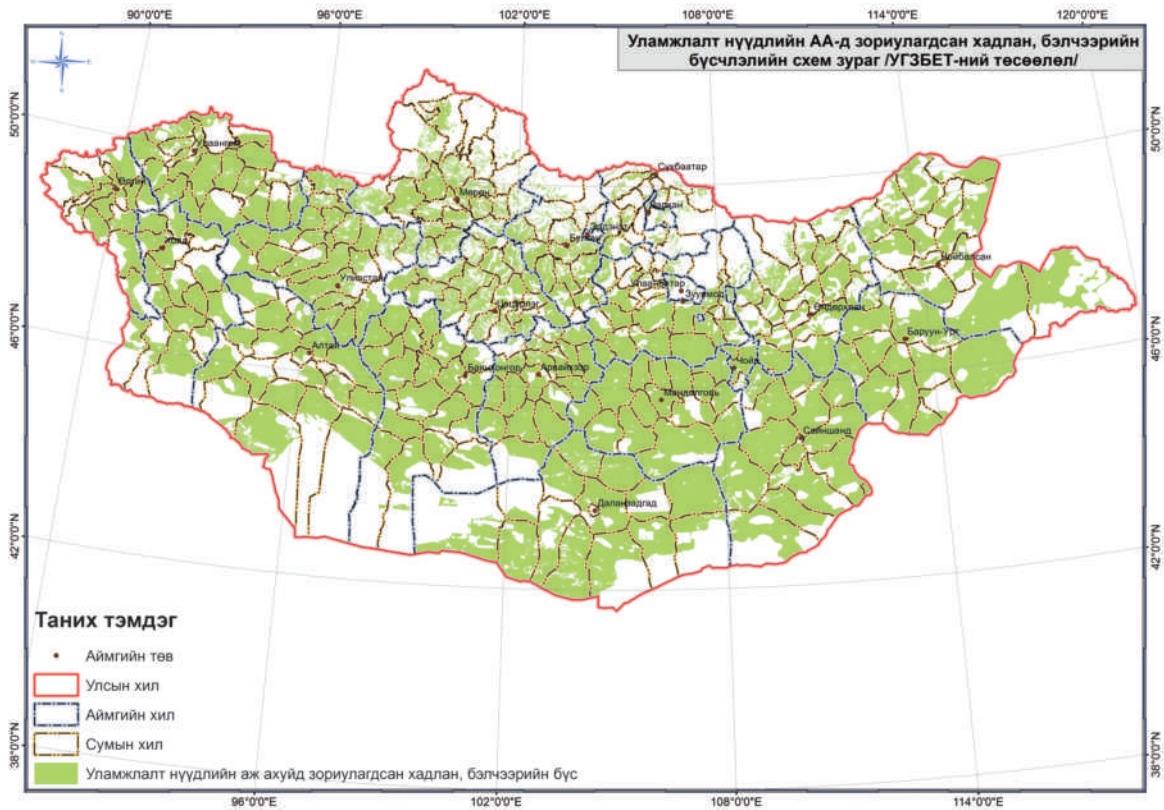

Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрын ГЗБЕТ-нд үндэслэн ГЗБГЗЗГ-аас хэрэгжүүлэх ГЗБ-ын ажлын чиглэл

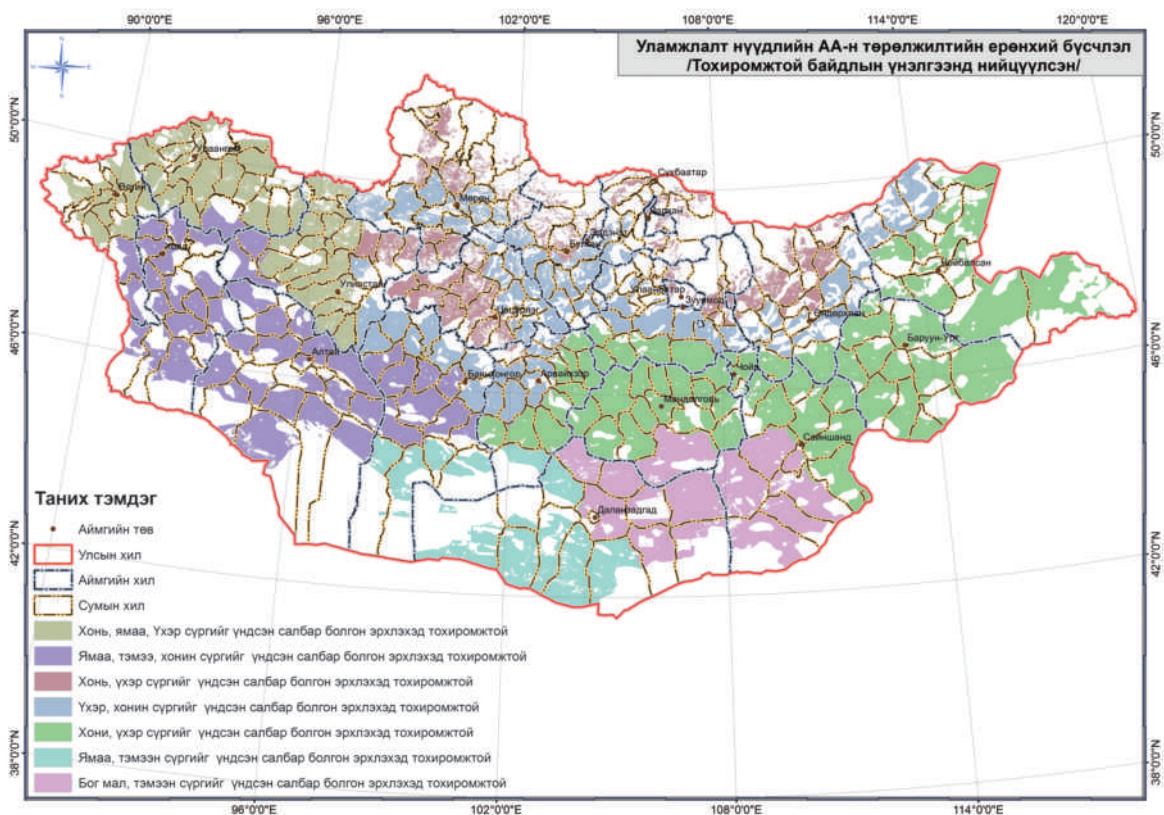
1. Засгийн газрын агентлагийн эрхзүйн байдлын тухай хуулийн 7.1.1-д “хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газрын болон сайдын шийдвэрийг биелүүлэх ажлыг эрхэлсэн хүрээ, салбарын хэмжээнд зохион байгуулж, биелэлтийг хангах;” гэж заасны дагуу байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрын ГЗБЕТ-г хэрэгжүүлэх нарийвчилсан төлөвлөгөө, график боловсруулж Засгийн газраар батлуулах.
2. Газрын тухай хуулийн 16.1.6, 16.1.7-д заасны дагуу отрын болон тэжээлийн нөөцийн хадлангийн газрыг тогтоож улсын тусгай хэрэгцээний газарт авах ажлыг хэрэгжүүлэх.
3. Газрын тухай хуулийн 23.2-т “Улсын хэмжээнд газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагааг эрхлэх” гэж заасныг үндэслэн тус хуулийн 24.1 заасан агуулгын хүрээнд байгалийн бэлчээр хадлангийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөлт, кадастрыг хэрэгжүүлэх.
4. ГТХ-ийн 23.2.14-т “улсын хэмжээнд газрын кадастрын бодлогыг хэрэгжүүлэх, улсын газрын мэдээллийн санг бүрдүүлэх, хөтлөх;” гэж заасны дагуу дээр дурдсан ГЗБ-ын ажлын /нарийвчилсан/ зураг төсөл, ТЭЗҮ-г газарт буулгаж зааглалт хийх, газрын кадастр, мэдээллийн сангийн ажлыг удирдан зохион байгуулах.
5. Дээр дурдсан заалтуудыг хэрэгжүүлэхдээ хадлан бэлчээрийн ашиглалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагатай удирдлага, зохион байгуулалт, санхүүжилт зэрэг асуудлыг хамтарч шийдвэрлэх.

Уламжлалт нүүдлийн АА-д зориулагдсан хадлан бэлчээрийн газрын бүсчлэлийн схем

Уламжлалт бэлчээрийн МАА-н тохиромжит төрлийн бүсчлэл

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Уламжлалт бэлчээрийн мал аж ахуйн өвөрмөц онцлогт нийцсэн газар зохион байгуулалтын хүрээнд төрийн хяналт, зохицуулалт, зохион байгуулалттайгаар бэлчээрийн газрын эрхийн бүртгэл, нийтийн ашиглалтын газрын кадастрын бүртгэлийн систем бий болгох.
- Бэлчээрийн мал аж ахуй эрхлэх бүсэд, малчид хүсвэл бэлчээрийг малчдын хэсэг, бүлэг, хоршоонд эзэмшүүлэхийг хориглохгүй байхаар, бэлчээрийн газарт доройтуулах үйл ажиллагаа явуулсан тохиолдолд хариуцлага тооцох механизмыг бүрдүүлэхээр эрх зүйн орчинг шинэчлэх зэрэг арга хэмжээнүүдийг төлөвлөсөн.

Уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуйн салбарын хөгжлийг газрын бодлого төлөвлөлтөөр дэмжих шийдэл, боловсруулж хэрэгжүүлэх ГЗБ-ын баримт бичгийн жагсаалт

Асуудал	Шийдэл
Бэлчээрээ хамгаалах, нөхөн сэргээх, сайжруулах, усаар хангах, нөгөө талаас малын тооны өсөлтийг хязгаарлах, 5 төрлийн малын сүргийн бүтцийг зохистой болгох, чанаржуулах, эрчимжсэн мал аж ахуйг бүсчлэн хөгжүүлэх бодлогыг түүштай хэрэгжүүлэх;	Малчдад зөвлөгөө өгөх, сүргийн эргэлтийн төлөвлөгөө боловсруулахад зоотехникч-мал зүйчийн мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэх бүтцийг бий болгох; /Аймаг болгонд байдаг ХАА-н газар болон сүм болгонд ажилладаг ХАА-н мэргэжилтнүүдэд тулгуурлана/
Уламжлалт бэлчээрийн мал аж ахуйн өвөрмөц онцлогт нийцсэн газар зохион байгуулалтын хүрээнд төрийн хяналт, зохицуулалт, зохион байгуулалттайгаар бэлчээрийн газрын эрхийн бүртгэл, нийтийн ашиглалтын газрын кадастрын бүртгэлийн систем бий болгох;	Татварын эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох, бэлчээрийн тухай хууль боловсруулж батлуулах;
Бэлчээр, хадлангийн газрын ашиглалтыг сайжруулах, өндөр ургацтай таримал хадлан, бэлчээр бий болгоход чиглэсэн арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх;	Хадлангийн газрын эрэл хайгуул хийх, бүртгэл мэдээллийг баталгаажуулах, хадлангийн газрыг ашиглах, хамгаалах зэрэг ГЗБ-ын ажлын /нарийвчилсан/ зураг төсөл төлөвлөлт хийх арга хэмжээг төлөвлөж байна.
Бэлчээрийн усан хангамжийг сайжруулах, ашиглалт багатай бэлчээрийг ашиглаж бэлчээрийн даац багтаамжид тохируулга хийх, сэлгэх, өнжөөх арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх;	Бэлчээрийн усан хангамжийг сайжруулах, нэн тэргүүнд үст цэггүйн улмаас ашиглагдахгүй байгаа бэлчээрийн судалгаа явуулах, хөв цөөрөм байгуулах замаар бэлчээрийн усан хангамжийг нэмэгдүүлэх боломжит газруудын судалгаа хийж усжуулах;
Газрын тухай хуулийн 16.1.6, 16.1.7-д заасны дагуу отрын болон тэжээлийн нөөцийн хадлангийн газрыг тогтоож улсын тусгай хэрэгцээний газарт авах ажлыг хэрэгжүүлэх;	Аймаг дундын отрын бүс нутгууд нь ГНС-н тайланд бүртгэл мэдээлэл нь дутуу байгаа тул цаашид хил заагийг баталгаажуулах, ашиглах, хамгаалах ГЗБ-ын ажлын /нарийвчилсан/ зураг төсөл төлөвлөлт хийх арга хэмжээг төлөвлөж байна. Уг төсөл төлөвлөгөөнд отрын нутагт очих сумдын, малын дамжин өнгөрөх зурвас газрыг нарийвчлан төлөвлөх;

Улсын ГЗБЕТ-г хэрэгжүүлэх, хөдөө аж ахуйн хөгжлийг хангах ГЗБ-ын төсөл, арга хэмжээ

№	Хуулийн заалт болон хөгжлийн баримт бичиг	Хэрэгжих төсөл, арга хэмжээ	Хэрэгжих төсөл, арга хэмжээний ерөнхий үзүүлэлт	Хэрэгжүүлэх байгууллага	Хэрэгжиж эхлэх хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт
1	Газрын тухай хуулийн 23.2.3, 23.2.8, 23.2.15, 52.5 дахь заалтууд, “Төрөөс хүнс, хөдөө аж ахуйн талаар баримтлах бодлого”	Уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуй, Суурин ХАА-н бүс газрын ерөнхий хил заагийг газар дээр нь судалгаа хийж нарийвчлан тогтоон тэмдэгжүүлж албажуулах.	Уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуй, Суурин ХАА-н бүс газрын ерөнхий хил зааг. Нийт 9 сая га газар хамаарна.	ГЗБГЗЗГ, ГЗБ-ын мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагууд.	2019 оноос	Хил заагийг тогтоосон судалгааны тайлан, газрын зураг, албажуулсан шийдвэр
2	Газрын тухай хуулийн 25.1.5, “Төрөөс хүнс, хөдөө аж ахуйн талаар баримтлах бодлого”	Шилжин суурьшигчид болон орон нутгийн иргэд, ААН-д зориулсан Суурин ХАА-н бүс газрын ГЗБ-ын төлөвлөгөө, схем, зураг төсөл боловсруулах ажил.	Нийт 9 сая га газар хамаарна	ГЗБГЗЗГ, ГЗБ-ын мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагууд.	2019 оноос	Шилжин суурьшигчид болон орон нутгийн иргэд, ААН-д зориулсан Суурин ХАА-н бүс газрын ГЗБ-ын төлөвлөгөө, схем, зураг төслийн баримт бичгүүд
3	Газрын тухай хуулийн 52.7, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн хууль.4.5, 15.2 дахь заалтууд	Малчдын өвөлжөө, хаваржааны доорх газрыг зөвшөөрөгдсөн ашиглалтын төрлөөр газрын кадастрын судалгаа, шинжилгээ, зураг хийх, үнэлэх, бүртгэх ГЗБ-ын ажил	11360 өвөлжөө хаваржааны газар хамаарна.	ГЗБГЗЗГ, ГЗБ-ын мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагууд.	2019 оноос	11360 өвөлжөө хаваржааны газар үл хөдлөх хөрөнгийн хэлбэрт шилжиж улсын бүртгэлд бүртгэгдсэн байна.
4	Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай хууль. 9 ¹ .1.1, 10.2.5 заалтууд, 14, 15 дугаар зүйл.	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрын чанарын болон эдийн засгийн үнэлгээ хийх ажил	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн 112.1 сая га газар хамаарна.	ГЗБГЗЗГ, ГЗБ-ын мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагууд.	2020 оноос	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газар ашигласны ялгаварт рентэд суурилсан төлбөрт шилжих боломж бүрдсэн байна.

Баруун бүсэд:

1. Бэлчээрийн газрын төлбөрийн чөлөөлт бүхий хуулийн заалтыг хүчингүй болгох
2. Мах, махан бүтээгдэхүүний эспортын зах зээлийг тэлж өргөжүүлэх /гуравдагч зах зээлд/
3. Сүргийн бүтцийн зохистой харьцааг бий болгох, Малын чанарыг сайжруулж, тоо толгойг бууруулах
4. Бэлчээрийн уламжлалт ашиглалтыг хөгжүүлэх, талхлагдсан бэлчээрийг ашиглалтаас чөлөөлөж амрах, нөхөн сэргэх боломж олгох

50°0'0"N

46°0'0"N

42°0'0"N

Хангайн бүсийн урд хэсэг:

1. Бэлчээрийн газрын төлбөрийн чөлөөлт бүхий хуулийн заалтыг хүчингүй болгох
2. Мах, махан бүтээгдэхүүний эспортын зах зээлийг тэлж өргөжүүлэх /гуравдагч зах зээлд/
3. Сүргийн бүтцийн зохистой харьцааг бий болгох, Малын чанарыг сайжруулж, тоо толгойг бууруулах
4. Бэлчээрийн уламжлалт ашиглалтыг хөгжүүлэх, талхлагдсан бэлчээрийг ашиглалтаас чөлөөлөж амрах, нөхөн сэргэх боломж олгох

Төвийн бүсийн урд хэсэг:

1. Бэлчээрийн газрын төлбөрийн чөлөөлт бүхий хуулийн заалтыг хүчингүй болгох
2. Мах, махан бүтээгдэхүүний эспортын зах зээлийг тэлж өргөжүүлэх /гуравдагч зах зээлд/
3. Сүргийн бүтцийн зохистой харьцааг бий болгох, Малын чанарыг сайжруулж, тоо толгойг бууруулах
4. Бэлчээрийн уламжлалт ашиглалтыг хөгжүүлэх, талхлагдсан бэлчээрийг ашиглалтаас чөлөөлөж амрах, нөхөн сэргэх боломж олгох

108°0'0"E

114°0'0"E

120°0'0"E

Бэлчээрийн газарт хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө

Хангайн бүсийн хойт хэсэг:

1. Бэлчээрийн газрын төлбөрийн чөлөөлт бүхий хуулийн заалтыг хүчингүй болгох
2. Мах, махан бүтээгдэхүүний экспортын зах зээлийг тэлж өргөжүүлэх /гуравдагч зах зээлд/
3. Сүргийн бүтцийн зохистой харьцааг бий болгох,
4. Малын чанарыг сайжруулж, тоо толгойг бууруулах
5. Уламжлалт бэлчээр ашиглал, эрчимжсэн МАА хослуулан хөгжүүлэх
4. Мах, махан бүтээгдэхүүний экспортын зах зээлийг тэлж өргөжүүлэх /гуравдагч зах зээлд/

Төвийн бүсийн хойт хэсэг:

1. Эрчимжсэн суурин мал, амьтны аж ахуйг дагнан хөгжүүлэх
2. Бэлчээрийн газрын төлбөрийн чөлөөлт бүхий хуулийн заалтыг хүчингүй болгох
3. Мах, махан бүтээгдэхүүний экспортын зах зээлийг тэлж өргөжүүлэх /гуравдагч зах зээлд/
4. Уламжлалт нүүдлийн МАА эрхлэлтийг үе шаттайгаар бууруулна

Зүүн бүсэд:

1. Бэлчээрийн газрын төлбөрийн чөлөөлт бүхий хуулийн заалтыг хүчингүй болгох
2. Мах, махан бүтээгдэхүүний экспортын зах зээлийг тэлж өргөжүүлэх /гуравдагч зах зээлд/
3. Сүргийн бүтцийн зохистой харьцааг бий болгох
4. Бэлчээрийн уламжлалт ашиглалтыг хөгжүүлэх, талхлагдсан бэлчээрийг ашиглалтаас чөлөөлөж амраах, нөхөн сэргэх боломж олгох
5. Эрчимжсэн суурин мал, амьтны аж ахуйг хөгжүүлэх

Таних тэмдэг

	Аймгийн төв		Их талхагдалтай бэлчээр
	Улсын хил		Дунд зэрэг талхагдалтай бэлчээр
	Эдийн засгийн бүсийн зааг		Бага зэрэг талхагдалтай бэлчээр
	Аймгийн хил		Хэвийн бэлчээр
	Сумын хил		

108°0'0"E

114°0'0"E

50°0'0"N

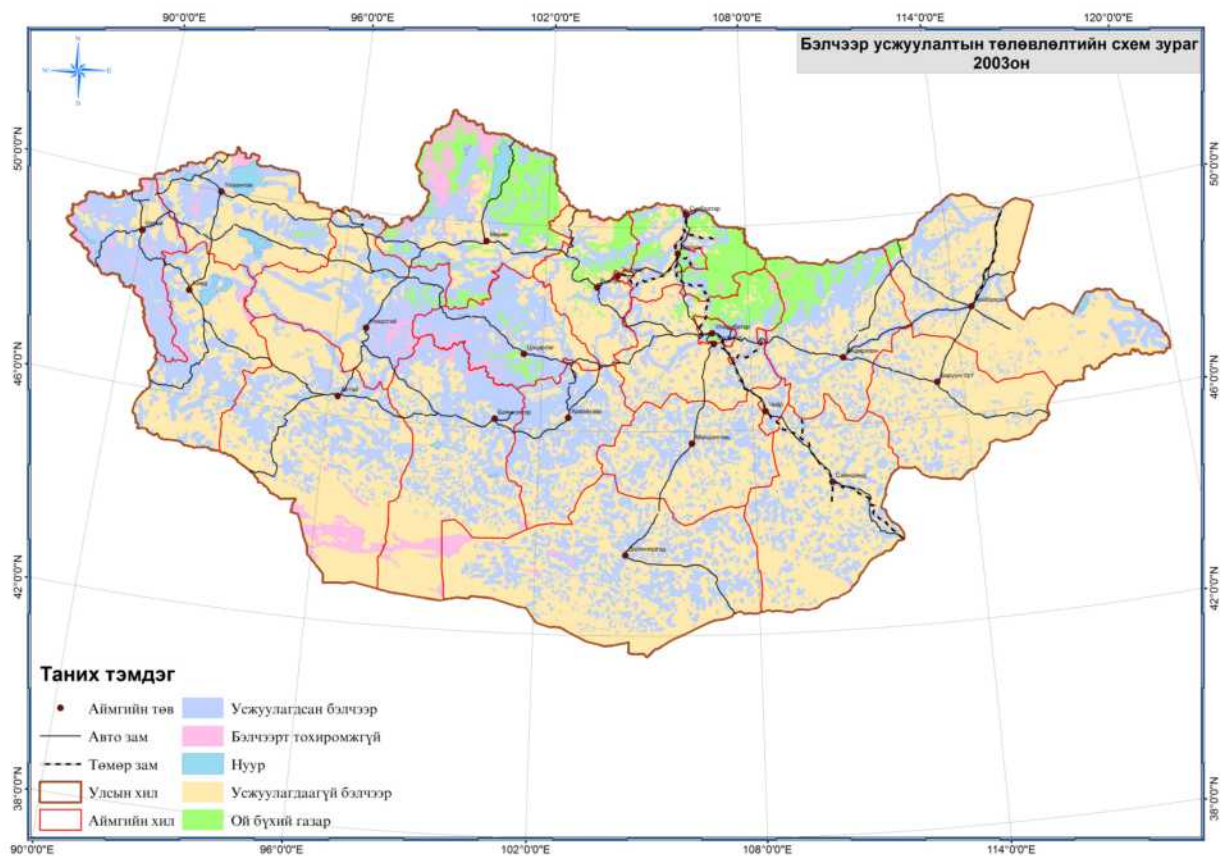
46°0'0"N

42°0'0"N

- Бэлчээрийн усан хангамжийг сайжруулах, нэн тэргүүнд уст цэггүйн улмаас ашиглагдахгүй байгаа бэлчээрийн судалгаа явуулах, хөв цөөрөм байгуулах, инженерийн хийцтэй худаг байгуулах, сэргээгдэх эрчим хүчээр ажиллах ус өргүүр суурилуулах замаар бэлчээрийн усан хангамжийг нэмэгдүүлэх боломжит газруудын судалгаа хийж усжуулах арга хэмжээг төлөвлөв. Үүнд:

2003 онд батлагдсан УГЗБЕТ-нд 85245496.1 га бэлчээрийг усжуулахаар төлөвлөсөн байсан. Түүнээс хойш усжуулагдсан бэлчээрийн газрыг тооцоолохдоо усны тооллогын мэдээлэл болон газрын нэгдмэл сангийн тооллогын явцад тогтоосон худаг уст цэгийн байршлын мэдээлэлд тулгуурлан дүн шинжилгээ хийж цаашид усжуулах шаардлагатай 11.9 сая га бэлчээрийн газрыг төлөвлөв.

Бэлчээр усжуулалтын төлөвлөлт /2003оны УГЗБЕТ/

Бэлчээр усжуулалтын байдал

Аймгийн нэр	2003 онд төлөвлөсөн усжуулах бэлчээр, га	Үүнээс усжуулах шаардлагагүй бэлчээр /талбай давхардсан байдлаар/						Цаашид усжуулах бэлчээр, га
		Усжуулагдсан бэлчээр, га	Уул уурхайн ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй талбай, га	Одоогийн болон төлөвлөсөн тусгай хамгаалалттай газар нутаг, га	Төлөвлөсөн суурин ХАА, газар тариалангийн бүс, га	Гүний болон ундны усны тэжээгдлийн муж, ЭААЦ бүс орчмын бэлчээр, га	Хот суурин болон түүний орчмын бэлчээр, га	
Улсын дүн	85245496.1	61120483.8	803068.8	22359320.5	5110090.1	1370018.8	6891756	11938210.7
Баруун бүс	21844581.6	12691799.7	70845.8	7665453.2	330418.1	112652.1	1593087.9	4341374
Завхан	3858146.4	1550874.8	12526.2	316501	177363.5	18170.5	431753.1	1762094.1
Говь-Алтай	9278529.6	6034088.4	40021	5090631.6	4363.4	42949.6	357852.2	559868.9
Баян-Өлгий	767076.7	263619.8	3010.9	117657.8	3984.7	3218.4	74300.9	347334.2
Ховд	4209563.3	2542228.4	6317.8	1845489.6	38221.3	29896.8	411000.3	657442.4
Увс	3731265.6	2300988.3	8969.9	295173.2	106485.2	18416.8	318181.4	1014634.4
Хангайн бүс	14911746.9	10715564.1	53464.1	3918042.5	1011329.2	388189.8	1650675.2	2136669.7
Орхон	64039.4	54864.9	2868.9	-	26017.8	-	57871.5	3630.9
Өвөрхангай	2573634.9	2324549.6	1483.9	530889.6	112036.9	19117.4	246816.9	100681.8
Булган	2880889.1	1722241.9	8390.7	401811.1	455408.5	36979.4	472203.4	666233
Баянхонгор	6350349.4	4907299.9	33396.1	2747381.3	22593.9	270220.1	261663.8	469477.7
Архангай	1011445.3	777066.2	4672.8	17418	255251.6	16146.6	230435.2	148091.9
Хөвсгөл	2031388.8	929541.6	2651.7	220542.5	140020.5	45726.3	381684.4	748554.4
Төвийн бүс	28480234.6	23731663.5	565284.4	5805164.6	1771141	619595.6	2307358.3	2309399.2
Төв	4315948.5	2615898.2	75175.5	190317.1	1017029.7	37900.5	816042.8	764286.6
Говьсүмбэр	328550.7	283076.5	17021.7	-	20998.5	34562.3	82454.6	37810.7
Сэлэнгэ	1108163.9	594927.9	13653.2	35123	726353.3	11262.4	325936.5	184971.5
Дорноговь	7560269.3	7346038.4	110466.5	1502387.6	1673.2	72511	442576.3	146929
Дархан-Уул	11747.1	7804.5	-	-	4.6	-	311.5	3942.6
Өмнөговь	10564333	8643831.7	251553.6	3663854.8	2086.5	328683.2	360412.9	973860.6
Дундговь	4591222.1	4240086.3	97413.9	413482.1	2995.2	134676.2	279623.7	197598.2
Зүүн бүс	19856273.4	13849731.1	107745.1	4963245.5	1974128.1	238216.4	1227894.3	3142126.2
Дорнод	9400500.4	5920654	40457.4	2608377.8	1277510.4	27541.1	387205.3	1734348.6
Сүхбаатар	6916042.4	5701582.1	42621.7	1609968.1	69244.7	196053.9	436348	779332.6
Хэнтий	3539730.6	2227495	24666	744899.6	627373	14621.4	404341	628445
Улаанбаатар	152659.6	131725.4	5729.4	7414.7	23073.7	11364.9	112740.3	8641.6
Улаанбаатар	109570.1	100560	1974.4	7414.7	22952.1	-	108470.9	0
Багануур	31703.2	20138.1	3547.6	-	9	-	2520.8	8641.6
Багахангай	11386.3	11027.3	207.4	-	112.6	11364.9	1748.6	0

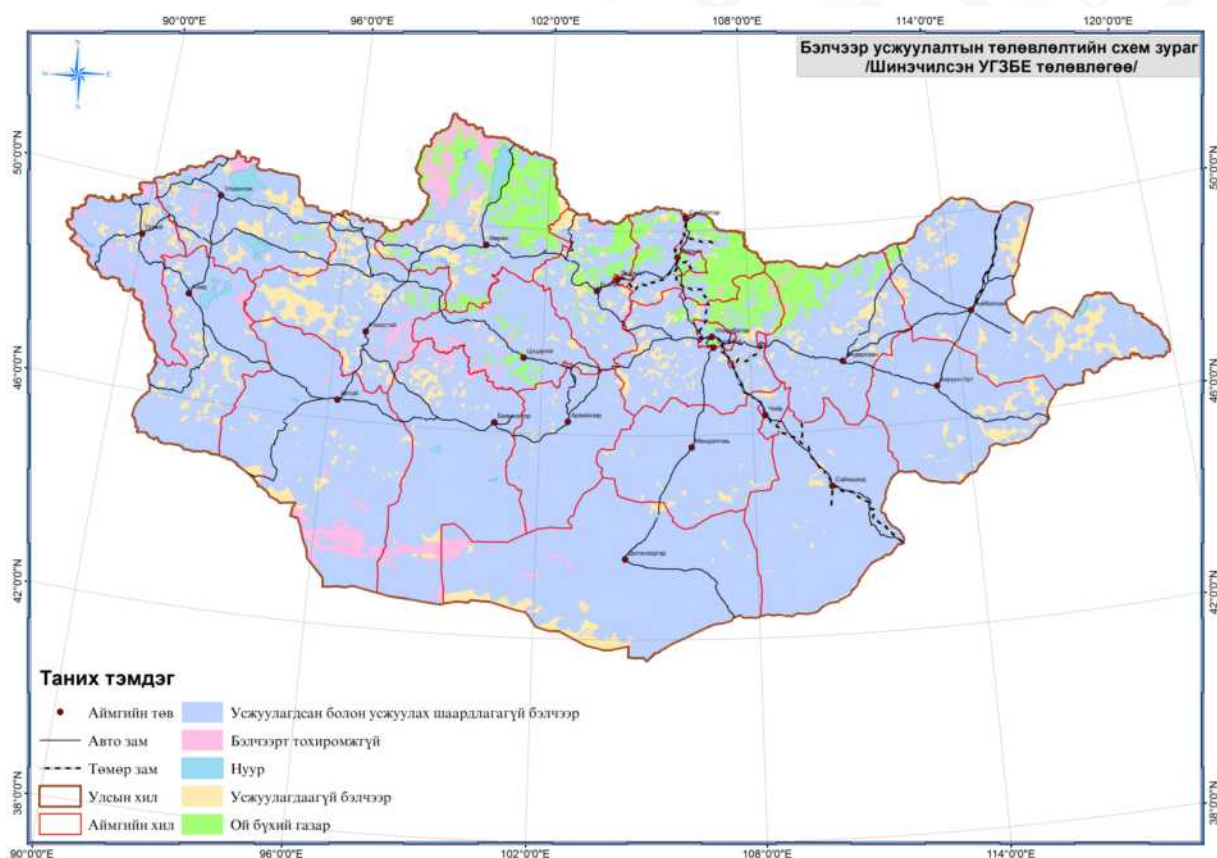

Усжуулах бэлчээрийн төлөвлөлт

Аймгийн нэр	Цаашид усжуулах бэлчээр, га	Гидрогеологийн нөхцөл			
		Тархалт, ундарга ихтэй устай давхарга бүхий газрын хэмжээ, га. /Нүх сүвийн устай давхарга/	Локал тархалттай ундарга ихтэй эсвэл их тархалттай бага, дунд ундаргатай устай давхарга бүхий газрын хэмжээ, га.	Газрын доорх локал, хязгаарлагдмал нөөц бүхий устай чулуулаг бүхий газрын хэмжээ, га.	Үндсэндээ газрын доорх усгүй чулуулаг бүхий газрын хэмжээ, га.
Улсын дүн	11938211	26749.7	995093.5	5666708.3	5217925
Баруун бүс	4341374	21545.1	428143.3	2316306.5	1573288.7
Завхан	1762094.1	4476.8	184267	798240.7	773740.7
Говь-Алтай	559868.9	-	57845.6	326947.7	174397.3
Баян-Өлгий	347334.2	7416.4	27204.7	155377.1	157321.6
Ховд	657442.4	1296.3	78402.7	347358.3	230356.4
Увс	1014634.4	8355.6	80423.3	688382.7	237472.7
Хангайн бүс	2136669.7	4477.5	266076.4	740791.9	1124113.4
Орхон	3630.9	-	-	0.5	3630.4
Өвөрхангай	100681.8	226	8098.4	60433	31924.5
Булган	666233	2437.5	71606.5	148063.2	442915.2
Баянхонгор	469477.7	-	12555.4	254785.8	202136.5
Архангай	148091.9	836.9	13244.2	81511.5	52499.3
Хөвсгөл	748554.4	977.1	160571.9	195997.9	391007.5
Төвийн бүс	2309399.2	362.5	201295.9	762633.8	1342239.6
Төв	764286.6	-	72936.1	239459.9	451895.5
Говьсүмбэр	37810.7	-	159.3	37481.6	169.7
Сэлэнгэ	184971.5	233.3	4954.1	57616.4	121763.2
Дорноговь	146929	-	94590.4	20751.2	31572.8
Дархан-Уул	3942.6	-	418.4	3117.6	406.6
Өмнөговь	973860.6	129.2	25060.8	273934.2	672278.2
Дундговь	197598.2	-	3176.8	130272.9	64153.6
Зүүн бүс	3142126.2	364.6	98046.4	1846976.1	1171173.2
Дорнод	1734348.6	345.2	35700.4	1175409.3	503177.7
Сүхбаатар	779332.6	-	27137.2	415374.4	330970.8
Хэнтий	628445	19.4	35208.8	256192.4	337024.7
Улаанбаатар	8641.6	0	1531.5	0	7110.1
Улаанбаатар	0	-	-	-	-
Багануур	8641.6	-	1531.5	-	7110.1
Багахангай	0	-	-	-	-

Бэлчээр усжуулалтын төлөвлөгөө /шинэчилсэн/

Усжуулахаар төлөвлөсөн бэлчээрийн 56.2%-ийг гүний худгаар усжуулах боломжтой бөгөөд үлдсэн 43.8 %-ийг хөв цөөрөм байгуулах замаар усжуулах нарийвчилсан хайгуул судалгаа хийж бэлчээр усжуулалтын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

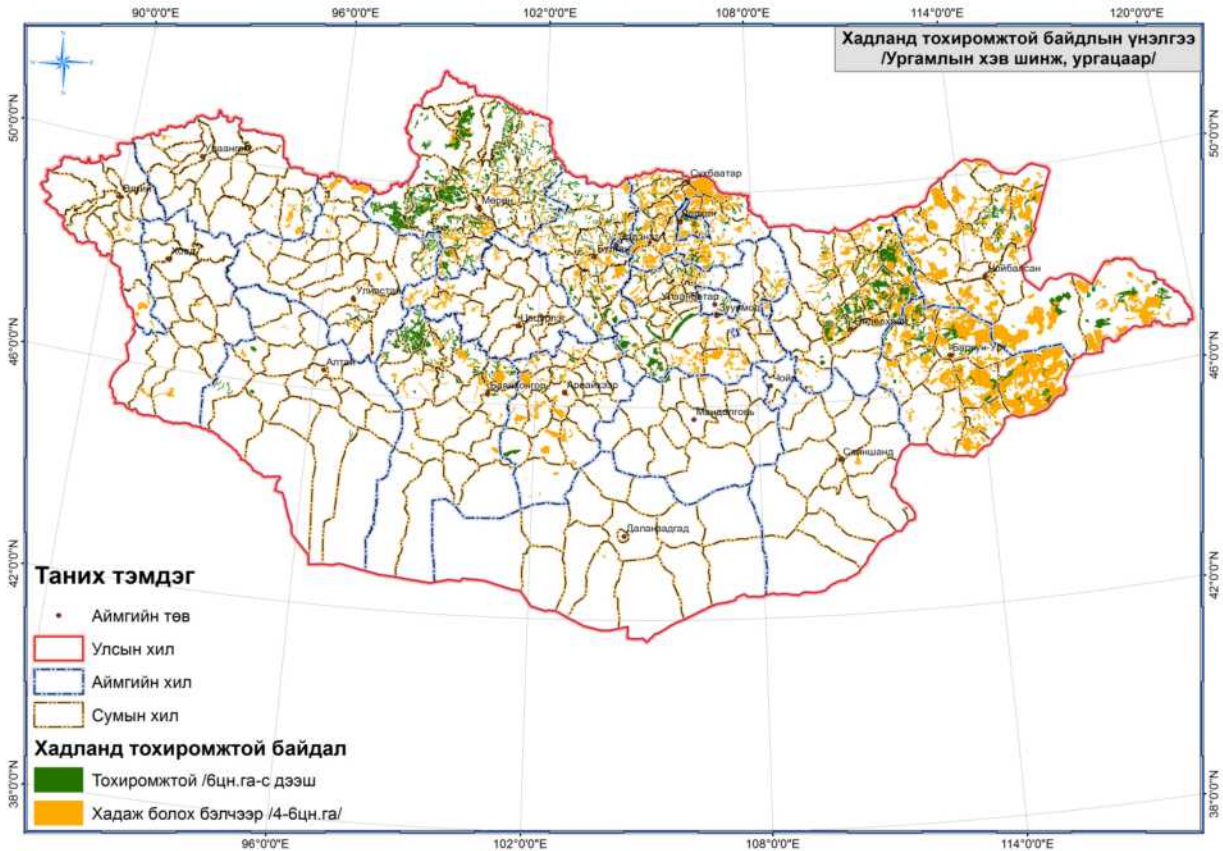
- Хадлангийн газрын эрэл хайгуул хийх, бүртгэл мэдээллийг баталгаажуулах, хадлангийн газрыг ашиглах, хамгаалах зэрэг ГЗБ-ын ажлын /нарийвчилсан/ зураг төсөл төлөвлөлт хийх, Улсын тэжээлийн сангийн хадлангийн газрын тодруулга судалгаа, нөөцөд авах хадлангийн газрын эрэл хайгуул хийх, ГЗБ-н төсөл боловсруулах арга хэмжээг төлөвлөв. Үүнд:

2003 онд Монгол Улсын хадлангийн газрыг 1809.1 мян.га-аар төлөвлөж, нөөцийг нь 2013 оны төвшинд 872.7 мян.тн, 2023 онд 1270.7 мян.тн-д хүргэхээр төлөвлөсөн байна. 2016 оны газрын нэгдмэл сангийн тайлангаар 1742.4 мян.га хадлангийн газартай байна. Газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгааны 2000-2011 оны материалд тулгуурлаж хийсэн тооцоогоор (Т.Гэрэлхүү, 2012 он) 2825.0 мян.га хадлангийн газар бүртгэгдсэн байна.

Цаашид тохиромжтой байдлын үнэлгээний ерөнхий шалгуураар тогтоосон 9.2 сая га газар нутгийг хамруулан хадлангийн газрын хайгуул судалгаа, хадлангийн газрын ГЗБ-н зураг төсөл боловсруулах ажил хийхээр төлөвлөсөн.

Тохиромжтой байдлын үнэлгээгээр тогтоосон хадлангийн газрын судалгаа хийх газрын байршлын схем

- Одоогийн болон шинээр бий болгох аймаг дундын отрын бүс нутгуудад хил заагийг баталгаажуулах, төлөв байдлын судалгаа, үнэлгээ хийх, ашиглах, хамгаалах ГЗБ-ын ажлын /нарийвчилсан/ зураг төсөл боловсруулах арга хэмжээг төлөвлөв. Үүнд: Одоогийн байдлаар Хэнтий аймгийн Хэрлэнбаян-Улаан /192,8 мян.га/, Говь-Сүмбэр аймгийн Малахын тал /73,1 мян.га/, Завхан аймгийн Багахайрхан /68,3 мян.га/, Говь-Алтай аймгийн Аргалант /118,6 мян.га/, Дорнод аймгийн Чойбалсан /124,4 мян.га/, Төв, Булган, Өвөрхангай аймгийн нутгийг хамарсан “Хөх дэл”, “Чилэн”-гийн /72,0 мян.га/ Ачит нуурын /28,9 мян.га/, Ховд аймгийн Баяннуруу /105,2 мян.га/ нийт 783,3 мян.га Улсын тусгай хэрэгцээний аймаг дундын отрын бэлчээр нутаг хамрагдаж байна.

Аймаг дундын отрын бүс нутгууд нь ГНС-н тайланд бүртгэл мэдээлэл нь дутуу байгаа тул цаашид хил заагийг баталгаажуулах, ашиглах, хамгаалах ГЗБ-ын ажлын /нарийвчилсан/ зураг төсөл, төлөвлөлт хийх арга хэмжээг төлөвлөсөн. Уг төсөл төлөвлөгөөнд отрын нутагт очих сумдын малын дамжин өнгөрөх зурвас газрыг нарийвчлан төлөвлөх шаардлагатай.

Отрын бүс нутгийн газрын тоо бүртгэл

ГНС-н 2016 оны тайлан	ГЗБГЗЗГ-с авсан тоон зураг	Зөрүү
691413.8 га	813095.4 га	-121681.57га

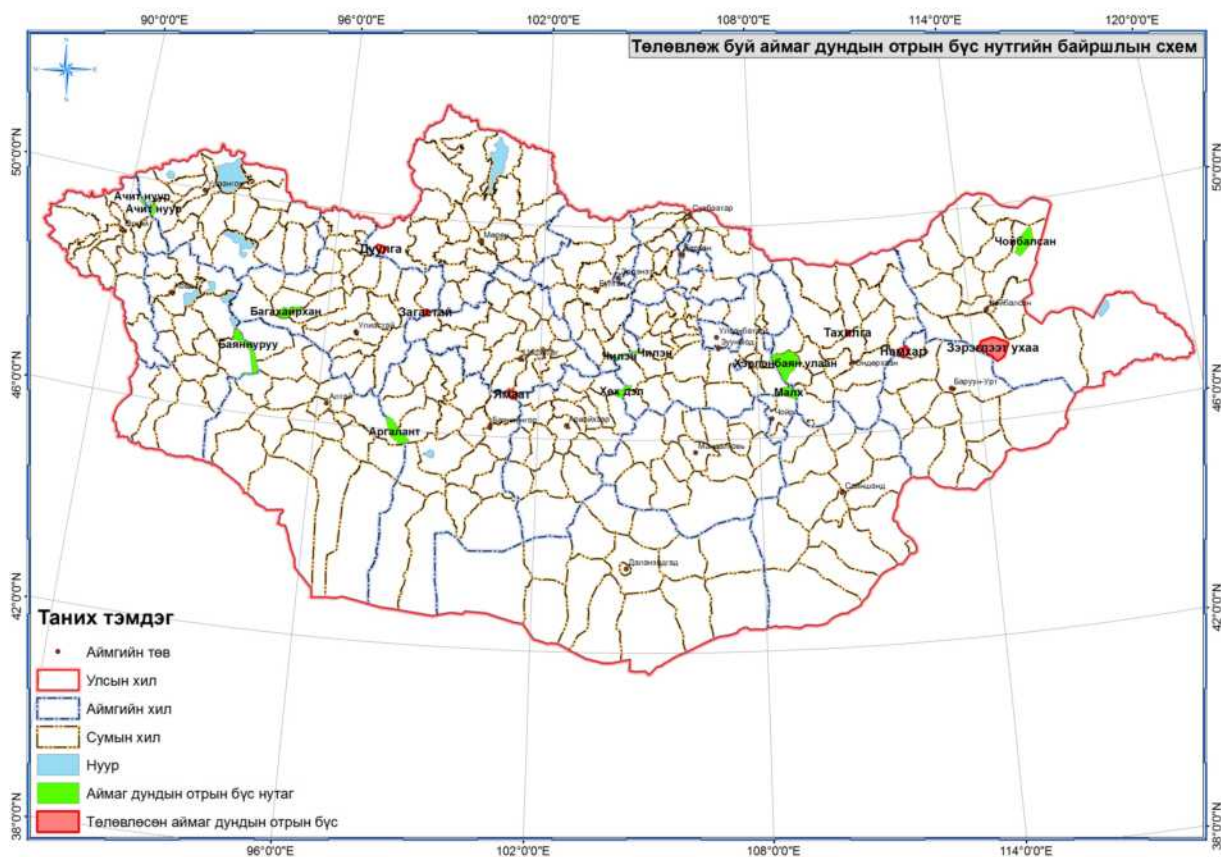
Мөн одоогийн отрын бүс нутгийн бэлчээрийн даац нь одоо 629 мянган хонин толгой байгаа бөгөөд цаашид 6 байршилд аймаг дундын отрын бүс нутаг төлөвлөсөн ба даац 1 сая 14 мянган хонин толгой болж нэмэгдүүлэхээр төлөвлөсөн. Аймаг дундын отрын бэлчээр ашиглалтын захиргаанаас 9-н отрын бүс нутгийн бэлчээрийн төлөв байдлын судалгааг хийж гүйцэтгэсэн тухай мэдээлэл байгаа бөгөөд тус судалгаагаар, 2017-2018 онд аймаг дундын

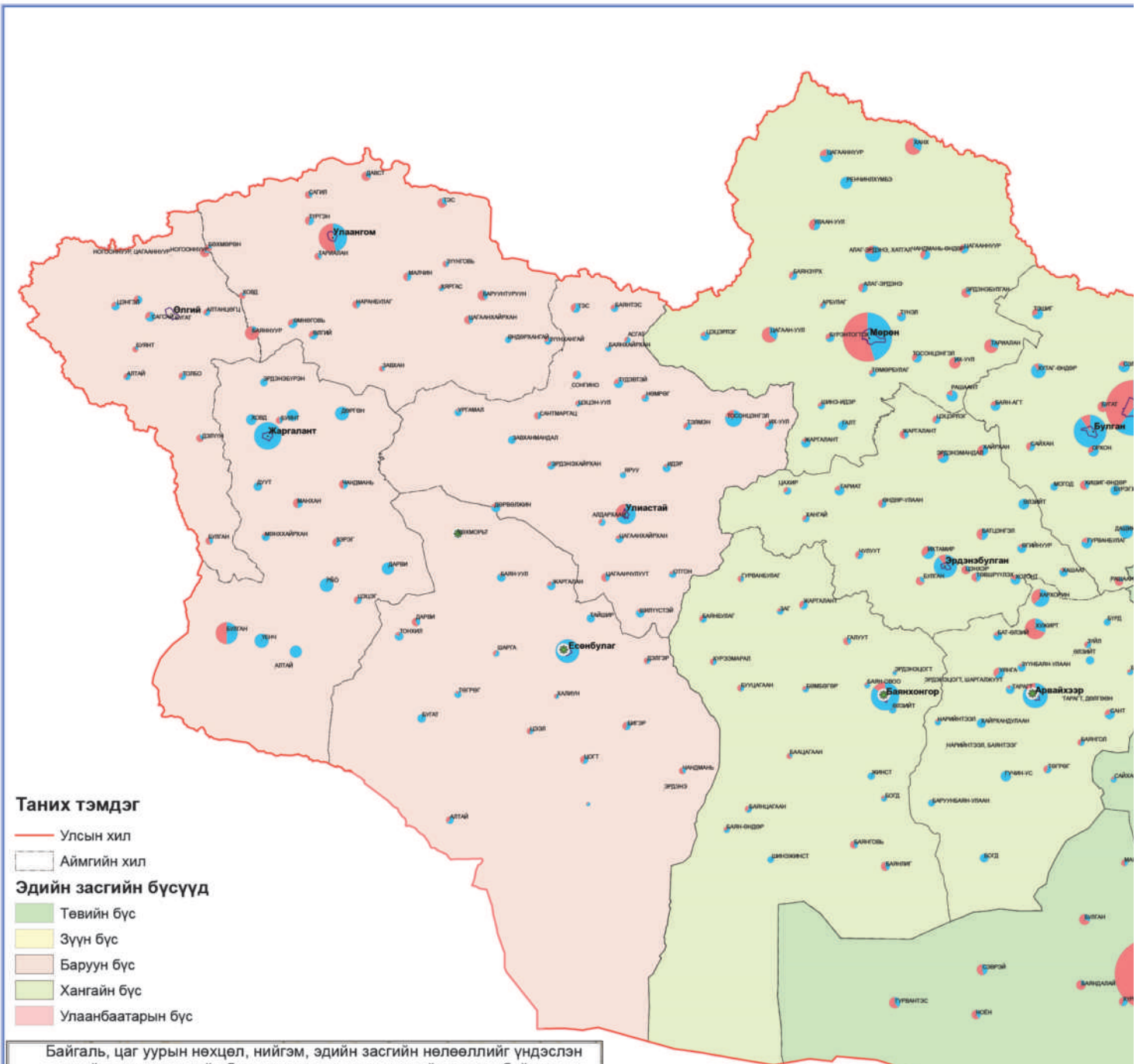
отрын бүс нутагт 519670 хонин толгой мал отроор өвөлжүүлэх боломжтой гэсэн дүн гарсан байна.

Төлөвлөсөн аймаг дундын отрын бүс нутаг

Газрын нэр	Нийт талбайн хэмжээ /га/	Аймгийн нэр	Сумын нэр	Бэлчээрийн талбай /га/	Дундаж ургац /цн.га/	Бэлчээрийн төрөл тус бүрээр тооцсон тэжээлийн нөөц тонн	Даац /хонь толгой/ Өвөл-хавар	
							Хадлан, нэмэлт тэжээл-гүй	Хадлан, нэмэлт тэжээлтэй
Зэрэглээт ухаа	192126.9	Дорнод	Матад, Булган	191199.1	2.73	4333.98	16052	24078
Намхар	30620.9	Хэнтий Сүхбаатар	Баян-Овоо Түмэнцогт	30620.9	5.15	25452.9	94270	141405
Дуулга	23748.6	Хөвсгөл	Цэцэрлэг	12767.28	2.50	8558.93	31700	47550
Загастай	10739.7	Архангай Завхан	Цахир Тосонцэнгэл, Их-Уул	9591.7	2.7	23520.5	87113	130670
Ямаат	22860.2	Архангай Баянхонгор Өвөрхангай	Цэнхэр Эрдэнэцогт Бат-Өлзий	20195.4	3.3	9846.9	36470	54705
Тахилга	7235.6	Хэнтий	Өмнөдэлгэр, Хэрлэн, Биндэр	7235.6	3.6	32232.8	119381	179071
				271610		103946	384985	577478

Улсын ГЗБЕТ-гөөр шинээр байгуулах аймаг дундын отрын бүс нутгийн байршлын ерөнхий схем

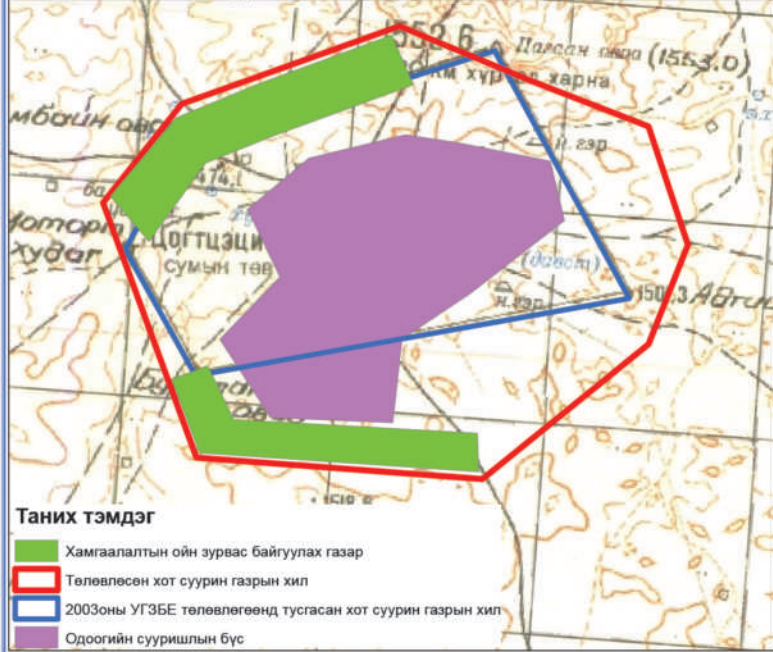
Таних тэмдэг

- Улсын хил
- Аймгийн хил

Эдийн засгийн бүсүүд

- Төвийн бүс
- Зүүн бүс
- Баруун бүс
- Хангайн бүс
- Улаанбаатарын бүс

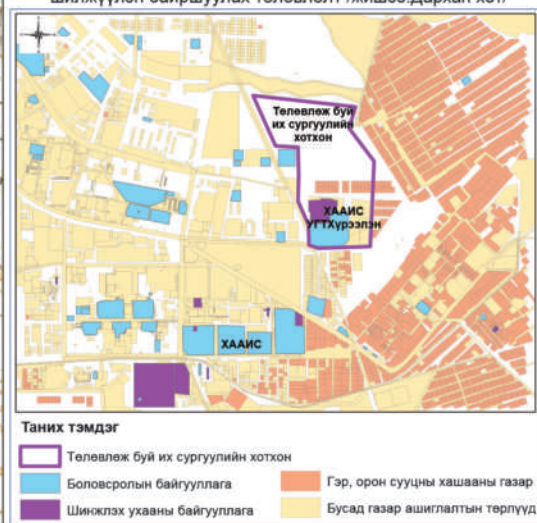
Байгаль, цаг уурын нөхцөл, нийгэм, эдийн засгийн нөлөөллийг үндэслэн эхний ээлжинд төрийн бодлогоор хамгаалалтын ойн зурвас байгуулах хот, суурин /Нийт 12 сум/ жишээ: Цогтцэций сум

Таних тэмдэг

- Хамгаалалтын ойн зурвас байгуулах газар
- Төлөвлөсөн хот суурин газрын хил
- 2003оны УГЗБЕ төлөвлөгөөнд тусгасан хот суурин газрын хил
- Одоогийн сууришлын бүс

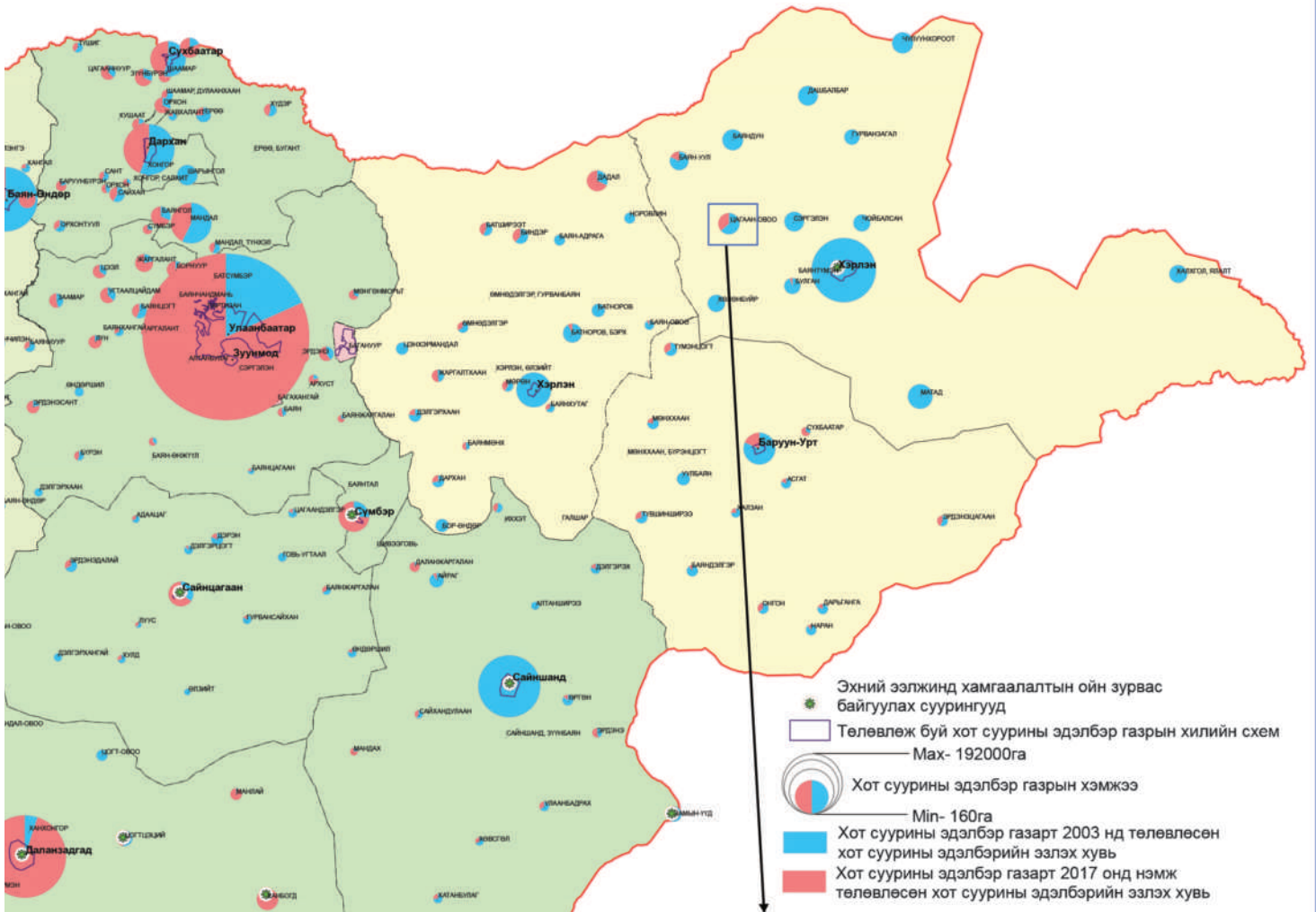
Их, дээд сургуулиудыг салбарынх нь чиглэлийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээний байгууллагууд байршиж буй материаллаг бааз нөөц бүхий бүсэд шилжүүлэн байршуулах төлөвлөлт /жишээ: Дархан хот/

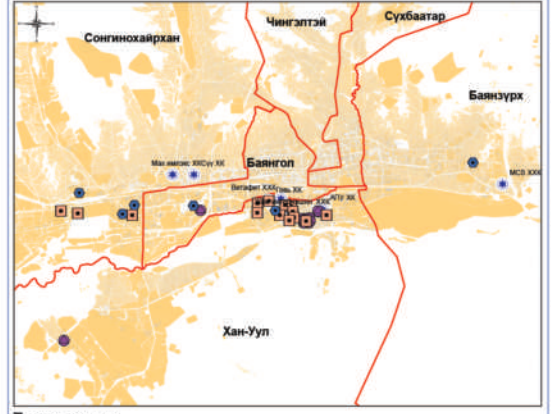
Таних тэмдэг

- Төлөвлөж буй их сургуулийн хотхон
- Боловсролын байгууллага
- Гэр, орон сууцны хашвааны газар
- Шинжлэх ухааны байгууллага
- Бусад газар ашиглалтын төрлүүд

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ /2018 - 2025 он/ Хот, тосгон, бусад суурины ангиллын газрын УГЗБЕТ-ний схем зураг

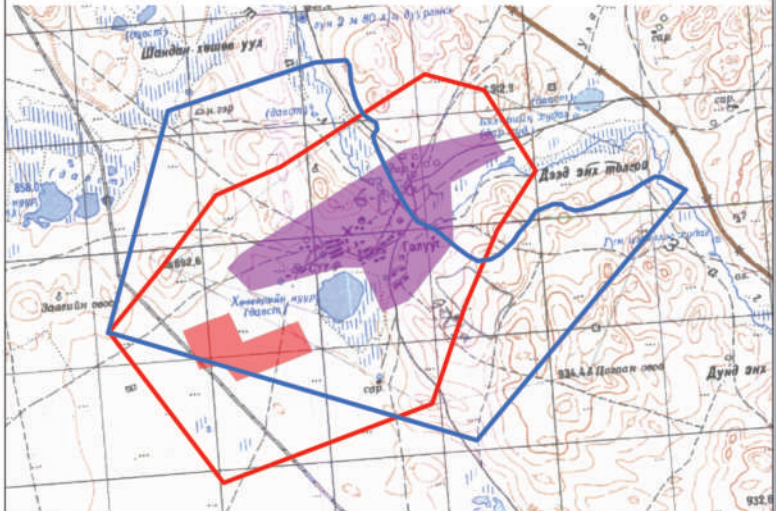

Нийслэлээс нүүлгэн шилжүүлэх ус ихээр ашиглагч, ус бохирдуулагч ХАА-н анхан шатны боловсруулалт хийдэг үйлдвэрүүдийн байршлын схем

- Таних тэмдэг**
- Ус ихээр ашиглагч үйлдвэрүүд
 - Арьс, шир боловсруулах үйлдвэрүүд
 - Ноос, ноолуур угаах үйлдвэрүүд
 - Өлөн боловсруулах үйлдвэрүүд
 - Дүүргийн хил
 - Барилга байгууламжууд
 - Эдэлбэр газрууд

Дорнод аймгийн Цагаан-Овоо сумын хот суурины эдэлбэр газрын хилийг тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн өөрчлөх төлөвлөгөө

- 2003 оны УГЗБЕ төлөвлөгөөнд тусгасан хот суурин газрын хил
- Хот суурины эдэлбэр газрын хилийг шинэчлэн тогтоох схем
- Одоогийн сууршил үүссэн газар
- Сууришил үүсээгүй боловч газар олголт хийж хот суурины ангилалд шилжүүлсэн газар

2. Хот тосгон, бусад суурин газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ

ХҮН АМЫН СУУРЬШЛЫН БҮС

2017 оны байдлаар Улаанбаатар хотод 1,462,973 хүн, Дарханд 84,256 хүн, Эрдэнэт 97,814 хүн амьдарсан улсын зэрэглэлийн түвшинд хүрсэн томоохон хот болон өргөжин тэлж байна. Говьсүмбэр, Булган, Дундговь аймгийн төвүүдээс бусад аймгийн төвүүдийн хүн ам 15,938-42,877—д хүрч “Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хууль”-д заасны дагуу аймгийн зэрэглэлтэй орон нутгийн хотын статустай болох боломжтой болсон байна. Баян-Өлгий аймгийн Дэлүүн, Улаанхус, Цэнгэл, Завхан аймгийн Тосонцэнгэл, Ховд аймгийн Булган, Сэлэнгэ аймгийн Мандал зэрэг сум сууринууд 8.3-11.0 мянган хүн амтай болж хүн амын тоогоороо зарим аймгийн төв, хотуудын хэмжээнд хүрч байна.

Монгол Улсын нийт хүн амын 68.5% нь хот суурин газарт амьдарч байна. Энэ тоо 2020 онд 74.9%, 2025 онд 78.6% болж өсөх төлөвтэй байна. Үндэсний статистикийн хорооны тооцоогоор 2020 онд Монгол Улсын нийт хүн ам 3 151 085, 2025 онд 3 377 501 хүрнэ гэсэн урьдчилсан тооцоо гарсан байна. /*Эх сурвалж: www.1212.mn/

Хот тосгоны ерөнхий төлөвлөгөөний тооцооны үндэс болох хүн амын хэтийн өсөлтийг 2014-2020, 2021-2025 оноор дээр дурдсан тооцоонд үндэслэж хүн амын тоотой уялдуулан орон сууц, цэцэрлэг сургууль эмнэлэг, нийтийн эзэмшлийн ногоон байгууламжуудын хүчин чадал, шаардагдах эдэлбэр газрын хэмжээг тодорхойлов.

Нийгмийн үйлчилгээний байгууллагын газрын хэрэгцээ

Он	Нийт	Үүнээс		Цэцэрлэгийн хэрэгцээт талбай	Ерөнхий боловсролын сургуулийн хэрэгцээт талбай	Эмнэлэг-ийн хэрэгцээт талбай	Цэцэрлэгт хүрээлэн, амралт зугаалгын бүсийн хэрэгцээт талбай	Биеийн тамир спортын байгууламж
		Цэцэрлэгийн насны	ЕБС-н насны					
2015-2016 оны хүн амд үндэслэсэн тооцоо	3,057,778	261,606	573,365	1,046.42	3,440.19	198.76	1,529	2,446
2020 оны хүн амд үндэслэсэн тооцоо	3,151,085	277,708	697,851	1,110.83	4,187.11	204.82	1,576	2,521
2025 оны хүн амд үндэслэсэн тооцоо	3,377,501	280,147	796,269	1,120.59	4,777.61	219.54	1,689	2,702

Нийгмийн дэд бүтцийн байгууллагын газрын хэрэгцээ

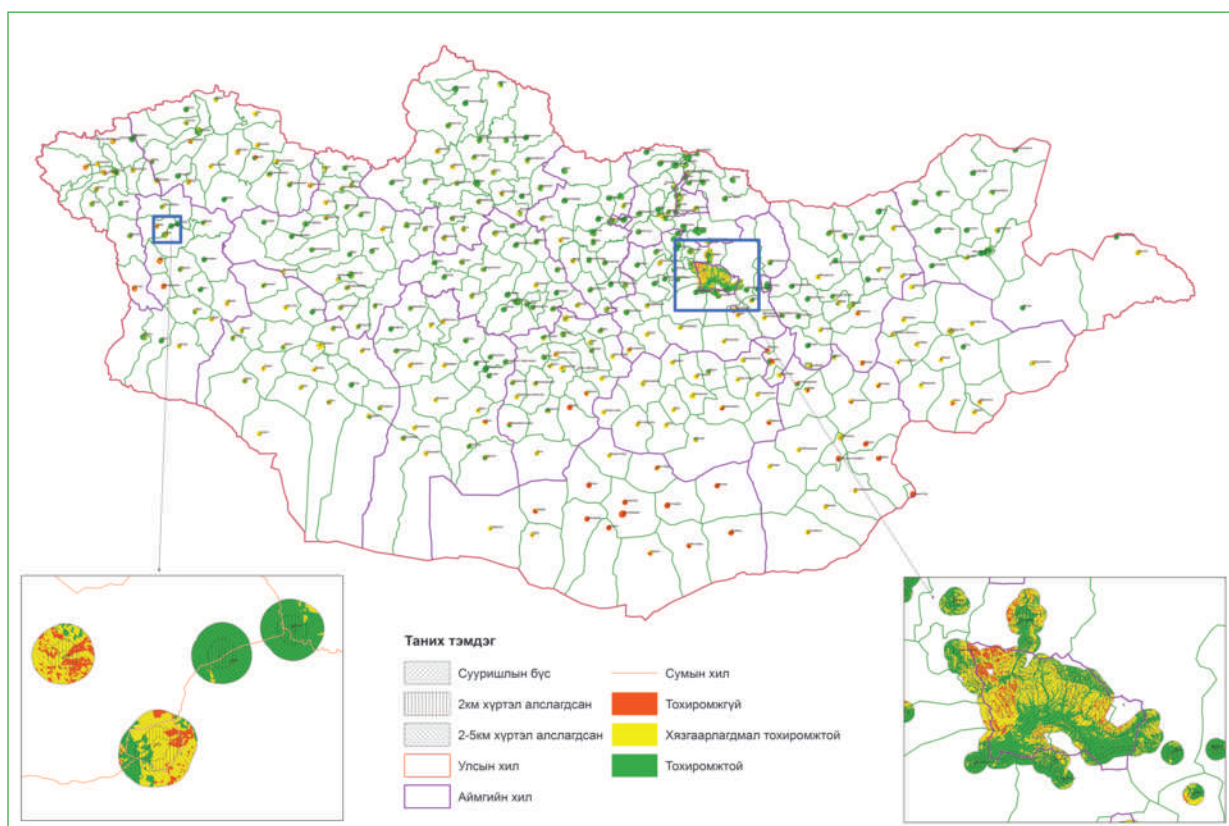
Аймаг	Нийт	Үүнээс: Суурин газарт	Шингэн хаягдлын хэмжээ /хоног.м³/	Ахуйн хаягдлын хэмжээ /хоног.тн/	Хогийн цэгийн талбай /га/	Цэвэрлэх байгуулам-жийн шаардлагатай эдэлбэр газрын хэмжээ /га/	Оршуул-гын газар
2015-2016 оны хүн амд үндэслэсэн тооцоо	3,057,778	2,096,180	43,181.31	5,387.18	105	27	1,529
2020 оны хүн амд үндэслэсэн тооцоо	3,151,085	2,361,943	48,656.03	6,070.19	113	27	1,576
2025 оны хүн амд үндэслэсэн тооцоо	3,377,501	2,656,437	54,722.60	6,827.04	133	27	1,689

Төлөвлөлтийн хугацааны хүн амын өсөлтийн прогнозын, Монгол Улсын иргэнд өмчлүүлэх газрын хэрэгцээт байдлын тооцоо

Аймаг	2014 оны байдлаар							2025 оны прогнозын									
	Монгол Улсын иргэний тоо	Гэр бүлийн хэрэгцээнд газар үнэгүй өмчилж авсан иргэдийн тоо/өссөн дүн	Үүнээс хот, аймгийн төвд газар өмчилсөн иргэдийн тоо	Үүнээс сумын төв бусад сууринд газар өмчилсөн иргэдийн тоо	Газар өмчлөлийн хувь	Өмчлүүлсэн нийт газрын хэмжээ, ГНС	Нэг иргэнд өмчлүүлэх газрын дундаж хэмжээ га	Монгол Улсын иргэний тоо	Нийслэл, аймгийн төвийн сумын иргэдийн тоо	Үүнээс үнэ төлбөргүй газар өмчлөх хэрэгцээтэй нийт иргэдийн тоо	Нэг иргэнд өмчлүүлэх газрын дээд хэмжээ га	Хот, аймгийн төвд өмчлүүлэх газрын хэмжээ га	Бусад сум, тосгон, суурины иргэдийн тоо	Үүнээс бусад сумын төв, тосгонд үнэ төлбөргүй газар өмчлөх иргэдийн тоо	Нэг иргэнд өмчлүүлэх газрын дээд хэмжээ га	Сумын төв бусад сууринд өмчлүүлэх газрын хэмжээ га	Монгол Улсын иргэнд үнэ төлбөргүй өмчлүүлэх нийт газрын хэмжээ га
Улсын дүн	2,995,949	422,951	241,321	169,023	14.12	44579.3	0.106	3,377,501	2,656,437	2,552,021	0.350	223,015	737,330	569,051	0.5	284526	629,253

Хот суурины эдэлбэр газрын ашиглалт, тохиромжтой байдлын үнэлгээ

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Хот суурин газруудын тэлэлт, хөгжлийн хандлагыг харгалзан газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн хот суурины эдэлбэр газрын хил заагийг шинэчлэн тогтоох АА хоорондын ГЗБ хийх /Газрын тухай хуулийн 19.1.10-т заасны дагуу Засгийн газрын шийдвэрээр” хот суурин газрын ангилалд хамруулна/, мөн Монгол улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн хуваарь, бүтэц зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгох улсын ГЗБЕТ-ний схемд суурилсан нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төсөл боловсруулах ажлуудыг төлөвлөв. Үүнд:

ХХААХҮЯ-ны Газар эдэлбэр, ГЗБ, хөрс хамгаалалтын хэлтэс, УГЗБХЗТИнститут-ээс 1973-1975 онд аж ахуй хоорондын газар зохион байгуулалтыг улсын хэмжээнд явуулсан байна. Энэхүү ажлаар 18 аймаг, 304 сум, САА, тэдгээрийн газар нутаг, төв сууринуудын газар нутгийн хэмжээ тодорхойлогдсон байна. Мөн тэдгээрийн нутаг дэвсгэрт байгаа уул уурхай, амралт сувиллын газар даган хөгжсөн төв суурин газруудад эдэлбэр газар олгож, талбайн хэмжээг тооцон гаргажээ. Харин аймгийн төв, суурин газарт газар олгох асуудлыг 1969-1970 онд аймгийн АДХГЗ-ны захирамжаар томилогдсон комисс гарч газар дээр нь судалгаа хийж, санал боловсруулан аймгийн АДХГЗ-ны тогтоол болон захирамжаар, сумдын төвийн газрыг 1974 оны аж ахуй хоорондын газар зохион байгуулалтаар тогтоон сумын АДХГЗ-аар хэлэлцэн, АИХ - аар баталгаажуулжээ.

Дээр дурдсанаас хойш сумын төвийн буюу хот суурин газрын эдэлбэрийг шинэчлэн тогтоох ажил хийгдээгүй байсан бөгөөд 2003 онд батлагдсан УГЗБЕТ-нд хот суурины эдэлбэр газрын хил заагийг шинэчлэн тогтоогоогүй бөгөөд аймгийн төв-хотууд, сууринуудын газар ашиглалтын нягтрал харьцангуй доогуур байгааг харгалзан орон зайн нөөцийг зохистой ашиглах үүднээс дараах үндсэн зарчмыг баримтлахаар тусгасан байна. Үүнд:

- Аймгийн төв хотуудын одоогийн байгаа суурьшлын бүсийн хил заагийг аль болохоор тэлэн өргөжүүлэхгүйгээр харин орон зайн нягтралыг дээшлүүлэх замаар зохистой ашиглах,
- Хотын тэг гортиг дотор байгаа шаардлагагүй сул чөлөөтэй, зориулалтын бус газруудыг чөлөөлөн хотжих үйл явцад ашиглах,
- Хот суурингийн барилга байгууламжид орчин үеийн барилгын дизайн баримтлахын зэрэгцээ, давхрын тоог нэмэх,
- Төв суурин газар гэр хорооллын эмх цэгцийг эрс сайжруулах, мал бүхий иргэдийг төв суурингийн гадна хот орчмын эрчимт хөдөө аж ахуйн бүс болон хот орчмын уламжлалт хөдөө аж ахуйн бүсэд суурьшуулах,

Үүнээс хойш хот суурин газрын эдэлбэрийн хил заагийг шинэчлэн тогтоогоогүй бөгөөд газрын нэгдмэл сангийн ангилалд энэ хэвээр бүртгэгдсээр байсан бөгөөд уг тогтоосон эдэлбэр газрынхаа 50-с дээш хувийг ашиглаагүй 261 сум суурин байгаа боловч хил заагаас /тэг гортиг/ гадагш 231 сум суурин тэлэн хөгжсөн байна.

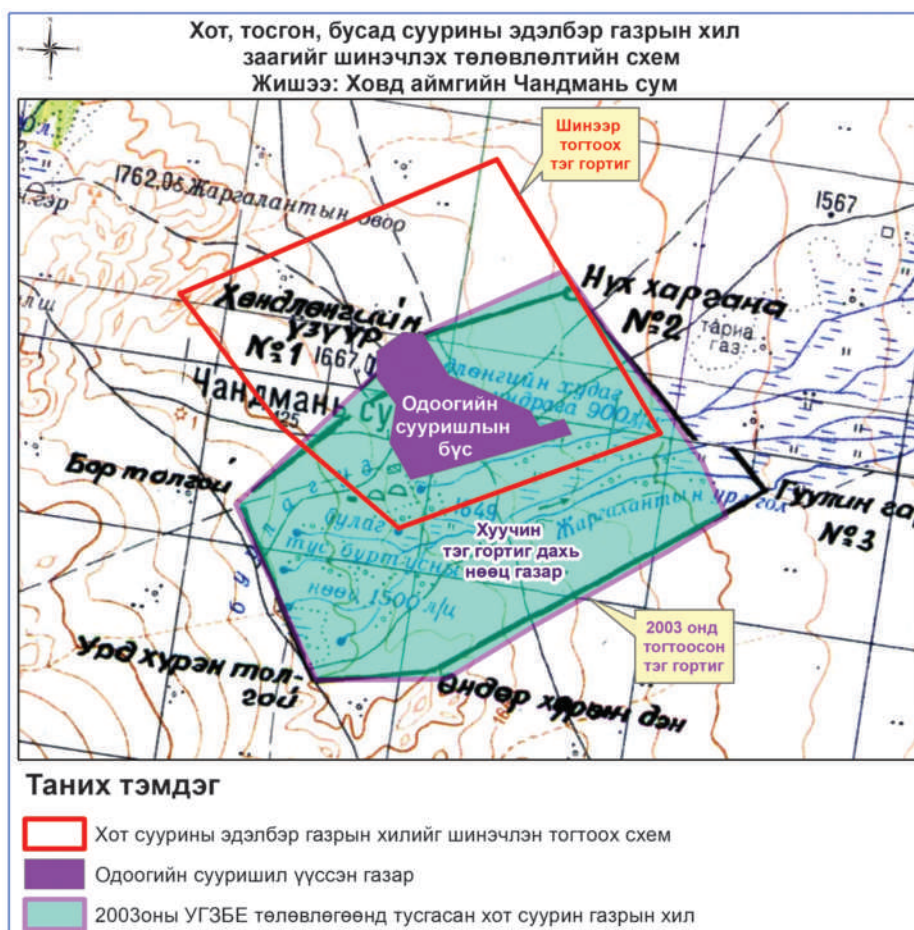
Хот суурин газрын ашиглалт

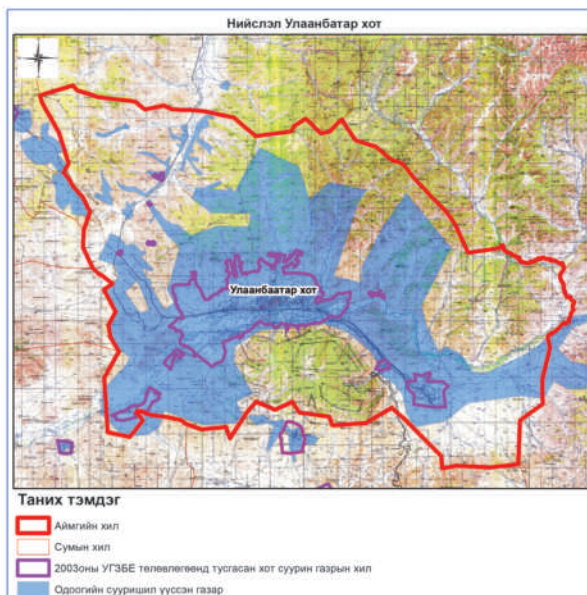
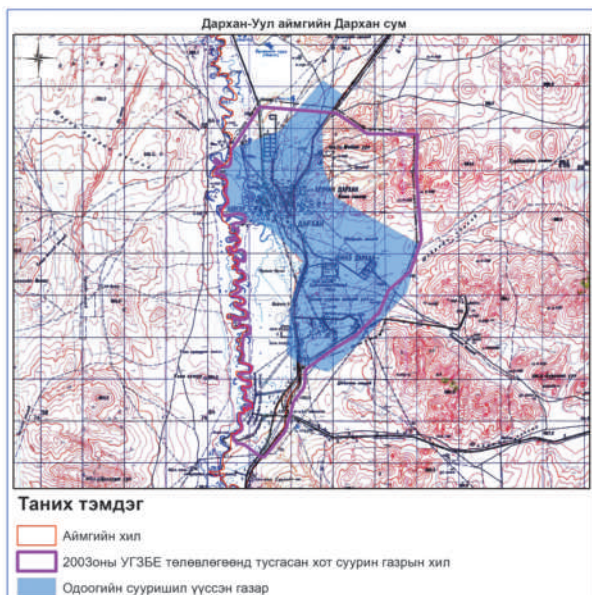
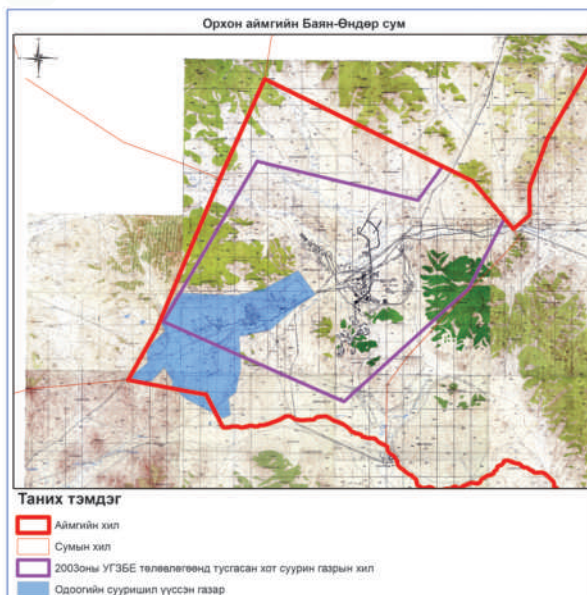
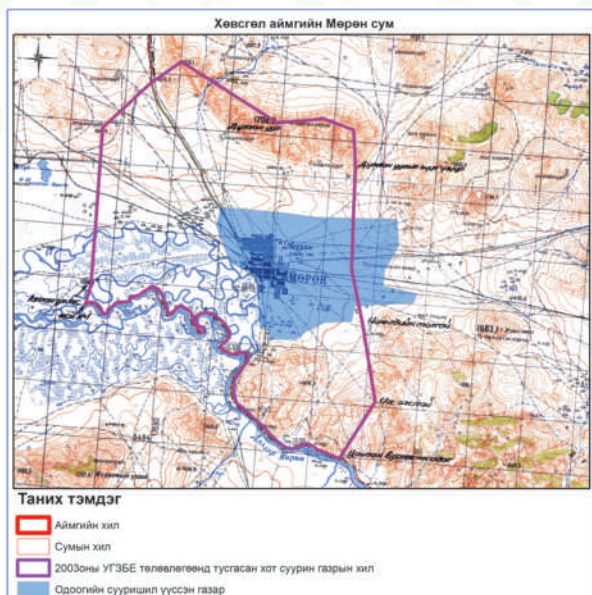
ДД	Аймгийн нэр	Хот суурины эдэлбэр газраас гадагш тэлсэн суурины тоо	Хот суурины эдэлбэр газрынх нь 30-50 хүртэлх хувь нь ашиглагдаагүй суурин	Хот суурины эдэлбэр газрынх нь 50-с дээш хувь нь ашиглагдаагүй суурин
1	Архангай	15	2	14
2	Баян-Өлгий	11	3	6
3	Баянхонгор	13	3	16
4	Булган	12	2	12
5	Говь-Алтай	14	1	18
6	Говьсүмбэр	3		2
7	Дархан-Уул	5	1	3
8	Дорноговь	9	1	11
9	Дорнод	5		14

10	Дундговь	12	2	13
11	Завхан	9	2	22
12	Орхон	2		1
13	Өвөрхангай	8	3	16
14	Өмнөговь	9	2	12
15	Сүхбаатар	7	1	12
16	Сэлэнгэ	20	6	6
17	Төв	23	5	14
18	Увс	17	4	12
19	Улаанбаатар /Нийслэл/	3		1
20	Ховд	7	1	16
21	Хөвсгөл	17	3	21
22	Хэнтий	10		19
	Дүн	231	42	261

Иймд газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн 294 сум суурин газрын хот суурины эдэлбэрийн хил заагийг шинэчлэн тогтоохоор төлөвлөж, ерөнхий схемийг боловсруулав. Хот суурины эдэлбэр газрыг тэлэхээр төлөвлөсөн 415.1 мянган га газар үүнээс 39.8 мянган га газарт нэгэнт суурьшил бий болсон, 175,9 мянган га-д суурьшил бий болоогүй боловч Монгол улсын иргэнд өмчлүүлсэн газар байна. Хуучин хот суурин газрын эдэлбэрээс 61,8 мянган га газар хасагдахаар байна. 10 хот суурин газарт дахин төлөвлөлт хийж тэлэлтийг хязгаарлах, тэлсэн газрыг чөлөөлөх ГЗБ-н төсөл хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна. Засаг захиргаа хил дамнан тэлэн хөгжиж байгаа аймгийн төвийн голдуу 16 сум болон түүнтэй хил залгаа 21 суманд хооронд Засаг, захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн газар зохион байгуулалт хийх зайлшгүй шаардлагатай байна.

- Байгаль, цаг уурын нөхцөл, нийгэм, эдийн засгийн нөлөөллийг үндэслэн эхний ээлжид төрийн бодлогоор зарим суурин газруудад хамгаалалтын ойн зурвас байгуулах төлөвлөлтийг хийв. Үүнд 12 сум суурин газрын төлөвлөв. Үүнд:

Эхний ээлжид хамгаалалтын ойн зурвас байгуулах хот суурин

№	Аймаг, Сум	Байгалийн хүчин зүйлийн үндэслэл	Нийгэм, эдийн засгийн нөлөөллийн хүчин зүйл	Тавигдах шаардлага	Схемийн талбайн хэмжээ /га/
1	Дорноговь Сайншанд	1.Говийн бүсийн цаг уур, уул, ойгоор хүрээлэгдээгүй задгай газар, 2.Хөрс нь ус, салхины элэгдэлд хялбар өртдөг хөнгөн механик бүрэлдэхүүнтэй 3.Хаврын улиралд зонхилсон шороон шуурга давтагддаг өдрийн тоо 30-70 хоног	Уул уурхайн хөгжлийн нөлөөлөл их, хүн амын төвлөрөл, суурьшил ихсэж байгаа	Өргөн нь 500метрээс багагүй байх Ойн зурвасыг арчлах, хамгаалах мэргэжлийн байнгын орон тоо бүхий аж ахуйн байгууллагатай байх Зонхилох салхины хөндлөн чигт байгуулах Ойн зурвасын талбайд хүн амын суурьшил үүсгэхгүй байх Ойн зурвасын талбайг хашиж хамгаалсан байх. Усалгааны инженерийн байгууламжтай байх Мод жимс жимсгэний суулгац бэлтгэж зах зээлд борлуулж зардлын тодорхой хэсгийг олдог байх	149.8
2	Өмнөговь Даланзадгад		Уул уурхайн хөгжлийн нөлөөлөл их, хүн амын төвлөрөл, суурьшил ихсэж байгаа		283.15
3	Дундговь Сайнцагаан / Мандалговь/		Өмнийн говийн бүсийн авто замын зангилаа төв		192.35
4	Говь-Алтай Есөнбулаг /Алтай хот/		Хүний хүчин зүйлийн нөлөөллөөс цөлжилт хүчтэй явагдаж байгаа.		203.81
5	Дорноговь Замын -Үүд		Хилийн боомт, чөлөөт бүс		131.1
6	Говь-Алтай Хөх морьт сумын төв		Хүний хүчин зүйлийн нөлөөллөөс цөлжилт хүчтэй явагдаж байгаа.		89.63
7	Цогтцэций сумын төв		Уул уурхайн хөгжлийн нөлөөлөл их, хүн амын төвлөрөл, суурьшил ихсэж байгаа		271.68
8	Өмнөговь Ханбогд сумын төв		Уул уурхайн хөгжлийн нөлөөлөл их, хүн амын төвлөрөл, суурьшил ихсэж байгаа		238.62
9	Дорнод Хэрлэн сум /Чойбалсан хот/		Хүн амын төвлөрөл их, нүүрсний уурхайн ашиглалт, тээвэрлэлт, цаашид аж үйлдвэр, улс хоорондын зам тээврийн зангилаа болон хөгжинө.		470.52
10	Говьсүмбэр Сүмбэр /Чойр/		Төмөр зам, авто замын зангилаа, түүнийг дагасан хүн амын төвлөрөл, цаашид үйлдвэр, дэд бүтэц хөгжих алхмууд хийгдэж байгаа.		263.14
11	Өвөрхангай Арвайхээр		Баруун бүсийн авто замын зангилаа Хүн амын төвлөрөл нэмэгдэж байгаа.		156.27
12	Баянхонгор Баянхонгор		Баруун бүсийн авто замын зангилаа Хүн амын төвлөрөл нэмэгдэж байгаа.		225.15

- Их, дээд сургуулиудыг салбарын чиглэлийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээний байгууллагууд тулгуурлан материаллаг бааз нөөц бүхий бүсүүдэд шилжүүлэн, багш, эрдэмтэн судлаачид эрдэм шинжилгээний ажлаа хийх боломж нөхцөлийг хангах арга хэмжээг төлөвлөсөн. Үүнд:

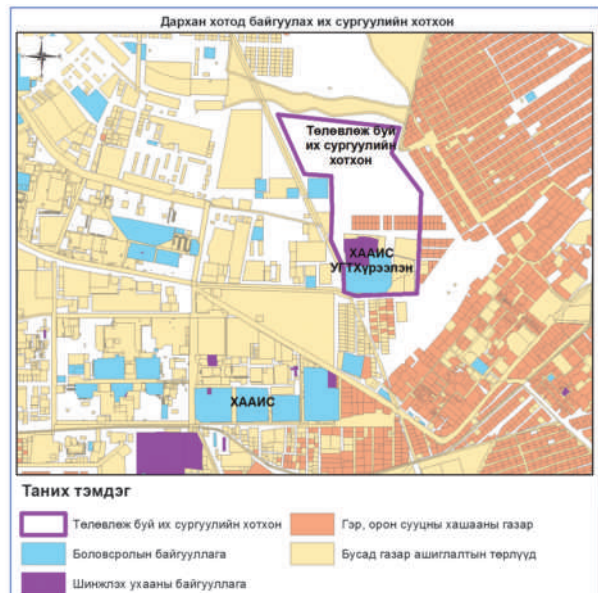
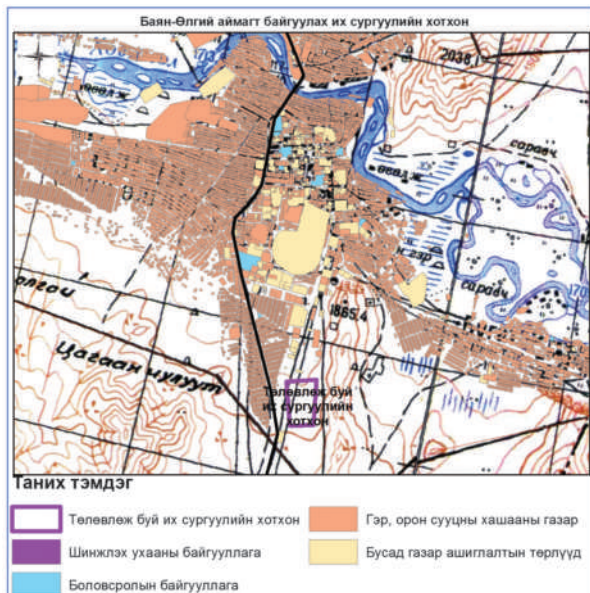
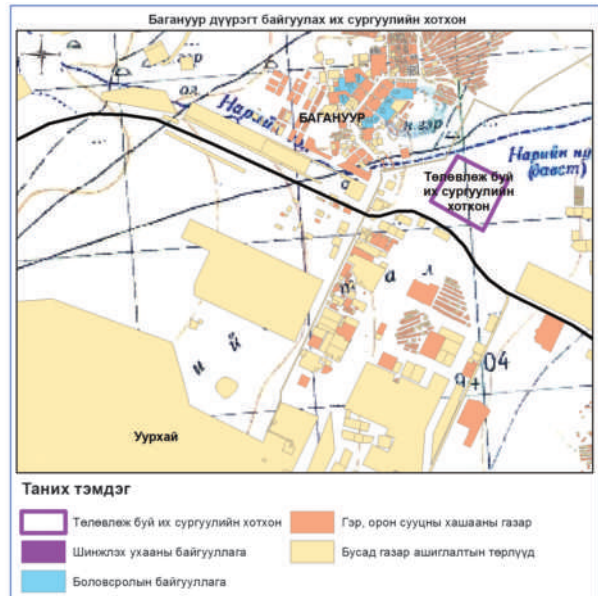
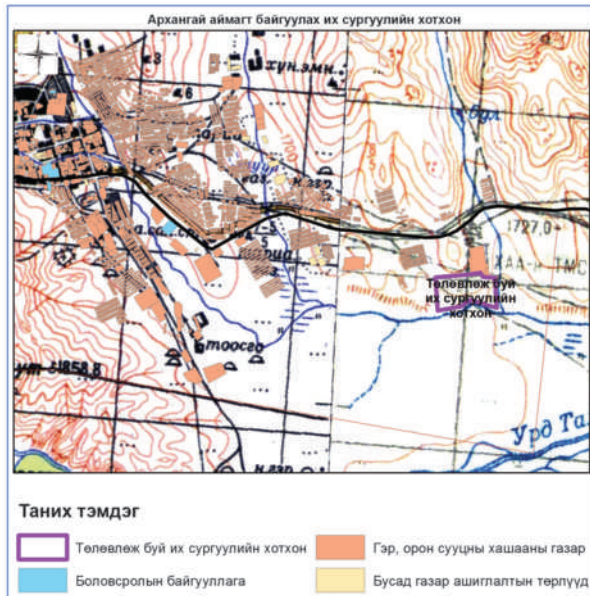
Хувилбар-1: Их, дээд сургуулиуд нь өөрсдийн салбарын чиглэлийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээний байгууллагууд байршиж буй материаллаг бааз нөөц бүхий бүсэд инновацийн төвтэй нь байршуулах нь илүү үр дүнтэй бөгөөд багш, эрдэмтэн судлаачид эрдэм шинжилгээний ажлаа хийх боломж нөхцөлийг хангаж байхаар шийдэх нь оновчтой. Одоо байгаа салбар сургуулиудыг өргөтгөх замаар 2025 он хүртэл үе шаттайгаар хэрэгжүүлэхээр доорх хувилбарыг санал болгож байна.

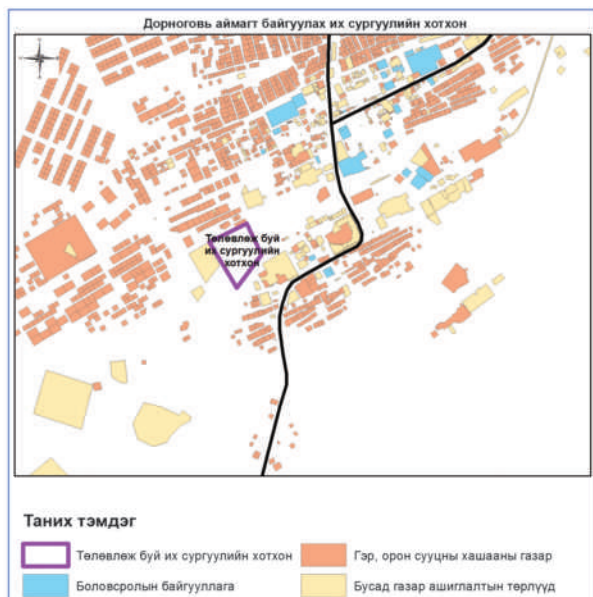
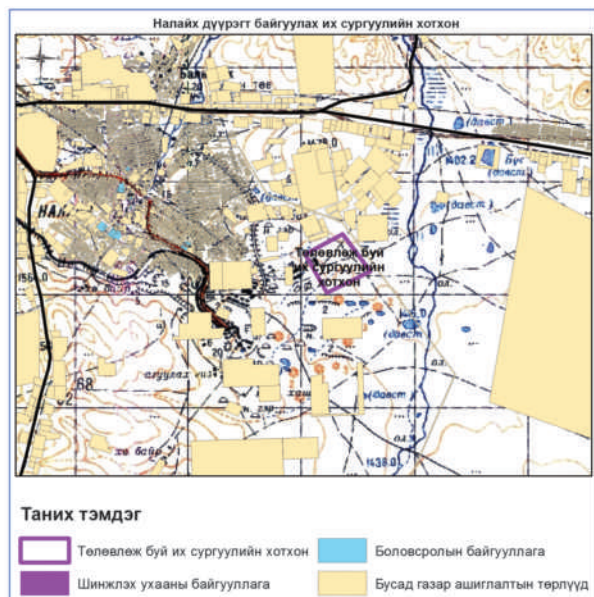
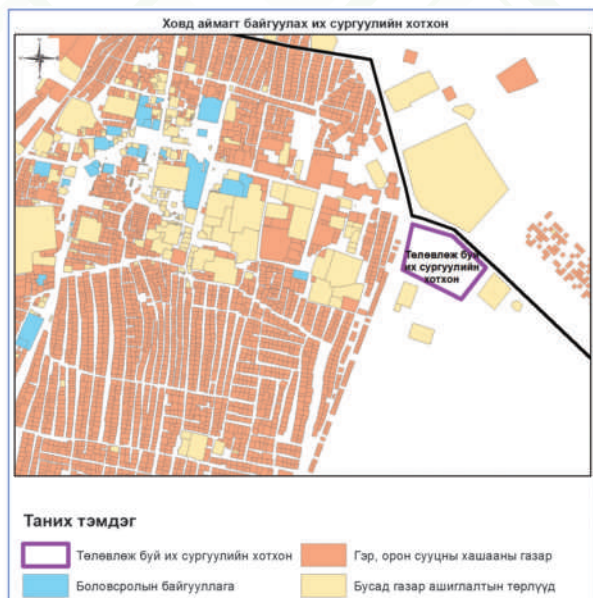
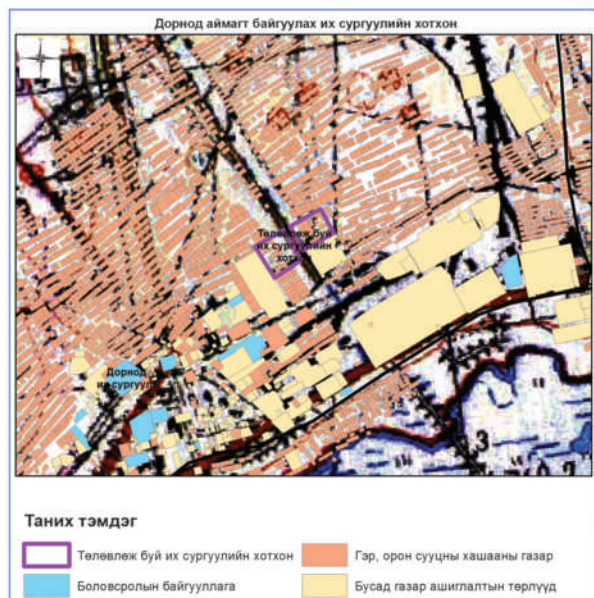
- ХАА, хүнс, биотехнологийн салбар сургууль, байгууллагууд: Дархан-Уул-Дархан, Дорнод-Хэрлэн, Ховд-Жаргалант, Архангай-Эрдэнэбулган.
- Уул уурхай болон боловсруулах үйлдвэрийн салбар сургууль, байгууллагууд: Нийслэл-Багануур, Дорноговь-Сайншанд, Орхон-Баян-Өндөр/Эрдэнэт/, Өмнөговь-Ханбогд.
- Машин механизм, металлурги: Дархан-Уул-Дархан.
- Барилга, барилгын материалын үйлдвэрлэлийн салбар сургууль, байгууллагууд: Баян-Өлгий-Өлгий, Дорноговь-Сайншанд, Дорнод-Хэрлэн, Өвөрхангай-Арвайхээр, Нийслэл-Налайх.

5. Байгаль орчин, экологийн боловсролын салбар сургууль, байгууллагууд – Хөвсгөл-Мөрөн, Ховд-Жаргалант.
6. Боловсролын салбарын сургууль, байгууллага: Архангай-Эрдэнэбулган.
7. Өндөр технологи, электроник, цахим технологи, нийгэм, улс төр, эдийн засаг, эрүүл мэнд, соёл урлагийн салбарын сургууль, байгууллагууд: Улаанбаатар.
8. Батлан хамгаалах чиглэлийн боловсон хүчин бэлтгэх сургууль – Багахангай эсвэл Говьсүмбэр аймаг.

Улаанбаатар хотоос оюутны хотхон, их, дээд сургуулийг нүүлгэн шилжүүлэх газрын байршил, Хувилбар-1

Хувилбар-2: МУ-ын Засгийн газрын 2011 оны 367 дугаар тогтоолоор Нийслэлийн Багануур дүүрэгт байгуулахаар төлөвлөсөн газарт шилжүүлэх

МУ-ын Засгийн газрын 2011 оны 367 дугаар тогтоолоор Нийслэлийн Багануур дүүрэгт оюутны хотхон, их, дээд сургуулийг байгуулахаар төлөвлөсөн бөгөөд 2012 оны 1-р улиралд тендерт шалгарсан 5 байгууллага байрзүйн дэвсгэр зургийг 1:500 масштабын нарийвчлалтайгаар зураглах ажил, төлөвлөлтийн талбай дахь инженер геологийн судалгааны ажил болон байгаль орчны нарийвчилсан үнэлгээ хийгдэж дуусжээ. Их сургуулиудын хотхоны ашиглалтын өмнөх захиргаанаас тус хотхоны ТЭЗҮ, ерөнхий төлөвлөгөөний зураг төсөл боловсруулах тендерийг зарлаж АНУ, БНХАУ, БНСУ болон Монголын мэргэжилтнүүд хотхоны ерөнхий төлөвлөгөөний үндсэн шийдлийг гаргасан байна. Нийт судалгаанд хамрагдсан газар 20000га.

Уг төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд урьдчилсан тооцоогоор 11.4 триллион төгрөг шаардлагатай.

- Хот, тосгоны төлөвлөлт барилгажилтын норм ба дүрэм БНБД 30.01.04-н дагуу нийгмийн дэд бүтцийн байгууламжуудын хүрэлцээ хангамжийг сайжруулах, судалгаа тооцоолол хийсний үндсэн дээр хүн амын нутаг суурьшлын чиг хандлагын тодорхойлон ГЗБ-н нарийвчилсан төлөвлөлт хийх арга хэмжээг төлөвлөв. Үүнд:

А. Эрүүл мэндийн байгууллага

Хэрэгцээт байдлын үнэлгээгээр хот, тосгоны төлөвлөлт барилгажилтын норм ба дүрэм БНБД 30.01.04-н дагуу тооцоолоход 2025 онд эрүүл мэндийн барилга байгууламжийн доорх газар 219,54 га талбай шаардлагатай бөгөөд кадастрын бүртгэлийн мэдээллийн санд аймаг орон нутагт 642 нэгж талбар бүхий 13460.6 га газар /газрын ашиглалтын төрөл, зориулалтын нарийвчилсан мэдээлэл байхгүй. ЭМЯ-с өгсөн саналд шинэ байршилд болон газар чөлөөлөлтөд хамрагдах шаардлагатай газруудыг ирүүлсэн бөгөөд хот тосгон бусад суурин газрын хөгжлийн төлөвлөлтөд хүн амын нутагшилт суурьшлын төлөвийг харгалзан хэрэгцээт газар, байршлыг нарийвчлан тусгаж дахин төлөвлөлт хийх замаар хэрэгжүүлнэ.

№	Эрүүл мэндийн байгууллагууд	Барилга байгууламжийн төрөл	Газрын байршил	Талбайн хэмжээ, га	Газрын байршил тогтоох хэрэгцээг хангах арга хэмжээ	Нэмэлт
1	Дорнод аймгийн Эрүүл мэндийн газар	Нийгмийн эрүүл мэндийн төв	Дорнод аймгийн 7-р багийн нутагт асрамжийн газрын баруун хойно	0.1	Газар чөлөөлөлтөд хамрагдана	Хуучин барилга нь хүүхдийн цэцэрлэгийн зориулалттай барилга байсан.
2	Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв	Зөвхөн хөрөнгө оруулалтын тооцоо ирүүлсэн	-	0.9	Шинээр барилга барих.	
3	“Ариун чанар” өрхийн эрүүл мэндийн төв	ӨЭМТ	БГД-ийн 10-р хороо	0.07	Газар чөлөөлөх, нүүлгэн шилжүүлэх шаардлагатай	Эмзэг бүлгийн иргэдийн тусламж үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах” АХБ-ны хөнгөлөлттэй зээлийн төслөөр баригдах барилга
4	“Амгалан өрх” өрхийн эрүүл мэндийн төв	ӨЭМТ	ХУД-ын 11-р хороо	0.07	Газар чөлөөлөх, нүүлгэн шилжүүлэх шаардлагатай	Эмзэг бүлгийн иргэдийн тусламж үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах” АХБ-ны хөнгөлөлттэй зээлийн төслөөр баригдах барилга
5	СХД-ийн 12,13,14-р хорооны дунд барих өрхийн эрүүл мэндийн төв	ӨЭМТ	СХД-ийн 12-р хороо	0.07	Газар чөлөөлөх, нүүлгэн шилжүүлэх шаардлагатай	Эмзэг бүлгийн иргэдийн тусламж үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах” АХБ-ны хөнгөлөлттэй зээлийн төслөөр баригдах барилга
6	“Эрхт” өрхийн эрүүл мэндийн төв	ӨЭМТ	БГД-ийн 17-р хороо	0.07	Газар чөлөөлөх, нүүлгэн шилжүүлэх шаардлагатай	Эмзэг бүлгийн иргэдийн тусламж үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах” АХБ-ны хөнгөлөлттэй зээлийн төслөөр баригдах барилга
7	БЗД-ийн 4,5-р хорооны дунд барих өрхийн эрүүл мэндийн төв	ӨЭМТ	БЗД-ийн 4,5-р хорооны дунд	0.07	Газар чөлөөлөх, нүүлгэн шилжүүлэх шаардлагатай	Эмзэг бүлгийн иргэдийн тусламж үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах” АХБ-ны хөнгөлөлттэй зээлийн төслөөр баригдах барилга
НИЙТ				1.35 га		
Газрын асуудал тодорхойгүй						
1	Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төв	Рашаан сувиллын төв	УБ, Баянзүрх дүүрэг, Улиастайн Баянголын амны рашаан	9	-	Уг сувилал нь СЭМҮТ-тэй ойр зайд сувиллын шаардлагад нийцсэн байгаль орчин бүхий Улиастай болон Гачууртын амны эхэнд байрлал зохимжтой.
2	Эрүүл мэндийн яам Геронтологийн үндэсний төв	Эрүүл мэндийн салбарын үйл ажиллагаа явуулах объект	УБ, Хан-Уул дүүрэг, 10-р хороо	1.2	-	Ашиглалтын шаардлага хангахгүй эмнэлгийн барилгуудыг шинээр барих

3	Эрүүл мэндийн яам Зоонозын өвчин судлалын үндэсний төв	Зоонозын өвчин судлалын үндэсний төвүүд	Булган, Говьсүмбэр, Дархан-Уул, Дорноговь, Дорнод, Орхон, Сүхбаатар аймгууд	12.2	-	Булган, Говьсүмбэр, Дархан-Уул, Дорноговь, Дорнод, Орхон, Сүхбаатар аймгуудад ЗӨСҮТөвийг байгуулах
4	Сүрьеэгийн эмнэлэг	Эмнэлэг	БЗД, Богд хан уулын дархан цаазат газрын Чулуутын амны хязгаарлалтын бүсэд	10	-	-
НИЙТ				32.4 га		

Б.Боловсролын байгууллага

Хэрэгцээт байдлын үнэлгээгээр хот, тосгоны төлөвлөлт барилгажилтын норм ба дүрэм БНБД 30.01.04-н дагуу тооцоолоход 2025онд Ерөнхий боловсролын сургуулийн газар барилга байгууламжийн газар 477.61 га, сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын барилга байгууламжийн газар 1120.59 га талбай шаардлагатай бөгөөд кадастрын бүртгэлийн мэдээллийн санд аймаг орон нутагт 1187нэгж талбар бүхий 7512.47 га газар байна. Хот тосгон бусад суурин газрын хөгжлийн төлөвлөлтөд хүн амын нутагшилт суурьшлын төлөвийг харгалзан хэрэгцээт газар, байршлыг нарийвчлан тусгаж хэрэгжүүлэх арга хэмжээг төлөвлөсөн. ГЗБГЗЗГ-н бүс нутаг, хот төлөвлөлтийн хэлтсийн хийсэн “Улсын хэмжээнд хот суурины нийгмийн дэд бүтцийн судалгаа”-нд Монгол Улсын хэмжээнд 21 аймаг, 330 сум сууринд нийгмийн дэд бүтцийн одоо байгаа хүчин чадлыг төслийн хүчин чадалд харьцуулан 2017 оны эцсийн байдлаар тухайн орон нутагт оршин сууж байгаа хүн амд хүртээмжтэй буй эсэх хангамжийн түвшнийг тодорхойлсон байна. Ерөнхий боловсролын сургуулийн багтаамжийг 63592-р, цэцэрлэгийн байгууллагын багтаамжийг 47648-р нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна гэж тогтоожээ.

Ерөнхий боловсролын байгууллагын одоогийн хүчин чадал, хүртээмж

№	ЗЗНДН	Нормоор (БНБД 30.01.04)	Барилгын хүчин чадал	Одоо байгаа (2017 оны байдлаар)	Төслийн хүчин чадлаас (+,-)
1	Архангай	17990	14245	17174	-4038
2	Баян-Өлгий	19652	13394	20297	-7081
3	Баянхонгор	16411	8597	15064	-2657
4	Булган	11659	9630	8434	-558
5	Говь-Алтай	10,679	7240	7898	-1201
6	Говьсүмбэр	3301	2950	3239	-329
7	Дархан-Уул	19214	16706	16959	-1213
8	Дорноговь	12841	9684	12050	-3227
9	Дорнод	14624	12746	14487	-3204
10	Дундговь	8777	8271	7561	-903
11	Завхан	13563	13367	14161	-2471
12	Өвөрхангай	21698	14487	18110	-4881
13	Өмнөговь	12438	10765	11343	-1403
14	Орхон	19262	13011	14804	-1793
15	Сүхбаатар	11619	8533	10324	-2755
16	Сэлэнгэ	20546	13486	18353	-5987
17	Төв	17842	13192	14835	-3589
18	Увс	15780	7030	17424	-5139
19	Ховд	16660	16534	17869	-2825
20	Хөвсгөл	24928	12251	24382	-5026
21	Хэнтий	14375	7131	12913	-3312
22	ДҮН	323859	233250	297681	-63592

Сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын одоогийн хүчин чадал, хүртээмж

№	ЗЗНДН	Нормоор (БНБД 30.01.04)	Барилгын хүчин чадал	Одоо байгаа (2017 оны байдлаар)	Төслийн хүчин чадлаас (+,-)
1	Архангай	8995	3180	7108	-3544
2	Баян-Өлгий	9826	3470	6001	-2531
3	Баянхонгор	8205	3250	5411	-2104
4	Булган	5,829	2145	3007	-937
5	Говь-Алтай	5340	2110	3892	-1794
6	Говьсүмбэр	1650	1065	1551	-581
7	Дархан-Уул	9607	6210	6681	-464
8	Дорноговь	6421	2375	3135	-930
9	Дорнод	7312	5645	5343	-1798
10	Дундговь	4388	3045	3118	-883
11	Завхан	6781	2740	4885	-2166
12	Өвөрхангай	10849	3520	8157	-4637
13	Өмнөговь	6219	3325	4652	-1629
14	Орхон	9631	3935	6081	-2146
15	Сүхбаатар	5810	2715	3493	-1067
16	Сэлэнгэ	10273	2975	7926	-4951
17	Төв	8921	3765	4867	-1450
18	Увс	7890	2785	6580	-3795
19	Ховд	8330	3200	5840	-2640
20	Хөвсгөл	12464	4035	9058	-5034
21	Хэнтий	7188	3420	5769	-2567
22	ДҮН	161929	68910	112555	-47648

В. Цэцэрлэгт хүрээлэн, ногоон байгууламж

Хэрэгцээт байдлын үнэлгээгээр хот, тосгоны төлөвлөлт барилгажилтын норм ба дүрэм БНБД 30.01.04-н дагуу тооцоолоход 2025 онд цэцэрлэгт хүрээлэн амралт зугаалгын бүсийн хэрэгцээт газар 1689,0га талбай шаардлагатай бөгөөд кадастрын бүртгэлийн мэдээллийн санд бүртгэл байхгүй, 2013 онд хийгдсэн ГНС-н тооллогын материалд 863,77га талбайг бүртгэсэн байна.

Цэцэрлэгт хүрээлэн ногоон байгууламжийн хангамж

Аймаг	Цэцэрлэгт хүрээлэн, амралт зугаалгын бүсийн хэрэгцээт талбай /га/	Нийтийн эзэмшлийн ногоон байгууламж, цэцэрлэгжүүлж, зүлэгжүүлсэн талбай га-р / ГНС-н тооллого/	Дутагдал /га/	Хангамжийн зэрэг
Улсын дүн	1,690.0	863.8	838.9	Дунд зэрэг
Баруун бүс	157.0	24.6	132.4	Муу
Баян-Өлгий	44.0	1.3	42.7	Муу
Говь-Алтай	22.0	17.6	4.4	Дунд зэрэг
Завхан	23.0	0.3	22.7	Муу
Увс	35.0	5.4	29.6	Муу
Ховд	33.0	0.0	33.0	Муу
Хангайн бүс	258.0	61.1	209.6	Муу
Архангай	37.0	3.6	33.4	Муу
Баянхонгор	35.0	8.9	26.1	Муу
Булган	23.0	35.6		Сайн
Өвөрхангай	47.0	4.5	42.5	Муу
Хөвсгөл	57.0	3.6	53.4	Муу
Орхон	59.0	4.8	54.2	Муу

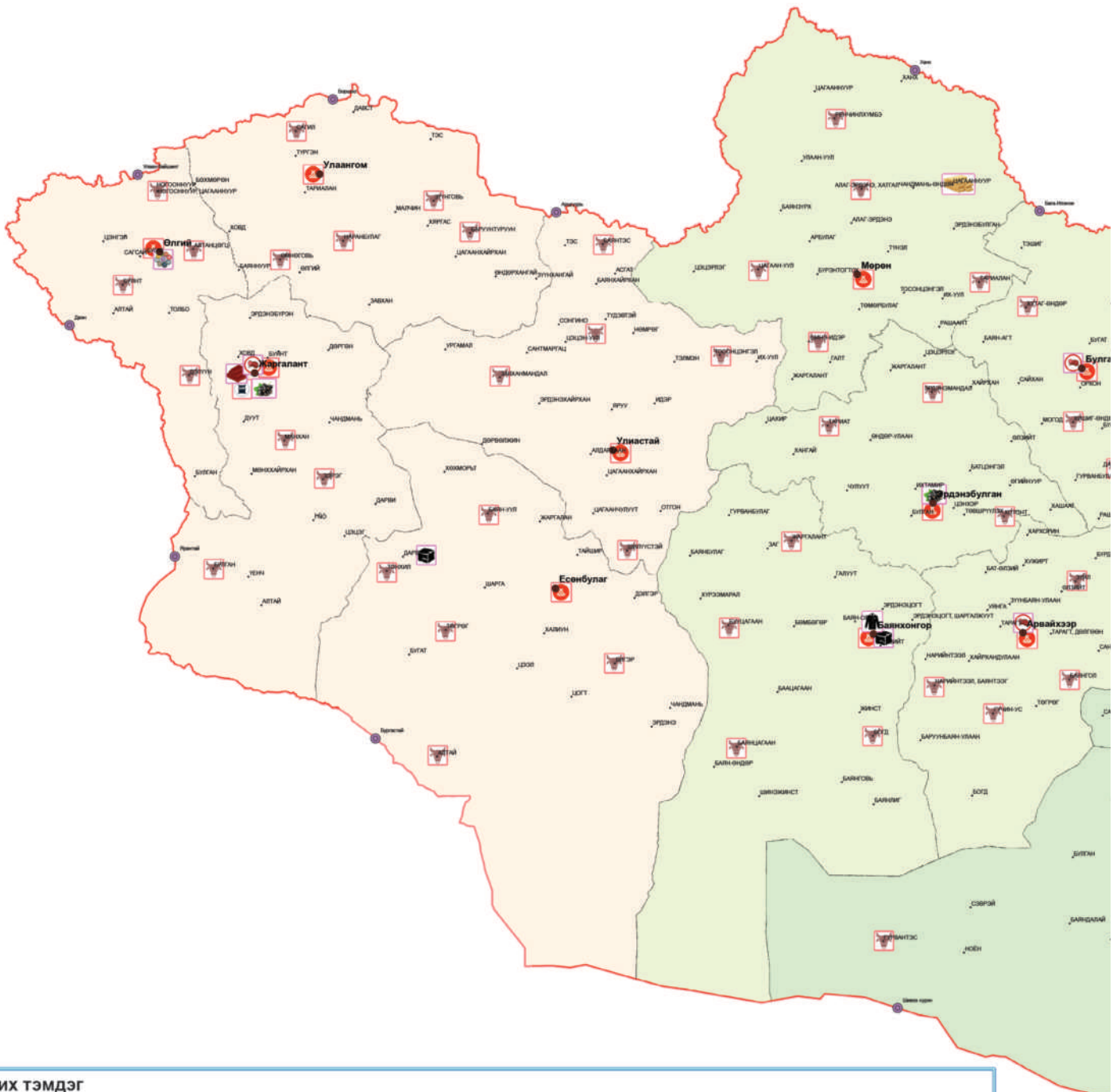

Төвийн бүс	235.0	90.3	144.7	Муу
Дорноговь	35.0	8.7	26.3	Муу
Дундговь	16.0	3.2	12.8	Муу
Өмнөговь	43.0	5.5	37.5	Муу
Сэлэнгэ	48.0	2.6	45.4	Муу
Төв	35.0	21.1	13.9	Дунд зэрэг
Дархан-Уул	51.0	49.1	1.9	Дунд зэрэг
Говьсүмбэр	7.0	0.1	6.9	Дунд зэрэг
Зүүн бүс	88.0	21.4	66.6	Муу
Дорнод	33.0	2.7	30.3	Муу
Сүхбаатар	24.0	4.8	19.2	Муу
Хэнтий	31.0	13.9	17.1	Муу
Улаанбаатар	952.0	666.4	285.6	Дунд зэрэг

Г. Биеийн тамир спортын байгууламж

Хэрэгцээт байдлын үнэлгээгээр хот, тосгоны төлөвлөлт барилгажилтын норм ба дүрэм БНБД 30.01.04-н дагуу тооцоолоход 2025онд биеийн тамир спортын байгууламжийн газар 2702га талбай шаардлагатай бөгөөд кадастрын бүртгэлийн мэдээллийн санд аймаг орон нутагт 120нэгж талбар бүхий 548,51га /газрын ашиглалтын төрөл, зориулалтын нарийвчилсан мэдээлэл байхгүй мөн Нийслэлийн кадастрын мэдээллийн сан дахь газрын зориулалтын мэдээллийг бидэнд өгөөгүй/ газар байна. 2013 онд хийсэн ГНС-н тооллогод 139,52га байгаа бөгөөд улсын хэмжээнд ихээхэн дутагдалтай байна. Хот тосгон бусад суурин газрын хөгжлийн төлөвлөлтөд хүн амын нутагшилт суурьшлын төлөвийг харгалзан хэрэгцээт газар, байршлыг нарийвчлан тусгаж хэрэгжүүлэхээр төлөвлөв.

Таних тэмдэг

- Аймгийн төв
- Хилийн боомт
- Сумын төв
- Улсын хил
- Аймгийн хил
- Эдийн засгийн бүсүүд**
- Төвийн бүс
- Зүүн бүс
- Баруун бүс
- Хангайн бүс
- Улаанбаатарын бүс

Төлөвлөж буй хүнд аж үйлдвэр

- ◆ Төлөвлөж буй газрын тос боловсруулах үйлдвэр
- ◆ Төлөвлөж буй газрын тос боловсруулах үйлдвэр/байршлын хувилбар/
- ◆ Төлөвлөж буй эзсийн баяжмал боловсруулах үйлдвэр
- ◆ Төлөвлөж буй нүүрснээс нийлэг байгалийн хий үйлдвэрлэх үйлдвэр
- ◆ Төлөвлөж буй суурь машин, тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгслийн үйлдвэр
- ◆ Төлөвлөж буй хар төмөрлөгийн үйлдвэрийн цогцолбор

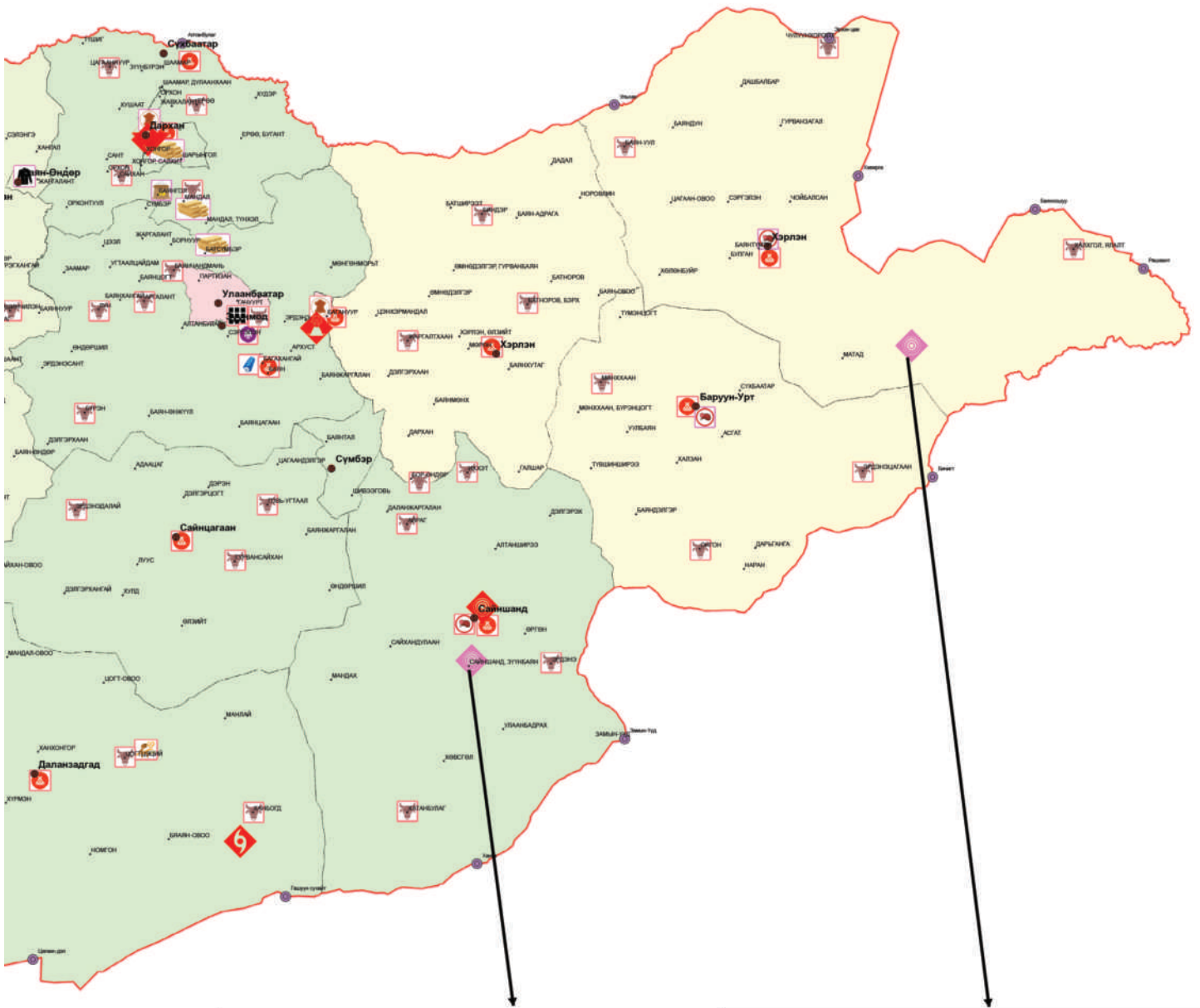
Шинэчилж өргөтгөхөөр төлөвлөж буй хөнгөн, хүнсний үйлдвэрүүд

- ◆ Арьс шир гүн боловсруулах үйлдвэр
- ◆ Жимс, жимсгэнэ боловсруулах үйлдвэр
- ◆ Малын тэжээлийн үйлдвэр
- ◆ Мах, махан бүтээгдэхүүний үйлдвэр
- ◆ Мод боловсруулах үйлдвэр
- ◆ Оёмол бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл
- ◆ Савхин эдлэлийн үйлдвэр
- ◆ Хатгамал эдлэлийн үйлдвэр
- ◆ Хөнгөн бложны үйлдвэр
- ◆ Чулууны үйлдвэр

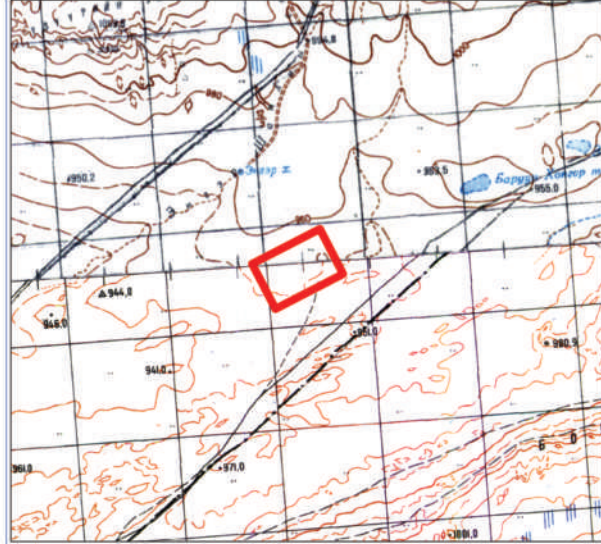
Шинээр барихаар төлөвлөж буй хөнгөн, хүнсний үйлдвэрүүд

- ◆ Арьс шир гүн боловсруулах үйлдвэр
- ◆ Мах, махан бүтээгдэхүүний үйлдвэр
- ◆ Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах анхан шатны үйлдвэр
- ◆ Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр
- ◆ Сүлжмэлийн үйлдвэр
- ◆ Ээрмэлийн үйлдвэр
- ◆ Цементийн үйлдвэр
- ◆ Шилний үйлдвэр
- ◆ Талх нарийн боовны үйлдвэр

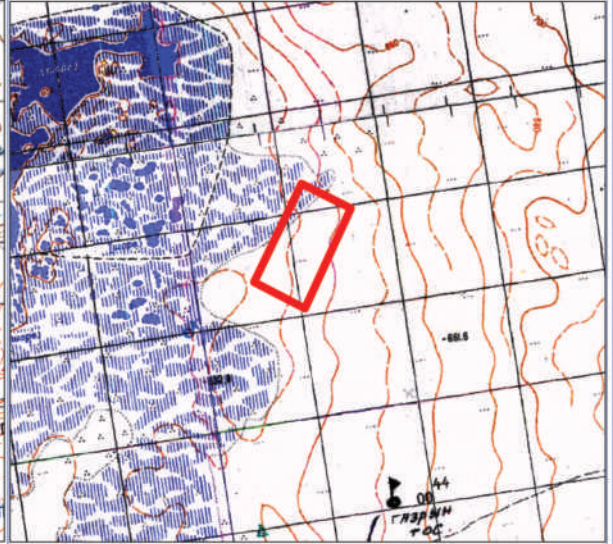
УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ /2018 - 2025 ОН/ Төлөвлөж буй үйлдвэрийн байршлын схем зураг

Дорноговь аймгийн Алтанширээ суманд төлөвлөсөн газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн байршлын схем зураг
Байршил нь Засгийн газрын 2018 оны 28 дугаар тогтоолоор батлагдсан

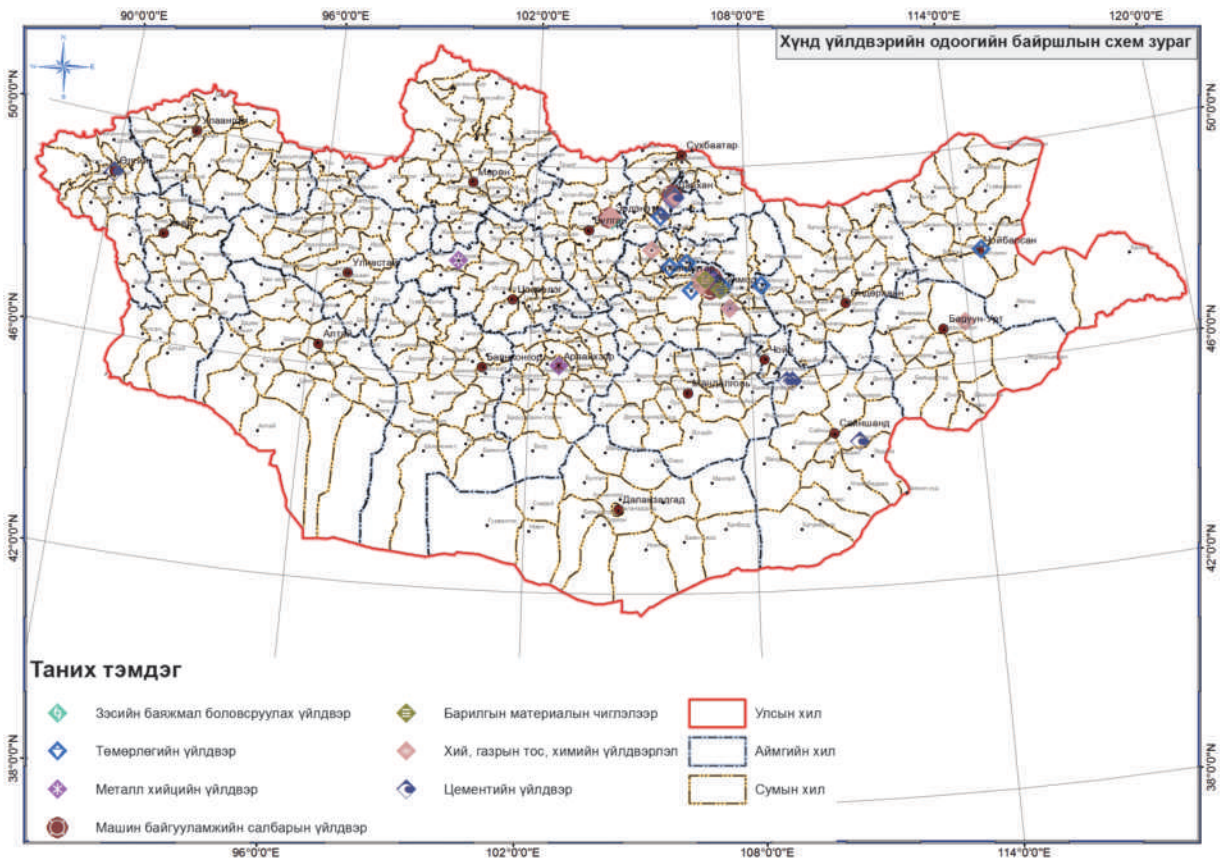
Дорнод аймгийн Матад суманд төлөвлөсөн газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн байршлын схем зураг
Байршлын хувилбар

ХӨНГӨН, ХҮНСНИЙ ҮЙЛДВЭРҮҮД БОЛОН ХҮНД АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАРЫН УГЗБЕТ-НИЙ ТӨСӨЛ АРГА ХЭМЖЭЭ

Хүнд аж үйлдвэрийн салбар

Одоогийн хүнд үйлдвэрүүдийн байршлын схем

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Эмээлт, Налайх, Багануурт байгуулах үйлдвэрлэл, технологийн паркуудыг бүрэн ашиглалтад оруулах мөн БХБ-н яамны төлөвлөгөөнд туссан барилгын материалын үйлдвэрүүдийг ашиглалтад оруулах арга хэмжээг төлөвлөв. Үүнд:

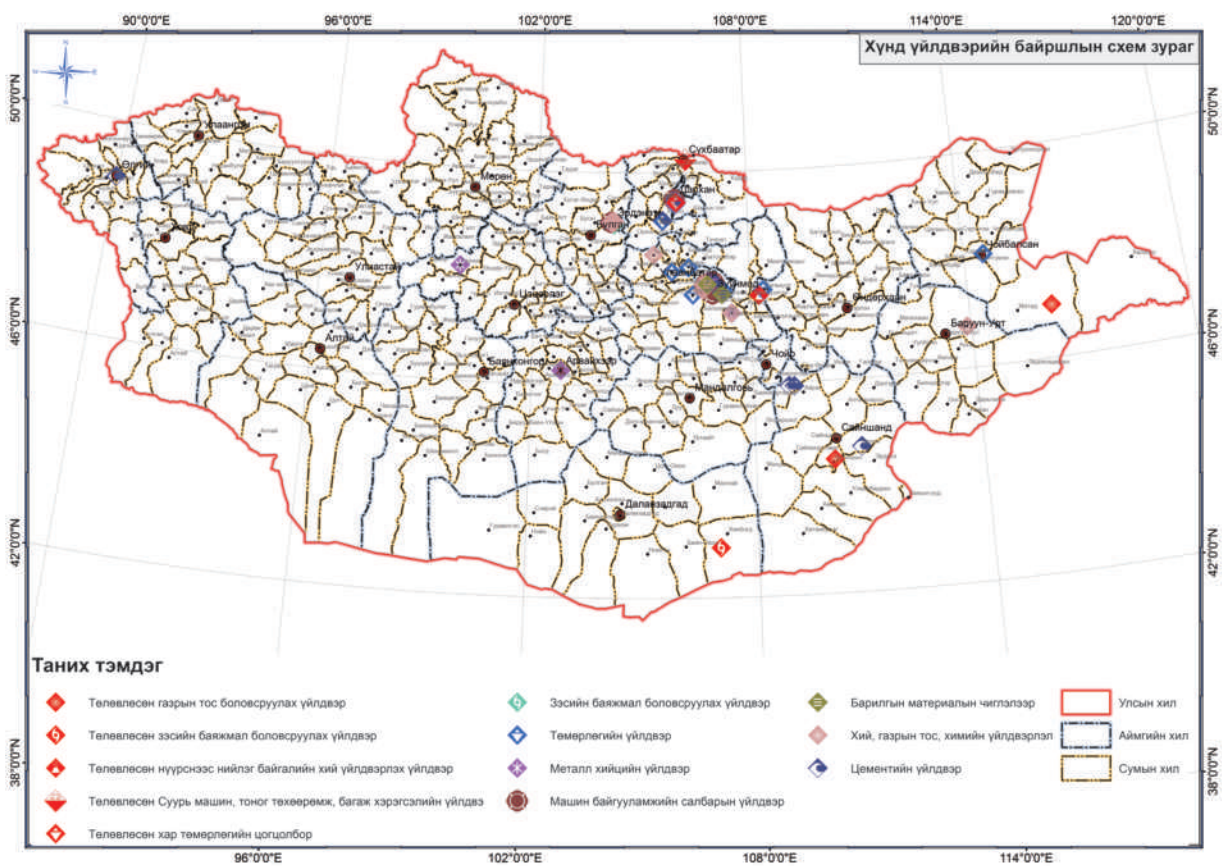
Налайх барилгын материалын үйлдвэр технологийн парк болон Багануур үйлдвэрлэл технологийн паркуудад барилгын материал үйлдвэрлэлийн томоохон үйлдвэрүүд байршихаар төлөвлөгдсөн байгаа бөгөөд үйлдвэрлэл технологийн паркуудын байршил, газрын асуудал нэгэнт шийдэгдсэн ТЭЗҮ төсөл боловсруулах, ААНБ-ууд хөрөнгө оруулалт хийх нөхцөлийг бүрдүүлэх ажил хийгдэж байна. Үүнээс гадна Барилга хот байгуулалтын яамнаас дараах үйлдвэрүүдийг байгуулахаар төлөвлөсөн байна.

1. Улаанбаатар хот Налайх дүүрэг–Шилний үйлдвэр-1, Арматурын үйлдвэр-1 үйлдвэр байгуулахаар төлөвлөж байна.
3. Баян-Өлгий аймаг Өлгий сум цементийн тээрмийн үйлдвэр, тоосгоны үйлдвэр
4. Ховд аймаг Цементийн үйлдвэр, бетон зуурмаг, төмөр бетон эдлэлийн үйлдвэр
5. Архангай Хүрмэн гулдмайн үйлдвэр
6. Дорнод зуурмагийн үйлдвэр, төмөр бетон дэрний үйлдвэр
7. Өвөрхангай полимер хавтангийн үйлдвэр
8. Дархан цементийн үйлдвэрийн шинэчлэл

9. Хэнтий хөнгөн бетоны үйлдвэр
10. Завхан чулуу бутлан ангилах үйлдвэр
11. Сэлэнгэ хэв хашмал фанерын үйлдвэр

- “Монгол улсын засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-т тусгасан хүнд аж үйлдвэрүүдийг төлөвлөв. /УУХҮЯ-с/ Үүнд:
 1. Хар төмөрлөгийн үйлдвэрийн цогцолбор
 2. Зэсийн баяжмал боловсруулах үйлдвэрийн цогцолбор
 3. Газрын тос боловсруулах үйлдвэр цогцолбор
 4. Нүүрс-химийн үйлдвэрийн цогцолбор /судлах/
 5. Машин байгууламж, метал хийцийн үйлдвэрлэлийн цогцолборуудыг байгуулах ажлыг эхлүүлэхээр төлөвлөсөн.

Төлөвлөсөн хүнд аж үйлдвэрийн цогцолборуудын байршлын схем

Төлөвлөсөн хүнд аж үйлдвэр

№	Төслийн нэр	“Газрын тос боловсруулах үйлдвэр” барих төсөл	“Нүүрснээс нийлэг байгалийн хий үйлдвэрлэх үйлдвэр” -ийн төсөл /Судлах/	“Зэсийн баяжмал боловсруулах үйлдвэр” боловсруулах үйлдвэрийн төсөл	“Дархан-Сэлэнгийн бүсэд хар төмөрлөгийн цогцолборыг дэд бүтцийн хамт байгуулах төсөл”
1	Хүчин чадал	1.5 сая тонн түүхий тос боловсруулах	Жилд 725 сая Нм3 нийлэг байгалийн хий болон 300 мян.тн өндөр чанарын бензин	Жилд 1 сая.тн зэсийн баяжмал боловсруулна.	Жилд 500,0 мян.тн шууд ангижруулсан төмөр, 350,0 мян.тн ган бүтээгдэхүүн

2	Төсөл хэрэгжих салбар, дэд салбар	Хүнд үйлдвэр, нефть – химийн үйлдвэрлэлийн салбар	Хүнд үйлдвэр, нүүрс-химийн үйлдвэрлэлийн салбар	Хүнд үйлдвэрийн салбар. Өнгөт төмөрлөг боловсруулах үйлдвэрлэл	Хүнд үйлдвэр. Төмөрлөгийн үйлдвэрлэл
3	Төслийн хэрэгжих хугацаа	2017. I-II улирал - 2020. IV улирал	Төслийн хэрэгжилтэд шаардагдах, урьдчилан таамаглаж буй нийт хугацаа 48-60 сар	2016-2019 он	2019-2025
4	Төслийн төсөвт өртөг /тэрбум ам.долл/	0.9 - 1	2,1	2,3	700
5	Хэрэгжүүлэгч яам, байгууллага	Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам, Дотоод, гадаадын хөрөнгө оруулагчид /Энэтхэгийн засгийн газрын хөнгөлөлттэй зээл, Нарийвчилсан ТЭЗҮ боловсруулагдаж байгаа 9 сард дуусна/	Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам	Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам	“Дарханы Төмөрлөгийн Үйлдвэр” ХК
6	Байршил	Хувилбар1: Дорноговь аймгийн Алтанширээ сум Хувилбар2: Дорноговь аймаг, Сайншанд сум /Зүүнбаян/ Хувилбар3: Дорнод Матад	Нийслэлийн Багануур	Өмнөговь Ханбогд	Дархан Уул аймаг, Дархан сум
7	Дагалт үйлдвэр				Сүүрь машин, тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгслийн үйлдвэрийг Дархан-Уул аймгийн Дархан суманд байгуулна

Хөнгөн аж үйлдвэрийн салбар

Манай улсад хөнгөн аж үйлдвэрийн салбарт нийт 2000 гаруй үйлдвэр үйл ажиллагаа явуулж байна. Ажиллах хүчний судалгаагаар үйлдвэрлэлийн салбарт 200 гаруй мянган хүн бүртгэлтэй байгаа боловч 2016 оны 7 дугаар сарын байдлаар 43 мянган хүн ажиллаж байна.

2017 оны байдлаар ноолуур боловсруулах салбарт угаах үйлдвэр 25, самнах (хялгас ялгах) үйлдвэр 6, иж бүрэн технологийн дамжлагатай цогцолбор үйлдвэр 8, самнах болон сүлжих 2, ээрэх болон сүлжих 1, сүлжихийн дунд үйлдвэр 6, жижиг үйлдвэр 250, нийт 298 үйлдвэр үйл ажиллагаа явуулж, угаасан ноолуурыг Хятад, самнасан ноолуурыг Итали, Англи, нэхмэл сүлжмэл бүтээгдэхүүнийг Америк, Герман, Солонгос, Япон, Белги, Франц зэрэг 20 гаруй оронд экспортолж байна.

Ноос боловсруулах салбарт хивс үйлдвэрлэх 2 үйлдвэр, 4 нэхэх үйлдвэр, 8 ээрэх үйлдвэр, нэхээсгүй эдлэл үйлдвэрлэх 1 үйлдвэр, 19 угаах үйлдвэр, 16 хялгас ялгах үйлдвэр, 56 сүлжих үйлдвэр, эсгий эдлэл үйлдвэрлэх 16 үйлдвэр, 169 эсгийлэх үйлдвэр, нийт 291 үйлдвэр үйл ажиллагаа явуулж байна.

Арьс шир боловсруулах 34 үйлдвэрүүд Улаанбаатар хотын ХУД-ийн 2-р хороо, БГД-ийн дүүрэг, Дархан хот гэсэн 3 газар байршилд байрлаж үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Үүний зэрэгцээ арьс ширэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх 100 гаруй ЖДҮ-үүд нийслэл, аймаг орон нутагт ажиллаж байна. Дотоодын арьс ширний үйлдвэрлэл эрхлэгчид тухайлбал: Дархан Нэхий ХК, Монгол шевро ХК, Мон-Ирээдүй ХХК, Их эргэлт ХХК зэрэг компаниуд боловсруулах

үйлдвэртээ европын тэргүүний технологи нэвтрүүлж, бүтээгдэхүүнийхээ өрсөлдөх чадварыг сайжруулах чиглэлээр Голландын Шталл, Испанийн Хроможена фирмүүдийн мэргэжилтнүүдтэй хамтран ажиллаж байна.

Оёмол бүтээгдэхүүний салбарт 2017 оны жилийн эцсийн байдлаар тус салбарт 1823 ажиллагсад ажиллаж, 48.1 тэрбум төгрөгийн оёмол бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, 48.5 тэрбум төгрөгийн бүтээгдэхүүнийг борлуулсан байна.

Мод модон эдлэлийн үйлдвэрлэлийн салбарт 21 аймаг, нийслэлд 450 гаруй аж ахуй нэгж байгууллага /+200 гаруй ХЭАА/, мод бэлтгэл, ойн цэвэрлэгээ, мод боловсруулах үйлдвэрлэлийн чиглэлээр 5.0 мянга орчим ажиллагсадтайгаар боловсруулах аж үйлдвэрийн салбарын бүтээгдэхүүний 3-4 %-ийг үйлдвэрлэж байна.

Дахин боловсруулах үйлдвэрлэлийн чиглэлээр Монгол Улсын хэмжээнд жилд 1,4 сая тн хоёрдогч түүхий эд гардгаас 2018 оны байдлаар хог хаягдал дахин боловсруулдаг 16 үйлдвэр 100 гаран бизнес эрхлэгч, ялган бэлтгэдэг 206 цэг, түүнд 20 мянган ажилтан ажиллаж байна.

Гурил, тэжээлийн үйлдвэрлэлийн чиглэлээр улсын хэмжээнд 2017 байдлаар 942,735 мян. тн үр тариа тээрэмдэх суурилагдсан хүчин чадал бүхий 63 гурилын үйлдвэр, цех байгаагаас 24 гурилын үйлдвэр цех тогтмол үйл ажиллагаа явуулан нийт хүчин чадлын 27%-ийг ашиглан нийт 208,7 мян.тн гурил үйлдвэрлэсэн байна.

Тэжээл үйлдвэрлэл, тариалалтын хувьд оргил үе нь 1987 онд нийт 160,0 гаруй мянган га-д тэжээлийн ургамал тариалж 600,0 гаруй мянган тн тэжээлийн ургамал хураан авч байсан түүхтэй. Өнөөдөр манай улсад тэжээлийн ургамал тариалах талбай 5 дахин багассанаар ургац хураалт 10 дахин буурсан үзүүлэлттэй байна. /30,0 мянга орчим га-д тариалж 45,0 мянга орчим тэжээлийн ургамал хураан авч байна.

Манай улсад нийт 116 тэжээлийн үйлдвэр байдгаас одоо ажиллаж байгаа 68 үйлдвэр, үйл ажиллагаа нь зогссон 49 үйлдвэр байна. Одоо ажиллаж байгаа тэжээлийн 68 үйлдвэр байгаагаас цагт 2 тн-с дээш тэжээл үйлдвэрлэх хүчин чадалтай тэжээлийн үйлдвэр 12 /гурилын үйлдвэр ороод/, үлдсэн нь жижиг оврын тэжээлийн цех байна.

Үйлдвэрлэл технологийн парк: Нийслэлийн Засаг даргын хэрэгжүүлэгч агентлаг Үйлдвэрлэл, Инновацийн газраас Эмээлт, Налайх, Багануур дүүргүүдэд үйлдвэрлэл, технологийн паркуудыг байгуулахаар төлөвлөөд, бэлтгэл ажлуудыг гүйцэтгэн ажиллаж эхлэх шатандаа явж байна.

Эмээлт хөнгөн Үйлдвэрлэл технологийн паркийг арьс шир, ноос ноолуур, зэрэг хөнгөн үйлдвэрийн чиглэлээр ОУ-ын жишигт нийцүүлэн кластераар хөгжүүлэхээр Хануул дүүргийн 13 хорооны нутаг дэвсгэрт байрших Шар хөцийн хоолойд нийт 160 га газарт барьж, байгуулахаар төлөвлөж бэлтгэл ажлуудад Нийслэлээс 2.6 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийгээд байна. Энэхүү үйлдвэрлэл технологийн парк нь байршлын хувьд авто зам, төмөр зам, Нисэх буудлуудад ойр зэрэг үйлдвэрлэл хөгжүүлэхэд хамгийн тохиромжтой байрлал юм. Тус үйлдвэрлэл технологийн парк нь арьс шир, ноос ноолуурыг эцсийн бүтээгдэхүүн болгох бүх нэмүү өртөг шингээн энэ салбарын нийт эргэлтийг 1 их наяд төгрөг хүртэл нэмэгдүүлэх боломжтой гэж тооцоолж байгаа.

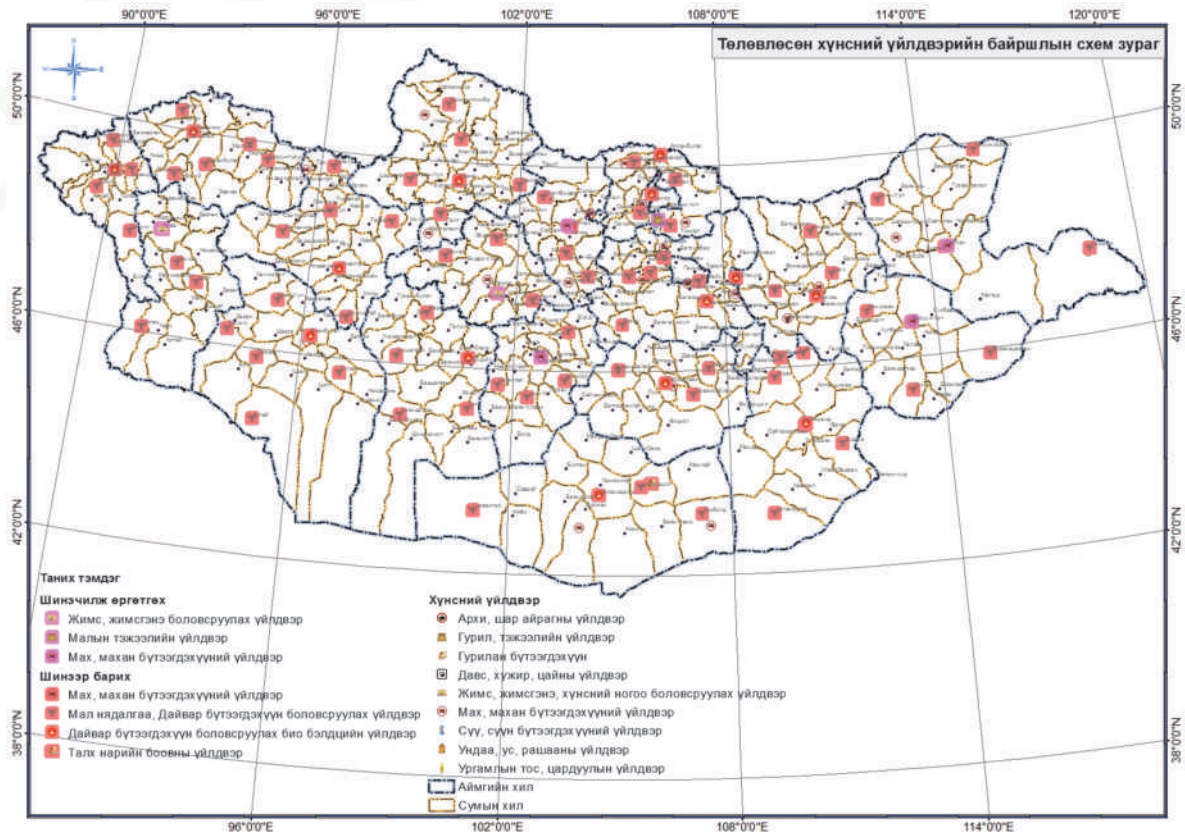
Хүчин чадлын хувьд арьс, шир боловсруулах 19, Ноос, ноолуур угаах, самнах 8, Дахин боловсруулах дэмжих 4, Бэлэн бүтээгдэхүүний 4 үйлдвэр тус тус байршиж, нийт 10,000 орчим ажлын байр бий болгохоор төлөвлөсөн байна.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

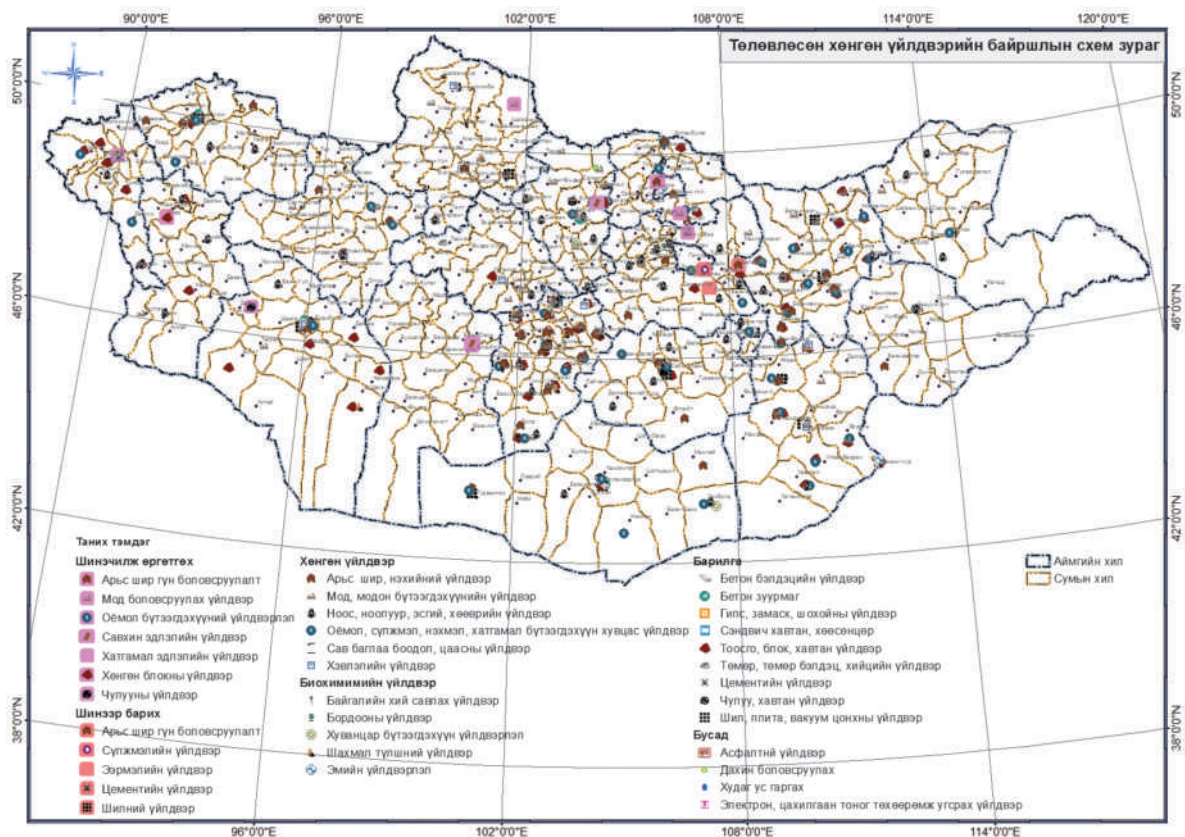
- *Хөнгөн аж үйлдвэрийн салбарт хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, "Үйлдвэржилт 21:100" үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд байгуулагдах үйлдвэрүүд /ХХААХҮЯ-с/*

Хүнсний үйлдвэрийн улсын ГЗБЕТ-ний схем

Хөнгөн үйлдвэрийн төлөвлөлтийн схем

Хөнгөн, хүнсний үйлдвэрийн төлөвлөлт

Үйлдвэрийн нэр	Бүтээгдэхүүний нэр	Хүчин чадал	Ажлын байр /хүн/	Зорилтот зах зээл	Нийт хөрөнгө оруулалт /сая төгрөг/	Байршил /сум/
Архангай аймаг						
Борцны үйлдвэр	Борц	Жилд 160 тн борц	5	Экспорт	120.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Жимс жимсгэнэ боловсруулах үйлдвэр	Нэрс, хад, аньсны варень, жүүс	Жилд 30 тн жимс жимсгэнэ	50	Дотоод	180.0	Эрдэнэбулган
Бетон зуурмагийн үйлдвэр	Бетон зуурмаг	Хоногт 480 м ³ зуурмаг	15	Дотоод	8,500.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Хуурай сүүний үйлдвэр	Хуурай сүү	Хоногт 1,500 литр	11	Экспорт, Дотоод	1,000.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд		15			Эрдэнэбулган
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		45			Тариат, Эрдэнэмандал, Хотонт
Баян-Өлгий аймаг						
Хаттамал эдлэлийн үйлдвэр	Хаттамал цүнх, түрийвч, бэлэг дурсгалын зүйлс	Жилд 5,000 ширхэг цүнх, 7,000 ширхэг түрийвч	55	Экспорт, Дотоод	200.0	Өлгий
Сүлжмэлийн үйлдвэр	Ноосон сүлжмэл бүтээгдэхүүн	Жилд 1,400 ширхэг	6	Экспорт	50.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Малын тэжээлийн үйлдвэр	Хорголжин тэжээл	Хоногт 5 тн	40	Дотоод	1,000.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Эсгийний үйлдвэр	Гэрийн эсгий, эсгий эдлэл	Жилд 8,000-10,000 метр	24	Дотоод	150.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Хуванцрын хаягдал боловсруулах үйлдвэр	резин хавтан, PVC хоолой	Жилд 10,000 м ³	16	Дотоод	250.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Гутлын үйлдвэр	Малчдад зориулсан гутал	Өдөрт 50-80 хос гутал	8	Дотоод	180.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд		15			Өлгий
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		60			Алтанцөгц, Цагааннуур, Буянт, Дэлүүн
Баянхонгор аймаг						
Савхин гутлын үйлдвэр	Савхин гутал, ботинк	Жилд 200 мянган хос	120	Экспорт, Дотоод	8,000.0	Баянхонгор
Оёдлын үйлдвэр	Оёмол бүтээгдэхүүн	Хоногт 100 ш оёмол хувцас үйлдвэрлэх	30	Дотоод	150.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Өндөр даралтаар тоосго үйлдвэрлэх үйлдвэр	Тоосго	Хоногт 1,920 ш тоосго	10	Дотоод	90.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Хуурай сүүний үйлдвэр	Хуурай сүү	Хоногт 1,500 литр	11	Экспорт, Дотоод	1,000.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Чулууны үйлдвэр	Чулуу, чулуун эдлэл	Жилд 150,000 м ² хавтан	80	Дотоод	1,600.0	Баянхонгор
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд		15			Баянхонгор

Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт	Булган аймаг	60	Баянцагаан, Богд, Бууцагаан, Жаргалант
Мод боловсруулах үйлдвэр	цэвэр модон хавтан	Жилд 1,000 м ³ хавтан	25	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн	Хоногт 5,000 л сүү боловсруулах	18	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Хуурай сүүний үйлдвэр	Хуурай сүү	Хоногт 1,500 литр	11	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Барилгын материалын үйлдвэр	Бетон эдлэл	Жилд хөнгөн блок 10,240 м ³ , зуурмаг 163.8 м ³ , зассан чулуу 10,000 м ³	30	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Мах боловсруулах үйлдвэр	Мах махан бүтээгдэхүүн	Хоногт 750 тн мах боловсруулах	450	Булган
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд		15	Булган
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		45	Хишиг-Өндөр, Хутаг-Өндөр, Дашинчилэн
Говь-Алтай аймаг				
Борцны үйлдвэр	Хатаасан борц	Жилд 25 тн борц	5	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Сүү сүүн бүтээгдэхүүн	Хоногт 500-1,000 литр сүү	15	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дахин боловсруулах үйлдвэр	Зам талбайн резинэн хавтан	Хоногт 50 м ² хавтан	21	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Чулууны үйлдвэр	Чулуун хавтан	Жилд 150 мян м ² хавтан	80	Дарви
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд		15	Есөнбулаг
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		75	Төгрөг, Тонхил, Баян-Уул, Алтай, Бигэр
Загас үржүүлэх, боловсруулах үйлдвэр	Загас	Зураг төслөөр	20-30	Тайшир сум
Говьсүмбэр аймаг				
Каракуль хурганы арьс элдэх үйлдвэр	Боловсруулсан хурганы арьс	жилд 300 ш арьс элдэх	5	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дархан-Уул аймаг				
Модон барилгын үйлдвэр	Наамал модон барилга	100-150 наамал дүнзэн байшин, 3,500 м ³ наамал дүнз	260	Дархан
Зөгийн балны үйлдвэр	Савласан зөгийн бал	Жилд 5 тн	25	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дэл сүүл боловсруулах үйлдвэр	Хялгасан угас	Жилд 150 мянган багц	20	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Арьс шир гүн боловсруулах үйлдвэр	боловсруулсан савхи, хиймэл шир	300,000 ш арьс боловсруулах	130	Дархан

Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд	15	Дорноговь аймаг	15	Дархан
Мах боловсруулах үйлдвэр	Мах махан бүтээгдэхүүн	150	Өдөрт 10 тн мах	Экспорт, Дотоод	Айраг
Арьс ширэн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Арьс ширэн эдлэл, гутал	30	Жилд 50,000 ширхэг	Экспорт, Дотоод	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Оёдлын үйлдвэр	Оёмол бүтээгдэхүүн	20	Хоногт 100 ш оёмол хувцас	Дотоод	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Хүлэмжийн хүнсний ногооны үйлдвэр	Хүнсний ногоо	30	Жилд 30 мян тн хүнсний ногоо даршлах	Дотоод	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Өндөр даралтаар тоосго үйлдвэрлэх үйлдвэр	Тоосго	10	Хоногт 1,920 ш тоосго	Дотоод	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд	15			Сайншанд
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт	60			Хатанбулаг, Эрдэнэ, Иххэт, Айраг
Дорнод аймаг					
Мах махан бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Мах махан бүтээгдэхүүн	150	Хоногт 750 тн мах боловсруулах	Дотоод	Хэрлэн
Малын тэжээлийн үйлдвэр	Хүчит, Уурагт, Хорголжин	35	Жилд 500 тн	Дотоод	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Өндөр даралтаар тоосго үйлдвэрлэх үйлдвэр	Тоосго	10	Хоногт 1,920 ш тоосго	Дотоод	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Хуурай сүүний үйлдвэр	Хуурай сүү	11	Хоногт 1,500 литр	Экспорт, Дотоод	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Оёдлын үйлдвэр	Ажлын хувцас, дүрэмт хувцас	50	Хоногт 50 хос хувцас	Дотоод	Хэрлэн
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд	15			Хэрлэн
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт	45			Чулуунхороот, Баян-Уул, Халхгол
Загас үржүүлэх, боловсруулах үйлдвэр	Загас	20-30	Зураг төслөөр	Экспорт, Дотоод	Халх гол сум
Дундговь аймаг					
Ингэний сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Ингэний хоормог, ингэний ааруул	10	Өдөрт 200 литр сүүг боловсруулах	Дотоод	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Тэмээний ноосон эдлэлийн үйлдвэр	Тэмээний ноосон хөнжил, цамц, мах, эцсийн бүтээгдэхүүн	5	Жилдээ 10,000 гаруй бүтээгдэхүүн	Дотоод	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Талх нарийн боовны үйлдвэр	Талх нарийн боов	5	Жилд 1,570 тн талх, 975 тн нарийн боов	Дотоод	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Мах боловсруулах үйлдвэр	Мах боловсруулах үйлдвэр	10	Жилд 200 тн мах бэлтгэх	Экспорт, Дотоод	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд	15			Сайнцагаан

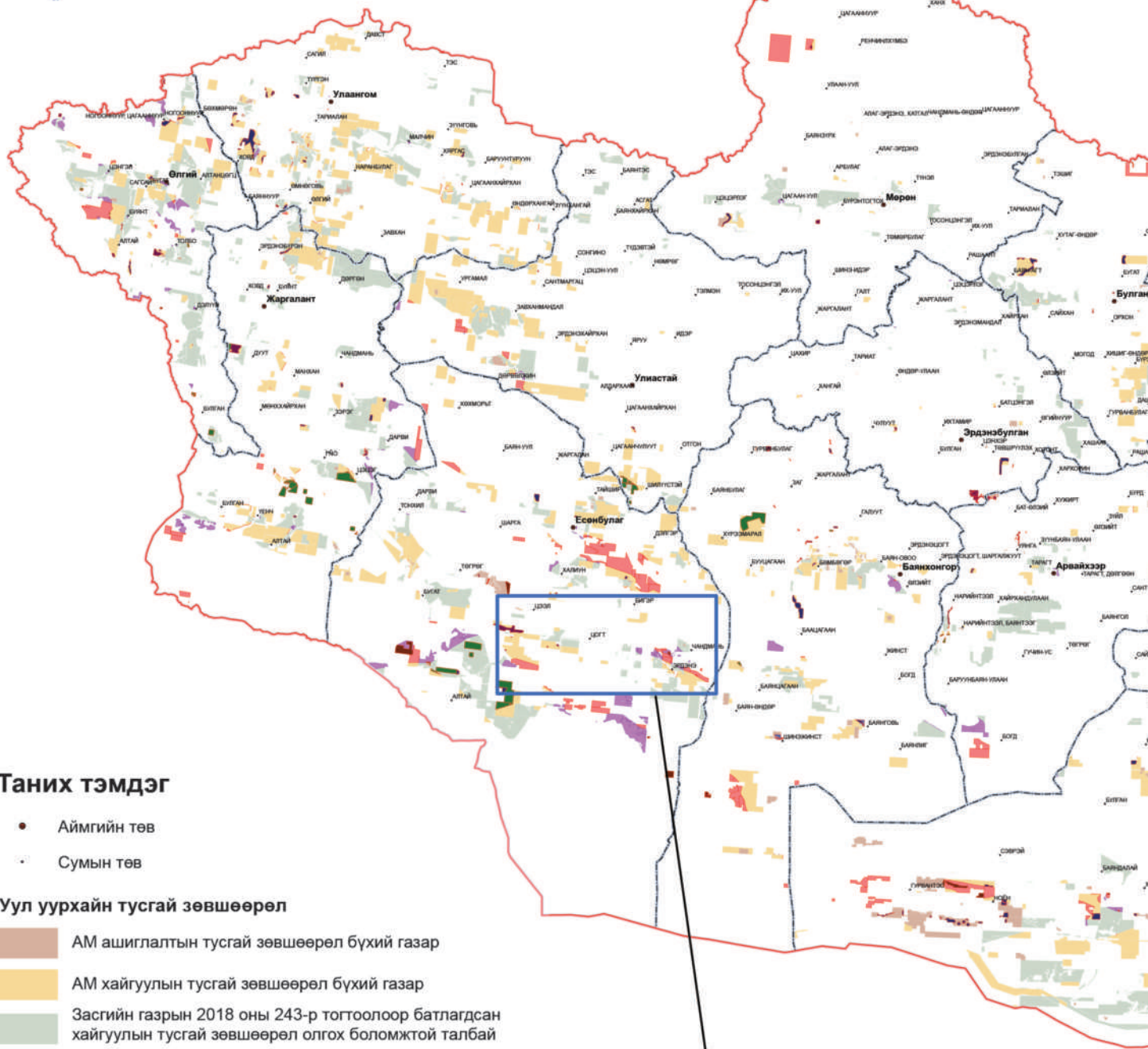
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт	Завхан аймаг	45	Говь-Угтаал, Гурвансайхан, Эрдэнэдалай
Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн	Хоногт 500-1,000 литр сүү	15	Дотоод Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Мах махан бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Савласан мах	Хоногт 20 тн мах боловсруулах	30	Экспорт, Дотоод Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Жимс жимсгэнэ боловсруулах үйлдвэр	Чанамал, шүүс	Хоногт 5 тн жимс боловсруулах	15	Дотоод Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Бетон зуурмагийн үйлдвэр	Бетон зуурмаг	Хоногт 480 м³ зуурмаг	15	Дотоод Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд		15	Улиастай
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		75	Завханмандал, Баянтэс, Түдэвтэй, Тосонцэнгэл, Шилүүстэй
Орхон аймаг				
Савхин эдлэлийн үйлдвэр	Савхин эдлэл	Жилд 500 мянган ширхэг	75	Экспорт, Дотоод Баян-Өндөр
Өвөрхангай аймаг				
Мах махан бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Дулааны аргаар боловсруулсан мах махан бүтээгдэхүүн	Жилд 3,600 тн мах экспортлох	120	Экспорт, Дотоод Арвайхээр
Бордооны үйлдвэр	органик бордоо	Жилд 30 тн бордоо	15	Дотоод Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Оёмол сүлжмэл хувцасны үйлдвэр	Оёмол хувцас	Хоногт 500 ш	45	Дотоод Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Хүнсний ногоо боловсруулах үйлдвэр	Хатаасан, нөөшилсөн хүнсний ногоо	Хоногт 1 тн хүнсний ногоо боловсруулах	20	Дотоод Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Хуурай сүүний үйлдвэр	Хуурай сүү	Хоногт 1,500 литр	11	Экспорт, Дотоод Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд		15	Арвайхээр суманд
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		60	Гучин-Ус, Баянтээг, Баянгол, Есөнзүйл
Өмнөговь аймаг				
Талх, нарийн боовны үйлдвэр	Талх нарийн боов	Жилд 1,570 тн талх, 975 тн нарийн боов хийх	100	Дотоод Цогтцэций
Ингэний сүү боловсруулах үйлдвэр	Ингэний сүүн бүтээгдэхүүн	Хоногт 0.5-1 тн сүү боловсруулах	20	Дотоод Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Сав балгаа боодлын нэхэх оёх үйлдвэр	Сав балгаа боодол	Жилд 100,000 ширхэг	60	Дотоод Даланзадгад
Хаягдал дугуй дахин боловсруулах үйлдвэр	Дизель түлш, карбон	Хоногт 7 тонн дизель түлш, 1 тонн карбон	20	Дотоод, импорт орлоно Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Тэмээний ноос боловсруулах үйлдвэр	Тэмээний ноосон бүтээгдэхүүн	Хоногт 5 тн ноос угаах, 2 тн ноос боловсруулах	45	Экспорт, Дотоод Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана

Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд	15			Даланзадгад
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт	45			Цогцэций, Гурвантэс, Ханбогд
Сүхбаатар аймаг					
Мах махан бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Мах махан бүтээгдэхүүн	150	Дотоод	10,000.0	Баруун-Урт
Цэвэр усны үйлдвэр	Цэвэр ус	6	Дотоод	200.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Малын тэжээлийн үйлдвэр	Хорголжин тэжээл	15	Дотоод	320.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Оёмол бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл	Баяжмалын ууг, сурагчдын дүрэмт хувцас, ажлын хувцас	100	Дотоод	500.0	Баруун-Урт
Ундааны ус хадгалах эко савны үйлдвэр	Ус хадгалах 40-60 литрийн эко сав	30	Дотоод	250.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд	15			Баруун-Урт суманд
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт	45			Онгон, Эрдэнэцагаан, Мөнххаан
Сэлэнгэ аймаг					
Мод боловсруулах цогцолбор үйлдвэр байгуулах	Боловсруулсан мод, хатаасан банз, шахмал түлш, зүймэл хавтан	200	Экспорт, Дотоод	10,000.0	Мандал
Барилгын материалын үйлдвэр	хавтан, блок, замын өнгөт зиг заг хавтан	10	Дотоод	200.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Малын тэжээлийн үйлдвэр	Хүчит, Уурагт, Хорголжинтэжээл,	80	Дотоод	800.0	Баянгол
Хүнсний ногоо нөөшлөх савлах үйлдвэр	Нөөшилсэн, даршилсан бүтээгдэхүүн	30	Дотоод	1,000.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд	15			Сүхбаатар
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт	60			Цагааннуур, Мандал, Ерөө, Сайхан
Төв аймаг					
Төмс боловсруулах үйлдвэр	Цардуул	23	Дотоод	6,000.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Таримал цайны үйлдвэр	Таримал ургамлын цай	23	Экспорт, Дотоод	2,500.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Электроникийн хавтангийн үйлдвэр	РСВхавтан	32	Экспорт	8,600.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана

Дэл сүүл боловсруулах үйлдвэр	Хялгасан угас	Жилд 150 мянган багц	15	Экспорт	200.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Ойн унанги, технологийн цавчидсаны үйлдвэр	Технологийн цавчидсан түүхий эд	Жилд 36,000 тн цавчдас бэлтгэх 18,000 м ³ хавтан	350	Дотоод	4,000.0	Батсүмбэр
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		60			Баянчандмань, Аргалант, Лүн, Бүрэн
Увс аймаг						
Жамц давс боловсруулах үйлдвэр	жамц давс	Жилд 56.3 тн давс	5	Экспорт, Дотоод	100.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Чацаргана, жимс жимсгэнэ боловсруулах үйлдвэр	Ундаа, шүүс, тос	Жилд 100 тн	10	Экспорт, дотоод	650.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Өндөр даралтаар тоосго үйлдвэрлэх үйлдвэр	Тоосго	Хоногт 1,920 ш тоосго	10	Дотоод	90.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Бетон зуурмагийн үйлдвэр	Бетон зуурмаг	Хоногт 480 м ³ зуурмаг	15	Дотоод	8,500.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд		15			Улаангом
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		75			Сагил, Наранбулаг, Зүүнговь, Баруунтуруун, Өмнөговь
Ховд аймаг						
Төмөр эдлэлийн үйлдвэр	Төмөр хашаа хайс, хаалт, хаалга	Жилд 10,000 м ² хүртэл төмөр эдлэл	15	Импорт орлох	250.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Арьс шир боловсруулах үйлдвэрийн цэвэрлэх байгууламж	Цэвэршүүлсэн ус	Хоногт 8,000 м ³	10	Дотоод	11,825.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Барилгын ханын дүүргэлтийн хөнгөн блок	Хөнгөн блокны үйлдвэр	Жилд 20,000-200,000 м ³ хүртэл хөнгөн блок	50	Экспорт, Дотоод	450.0	Жаргалант
Мал төхөөрөх, мах боловсруулах үйлдвэр	Савласан мах	Хоногт 20 тн мах боловсруулах	150	Экспорт, Дотоод	7,400.0	Жаргалант
Оёдлын үйлдвэр	Ажлын хувцас, хөдөлмөр хамгааллын хувцас	Хоногт 120-200 хувцас үйлдвэрлэх	35	Дотоод	250.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Цементийн үйлдвэр	Цемент	Жилд 500,000 тн	120	Дотоод	125,000.0	Жаргалант
Жимс жимсгэнэ боловсруулах үйлдвэр	Жүүс, ундаа, чанамал	Жилд 200 тн	50	Дотоод	450.0	Жаргалант
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд		15			Жаргалант
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		45			Манхан, Зэрэг, Булган
Хөвсгөл аймаг						
Мод боловсруулах үйлдвэр	Боловсруулсан мод, модон байшин	Жилд 98 ш модон байшин, 250 м ³ тулш, 4,000 м ³ наамал дүнс, 3,000 м ³ паркетан шал, 3,400 м ³ наамал хавтан	300	Экспорт, Дотоод	24,000.0	Цагаан-Үүр
Бетон зуурмагийн үйлдвэр	Бетон зуурмаг	Хоногт 480 м ³ зуурмаг	15	Дотоод	8,500.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Хуурай сүүний үйлдвэр	Хуурай сүү	Хоногт 1,500 литр	11	Экспорт, Дотоод	1,000.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана

Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд		15			Мөрөн суманд
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		75			Цагаан-Уул, Хатгал, Ренчинлхүмбэ, Тариалан, Шинэ-Идэр
Загас үржүүлэх, боловсруулах үйлдвэр	Загас	Зураг төслөөр	20-30	Экспорт, Дотоод	ТЭЗҮ-гээр тогтоогдоно.	Цагааннуур суманд
Хэнтий аймаг						
Малын тэжээлийн үйлдвэр	Дарш, хорголжин	Жилд 200тн	5	Дотоод	400.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Мод модон эдлэлийн үйлдвэр	Хаалга, цонх, ханын стенк, гал тогооны тавилга, сандал, ширээ гэх мэт	Жилд 300 гэр, гэрийн иж бүрэн тавилга 280, хаалга 350 ширхэг	10	Дотоод	100.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	элэгний нухаш, хагас боловсруулсан дайвар бүтээгдэхүүн	Жилд 40 тн	20	Экспорт, Дотоод	7,000.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Хуурай сүүний үйлдвэр	Хуурай сүү	Хоногт 1,500 литр	11	Экспорт, Дотоод	1,000.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд		15			Хэрлэн
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		60			Биндэр, Жаргалтхаан, Бэрх, Бор-Өндөр
Улаанбаатар хотын алслагдсан дүүрэг						
Ноос ноолуурын ээрэх үйлдвэр	Эрмэл угас	Жилд 1,320 тн	300	Импорт орлох	473,000.0	Багахангай
Ноос ноолуурын сүлжмэлийн үйлдвэр	Сүлжмэл бүтээгдэхүүн	Жилд 5.9 сая ширхэг	400	Экспорт	283,800.0	Налайх
Улны ширний үйлдвэр	Гутлын улны шир	Жилд 200,000 ш	80	Экспорт, Дотоод	2,300.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Арьс шир гүн боловсруулах үйлдвэр	Гүн боловсруулсан савхи	300,000 ш арьс боловсруулах	130	Экспорт, Дотоод	59,125.0	Багануур
Дайвар бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Биологийн нэмэлт бүтээгдэхүүн	Жилд 100 тн	60	Экспорт	2,400.0	Багануур
Гэрийн тэжээмэл амьтны тэжээлийн үйлдвэр	Тэжээл	Жилд 10 тн	30	Экспорт	300.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Цэвэр нүүрсэн түлшний үйлдвэр	Цэвэр нүүрсэн түлш	Жилд 100,000 тн	30	Дотоод	2,400.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Гянтболдын үйлдвэр	Гянтболдын хайлш	Жилд 50-70 тн баяжмал боловсруулж хайлш	70	Экспорт	700.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Шилний үйлдвэр	Цонхны шил, бүх төрлийн шил, сав	Хоногт хавтгай шил 112.5 тн, Лонх 60 тн	380	Импорт орлох	197,950.0	Налайх
Керамик шаазан эдлэлийн үйлдвэр	Керамик болон галд тэсвэртэй тоосго	Жилд 10 сая ширхэг	40	Дотоод	250.0	Аймаг сумын ГЗБТ-нд тусгана
Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Төрөл бүрийн био бэлдэц, түүхий эд					Багануур, Багахангай
Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	мах, дайвар бүтээгдэхүүний анхан шатны боловсруулалт		15			Налайх

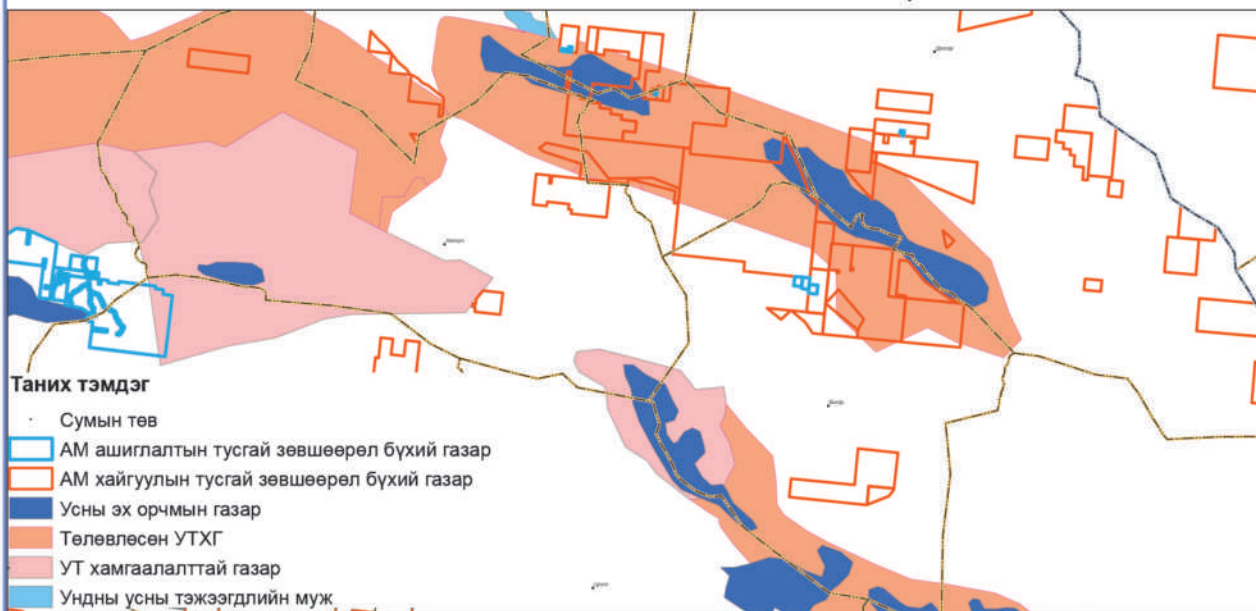

Таних тэмдэг

- Аймгийн төв
- Сумын төв

Уул уурхайн тусгай зөвшөөрөл

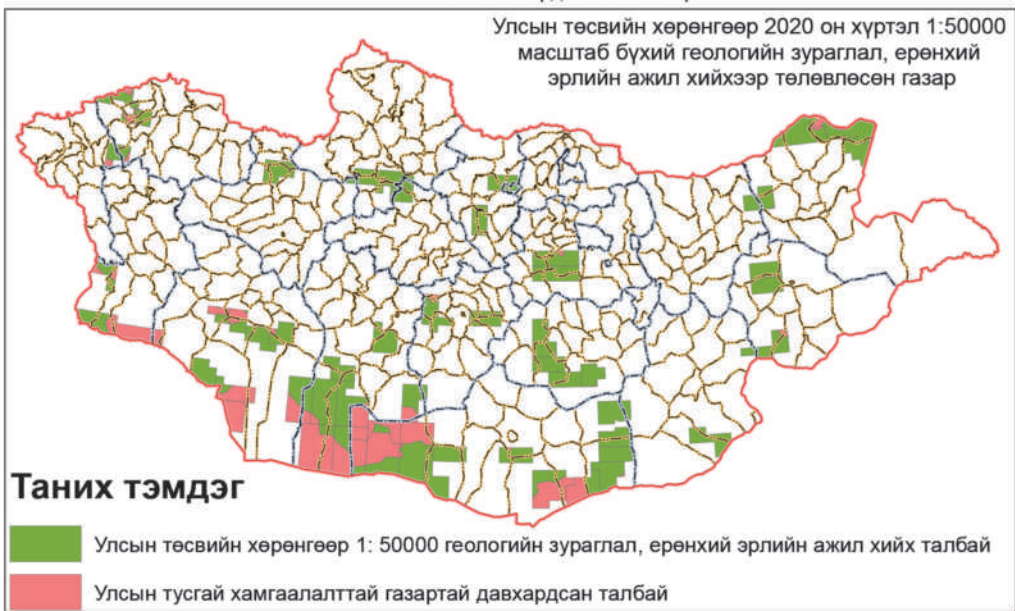
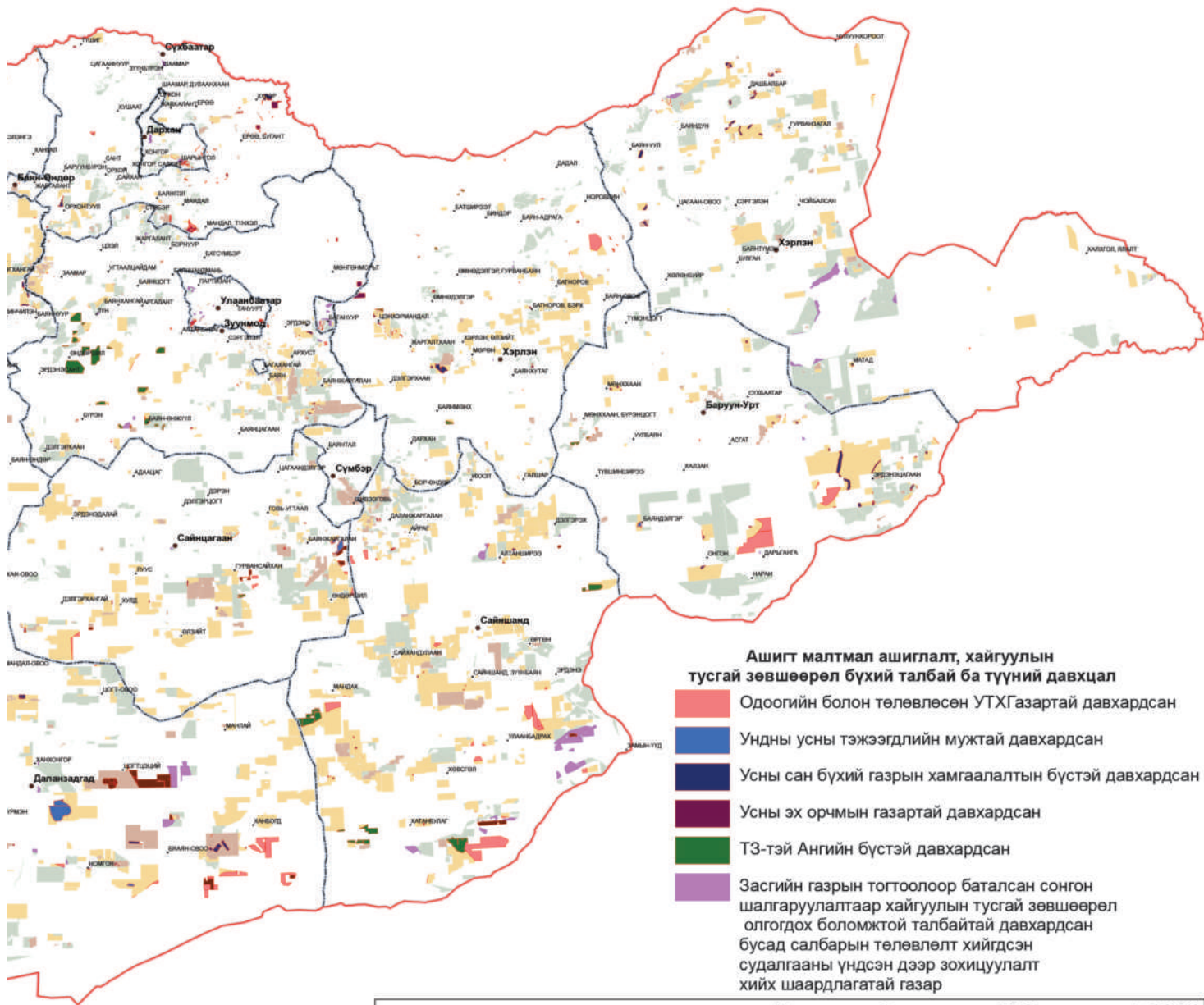
- AM ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл бүхий газар
- AM хайгуулын тусгай зөвшөөрөл бүхий газар
- Засгийн газрын 2018 оны 243-р тогтоолоор батлагдсан хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох боломжтой талбай

Таних тэмдэг

- Сумын төв
- AM ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл бүхий газар
- AM хайгуулын тусгай зөвшөөрөл бүхий газар
- Усны эх орчмын газар
- Төлөвлөсөн УТХГ
- УТ хамгаалалттай газар
- Ундны усны тэжээгдлийн муж

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ /2018 - 2025 он/ Уул уурхайн газрын УГЗБЕТ-ний схем зураг

ГЕОЛОГИ, УУЛ УУРХАЙН САЛБАРЫН УГЗБЕТ-НИЙ ТӨСӨЛ АРГА ХЭМЖЭЭ

УГЗБЕТ-г хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд шийдвэрлэх асуудлуудын төлөвлөгөө

Газрын тухай хуулийн 23.2.15-д заасан газар зохион байгуулалт, газрын кадастрын судалгаа, шинжилгээний ажил,	Газрын тухай хуулийн 25.1.5-д заасан шинээр хот суурин байгуулах, атар газар эзэмших, тусгай хамгаалалттай газар нутгийг бий болгох, томоохон үйлдвэр, уурхай, зам, шугам сүлжээ, бүс нутгийг хамарсан олон улсын төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх газар болон чөлөөт бүс байгуулахтай холбогдсон схем, техник эдийн засгийн үндэслэл, газар зохион байгуулалтын зураг, төслүүд;	Геодези, зураг зүйн тухай хуулийн 4.1.9-д заасан газар, хот байгуулалт, инженерийн шугаман байгууламж, геологи, уул уурхайн болон бусад бүх төрлийн кадастрын зураг үйлдэх, инженер хайгуул, барилга байгууламжийн төлөвлөлт, ашиглалтын үеийн геодезийн хэмжилт явуулах, өрөмдлөгийн цооног холбох ажил
Хот тосгон бусад суурины газрын хил заагийг шинэчлэн тогтоохдоо геологийн судалгаа, ерөнхий эрлийн ажил хийх	Судалгааны үр дүнд үндэслэн шийдвэр гаргах, хот суурины эдэлбэр газрын хилийн цэсийг тогтоох	Геологи, уул уурхайн болон бусад кадастрын зураг үйлдэх
Одоогийн байгаа уул уурхайн суурин газруудын байршил, тоо хэмжээг тогтоож, тохиромжтой байдал, хүний эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг хангаж буй эсэх судалгаа, үнэлгээ хийх	Шаардлагатай тохиолдолд ойролцоо орших сумын төв, суурин газарт шилжүүлэх Шилжүүлэхээр шийдвэрлэсэн ойролцоо орших хот суурин газрын хил заагийг өргөтгөх ГЗБ-н төлөвлөлт хийх Хот байгуулалт, инженерийн шугаман байгууламжийн зураг төсөл хийж, хэрэгжүүлэх	-
Бусад салбарын төлөвлөлттэй уялдуулан давхцал бүхий газруудад нарийвчилсан судалгаа хийж шийдвэр гаргах /Засгийн газрын түвшинд/	АМ-н тусгай зөвшөөрлийг цуцлах тохиолдолд ГЗБ-н төсөл боловсруулж тухайн газарт оруулсан хөрөнгө оруулалт, учруулсан хохирлын хэмжээг тооцоолон нөхөн олговрын хэмжээг тогтоох	Шийдвэрийн дагуу газрын ангилал зөвшөөрөгдсөн ашиглалтын төрлийг тогтооно
АМ-н тусгай зөвшөөрлийн дагуу үйл ажиллагаа явуулж буй хуулийн этгээд харьяалагдах тухайн сумын газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө боловсруулах, судалгаа шинжилгээний ажилд шаардагдах санхүүгийн дэмжлэг үзүүлнэ	АМ-н тусгай зөвшөөрлийн дагуу үйл ажиллагаа явуулж буй хуулийн этгээд харьяалагдах тухайн сумын төвийг газар хөгжүүлэлт, дэд бүтэц, инженерийн байгууламжаар хангаж тохижуулахад дэмжлэг үзүүлэх	АМ-н тусгай зөвшөөрлийн дагуу үйл ажиллагаа явуулж буй хуулийн этгээд харьяалагдах тухайн сумын төвийн нутаг дэвсгэрийн байр зүйн болон бусад судалгааны хэмжилт зураглал хийхэд дэмжлэг үзүүлэх

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

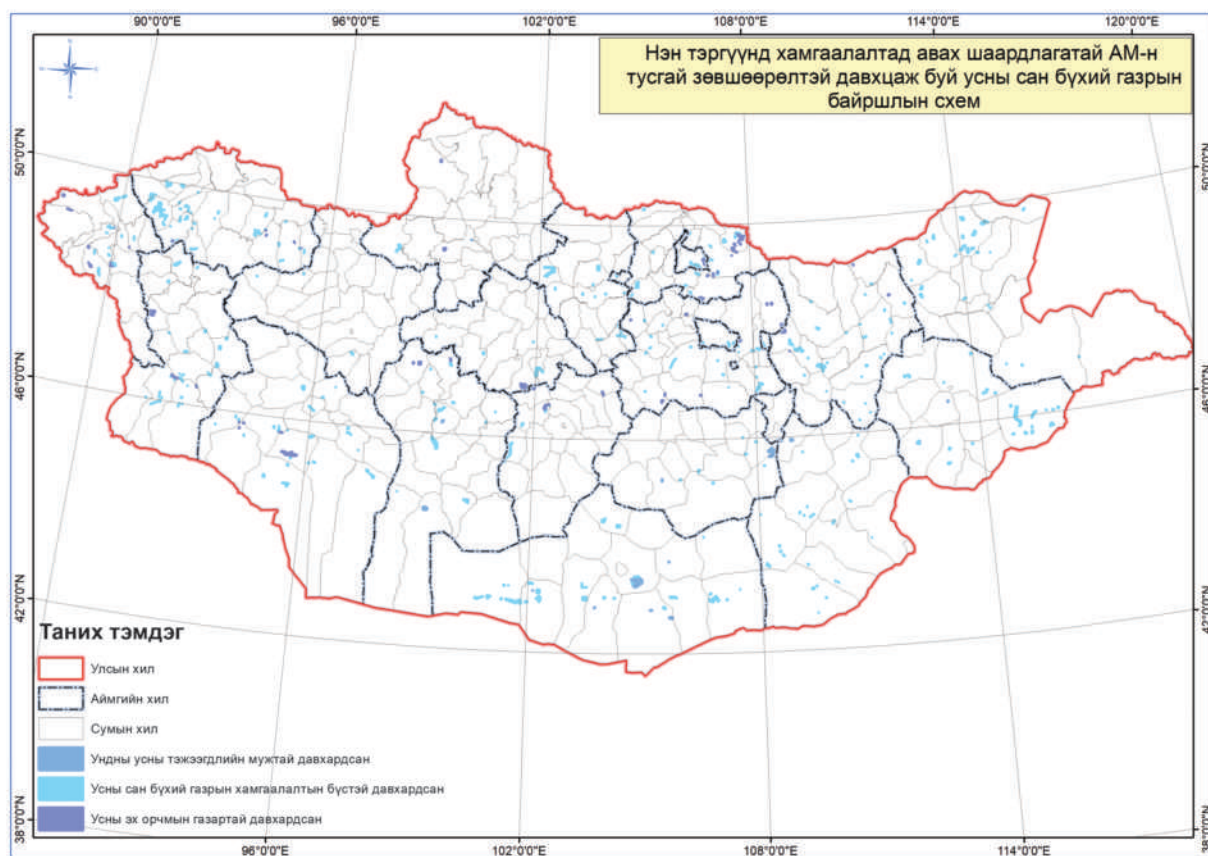
- Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг хэрэгжүүлэх, Бусад салбарын төлөвлөлттэй давхардсан судалгаа, зохицуулалт хийх шаардлагатай АМ тусгай зөвшөөрөл бүхий газар /уул уурхай хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл бүхий газруудад нарийвчилсан судалгаа хийж ГЗБ-н төсөл боловсруулж тухайн ТЗ бүхий газарт оруулсан хөрөнгө оруулалт, учруулсан хохирлын хэмжээг тооцоолон нөхөн олговрын хэмжээг тогтоох, мөн бусад төрлийн газар ашиглалтын онцлог зэргийг харгалзан ГЗБ-н төсөл боловсруулан гүйцэтгэх/ ажлуудыг төлөвлөв. Үүнд:

1. Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийн хүрээнд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд нэн тэргүүнд доорх ашигт малтмал хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл бүхий газруудад нарийвчилсан судалгаа хийж ГЗБ-н төсөл боловсруулж тухайн ТЗ бүхий газарт оруулсан хөрөнгө оруулалт, учруулсан хохирлын хэмжээг тооцоолон нөхөн олговрын хэмжээг тогтоох, мөн бусад төрлийн газар ашиглалтын онцлог зэргийг харгалзан ГЗБ-н төсөл боловсруулан гүйцэтгэхээр төлөвлөж байна.

Ашигт малтмал хайгуул, олборлолтын тусгай зөвшөөрөлтэй давхардсан газрууд

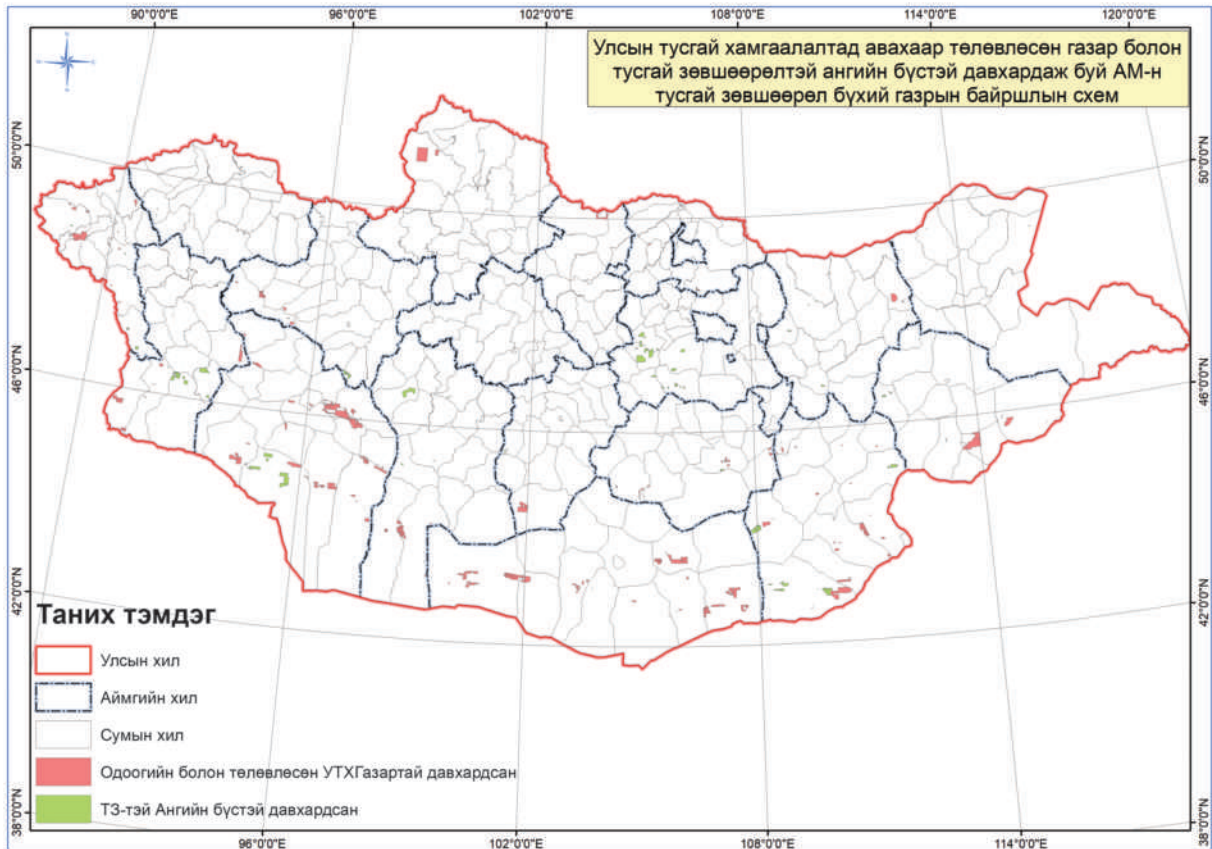
Усны эх орчмын газарт ашиглалтын 56 лицензийн 18547.9га, хайгуулын 23 лицензийн 51315.4га талбай, Усан сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсэд ашиглалтын 298 лицензийн 61337.7га, хайгуулын 207 лицензийн 282655.2га талбай, Гүний усны тэжээгдлийн мужтай ашиглалтын 11 лицензийн 16753га, хайгуулын 20 лицензийн 56084,8га талбай тус тус давхардалтай байна. /АМГТХЭГ-с 2018 оны 09 сарын 10-ний өдөр ирүүлсэн тоон зурагт үндэслэн тооцсон/

2. Бусад салбарын төлөвлөлттэй давхардсан судалгаа, зохицуулалт хийх шаардлагатай АМ тусгай зөвшөөрөл бүхий газар

Улсын тусгай хамгаалалтад авахаар төлөвлөсөн газар болон тусгай зөвшөөрөлтэй ангийн бүстэй /ховор ангийн/ ашигт малтмал хайгуулын болон ашиглалтын зарим тусгай

зөвшөөрөл бүхий газрууд давхардаж байгааг цаашид судалгаа хийж, нөхөн олговрын хэмжээг тооцсоны үндсэн дээр зохицуулалт хийх, шийдвэр гаргахаар төлөвлөв.

Бусад салбарын төлөвлөлттэй давхардсан судалгаа, зохицуулалт хийх шаардлагатай АМ хайгуулын тусгай зөвшөөрөлтэй газар

Төлөвлөсөн тусгай хамгаалалттай газар нутагт ашиглалтын 51 лицензийн 106266.2га, хайгуулын 112 лицензийн 527740.3га, тусгай зөвшөөрөл бүхий ангийн бүс нутагт 29 лицензийн 14846га, хайгуулын 76 лицензийн 369208.7 га газар тус тус давхцаж байна. /АМГТХЭГ-с 2018 оны 09 сарын 10-ний өдөр ирүүлсэн тоон зурагт үндэслэн тооцсон/

3. Улсын төсвийн хөрөнгөөр хийгдэх геологийн зураглал, ерөнхий эрлийн ажил

Геологийн зураглал болон ерөнхий эрлийн ажлыг 1:200000 масштабтайгаар нийт нутаг дэвсгэрийн 99%-д хийсэн бөгөөд 1:50000 масштабтай зураглал, ерөнхий эрлийн ажлыг 33,7%-д хийсэн байна. /АМГТГ-н 2016 оны үйл ажиллагааны тайлан/

Цаашид улсын төсвийн хөрөнгөөр 1:50000 масштаб бүхий геологийн зургийг 2020он хүртэлх хугацаанд 22137 мянган га газарт гүйцэтгэхээр “Уул уурхай хүнд үйлдвэрийн яам” төлөвлөсөн бөгөөд 2018 онд 12711 мянган га газарт хийж дуусахаар байна. /УУХҮЯ-с/

Улсын төсвийн хөрөнгөөр хийгдэх 1:50000 масштаб бүхий геологийн зураглал хийх талбай

1:50000 масштабтай геологийн зураглал хийж буй болон хийхээр төлөвлөсөн	Талбай /га/	Үүнээс: Тусгай хамгаалалттай газарт				
		УТХГ-д	Үүнээс: УТХГ-н төрлөөр			
			ДЦГ	БНГ	БЦГ	ДГ
Хийгдэж байгаа	12711633	1699751	1193146	69624	425832	11149
2019 онд хийхээр төлөвлөсөн	5132416	1622089	468616	498162	655311	
2020 онд хийхээр төлөвлөсөн	4293118	2610692	1887522	487247	235923	
Дүн	22137167	5932532	3549284	1055033	1317066	11149

4. Хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох газар

УУХҮЯ-с авсан мэдээллээр Засгийн газрын 2014 оны 239, 2015 оны 511, 2017 оны 37, 234 дүгээр тогтоолуудаар батлагдсан сонгон шалгаруулалтын талбайгаас хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох боломжтой 8,6 сая гектар талбайг ялган багцалж аймаг, нийслэлээс санал авахаар хүргүүлсэн бөгөөд эцсийн байдлаар хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох боломжтой талбай 8.48 сая га болгон МУ-н засгийн газраар батлуулсан байна.

Цаашид бусад салбарын төлөвлөлтийн хүрээнд уг талбайтай давхардсан газруудад нэн тэргүүнд хайгуул судалгаа, ерөнхий эрлийн ажил хийсний үндсэн дээр шийдвэр гаргах, зохицуулалт хийх арга хэмжээг төлөвлөж байна.

Бусад салбарын төлөвлөлттэй уялдуулан хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох боломжтой талбайгаас эхний ээлжид хайгуул судалгаа, ерөнхий эрлийн ажил хийж шийдвэр гаргах, зохицуулалт хийх газар

№	Аймгийн нэр	Хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох боломжтой талбайтай давхацсан төлөвлөлтүүд					Давхцалтай нийт талбай / га/
		Хот суурины эдэлбэр газрыг тэлэх	Төлөвлөсөн суурин ХАА-н бүс	Төлөвлөсөн ТХГН	Хамгаалалтад авах гүний усны тэжээгдлийн мүүж	Тусгай зөвшөөрөлтэй ангийн бүс	
1	Архангай		9206.26	110.38			9316.64
2	Баян-Өлгий	660.65	365.25	45836.27	3.49	55363.08	102228.75
3	Баянхонгор		206.58	26151.39		345.83	26703.81
4	Булган	157.68	62695.01			16.33	62869.01
5	Говь-Алтай		569.70	150645.17	11.35	141541.31	292767.54
6	Говьсүмбэр		358.24		1075.52	3948.15	5381.91
7	Дархан-Уул	580.46	14885.61				15466.07
8	Дорноговь	18.65		72978.01	465.60	18395.02	91857.28
9	Дорнод		130416.94	31650.11	612.56		162679.62
10	Дундговь	228.38	41.40	211.39	2.69	7239.89	7723.76
11	Завхан	12.65	8172.94	3723.36		6419.33	18328.28
12	Орхон						0.00
13	Өвөрхангай	547.16	12758.75	21105.73			34411.64
14	Өмнөговь	822.33	197.90	39746.59	952.69		41719.52
15	Сүхбаатар	93.29	4638.29	514.03	821.26	8410.09	14476.96
16	Сэлэнгэ	917.30	109989.82		6.25		110913.37
17	Төв	709.97	98424.35	4048.61	11.79	39822.02	143016.74
18	Увс	228.54	1036.56	1150.54			2415.64
19	Ховд	12.64	2506.08	38608.27	54.28	6673.31	47854.59
20	Хөвсгөл	667.40	12015.66	7.62	116.36		12807.05
21	Хэнтий		67915.03	138.21		1124.87	69178.11
22	Улаанбаатар	6716.10	3061.58				9777.69
	Дүн	12373.22	539461.96	436625.70	4133.84	289299.24	1281893.95

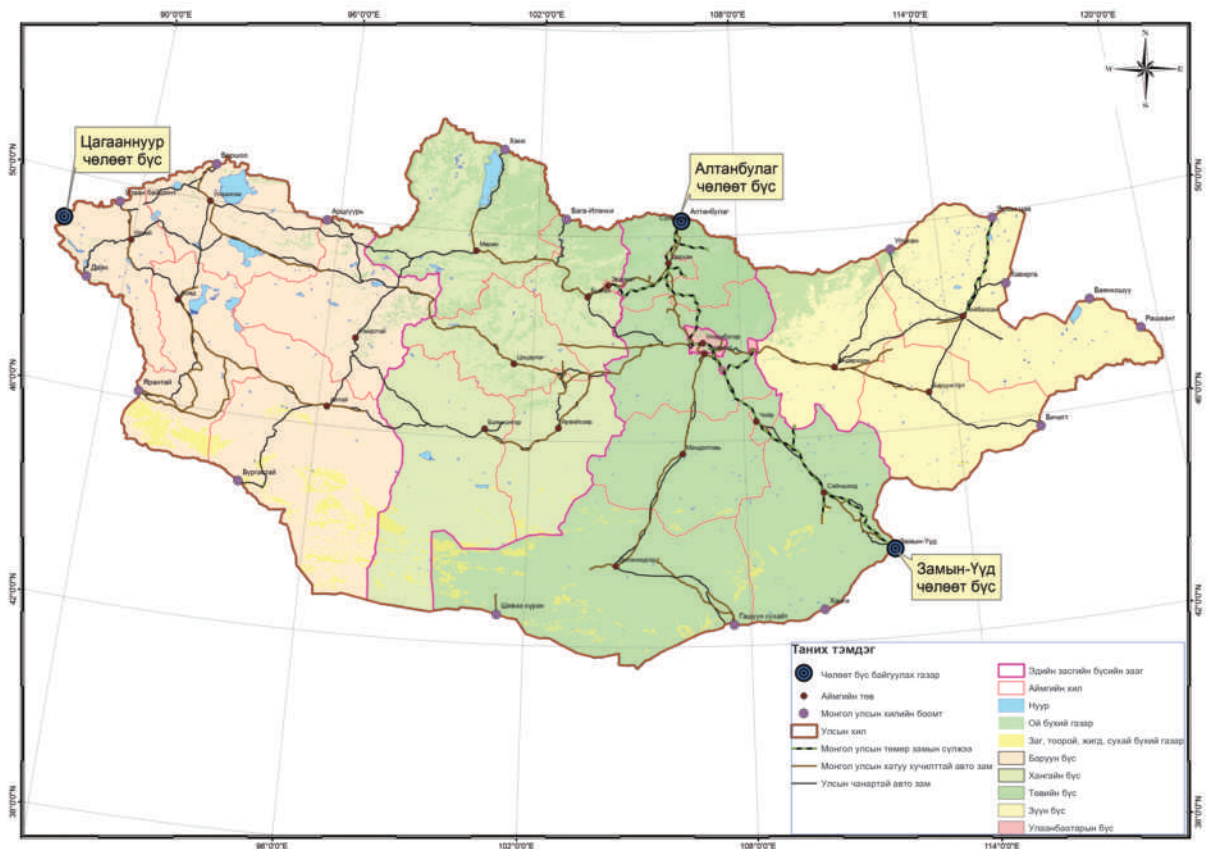
ЧӨЛӨӨТ БҮС, ХИЛИЙН БООМТ

Монгол Улс гадаад худалдаа, хамтын ажиллагаагаа идэвхжүүлэхийн тулд Цагааннуур, Хандгайт, Арц суурь, Булган, Бургастайн чиглэлээр ОХУ, БНХАУ-ын худалдаа-эдийн засгийн сүлжээнд холбох зорилтыг үе шаттай хэрэгжүүлэх, цаашид Таванбогдын шилийн чиглэлээр улсын хөндлөн гол тэнхлэгийг /мянганы зам/ Дундад Ази Ойрх Дорнодын орнуудтай холбох боломжийг судлах түүнчлэн эхний ээлжид ОХУ-тай хил залгаа “Алтанбулаг” /Сэлэнгэ аймаг/ “Цагааннуур” /Баян-Өлгий аймаг/ БНХАУ-тай хил залгаа “Замын-Үүд” /Дорноговь аймаг/ боомтод түшиглэн худалдаа, гаалийн тусгай /чөлөөт/ бүсүүд байгуулж, олон улсын жишгийн дагуу уг бүсүүдийн хүрээнд дотоод, гадаадын худалдаа эрхлэгчид, хөрөнгө оруулагчдад харилцан ашигтай, хамтран ажиллах, бизнесийн орчныг бүрдүүлэх, зохих туршлага бүрдмэгц Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн гүнд тусгай /чөлөөт/ бүсийг зохистой төрөл чиглэлээр байгуулах ажлыг өргөжүүлэх зорилт тавьсан байна.

УИХ-ын 2015 оны 02 дугаар сарын 12-ны өдрийн чуулганаар Чөлөөт бүсийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг баталснаар өмнө нь мөрдөж байсан Алтанбулаг худалдааны чөлөөт бүсийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, “Замын-Үүд” эдийн засгийн чөлөөт бүсийн эрх зүйн байдлын тухай хуулиудыг хүчингүй болгосон байна. Чөлөөт бүсийн тухай хуульд орсон энэ өөрчлөлтөөр бүх чөлөөт бүс ижил статустай бөгөөд өөрийн чиг үүргээрээ ажиллах болжээ.

“Алтанбулаг”-т 500га, “Замын-Үүд”-900 га, “Цагааннуур”-т 708.4 га, бүх чөлөөт бүсүүдэд нийт 2108.4 га газар эзэмшүүлсэн байна. Одоогоор Алтанбулаг чөлөөт бүсээс бусад чөлөөт бүсүүд албан ёсоор байнгын үйл ажиллагаа эхлээгүй байна.

Монгол Улсын өнөөгийн чөлөөт бүсүүдийн байршил

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Чөлөөт бүсэд машин үйлдвэрлэл, металл, арьс шир боловсруулалт зэрэг өндөр технологийн аж үйлдвэрийн салбарт дэвшилтэт техник, технологи /ноу-хау/ нэвтрүүлэх, нутагшуулах, инноваци, мэдлэг шингэсэн үйлдвэрлэлийг кластераар чөлөөт бүсийн гаднах үйдвэрүүдтэй цогцоор хөгжүүлэх ГЗБ-н төлөвлөлтийн төслүүдийг төлөвлөв.

Чөлөөт бүсийн хөгжлийн чиг хандлага, чөлөөт бүсийн ГЗБ-ын хэрэгжих төсөл, арга хэмжээ

№	Хуулийн заалт болон хөгжлийн баримт бичгүүдэд тусгагдсан зорилт, үр дүн	Хэрэгжих төсөл, арга хэмжээ	Хэрэгжих төсөл, арга хэмжээний ерөнхий үзүүлэлт	Хэрэгжүүлэх байгууллага	Хэрэгжих жил	Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт
1	“Монгол улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 2.17-2.19 заалт.	Байгуулагдсан чөлөөт бүсүүдийн бүтээн байгуулалтыг төслүүдийг дуусгаж үйл ажиллагааг жигдрүүлэх арга хэмжээнүүд	дэд бүтцийн төслүүд	1.Төр газрын өмчлөгчийн эрхээр зохицуулна. 2.Засгийн газар, Чөлөөт бүсийн ажлын албад	2018-2020	Чөлөөт бүсүүдийн дэд бүтцийн төслүүдийн хэрэгжилт, чөлөөт бүсэд газар эзэмшигч, ашиглагчийн оруулсан хөрөнгө, бараа эргэлтийн дүн
2	“Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”-ийн 3.2.1.7-3.2.1.9, 3.2.2.4-3.2.2.5, “Монгол Улсад эдийн засгийн чөлөөт бүс байгуулах үзэл баримтлал”-ийн 2, 3 заалт, “Төрөөс өндөр технологийн аж үйлдвэрийн талаар баримтлах бодлого”-ийн 4.2.5.4-4.2.5.5, “Шинжлэх ухаан, технологийг 2007-2020 онд хөгжүүлэх мастер төлөвлөгөө”-ний стратеги-4.1, “Экспортыг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”-ийн 2.2.5, 3.5.1 заалт.	Умард Ирландын вант Улсын Шэннон онгоцны буудалд чөлөөт бүс байгуулсан туршлагыг судалж Хөшигийн хөндийн нисэх буудалд хөнгөн үйлдвэрийн чөлөөт бүс байгуулж дэлхийд нэр хүнд бүхий гадаадын/Итали, Герман зэрэг орны/ үйлдвэрт ноу-хау нөхцөлөөр технологи, хөрөнгө оруулах онцгой боломж олгох хэлэлцээрийг байгуулах төсөл. Эрдэнэт, Дарханы төмөрлөгийн үйлдвэрийг чиг үүргийн хандлагаар аж үйлдвэрийн өндөр технологийн чөлөөт бүс болгож дэлхийд нэр хүнд бүхий гадаадын/Япон, Герман зэрэг орны / үйлдвэрт ноу-хау нөхцөлөөр технологи, хөрөнгө оруулах онцгой боломж олгох хэлэлцээрийг байгуулах төсөл.	1.Хагас боловсруулсан арьс ширийг гүн боловсруулж бэлэн хувцасны оёдлын үйлдвэр-1-2, 2.Гуллын үйлдвэр-1, 3.Оёдлын үйлдвэр -3 төрлөөр.	1.Төр газрын өмчлөгчийн эрхээр зохицуулна. 2.Засгийн газар, ГЗБГЗЗГ, Үндэсний хөгжлийн газар, Чөлөөт бүсийн ажлын алба 1.Төр газрын өмчлөгчийн эрхээр зохицуулна 2.Засгийн газар, ГЗБГЗЗГ, Үндэсний хөгжлийн газар, Чөлөөт бүсийн ажлын алба	2018-2024	Засгийн газартай байгуулсан шууд хөрөнгө оруулалтын гэрээ, нэвтрүүлэх ноу-хау технологийн нэр

<p>Газрын тухай хуулийн 19.1.1.газрын талаар төрөөс явуулах нэгдсэн бодлого, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах; 23.2.1. газрын талаар Засгийн газраас баримтлах бодлогыг хэрэгжүүлэх; 23.2.4. улсын тусгай хэрэгцээний газрын газар зохион байгуулалтыг эрхлэх;</p>	<p>Чөлөөт бүсийн газрын харилцааны хууль тогтоомжийг олон улсын жишигт нийцүүлэн боловсронгуй болгох хуулийн төсөл</p> <p>Чөлөөт бүсийн газрын эрхийн харилцаа, зохицуулалт, чөлөөт бүсийн газрыг үнэ хүргэх зорилгоор биш, үйлдвэр, спортыг дэмжих зорилгыг дэмжсэн ГЗБ-ын журам, заавар</p> <p>3.Газрыг эд хөрөнгийн хэлбэрт шилжүүлж Иргэний хуулийн дагуу түрээслэх журам</p>	<p>2018-2020</p>	<p>Батлагдсан хууль, журам, зааврын тоо</p>
<p>Чөлөөт бүсийн тухай хуулийн 7.1.3.чөлөөт бүсийн үйл ажиллагааг үйлдүүлэн зохицуулж, нэгдсэн удирдлагаар хангах;</p>	<p>Монголын талаас хөнгөн, хүнсний үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн, эко төмс, хүнсний ногоо, гадаад орнуудаас жижиг, дунд үйлдвэрийн шугам, тоног төхөөрөмжийн олон улсын үзэсгэлэн худалдааг Алтанбулаг, Замын-Үүд, Цагааннуур бүсүүдэд зохион байгуулах арга хэмжээ</p>	<p>2018-2020</p>	<p>Чөлөөт бүсээр дамжин борлуулагдсан үйлдвэрийн шугам, тоног төхөөрөмжийн тоо, үнийн дүн</p>
<p>1.Газрын тухай хуулийн 23.2.4. улсын тусгай хэрэгцээний газрын газар зохион байгуулалтыг эрхлэх; 2.Чөлөөт бүсийн тухай хуулийн 22.4.Газар эзэмших, ашиглах эрхийг төсөл сонгон шалгаруулах, дүүдлага худалдааны аль нэг хэлбэрийг ашиглан олгоно.</p>	<p>Эхний ээлжинд чөлөөт бүсүүдэд жижиг, дунд үйлдвэрийн шугам, тоног төхөөрөмж нийлүүлэх гадаадын үйлдвэрүүдэд газар түрээслүүлэх ГЗБ-ын арга хэмжээ</p>	<p>2018-2020</p>	<p>Батлагдан мөрдөж буй журам, зааврын тоо</p>
<p>5.1.5.чөлөөт бүс байгуулах эрх зүйн үндсийг бүрдүүлж, хөрөнгө оруулагч, аж ахуйн нэгж, байгууллага итгэл үнэмшилтэй ажиллах таатай орчин, нөхцөл бий болгох;</p>	<p>Чөлөөт бүсийн онцлогт нийцүүлэн уг бүсэд төр газар өмчлөгчийн хувьд зохицуулах эрх мэдэл, газар, эзэмшүүлэх, ашиглуулах эрх үүсгэх, эрхийг цуцлах, дүүсгавар болгох, тэдгээрт тавигдах шаардлага, төрөөс газрын эрх бүхий этгээдтэй байгуулах ГЗБ-ын журам, заавар гэрээний нөхцөл, болзол, газар хамгаалал</p>	<p>2018-2020</p>	<p>Батлагдан мөрдөж буй журам, зааврын тоо</p>

21.3.Хөрөнгө оруулагч нь чөлөөт бүсийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай байгуулсан гэрээний үндсэн дээр чөлөөт бүсийн менежментийг хэрэгжүүлж болно	Чөлөөт бүсийн төрийн болон бизнесийн удирдлагын зааг ялгааг тогтоох, төрийн үйлчилгээг ТББ-аар гүйцэтгүүлэх журам, заавар боловсруулах арга хэмжээ	Чөлөөт бүсийн менежментийг бизнесийн ТББ-аар удирдуулах журам, заавар, гэрээ	Шадар сайд, Чөлөөт бүсийн ажлын алба	2018-2020	Боловсруулсан баримт бичгийн тоо
“Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”-ийн 3.2.2.4 заалт	Чөлөөт бүсийн нийгэм, эдийн засаг, шинжлэх ухааны нэвтрүүлэлтийн үр ашгийн шалгуур үзүүлэлт тогтоох арга зүйг боловсруулах зөвлөх үйлчилгээний төсөл	Зөвлөх үйлчилгээний баримт бичгүүд, 30.0 сая төг.	Шадар сайд, Чөлөөт бүсийн ажлын алба	2018-2020	Батлагдсан арга зүйн заавар
Чөлөөт бүсийн тухай хуулийн 20.3.Чөлөөт бүс, аймаг, орон нутгийн нийтлэг ач холбогдолтой үйлдвэрлэлийн дэд бүтцийг байгаль орчинд ээлтэй байхаар хөгжүүлэх төсөл, арга хэмжээг хамтран хэрэгжүүлнэ.	Чөлөөт бүсүүдийн хөгжлийн Ерөнхий төлөвлөгөөнд орон сууц, суурьшлыг чөлөөт бүсийн гадна гэр хорооллыг дахин төлөвлөж дэд бүтцийг орон нутгийн нийтлэг хэрэгцээг хангах тодотголын төсөл хэрэгжүүлэх	Чөлөөт бүсүүдийн хөгжлийн Ерөнхий төлөвлөгөөний тодотгол 30.0 сая төг	ГЗБГЗЗГ, Чөлөөт бүсийн ажлын алба	2018-2020	Алтанбулаг, Замын үүдийн чөлөөт бүсийн Ерөнхий төлөвлөгөөний тодотголын 2 баримт бичиг.

Хилийн боомтуудын дэд бүтэц зам харилцааны байдал, сайжруулах арга хэмжээний төлөвлөлт*

№	Байршил аймаг, сум, боомтын нэр	Дэд бүтэц зам харилцаа	Боомтуудын төлөвлөлт			Дэд бүтэц зам харилцааг сайжруулах төлөвлөлт
			Сайжруулан өргөтгөх	Хаах	Шинээр нээх	
1	Сүхбаатар Эрдэнэцагаан Бичигт	Тамсаг-бичигт чиглэлийн хатуу хучилттай авто замтай	Олон улсын хилийн боомт болон өргөжүүлэн тохижуулж, байнгын ажиллагаатай болгох	-	-	*Хил худалдааг Дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах Хөөт –Бичигт чиглэлийн төмөр зам, Баруун-Урт-Бичигт чиглэлийн авто зам төлөвлөгдсөн
2	Дорнод Халхгол Рашаант	Шороон зам	-	Зүүн хойд Азийн бүс нутгийн ачаа тээвэр, худалдааны ба арилжааны чухал төв болгон тохижуулан хөгжүүлэх.	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Чойбалсан-Халхгол-Рашаант чиглэлийн авто болон төмөр зам 2020 оноос хойш барихаар төлөвлөгдсөн

3	Ховдын Булган Ярант	Хөшөөтийн хүүрсний уурхай болон Ховд хот руу хатуу хучилттай авто замаар холбогдсон	Олон улсын чанартай болгох	-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Хөшөө-Ярант чиглэлийн төмөр зам төрөөс төмөр замын талаар баримтлах бодлогод тусгагдсан
4	Говь-Алтай Алтай Бургастай	Шороон зам	Улсын хилд ойртуулан шилжүүлж, хэлэлцээрийн дагуу ажиллуулах, тохижуулах	-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Алтай хот-Бургастай чиглэлийн авто болон төмөр зам төлөвлөсөн
5	Өмнөговь Гурвантэс Шивээ хүрэн	Шороон зам	Улсын хилд ойртуулан шилжүүлж, байнгын ажиллагаатай болгох.	-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Даланзадгад-Гурвантэс-Шивээ хүрэн чиглэлийн авто болон төмөр зам төлөвлөсөн
6	Өмнөговь Ханбогд Гашуун сухайт	Оюутолгой, таван толгойн нүүрсний ордоос боомт хүртэлх хатуу хучилттай авто замтай	-	-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Таван толгой-Гашуун сухайт чиглэлийн төмөр зам төлөвлөгдсөн
7	Дорноговь Замын-Үүд Замын үүд	Авто болон төмөр замаар аймаг, нийслэлтэй холбогдсон,	Чөлөөт бүсийн төв болгон өргөтгөн хөгжүүлэх, Олон улсын зорчигч, ачаа тээврийн харилцааны боомт болгох	-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Чөлөөт бус байгуулахаар төлөвлөгдсөн бөгөөд инженерийн цогц дэд бүтцийн байгууламж барих
8	Дорноговь Хатанбулаг Ханги	Шороон зам	-	-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Сайншанд-Ханги чиглэлийн авто болон төмөр зам төлөвлөгдсөн
9	Ховд Булган Байтаг	Шороон зам	Булган-Такашкен боомтыг байнгын ажиллагаатай болгох тохиолдолд хаах.	-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	-
10	Дорнод Чойбалсан Хавирга	Шороон зам	-	-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Чойбалсан хот-Хавиргын боомт чиглэлд авто зам барихаар төлөвлөсөн

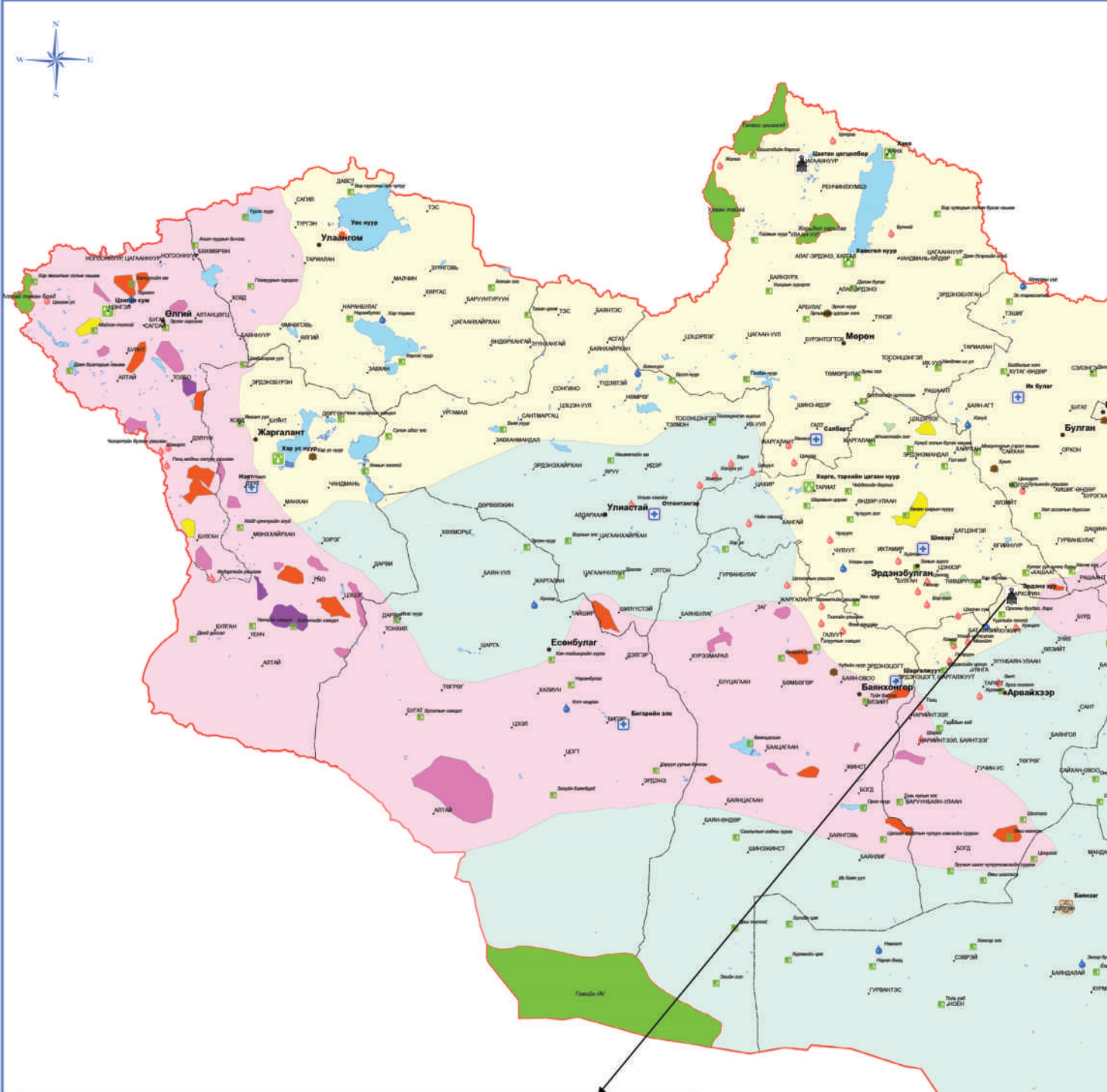

11	Дорнод Халх Баянхошуу	Шороон зам	-	Тухайн хэсэгт Нөмрөг- Рашаантын чиглэлд шинээр боомт нээх тохиолдолд хаах.	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Тамсагбулаг-Баянхошуу чиглэлд авто зам барихаар төлөвлөсөн, Чойбалсан-Халх гол чиглэлийн төлөвлөсөн замтай огтлолцоно
12	Ховд Булган Булган	Шороон зам	Олон улсын зорчигч, ачаа тээврийн харилцааны боомт болгох	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	-
13	Сэлэнгэ Сүхбаатар Сүхбаатар		-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	-
14	Сэлэнгэ Алтанбулаг Алтанбулаг	Авто болон төмөр замаар аймаг нийслэл хотуудтай холбогдсон	Олон улсын чөлөөт бүсийн төв болгон хөгжүүлэх	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Чөлөөт бүс байгуулахаар төлөвлөгдсөн бөгөөд инженерийн цогц дэд бүтцийн байгууламж барих
15	Дорнод Чулунхороот Эрэнцэв	Төмөр замаар аймгийн төвтэй холбогдсон,	Хэлэлцээрийн дагуу олон улсын зорчигч, ачаа тээврийн харилцааны боомт болгох.	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Чойбалсан-Эрэнцэв чиглэлийн авто зам төлөвлөгдсөн
16	Дорнод Баян-Уул Ульхан майхан	Шороон зам	-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Чойбалсан-Ульхан, Хэнтий аймгийн Хэрлэн-Норовлин-Ульхан чиглэлийн авто зам төлөвлөгдсөн
17	Баян-Өлгий Цагааннуур Цагааннуур	Шороон зам	Хэлэлцээрийн дагуу олон улсын зорчигч, ачаа тээврийн боомт, чөлөөт бүсийн төв болгох.	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Өлгий-Цагааннуур чиглэлийн авто зам төлөвлөгдсөн, Чөлөөт бүс байгуулахаар төлөвлөгдсөн бөгөөд инженерийн цогц дэд бүтцийн байгууламж барих
18	Увс Давст Боршоо	Аймгийн төв рүү 58км хатуу хучилттай авто зам тавигдсан	-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	-
19	Завхан Тэс Арцсуурь	Шороон зам	-	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Нөмрөг-Арцсуурь чиглэлийн авто зам, Могойн голын уурхай-Арцсуурь чиглэл болон Өндөрхангай-Арцсуурь чиглэлийн төмөр замууд төрөөс төмөр замын талаар баримтлах бодлогод тусгагдсан

20	Хөвсгөл Ханх Ханх	Шороон зам	Өргөжүүлэн тохижуулж, хэлэлцээрийн дагуу ажиллуулах	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Хатгал-Ханх чиглэлийн авто зам төлөвлөгдсөн
21	Булган Тэшиг Бага-Илэнх	Шороон зам	Хилийн боомт болгон тохижуулах	-	-	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Хутаг-Өндөр-Бага илэнхи чиглэлийн авто зам төлөвлөгдсөн
22	Баян-өлгий Улаан байшинт	Цагааннуур-Улаанбайшинт чиглэлт хатуу хүчилттай замтай, Шороон зам	-	-	Баян-Өлгий аймгийн Дэлүүн сумын нутаг, хилийн 31 дүгээр тэмдгийн чиглэлд шинээр байгуулах.	*Хил худалдааг дэмжих үйлчилгээний танхим байгуулах	Өлгий-Цагааннуур чиглэлийн авто зам төлөвлөгдсөн

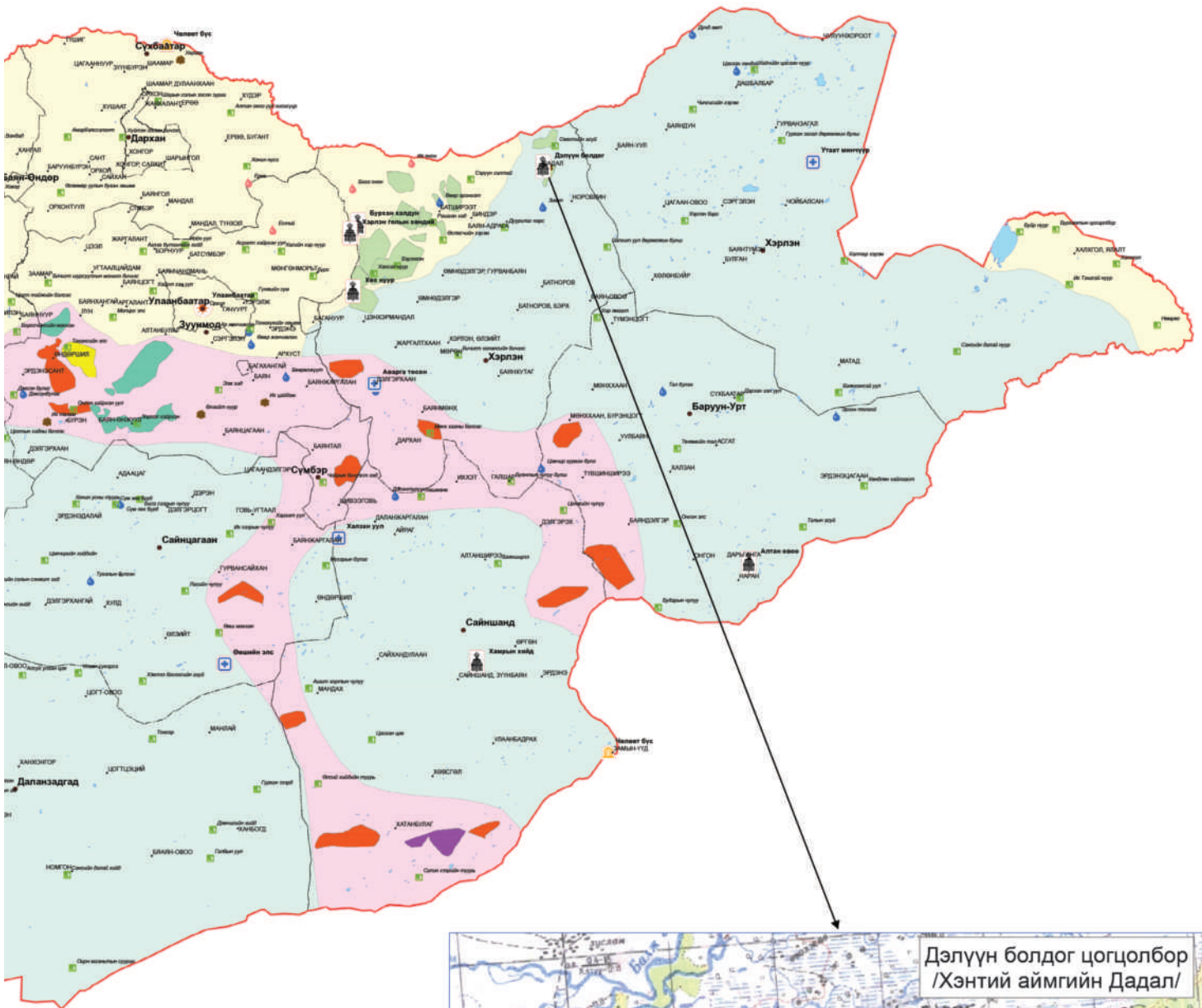
Хархорин, Эрдэнэзуу цогцолбор /Өвөрхангай аймгийн Хархорин/

Таних тэмдэг

- Сумын төв
 - Аялал жуулчлалын нөөц бүхий газрууд
 - ◆ Халуун рашаан
 - ◆ Хүйтэн рашаан
 - ▲ Эмчилгээний элс
 - Эмчилгээний шаврын орд
 - Нуур
 - Улсын хил
 - Аймгийн хил
- Тусгай зөвшөөрөл бүхий ангийн бүс**
- Аргаль
 - Аргаль, Буга
 - Аргаль, Янгир
 - Янгир
 - Буга
 - Бор гөрөөс, Гахай, Шувуу

- Аялал рекреацийн ерөнхий бүс**
- Тэргүүлэх чиглэл нь экосистемийн үйлчилгээнд суурилсан аялал жуулчлалын бүс
 - Тэргүүлэх чиглэл нь олзворын ан, түүх соёлын нөөцөд тулгуурласан аялал жуулчлалын бүс нутаг

**УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ /2018 - 2025 он/
 Аялал рекреацийн нөөц бүхий газрын УГЗБЕТ-ний схем зураг
 /шинээр төлөвлөж буй АЖ-н цогцолборууд/**

- Төлөвлөж буй АЖ-н томоохон цогцолбор**
- Түүх соёлын АЖ-н цогцолбор
 - Эко аялал жуулчлалын цогцолбор
 - Шашин мөргөл, Түүх соёл, Угсаатны зүйн АЖ-н цогцолбор
 - Эмчилгээ сувилал /тохижуулж, сайжруулах/
 - Палеонтологий судлалын цогцолбор
 - Чөлөөт бүс
 - Наран шарлага
 - Онгон байгалийн аялал жуулчлал хөгжүүлэх бүс

Тэргүүлэх чиглэл нь түүх соёл, тал хээрийн экосистемийн нөөцөд суурилсан аялал жуулчлалын бүс

АЖ-н цогцолбор байгуулахаар төлөвлөж буй газрын хил

3. Аялал рекреацийн нөөц бүхий газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ

Баруун бүсийн аялал жуулчлалын нөөцийн үнэлгээ:

1997 онд Дэлхийн шим мандлын нөөц газрын сүлжээнд хамрагдсан Увс нуурын ай савын Дархан цаазат газар, Баян-Өлгий, Ховд, Увс аймгийн Алтай Таван богд, Цамбагарав, Цэнгэл хайрхан, Мөнх хайрхан, Цагаан дэглий, Цагаан шувуут, Түргэний нуруу, Хархираа зэрэг өндөр уулс, Тэс Түргэн, Хархираа, Хангилцаг зэрэг түргэн урсгалт голууд байдаг. 1966 онд ЮНЕСКО-гоос Ховд хотын дэргэдэх Ямаат-Улаан гэдэг нүцгэн улаан буурал уул, Манхан сумын нутаг дахь Хойд Цэнхэрийн агуй, мөн дархан цаазат Отгонтэнгэр уулыг "Дэлхийн гайхамшигт үнэт зүйл болох нь" зэрэглэлээр дэлхийн соёлын өвд бүртгэж авсан байна.

Улаангом хотын дэргэдэх Чандмань Улаан уулын археологийн олдвор нь эртний түүх, соёлын нандин өвд зүй ёсоор тооцогддог.

Монгол орны үзэсгэлэнт байгаль, баруун Монголын олон ястны амьдрал ахуй зэргийг сонирхуулах өргөн боломжтой. Зэгс, хулсан шагшуурга дунд завиар аялан, ховор жигүүртэн шувууд болон усны амьтдыг үзэх, загасчлах чиглэлээр Увс нуур, мөн Хар-ус нуурын өмнөд эргээр аялал жуулчлалын бааз байгуулах нөөц байна. Ховд аймгийн Хар-ус нуурын хойд эргээр усан спорт хөгжүүлэх боломжтой. Баруун бүсэд түүх-археологийн болон шашин угсаатны чиглэлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх өргөн боломж байна.

Хангайн бүсийн аялал жуулчлалын нөөцийн үнэлгээ

Цэнгэг устай нуур, байгалийн үзэсгэлэн бүхий Хөвсгөлийн бүсэд усан онгоц, завиар аялах, үзэсгэлэнт байгаль, ан амьтан, шувуу ажиглах, боломжтой газарт загасчлах, өвлийн улиралд цана, тэшүүр, уулын цанын спортыг хөгжүүлэх, дархад цаатан ардын амьдрал ахуй, зан заншил, соёл, цааны аж ахуйтай танилцуулах чиглэлтэй аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой.

Монголын түүх, соёлын ховор нандин дурсгал, үзэсгэлэнт байгаль бүхий Орхон голын бүсэд эртний олон овог аймаг, улс гүрний үлдээсэн түүх, соёлын дурсгалт зүйл, хот, балгасны туурь, хөшөө, Монголын модон сийлбэрийн урлаг, Монголын ард түмний ахуйн соёл, зан үйлтэй танилцуулах, морь, сарлаг унуулах, загасчлах, рашаан эмчилгээ, сувилгаа хийлгэх, байгалийн элдэв сонин тогтоц, үзэсгэлэнт газрыг ажиглах чиглэлтэй аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой.

Төвийн бүсийн аялал жуулчлалын нөөцийн үнэлгээ

Эх газрын говийн байгаль, ан амьтан, дотоодын аялал жуулчлал, соёлын аялал жуулчлал, говийн бүсэд говийн унаган төрхөөрөө байгаа эмзэг онгон байгаль, ургамал, цаг уурын үзэгдэл, байгалийн элдэв сонин тогтоц, ховор ан амьтныг ажиглах, эртний шим ертөнцийн үлдэгдэл, палеонтологийн олдворыг үзүүлэх, зөвшөөрөгдсөн зарим ан амьтныг агнуулах, нар, элсний эмчилгээ засал, сувилгаа хийх, тэмээний аж ахуйтай танилцуулах чиглэлтэй аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой.

Зүүн бүсийн аялал жуулчлалын нөөцийн үнэлгээ

Их эзэн Чингис хааны амьдрал ахуйтай холбоотой Гурван голын сав нутгийн бүсэд Чингис хааны нэртэй холбоотой газар нутаг, хөшөө дурсгалыг үзэж сонирхох боломжтой. Хэнтийн нурууны үзэсгэлэнт онгон байгаль, ан амьтан үзэх, Монголын эртний түүх, соёлын дурсгалт хөшөө, булш, бунхан үзэх, буриад зоны зан заншил, соёл ахуйтай танилцуулах чиглэлтэй аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой. Тал хээрийн онгон байгалийг харуулсан дорнод талын бүсэд уужим их тал хээрийн нутаг, ан амьтан, шувуу ажиглах, сөнөсөн галт уулсаар аялах, эртний хүн чулуун хөшөөнүүд үзэж сонирхох, дэлхийн II дайны түүхийг харуулсан цогцолбор дурсгалтай танилцуулах, зээр, гөрөөс агнах, дорнод Монголын ард түмний зан заншил, соёл, ахуйтай танилцах, байгалийн халуун уур агаарыг эмчилгээ, сувилгаанд ашиглах чиглэлтэй аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой.

Улаанбаатар бүсийн аялал жуулчлалын нөөцийн үнэлгээ

Монголын ард түмний эртний болон одоогийн хөгжил дэвшлийг харуулах, төрөл бүрийн музей үзэх, Нийслэл хотын байдалтай танилцах, хурал зөвлөгөөн, бизнесийн уулзалт зохион байгуулах, Улаанбаатар хотын ойролцоох үзэсгэлэнт онгон байгаль, эртний түүх, соёлын дурсгалт зүйлтэй танилцуулах чиглэлтэй аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой. Аялал жуулчлалын салбарын зорих үзмэрүүдийн тоо нэмэгдэж үйл ажиллагаанд эерэг нөлөө үзүүлж байгаагийн нэг нь Цонжин болдог, 13 дугаар зуун цогцолбор юм.

Аялал рекреацийн нөөцийн үнэлгээний нэгтгэл

Эдийн засгийн бүсүүд	Хамрагдах аймгууд	Аялал рекреацийн төрөл	Аялал-рекреацийн нөөцийн гол бүтээгдэхүүний нэр төрөл	Чанарын оноо	Аймгийн дүн	Бүсийн дүн
Баруун бүс	Баян-Өлгий	Эко аялал жуулчлал	Ёлтын сав газар, Алтай таван богдын байгалийн цогцолбор газар, Потанины мөсөн гол, Бага ойгор-Цагаан салаа, Бага түргэний хүрхрээ, Хурган нуур, Толбо нуур,	4	13	53
		Олзворын ан	Аргаль угалз зэрэг ангийн нөөц ихтэй БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй ангийн 15 бүс байдаг бөгөөд ангийн нөөц бүрэн тогтоогдоогүй, Баянзүрх, Төмөрт, Эзэрлэг зэрэг газруудад 2017 он хүртэлх хугацааны ангийн зохион байгуулалт хийгдсэн ба жилд 1-2 угалз агнуулах боломжтой	5		
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Казах, урианхай, тува, гэх улсуудын ёс зан заншил, Бүргэдийн ангийн соёл, хадны сүг зураг, буган чулуу хөшөө	3		
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	“Ахсу” Цагаан голын рашаан	1		
	Говь-Алтай	Эко аялал жуулчлал	Ээж хайрхан, Сүтай, Бурхан бүүдай, Алаг хайрхан, Аж богд уул, дэлхийд нэн ховордсон мазаалай, бөхөн, хулан, хавтгай	2	9	
		Олзворын ан	Аж богдын ангийн бүс БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй байгаа боловч ан зохион байгуулалт хийгдээгүй. Судалгаагаар янгир ямаа 4913 бодгаль, аргал 1556 бодгаль	4		
		Түүх соёлын аялал жуулчлал		1		
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Бигэрийн элсэн сувилал	2		
	Завхан	Эко аялал жуулчлал	Отгонтэнгэр (4021метр), түүний салбар Тарвагатай, Хуримт, Түдэвтэй, Гурван Халтар, Гялгар, Булнайн нуруу, Монгол элс, Бор хярын элсэн манхнууд	1	9	
		Олзворын ан	Янгир ямааны нөөцтэй /13376бодигал/	2		
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Отгонтэнгэр, Улаан хаалга, Баянзүрх, Зарт, Хожуул, Улаан эрэг зэрэг байгалийн үзэсгэлэнт газруудад хадны сүг зураг, буган чулуу, хүн чулуун хөшөө дурсгалууд, ХҮИИ зууны үеийн цэргийн цайз, худалдаа, наймааны хот, хүрээ, хийд дуган сүмийн түүрх	3		
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Отгонтэнгэрийн рашаан	3		
	Увс	Эко аялал жуулчлал	Увс нуур, Хяргас нуур ба Хэцүү хад, Алтан элсний дархан цаазат газар, Ханхөхий уулс, Чандмань уулын дурсгал, Гоожуурын хүрхрээ, Мөнгөт цахир уул, Дэглий цагаан уул, Олон нуур	3	10	
		Олзворын ан	ОНТХ-нд Гулзат, УТХ-д Түргэний уулсаар ангийн нөөцтэй боловч агнуур зохион байгуулалт хийгээгүй, зөвшөөрөгдсөн ангийн бүс байхгүй	3		
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Хадны сүг зураг, хөшөө	2		
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Хар тэрмэсийн рашаан устай.	2		
Ховд	Эко аялал жуулчлал	Хар-Ус, Хар, Дөргөн зэрэг том нуурууд, Цамбагарав уул, Булган гол, Хөх сэрхийн нуруу	3	12		
	Олзворын ан	Аргаль угалз зэрэг ангийн нөөц ихтэй БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй ангийн 10 бүс байдаг бөгөөд 2-с бусдад нь 2017 он хүртэлх хугацааны ангийн зохион байгуулалт хийгдсэн ба жилд 2-3 угалз, Хажинга ангийн бүсэд 3-4 угалз агнуулах боломжтой	4			
	Түүх соёлын аялал жуулчлал	Захчин, мянгад, дөрвөд, урианхай, казак, торгууд, өөлд гэх мэт үндэстэн ястны соёл, Баянзүрхийн буган хөшөө, төрийн тахилгат Алтанхөхий уул, Ямаан усны хадны сүг зураг, Ишгэн толгойн хадны зураг, Цэнхэрийн агуй, Харуул овоо	3			
	Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Нэвтийн, Булганы, Индэртийн зэрэг рашаан	2			

Хангайн бүс	Архангай	Эко аялал жуулчлал	Чулуутын гол, Хоргын тогоо, Тэрхийн цагаан нуур, Суварга хайрхан уул, Тамирын гол, Булган уул, Тайхар чулуу,	4	14	76
		Олзворын ан	БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй ангийн 6 бүс байдаг агнуур зохион байгуулалт хийгдээгүй, ангийн нөөц тодорхой бус. Мөн Тамир, Чулуут, Орхон голд тул загас	2		
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Гол модны Хүннү булш, Хар балгас, Билгэ хааны цогцолбор зэрэг Хиргисүүр, булш бунхан, хот балгадын туурь, гэрэлт хөшөө, хадны сүг зургаар баялаг	3		
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Шивэрт, Цэнхэр, Мухар хужирт зэрэг халуун рашааны нөөц ихтэй	5		
	Баянхонгор	Эко аялал жуулчлал	Бүгийн цавын хоолой, Их богд уул болон Эхийн гол, Шар хулстай, Цагаан бургас, Хуцын шанд, Өлзийт гол, Бурхант, Бор овооны задгай, баруун зүүн Тоорой зэрэг үзэсгэлэнт Баянбүрдүүд	2	13	
		Олзворын ан	Аргаль угалз зэрэг ангийн нөөц ихтэй БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй ангийн 8 бүс байдаг бөгөөд 2-с бусдад нь 2017 он хүртэлх хугацааны ангийн зохион байгуулалт хийгдсэн жилд 1 угалз, 2-3тэх, Улаан аргалант ангийн бүсэд 15 тэх агнуулах боломжтой гэсэн судалгаа байна	3		
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Чулуун зэвсэг, хүрлийн үеийн зэр зэвсэг, багаж хэрэгсэл гоёл чимэглэлийн зүйлс, хадны бичээс, дүрс, сүг зураг, бичигт хөшөө, буган чулуу, хүн чулуу. Цагаан агуй, Бичигт хад, Шатар чулуун хөшөө, Түрэгийн үеийн бичээс	3		
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Шаргалжуутын рашаан	5		
	Булган	Эко аялал жуулчлал	Уран тогоо, Тулга, Бүрхээр, Жалавч зэрэг унтарсан галт уул	3	12	
		Олзворын ан	Эг, Сэлэнгэ мөрөн тул загас	2		
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Монголын анхны төрт улс болох Хүннү болон Нирун, Сяньби, Түрэг, Уйгарын хаант улс, Кидан, Киргыз зэрэг улсууд оршин тогтнож байсны ул мөр хөшөө дурсгал, Шивээт улааны цогцолбор, Хар бухын балгас, Чин толгойн балгас, Бийбулагийн туурь	3		
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Хульж, Хануй, Их булгийн рашаан	4		
	Орхон	Эко аялал жуулчлал	Дайран өнгөрөх	1	4	
		Олзворын ан		1		
		Түүх соёлын аялал жуулчлал		1		
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал		1		
	Өвөрхангай	Эко аялал жуулчлал	Орхон голын хүрхрээ, Хүйсийн найман нуур, Элсэн тасархай	3	16	
		Олзворын ан	БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй ангийн 2 бүс байдаг бөгөөд 2017 он хүртэлх хугацааны ангийн зохион байгуулалт хийгдсэн ба жилд 3 угалз, 3-4тэх агнуулах боломжтой гэсэн судалгаа байна	3		
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Хөшөө цайдам дахь Түрэгийн дурсгалууд, Ордубалык буюу Хар балгас, Хархорин хотын туурь, Эрдэнэ зүү хийд, Төвхөн хийд, мөн эртний хотын туурь, дөрвөлжин булш, Мэлхий чулуун дурсгал, буган чулуу түүх соёлын үл мөр бүхий газрууд	5		
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Хужирт, Могойтын рашаан	5		
Хөвсгөл	Эко аялал жуулчлал	Соёны бүс нутаг, Хөвсгөл нуур, Даян дээрхийн агуй	5	17		
	Олзворын ан	Тэнгис, Шишгэд, Шарга, Эг, Үүр, Дэлгэрмөрөн, Олон голын бэлчир, Сэлэнгэ, Идэр-Чулуут голд тул загас	4			
	Түүх соёлын аялал жуулчлал	Монголын бөө удгануудын өлгий нутаг, Уушгийн өврийн буган чулуу, Улаан толгойн буган хөшөө, дархадын 13 овоо, Цаатны нутаг	4			
	Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Салбарт, Булнайн рашаан	4			

Төвийн бүс	Говьсүмбэр	Эко аялал жуулчлал	Чойрын богд уул	1	6
		Олзворын ан	БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй ангийн 1 бүс байдаг бөгөөд 2017 он хүртэлх хугацааны ангийн зохион байгуулалт хийгдсэн ба 2 угалз агнуулах боломжтой гэсэн судалгаа байна	2	
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Чойрын хийдийн туурь, Цагаан дарь эхийн хадан хөрөг, Дагвасүндэл бурхны хөрөг, Хүүхдийн овоо, Дугар мээрэнгийн хөшөө	2	
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал		1	
	Дархан-Уул	Эко аялал жуулчлал	Дайран өнгөрөх	1	4
		Олзворын ан		1	
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Шарын голын зосон зураг, Буурал уулын булш, Лам Дондовын рашаан, Хүйтний голын хадны бичээс	1	
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал		1	
	Дорноговь	Эко аялал жуулчлал	Сүйхэнтийн ой, Цонжийн чулуу, Бүдэнэ булаг, Цагаан дэлийн агуй, мөн 80 гаруй сая жилийн тэртээ амьдарч байсан үлэг гүрвэлийн чулуужсан яс, далай, тэнгисийн амьтан, ургамлын үлдэгдэл, чулуужсан мод,	2	13
		Олзворын ан	БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй ангийн 4 бүс байгаа бөгөөд 2017 он хүртэлх хугацааны ангийн зохион байгуулалт хийгдсэн тайлангаас үзэхэд Хутаг уул жил бүр 3-4угалз, Хатны булаг, Таван баян нийт 8 угалзын нөөцтэй байна. Ангийн нөөц тодорхой бүс 1 бүс байна.	4	
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Хамрын хийд, Хуучин ба дунд, шинэ чулуун зэвсэг, хадны сүг зураг, хүрлийн болон төмрийн үеийн зэр зэвсэг, булш бунхан, гэрэлт хөшөө, хот балгадын туурь	3	
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Халзан уулын рашаан	4	
	Дундговь	Эко аялал жуулчлал	Их бага газрын чулуу, Өөш манхан, Цагаан суварга, Дэлгэрийн Чойр, Сангийн далай	3	11
		Олзворын ан	БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй ангийн 1 бүс байгаа бөгөөд нөөц тодорхой бүс байна. Судалгаагаар аргаль 1338 бодгаль, янгир 1518 бодгаль	3	
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Шарангадын Монгол бичигт агуй, Зараа бугын хөшөө, Дэл уулын 32 хүн хөшөөтэй булш, Ар зүлэгтийн дөрвөлжин булш	2	
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Өөшийн элсэн сувилал	3	
	Өмнөговь	Эко аялал жуулчлал	Говь гурван сайхан уул, Баянзаг, Нэмэгт уул ба Хэрмэн цав, Галбын говь, Ноён богд ба Толь хад, Алгуй улаан цав, Хонгорын элс, Сангийн далай	5	15
		Олзворын ан	Аргаль 2404 бодгаль, Янгир 13324 бодгаль	5	
		Түүх соёлын аялал жуулчлал	Хүннүгийн үеэс XIII, XIV зууны үед хамаарах 10 гаруй хот балгас, 20 орчим цэргийн хамгаалалтын байрууд, 300 гаруй хиргисүүрийн дурсгал бий. Гурвантэс сумын Хавтын бунхан, эртний амьтны олдвор	4	
		Рашаан сувиллын аялал жуулчлал		1	
Сэлэнгэ	Эко аялал жуулчлал	Соронзон хад, Хувьсгалын өлгий Алтанбулаг, Халуун рашаан, Түжийн нарс, Дуут хад, Сайханы хөтөл, Ээж мод	3	10	
	Олзворын ан	Дотоодын аялал жуулчлалд Гахай, загас зэрэг спорт агнуур хөгжүүлэх боломжтой	2		
	Түүх соёлын аялал жуулчлал	Амарбаясгалант хийд, Ноён уул, бичигт хад мөн 1921 онд Ардын хувьсгалын анхны ялалт Сэлэнгэ аймагт болж, Шивээ хиагт, Шаамарын шар тохой, Улаанбургас, Ханын хөндий, Зэлтэр зэрэг тулалдаанууд түүхэнд тэмдэглэгдэн үлдэж, ардын журамт цэргийн байрлаж, бүтэц зохион байгуулалтаа шийдвэрлэж байсан Ханын хөндий, Номт, Эрээн арал, Алтан зэрэг газрууд түүх соёлын дурсгалт газар болон үлджээ	3		
	Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Рашааны нөөц бий	2		
Төв	Эко аялал жуулчлал	Хустайн байгалийн цогцолборт газар, Зоргол хайрхан уул, Тэрэлж, Хагийн хар нуур	3	14	
	Олзворын ан	БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй ангийн 7 бүс байна. 2017-2019 он хүртэлх хугацааны ангийн зохион байгуулалт хийгдсэн тайлангаас үзэхэд жилд 1-2 угалз, 5-8 буга. Ангийн нөөц тодорхойгүй 1 бүс байна.	3		
	Түүх соёлын аялал жуулчлал	Манзуширын хийдийн туурь, Гүнжийн сүм, Аглаг бүтээлийн хийд, Чингис хааны морьт хөшөө, Тоньюкукын гэрэлт хөшөөний бичээс, Цогт хунтайжийн дуутын хадны бичээс, Ээж хад	3		
	Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Ар, Өвөр жанчивлангийн рашаан	5		

73

Зүүн бүс	Дорнод	Эко аялал жуулчлал	Халхгол-Нөмрөг, Буйр нуур,	2	9	30
		Олзворын ан	Халхгол, Онон, Хэрлэн голд тул загас	2		
Түүх соёлын аялал жуулчлал	Хэрлэн бар хот, Хэрмэн зам, XIX зууны үед хүний гараар бүтээгдсэн Утай таван уул, Их бурхант, хүн чулуунууд, Угтамын хийдийн туурь, Халх голын ялалтын хөшөөнүүд	3				
Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Утаат минчүүр халуун уур хийн рашаан бүрэн судлагдаагүй	2				
Сүхбаатар	Эко аялал жуулчлал	Шилийн богд, Алтан-Овоо, Зотолхан уул, Ганга нуур, талын агуй, Оргихын булаг	1	7		
	Олзворын ан	БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй ангийн 2 бүс байгаа бөгөөд 2018 он хүртэлх хугацааны ангийн зохион байгуулалт хийгдсэн тайлангаас үзэхэд ангийн бүс тус бүрээс жилд 1-2 угалз агнуулах нөөцтэй байна.	2			
	Түүх соёлын аялал жуулчлал	Төрийн тахилгат Алтан овоо, Шилийн богд, эртний үеийн түүхийг хүүрнэсэн хүн чулуу	3			
	Рашаан сувиллын аялал жуулчлал		1			
Хэнтий	Эко аялал жуулчлал	Хан хэнтийн дархан газар, Онон, Хэрлэн голын сав газар	2	14		
	Олзворын ан	БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй ангийн 17 бүс байгаа бөгөөд Язаарын уул, Дэлгэрхаан тус бүр жилд 1-2 угалзын нөөцтэй, бусад ангийн бүс гахай, гөрөөсний ангийн нөөцтэй байна. Онон, Хэрлэн тул загас	3			
	Түүх соёлын аялал жуулчлал	Монгол улсын төрийн тахилгат Бурхан Халдун уул, Дэлүүн болдог, Даланбалжуд, Чингисийн хөшөө, Биндэр уул, Хурхын хөндий, Аураг орд, Аваргын балгас, Хар зүрхний хөх нуур, Номын гэрэлт хөшөө, Жаргалант нуурын бичигт хад, Өглөгчийн хэрэм, Рашаан хадны булш, Рашаан хадны сүг зураг	5			
	Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Гурван нуур, Аварга тосон болон Ононгийн халуун рашаан	4			
Улаанбаатарын бүс	Эко аялал жуулчлал	Хот орчмын амралт зугаалгын бүсүүд	1	12	12	
	Олзворын ан		1			
	Түүх соёлын аялал жуулчлал	Богд хааны ордон, Сүм хийдүүд, Музей	5			
	Рашаан сувиллын аялал жуулчлал	Оргилын рашаан болон бусад сувиллын газрууд	5			

Аялал рекреацийн нөөцийн чанарын үнэлгээний нэгтгэл

Бүсийн нэр	Бүсэд байх аймгийн тоо	Эко аялал жуулчлал			Олзворын ан			Түүх соёлын аялал жуулчлал			Рашаан сувиллын аялал жуулчлал		
		Нийт оноо	Нэг аймагт ногдох оноо	Эрэмбэ	Нийт оноо	Нэг аймагт ногдох оноо	Эрэмбэ	Нийт оноо	Нэг аймагт ногдох оноо	Эрэмбэ	Нийт оноо	Нэг аймагт ногдох оноо	Эрэмбэ
Баруун бүс	5	13	2.60	2	18	3.60	1	12	2.40	5	10	2.00	5
Хангайн бүс	6	18	3.00	1	15	2.50	3	19	3.17	3	24	4.00	2
Төвийн бүс	7	18	2.57	3	20	2.86	2	18	2.57	4	17	2.43	3
Зүүн бүс	3	5	1.67	4	7	2.33	4	11	3.67	2	7	2.33	4
Улаанбаатарын бүс	1	1	1.00	5	1	1.00	5	5	5.00	1	5	5.00	1
Дүн	22												

Аялал рекреацийн нөөцийн чанарын үнэлгээг аймаг бүсүүдийн нөөц байдлыг хооронд нь харьцуулж, харьцуулсан үнэлгээний аргаар баллаар үнэлж боловсруулав.

Аялал рекреацийн нөөцийн үнэлгээнд тулгуурласан бүсчлэл

Аялал рекреацийн ерөнхий бүсчлэл

Аялал рекреацийн ерөнхий бүсчлэл	Талбай мян.га	Хамрагдах газар нутаг
Тэргүүлэх чиглэл нь экосистемийн үйлчилгээнд суурилсан аялал рекреаци болон түүх соёлын аялал жуулчлалын холимог бүс	119398.5	Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн ихэнх хэсгийг хамрах бөгөөд тус 2 төрлийн аялал жуулчлалын нөөцүүд хоорондоо ялгах боломжгүйгээр тархан байршсан тул холимог бүс болгон зураглав.
Тэргүүлэх чиглэл нь олзворын ан, түүх соёлын нөөцөд тулгуурласан аялал рекреацийн бүс нутаг	36860.6	Олзворын ангийн нөөц бүхий БОАЖЯ-нд бүртгэлтэй менежментийг хариуцагч байгууллагатай ангийн бүс бүхий нутаг дэвсгэрийг хамруулсан бөгөөд Баян-Өлгий, Увс аймгийн баруун хэсэг, Ховд аймгийн урд хэсэг, Говь-Алтай, Баянхонгор, Өвөрхангай аймгийн Алтайн нуруунд хамаарах хэсэг, Төв аймгийн урд сумууд болон Дорноговь, Сүхбаатар, Дундговь аймгуудын зарим сумдууд хамрагдана
Тэргүүлэх чиглэл нь рашаан, сувиллын нөөцөд тулгуурласан аялал рекреацийн бүс	1309.2	Монгол орны рашаан усны томоохон нөөц бүхий Хангайн нуруу болон улсын болон бүс нутгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулдаг рашаан сувиллын газруудыг хамруулав.
Дүн	157568.2	

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Байгалийн аялал жуулчлалын чиглэлээр тэргүүлэх ач холбогдол өгч, бие даасан бүтээгдэхүүн болгож гадаадын жуулчдын анхаарлыг татах, аялах эрхийн тусгай зөвшөөрлөөр онгон байгальд аялах боломжит бүс газар Хөвсгөл аймгийн Улаан тайгын ДЦГ-ын Хорьдол, Сарьдагийн нуруу, Улаантайга, Тэнгис-Шишгэдийн голын БЦГ, Баян-Өлгий аймгийн Алтай таван Богдын ДЦГ-ын мөнх цас, мөсөн гол зэрэг газруудад онгон

байгалийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ. мөн “Үндэсний геопаркын сүлжээ байгуулах судалгаа хийх” арга хэмжээг төлөвлөсөн. Үүнд:

Тусгай зөвшөөрөл бүхий байгалийн аялал жуулчлал:

1. Тусгай зөвшөөрөл бүхий байгалийн аялал жуулчлал нь нийтлэг түгээмэл аялал, тусгай зөвшөөрлийн/лицензийн аялал гэж ангилагддаг байна. Нийтлэг түгээмэл аялалд ТХГН-ийн зөвшөөрөгдсөн бүс болон бусад газарт /байгальд/ аялах бүх эко аялал ордог байна.
2. ТХГН-ийн аялал жуулчлалын зөвшөөрөгдсөн бүсэд геологийн өвөрмөц тогтоц, байгалийн дурсгал бүхий хүний сонирхлыг татах өндөр түвшний (высокая аттрактивность) газруудыг хамруулна.
3. Тусгай зөвшөөрөл бүхий байгалийн аялалд ТХГН-т ихэвчлэн явагддаг, огт хөндөгдөөгүй эсвэл маш бага хөндөгдсөн байгалийн иж бүрдэл, геологийн өвөрмөц тогтоц, байгалийн дурсгал бүхий хүний сонирхлыг татах өндөр түвшний (высокая аттрактивность) онгон газар нутаг, усны мандал (акваторий) дахь аяллын зөвшөөрлийн тодорхой хугацааны давтамжтайгаар (5 жилд 1 удаа гэх мэт) аялах эрхийн тусгай зөвшөөрөлтэй, аялагчдын тооны хязгаарлалттай, экологийн танин мэдэхүйн аяллууд ордог байна.

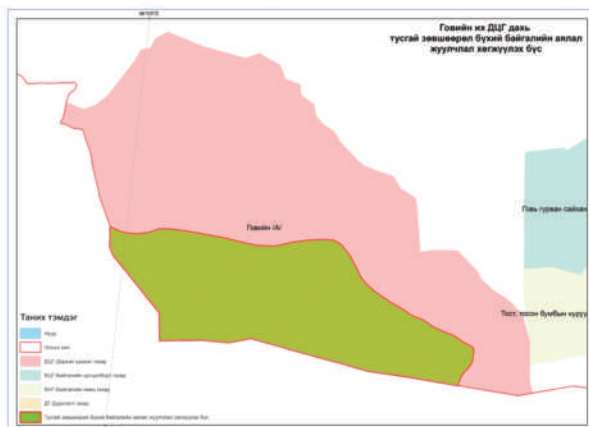
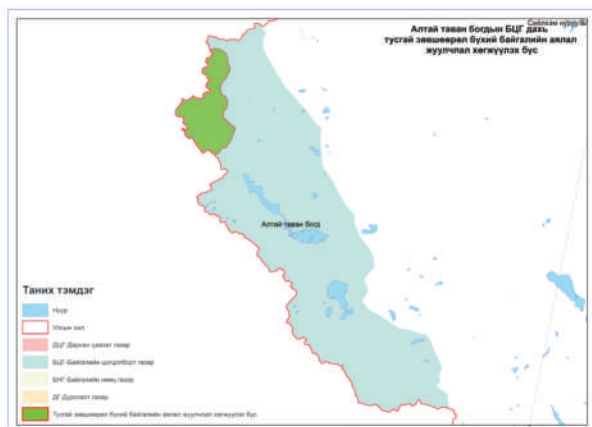
Хамгаалж хадгалсан газар дахь тусгай зөвшөөрөл бүхий байгалийн аялал жуулчлал:

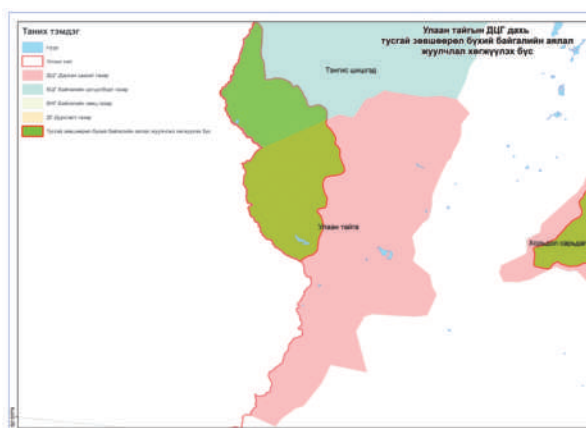
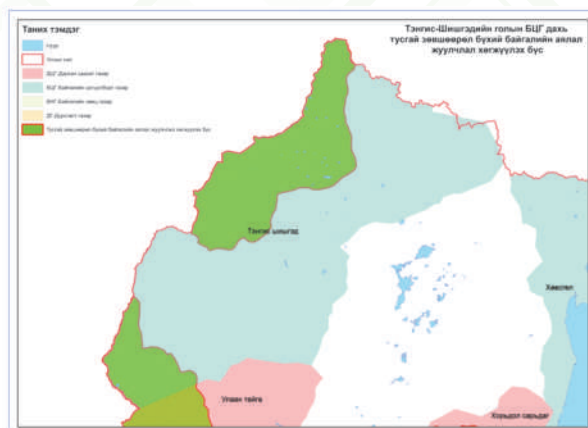
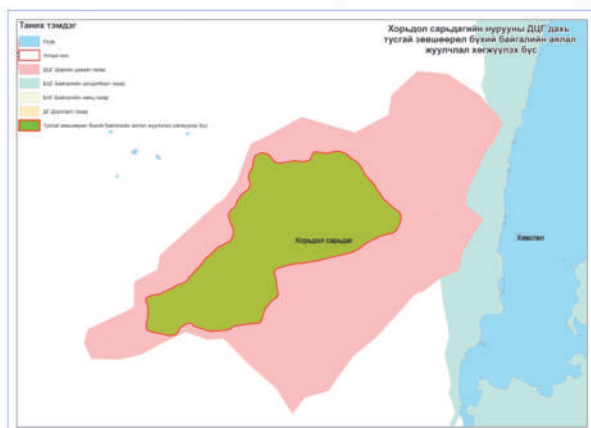
ТХГН-ийн онцгой бүсэд ихэвчлэн явагддаг, огт хөндөгдөөгүй эсвэл маш бага хөндөгдсөн байгалийн иж бүрдэл, геологийн өвөрмөц тогтоц бүхий онгон дагшин газар нутагт (акваторий) аяллын зөвшөөрлийн тодорхой хугацааны давтамжтайгаар (5 жилд 1 удаа) аялах эрхийн тусгай зөвшөөрөлтэй, аялагчдын тооны хязгаарлалттай, экологийн танин мэдэхүйн аяллыг ойлгоно.

Хамгаалж хадгалсан байгаль дахь байгалийн аялал жуулчлал нь экотуризмын сонгодог (классик) чиглэл бөгөөд нэр томъёоны явцуу утгаараа “Австралийн” эсвэл “Хойд Америкийн” экотуризмын загвар гэж нэрлэгддэг. Манай оронд ашиглалтгүй онгон зэрлэг газар бараг үгүй бөгөөд ийм газрын ихэнх нь ТХГН-ийн сүлжээнд хамрагдсан байна.

Байгалийн аялал жуулчлалын чиглэлээр тэргүүлэх ач холбогдол өгч, бие даасан бүтээгдэхүүн болгож гадаадын жуулчдын анхаарлыг татах, аялах эрхийн тусгай зөвшөөрлөөр аялах боломжит бүс газарт дараах газрууд орно. Хөвсгөл аймгийн Улаан тайгын ДЦГ-ын Хорьдол, Сарьдагийн нуруу, Улаантайга, Тэнгис-Шишгэдийн голын БЦГ, Баян-Өлгий аймгийн Алтай таван Богдын ДЦГ-ын мөнх цас, мөсөн гол зэрэг газруудад тусгай зөвшөөрөл бүхий байгалийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.

Тусгай зөвшөөрөл бүхий байгалийн аялал жуулчлал хөгжүүлэх бүсүүд

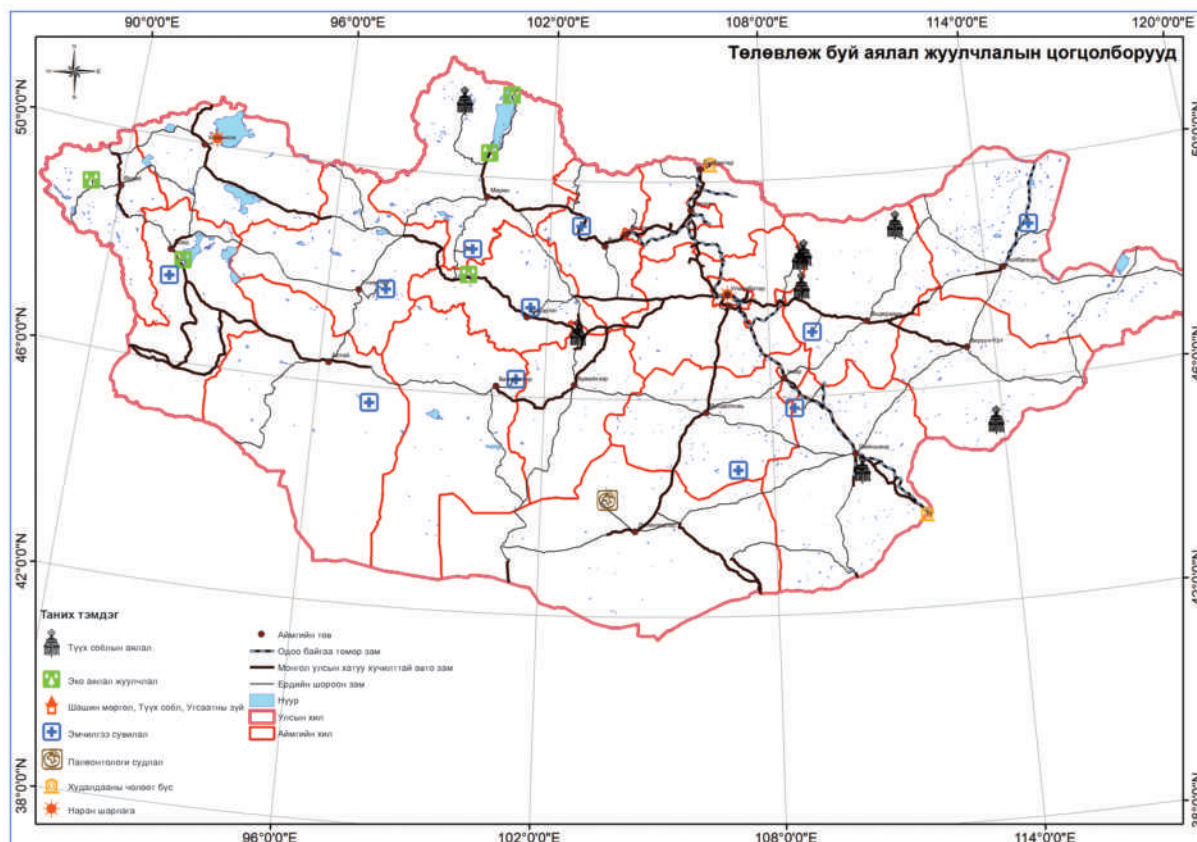

- Дэлхий нийтэд хүлээн зөвшөөрөгдсөн түүхэн суут хүмүүсийн амьдрал, үйл ажиллагаатай холбоотой газар нутаг, архитектурын дурсгал болон түүх соёлын үл хөдлөх дурсгал, соёлын өвийг хамгаалах, нөхөн сэргээх, шинээр бүтээн байгуулах замаар хөрөнгө оруулалт хийж дэлхий, бүс нутгийн хэмжээний аялал жуулчлалын өрсөлдөх чадвар бүхий бүтээгдэхүүн болгож эдийн засгийн эргэлтэд оруулах /6-н байршил дахь эко аялал жуулчлалын цогцолбор, Чингис хааны цогцолбор, Эртний хот Хархорин, Баянзагийн эртний соёлын дурсгал, угсаатны соёлын цогцолборуудыг төлөвлөсөн/

Эко аялал жуулчлалын цогцолборууд

Эко аялал жуулчлалын тэргүүлэх чиглэл:

1. Экотуризмын үр нөлөө нь ашиг орлогод биш, байгаль хамгаалалд тэргүүлэх ач холбогдол өгөх,
2. Жуулчдын сэтгэл ханамж, таашаалыг хангахад тэргүүлэх ач холбогдол өгөх,
3. Экотуризмыг сурталчлах, маркетинг, менежментэд орчин үеийн мэдээллийн технологийг нэвтрүүлэх, үзэсгэлэн худалдаа, сургалт, хурал семинарыг тогтмолжуулахад тэргүүлэх ач холбогдол өгөх,
4. Экотуризмыг дагалдан кластераар гар урлал, газарчин-хөтөч, гэр отог, буудал, хоолны газар, ахуй зан үйлийн үйлчилгээ зэрэг бусад үйлдвэрлэл, үйлчилгээг кластер хэлбэрээр цогцоор хөгжүүлэхэд тэргүүлэх ач холбогдол өгөх,
5. Экотуризмыг байгалийн болон соёлын дурсгалт зүйлсийг хамгаалах, арчлах, үндэсний зан заншил, соёлыг сэргээн хөгжүүлэх, төлөвшүүлэхэд тэргүүлэх ач холбогдол өгөх,

Эко аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд анхаарах бодлогын гол чиглэл:

Эдийн засгийн бодлогын чиглэл:

1. Рекреацийн нөөцийг ашиглаж аж ахуйн үйл ажиллагаанаас олсон ашиг орлогын татвар болон нөөц ашиглах эрхийн төлбөрүүдээс тухайн засаг, захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн төсвийн орлогыг бүрдүүлэх замаар орон нутгийн хөгжлийг дэмжих, орон нутгийн төр захиргааны байгууллага өөрийн нутаг дэвсгэртээ эзэн байх, нөөцөө үр ашигтай, зүй зохистой ашиглах сонирхол, эрх үүрэг, хариуцлагын тогтолцоог бүрдүүлэхэд экотуризмын эдийн засгийн бодлогыг чиглүүлэх;

2. Эко аялал жуулчлалын олон улсын болон үндэсний хэмжээний томоохон сүлжээ байгуулж аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний чанарыг олон улсын стандартад нийцүүлж Монгол орныг таних брендүүд бий болгож өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, хөрөнгө оруулалтын төслүүдийг хэрэгжүүлж нөхөн сэргээгдэх баялгаас олох валютын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх (буцаан олгох барьцааны схем, хөнгөлөлттэй тариф, зээлийн хүүг бууруулах хөтөлбөр, экотуризмыг хөгжүүлэх орон нутгийн сан байгуулах гэх мэт);
3. Газар, рекреацийн нөөцийг үнэлж актив хөрөнгийн хэлбэрт шилжүүлж газрын кадастр, төрийн өмчид бүртгэж зах зээлийн эдийн засгийн арга, механизмаар удирдах бодлогыг хэрэгжүүлэх;
4. Аялал жуулчлал эрхлэгч аж ахуйн нэгж байгууллага, иргэдийн экотуризмаас олсон орлогоос байгаль орчныг хамгаалах нөхөн сэргээх, нутгийн иргэдийг ажилтай орлоготой байлгах нийгмийн хариуцлагыг хэмжих, дүгнэх, гадаад, дотоодод нэр хүндийн илэрхийлэл болгох мэдээллийн тогтолцоог бүрдүүлэх;

Байгаль орчны бодлогын чиглэл:

1. Эко аялал жуулчлалд олон улсын зарчим, хандлага, соёлыг нэвтрүүлэх, ялангуяа Монгол Улсын иргэдийн одоогийн аялж, жуулчилж буй буруу ойлголт, хандлага, бүдүүлэг, соёлгүй байдлыг өөрчилж байгальд ээлтэй аяллыг тухайн хүний нэр хүнд, ухамсар, соёл, боловсролын түвшний үзүүлэлт, нийгэмд эзлэх байр суурийн илэрхийлэл байх нийгмийн сэтгэл зүйн төлөвшлийг бүрдүүлэх;
2. Эко аялал жуулчлалыг газрын доройтол, орчны бохирдолгүй болон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, ачаалал, багтаамжийг зохицуулах хууль, эрх зүй, хяналтын оновчтой нэгдмэл тогтолцоог бүрдүүлэх, рекреацийн нөөц ашигласны болон түүнд учирсан хохирлын нөхөн төлбөр зэрэг эдийн засгийн механизм, арга хэрэгслийг боловсронгуй болгож хэрэгжүүлэх;
3. Газрын доройтол, орчны бохирдол, ачааллыг багасгах зорилгоор аялал жуулчлалын үндэсний болон бүс нутгийн хэмжээний цогцолборыг байгуулах голлох аяллын маршрутыг эдийн засгийн бүс бүрээр тогтоох;

Нийгмийн бодлогын чиглэл:

1. Аялал жуулчлал болон нийгмийн хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн баримт бичигт дараах асуудлуудыг тусгаж хэрэгжүүлэх
2. Нутгийн иргэдийн экотуризмыг эрхлэхэд оролцох, ажлын байр бий болгоход чиглэсэн гар урлал, газарчин-хөтөч, гэр отог, кемп, буудал, хоолны газар ажиллуулах, ахуй зан үйлийн үйлчилгээ, тогооч, бармен зэрэг мэдлэг, чадвар эзэмшүүлэх, мэргэшүүлэх, дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх;
3. Хөдөө орон нутагт нийгмийн тогтвортой байдлыг хангах нөхцөлийг бүрдүүлэх, орон нутгийн бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авах, хэрэгцээт бараа, үйлчилгээний чиглэлээр нутгийн иргэд бизнес эрхлэх;
4. Эко аялал жуулчлалын чанартай үйлчилгээ нь тухай орон нутагт үйлчилгээний чанартай, соёлтой байдлыг төлөвшүүлэх хүчин зүйл болох;
5. Хөдөө орон нутаг дахь соёлын өв, дурсгалыг хадгалах, арчилж тордох, нөхөн сэргээх; (уламжлал, зан заншил, гар үйлдвэр, урлал, байгаль, түүхийн дурсгал, шашин, соёл гэх мэт)

Төлөвлөсөн эко аялал жуулчлалын цогцолбор, түүний бүрдэл хэсэг, үндсэн элементүүд

№	Цогцолборын төслийн нэр	Бүрэлдэхүүн хэсэг	Гол элементүүд, тэдгээрийн газар ашиглалтын төрөл	Байршил	Солбицол	
					X	Y
1	Аялал жуулчлалын "Хөвсгөл" цогцолбор	Зочид буудал, отелийн хэсэг	Зочид буудал, отелийн барилга, байгууламж	Хөвсгөл аймгийн Алаг-Эрдэнэ сумын Хатгал тосгоны төв	100° 10' 28.051" E 50° 26' 34.240" N	
		Нийтийн үйлчилгээний барилга, байгууламж	Архитектурын өвөрмөц шийдэл бүхий мэдээлэл, худалдаа, үйлчилгээ, нийтийн цэнгээн, энтертайментийн ордны барилга, нийтийн халуун усны барилга, биеийн тамир спортын талбай, зам, авто зогсоол			
		Дэд бүтэц, инженерийн шугам сүлжээ, хангамж	Нэгдсэн уурын зуух, цэвэр, бохир ус, халуун ус, цэвэрлэх байгууламж			
			Эрчим хүч, холбоо, мэдээллийн байгууламж, хангамж			
		Цэцэрлэг хүрээлэн хиймэл ландшафтын хэсэг	Цэцэрлэгт хүрээлэн, аттрикцион, аллея, усалгааны байгууламж			
2.	"Алтай таван богд" бүргэдийн ан, эко аяллын үйлчилгээний цогцолбор,	Ханх сумын хилийн боомтын жуулчдын дамжин өнгөрөх бүсэд худалдаа, "Эв модны наадам" мэдээлэл, худалдаа үйлчилгээний төв.	Мэдээлэл, худалдаа, үйлчилгээний төвийн барилга, халуун усны барилга, дэд бүтэц, төвлөрсөн бүс шугам сүлжээ, байгууламж, зам, авто зогсоол	Хөвсгөл аймгийн Ханх сум	100° 42' 48.537" E 51° 31' 38.481" N	
		Хөвсгөл аймгийн Цагааннуур сумын төвд "Цаатан иргэдийн мэдээлэл, үйлчилгээний төв"	Мэдээлэл, худалдаа, зочид буудал, үйлчилгээний төвийн барилга, дэд бүтэц, төвлөрсөн инженерийн байгууламж	Хөвсгөл аймгийн Цагааннуур сум		99° 21' 1.696" E 51° 21' 18.843" N
		Уйгар, Казак иргэдийн түүх, соёлын өвийн мэдээлэл, үйлчилгээний төв.	Үндэсний онцлог бүхий архитектурын шийдэл түүх, соёлын өвийн мэдээлэл, үйлчилгээний төвийн барилга, зам, авто зогсоол, халуун усны барилга	Баян-Өлгий аймгийн Цэнгэл сумын төвд		
		Зочид буудал, отелийн цогцолбор	Зочид буудал, отелийн барилга байгууламж			
		Дэд бүтэц, инженерийн шугам сүлжээ, хангамж	Нэгдсэн уурын зуух, цэвэр, бохир ус, халуун ус, цэвэрлэх байгууламж Эрчим хүч, холбоо, мэдээллийн байгууламж	Хурган нуур, Цагаан голд	88° 24' 51.763" E 48° 35' 40.352" N 88° 28' 15.394" E 49° 06' 10.183" N	
		Цэцэрлэгт хүрээлэн хиймэл ландшафтын хэсэг	Ой, амрах зугаалах зам, талбай, аллея, усалгааны байгууламж			
		малчдын гэр кемп	Гэр, хоолны газар, эко бие засах газар			

3	“Хар ус нуур” цогцолбор	Зочид буудал, отелийн хэсэг	Зочид буудал, отель хүүхдийн зуслангийн байр барилга байгууламж	Хар ус нуурын эрэг	92° 1' 6.627" E 47° 50' 52.823" N
		Наран шарлагын хэсэг	Усан сэлэх усан гадаргуугийн талбай, наран шарлагын талбай, хамгаалалтын ойн зурвас, тоглоомын талбай.явган хүний зам, хувцас хадгалах, бие засах газар, машины зогсоол,		
		Дэд бүтэц, инженерийн шугам сүлжээ, хангамж	Бие даасан төвлөрсөн бус цэвэр, бохир ус, халуун ус, цэвэрлэх байгууламж		
			Эрчим хүч, холбоо, мэдээллийн байгууламж		
Цэцэрлэгт хүрээлэн, хиймэл ландшафтын хэсэг	Ой, амрах зугаалах зам, талбай, аллея, аттрикцион, усалгааны байгууламж				
4	“Хорго-Тэрх” цогцолбор	Мэдээлэл, худалдаа үйлчилгээний хэсэг	Архитектурын өвөрмөц шийдэл бүхий мэдээлэл, худалдаа, үйлчилгээ, нийтийн цэнгээн, энтертайментийн ордны барилга, зам, авто зогсоол, халуун ус	Тэрхийн цагаан нуур	99° 48' 6.822" E 48° 11' 28.773" N
		Дэд бүтэц, инженерийн шугам сүлжээ, хангамж	Бие даасан төвлөрсөн бус цэвэр, бохир ус, халуун ус, цэвэрлэх байгууламж		
		Цэцэрлэг хүрээлэн хиймэл ландшафтын хэсэг	Цэцэрлэгт хүрээлэн, аллея, усалгааны байгууламж		
5	Сүхбаатар аймгийн Дарьганга сумын төвд “Алтан Овоо” төсөл.	Мэдээлэл, худалдаа үйлчилгээний цогцолбор	Архитектурын өвөрмөц шийдэл бүхий мэдээлэл, худалдаа, үйлчилгээ, нийтийн цэнгээн, энтертайментийн ордны барилга зам, авто зогсоол	Зэгст нуурын амралт	113° 50' 10.785" E 45° 17' 26.621" N
		Зочид буудал, отелийн цогцолбор	Хүүхдийн зуслангийн байр, зочид буудал		
		Дэд бүтэц, инженерийн шугам сүлжээ, хангамж	Нэгдсэн уурын зуух, цэвэр, бохир ус, халуун ус, цэвэрлэх байгууламж		
			Эрчим хүч, холбоо, мэдээллийн байгууламж		
Цэцэрлэг хүрээлэн хиймэл ландшафтын хэсэг	Цэцэрлэгт хүрээлэн, аттрикцион, аллея, усалгааны байгууламж				
6	“Увс нуур” “наран шарлагын цогцолбор	Худалдаа, үйлчилгээний цэг	Дэлгүүр, эрүүл мэнд, аврах ажиллагааны үйлчилгээний цэг	Увс нуурын эрэг	92° 23' 47.342" E 50° 7' 9.631" N
		Наран шарлагын хэсэг	Усан сэлэх усан гадаргуугийн талбай, наран шарлагын талбай, хамгаалалтын ойн зурвас, тоглоомын талбай.явган хүний зам, хувцас хадгалах, бие засах газар, машины зогсоол		

Түүх соёлын дурсгалт газрыг түшиглэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх төлөвлөлт

Түүх соёлын аялал жуулчлал хөгжүүлэх газар нутгийн газар зохион байгуулалт, шийдвэрлэх ерөнхий асуудлууд:

Стратегийн зорилт: Дэлхий нийтэд хүлээн зөвшөөрөгдсөн түүхэн суут хүмүүсийн амьдрал, үйл ажиллагаатай холбоотой газар нутаг, архитектурын дурсгал болон түүх соёлын үл хөдлөх дурсгал, соёлын өвийг хамгаалах, нөхөн сэргээх, шинээр бүтээн байгуулах замаар хөрөнгө оруулалт хийж дэлхий, бүс нутгийн хэмжээний аялал жуулчлалын өрсөлдөх чадвар бүхий бүтээгдэхүүн болгож эдийн засгийн эргэлтэд оруулах. Түүх соёлын өвийг хадгалж ирсэн нутаг дэвсгэр нь дэлхий, бүс нутгийн хэмжээнд, улс үндэсний хэмжээнд онцгой үнэ цэнтэй газарт тооцогддог. Ийм газрыг зохистой, үр ашигтай ашиглаж, хамгаалахын тулд улсын ГЗБЕТ-нд дараах үндсэн гол асуудлуудыг тусгаж хэрэгжүүлэхээр төлөвлөв. Түүх соёлын аялал жуулчлалын нөөц бүхий газрыг ач холбогдлоор нь дараах чиглэлээр эрэмбэлж тогтоов.

Түүх соёлын аялал жуулчлалын тэргүүлэх чиглэл:

- Дэлхийн Мянганы хүнээр нэрлэгдсэн Чингис хааны төрж өссөн болон хаан ширээнд суусан газар нутаг, түүх соёлын биет бус баримтуудыг аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн болгох, алдаршуулах цогцолборыг байгуулж эдийн засгийн эргэлтэд оруулахад тэргүүлэх ач холбогдол өгөх,
- Хархорины түүх соёлын өв дурсгал, түүхэн баримтуудыг аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн болгох, алдаршуулах цогцолборыг байгуулж эдийн засгийн эргэлтэд оруулах,
- Хүннү гүрний холбогдолтой археологийн олдвор бүхий газар нутаг, түүх соёлын үл хөдлөх эд өлгийн зүйл, эртний амьтны палеонтологийн олдвор бүхий газар нутаг, үл хөдлөх эд өлгийн зүйлийг хамгаалах, нөхөн сэргээх, уран барилга, сүрлэг чимэглэлийн уран баримал бүхий архитектурын чуулгатай хослуулсан цогцолборыг байгуулж эдийн засгийн эргэлтэд оруулахад тэргүүлэх ач холбогдол өгөх,
- Биет бус соёлын өвүүдийг аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн болгож эдийн засгийн эргэлтэд оруулахад тэргүүлэх ач холбогдол өгөх,
- Түүх соёлын аялал жуулчлал нь эхний ээлжид орон нутгийн хөгжлийг дэмжих, төсвийн орлогыг бүрдүүлэхэд тэргүүлэх ач холбогдол өгөх,

Эдийн засгийн бодлогын чиглэл, шийдэл:

- Түүх, соёлын дурсгал, соёлын өвийн нөөц ашиглаж аж ахуйн үйл ажиллагаанаас олсон ашиг орлогын татвар, нөөц ашиглах эрхийн төлбөрүүдээс тухайн засаг, захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн төсвийн орлогыг бүрдүүлэх замаар орон нутгийн хөгжлийг дэмжих, ажлын байр бий болгох, орон нутгийн төр захиргааны байгууллага өөрийн нутаг дэвсгэртээ эзэн байх, нөөцөө үр ашигтай, зүй зохистой ашиглах сонирхол, эрх үүрэг, хариуцлагын тогтолцоог бүрдүүлэхэд түүх, соёлын аялал жуулчлалын эдийн засгийн бодлогыг чиглүүлэх, онцгой үнэ цэнтэй түүх соёлын аялал жуулчлалын нөөц бүхий газрыг олон улсын болон үндэсний түвшинд хөрөнгө оруулалт, санхүүжилтийн эрх зүйн таатай орчин бүрдүүлэх, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх;
- Түүх, соёлын аялал жуулчлалын олон улсын болон үндэсний хэмжээний томоохон сүлжээ байгуулж аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний чанарыг олон улсын стандартад нийцүүлж Монголыг таних брендүүд бий болгож өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, хөрөнгө оруулалтын төслүүдийг хэрэгжүүлж нөхөн сэргээгдэх баялгаас олох валютын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх. (буцаан олгох барьцааны схем, хөнгөлөлттэй тариф, зээлийн хүүг бууруулах хөтөлбөр, түүх, соёлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх орон нутгийн сан байгуулах гэх мэт);

- Газар, түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалын нөөцийг үнэлж актив хөрөнгийн хэлбэрт шилжүүлж газрын кадастр, төрийн өмчид бүртгэж зах зээлийн эдийн засгийн арга, механизмаар удирдах бодлогыг хэрэгжүүлэх;
- Аялал жуулчлал эрхлэгч аж ахуйн нэгж байгууллага, иргэдийн түүх, соёлын аялал жуулчлалаас олсон орлогоос байгаль орчин, түүх соёлын өвийг хамгаалах нөхөн сэргээхэд дэмжлэг үзүүлэх, нутгийн иргэдийн ажилтай орлоготой байлгах нийгмийн хариуцлагыг хэмжих, дүгнэх, гадаад, дотоодод нэр хүндийн илэрхийлэл болгох мэдээллийн тогтолцоог бүрдүүлэх;

Байгаль орчны бодлогын чиглэл, шийдэл:

- Түүх, соёлын аялал жуулчлалд олон улсын зарчим, хандлага, соёлыг нэвтрүүлэх, ялангуяа Монгол улсын иргэдийн одоогийн аялж, жуулчилж буй буруу ойлголт, хандлага, бүдүүлэг, соёлгүй байдлыг өөрчилж байгаль ээлтэй аяллыг тухайн хүний нэр хүнд, ухамсар, соёл, боловсролыг түвшний үзүүлэлт, нийгэмд эзлэх байр суурийн илэрхийлэл байх нийгмийн сэтгэл зүйн төлөвшлийг бүрдүүлэх;
- Түүх, соёлын аялал жуулчлалаас үүдэлтэй газрын доройтол, орчны бохирдлын сөрөг нөлөөллийг бууруулах, ачаалал, багтаамжийг зохицуулах хууль, эрх зүй, хяналтын оновчтой нэгдмэл тогтолцоог бүрдүүлэх, түүх, соёлын өвийн нөөц ашигласны болон түүнд учирсан хохирлыг нөхөн төлбөр зэрэг эдийн засгийн механизм, арга хэрэгслийг боловсронгуй болгож хэрэгжүүлэх;
- Газрын доройтол, орчны бохирдлыг багасгах зорилгоор түүх, соёлын аялал жуулчлалын бүс нутагт өрсөлдөх болон үндэсний хэмжээний цогцолборыг байгуулахдаа инженерийн зам, шугам сүлжээ, ногоон байгууламж байгуулах төсөл арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;

Нийгмийн бодлогын чиглэл, шийдэл:

- Түүх, соёлын аялал жуулчлал болон нийгмийн хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн баримт бичигт дараах асуудлуудыг тусгаж хэрэгжүүлэх
- Нутгийн иргэдийг түүх, соёлын аялал жуулчлалын эрхлэхэд оролцох, ажлын байр бий болгоход чиглэсэн орчуулагч-хэлмэрч, гар урлал, үндэсний хувцас, соёлын зүйл үйлдвэрлэх, уламжлалт гар үйлдвэрлэл, газарчин-хөтөч, гэр отог, буудал, хоолны газар ажиллуулах, ахуй зан үйлийн үйлчилгээ, тогооч, бармен зэрэг мэдлэг, чадвар эзэмшүүлэх, мэргэшүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх;
- Хөдөө орон нутагт нийгмийн тогтвортой байдлыг хангах нөхцөлийг бүрдүүлэх, орон нутгийн бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авах, ханган нийлүүлэх хэрэгцээт бараа, үйлчилгээний чиглэлээр нутгийн иргэд бизнес эрхлэх бодлого, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;
- Орон нутагт бизнес орчны хүрээнд ардын уламжлалт, үндэсний урлаг уран сайхан, сонгодог болон үндэсний хөгжим, бүжгийн чуулга, хамтлаг, хувь хүний тоглолт, циркийн үзүүлбэр үзүүлэх, хэл соёлын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хөгжүүлэх хөтөлбөр хэрэгжүүлэх
- Түүх, соёлын аялал жуулчлалаас төлөвшиж буй чанартай үйлчилгээ, мэдлэг мэдээлэл нь нь тухай орон нутагт үйлчилгээний салбарын чанартай, соёлтой байдлыг төлөвшүүлэх, соёл, боловсролын мэдлэгийг нэмэгдүүлэх хүчин зүйл, нөлөөлөл болгох, чадавхжуулах;
- Хөдөө орон нутаг дахь түүх, соёлын өв, дурсгалыг хадгалах, арчилж тордох, нөхөн сэргээх; (уламжлал, зан заншил, гар үйлдвэр, урлал, байгаль, түүхийн дурсгал, шашин, соёл гэх мэт)
- Рекреацийн бүс дэх экотуризмын эдийн засгийн гүйцэтгэх үүргийг нэмэгдүүлэх;
- Эко аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд дотоодын болон гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах;
- Хөдөө орон нутаг дахь аялал-рекреацийн нөөц, ТХГН-ийн ашиглалт, хамгаалалтын эдийн засгийн үр ашгийг дээшлүүлэх;
- Аялал жуулчлалын удирдлагын системд хөдөө орон нутагт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд эдийн засгийн урамшууллын арга хэрэгслийг нэвтрүүлэх. (буцаан олгох

барьцааны схем, хөнгөлөлттэй тариф, зээлийн хүүг бууруулах хөтөлбөр, экотуризмыг хөгжүүлэх орон нутгийн сан байгуулах гэх мэт);

- Төр хувийн хэвшилд суурилсан экотуризмыг дэмжсэн үр ашигтай аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа, олон улс, үндэсний, бүс нутгийн хэмжээний маркетингийн үйлчилгээг сурталчилсан нэгдсэн мэдээллийн систем байгуулах;

Түүх соёлын аялал жуулчлалд баримтлах зарчим:

- ЮНЕСКО-гийн Дэлхийн соёлын болон байгалийн өвийг хамгаалах конвенц, Соёлын биет бус өвийг хамгаалах тухай конвенц, Олон улсын аялал жуулчлалын холбооны хүрээнд баримталдаг зарчмуудыг агуулга, санааны хувьд мөрддөг байх,
- Түүх соёлын өвийг хадгалан хамгаалахад идэвхтэй хамтын оролцоотой байх,
- Түүх соёлын гайхамшигт өв нь бусад газраас ялгарах, тодорхойлогдох харьцангуй үнэ цэнтэй байх,
- Нутгийн оршин суугчид түүх соёлын өвөөрөө бахархах, түүний үнэ цэнээс орлого хүртэх, хариуцлага хүлээдэг байх,
- Түүх соёлын өвийг ашиглах, хамгаалах, аялал жуулчлал хөгжүүлэх хөтөлбөртэй байх,
- Түүх соёлын бүтээгдэхүүний үзмэрээс олсон орлогоос түүнийг хамгаалах, нөхөн сэргээж засварлах зардлын тодорхой хэсгийг хэрэглэгч бүрдүүлдэг байх,

Түүх, соёлын дурсгалын аялал жуулчлалын цогцолбор байгуулж хөгжүүлэхэд тавигдах ерөнхий шаардлага:

- Сумын төвийн газрыг шинэчлэн зохион байгуулах, хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг эртний хотын дүр төрхөд нийцүүлэн аялал жуулчлал бүхий суурин газрын олон улсын стандартын чиг хандлагад нийцүүлэх, гэр хорооллыг инженерийн шугам сүлжээнд холбох,
- Хархорины түүх соёлын дурсгалын аялал жуулчлалын цогцолбор нь түүхэн тодорхой орон зай, цаг үеийн аль нэг хэсгийг төлөөлж чадах байгаль, нийгэм, түүх, соёл, урлаг, шинжлэх ухааны үнэ цэнэ, ач холбогдол бүхий эд өлгийн болон оюуны үнэт зүйлсийг бүрэн илэрхийлж чадахаар байх,
- Түүх соёлын дурсгалын аялал жуулчлалын цогцолборын барилга, байгууламж нь уран барилга, сүрлэг чимэглэлийн уран баримал архитектурын чуулгын түвшинд хийгдэж гадна дотнын жуулчид, одоогийн болон ирээдүй хойч үе маань түүнийг гайхан биширч, сэтгэл, оюуны таашаал авч байх,
- Түүх, соёлын дурсгалын аялал жуулчлалын цогцолбор нь ЮНЕСКО-гийн түүх соёлын өвийн бүртгэлд тэнцэхүйц түвшинд баригдсан байх,

Монголын түүх, соёлын үнэ цэнэ, амьдралын хэв маягийн онцлог ялгаатай байдлыг илэрхийлж чадахуйц байх,

1. Чингис хааны цогцолбор

Чингис хааны төрсөн газар, хааны суудалд өрсөлдөж хамаг Монголын хаанд өргөмжлөгдсөн, Монгол аймгуудыг нэгтгэж Их Монгол улсыг байгуулж Онон мөрний эхэнд Чингис хаанд өргөмжлөгдсөн, аян дайнд явж Монголын эзэнт гүрнийг /империйг/ байгуулсан, үр хүүхдэдээ газар нутгаа хуваарилсан зэрэг голлох үйл явдлыг харуулсан цогцолборыг Нууц товчоо болон бусад эх сурвалжийг үндэслэн цаг, хугацаа, он дарааллын хэлхээнд болсон үйл явдал, төрт ёс, эв нэгдэл, ялгуулсан алдар суу, хүндэтгэлийг тухайн цаг үеийн нийгэм, соёл, амьдралын хэв маяг, зан үйлийн дүрслэл, уран барилга, баримал байдлаар илэрхийлсэн иж бүрэн цогцолбор байна.

Цогцолборт хамаарах газар нутаг нь тэнгэр эрхэс, ид шидийн орон, хүч чадал төвлөрсөн газар болохыг сүсэг бишрэл, итгэл үнэмшлээр харуулж чадахуйц био энергийн дэлхийн төв байх хэмжээнд байхаар дүрслэн харуулна. Монголчуудын хувьд агуу их мөргөл, тахилга, энергийн төв газар, дэлхийн хэмжээнд Чингис бол Монголынх гэдгийг маргаангүйгээр нотолсон, тунхагласан өрсөлдөх чадвар бүхий аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн байна. Их Монгол Улсын газрын зураг, Монголын импер байгуулсан газар нутгийн зургийг үйл явдлын ерөнхий агуулгатай нь үзүүлнэ.

Их эзэн Чингис хааны цогцолбор, түүний бүрэлдэхүүн хэсэг, үндсэн элементүүд

Бүрэлдэхүүн хэсэг	Элементүүд	Байршил	Солбицол		
			х	у	
Тэмүүжин төрсөн газар, бага, идэр настай холбоотой дэд цогцолбор	Төрсөн гэр, үүнтэй холбоотой бодит мэдээлэл, үйл явдал, домог, мифологид үндэслэсэн архитектурын өвөрмөц шийдэл бүхий уран барилга, байгууламж	Хэнтий аймгийн Дадал сумын Онон голын Дэлүүн Болдог хэмээх газар	111° 38' 45.385" E	49° 1' 46.721" N	
	Бага, болон идэр настай холбоотой бодит мэдээлэл, үйл явдал, домог, Бурхан халдун ууланд эрчүүдийн сүлд хиймороо мөргөл, залбирал болон цанын спорт аяллын хосолсон цогцолборын барилга, байгууламж	Хэнтий аймгийн Өмнөдэлгэр сумын Бурхан халдуны урд зүгт Тэнгэрийн босго даваа даваа хэмээх газарт	109° 3' 31.688" E	48° 37' 30.968" N	
Тэмүүжин Хамаг Монгол аймгийн хаанаар 1189 онд өргөмжлөгдсөнтэй холбоотой дэд цогцолбор	Хар зүрхний Хөх нүүрт Алтан , Хучир, Сача бэхи, Тайчу зэрэг Хамаг Монголын нөлөө бүхий ноёдын хуралдаан болж, Тэмүжинг 1189 онд Хамаг Монголын хаанд өргөмжилсөн, үйл явдал, домог, мифологид үндэслэсэн архитектурын өвөрмөц шийдэл бүхий уран барилга, байгууламж	Хэнтий аймгийн Цэнхэрмандал сумын Хар зүрхний Хөх нуур хэмээх газар	108° 56' 48.863" E	48° 1' 21.240" N	
Монгол ноёдын Их хуралдай 1206 онд хуралдаж Их Монгол улс байгуулж Тэмүжин хааныг Их Хаан Чингис хаанаар өргөмжилсөнтэй холбоотой дэд цогцолбор	Тэмүүжин бусад аймаг, овгийн байлдан дагуулж нэгтгэж эхэлсэн үйл явдал, домог, сүлд тэнгэр, мифологид үндэслэсэн архитектурын өвөрмөц шийдэл бүхий уран барилга, байгууламж	1206: Онон мөрний эхэнд Монгол ноёдын Их хуралдай хуралдаж Их Монгол улс байгуулагдсаныг даяар олонд тунхаглан зарлаж, Тэмүжин ханыг Их Хаан Чингис хаанаар өргөмжлөв.	Хэнтий аймгийн Батширээт сумын төв	110° 09' 05.613" E	48° 40' 18.187" N

2. Хархорин

Түүх соёлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх гол нөөцийн нэг нь Хархорин, Эрдэнэ зуу юм. Түүхэн баримт бичигт Хархорин, Эрдэнэ зуугийн талаар дараах эх сурвалжууд бичигдэж үлдсэн байна. Энэ нь Хархорин, Эрдэнэ зууг сэргээн байгуулж, засварлах хөрөнгө оруулалт хийж эдийн засгийн эргэлтэд оруулах асар их боломжийг олгож байна.

Хархорум бол Монголд гэлтгүй дэлхийд гайхагдсан түүхт хот. Их эзэн богд Чингис хаан Их Монгол Улсын нийслэлээр Хархорум хотыг зарлаж дэлхийд тунхагласан. Тухайн цагтаа дэлхийн нийслэлүүдийн нийслэл хот гэгдэж байсан дэлхийд танигдсан хот байв.

Хархорины түүх соёлын дурсгалын цогцолборын архитектурын чуулга, түүний бүрэлдэхүүн хэсэг, үндсэн элементүүд

Бүрэлдэхүүн хэсэг	Элементүүд	Байршил	Солбицол	
			х	у
Өгөөдэй хааны байгуулсан Хархорум хотын эдэлбэр газар болох хааш хаашаа 4 километр урт хэрмийн эргэлтийн цэгийн байгууламж	Хэрмийн эргэлтийн цэгийн 4 өнцөгт хамгаалагч бурхан болох 4 яст мэлхий бүхий сүрлэг чимэглэлийн уран баримал.	Хархорин сумын төвд	Судалгааны ажлын төсөл хэрэгжүүлж байршлыг тогтоох	
Түмэн Амгалант ордны уран барилга, байгууламж	64 багана бүхий тусгайлан зассан өндөр довжоон дээр чулуун суурьтай их танхимтай том ордны уран барилга байгууламж	Эрдэнэ зуугийн хийдийн хашаан дотор	102° 50' 45.03" E	47° 12' 29.79" N
	Ордны үүдэн хэсэгт мөнгөн мод дөрвөн зүг хандуулан байрлуулж дөрвөн лууны амнаас дөрвөн зүйлийн ундаан гоожиж доор нь тоссон мөнгөн савны сүрлэг чимэглэлийн уран баримал			
	Ордны орой дээр нь бишгүүр үлээж буй Виктория охин тэнгэрийн хөшөө бүхий баримал			
Өгөөдэй хаан суурийг нь тавьж Мөнх хааны үед дуусгаж байсан 5 давхар өндөр суварга	Таван давхар өндөр суварга	Хархорин сумын төвд	Судалгааны ажлын төсөл хэрэгжүүлж байршлыг тогтоох	
Олон шашны сүм, хийдийн цогцолбор	Будда, христос, лалын шашны 12 сүм дуганы уран барилга, байгууламж	Хархорин сумын төвд	Судалгааны ажлын төсөл хэрэгжүүлж байршлыг тогтоох	

3. Архелоги, паленталлогийн тусгай цогцолбор

Бүрэлдэхүүн хэсэг	Элементүүд	Байршил	Солбицол	
			х	у
Хагас газар доор, хагас газар дээрх байгууламж	Эртний амьтан, хүмүүсийн хадгалагдан үлдсэн үнэт олдворыг тухайн газартаа байгаа байдлаар нь харуулах, тухайн нутгаас олдсон олдворуудын музей байгуулах	Өмнеговь Баянзаг	Судалгааны ажлын төсөл хэрэгжүүлж байршлыг тогтоох 103° 42' 16.106" E 44° 8' 44.806" N орчимд	

4. Угсаатны соёлын цогцолбор /Цаатан, Дарьганга-Шилийн эрс/

Бүрэлдэхүүн хэсэг	Элементүүд	Байршил	Солбицол	
			х	у
Цаатны ахуй амьдрал, аж байдлыг харуулсан уран барилга, байгууламж	Өгүүлэмжит дурсгалын цогцолбор, музейн барилга	Цагааннуур сумын төв	99° 20' 7.763" E	51° 22' 15.098" N
Дарьгангачуудын ахуй, соёл уран хийц, чимэглэлийн музей, шилийн богд уулын орчим шилийн эрсийн амьдрал-тэмцлийг өгүүлсэн уран баримал, байгууламж	Өгүүлэмжит дурсгалын цогцолбор, музейн барилга	Дарьганга сумын төв	113° 52' 28.343" E	45° 18' 31.928" N

- Хүн амд үзүүлэх рашаан сувиллын тусламж үйлчилгээний зохион байгуулалт, чанар, хүртээмжийг дээшлүүлэх чиглэлээр 9-н рашаан сувилалд дэд бүтцийг хөгжүүлэх, тохижуулах төсөл арга хэмжээг төлөвлөсөн. Үүнд:

Монгол орон олон улсын рашааны үнэлэмж хангахуйц 90 гаруй ордтойгоос халуун рашааны орд 40, хүйтэн рашааны орд 52, байгалийн халуун уур бүхий орд 1, рашаан төстэй булаг 108, бичил орчин бүхий хүчин зүйлүүд байгаагаас гадна эмчилгээний лаг, наанги шавартай 40 гаруй нуур, шаврын орд газар судлагдсан байна. Одоогоор улсын хэмжээнд ашиглаж байгаа болон цаашид ашиглах 9 рашаан, бүс нутгийн хэмжээнд цаашид ашиглах 3 рашаан, аймгийн хэмжээнд ашиглаж байгаа буюу цаашид ашиглах 18 рашаан, сумын хэмжээнд ашиглаж байгаа буюу цаашид ашиглах 15 рашаан, цаашид ашиглах эмчилгээний нуур болон шаврын орд 12, цаашид савлаж ашиглах рашаан 11 байна.

Рашаан сувиллын аялал жуулчлалын хүрээнд хэрэгжих төсөл, арга хэмжээ

№	Хөгжлийн баримт бичгүүдэд тусгагдсан зорилт	Хэрэгжих төсөл, арга хэмжээ	Хэрэгжих төсөл, арга хэмжээний тооцооллын макро үзүүлэлт	Хэрэгжүүлэх байгууллага	Хэрэгжих хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт
1	2.2.Хүн амд үзүүлэх рашаан сувиллын тусламж үйлчилгээний зохион байгуулалт, чанар, хүртээмжийг дээшлүүлнэ.	Амрагчдын орон байрны багтаамжийг 1-2 дахин нэмэгдүүлэх	Хүчин чадлыг 1-2 дахин нэмэгдүүлэх, байнгын ажиллагаатай болгох	ЭМЯ, БХБЯ	2016-2024 он	бүс бүр өндөр зэрэглэлийн рашаан сувилалтай болж үйлчлүүлэгчиддээ ойртсон байна.
2		1.Баруун бүсэд “Отгон тэнгэр цогцолбор”, Төвийн бүсэд “Шаргалжуут” Говийн бүсэд Дорноговь аймгийн Даланжаргалан суманд “Халзан уул”, Зүүн бүсэд Аварга тосон рашаан сувиллын иж бүрэн цогцолборын бүтээн байгуулалтын төслүүд	9 рашаан сувиллыг хөгжүүлэх барилгажилтын ажлын зураг төсөл хийх	ЭМЯ, БХБЯ,	2016-2024 он	Холбогдох зураг төсөл гарсан байна.
3	2.2.д/байгалийн эмчилгээний нөөц, рашаан сувиллын газруудын кадастр хөтлөх;	Рашаан сувилал бүхий газрын кадастрын үнэлгээ хийх төсөл арга хэмжээ хэрэгжүүлэх.	Улсын хэмжээнд 90 рашаанд хийнэ.	ЭМЯ, БХБЯ,	2016-2024 он	Рашаан сувилал бүхий газрын кадастрын үнэлгээ хийгдсэн байна.
4	2.3. а/рашаан сувиллын барилга, инженерийн байгууламжид үзлэг хийж рашаан сувиллын дэд бүтцийг хөгжүүлэх арга хэмжээ авах /;	Төсөл хэрэгжих рашаан сувиллын газрын 1:2000 масштабтай байр зүйн зураг, газар хөгжүүлэлт, газар ашиглалтын зураг хийх 3. Дорнод аймгийн “Утаат минчүүр “ байгалийн хий, уурын судалгаа- сувиллын төсөл	9 рашаан сувиллын байр зүй, газар ашиглалт, барилгажилт, архитектур, ландшафтын зураг төсөл хийх	ЭМЯ, БХБЯ	2016-2024 он	Холбогдох зураг төсөл гарсан байна.
5		2.Дундговийн Өөш, Говь Алтайн Нар элсэн эмчилгээ, Гурван нуур, Шивэрт, Салбарт, Уньтын Их булаг рашаан сувиллуудын ногоон байгууламж, ландшафтыг сайжруулах, дэд бүтцийг хөгжүүлэх төслүүд.	9 рашаан сувиллыг хөгжүүлэх барилгажилтын ажлын зураг төсөл хийх	ЭМЯ, БХБЯ,	2016-2024 он	Холбогдох зураг төсөл гарсан байна.
6		цэвэр, бохир, ус, халаалт, цэвэрлэх байгууламж барих барилгажилт, архитектур, ландшафтын зураг төсөл хийх	9 рашаан сувиллыг хөгжүүлэх барилгажилтын ажлын зураг төсөл хийх	ЭМЯ, БХБЯ	2016-2024 он	Холбогдох зураг төсөл гарсан байна.
7	2.3. г/зарим рашаан сувиллын инженерийн шугам сүлжээний засвар үйлчилгээ, бальнотехникийн төхөөрөмжийн шинэчлэлийн асуудлыг судалж, зураг төсөл боловсруулах, шинээр тоноглох.	9 рашаан сувилалд Цэвэр, бохир, ус, халаалт, цэвэрлэх байгууламж барих хот төлөвлөлт, барилгажилтын зураг төсөл хийх	9 рашаан сувиллын инженерийн байгууламжийн зураг төсөл хийх	ЭМЯ, БХБЯ,	2016-2024 он	Холбогдох зураг төсөл гарсан байна.

- Тусгай зориулалтын ан агнуур болон агнуурын бүс нутгийн менежментийн тогтвортой үйл ажиллагааг хангах, агнуурын аялал жуулчлал түүнийг дагалдан хөгжих бусад үйлдвэрлэл, үйлчилгээг кластер хэлбэрээр цогцоор хөгжүүлэх, агнуурын эдэлбэр газрын ГЗБ хийх

Олон улсад олзворын ан агнуурын аялал жуулчлалыг ихэвчлэн ТХГН-ийн зөвшөөрөгдсөн бүс, ан агнуурын статустай ТХГН-т агнуурын аж ахуйг түшиглэн хөгжүүлдэг байна. Манай оронд тул загас барьж тавихаас бусад ан агнуурыг ТХГН-т явуулахыг хориглодог. Агнуурын бүс нутагт нөөцийн судалгаа, менежментийн төлөвлөгөөг үндэслэн явуулдаг.

2012 оноос 2014 оны хооронд нийт 13 аймгийн 49 сумын 62 агнуурын бүс нутгийг агнуур зохион байгуулалтын мэргэжлийн байгууллагаар тогтоолгон аймаг, сумын ИТХ-аас шийдвэр гаргасан. Хуульд зааснаар Монгол улсын нутаг дэвсгэрт зөвхөн эдгээр агнуурын бүс нутагт ахуйн болон тусгай зориулалтаар агнуур хийх юм. Засгийн газрын 2013 оны 03 дугаар сарын 16-ны өдрийн 93 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Ховор амьтан агнах, барих тусгай зөвшөөрөл олгох” журмын 2.4-т тухайн агнуурын бүс нутгийн ан агнуурын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхээр сумын Засаг дарга, аймгийн байгаль орчны асуудал хариуцсан байгууллагатай тодорхой хугацаагаар гэрээ байгуулсан иргэн, хуулийн этгээдийг “агнуурын бүс нутгийн менежментийг хариуцагч” байхаар заасан. Тус хуулийн хүрээнд 25 нөхөрлөл, орон нутгийн 7 төрийн бус байгууллага, 12 аж ахуйн нэгж нийт 62 агнуурын бүс нутгийн ан агнуурын менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулан гурвалсан гэрээгээр ажиллаж байна. Үүнээс нөхөрлөл, аж ахуйн нэгж байгууллага хамтран 9 агнуурын бүс нутгийн менежментийг, орон нутгийн 7 төрийн бус байгууллага 15 агнуурын бүс нутгийн менежментийг, 11 аж ахуйн нэгж 25 агнуурын бүс нутгийн менежментийг, 14 нөхөрлөл 13 агнуурын бүс нутгийн менежментийг тус тус хариуцан ажиллахаар сумдын Засаг дарга, аймгийн Байгаль орчны газартай гурвалсан гэрээ байгуулсан. Нийт 62 агнуурын бүс нутгаас одоогоор 26 агнуурын бүс нутаг менежментийн төлөвлөгөөг хараахан хэрэгжүүлж эхлээгүй байна.

Тусгай зөвшөөрөлтэй ангийн бүс, нөөц /БОАЖЯ, Байгаль орчны мэдээллийн сан/

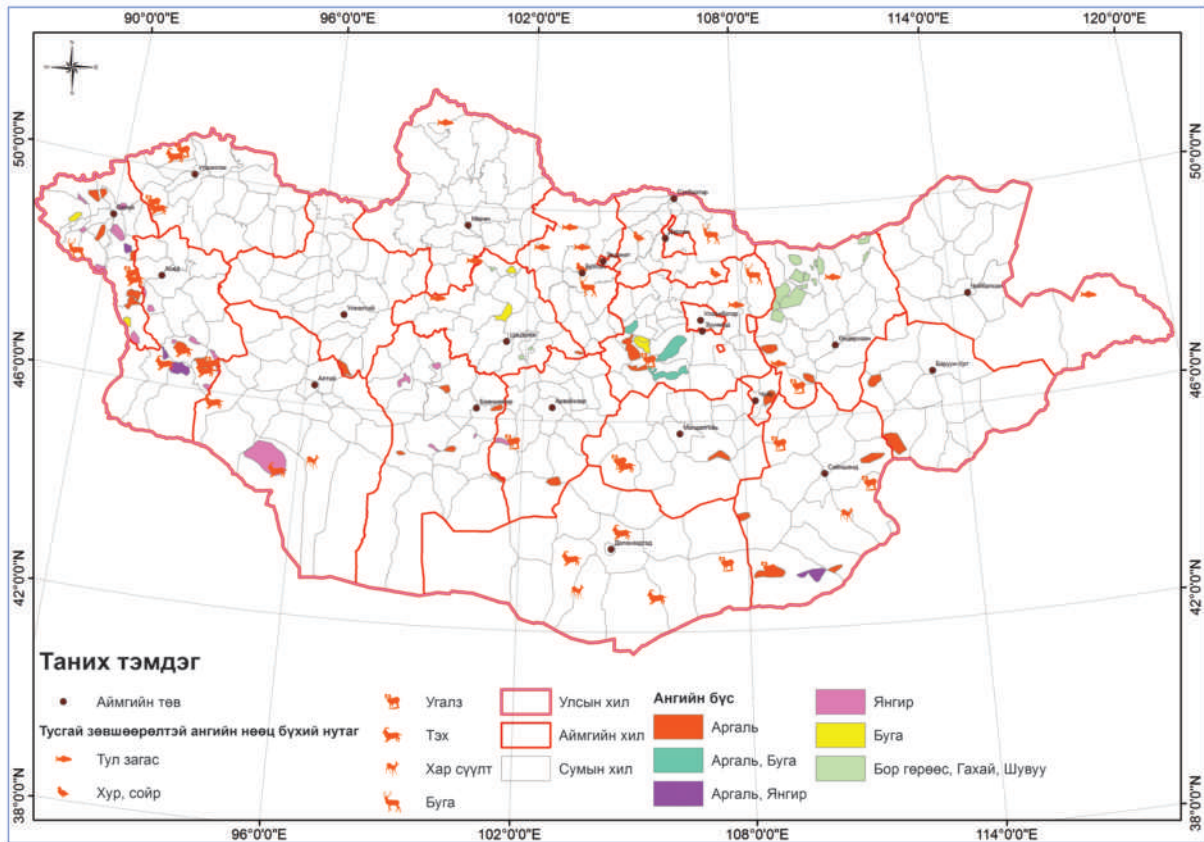
Аймаг сум	Ангийн бүсийн нэр	ТЗ-тэй ангийн төрөл	Ангийн нөөц /агнуур зохион байгуулалт/	Талбай /га/
Ховд Үенч	Дунд бодонч	Аргаль, Янгир	5 тэх	17870.9
Ховд Алтай	Бодонч	Аргаль, Янгир	Жилд 2 тэх	83713.2
Дорноговь Хатанбулаг	Хутаг уул	Аргаль, Янгир	Жилд 3-4 угалз	82440.2
Ховд Дуут	Балинч	Янгир	Жилд 2-3 тэх	12513.3
Ховд Дуут	Ар хужирт	Янгир	Жилд 2-3 тэх	15458.9
Ховд Мөст	Давст уул	Янгир	Жилд 1-2 тэх	6718.3
Ховд Мөст	Баатар хайрхан	Янгир	Жилд 2-3 тэх	18095.6
Ховд Цэцэг	Хажинга	Янгир	Жилд 3-4 тэх	33786.1
Ховд Цэцэг	Их бэлчир	Янгир	Жилд 1-2 тэх	13425.4
Баян-Өлгий Булган	Индэрт	Янгир		31990.7
Баян-Өлгий Алтай	Цагаан уул	Янгир		25567.5
Баян-Өлгий Толбо	Хүнгүй нуруу	Янгир		59340.1
Баян-Өлгий Сагсай	Арцат уул	Янгир		10550.4
Баян-Өлгий Бугат	Бахлаг	Янгир		19154.4
Баян-Өлгий Цэнгэл	Баян уул	Янгир		12883.7
Говь-Алтай Алтай	Аж богд	Янгир		395985.1
Баянхонгор Хүрээмарал	Чандмань марал	Янгир	Жилд 2-3 тэх	30867.5
Баянхонгор Жаргалант	Далай хархан	Янгир		17390.9
Баянхонгор Жинст	Хавцгай	Янгир	Жилд 1-3 тэх	3693.6
Баянхонгор Баацагаан	Улаан аргалант	Янгир	Жилд 15 тэх	11110.6
Өвөрхангай Нарийнтээл	Тахилгат, Мандаа, Өшгөг	Янгир	Жилд 3-4 тэх	26339.2
Баян-Өлгий Толбо	Зурхайчын нуруу	Аргаль		20019.5
Баян-Өлгий Булган	Улаагчин	Аргаль		39881.0
Баян-Өлгий Улаанхус	Баянзүрх	Аргаль	Жилд 1-2 угалз /2017/	37451.5

Баян-Өлгий Бугат	Төмөрт	Аргаль	Жилд 1-2 угалз /2017/	21020.6
Баян-Өлгийн Буянт	Эзэрлэг	Аргаль	Жилд 1-2 угалз /2017/	36969.3
Баян-Өлгий Дэлүүн	Ахуунт	Аргаль		42043.6
Ховд Мөст	Баатарын нуруу	Аргаль		39545.4
Ховд Цэцэг	Харнууд, Олон хөтөл	Аргаль		45307.3
Хэнтий Дэлгэрхаан	Дэлгэрхаан	Аргаль		49968.9
Хэнтий Баянмөнх	Язаарын уул, Салхит	Аргаль	Жилд 2 угалз /2016/	33215.8
Архангай Хашаат	Их номгон	Аргаль		8492.7
Сүхбаатар Түвшинширээ	Дэлгэрхаан	Аргаль	Жилд 1-2 угалз	50636.7
Сүхбаатар Баяндэлгэр	Буйлс-Нүдэн	Аргаль	Жилд 1-2 угалз /2018/	119913.7
Говьсүмбэр Сүмбэр	Хээнцийн уул, Сүмбэр	Аргаль	2 угалз	56385.6
Баянхонгор Галуут	Булагийн нуруу	Аргаль	Жилд 1 угалз, 2тэх	24650.5
Баянхонгор Өлзийт	Баян бийр	Аргаль	Жилд 1 угалз	22182.6
Баянхонгор Жинст	Жинст хайрхан	Аргаль		20861.5
Баянхонгор Богд	Ар хуурай, Дулаан	Аргаль	Жилд 1 угалз	26741.0
Баянхонгор Баянцагаан	Баянцагаан	Аргаль	Жилд 1 угалз	10699.3
Дундговь Гурвансайхан	Гурвансайхан	Аргаль		50172.1
Дорноговь Өргөн	Аргалын уул	Аргаль	Жилд 2-3 угалз /2017/	64370.1
Өвөрхангай Богд	Өөш манхан	Аргаль	Жилд 3 угалз /2017/	41911.7
Дорноговь Мандах	Таван баян	Аргаль	2 угалзын нөөцтэй	33041.6
Дорноговь Хөвсгөл	Олон овоот	Аргаль		24882.8
Дорноговь Хатанбулаг	Хатны булаг	Аргаль	6 угалзын нөөцтэй	99589.4
Завхан Шилүүстэй	Цахир, Мандалт	Аргаль	Жилд 2-3 угалз /2018/	45740.2
Төв Өндөрширээт	Уянга- Их зөөлөн-Бага зөөлөн	Аргаль	4-6 Угалз байна	99284.5
Төв Бүрэн	Бүрэнгийн нуруу	Аргаль	Жилд 2 угалз /2019/	33259.4
Төв Алтанбулаг	Алтанбулаг	Аргаль, Буга	Жилд 1-2 угалз, 2-3 дайр	148324.3
Төв Баян-Өнжүүл	Хойд өнжүүл	Аргаль, Буга	Жилд 3-4 угалз, 8-10 дайр	5110.1
Төв Баян-Өнжүүл	Ханан баян	Аргаль, Буга	Жилд 1-2 угалз	108445.0
Төв Лүн	Хангай-Хушигийн нуруу	Аргаль, Буга		47355.8
Төв Өндөрширээт	Урд нуруу, Монгол элс	Буга	5-8 Буга	79865.8
Баян-Өлгий Цэнгэл	Мухар	Буга		30243.3
Баян-Өлгий Булган	Жаргалант	Буга		22847.1
Архангай Ихтамир	Их тамир	Буга		66150.2
Архангай Цэцэрлэг	Хонхорт	Буга		21465.4
Хэнтий Өмнөдэлгэр	Тэнүүн	Гахай	Жил бүр 7-9гахай	87060.3
Хэнтий Цэнхэрмандал	Их буурал	Гахай	Жил бүр 3-4 гахай	28717.2
Хэнтий Батширээт	Хавтгар	Гахай	Жилд 1-2 гахай, 8-10гөрөөс	51723.0
Хэнтий Батширээт	Навчит хайрхан	Гахай		9814.8
Хэнтий Батширээт	Улаан хөндий	Гахай	1-2гахай, 7-9 гөрөөс	44509.2
Хэнтий Дадал	Цээнэтэй	Бор гөрөөс, Гахай	Жилд 1-2 гөрөөс	13101.3
Хэнтий Дадал	Агац гилбэр	Бор гөрөөс, Гахай	Жилд 2-3 гөрөөс, 1-2 гахай	27786.1
Архангай Жаргалант	Хөндлөн уул	Бор гөрөөс		6855.0
Архангай Төвшрүүлэх	Хойд овоо	Бор гөрөөс		5739.4
Архангай Булган	Их ар	Бор гөрөөс		8398.9
Хэнтий Цэнхэрмандал	Ногоон нуруу	Бор гөрөөс	Жилд 4-5 гөрөөс	52466.1
Хэнтий Өмнөдэлгэр	Элгэн жаргалант	Бор гөрөөс	Жилд 8-11 гөрөөс	139673.0
Хэнтий Биндэр	Биндэр	Бор гөрөөс	Жилд 2-3 гөрөөс	42681.0
Хэнтий Батширээт	Арангатай	Бор гөрөөс	Жилд 5-7 гөрөөс	6471.4
Хэнтий Батширээт	Гурван даваа	Бор гөрөөс	Жилд 2-3 гөрөөс	18806.9
Хэнтий Батширээт	Ононгийн арал	Шувуу		4142.2
Хэнтий Батширээт	Номгон	Шувуу		9419.4
Дүн				3237446.7

Тусгай зөвшөөрөлтэй олзворын болон спорт агнуурын нөөц, ангийн бүс

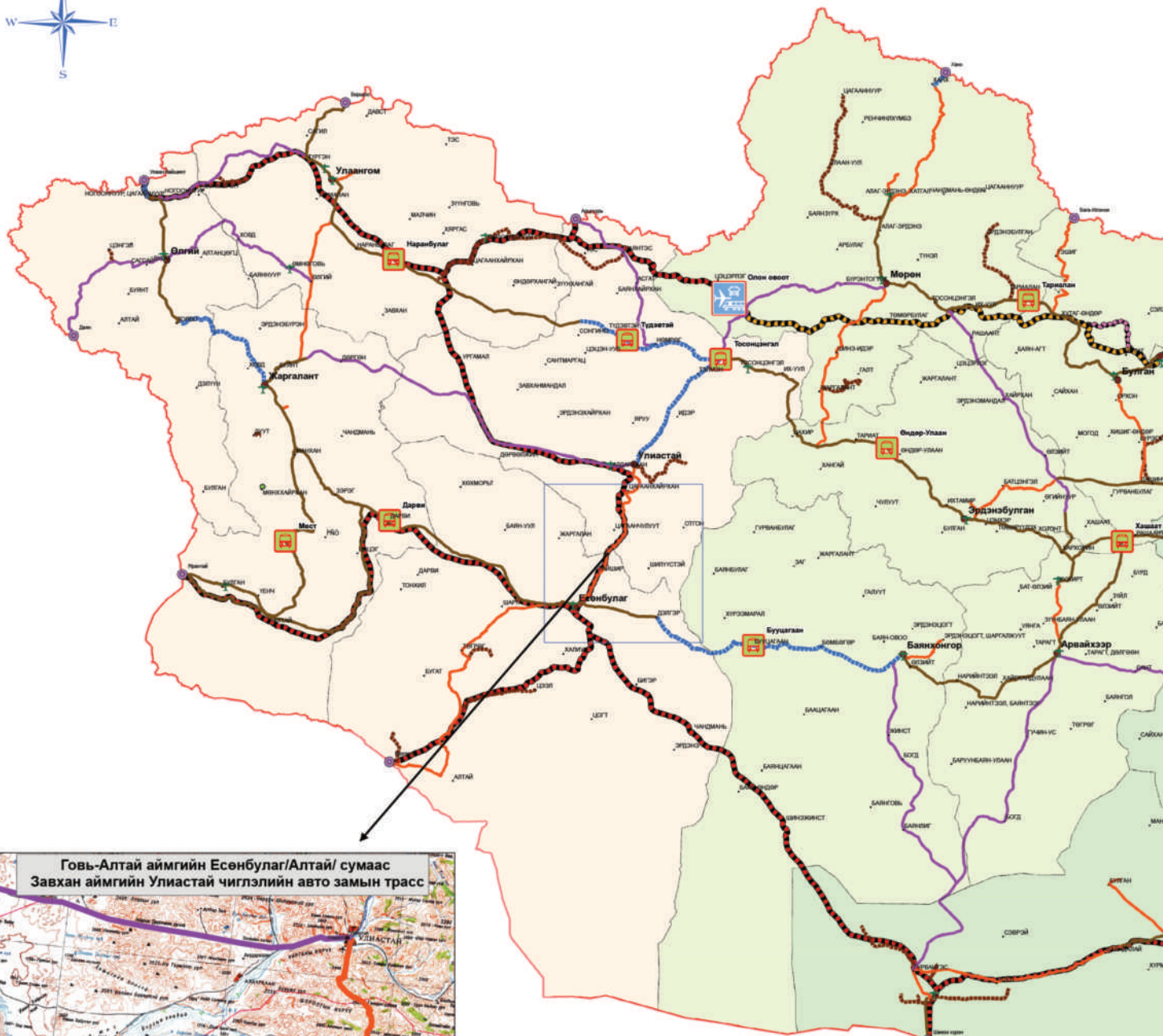
Уул уурхай, дэд бүтэц зэрэг хөгжлийн төслүүд зэрлэг амьтны тархац нутаг, холбоос нутгийг хамарч тэдгээрийн нүүдэллэх, шилжих хөдөлгөөн, үржилд орох, төллөх, сүрэглэх зэрэг амьдрах орчны газар нутгийг таслах, дайжин дүрвэж хорогдох зэрэг сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа бөгөөд олзворын ангийн нөөцөд суурилсан аялал жуулчлалд ихээхэн сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа тул ангийн бүс нутагтай давхцал бүхий уул уурхайн лицензтэй газруудад судалгаа хийж салбар дундын зохицуулалт хийх арга хэмжээг төлөвлөсөн. /АМГТХЭГ-с 2018 оны 09 сарын 10-ний өдөр ирүүлсэн тоон зурагт үндэслэн тооцсон/

Ангийн бүс нутгийн уул уурхайн тусгай зөвшөөрөлтэй газартай давхцсан байдал

Аймаг сум	Ангийн бүсийн нэр	Талбай /га/	Үүнээс УУ-н лицензтэй давхцсан		
			Ашиглалтын	Хайгуулын	%
Баян-Өлгий Толбо	Сайр уул	23140.7		450.7	1.9
Ховд Уенч	Дунд бодонч	17870.9			
Ховд Алтай	Бодонч	83713.2	160.7	18152.6	21.9
Дорноговь Хатанбулаг	Хутаг уул	82440.2	371.8	2809.4	3.9
Ховд Дуут	Балинч	12513.3		2168.8	17.3
Ховд Дуут	Ар хужирт	15458.9			
Ховд Мөст	Давст уул	6718.3			
Ховд Мөст	Баатар хайрхан	18095.6			
Ховд Цэцэг	Хажинга	33786.1			
Ховд Цэцэг	Их бэлчир	13425.4	456.6	2082.8	18.9
Баян-Өлгий Булган	Индэрт	31990.7		3063.6	9.6
Баян-Өлгий Алтай	Цагаан уул	25567.5			
Баян-Өлгий Толбо	Хүнгүй нуруу	59340.1		3.4	0.01
Баян-Өлгий Сагсай	Арцат уул	10550.4		9709.4	92.0
Баян-Өлгий Бугат	Бахлаг	19154.4	351.2	1668.6	10.5
Баян-Өлгий Цэнгэл	Баян уул	12883.7			

Говь-Алтай Алтай	Аж богд	395985.1	340.8	121485.8	30.8
Баянхонгор Хүрээмарал	Чандмань марал	30867.5		22942.5	74.3
Баянхонгор Жаргалант	Далай хархан	17390.9			
Баянхонгор Жинст	Хавцгай	3693.6			
Баянхонгор Баацагаан	Улаан аргалант	11110.6			
Өвөрхангай Нарийнтээл	Тахилгат, Мандаа, Өшгөг	26339.2		1622.4	6.2
Баян-Өлгий Толбо	Зурхайчын нуруу	20019.5			
Баян-Өлгий Булган	Улаагчин	39881.0			
Баян-Өлгий Улаанхус	Баянзүрх	37451.5			
Баян-Өлгий Бугат	Төмөрт	21020.6			
Баян-Өлгийн Буянт	Эзэрлэг	36969.3		19308.7	52.2
Баян-Өлгий Дэлүүн	Ахуунт	42043.6		454.5	1.1
Ховд Мөст	Баатарын нуруу	39545.4			
Ховд Цэцэг	Харнууд, Олон хөтөл	45307.3		14149.5	31.2
Хэнтий Дэлгэрхаан	Дэлгэрхаан	49968.9	25.4		0.1
Хэнтий Баянмөнх	Язаарын уул, Салхит	33215.8			
Архангай Хашаат	Их номгон	8492.7			
Сүхбаатар Түвшинширээ	Дэлгэрхаан	50636.7		21327.8	42.1
Сүхбаатар Баяндэлгэр	Буйлс-Нүдэн	119913.7			
Говьсүмбэр Сүмбэр	Хээнцийн уул, Сүмбэр	56385.6		6146.4	10.9
Баянхонгор Галуут	Булагийн нуруу	24650.5	69.5	14707.2	59.9
Баянхонгор Өлзийт	Баян бийр	22182.6			
Баянхонгор Жинст	Жинст хайрхан	20861.5			
Баянхонгор Богд	Ар хуурай, Дулаан	26741.0			
Баянхонгор Баянцагаан	Баянцагаан	10699.3		874.9	8.2
Дундговь Гурвансайхан	Гурвансайхан	50172.1	75.3	5798.6	11.7
Дорноговь Өргөн	Аргалын уул	64370.1		8727.2	13.6
Өвөрхангай Богд	Өөш манхан	41911.7			
Дорноговь Мандах	Таван баян	33041.6	4731.1	20223.5	75.5
Дорноговь Хөвсгөл	Олон овоот	24882.8	4234.8		17.0
Дорноговь Хатанбулаг	Хатны булаг	99589.4	275.9	13511.7	13.8
Завхан Шилүүстэй	Цахир, Мандалт	45740.2		3540.2	7.7
Төв Өндөрширээт	Уянга- Их зөөлөн-Бага зөөлөн	99284.5		8443.3	8.5
Төв Бүрэн	Бүрэнгийн нуруу	33259.4		2454.6	7.4
Төв Алтанбулаг	Алтанбулаг	148324.3			
Төв Баян-Өнжүүл	Хойд өнжүүл	5110.1			
Төв Баян-Өнжүүл	Ханан баян	108445.0	1497.0	1919.8	3.2
Төв Лүн	Хангай-Хушигийн нуруу	47355.8	140.6		0.3
Төв Өндөрширээт	Урд нуруу, Монгол элс	79865.8			
Баян-Өлгий Цэнгэл	Мухар	30243.3	705.9	87.1	2.6
Баян-Өлгий Булган	Жаргалант	22847.1	410.4	951.9	6.0
Архангай Ихтамир	Их тамир	66150.2			
Архангай Цэцэрлэг	Хонхорт	21465.4			
Хэнтий Өмнөдэлгэр	Тэнүүн	87060.3			
Хэнтий Цэнхэрмандал	Их буурал	28717.2			
Хэнтий Батширээт	Хавтгар	51723.0			
Хэнтий Батширээт	Навчит хайрхан	9814.8			
Хэнтий Батширээт	Улаан хөндий	44509.2			
Хэнтий Дадал	Цээнэтэй	13101.3			
Хэнтий Дадал	Агац гилбэр	27786.1			
Архангай Жаргалант	Хөндлөн уул	6855.0			
Архангай Төвшрүүлэх	Хойд овоо	5739.4			
Архангай Булган	Их ар	8398.9			
Хэнтий Цэнхэрмандал	Ногоон нуруу	52466.1	627.3	73.2	1.3
Хэнтий Өмнөдэлгэр	Элгэн жаргалант	139673.0	740.9	105.0	0.6
Хэнтий Биндэр	Биндэр	42681.0	480.7		1.1
Хэнтий Батширээт	Арангатай	6471.4	470.9		7.3
Хэнтий Батширээт	Гурван даваа	18806.9			
Хэнтий Батширээт	Ононгийн арал	4142.2			
Хэнтий Батширээт	Номгон	9419.4			
Дүн		3237446.7	16166.9	328965.3	10.7

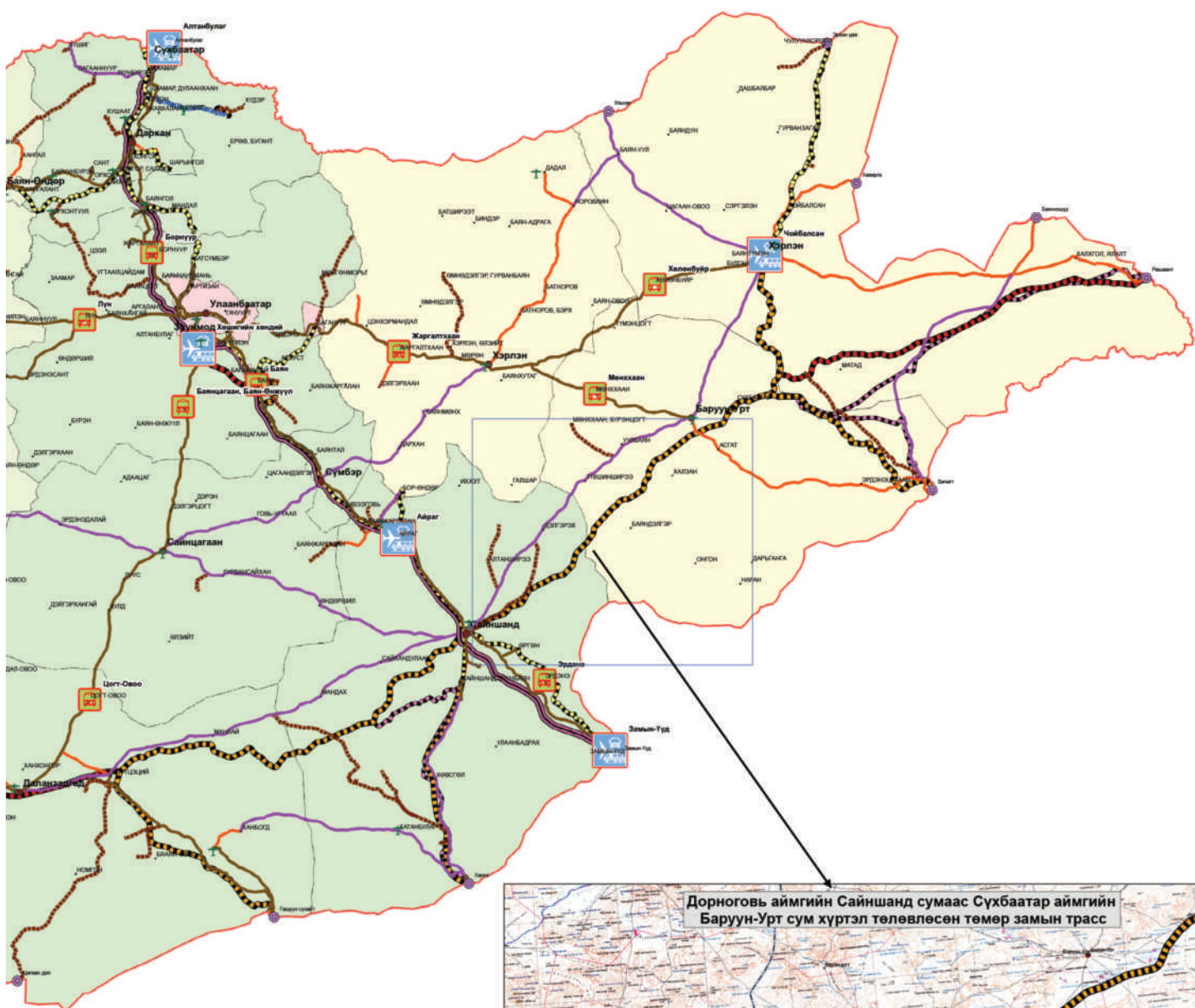

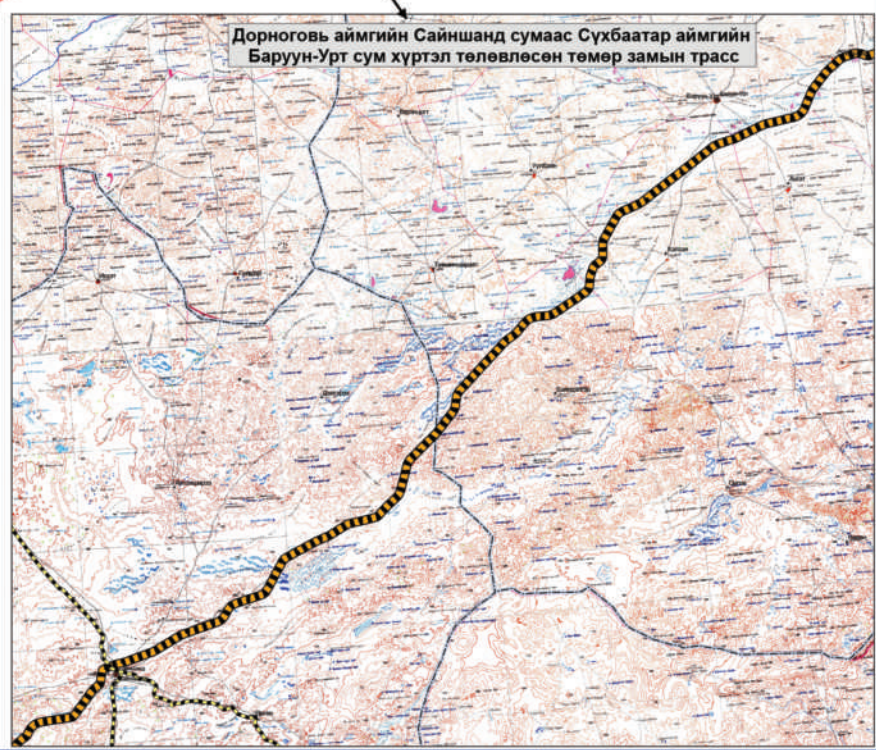
Таних тэмдэг

- Төлөвлөж буй тээвэр ложистикийн цогцолбор төв
- Төлөвлөж буй авто тээврийн үйлчилгээний цогцолбор төвүүд
- Сумын төв
- Аймгийн төв
- ◎ Хилийн боомт
- † Агаарын тээврийн зориулалтаар ашиглагдаж буй газрын байршил
- Улсын хил
- Аймгийн хил
- МУ-н хатуу хучилттай авто замын сүлжээ
- Одоо баригдаж байгаа хатуу хучилттай авто зам
- МУ-н төмөр замын сүлжээ
- 2016-2020 онд барихаар төлөвлөж буй хатуу хучилттай авто зам
- 2020 оноос хойш барихаар төлөвлөж буй хатуу хучилттай авто зам
- Төлөвлөж буй ОУ-н хурдны зам
- Төлөвлөж буй тусгай зориулалтын авто зам
- Төлөвлөж буй ЗГ-с трасс нь баталгаажсан төмөр зам
- Төлөвлөж буй төрөөс төмөр замын талаар баримтлах бодлогод тусгагдсан төмөр зам
- ТЭЗҮ хийгдсэн төмөр замын трасс /хувилбар/

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ /2018 - 2025 он/ Зам, тээврийн газрын УГЗБЕТ-ний схем зураг

- Эдийн засгийн бүсүүд**
- Төвийн бүс
 - Зүүн бүс
 - Баруун бүс
 - Хангайн бүс
 - Улаанбаатарын бүс

Дорноговь аймгийн Сайншанд сумаас Сүхбаатар аймгийн Баруун-Урт сум хүртэл төлөвлөсөн төмөр замын трасс

4. Зам, шугам сүлжээний газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ

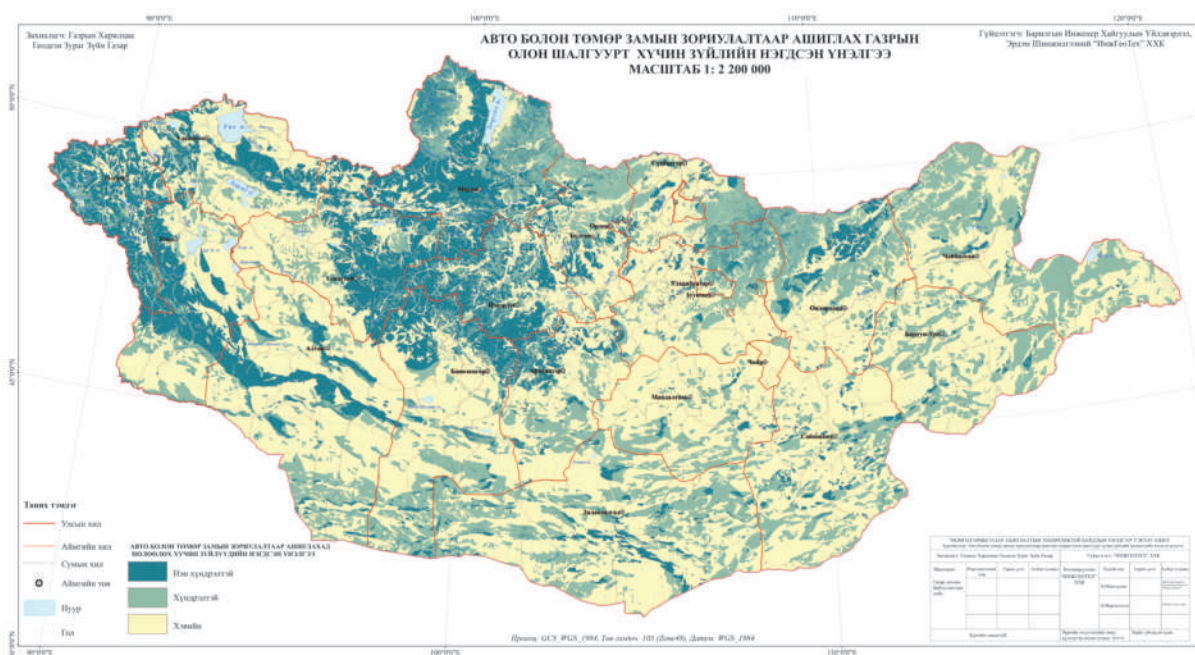
Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээгээр Монгол орны нийт нутаг дэвсгэрийн 23,6% нь авто болон төмөр замын зориулалтаар ашиглахад нэн хүндрэлтэй нөхцөлтэй, 27,5% хүндрэлтэй нөхцөлтэй, 48,9% хэвийн нөхцөлтэй гэсэн ерөнхий үнэлгээ гарч байна.

Авто болон төмөр замын зориулалтаар ашиглаж болох газрын нэгдсэн үнэлгээ

	Үнэлгээний зэрэглэл	Талбай, км ²	Эзлэх, %
1	Нэн хүндрэлтэй	369369,1	23,6
2	Хүндрэлтэй	431412,9	27,5
3	Хэвийн	765818,0	48,9

Газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн боловсруулсан замын сүлжээний газрын ГЗБЕТ нь Монгол улсад зам барьж байгуулах шийдэл гаргах, замын сүлжээний оновчтой байршил, замналыг тогтоох газар сонгох, зураг төсөл ТЭЗҮ боловсруулах, төсөвт өртгийг тооцох, шинжлэх ухааны туршилт-үйлдвэрлэл эрхлэх, зам арчлалтын төлөвлөлт, менежментийг хэрэгжүүлэхэд хөрөнгө оруулалтын төсөөллийг тооцоход суурь үндэслэл болж өгнө.

Авто болон төмөр замын зориулалтаар ашиглаж болох газрын нэгдсэн үнэлгээ

АВТО ЗАМЫН ТЭЭВРИЙН САЛБАРТ

Монгол Улсын зам, тээврийн сүлжээний өнөөгийн байдал

Монгол улс хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдэд тусгагдсан зорилтуудыг хэрэгжүүлэхийн тулд авто замыг хөгжүүлэхэд оруулсан гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг үр дүнтэй ашиглах, Азийн авто замын сүлжээнд аль болох түргэн холбогдох асуудалд сүүлийн жилүүдэд онцгой анхаарч авто замын сүлжээ хурдацтай өргөжиж байна.

Монгол улсад улсын чанартай 12967км зам байгаа бөгөөд үүнээс 4333км нь олон улсын чанартай авто зам байна. Орон нутгийн чанартай 36540км замтай бөгөөд Үндэсний авто

замын сүлжээ 49507км байна. 2016 оны эцсээр хатуу хучилттай замын сүлжээ 6234.85 км болсон байна. Мөн баригдаж буй хатуу хучилттай авто зам 973.26км байна. /ЗТХЯ-с/

Монгол Улсын авто замын нягтрал

Эдийн засгийн бүс	Нийт нутаг дэвсгэр. кв.км	Хатуу хучилттай зам.км	Хатуу хучилттай замын нягтрал. км	
			1 кв.км	1000 кв.км
Нийт дүн	1564144.29	8804.1	0.0056	5.63
Баруун бүс	415254.00	2599.4	0.0063	6.26
Баян-Өлгий	45704.89	232.1	0.0051	5.08
Говь-Алтай	141447.67	339.3	0.0024	2.40
Завхан	82455.67	476.7	0.0058	5.78
Увс	69585.39	435.5	0.0063	6.26
Ховд	76060.38	1115.7	0.0147	14.67
Хангайн бүс	384421.30	1866.4	0.0049	4.86
Архангай	55313.82	437.8	0.0079	7.91
Баянхонгор	115977.80	282.0	0.0024	2.43
Булган	48761.53	397.5	0.0082	8.15
Өвөрхангай	62895.33	397.9	0.0063	6.33
Хөвсгөл	100628.82	298.9	0.0030	2.97
Орхон	844.00	52.2	0.0619	61.89
Төвийн бүс	473554.89	2766.2	0.0058	5.84
Дорноговь	109472.30	636.4	0.0058	5.81
Дундговь	74690.32	246.8	0.0033	3.30
Өмнөговь	165380.47	622.5	0.0038	3.76
Сэлэнгэ	41152.63	346.4	0.0084	8.42
Төв	74042.37	712.4	0.0096	9.62
Дархан-Уул	3275.00	104.6	0.0319	31.93
Говьсүмбэр	5541.80	97.2	0.0175	17.54
Зүүн бүс	286209.65	714.1	0.0025	2.50
Дорнод	123597.43	155.9	0.0013	1.26
Сүхбаатар	82287.16	212.1	0.0026	2.58
Хэнтий	80325.06	346.1	0.0043	4.31
Улаанбаатарын бүс	4704.45	858.0	0.1824	182.38

1. Уул уурхайн замуудыг нэмж тооцсон.

2. Зөвхөн Улаанбаатарын бүсэд хот суурин доторх хатуу хучилттай авто замыг нэмж тооцсон.

Замын нягтрал АНУ-д 1000 кв.км газарт 600км, Канад улсад 1000 кв.км газарт 300км, ОХУ-д 1000 кв.км газарт 60 км хатуу хучилттай зам тус тус ногдож байгаа бол Монгол улсад 1000 кв.км газарт 5.63 км хатуу хучилттай зам ногдож байгаа бөгөөд хоногийн дундаж эрчим нь доорх байдалтай байна.

Монгол Улсын авто замын сүлжээний эрчим /ЗТХЯ-с/

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Замын сүлжээний газрын кадастр хийх, замын доорх төрийн өмчийн газрыг эд хөрөнгийн хэлбэрт шилжүүлж үнэлэн хөрөнгийн бүртгэлд бүртгэх, замын үнэ цэнийг нэмэгдүүлж эдийн засгийн эргэлтэд оруулах асуудлыг шийдвэрлэх, Ашигт малтмал, газрын тосны тээвэрлэлт нь ихэнх тохиолдолд зам, шугам сүлжээний ангилалд шилжээгүй, зам баригдаагүй газраар тээвэрлэгдэж бэлчээрийн газрыг элэгдэл, эвдрэлд оруулж, хүрээлэнд буй орчинд сөрөг нөлөө үзүүлж цөлжилтөд нөлөөлж, иргэд, малчдын эрх ашгийг хөндсөн хэвээр байгаа боловч төрийн өмчийн газар, байгаль орчинд учруулсан хохирлын нөхөн төлбөрийн асуудал орхигдож байгаа асуудлыг шийдвэрлэх
- Нэгдүгээр үе шат 2017-2020: Нэн тэргүүн ээлжид хэвтээ тэнхлэгийн замын сүлжээг барьж дуусгаж аймгийн төвүүдийг хатуу хучилттай замаар нийслэлтэй холбох, ХАА-н бүтээгдэхүүний экспортын ойрын ирээдүй, зах зээлийн боломж, улс бүс нутгийн чанартай рашаан сувилал, аялал жуулчлалын зам тээврийн нөхцөлийг эн тэргүүнд сайжруулах хэрэгцээ, шаардлагыг харгалзан тусгай зориулалтын болон олон улсын болон улсын чанартай замуудыг барих
- Хоёрдугаар үе шат 2020-2024 он: Эдийн засгийн бүс, бүс хоорондын босоо тэнхлэгийн замыг барих ажлыг эрчимжүүлэх, бүс доторх болон бүс хооронд аймгийн төвүүдийг хатуу хучилттай замаар холбож, бүсүүдийн дотоод болон бүс хоорондын нийгэм, эдийн засгийн харилцааны таатай орчныг бүрдүүлэх, олон улс хоорондын зам тээврийн сүлжээтэй нэгдэж холбогдох, хил залгаа орнуудын бүс нутаг, мужуудтай хамтын ажиллагаа, зах зээлийн харилцаанд оролцох хилийн боомтуудыг ойролцоох аймаг, сумын төвүүд, хэвтээ босоо тэнхлэгийн замуудтай холбохоор төлөвлөв. /ЗТХЯ-тай хамтран боловсруулав/

Авто замын газрын төлөвлөлт

Улсын ГЗБЕТ-ний хэрэгжилтийн эхний үе шатанд баригдах авто зам

Авто замын чиглэл	Авто замын сүлжээгээр холбогдох замнал /холбогдох хот, суурин, ордууд, хатуу хучилттай замын нэр/	Замын ангилал, зориулалт	Хэрэгжих хугацаа	Хэмжээ /км/	Замын ангилалд шилжих газар. га
Олон улсын чанартай авто зам					
*Дорнод.Хэрлэн-Баянхошуу	Дорнод аймгийн төв Хэрлэн сум-Баянхошуу боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2016-2020	323	3230
*Дорнод.Хэрлэн сум-Хавиргын боомт	Хэрлэн сум-Хавиргын боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2016-2020	132	1320
*Хэрлэн-Эрээнцав	Дорнод аймгийн Хэрлэн сум-Энгэр шанд-Эрээнцав	Олон улсын чанартай авто зам	2016-2020	181	1810
*Даланзадгад-Шивээхүрэн боомт	Даланзадгад-Баяндалай-Гурвантэс-Шивээ хүрэн	Олон улс, улсын чанартай уурхай, аялал жуулчлалын зориулалттай авто зам	2016-2020	271	2710
*Баруун-Урт-Бичигт хилийн боомт	Баруун-Урт-Асгат-Эрдэнэцагаан-Бичигт хилийн боомтой холбох	Олон улсын чанартай авто зам	2016-2020	293	2930
*Хутаг-Өндөр-Бага-Илэнх боомт	Булган аймгийн Хутаг-Өндөр-Тэшиг-Бага-Илэнх боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2016-2020	138	1380
*Есөнбулаг-Бургастай	Есөнбулаг-Шарга-Төгрөг-Бугат-Бургастай боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2016-2020	331	3310
Төлөвлөж буй олон улсын чанартай авто замын дүн				1669	16690

Хэвтээ, босоо тэнхлэгийн улсын чанартай авто зам						
*УБ-Булган-Мөрөн	Дашинчилэн-Орхон сум-Булган аймгийн төв.	Хэвтээ чиглэлийн улсын чанартай авто зам	2016-2020	124	1240	
*Чойбалсан-Рашаант	Дорнод.Чойбалсан-Халхгол-Рашаант боомт	Хэвтээ тэнхлэгийн олон улсын болон улсын чанартай авто зам	2016-2024	Хэрлэн-Баянхошуу чиглэлийн замаас-153	1530	
*Ховд-Улаангом-Боршоо	Ховдын аймгийн Мянгад-Увс. Өлгий сум-Төв зам /шар бүрд/	Босоо тэнхлэгийн улсын чанартай авто зам	2016-2020	160	1600	
*Алтай-Улиастай	Говь-Алтай.Есөнбулаг-Завхан. Улиастай	Босоо тэнхлэгийн аймаг хоорондын улсын чанартай зам	2020-2024	186	1860	
*Мөрөн-Ханх хилийн боомт	Хатгал-Ханх	Босоо тэнхлэгийн олон улс, улс, тусгай зориулалтын/ аялал жуулчлал/ зам	2016-2020	180	1800	
*Тэрхийн цагаан нуур-Мөрөн	Тэрхийн цагаан нуур-Ороохын даваа-Жаргалант- Шинэ-Идэр-Мөрөн	Аялал жуулчлал, цаашдаа Ханхын хилийн боомттой холбох улсын чанартай авто зам.	2016-2020	217	2170	
Төлөвлөж буй улсын чанартай авто замын дүн				1020	10200	
Тусгай зориулалтын авто зам						
*УБ-Хөшигтийн хөндий	УБ-Хөшигтийн хөндий	улсын чанартай хурдны зам	2016-2020	23	230	
*УБ-Даланзадгад-Цогтцэций	Өмнөговь.Цогтцэций сумын төвийг Улаанбаатар Даланзадгадын төв замтай холбох.	Орд газрын тусгай зориулалтын авто зам	2016-2020	55	550	
*Хялганат-Эрдэнэт	Хялганат-Хангал-Эрдэнэт	Үйлдвэрийн тусгай зориулалтын авто зам	2016-2020	58	580	
*Дархан-Шарын гол	Дархан-Шарын гол	Уурхайн тусгай зориулалтын авто зам	2016-2020	48	480	
*УБ-Жанхай-Тойлогт	Хатгал-Жанхай-Тойлогт	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай авто зам	2016-2020	33	330	
*УБ-Өндөрхаан-Дадал	Хэнтий.Өндөрхаан-Батноров-Норовлин-Дадал	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай авто зам	2016-2020	250	2500	
*Зүүнбаян-Хамрын хийд	Сайншанд-Хамрын хийдийн замаас Зүүнбаян	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай авто зам	2016-2020	20	200	
Завхан.Улиастай-Отгонтэнгэрийн рашаан сувилал, амралт	Завхан.Улиастай-Отгонтэнгэрийн рашаан сувилал, амралт*	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2016-2020	85	850	
Алтай-Ховд	Алтай-Ховдын төв зам-Хар ус нуур*	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2016-2020	8	80	
Төлөвлөж буй тусгай зориулалтын авто замын дүн				2016-2020	580	5800
2016-2020 онд барихаар төлөвлөж буй авто замын нийт дүн				3269	32690	

Улсын ГЗБЕТ-ний хэрэгжилтийн хоёрдугаар үе шатанд баригдах авто зам*

Авто замын чиглэл	Авто замын сүлжээгээр холбогдох замнал. /холбогдох хот, суурин, ордууд, хатуу хүчилттай замын нэр/	Замын ангилал, зориулалт	Хэрэгжих хугацаа	Хэмжээ /км/	Замын ангилалд шилжих газрын хэмжээ,га
Олон улсын чанартай авто зам					
Алтанбулаг-Замын-Үүд	Алтанбулаг-Багахангай-Замын –Үүд	Олон улсын транзит тээврийн хурдны авто зам /хаалт хамгаалалттай/	2020-2024	997	9970
Өндөрхаан-Ульхан боомт	Өндөрхаан-Норовлин-Баян-уул-Ульхан боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2020-2024	72	720
Чойбалсан-Ульхан боомт	Чойбалсан-Баян-Уул-Ульхан боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2020-2024	240	2400
Өлгий-Даян боомт	Өлгий-Сагсай-Даян боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2020-2024	175	1750
Шаамар-Зэлтэрийн боомт	Шаамар-Зүүн бүрэн-Цагааннуур-Түшиг-Зэлтэрийн боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2020-2024	112	1120
Зүүнбаян-Ханги боомт	Зүүнбаян-Хөвсгөл-Хатанбулаг-Ханги боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2020-2024	225	2250
Ханбогд-Ханги боомт	Ханбогд-Хатанбулаг	Олон улсын чанартай авто зам	2020-2024	258	2580
Арвайхээр- Шивээ хүрэн боомт	Арвайхээр- Гучин-ус-Богд-Гурвантэс-Шивээ хүрэн боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2020-2024	424	4240
Баянхонгор- Шивээхүрэн боомт	Баянхонгор-Богд-Баянлиг-Гурвантэс-Шивээхүрэн боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2020-2024	285	2840
Цагааннуур-Улаангом	Цагааннуур- Улаан даваа-Улаангом	Олон улсын чанартай авто зам	2020-2024	193	1930
Улиастай-Арц суурь боомт	Завхан.Улиастай-Арц суурь боомт	Олон улсын чанартай авто зам	2020-2024	181	1810
Төлөвлөж буй олон улсын чанартай авто замын дүн			2020-2024	3162	31620
Улсын чанартай авто зам					
Мөрөн- Улиастай	Мөрөн-Дөрвөн замын уулзвар	Аймаг хоорондын улсын чанартай зам	2020-2024	238	2380
Улиастай-Ховд	Улиастай-Дөргөн-Мянгад	Аймаг хоорондын улсын чанартай зам	2020-2024	381	3810
Баруун-Урт- Чойбалсан	Баруун-Урт- Чойбалсан	Аймаг хоорондын улсын чанартай зам	2020-2024	183	1830
Сайншанд- Баруун-Урт	Сайншанд-Дэлгэрэх-Түвшинширээ-Уулбаян- Баруун-Урт	Аймаг хоорондын улсын чанартай зам	2020-2024	328	3280
Мандалговь- Арвайхээр	Мандалговь-Цагаан-Овоо нүүрсний уурхай-Эрдэнэдалай-Сант-Арвайхээр	Аймаг хоорондын улсын чанартай зам	2020-2024	282	2820
Мандалговь- Сайншанд	Мандалговь-Их газрын чулуу жуулчны бааз-Хөөтийн хонхорын нүүрсний уурхай-Өндөршил-Сайншанд	Аймаг хоорондын улсын чанартай зам	2020-2024	338	3380
Сүмбэр/Чойр/- Мандалговь	Сүмбэр/Чойр/-Шивээ-Овоо-Говь-Угтаал-Их газрын чулуу жуулчны бааз-Мандалговь	Аймаг хоорондын улсын чанартай зам	2020-2024	184	1840
Сүмбэр/Чойр/- Өндөрхаан	Бор-Өндөр-Дархан-Баянмөнх-Өндөрхаан	Аймаг хоорондын улсын чанартай зам	2020-2024	225	2250
УБ-Мөрөн	Хөвсгөл.Тосонцэнгэл-Архангай. Өгийнуур	Аймаг хоорондын улсын чанартай зам	2020-2024	263	2630
Төлөвлөж буй улсын чанартай авто замын дүн			2020-2024	2422	24220

Тусгай зориулалтын авто зам					
Өгийнуур-Их тамир	Өгийнуур-Батцэнгэл	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	103	1030
Хужирт-Арвайхээр	Хужирт-Арвайхээр	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	66	660
Тавантолгой- Сайншанд	Цогтцэций-Манлай-Мандах-Сайхандулаан- Сайншанд	Үйлдвэр, уурхайн тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	474	4740
Баян-Өлгий-Хар тарвагатайн нүүрсний уурхай	Баян-Өлгий-Увс.Ховд-Өмнөговь-Өлгий сум	Үйлдвэр, уурхайн тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	204	2040
*Даланжаргалан-Бор-Өндөр	Даланжаргалан-Бор-Өндөр	Үйлдвэр, уурхайн тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2016-2020	45	450
Хэнтий.Цэнхэрмандал-Хөх нуур	Хэнтий. Цэнхэрмандал-Хөх нуур	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2016-2024	32	320
Өмнөговь,Даланзадгад-Баянзаг	Өмнөговь. Даланзадгад-Баянзаг	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2016-2020	102	1020
Жаргалтхаан-Аварга тосонгийн рашаан	Хэнтий. Жаргалтхаан-Аварга тосонгийн	Улс, бүсийн чанартай рашаан сувиллын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2016-2020	41	410
Архангай.Цэцэрлэг-Шивэрт	Архангай. Цэцэрлэг-Шивэрт	Улс, бүсийн зэрэглэлтэй рашаан сувиллын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	23	230
Даланжаргалан-Халзан уулын рашаан	Дорноговь. Даланжаргалан-Халзан уулын рашаан	Улс, бүсийн зэрэглэлтэй рашаан сувиллын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	49	490
УБ-Босго тэнгэрийн даваа	УБ-Багануур-Босго тэнгэрийн даваа	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	108	1080
Төв зам-Шаргалжуут	Төв зам-Шаргалжуут	Улс, бүсийн зэрэглэлтэй рашаан сувиллын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	51	510
Мөрөн-Цагааннуур сум	Мөрөн-Хатгалын замаас-Цагааннуур сумын төв	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	201	2010
Өлгий-Даянгийн боомт	Өлгий-Даянгийн боомтын замаас-Цэнгэл сумын төв	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	16	160
Хэрлэн-Эрээнцав	Хэрлэн-Эрээнцавын замаас-Утаат минчүүр /байгалийн уурын рашаан	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	10	100
Тэрхийн цагаан нуур-Жаргалант	Хөвсгөл.Жаргалант-Галт-Салбарт / Рашаан	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам /	2020-2024	65	650

Ховд-Дуут	Дуут сум-Нэвт рашаан	Улс, бүсийн зэрэглэлтэй рашаан сувиллын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	10	100
Улаангом-Увс нуур	Улаангом-Увс нуур	Аялал жуулчлалын тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	27	270
Оюу толгой-Ханбогд	Оюу толгой-Ханбогд	тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	36	360
Бичигт боомт-Баянхошуу боомт	Бичигт боомт-Баянхошуу боомт	тусгай зориулалтын улсын чанартай зам	2020-2024	345	3450
Төлөвлөж буй тусгай зориулалтын авто замын дүн				2008	20080
2020-2024 онд барихаар төлөвлөж буй авто замын нийт дүн				7592	75920

Улсын ГЗБЕТ-ний хэрэгжилтийн үе шатанд уул уурхай, ХАА-н хөгжлийг дэмжих чиглэлээр баригдах шаардлагатай тусгай зориулалтын авто замууд

Аймаг, сум	Авто замын сүлжээтэй холбогдох замнал /холбогдох хот, суурин, ордууд, хатуу хучилттай замын нэр/	Тусгай зориулалтын чиглэл	Хэмжээ /км/	Замын ангилалд шилжих газар. га
Дорноговь аймгийн Мандах, Хатанбулаг	Цагаан суварга-Ханги	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих, байгаль орчныг хамгаалах	167.93	1679.3
Өмнөговь аймгийн Гурвантэс	Торомхон-Гурвантэс-Шивээхүрэн	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	82.05	820.5
Говь-Алтай аймгийн Бугат	Хиагтын сэврээ-Бургастай	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	37.25	372.5
Увс аймгийн Бөхмөрөн	Хотгорын уурхай-Бөхмөрөн-Өлгий	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	37.03	370.3
Говь-Алтай аймгийн Төгрөг	Хүрэн-Төгрөг-Бургастай	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	34.58	345.8
Дундговь аймгийн Гурвансайхан	Хар тойром-Гурвансайхан-Мандалговь	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	26.57	265.7
Сүхбаатар аймгийн Мөнххаан, Түвшинширээ	Бүрэнцогт-Өлзийт-Уулбаян	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	57.18	571.8
Төв аймгийн Баянжаргалан	Төгрөг-Баян	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	29.21	292.1
Төв аймгийн Баян	Цайдам-Баян-Шивээ овоо	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	24.30	243.0
Дундговь аймгийн Баянжаргалан	Өвдөг худаг-Даланжаргалан	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	40.95	409.5
Дорноговь аймгийн Даланжаргалан	Даланжаргалан-Бор-Өндөр	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	45.51	455.1
Өмнөговь аймгийн Баян-Овоо	Цант-Цогтцэций Гашуунсухайтын зам	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	50.79	507.9
Дорноговь аймгийн Алтанширээ	Эрдэнэцогт-Алтанширээ-Сайншанд	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	69.28	692.8

Дорноговь аймгийн Даланжаргалан	Билүүт-Даланжаргалан	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	11.69	116.9
Дорноговь аймгийн Даланжаргалан	Алаг толгой-Даланжаргалан	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	23.33	233.3
Говь-Алтай аймгийн Цээл	Таяннуур-Бургастай	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	87.53	875.3
Сэлэнгэ аймгийн Зэлтэр сум	Улаан овоогийн уурхайгаас-Зэлтэр боомт ЗТХ-н сайдын 2015.01.16/16 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	18.5	185,0
Дорноговь аймгийн Дэлгэрэх	Чандмань уулын уурхай-Сайншанд/ЗТХ-н сайдын 2017.05.10-н 92 дугаар тушаал, Засгийн газрын 317 дугаар тушаалаар концессын эрх олгосон/	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	131.7	1317,0
Дорноговь аймгийн Мандах сум	Мандах нуурын уурхайгаас Таван толгой-Ханги чиглэлийн замруу ЗТХ-н сайдын 2012.06.22/187 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	69.8	698
Дорноговь аймгийн Хөвсгөл сум	Айлбаянгийн уурхайгаас-Ханги боомтын замруу ЗТХ-н сайдын 2014.10.25/285 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	61.9	619
Дорноговь аймгийн Хатанбулаг сум	Агар уулын уурхайгаас Таван толгой-Ханги чиглэлийн замруу ЗТХ-н сайдын 2012.05.30/158 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	13.9	139
Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сум	Баян-Ундрага уурхайгаас Нарийн сүхайд чиглэлийн замруу ЗТХ-н сайдын 2015.12.18/357 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	17.9	179
Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сум	Баянтэсийн уурхайгаас Нарийн сүхайд-Шивээ хүрэнгийн замруу ЗТХ-н сайдын 2018.02.21/28 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	32.9	329
Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сум	Хүрэн шандын уурхайгаас Нарийн сүхайд-Шивээ хүрэнгийн замруу ЗТХ-н сайдын 2014.09.02/206 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	14.6	146
Өмнөговь аймгийн Баян-Овоо сум	Цант уулын нүүрсний уурхайгаас Ухаа худаг-Гашуун сүхайд чиглэлийн замруу ЗТХ-н сайдын 2011.07.25/202 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	38.9	389
Өмнөговь аймгийн Цогтцэций	Таван толгой уурхайгаас-Шинээр нээгдэх Цагаан дэлийн хилийн боомт /ЗГ-ын 2017 оны 277-р тогтоолоор нэмсэн/	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	270	2700,0
Өмнөговь аймгийн Цогтцэций	Таван толгой уурхайгаас- Цагаан суварга-Ханги боомт /Засгийн газрын 317 дугаар тушаалаар концессын эрх олгосон/ 432км /үүнээс 140км Таван толгой-Сайншанд чиглэлийн замаас Цагаан суварга хүртэл/	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	140	1400,0
Өмнөговь аймгийн Ноён сум	Баруун ноён уул нүүрсний уурхайгаас Шивээхүрэн боомт /ЗТХ-н сайдын 357-р тушаал/	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	98.4	984,0
Өмнөговь аймгийн Ханхонгор сум	Баруун нарангийн уурхайгаас Ухаа худаг ЗТХ-н сайдын 2011.09.05/233 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	30.8	308
Дорнод аймгийн Халхгол сум	Ширэн-Овоогийн уурхайгаас Рашаант боомт ЗТХ-н сайдын 2018.02.27/31 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	6.8	68
Дорнод аймгийн Матад сум	Хөөтийн уурхайгаас Бичигт боомт ЗТХ-н сайдын 2015.11.25/316 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	177	1770

Төв аймгийн Баян сум	Төгрөг нуурын уурхайгаас Баян сум / Мааньт өртөө/ ЗТХ-н сайдын 2011.03.17/78 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	64.5	645
Төв аймгийн Баян сум	Бөөрөлжүүтийн уурхайгаас Төгрөг нуурын уурхай-Баян сум чиглэлийн нүүрс тээврийн замруу ЗТХ-н сайдын 2012.01.13/17 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	24.1	241
Булган аймгийн Бүрэгхангай сум	Худаг байшинтын уурхайгаас Хар бухын гүүр ЗТХ-н сайдын 2011.04.05/105 тушаал	Уул уурхайн хөгжлийг дэмжих байгаль орчныг хамгаалах	74	740
Сэлэнгэ аймгийн Алтанбулаг	Хонд- Алтанбулаг	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	12.71	127.1
Төв, Борнуур	Сүжигт-Сумын төв	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	4.96	49.6
Төв, Борнуур	Өгөөмөр-сумын төв	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	20.52	205.2
Хөвсгөл, Эрдэнэбулган, Тариалан	Баянгол-Эрдэнэбулган сум-Тариалан сум-Төв зам	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	106.62	1066.2
Төв, Сэлэнгийн тариалангийн бүс	Төв аймгийн Баянчандмань сумаас Баянцогт, Угтаалцайдам, Цээл-Сэлэнгэ аймгийн Орхонтуул, Сайхан сумын төв	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	253.12	2531.2
Сэлэнгэ, Мандал, Зүүнхараа	Дарьт-Зүүнхараа-Баянгол	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	44.44	444.4
Сэлэнгэ, Хушаат	Хушаат-Бумбат-Дархан	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	44.85	448.5
Сэлэнгэ, Цагааннуур	Хялганат-Цагааннуур	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	111.58	1115.8
Сэлэнгэ, Хүдэр	Хүдэр-Ерөө	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	31.40	314.0
Хэнтий, Өмнөдэлгэр, Хэрлэн	Хурх-Өлзийт тосгон	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	103.92	1039.2
Дорнод, Чулуунхороот	Улз голын тариалангийн бүс-Чулуунхороот	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	58.64	586.4
Увс, Завхан тариалангийн бүс	Баянтэс-Тэс-Баруунтуруун-Цагаанхайрхан-Хяргас	ХАА-н хөгжлийг дэмжих	249.83	2498.3
Төлөвлөж буй уул уурхай, ХАА-н хөгжлийг дэмжих тусгай зориулалтын авто замын дүн			3153.47	31534.7

- Олон улсын болон улсын чанартай авто зам дагуух авто тээврийн үйлчилгээний цогцолборуудыг байгуулах. Үүнд:

Авто тээврийн үйлчилгээний цогцолбор, авто зам дагуух суурьшлын төсөөлөл

	Аймаг, Сум	Газрын нэр	Тайлбар	Хот суурин байгуулахад тохиромжтой байдал
1	Архангай Тариат	Чулуут гүүр	Хоногийн дундаж эрчим-909 машин жижиг суурьшил үүсэх боломжтой	Тохиромжтой
2	Баянхонгор Бууцагаан	Сумын төв	Сумын ГЗБТ-нд тусгаж хэрэгжүүлэх	
3	Дорноговь Хар айраг	Сумын төв	Сумын ГЗБТ-нд тусгаж хэрэгжүүлэх	
4	Дорноговь Эрдэнэ	Сумын төв	Сумын ГЗБТ-нд тусгаж хэрэгжүүлэх	
5	Дорнод Хөлөнбуйр	Сумын төв	Сумын ГЗБТ-нд тусгаж хэрэгжүүлэх	
6	Завхан Тосонцэнгэл	4-н замын уулзвар	Хоногийн дундаж эрчим Мөрөн-Улиастай-283 Тариат-Тосонцэнгэл-Нөмрөг-163 машин жижиг суурьшил үүсэх боломжтой	Тохиромжтой
7	Завхан Түдэвтэй	Агуйтын хөндий	Хоногийн дундаж эрчим-163 машин жижиг суурьшил үүсэх боломжтой	Хязгаарлагдмал тохиромжтой

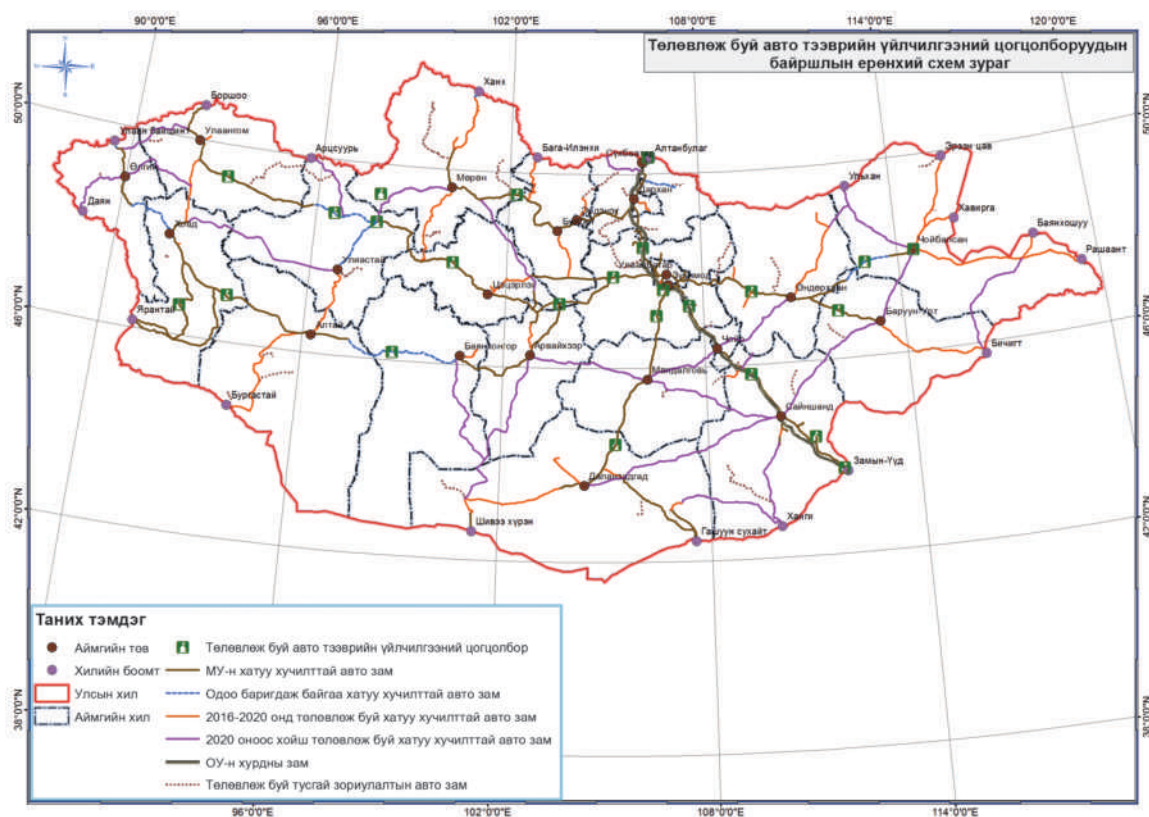

8	Архангай Хашаат Булган Рашаант	Тарнын гүүр / Хархорин, Арвайхээр салах үүлзвар/	Хоногийн дундаж эрчим 2745 машин цогцолбор байгуулснаар жижиг суурьшил үүсэх боломжтой	Тохиромжтой
9	Өмнөговь Цогт-Овоо	Сумын төв	Сумын ГЗБТ-нд тусгаж хэрэгжүүлэх	
10	Сүхбаатар Мөнххаан	Сумын төв	Сумын ГЗБТ-нд тусгаж хэрэгжүүлэх	
11	Төв Лүн	Сумын төв	Сумын ГЗБТ-нд тусгаж хэрэгжүүлэх	
12	Төв Баян	Сумын төв	Сумын ГЗБТ-нд тусгаж хэрэгжүүлэх	
13	Төв Баянцагаан	Дов	Хоногийн дундаж эрчим-3304 машин жижиг суурьшил үүсэх боломжтой	Хязгаарлагдмал тохиромжтой
14	Төв Борнуур	Урьхан	Хоногийн дундаж эрчим-6893 машин жижиг суурьшил үүсэх боломжтой	Тохиромжтой
15	Увс Наранбулаг	Хар тэрмис	Хоногийн дундаж эрчим-49 машин жижиг суурьшил үүсэх боломжтой	Хязгаарлагдмал тохиромжтой
16	Ховд Дарви	Сумын төв	Сумын ГЗБТ-нд тусгаж хэрэгжүүлэх	
17	Ховд Мөст	Баянзүрх бригад Бага улаан даваа	Хоногийн дундаж эрчим-244 машин жижиг суурьшил үүсэх боломжтой	Тохиромжтой
18	Хөвсгөл Тариалан	Навтгар уул орчим	Хоногийн дундаж эрчим-950 машин жижиг суурьшил үүсэх боломжтой	Тохиромжтой
19	Хэнтий Жаргалтхаан	Сумын төв	Сумын ГЗБТ-нд тусгаж хэрэгжүүлэх	

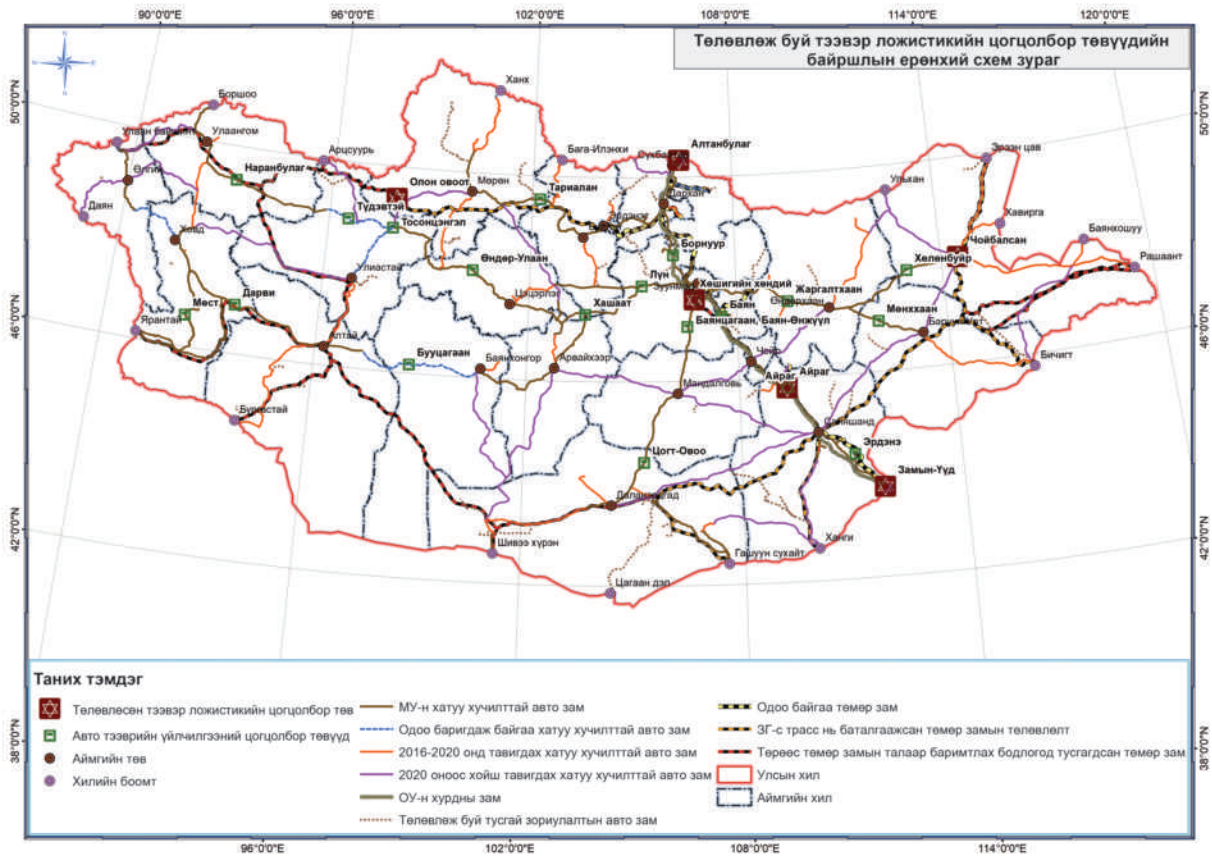
Төлөвлөж буй тээвэр ложистикийн төвүүд

№	Аймаг, Сум	Төслийн нэр
1	Дорноговь аймгийн Замын-Үүд сум	Замын-Үүд ложистикийн төв
2	Төв аймгийн Сэргэлэн сум	Хөшгийн хөндийн ложистикийн төв
3	Сэлэнгэ аймгийн Алтанбулаг сум	Алтанбулаг ложистикийн төв

Төлөвлөж буй авто тээврийн үйлчилгээний цогцолборуудын байршлын схем

Төлөвлөж буй тээвэр ложистикийн цогцолбор төвүүдийн байршлын схем

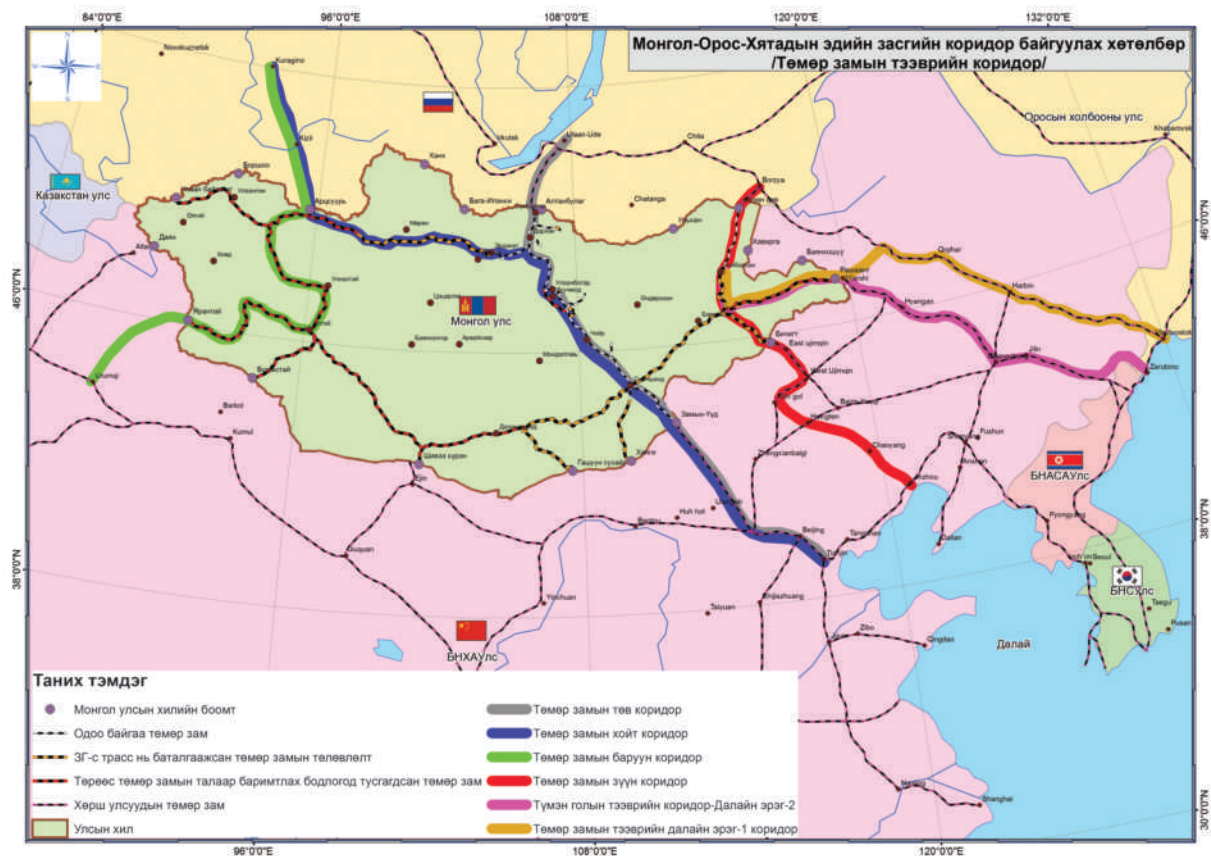

ТӨМӨР ЗАМЫН ТЭЭВРИЙН САЛБАРТ

Газарзүйн байршил, орон зайн хувьд эдийн засгийн баруун бүсийн зам тээврийн сүлжээг ОХУ, Хятад болон Дорнод Казахстаны аж үйлдвэржсэн, зах зээлийн багтаамж ихтэй муж, улсууд, хонь ямааны махны уламжлалт хэрэглээтэй Баруун өмнөд Ази, Ойрх Дорнод, Африк тивийн орнууд Зүүн өмнөд Европын улс орнуудтай гадаад эдийн засгийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлж аялал жуулчлалын зам тээврийн сүлжээний үйлчилгээ, эрдэс түүхий эд, мах махан бүтээгдэхүүн, боловсруулсан арьс шир, ноос, ноосон бүтээгдэхүүн экспортлох, үйлдвэрийн тоног төхөөрөмж, гуалин, модон бэлдэц импортлоход шаардагдах Мянганы замын баруун бүсийн хэвтээ, босоо тэнхлэгийн дагуух дамжин өнгөрөх /транзит/ тээвэр, ложистикийн үйлчилгээг нэвтрүүлж энэ бүсийн төвөөс алслагдсан байршлын эерэг нөхцөлийг давуу болгож болгон Торгоны замын коридортой холбон хөгжүүлж ашиглахаар төлөвлөв.

Эрдэнэт-Овоотын төмөр замыг барьж Овоотын коксжих нүүрсийг экспортлох, нүүрсний чанарыг сайжруулагчаар дотооддоо ашиглаж зам тээврийн нөхцөлийг бүрдүүлнэ. Одоогийн байгаа Замын-Үүд-Сүхбаатарын төмөр замын сүлжээг харгалзан ОХУ, БНХАУ-ыг холбосон дамжин өнгөрөх тээврийн хурдны галт тэрэгний давхар замыг барих. Энэ нь Олон улсын стандартад нийцсэн хатуу хучилттай авто замаас эдийн засгийн хувьд харьцангуй үр өгөөжтэй байх боломжтой.

Монгол-Орос-Хятадын эдийн засгийн коридор байгуулах хөтөлбөрийн төмөр замын коридор байгуулах төсөл

Төмөр замын газрын ГЗБ-ын төлөвлөгөөг боловсруулахдаа “Төрөөс төмөр замын тээврийн талаар баримтлах бодлого”, Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр, түүнийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө, Засгийн газрын тогтоолоор трасс нь батлагдсан замууд, салбар хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага болон бусад холбогдох байгууллагын саналыг харгалзан үзлээ.

Төмөр замын сүлжээний төлөвлөлтийн схем

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- “Төрөөс төмөр замын тээврийн талаар баримтлах бодлого”-ийн баримт бичигт тусгагдсан төмөр замуудын ТЭЗҮ боловсруулах, Зам шугам сүлжээний газрын ангилалд шилжих газарт ГЗБ хийх, Тусгай зориулалтын буюу томоохон үйлдвэр уурхай зэрэг тээвэр ихтэй бүтээн байгуулалтын төслүүдийн төмөр замыг барих,

“Төрөөс төмөр замын тээврийн талаар баримтлах бодлого” түүний хэрэгжилтийн байдлаас дүгнэлт хийхэд төмөр зам барих ажил ихээхэн хөрөнгө мөнгө, цаг хугацаа шаарддаг тул төлөвлөгөөний хугацаанд бүрэн хэрэгжих эсэх нь тодорхойгүй байна. Иймд төмөр замын ГЗБЕТ, схемийг тохиромжтой байдлын үнэлгээ, байр зүйн дунд масштабын зургийг ашиглан зураглаж, шаардлагатай зурвас газрын хэмжээг тодорхойлон, төмөр замын хөгжлийн хэтийн чиг хандлагыг үндэслэн төмөр замын бүтээн байгуулалт хийхэд шаардагдах газрыг тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн тооцоолж улсын тусгай хэрэгцээнд авахаар төлөвлөсөн.

ГЗБЕТ-нд төмөр замын зурвас газрын хэмжээ, трассын замналын схемийг одоо мөрдөж буй стандартын дагуу Сүхбаатар хотоос Замын-Үүд хүртэлх төмөр замын далангийн захаас хоёр тийш 60 метр байхаар тооцов, өртөө зөрлөг байгуулах газар нарийвчилсан зураг төсөл боловсруулах үе шатанд тодорхой болох тул тусгайлан тооцоогүй. Далангийн өргөний хэмжээг дунджаар 10 метрээр тооцов.

Төлөвлөсөн төмөр замын зурвас газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ

Д/д	Төмөр замын чиглэл	Эхлэх- төгсөх /км/	Тохиромжтой байдлын үнэлгээ				
			Замын доорх газар /га/ Нэн хүндрэлтэй	Хэвийн Хүнд-рэлтэй	Нэн хүнд- рэлтэй	Зурвас газар /га/ Хүнд-рэлтэй	Хэвийн
			Засгийн газрын тогтоолоор трасс нь батлагдсан төмөр зам				
		0-17	13.9			164.6	
		17-72		54.9			658.7
		72-99		27		324.4	
		99-120	20.9		250.7		
		120-211				1090.9	
		211-237		26			312.1
		237-296		58.8		706.5	
		296-317	21.1		253.4		
1	Өмнөговь, Цогтцэций, Таван толгой-Дорноговь, Сайншанд-Сүхбаатар, Баруун-Урт-Дорнод, Матад, Хөөт-Дорнод, Хэрлэн, Чойбалсан хот ЗГ-н 2016 оны 146 дугаар тогтоол	317-441 441-539 539-709 709-727 727-759 759-842 842-909 909-988 988-1074		124 169.7 32 67.1 84.9		1177.1 215.5 1000.4 950.9	1487.8 2036.1 384.4 804.2 1019.4
			Нийт 1074км замаас 42км нь буюу 3.9% нь нэн хүндрэлтэй, 472км нь буюу 43.9% нь хүндрэлтэй, 560км буюу 52.2% нь хэвийн нөхцөлтэй				
1.1	Өмнөговь, Цогтцэций, Таван толгой-Дорноговь, Сайншанд чиглэлийн замын 291 дэх км-ээс Зүүнбаян хүртэлх төмөр замын трассын хувилбар /124км/	1-32 32-42 42-62 62-90 90-124		10 20 28 34		120 336	384 240 408
			Нийт 124км замаас 38км нь буюу 30.6% нь хүндрэлтэй, 86км буюу 69.4% нь хэвийн нөхцөлтэй				
1.2	Дорнод, Хэрлэн, Чойбалсан хот-Эрээнцав боомт /Хуучин төмөр зам дагуу давхар замын трасс 227км/	0-20 20-45 45-75 75-227	20		240		
			Нийт 227км замаас 20км нь буюу 8.8% нь нэн хүндрэлтэй, 30км нь буюу 13.2% нь хүндрэлтэй, 177км буюу 78% нь хэвийн нөхцөлтэй				
2	Өмнөговь, Цогтцэций, Ухаа худаг-Өмнөговь, Ханбогд, Гашуун сүхйт боомт ЗГ-н 2014 оны 81 дугаар тогтоол	0-21 21-69 69-90 90-176 176-185 185-202 202-222 222-249	22.9	47.9		253.1	
			Нийт 249км замаас 71км нь буюу 28.5% нь хүндрэлтэй, 178км нь буюу 71.5% нь хэвийн нөхцөлтэй				
3	Дорнод, Матад, Хөөт-Сүхбаатар, Эрдэнэцагаан, Бичигт боомт ЗГ-н 2016 оны 146 дугаар тогтоол	0-72 72-177 177-228		72.4		1254.7	868 602.4

3.1	Нийт 228км замаас 141км нь буюу 46% нь хүндрэлтэй, 97км нь буюу 54% нь хэвийн нөхцөлтэй Дорнод,Магад,Хөөт-Сүхбаатар,Эрдэнэцагаан,Бичигт боомт /хувилбар-238км/	0-70	70	840
		70-211	141	1692
4	Нийт 238км замаас 141км нь буюу 59.2% нь хүндрэлтэй, 97км нь буюу 40.8% нь хэвийн нөхцөлтэй Орхон аймгийн Эрдэнэт хотоос Хөвсгөл аймгийн Цэцэрлэг сумын нутаг дахь Овоотын уурхай ЗГ-н 2016 оны 10 дугаар тогтоол	211-238	27	324
		0-58	58.3	700.4
		58-80	22	263.8
		80-95	14.7	176.7
		95-110	14.7	177
		110-317	206.6	2479.8
		317-368	50.8	610.4
		368-452	84	1008.7
		452-473	21	252
		473-504	31	372.2
4.1	Нийт 542км замаас 109км нь буюу 20.1% нь хүндрэлтэй, 433км буюу 79.9% нь хэвийн нөхцөлтэй Орхон аймгийн Эрдэнэт хотоос Хөвсгөл аймгийн Цэцэрлэг сумын нутаг дахь Овоотын уурхай ЗГ-н 2016 оны 10 дугаар тогтоол /ТЭЗҮ-гээр тогтоосон трассын өөрчлөгдсөн хувилбар 428+200 цэгээс 498+200 цэг хүртэл/	504-519	15.1	181.5
		519-542	21.9	264.3
		0-58	58	696
		58-82	24	288
		82-143	61	732
		143-148	5	60
		148-326	178	2136
		326-351	25	300
		351-464	113	1356
		464-482	18	216
5	Нийт 55.1км замаас 82км нь буюу 14.8% нь хүндрэлтэй, 464км буюу 84.2% нь хэвийн нөхцөлтэй Хандгайт өртөө-Төмөртэйн уурхай ЗГ 2015 оны 207 дугаар тогтоол Нийт 23км зам 100% хэвийн нөхцөлтэй	482-514	32	384
		514-529	15	180
		529-551	22	264
6	Нийт 232км замаас 77км нь буюу 33.2% нь хүндрэлтэй, 155км буюу 66.8% нь хэвийн нөхцөлтэй Улаанбаатар төмөр зам ХНН төлөвлөсөн төмөр замын санал	0-23	23	277
		0-89	88.4	1061.9
		89-139	50	600
		139-169	29.5	354.4
		169-196	27.2	326.1
6.1	Дорноговь,Сайншанд,Зүүнбаян-Ханги боомт /232/ Дорноговь,Сайншанд,Зүүнбаян-Ханги боомт хувилбар /250км/ Нийт 250км замаас 80км нь буюу 32% нь хүндрэлтэй, 170км буюу 68% нь хэвийн нөхцөлтэй	196-232	36.8	441.8
		0-91	91	1092
		91-146	55	660
		146-176	30	360
7	Бөөрөлжүүтийн нүүрсний уурхайн салбар зам/хувилбар1/ Нийт 27.1км зам 100% хэвийн нөхцөлтэй Бөөрөлжүүтийн нүүрсний уурхайн салбар зам/хувилбар2/ Нийт 25.1км зам 100% хэвийн нөхцөлтэй	176-201	25	300
		201-250	49	588
		27.1	27.1	326.8
		25.1	25.1	302.4

"Төрөөс төмөр замын тээврийн талаар баримтлах бодлого"-д батлагдсан төмөр зам									
8	"Богд хаан" төмөр зам /Хөшгийн хөндийн тээвэр ложистикийн төвтэй холбогдоно/	0-54				53.7			645.9
		54-85	31.4					377.2	
		85-118				32.3			389
Нийт 118км замаас 31км нь буюу 26.3% нь хүндрэлтэй, 87км буюу 73.7% нь хэвийн нөхцөлтэй									
9	Хөөт-Тамсагбулаг-Нөмрөг/Рашаант/ УБТЗ-н трасс/	0-74				74.1			890.4
		74-123	49.3					592.2	
		123-146				22.8			273.4
		146-343	197.1					2365.7	
		343-388				45.4			545.3
		388-398	10.1					120.9	
		398-410				10.8			130.3
Нийт 410км замаас 256км нь буюу 62.4% нь хүндрэлтэй, 154км буюу 37.6% нь хэвийн нөхцөлтэй									
10	Өмнөговь, Даланзадгад-Нарийн сухайт, Шивээхүрэн	0-94	94.7			47.3		1137	567.7
		94-142						122.2	
		142-152	10.2						260.5
		152-174				21.7		630.1	
		174-227	52.5					241.4	406.1
		227-260				33.8			174.7
		260-280	20.1						759.3
		280-295				14.5			820.3
		295-359	63.3						
		359-427				68.3			
Нийт 427км замаас 241км нь буюу 56.4% нь хүндрэлтэй, 186км буюу 43.6% нь хэвийн нөхцөлтэй									
11	Өмнөговь, Гурвантэс, Нарийн сухайт-Говь-Алтай, Есөнбулаг/Алтай хот/	0-52				52.1		918.4	178.4
		52-129	76.5					121.5	246.9
		129-144				14.8			367.5
		144-154	10.1					421.1	785.4
		154-175				20.5			2573.1
		175-206	30.6						192.8
		206-237				30.5			
		237-272	35.1						94.9
		272-337	7.3			65.4			220.8
		337-344							150.4
344-561				216.7			403.6		
561-573	12					144.3			
573-589				16.1					
Нийт 589км замаас 12км нь буюу 2.0% нь нэн хүндрэлтэй, 160км нь буюу 27.2% нь хүндрэлтэй, 417км буюу 70.8% нь хэвийн нөхцөлтэй									
12	Говь-Алтай, Есөнбулаг/Алтай хот/-Бургастайн боомт	0-8				7.9			94.9
		8-0-27	18.4					220.8	
		27-40				12.5			150.4
		40-74						403.6	
74-278				204.8			2459.1		
Нийт 278км замаас 34км нь буюу 12.2% нь нэн хүндрэлтэй, 19км нь буюу 6.8% нь хүндрэлтэй, 225км буюу 80.9% нь хэвийн нөхцөлтэй									
13	Говь-Алтай, Есөнбулаг/Алтай хот/-Ховд, Дарви, Хөшөөтийн уурхай-Ховд, Булган, Ярантайн боомт	0-11				10.5		126.2	
		11-0-18.0	7					84.2	3019.7
		18-270				251.6			107.5
		270-279	8.9					55.6	667.1
		279-335						639.6	
335-388	53.3						213.9		
388-406	17.8								

		406-527 527-585		120.3		711.1	1444
	Нийт 585км замаас 69км нь буюу 11.8% нь нэн хүндрэлтэй, 13км нь буюу 13.0% нь хүндрэлтэй, 75.2км буюу 75.2% нь хэвийн нөхцөлтэй		59.2 44.7			536.6	
		0-45					
		45-71		25.7			308.4
		71-85	13.7			165.1	
		85-117		31.7			380.2
		117-137	19.7		237.1		
		137-156		18.7			225.2
		156-185	29.4		352.5		
		185-200		14.6			175.1
		200-224	24.2		291		
		224-256		31.4			377.2
		256-283	26.9		322.7		
		283-465		181.7			2181.1
		465-486	20.9		251.4		
		486-597		111.1			1332.3
		597-633	35.6		426.9		
		633-725		91.7			1100.6
		725-792	66.6		799.8		
		792-862		70.1			840.8
		862-882	19.7		237.3		
		882-915		34.3			412
		915-921	7.3		88.7		
	Нийт 921км замаас 116км нь буюу 12.6% нь нэн хүндрэлтэй, 193км нь буюу 21.0% нь хүндрэлтэй, 612км буюу 66.4% нь хэвийн нөхцөлтэй						
		0-115	115.1		1381		
15	Увс.Цагаанхайрхан-Завхан.Арцсуурь боомт	115-161 161-172 172-179		45.2	133.4		537.2 91.7
	Нийт 179км замаас 126км нь буюу 70.4% нь нэн хүндрэлтэй, 53км буюу 29.6% нь хэвийн нөхцөлтэй						
		0-19	18.7		225.5		
		19-124		105.3			1264.2
		124-134	9.8		117.8		
		134-179		44.6			535.6
		179-185 185-197	5.8		70.3		146
	Нийт 197км замаас 35км нь буюу 17.8% нь нэн хүндрэлтэй, 162км буюу 82.2% нь хэвийн нөхцөлтэй						
	Зам тээврийн хөгжлийн яамнаас ирүүлсэн санал						
1	Дорноговь Алтанширээ суманд байгуулах газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн төмөр зам /Сайншанд Сумаас/ Алтанбулаг чөлөөт бүс ложистикийн төвийн төмөр зам /Сүхбаатар сумаас/				Нийт трассын урт 19км, ТБУ-р хэвийн нөхцөлтэй		
2					Нийт трассын урт 30км, ТБУ-р хэвийн нөхцөлтэй		
3	Баян зөрлөгөөс Налайхын барилгын материалын үйлдвэрлэл, технологийн парк хүрэх төмөр зам				Трассын урт 10км, мөн Налайхын төмөр замыг ашиглах боломжтой, ТБУ-р хэвийн нөхцөлтэй		
4	Эмээлтийн хөнгөн үйлдвэрийн үйлдвэрлэл, технологийн паркийн салбар төмөр зам				Богдхаан төмөр зам, Хөшгийн хөндийн ложистикийн төмөр замын асуудалтай хамтатган шийдвэрлэх боломжтой. Мөн одоогийн төмөр замаас салбарлах нөхцөлд трассын урт 6км бөгөөд ТБУ-р хэвийн нөхцөлтэй /газарт нь дахин төлөвлөлт хийх шаардлагатай/ Замын-Үүд өргөтгөх – 42,2 га		
5	Замын-Үүд өртөөг өргөтгөх, Замын-Үүд өртөөнд нарийн царигтай төмөр зам барих газрууд				Замын-Үүд өртөөнд нарийн царигтай төмөр зам барих – 12,27 га		

АГААРЫН ТЭЭВРИЙН САЛБАРТ

Агаарын тээврийн газар ГНС-н 2015 оны жилийн эцсийн тайлангаар 8890.27 га бөгөөд нэгдүгээр зэрэглэлийн “Чингис хаан” олон улсын буудал, хоёрдугаар зэрэглэлийн Увс, Ховд, Баян -Өлгий, Хөвсгөл, Баянхонгор, Өмнөговь, Дорнод аймгийн буудал, гуравдугаар зэрэглэлийн Завхан, Говь-Алтай, Өвөрхангай, Хэнтий, Сүхбаатар аймгийн буудал, дөрөвдүгээр зэрэглэлийн Ховдын Булган, Завханы Тосонцэнгэл, Хөвсгөлийн Хатгал, Өвөрхангайн Хархорин, Дундговийн Мандалговь, Булган аймгийн буудлууд тус тус үйл ажиллагаагаа явуулж байна.

Увс аймаг дахь Дэглий цагаан, Ховд аймаг дахь Ховд, Баян-Өлгий аймаг дахь Өлгий, Хөвсгөл аймаг дахь Өлгий, Баянхонгор аймаг дахь Баянхонгор, Дорнод аймаг дахь Чойбалсан, Говь-Алтай аймаг дахь Алтай, Өмнөговь аймаг дахь Даланзадгад, Ханбумбат, Овоот нисэх буудлуудын хөөрч буух хатуу хучилттай зурвастай бөгөөд бусад нисэх буудлууд хөөрч буух хайрган хучилттай зурвастай юм. Мөн 2017 онд Завхан аймаг дахь Доной нисэх буудлын аэродромыг хатуу хучилттай болгох ажил хийгдэхээр бэлтгэл ажил хийгдэж байна. Мөн ойрын жилүүдэд Ховд аймаг дахь Ховд нисэх буудлын ЗС ангиллын аэродромыг 4D, Өмнөговь аймгийн Даланзадгад нисэх буудлыг өргөтгөж 4E ангиллын олон улсын нөөц буудал, Хэнтий аймаг дахь Өндөрхаан нисэх буудлын шилжүүлж ЗС ангиллын хатуу хучилттай, Дорнод аймаг дахь Чойбалсан нисэх буудлын аэродромыг 4D ангиллын болгох ажлууд хийгдэхээр төлөвлөгдөн ажиллаж байна. 2010 оноос Улаанбаатар хотын Налайх дүүргийн нутаг дэвсгэрт бага оврын агаарын хөлөгт зориулагдсан хувийн хэвшлийн “Sky friends” нисэх буудал үйл ажиллагаагаа явуулж байна. /*Эх сурвалж: ЗТХ-н яам/

Агаарын тээврийн зориулалтаар ашиглагдаж буй газрууд /ГНСТ-2015/

Аймгийн нэр	Агаарын тээврийн газар, бүгд /ГНС-н 2012 оны эцсийн тайлангаар/	Үүнээс		Иргэний зориулалтаар ашиглагдаж буй нисэх буудлын нэр, байршил	Байршил	
		Нислэгийн аюулгүй байдлыг хамгаалах бүсийн газар	Барилга байгууламж, төхөөрөмжийн газар		Х	У
1	Архангай	30.0	29.5	0.5		101° 28' 55.166" E 47° 27' 49.756" N
2	Баянхонгор	59.1	58.3	0.8	Баянхонгор	100° 42' 35.545" E 46° 9' 35.602" N
3	Баян- Өлгий				Өлгий	89° 55' 31.336" E 48° 59' 24.265" N
4	Булган	155.0	143	12	Булган	103° 28' 38.143" E 48° 51' 18.202" N
5	Говь-Алтай	188.06	186.8	1.26	Алтай	96° 13' 16.659" E 46° 22' 39.243" N
6	Говьсүмбэр	0.0				
7	Дархан-Уул	0.0				
8	Дорнод	289.6	205.8	83.8	Чойбалсан	114° 38' 51.642" E 48° 8' 2.256" N
9	Дорноговь	3580.0	3577.0	3.0		110° 10' 30.008" E 44° 59' 5.51" N
10	Дундговь	46.7	45	1.7	Мандалговь	106° 16' 25.605" E 45° 43' 52.691" N
11	Завхан	64.0	56	8	Доной	96° 31' 35.633" E 47° 42' 38.248" N
12	Орхон	90.4	87.5	2.9		104° 08' 55.385" E 48° 59' 6.197" N
13	Өвөрхангай	257.9	257.9	-	Арвайхээр	102° 48' 8.134" E 46° 14' 45.909" N
					Хархорин	102° 46' 31.959" E 46° 55' 14.808" N
14	Өмнөговь	878.48	876.03	2.45	Даланзадгад	104° 22' 4.429" E 43° 36' 18.006" N
					Овоот	101° 19' 53.921" E 43° 0' 27.119" N
					Оюутолгой	106° 50' 17.044" E 43° 1' 11.760" N
15	Сүхбаатар	148.2	148.1	0.1	Баруун-Урт	113° 17' 37.310" E 46° 39' 32.581" N
16	Сэлэнгэ	78.08	78.08	0.0	Сүхбаатар	106° 29' 59.218" E 50° 16' 37.326" N

17	Төв	1205.0	1200.0	5.0	Хөшигт	106° 38' 23.900" E	47° 42' 10.504" N
18	Увс	332.1	330.6	1.5	Улаангом	92° 4' 45.987" E	49° 58' 11.733" N
19	Ховд	355.0	175.4	179.6	Ховд	91° 37' 35.937" E	47° 57' 19.010" N
					Булган сум	91° 35' 0.043" E	46° 6' 3.975" N
20	Хөвсгөл	151.1	149.5	1.55	Мөрөн	100° 5' 50.222" E	49° 39' 50.673" N
					Хатгал	100° 8' 6.355" E	50° 26' 31.688" N
21	Хэнтий	86.0	68	18	Өндөрхаан	110° 36' 33.069" E	47° 18' 16.180" N
					Дадал	111° 30' 46.839" E	49° 0' 44.643" N
22	Улаанбаатар	895.6	460.0	459.6	Улаанбаатар	106° 46' 2.711" E	47° 50' 45.103" N
23	Нийт дүн	8890.27	8108.51	781.76			

Мөн ИНД-139.7-ийн 5-д заасны дагуу үйлдвэрлэгчээс олгосон гэрчилгээнд заасан, 9-өөс дээш суудалтай агаарын хөлгөөр зорчигч тээврийн, тогтмол, шөнийн, сургалтын, шалгалтын нислэг үйлдэх аэродром мөн Орон нутгийн, улирлын чанартай үйл ажиллагаа явуулах аэродром, ерөнхий зориулалтын нисэхийн 180 хүртэлх хоногийн хугацаатай нислэгт аэродром Ерөнхий зориулалтын нисэхэд зориулагдсан нислэгийн зурвас, талбайнууд ашиглагдаж байна. /*Эх сурвалж: ЗТХ-н яам/

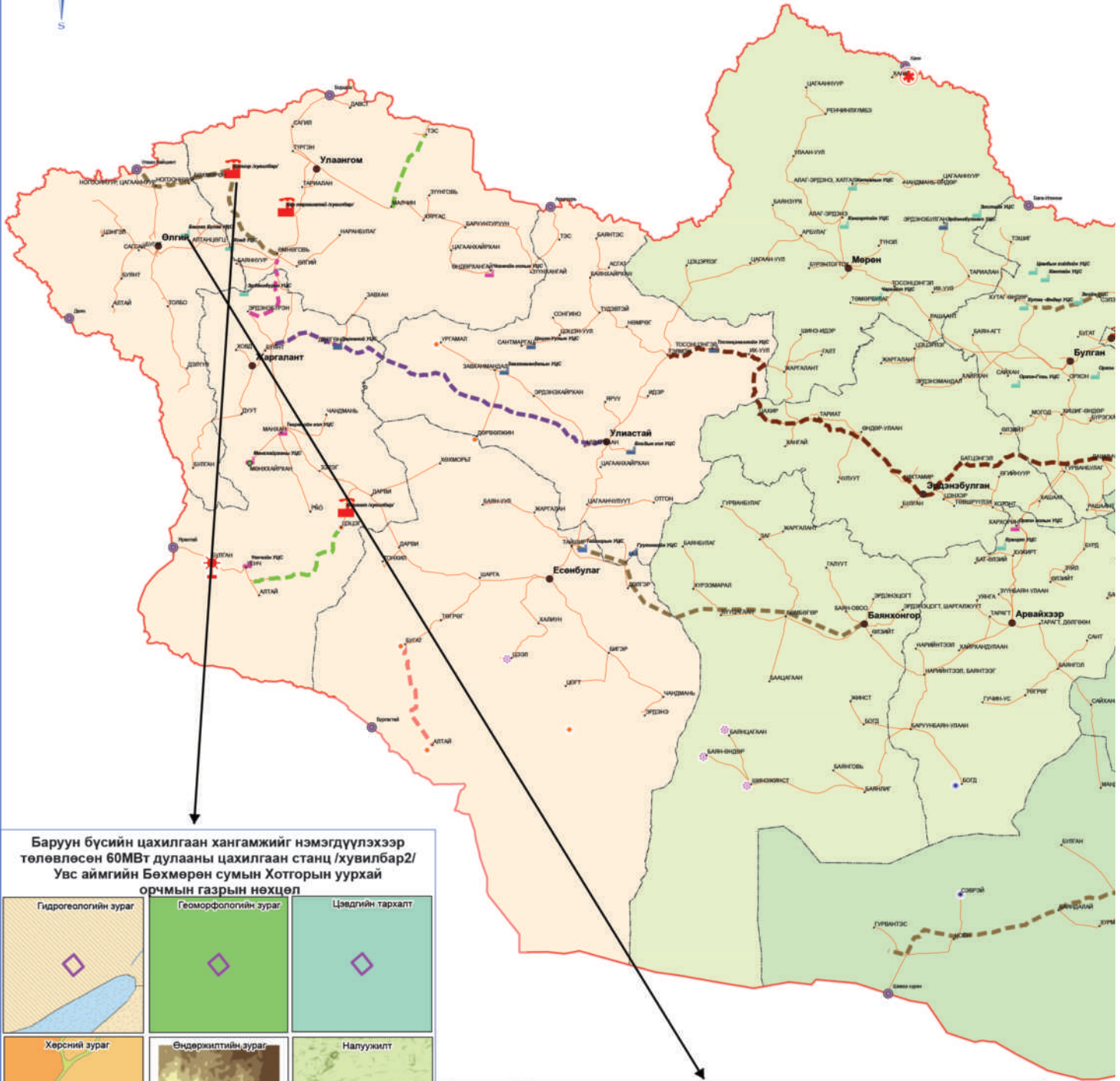
ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Нисэх буудлуудын аюулгүй бүсийн горим, нөхцөлийн үнэлгээ хийх, бүсүүдийн хил заагийг бүртгэлжүүлэх, Хориглох хязгаарлах нөхцөл зөрчигдсөн тохиолдолд газар чөлөөлөх, дахин төлөвлөлтийн төсөл хэрэгжүүлэх арга хэмжээг төлөвлөх.

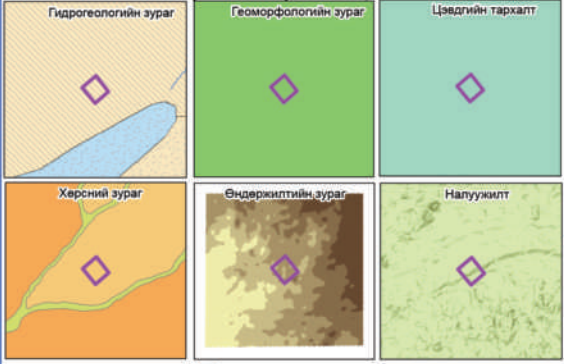
Сүүлийн жилүүдэд хувийн хэвшлийн байгууллагууд өөрсдийн үйл ажиллагааны цар хүрээг нэмэгдүүлэх болон цаг хугацааг хэмнэх үүднээс хувийн нисэх, буудал аэродромуудыг шинээр байгуулахаар санал хүсэлтээ ирүүлж байна. Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутагт Цагаан суваргын уурхайг түшиглэн аэродром байгуулахаар судалгаа хийгдэж байна. 4-н аймагт шинээр болон өргөтгөх нисэх буудал төлөвлөгдсөн байгаа бөгөөд газрын асуудал шийдэгдсэн. ЗТХЯ-с аюулгүй бүсийг тогтоон харьяа аймгийн газрын албанд хүргүүлсэн байна. Шинээр агаарын тээврийн зориулалтаар газар төлөвлөөгүй бөгөөд цаашид авиа химийн болон онцгой үүргийн хээрийн түр аэродромуудыг сумдуудад байгуулах хэрэгцээ гарах тохиолдолд аймгийн болон сумын газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд тусган шийдвэрлэх боломжтой байна.

Улсын газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд нисэх буудлуудын аюулгүй бүсийн горим, нөхцөлийн үнэлгээ хийх, бүсүүдийн хил заагийг бүртгэлжүүлэх, Хориглох хязгаарлах нөхцөл зөрчигдсөн газруудад газар чөлөөлөх, дахин төлөвлөлтийн төсөл хэрэгжүүлэх арга хэмжээг төлөвлөснөөс гадна одоо байгаа хээрийн түр аэродромуудыг бүртгэлжүүлэх арга хэмжээг төлөвлөсөн.

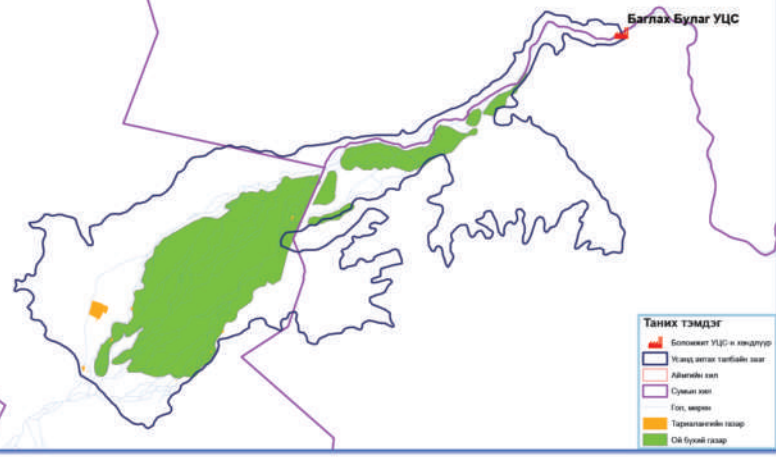
Баруун бүсийн цахилгаан хангамжийг нэмэгдүүлэхээр төлөвлөсөн 60МВт дулааны цахилгаан станц /хувилбар2/ Увс аймгийн Бөхмөрөн сумын Хотгорын уурхай орчмын газрын нөхцөл

Усан цахилгаан станцын байгуулах боломжийн талаар Оросын Hidroenergioproikt хүрээлэн болон Монгол улсын хөдөө аж ахуйн яамны 1960 онд хийсэн судалгаа Ховд гол-Баглахбулаг хөндлүүр, Баян-Өлгий аймгийн Ногооннуур, Алтанцөгц сум/

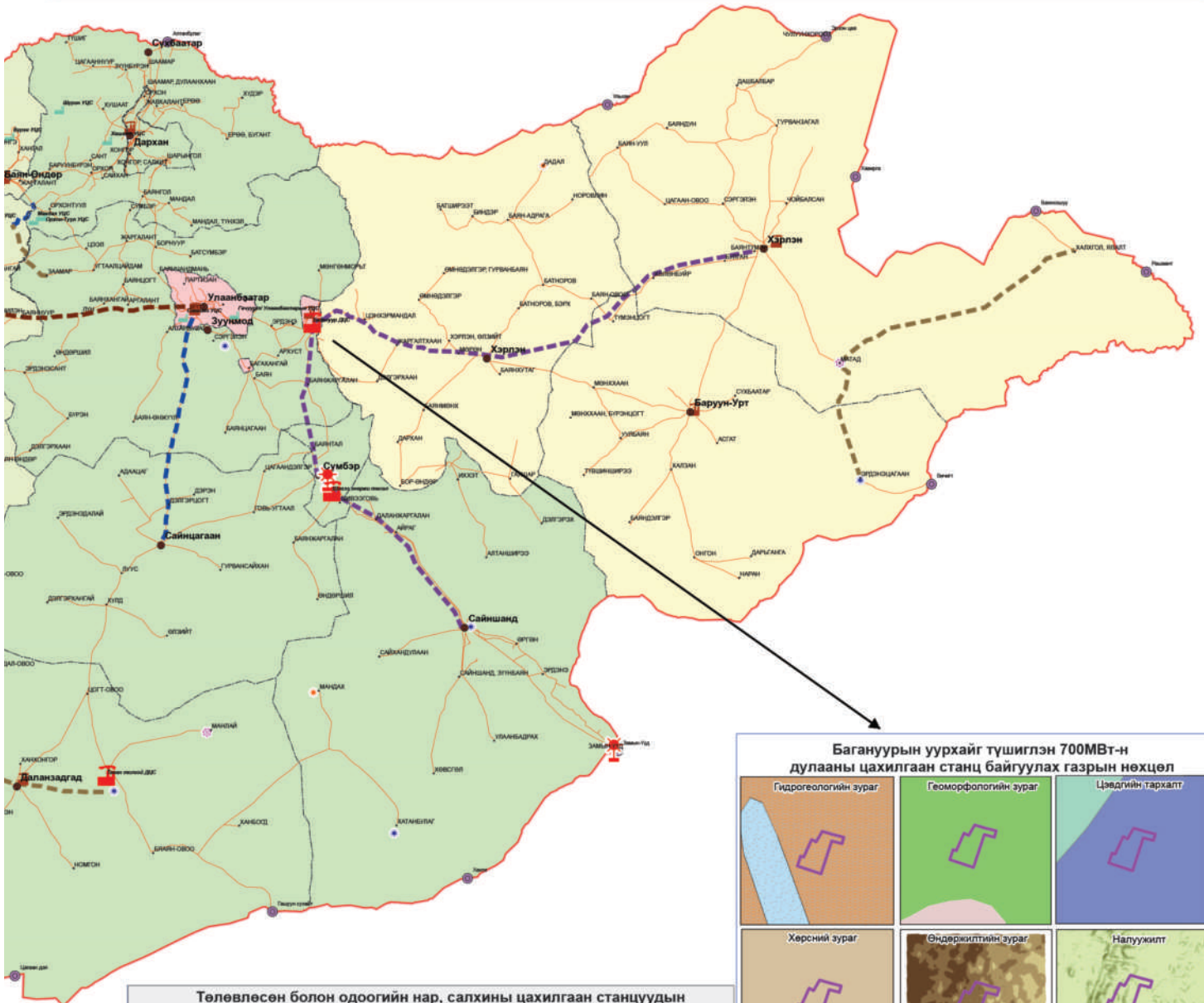
Газар ашиглалтын бадал 2017 оны санхүүгийн мэдээллийн дагууны зураг

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ /2018-2025 он/ Эрчим хүч үйлдвэрлэлийн зориулалттай газрын УГЗБЕТ-ний схем зураг

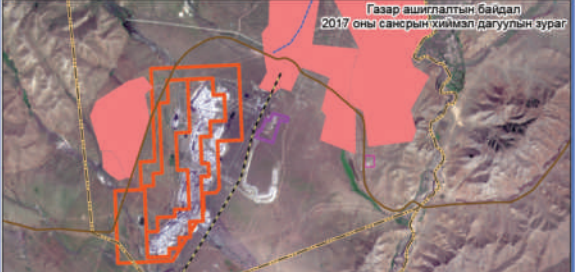
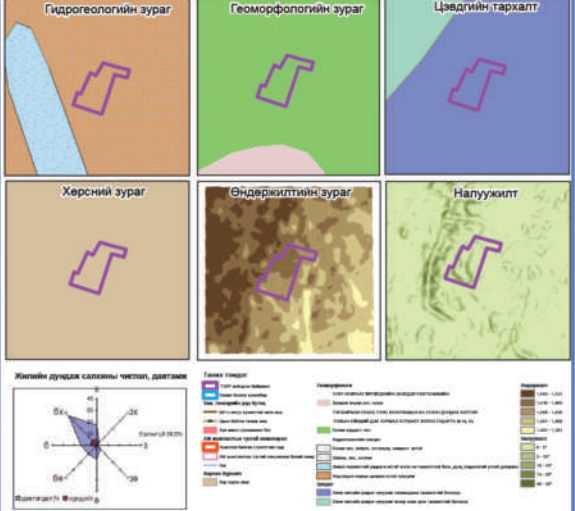
Таних тэмдэг

Төлөвлөж буй ДЦС	Ашиглаж байгаа ДЦС	Нар салхины хосолсон систем	Төлөвлөсөн тогтмол гүйдлийн ЦДАШ/+600кВ/ Эдийн засгийн бүсүүд
Аймгийн төв	Ажиллаж байгаа УЦС	Нарны цахилгаан станц	Төвийн бүс
Хилийн боомт	Улирлын чанартай ажиллаж байгаа УЦС	Салхины цахилгаан станц	Зүүн бүс
Сумын төв	Зогссон УЦС	Төлөвлөж буй нар салхины хосолсон систем	Баруун бүс
Улсын хил	УЦС байгуулах боломжтой байршлууд	Төлөвлөж буй салхины цахилгаан станц	Хангайн бүс
Аймгийн хил			Улаанбаатарын бүс
			Одоогийн цахилгаан дамжуулах сүлжээ

- #### Таних тэмдэг
Аймгийн төв	Нар салхины хосолсон систем	Төлөвлөсөн нар салхины хосолсон систем	Нар салхи хосолсон систем бирихэд тохиромжтой байдал
Хилийн боомт	Нарны цахилгаан станц	Төлөвлөсөн салхины станц	Нэн тохиромжтой
Сумын төв	Салхины цахилгаан станц		Тохиромжтой
Улсын хил			Хязгаарлагдмал тохиромжтой
Аймгийн хил			Тохиромжгүй

Багануурын уурхайг түшиглэн 700МВт-н дулааны цахилгаан станц байгуулах газрын нөхцөл

ШУГАМ, СҮЛЖЭЭНИЙ ЗОРИУЛАЛТТАЙ ГАЗАР

Түлш, эрчим хүчний нөөц бүхий газрын өнөөгийн байдал

Эрчим хүчний шугам сүлжээ, станцын газар ашиглалтын өнөөгийн байдал. /2016 оны газрын нэгдмэл сангийн ангиллын тайлангаас/

Эдийн засгийн бүсээр	Эрчим хүчний шугам, станцын эзлэх талбай, га
Нийт дүн	56666.56
Баруун бүс	7647.32
Баян-Өлгий	923.8
Говь-Алтай	1816.8
Завхан	762.05
Увс	2911.4
Ховд	1233.27
Хангайн бүс	13220.84
Архангай	1370
Баянхонгор	2036.4
Булган	2590.31
Өвөрхангай	3099.69
Хөвсгөл	3698.92
Орхон	425.52
Төвийн бүс	24248.43
Дорноговь	7346.69
Дундговь	2579.84
Өмнөговь	3356.15
Сэлэнгэ	4839.42
Төв	3747.08
Дархан-Уул	1116.44
Говьсүмбэр	1262.81
Зүүн бүс	10717.46
Дорнод	2803.99
Сүхбаатар	5195.12
Хэнтий	2718.35
Улаанбаатар	832.51
Эрчим хүчний нэгдсэн системээр	Эрчим хүчний шугам, станцын эзлэх талбай, га
Төвийн бүсийн нэгдсэн систем	37663.98
Алтай Улиастайн нэгдсэн систем	2578.85
Баруун бүсийн нэгдсэн систем	5068.47
Өмнөговь /ӨБНС/	3356.15
Зүүн бүсийн нэгдсэн сүлжээ	7999.11

Эрчим хүчний салбарын зориулалтаар ашиглагдаж буй газрууд нь талбайн хувьд бага жин дарах боловч ихээхэн хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийгдсэн газрууд тул үнэ цэнэ, ач холбогдол өндөртэй, нийгэм эдийн засгийн хувьд чухал үүрэг гүйцэтгэж буй газарт тооцогдоно. Зах зээлийн зарчмаар тус газрыг хөрөнгө оруулалттай уялдуулан үнэлж бүртгэх тогтолцоо одоогоор Монгол улсад хараахан бүрдээгүй байна. Иймд **эрчим хүчний зориулалтаар ашиглаж буй газрын кадастрыг нэвтрүүлж эд хөрөнгийн хэлбэрт шилжүүлэх, бүртгэх**, улмаар эргэлтэд оруулах нөхцөлийг бүрдүүлэх шаардлагатай байна.

Цахилгаан дамжуулах, түгээх шугам, дэд станцын тоо*

Хүчдэлийн түвшин	Төвийн бүс	Баруун бүс	Алтай Улиастайн нэгдсэн сүлжээ	Зүүн бүс	Өмнөговь	Нийт
Цахилгаан дамжуулах, түгээх шугамын урт /км-ээр/						
220 кВ	1279					1279
110 кВ	3491	797	437	882		5607
35 кВ	6289	927	986	973	434	9609
15-20 кВ	1867	983	951	546	167	4514
6-10 кВ	10380	1376	294	795	321	13166
0,22-0,4 кВ	7864	1241	371	301	913	10690
Дүн	31170	5324	3039	3497	1835	44865
Цахилгаан дамжуулах, түгээх дэд станцын тоо						
220 кВ	6					6
110 кВ	65	9	4	9		87
35 кВ	208	20	15	12	9	264
15-20 кВ	112	54	42	37	14	259
6-10 кВ	4253	430	173	198	160	5214
Дүн	4644	513	234	256	183	5830

*Эрчим хүчний статистик үзүүлэлтүүд 2017

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Эрчим хүч, холбоо мэдээллийн агаарын шугам бүхий газрын кадастр хийж шугам сүлжээний газрын мэдээллийн нэгдмэл, цогц сан байгуулах, холбоо мэдээллийн сүлжээ болон эрчим хүчний салбарын хэрэгцээний газрыг нэг ангиллаас нөгөө ангилалд шилжүүлж эрчим хүчний зориулалтаар ашиглуулахдаа Газрын тухай хуулийн 24.1, 25.1.5, 25.2-т заасны дагуу шийдвэрлэх төлөвлөлт, менежментийн нэгдмэл уялдаа бүхий тогтолцоотой болох,

Түлш, эрчим хүчний салбарыг газрын менежментийн бодлогоор дэмжих, салбар хоорондын зохицуулалтын механизмыг хэрэгжүүлэх, Газрын тухай хуулийн 4-дүгээр зүйлийн 4.1.1-д "Монгол Улсын газар нутаг салшгүй бүрэн бүтэн, газрын сан нэгдмэл байх;", 4.1.2-т "газар төрийн хяналт, хамгаалалтад байх;" 4.1.4-т "газрыг хуульд заасан нөхцөл, журмын дагуу үндсэн зориулалтаар нь үр ашигтай, зохистой эзэмших, ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх;" гэж тус тус заасны дагуу түлш, эрчим хүчний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь газрын харилцаа, ГЗБ-ын талаар газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагатай дараах чиглэлээр цаашид хамтран ажиллаж байхаар төлөвлөв. Үүнд:

1. Эрчим хүчний салбарын хүрээнд хэрэгжих төсөл, арга хэмжээг боловсруулж хэрэгжүүлэхдээ хамрагдах газрын хэмжээ, ангилал, зориулалт, нөхөн олговрын хэмжээг тооцох талаар хамтарч ажиллах. Энэ талаар газар зохион байгуулалтын ерөнхий болон тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөлтөд тусгуулж хэрэгжүүлж байх.
2. Эрчим хүчний салбарт ашиглагдаж буй газрын бүртгэл, кадастрын нэгдмэл мэдээллийн сан байгуулж ажиллах.
3. Эрчим хүчний салбарын газрыг түрээсийн харилцаанд шилжүүлэх, хуульд заасан үндэслэлээр эрх бүхий төрийн байгууллагын шийдвэрээр хөрөнгө оруулалтыг татах хэлцэл, барьцааны зүйл болгох.
4. Эрчим хүчний салбарын хэрэгцээнд газрыг нэг ангиллаас нөгөө ангилал руу шилжүүлж эрчим хүчний зориулалтаар эзэмших, ашиглах эрх үүсэх газар зохион байгуулалтын ажиллагааг хэрэгжүүлэх.

5. Эрчим хүчний салбарын хэрэгцээнд газрын ангилал, зориулалтыг өөрчлөхдөө хуульд заасны дагуу газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгаа хийх, нөхөн олговрын асуудлыг шийдвэрлэх, доройтсон газрын тооллого, бүртгэл хийх, газрыг нөхөн сэргээх ажлыг зохион байгуулах.
 6. Шаардлагатай газрыг улсын тусгай хэрэгцээнд авах.
- *ОХУ-ын цахилгаан системтэй заавал зэрэгцээ ажиллаж байгаа хамаарлыг багасгах, улмаар арилгахын тулд шинээр эрчим хүчний эх үүсвэрүүдийг байгуулах, Байгальд ээлтэй хямд эх үүсвэр сэргээгдэх эрчим хүчийг дэмжих арга хэмжээнүүдийг төлөвлөв. Үүнд:*

1. Хатуу түлшний нөөцөд тулгуурлах эрчим хүчний эх үүсвэрийн газрын ГЗБЕТ

Төслийн нэр	Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж	Улсын ГЗБЕТ-ний схемд тусгагдсан газрын ерөнхий хэмжээ
Таван толгой 450МВт ДЦС	Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сум	Хувилбар-1 160га Хувилбар-1 348га
Багануурын 700МВт ДЦС	Нийслэлийн Багануур дүүрэг	127га
Шивээ энерги төсөл /ДЦС/	Говьсүмбэр аймгийн Шивээговь, Сүмбэр сум	510га
Тэвшийн говийн ДЦС	Дундговь аймгийн Сайнцагаан сум	95га
Баруун бүсэд 60 МВт-ын ДЦС /3 хувилбар/	Увс аймгийн Бөхмөрөн сум /Хотгорын уурхай/	35га
	Ховд аймгийн Дарви сум /Хөшөөтийн уурхай/	30га
	Увс /Хар тарвагатайн уурхай/	27га

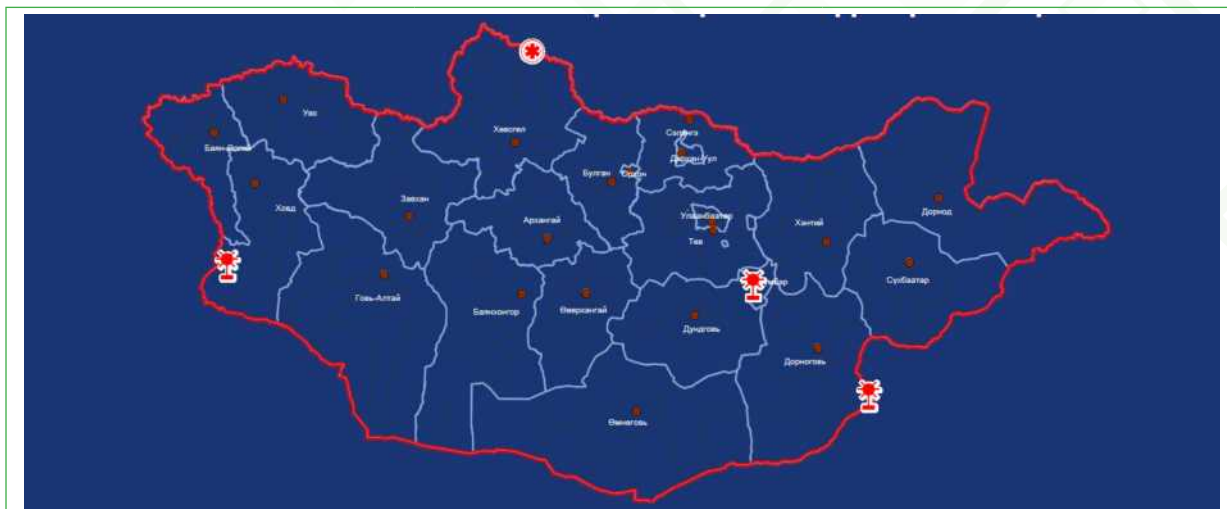

2. Сэргээгдэх эрчим хүчний нөөц бүхий газрын ГЗБЕТ

Нар, салхины эрчим хүчний нөөц бүхий газарт төлөвлөсөн сэргээгдэх эрчим хүчний байгууламж

Төслийн нэр	Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж	Улсын ГЗБЕТ-ний схемд тусгагдсан газрын ерөнхий хэмжээ
Замын-Үүдийн нар салхины хосолсон систем	Дорноговь Замын-Үүд	203га
Шивээ энерги төслийн нар салхины хосолсон систем	Говьсүмбэр аймгийн Шивээговь, Сүмбэр сум	Нар-135га Салхи-660га
Баруун бүсийн ЭХС, Алтай өвөр говийн 3 сумын нар салхины хосолсон систем	Ховд аймгийн Булган сум	СЦС-195га НЦС-120га
Ханх салхин ЦС	Хөвсгөл аймгийн Ханх сум	183га

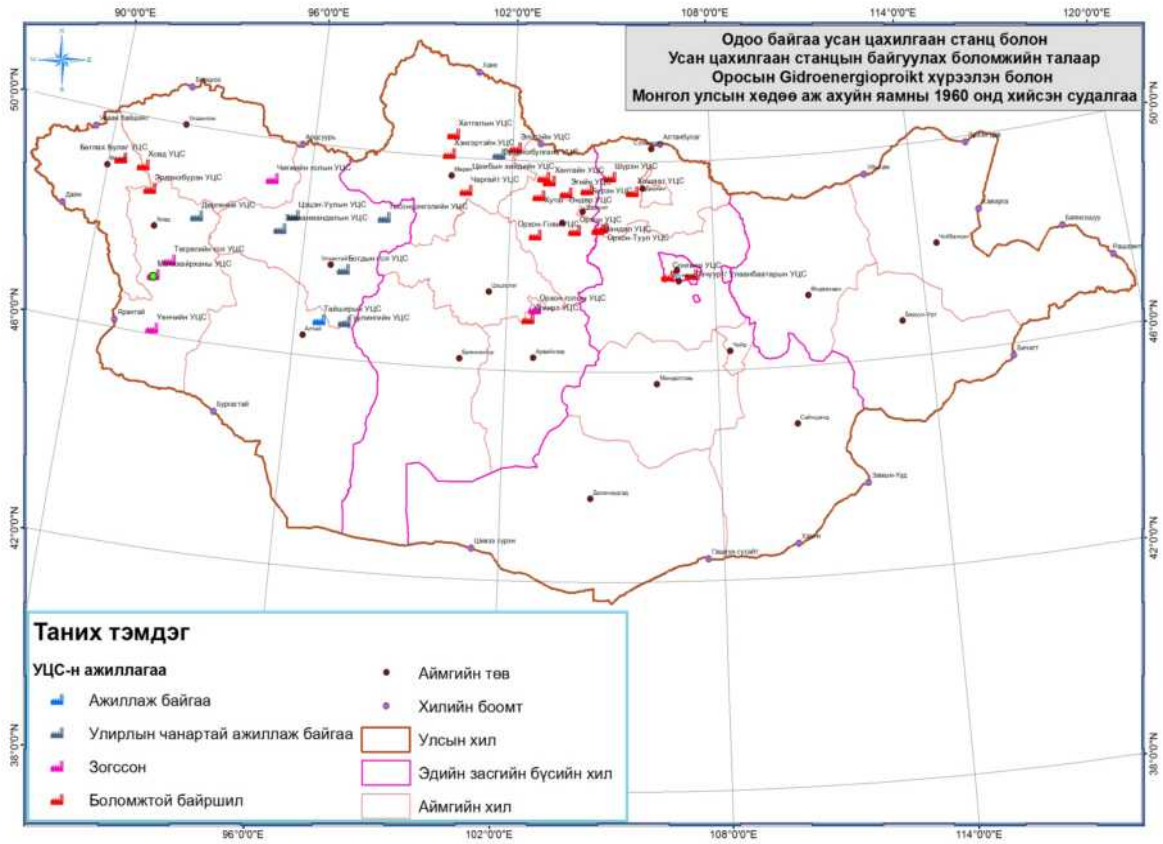
Усан цахилгаан станцуудыг байгуулах боломжит байршил

Хөндлүүрийн нэр	Далайн түвшнээс дээш	Байршил	Усан цахилгаан станцын зай	Түр-элт	Суурилагдсан хүчин чадал	Цахилгаан эрчим хүч үйлдвэрлэл	
1	2	3	4	5	6	7	8
Сэлэнгэ гол			Монгол Оросын хилийн зурвасаас				
1	Шүрэн УЦС	700м	49°42'44.85"N 104°56'57.81"E	120км	60м	245МВт	1485МВтц
2	Бүрэн УЦС	830м	49°27'52.44"N 104°15'31.15"E	230км	60м	160МВт	792МВтц
3	Хутаг -Өндөр УЦС	980м	49°20'15.65"N 102°49'37.90"E	374км	66м	140МВт	693МВтц
4	Сэлэнгэ мөрөн дээрх каскад усан цахилгаан станцын боломжит хүчин чадал					600МВт	2970МВтц
Эгийн гол			Эгийн голын бэлчрээс				
1	Эгийн УЦС	870м	49°24'9.04"N 103°37'59.02"E	5км	55м	315МВт	1089МВтц
2	Хантайн УЦС	915м	49°37'7.22"N 103°7'54.44"E	55км	30м	30МВт	148,5МВтц
3	Цамбын хийдийн УЦС	955м	49°41'17.18"N 102°56'52.49"E	85км	40м	40МВт	198МВтц
4	Элстэйн УЦС	1060м	50°13'35.75"N 102°4'6.42"E	200км	40м	40МВт	198МВтц
5	Хэнгэртэйн УЦС	1475м	50°2'48.47"N 100°3'58.61"E	385км	30м	30МВт	148.5МВтц
6	Хатгалын УЦС	1645м	50°25'41.98"N 100°9'17.11"E	475км	5-10м	5МВт	24.75МВтц
7	Эгийн голын каскад усан цахилгаан станцын боломжит хүчин чадал					365МВт	1806МВтц
Орхон гол			Сэлэнгэ Орхоны бэлчрээс				
1	Хашаат УЦС	715м	49°25'54.88"N 105°37'4.73"E	148-165км	36м	25МВт	123.75 МВтц
2	Орхон УЦС	1040м	48°40'58.48"N 103°54'13.90"E	410км	44.5м	100МВт	495МВтц
3	Орхон-Говь УЦС	1265м	48°34'55.67"N 102°44'13.82"E	571км	30м	30МВт	148.5МВтц

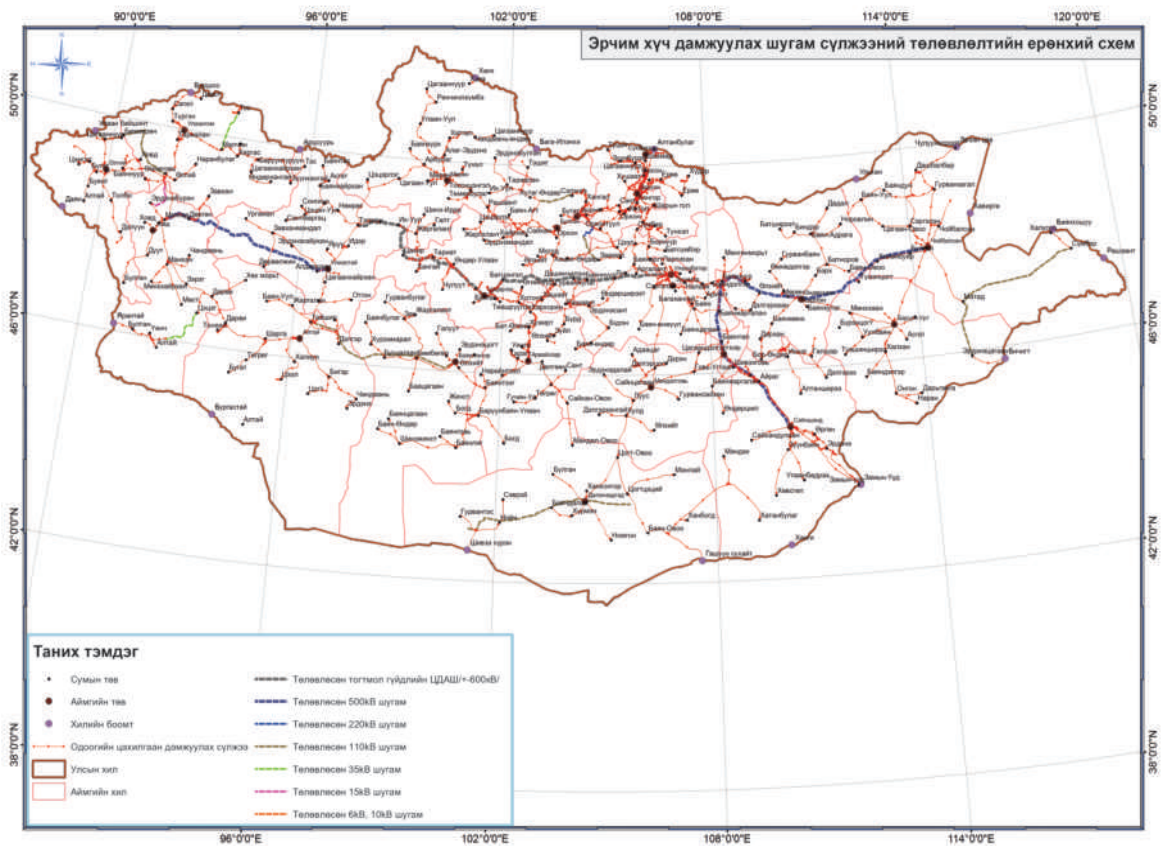

4	Хужирт УЦС	1560м	46°59'20.04"N 102°36'17.27"E	742км	20м	2,5МВт	12.3МВтц
5	Орхоны каскад усан цахилгаан станцын боломжит хүчин чадал					157.5МВт	779.5МВтц
Туул гол			Орхон Туулын бэлчрээс				
1	Гачуурт/ Улаанбаатарын УЦС	1474м	47°49'43.72"N 107°18'42.36"E	25км (Улаанбаатарын дээд хашицаас)	24м	6МВт	18.5МВтц
2	Сонгино УЦС	1400м	47°48'55.85"N 106°37'4.61"E	16км (Улаанбаатарын доод хашицаас)	50м	13МВт	66МВтц
3	Мандал УЦС	920м	48°42'22.38"N 104°36'6.97"E	53.8км (Орхон Туулын бэлчрээс)	45м	13МВт	68МВтц
4	Орхон-Туул УЦС	860м	48°44'30.57"N 104°42'42.87"E	36км (Орхон Туулын бэлчрээс)	50м	10МВт	51МВтц
5	Туулын каскад усан цахилгаан станцын боломжит хүчин чадал					42МВт	203.5МВтц
Дэлгэрмөрөн гол			Дэлгэрмөрөн, Идэр, Чулуутын голын бэлчрээс				
1	Чаргайт УЦС	1258м	49°22'33.86"N 100°38'14.36"E	25км	59м	24.6МВт	116.6МВтц
2	Дэлгэрмөрөн дээрх усан цахилгаан станцын боломжит хүчин чадал					24.6МВт	116.6МВтц
Ховд гол			Ховд голын бэлчрээс Хар-Ус нуур				
1	Эрдэнэбүрэн УЦС	1200м	48°40'45.91"N 91°20'13.29"E	129км	60м	60МВт	236.8МВтц
2	Ховд УЦС	1345м	49° 5'10.29"N 91° 0'36.99"E	115км	100м	140МВт	703МВтц
3	Баглах Булаг УЦС	1660м	49° 7'43.81"N 90°19'43.43"E	192км	140м	160МВт	770МВтц
4	Тавалдайн УЦС /Баглах булаг УЦС байгуулах боломжит газрын усанд автах талбайд байршдаг/				68м	60 МВт	
5	Ховд гол дээрх усан цахилгаан станцын боломжит хүчин чадал					360МВтм /+60/	1709.8МВт ц

- Эрчим хүчний систем, хүнд үйлдвэрүүд, том хэрэглэгчид, эрчим хүчний эх үүсвэрүүдийг холбосон цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын төлөвлөлт

Эрчим хүчний шугамын зурвас газар

Төлөвлөсөн эрчим хүчний шугамын чиглэл	Хүчин чадал	Шугамын урт км	Тохиромжтой байдлын үнэлгээ		
			Нэн хүндрэлтэй	Хүндрэлтэй	Хэвийн
Улаанбаатар-Архангай-Завханы Тэлмэн 830км	600кВ	0-137			823.29
		137-145	48.79		
		145-297			913.46
		297-300	18.25		
		300-340			238.54
		340-380	243.24		
		380-422			250.22
		422-440		111.89	
		440-447	39.67		
		447-450		15.64	
		450-467			99.79
		467-496	175.22		
		496-509			77.99
		509-597	527.91		
		597-647			301.99
		647-688	243.21		
		688-738			301.36
		738-763	149.92		
		763-809			274.06
809-820			68.83		
820-830			53.81		
Багануур-Өндөрхаан-Чойбалсан 490км	500кВ	0-138		835.12	
		138-169			186.35
		169-183		82.59	
		183-214			185.9
		214-284		421.12	
		284-309	150.03		
		309-439			775.87
		439-467		168.56	
		467-490			127.85
Завханы Улиастай-Дөргөн-Ховдын .Мянгад 407км	500кВ	0-34			205.47
		34-47	75.59		
		47-101			323.60
		101-141	237.45		
		141-204			377.48
		204-219	87.37		
		219-279			355.92
		279-307	167.02		
307-407			596.11		
Чойр-Сайншанд-216км	500кВ	216			1296.20
Багануур-Чойр 161км	500кВ	0-27		154.62	
		27-161			805.16
Бу.Орхоны төлөвлөсөн УЦС-Эрдэнэт-38км	220кВ	0-38			189.47
БХ.Баянхонгор-ГА.Тайшир 362км	110кВ	0-26		105.56	
		26-114			352.45
		114-180	264.46		
		180-333			612.46
333-362		112.10			

Сүхбаатарын Эрдэнэцагаан-Дорнодын Матад /126км/	110кВ	0-81		322.92	
		81-116			138.53
		116-126		40.99	
Дорнодын Матад-Халхгол 271км	110кВ	0-16		62.81	
		16-41	98.22		
		41-108			265.12
		108-271		652.05	
ӨМ.Цогтэций-Гурвантэс 390км	110кВ	0-84	335.51		
		84-139			220.73
		139-150	45.11		
		150-168			73.55
		168-203		137.60	
		203-221	72.86		
		221-238			65.90
		238-255		68.01	
		255-276	82.29		
		276-291			60.12
		291-358	267.21		
Увс.Өмнөговь-БӨ.Цагааннуур 240км	110кВ	0-30	116.73		
		30-54			96.01
		54-102	191.98		
		102-186			336.73
		186-225	155.66		
		225-231			24.20
		231-240		33.19	
Заамар-Бу.Орхоны төлөвлөсөн УЦС /38км/	110кВ	0-38			189.47
БУ.Сэлэнгэ-Хутаг-Өндөр 78км	110кВ	0-78			310.39
Увс.Малчин-Тэс 89км	35кВ	0-34	99.33		
		34-59		75.12	
		59-89			89.79
Увс.Өмнөговь-Ховд. Эрдэнэбүрэн 90км	15кВ	0-27			53.94696
		27-44		31.85669	
		44-54	20.01796		
		54-90			70.99937
Говь-Алтайн Бугат-Алтай 124км	10кВ	0-8	14.64652		
		8.0-68			119.54447
		68-73		10.50785	
		73-124			101.58122

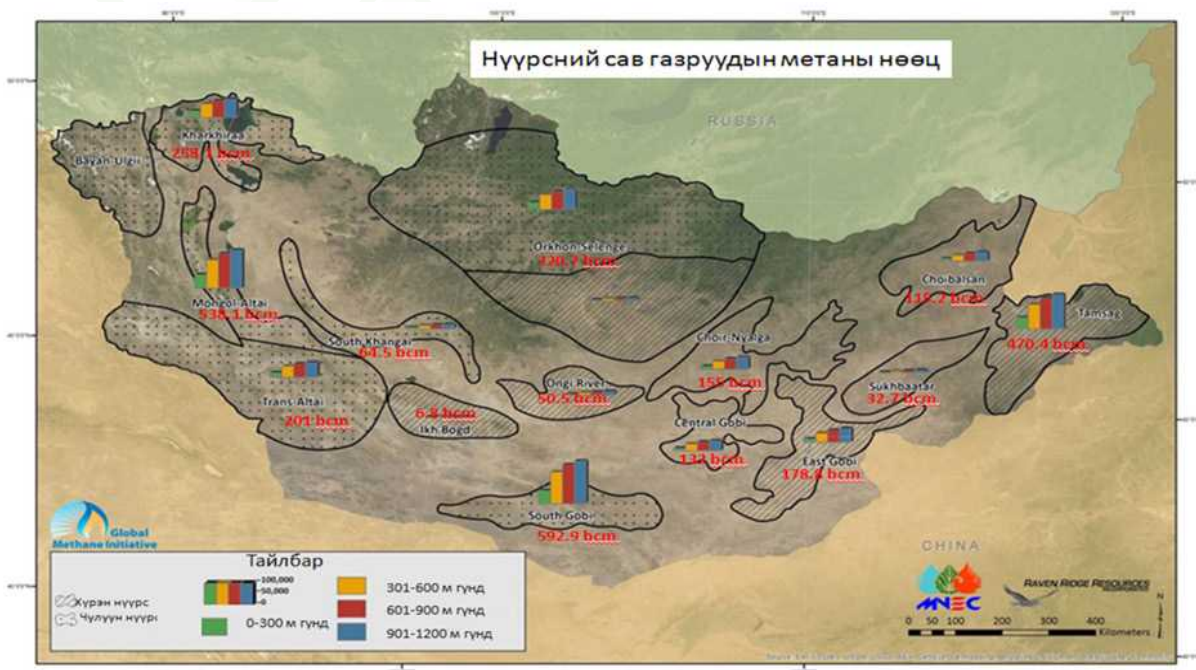
БАЙГАЛИЙН /МЕТАН/ ХИЙН САЛБАРЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ ТӨСӨӨЛӨЛ

- “Олон улсын метан хийн хамтын ажиллагаа” байгууллагын дэмжлэгтэйгээр АНУ-ын компанийн Монгол Улсын нүүрсний метан хийн тойм нөөцийг тогтоосон сав газруудад эхний ээлжид нарийвчилсан хайгуул хийж нөөц тогтоох, ашиглах ТЭЗҮ боловсруулах

2014 онд “Олон улсын метан хийн хамтын ажиллагаа” байгууллагын дэмжлэгтэйгээр АНУ-ын компани Монгол Улсын нүүрсний метан хийн тойм нөөцийг р50 үзүүлэлтээр 3 триллион м³ гэж тогтоосон. /Эрчим хүчний яамнаас/

Нүүрсний метан хийн тархац, таамаг нөөц

АНУ-ын компанийн занарын ордуудад хийсэн судалгаагаар занарын хийн агууламж өндөр байгааг тогтоосон бөгөөд цаашдаа занарын хийг ашиглах боломж байгааг онцолсон.

Цаашид нүүрсний метан хийг ашиглах зорилтын хүрээнд эхний ээлжинд доорх сав газруудад нарийвчилсан хайгуул хийж нөөц тогтоох, ТЭЗҮ боловсруулах газруудыг төлөвлөв. Үүнд:

1. Нүүрсний метаны хайгуулын энэ байршилд Чойр-Нялга, Дорноговь, Дундговийн нүүрсний сав газрууд хамрагдана.

Чойр Нялгын нүүрсний сав газар:

Багануур, Чандган тал, Шивээ-Овоо, Тэвшийн Говийн нүүрсний ордуудын эх Чойр-Нялгын нүүрсний сав газар нь Монголын зүүн хэсгийн нүүрсний бүс нутгийн баруун хойд хэсэгт оршино. Сав газар нь ойролцоогоор 50,000 км², зүүн хойноос баруун урагшаа чиглэн байрлана. Нүүрсний үндсэн орд Цэрдийн настай хүрэн нүүрс болно. Сав газар нь тус улсын хуурай, хуурайвтар бүсэд оршино.

Чойр-Нялгын сав газрын нүүрсний нийт олборлох боломжтой нөөц 26,200 сая тонн, нүүрсний метаны таамаг нөөц р50 хувилбараар 300 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 14,127 сая м³, 1200 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 155,057 сая м³ байх магадлалтай.

Дорноговийн нүүрсний сав газар:

Дорноговийн нүүрсний сав газар нь Монголын зүүн өмнөд хэсэгт оршино. Сав газар нь ойролцоогоор 60,000 км² газар зүүн хойноос баруун урагшаа чиглэн байрлана. Нүүрсний үндсэн орд Доод Цэрдийн настай хагас битүүмжсэн нүүрс болно. Дорноговийн сав газрын нүүрсний нийт нөөц 23,500 сая тонн, нүүрсний метаны таамаг нөөц р50 хувилбараар 300 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 15,716 сая м³, 1200 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 178,862 сая м³ байна.

Дундговийн нүүрсний сав газар:

Хуут, Өвдөг худгийн нүүрсний ордууд Монгол орны зүүн хэсгийн нүүрсний орд газрын бүс хамаарагдах Дундговийн нүүрсний сав газарт байрладаг. Тус сав газар нь зүүн хойноос

баруун урд зүгт 25,000 км² газарт сунан оршино. Нүүрсний гол нөөц нь Доод Цэрдийн настай хүрэн нүүрс болно. Дундговийн сав газрын нүүрсний нийт олборлох боломжтой нөөц 13,200 сая тонн, нүүрсний метаны таамаг нөөц р50 хувилбараар 300 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 12,175 сая м³, 1200 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 132,072 сая м³ байна.

2. Нүүрсний метаны хайгуулын энэ байршилд Өмнөговийн нүүрсний сав газар хамрагдана.

Өмнөговийн нүүрсний сав газар:

Нарийн Сухайт, Тавантолгой, Аман голын ордуудын эх болох Өмнөговийн сав газар нь Монголын хамгийн өмнө хэсэгт оршино. Сав газар нь ойролцоогоор 40,000 км² талбайтай, зүүнээс баруун тийш 600 км газарт сунаж байрлана. Нүүрсний үндсэн нөөц нь Пермээс Юрагийн настай, зэрэглэлийн хувьд гол төлөв хагас битүүмжсэн нүүрс, дунд зэргийн дэгдэмхий бодис бүхий чулуун нүүрсний хооронд; гэхдээ ихэнх нүүрсний орд нь ихээс дунд зэрэг хүртэл дэгдэмхий бодис бүхий чулуун нүүрсний зэрэглэлтэй байдаг. Өмнөговийн сав газрын нүүрсний нийт олборлох боломжтой нөөц 15,900 сая тонн, нүүрсний метаны таамаг нөөц р50 хувилбараар 300 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 61,804 сая м³, 1200 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 592,936 сая м³ байна.

3. Нүүрсний метаны хайгуулын энэ байршилд Монгол Алтай, Алтайн чанд нүүрсний сав газрууд хамрагдана.

Монгол Алтайн нүүрсний сав газар:

Монгол Алтайн нүүрсний сав газар нь Монголын зүүн хойд хэсэгт оршино. Сав газар нь ойролцоогоор 60,000 км² газар зүүн хойноос баруун урагш чиглэн байрлана. Нүүрсний үндсэн нөөц нь Карбонифероус настай, зэрэглэлийн хувьд өндөр их хэмжээний дэгдэмхий бодис агуулсан чулуун нүүрс болно. Монгол Алтайн сав газрын нүүрсний нийт олборлох боломжтой нөөц 10,049 сая тонн, нүүрсний метаны таамаг нөөц р50 хувилбараар 300 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 64,255 сая м³, 1200 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 538,022 сая м³ байна.

Алтайн чанад нүүрсний сав газар:

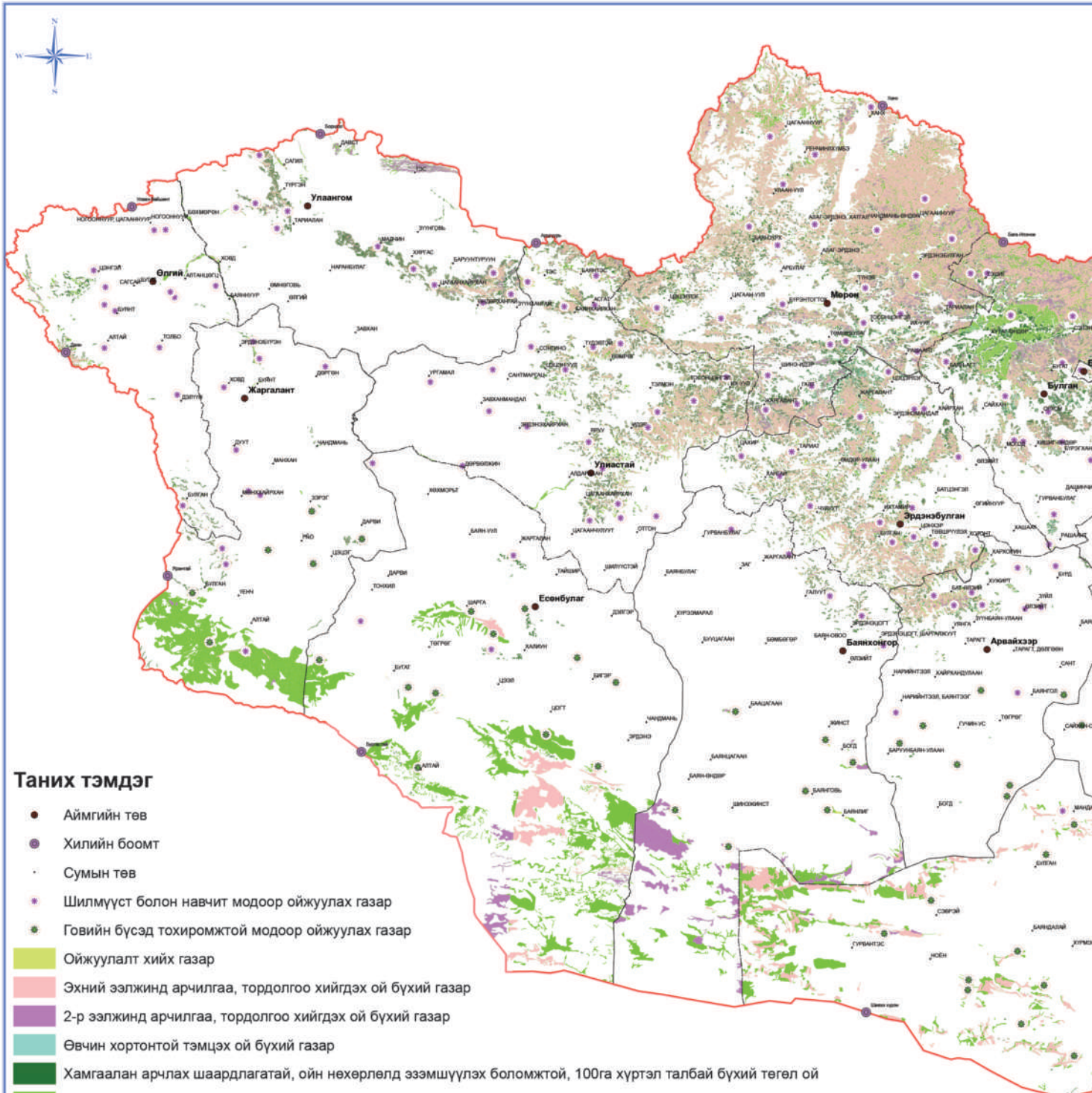
Алтайн чанадын нүүрсний сав газар нь Монголын баруун өмнөд хэсэгт оршино. Сав газар нь ойролцоогоор 72,000 км² талбайтай, зүүнээс баруун тийш чиглэн байрлана. Алтайн чанадын судлагдсан нүүрсний нөөц баялаг Карбонифероус настай, зэрэглэлийн хувьд дэгдэмхий бодис багатай чулуун нүүрснээс антрацит хүртэл байна. Алтайн чанадын сав газрын нүүрсний нийт олборлох боломжтой нөөц 3,802 сая тонн, нүүрсний метаны таамаг нөөц р50 хувилбараар 300 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 20,919 сая м³, 1200 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 200,951 сая м³ байна.

4. Нүүрсний метаны хайгуулын энэ байршилд Орхон сэлэнгийн нүүрсний сав газар хамрагдана.

Орхон-Сэлэнгэ нүүрсний сав газар:

Могойн гол, Сайхан-Овоо, Шарын гол, Налайх, Улаан-Овоогийн ордын эх болох Орхон-Сэлэнгийн сав газар нь Монголын хойд төв хэсэгт оршино. Сав газар нь ойролцоогоор 240,000 км² талбайтай, зүүнээс баруун тийш 850 км газарт сунаж байрлана. Юра болон Доод Цэрдийн настай нүүрсний давхаргатай юм. Орхон-Сэлэнгийн сав газрын нүүрсний нийт олборлох боломжтой нөөц 15,900 сая нүүрсний метаны таамаг р50 хувилбараар 300 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 34,043 сая м³, 1200 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 282,797 сая м³ шоо метр байна. Сав газрын хагас битүүмжсэн нүүрстэй хэсгийн хувьд р50 хувилбараар 300 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 4,223 сая м³, 1200 м-ийн гүн хүртэлх давхаргад 38,059 сая м³ байхаар байна.

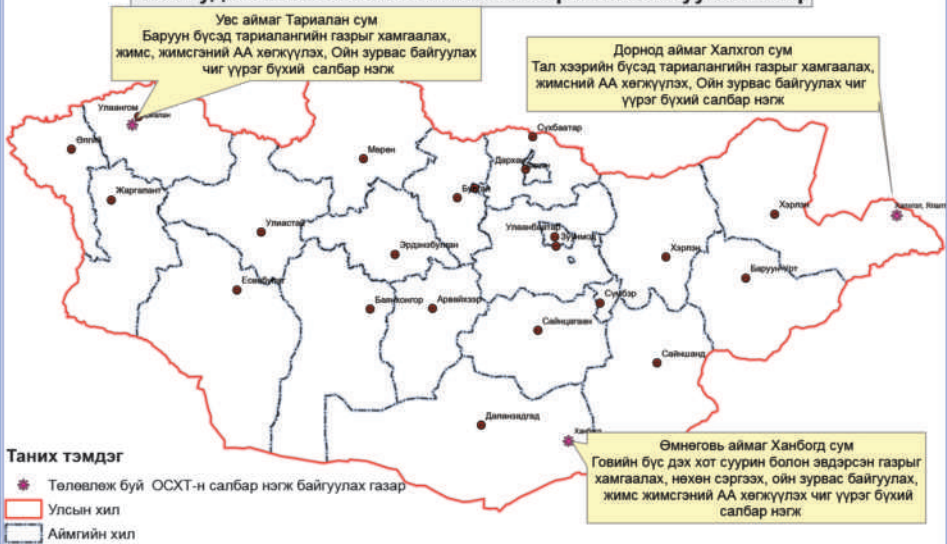

Таних тэмдэг

- Аймгийн төв
- Хилийн боомт
- Сумын төв
- Шилмүүст болон навчит модоор ойжуулах газар
- Говийн бүсэд тохиромжтой модоор ойжуулах газар
- Ойжуулалт хийх газар
- Эхний ээлжинд арчилгаа, тордолгоо хийгдэх ой бүхий газар
- 2-р ээлжинд арчилгаа, тордолгоо хийгдэх ой бүхий газар
- Өвчин хортонтой тэмцэх ой бүхий газар
- Хамгаалан арчлах шаардлагатай, ойн нөхөрлөлд эзэмшүүлэх боломжтой, 100га хүртэл талбай бүхий төгөл ой
- Ой бүхий газар

Ойн судалгаа хөгжлийн төвийн салбар нэгж байгуулах газар

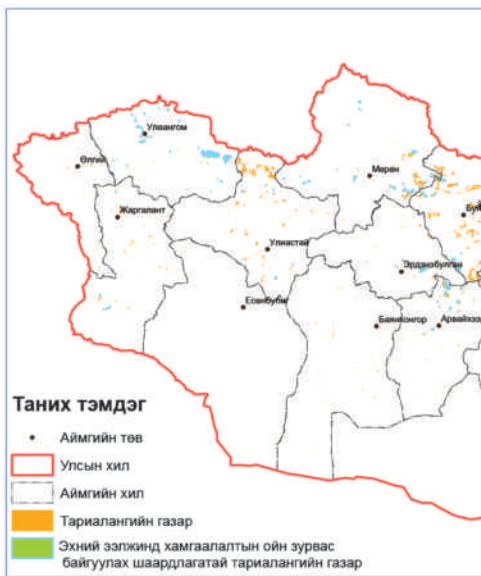

- Таних тэмдэг**
- Төлөвлөгж буй ОСХТ-н салбар нэгж байгуулах газар
 - Улсын хил
 - Аймгийн хил

Увс аймаг Тариалан сум
Баруун бүсэд тариалангийн газрыг хамгаалах,
жимс, жимсгэний АА хөгжүүлэх, Ойн зурвас байгуулах
чиг үүрэг бүхий салбар нэгж

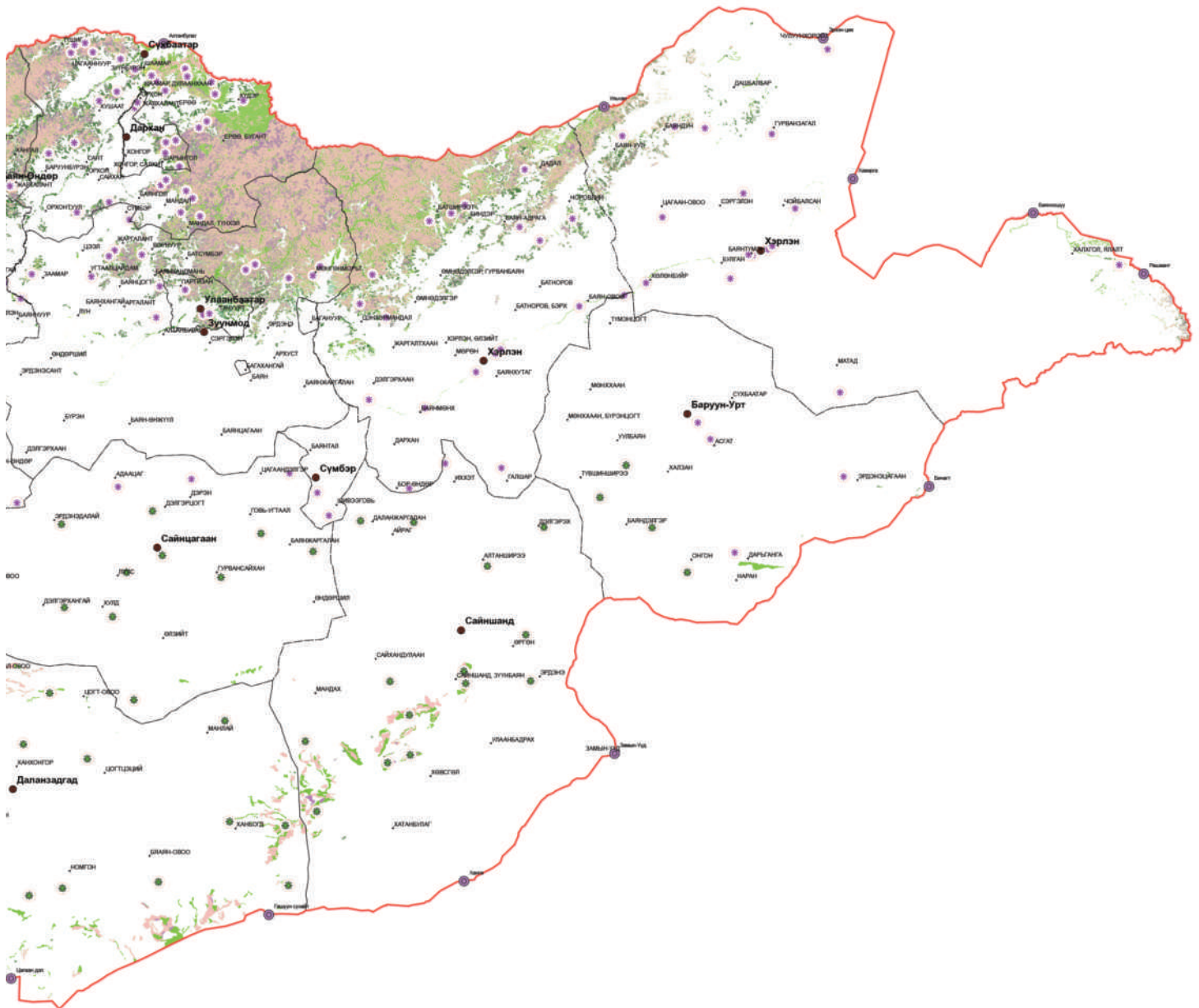
Дорнод аймаг Халхгол сум
Тал хээрийн бүсэд тариалангийн газрыг хамгаалах,
жимсний АА хөгжүүлэх, Ойн зурвас байгуулах чиг
үүрэг бүхий салбар нэгж

Өмнөговь аймаг Ханбогд сум
Говийн бүс дэх хот суурин болон зөдэрсэн газрыг
хамгаалах, нөхөн сэргээх, ойн зурвас байгуулах,
жимс жимсгэний АА хөгжүүлэх чиг үүрэг бүхий
салбар нэгж

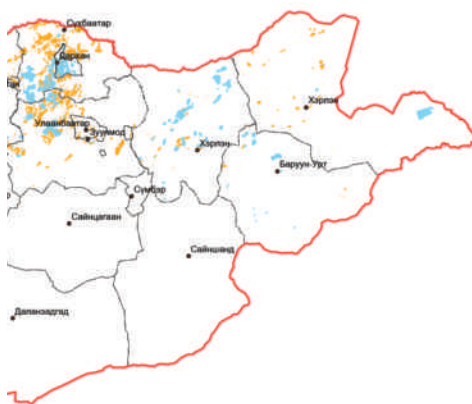

- Таних тэмдэг**
- Аймгийн төв
 - Улсын хил
 - Аймгийн хил
 - Тариалангийн газар
 - Эхний ээлжинд хамгаалалтын ойн зурвас байгуулах шаардлагатай тариалангийн газар

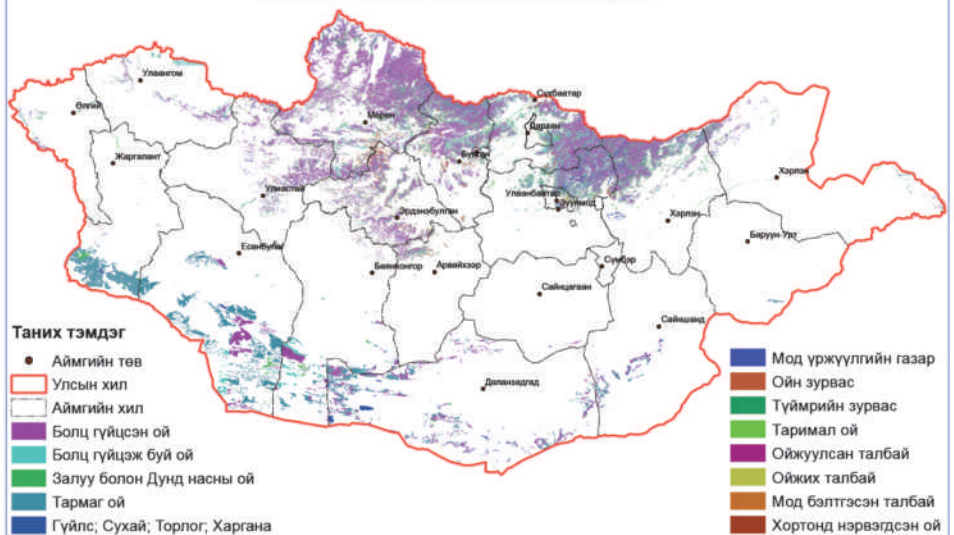
УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ /2018 - 2025 он/ Ойн сан бүхий газрын УГЗБЕТ-ний схем зураг

**Хамгаалалтын ойн зурвас
байгуулах тариалангийн газрууд**

Монгол орны ойн ангиллын зураг

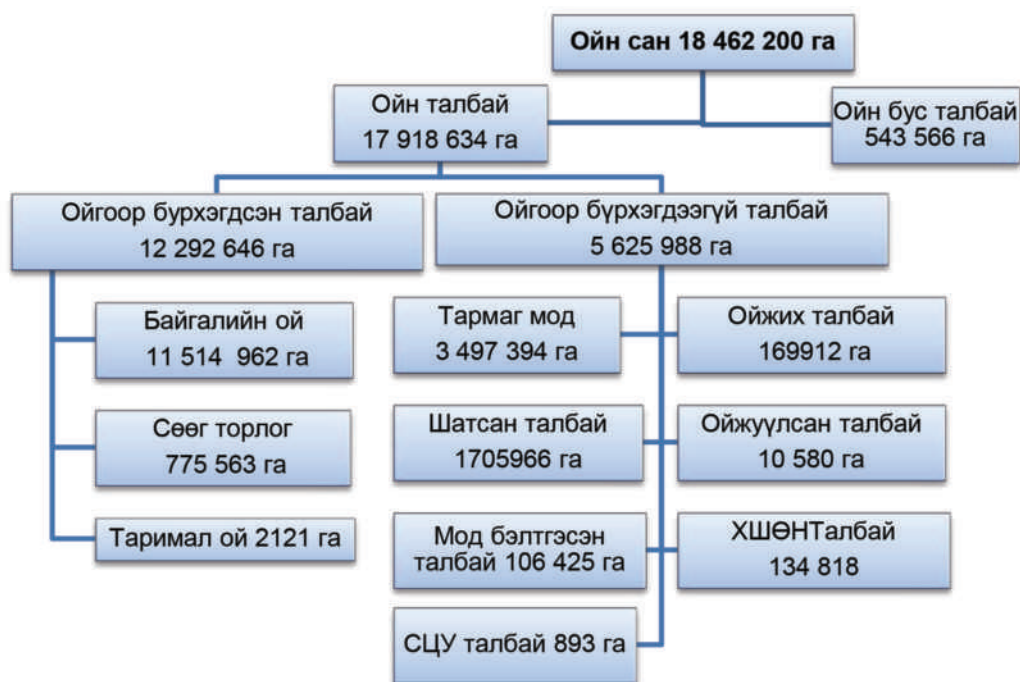

5. Ойн сан бүхий газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ

2016 оны байдлаар Монгол Улсын ой бүхий газар 18.46 сая.га буюу нийт нутаг дэвсгэрийн 11.8% -ийг эзэлж, үүний 12.28 сая.га нь ойгоор бүрхэгдсэн /хэвийн ургаж байгаа ой/, 5.6 сая.га нь ойгоор бүрхэгдээгүй /түймэр, мод бэлтгэл, хөнөөлт шавжид нэрвэгдсэний улмаас доройтолд орсон ой/, 543.4 мян.га нь ойн сан доторх ойн бус талбай байна. Ойн сан бүхий газрын ойгоор бүрхэгдсэн талбайг нийт газар нутагт харьцуулсан хувь буюу ойрхог чанар 7.86% байна.

Манай Улсын нийт нутаг дэвсгэрийн 11.8 хувийг ой бүхий газар эзэлдэг боловч тэдгээрийн 70% нь хөгширч, түймэр, шавжид идэгдсэн байна. Түүний зэрэгцээ цэвдэгт хөрс багасаж байгаагаас хүчтэй салхинд мод унах явдал нэмэгдсээр байна. Манай орны дулаарлын түвшин дэлхийн дунджаас 3 дахин их болж, ой, хээрийн түймэр гарах эрсдэл нэмэгдэн, түймрийн улмаас ой өвчлөх, хортон шавжид идэгдэх зэргээр экосистемийн хөгжилд сөргөөр нөлөөлөн, нийгэм, эдийн засагт ихээхэн хохирол учруулж байна. Өнөөгийн байдлаар ойн сангийн 1705.96 мян.га талбай шатсан, 134.8 мян.га талбай хөнөөлт шавж, өвчинд нэрвэгдсэн байна. Төрөөс ойн талаар баримтлах бодлогын баримт бичгийг боловсруулж УИХ-д өргөн барьж 2015 оны 05 дугаар сарын 14-ний өдрийн 49 тоот тогтоолоор батлуулсан бөгөөд энэхүү бодлогын баримт бичиг нь УГЗБЕТ-ний гол үндэслэл болж байна.

Монгол орны ойн сан /схем/*

/*Эх сурвалж: Ойн судалгаа, хөгжлийн төв. УБ 2016/*

Ойн сангийн талбайг төлөв байдлын хувьд ойн талбай (нийт ойн сангийн 97% буюу 17.9 сая.га), ойн бус талбай (нийт ойн сангийн 2.9% буюу 0.5 сая.га) гэж 2 ангилдаг. Харин 17.9 сая.га ойн талбайн 68.6 хувь нь ойгоор бүрхэгдсэн талбай, 31.4 хувь нь ойгоор бүрхэгдээгүй талбай эзэлнэ. Үүнээс ойгоор бүрхэгдсэн талбайн 93.6 хувь нь байгалийн ой, 6.3 хувь сөөг торлог ой, 0.01 хувь таримал ой байна. Ойгоор бүрхэгдээгүй талбайн 62.1% нь тармаг мод, 30.3% нь шатсан ой, 1.89% нь мод бэлтгэсэн талбай, 3.02% нь ойжих талбай, 0.18% нь ойжуулсан талбай, 2.39% нь хортон шавж, өвчинд нэрвэгдсэн талбай, 0.01% нь салхи цасанд унасан талбай эзэлж байна.

Улсын хэмжээнд Засгийн газрын 2014 оны 255, 2016 оны 76 дугаар тогтоолын дагуу 21 аймагт 38 сум дундын ойн анги байгуулагдсанаас гадна, 5 сумын ойн анги, аймгуудын Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газрын дэргэд 8 ойн нэгж ажиллаж орон нутагт ойн нөөц баялгийг зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, хамгаалах бодлогыг хэрэгжүүлэх ажлыг хариуцан ажилладаг.

2014-2016 онд хийгдсэн Олон зорилтод ойн тооллогоор шилмүүст, навчит ойн нийт ургаа нөөц 1,2 тэрбум.м³, босоо хатсан модны нөөц 172,0 сая.м³, унанги модны нөөц 248 сая.м³ байна гэж тогтоогдсон. Монгол орны ойн нөөцийн дийлэнх нь зам тээвэр, дэд бүтэц хөгжөөгүй хөвчийн тайгад байдаг тул түүнд хүрч авахад ихээхэн бэрхшээлтэй юм.

Жил бүр улс, орон нутгийн төсөв болон мод бэлтгэсэн аж ахуйн нэгжийн өөрийн хөрөнгөөр ойжуулалт, ойн зурвасын ажил гүйцэтгэж байгаа хэдий ч ойжуулалт, ойг нөхөн сэргээх ажлын үр дүн хангалттай биш байна. Энэ нь нэгдсэн, тогтвортой бодлого, төлөвлөлт хангалтгүй, санхүүжилтийн хэмжээ, зардлын норматив бага, эдийн засаг, нийгмийн хөшүүрэг байхгүй, ашиггүй, хяналт сул, аж ахуйн нэгж, байгууллагын чадавх сул, арчилгаа, хамгаалалт хангалтгүй, байгаль, цаг уурын нөхцөл, малын бэлчээрлэлтийн сөрөг нөлөөлөл зэрэг нийгэм, эдийн засаг, байгалийн олон хүчин зүйлтэй холбоотой.

Иймд цаашид зураг, төсвийн дагуу ойжуулалт, ойг нөхөн сэргээх ажлыг гүйцэтгэх, үр, тарьц суулгац, ойжуулалт, ойг нөхөн сэргээх асуудлыг цогцоор нь авч үзэж шийдвэрлэх, санхүүжилтийн хэмжээг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн хөшүүрэг хэрэглэх, техник, технологийг шинэчлэх, инновац нэвтрүүлэх, ойжуулалт, ойг нөхөн сэргээх ажлын бүтэц, зохион байгуулалт, менежментийг сайжруулах, бортоготой тарьцаар ойжуулалт хийх аргад шилжих, тарьсны дараах арчлалт, хамгаалалтын асуудлыг шийдэх, зардлын нормативыг бодитойгоор тооцож нэмэгдүүлэх гэх мэт арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

Сүүлийн гучаад жилийн хугацаанд жилд дунджаар 176 удаа түймэр гардаг бөгөөд ойролцоогоор 11.1 тэрбум төгрөгийн хохирол учирдаг байна. Иргэдийн амь нас, эд хөрөнгө, байгалийн нөөц баялгийг ой, хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалахад зориулсан санхүүгийн зардлын хэмжээг нэмэгдүүлэх, байгалийн гамшгаас урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах иргэдэд зориулсан сургалт, сурталчилгааны арга хэмжээг тасралтгүй авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Монгол улсын нийт тариалангийн газрын 19,27% нь буюу 198125,3 га нь салхины элэгдэл эвдрэлд дунд болон хүчтэй өртөж болзошгүй, 20,42% нь буюу 209999,5га нь зэргээс дунд болон хүчтэй өртсөн байна. Нэн тэргүүнд дундаас дээш зэргээр салхины элэгдэл эвдрэлд өртөж болзошгүй болон элэгдэлд өртсөн газруудад хамгаалалтын ойн зурвас байгуулах төсөл боловсруулах

Тариалангийн газрын хөрсний салхинд элэгдэх байдал

№	Аймгийн нэр	Хүчтэй орж болзошгүй		Дунд зэрэг орж болзошгүй		Сул орж болзошгүй	
		Талбайн тоо	Талбайн хэмжээ	Талбайн тоо	Талбайн хэмжээ	Талбайн тоо	Талбайн хэмжээ
1	Улаанбаатар					827	4613.97
2	Архангай						
3	Баян-Өлгий						
4	Баянхонгор					5	2.77
5	Булган						
6	Говь-Алтай						
7	Говьсүмбэр						
8	Дархан-Уул	304	8759.92				
9	Дорнод			132	45194.51		
10	Дорноговь						
11	Дундговь						

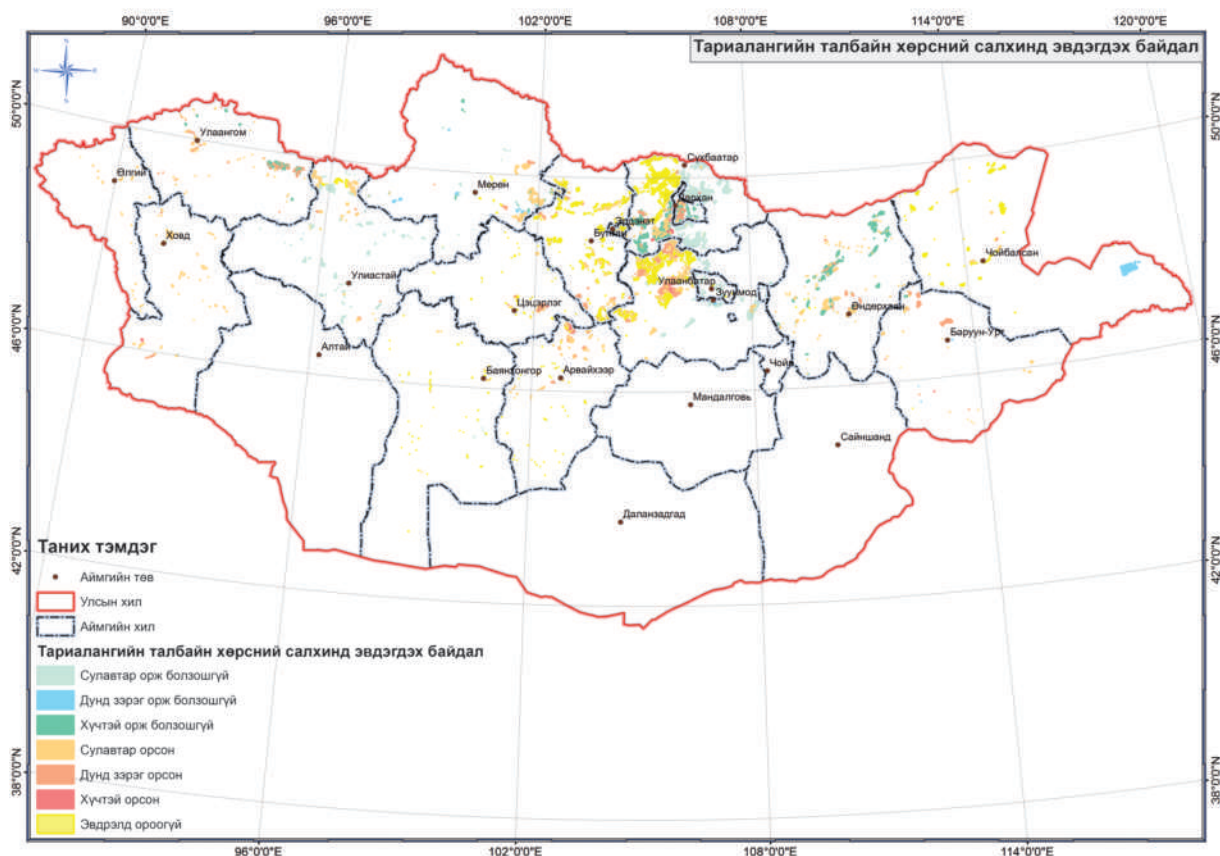
12	Завхан					1169	28401.91
13	Орхон						
14	Өвөрхангай						
15	Өмнөговь						
16	Сүхбаатар	7	889.34	11	30.01		
17	Сэлэнгэ	594	50624.32			3437	99464.11
18	Төв			31	729.56	915	53489.74
19	Увс	91	36044.01				
20	Ховд					71	97.17
21	Хөвсгөл	91	4129.74	50	5313.63	98	1130.04
22	Хэнтий	372	46375.39	4	34.89		
23	ДҮН	1459	146822.7	228	51302.6	6522	187199.7

Тариалангийн газрын хөрсний салхинд элэгдсэн байдал

№	Аймгийн нэр	Хүчтэй орсон		Дунд зэрэг орсон		Сулавтар орсон	
		Талбайн тоо	Талбайн хэмжээ	Талбайн тоо	Талбайн хэмжээ	Талбайн тоо	Талбайн хэмжээ
1	Улаанбаатар	5	795.20				
2	Архангай			28	7410.76	49	4198.75
3	Баян-Өлгий			204	430.40	314	530.69
4	Баянхонгор					27	482.07
5	Булган			137	15991.54	265	33054.53
6	Говь-Алтай						
7	Говьсүмбэр						
8	Дархан-Уул	3	902.65	704	17082.89	429	7413.97
9	Дорнод			4	994.90	13	6459.73
10	Дорноговь						
11	Дундговь						
12	Завхан			17	2023.30	195	38854.49
13	Орхон			8	534.84	5	177.74
14	Өвөрхангай	23	4884.90	51	10496.46	197	20769.47
15	Өмнөговь						
16	Сүхбаатар	1	10.15	81	20740.85	60	8485.30
17	Сэлэнгэ	50	8321.06	197	10507.02	719	35255.81
18	Төв	44	11258.02	304	57619.55	806	80233.39
19	Увс			291	17672.86	947	1131.16
20	Ховд	2	979.98	20	786.31	1160	7807.92
21	Хөвсгөл			40	3635.01	267	28093.05
22	Хэнтий	5	912.36	68	16008.47	511	31161.17
24	ДҮН	133	28064.3	2154	181935.2	5964	304109.2

Тариалангийн газрын хөрсний салхины элэгдэл эвдрэл

- Ойжуулах тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн сонгосон газарт эхний ээлжид ойжуулалтыг хийх

Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн шилмүүст болон навчит модоор ойжуулахад тохиромжтой 200292.2 га газар нутаг, хязгаарлагдмал тохиромжтой 27698.0 га газрын сонгосон ба Говийн бүсэд тохиромжтой модоор ойжуулах газар 42825.2 га, хязгаарлагдмал тохиромжтой 24765.0 га газар нутгийг сонгож төлөвлөв.

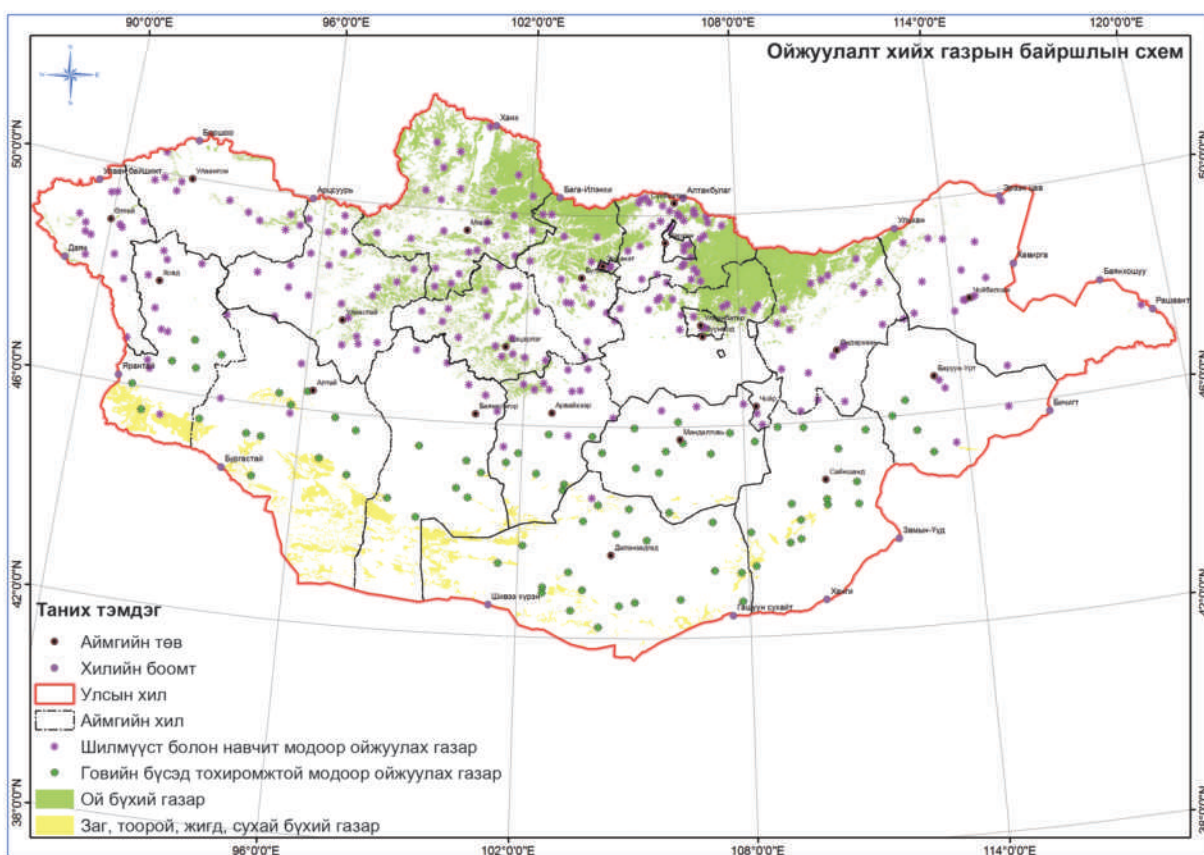
Ойжуулах газрын төлөвлөлт

Аймгийн нэр	Сонгосон газар дахь ойжуулахад тохиромжтой газрын нөөц /га/				Дүн
	Шилмүүст болон навчит ой		Говийн бүсэд тохиромжтой мод		
	Тохиромжтой	Хязгаарлагдмал тохиромжтой	Тохиромжтой	Хязгаарлагдмал тохиромжтой	
Архангай	29366.6				29366.6
Баян-Өлгий	6229.7	221.8			6451.5
Баянхонгор	1379.6	112.9	1808.59	1690.11	4991.2
Булган	20336.4	668.9			21005.3
Говь-Алтай	16795.9	320.6	8163.81	1252.10	26532.4
Говьсүмбэр		3981.7			3981.7
Дархан-Уул	580.9	126.6			707.5
Дорноговь		1119.6	9475.22	2777.62	13372.5
Дорнод	6666.4	9222.3			15888.7
Дундговь		172.9	668.95	8138.18	8980.0
Завхан	21015.8	1792.5			22808.3

Орхон	261.9				261.9
Өвөрхангай	8114.2	2332.6	1894.97	2374.72	14716.5
Өмнөговь		391.5	16921.98		17313.5
Сүхбаатар		619.7		7935.14	8554.9
Сэлэнгэ	21870.0	139.1			22009.1
Төв	10792.2				10792.2
Увс	13325.0				13325.0
Улаанбаатар	1358.6				1358.6
Ховд	6720.6	4548.7	3891.61	597.07	15758.0
Хөвсгөл	27180.3				27180.3
Хэнтий	8298.0	1926.4			10224.4
Дүн	200292.2	27698.0	42825.2	24765.0	295580.3

Тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн сонгосон ойжуулалт хийх газрын байршлын схем

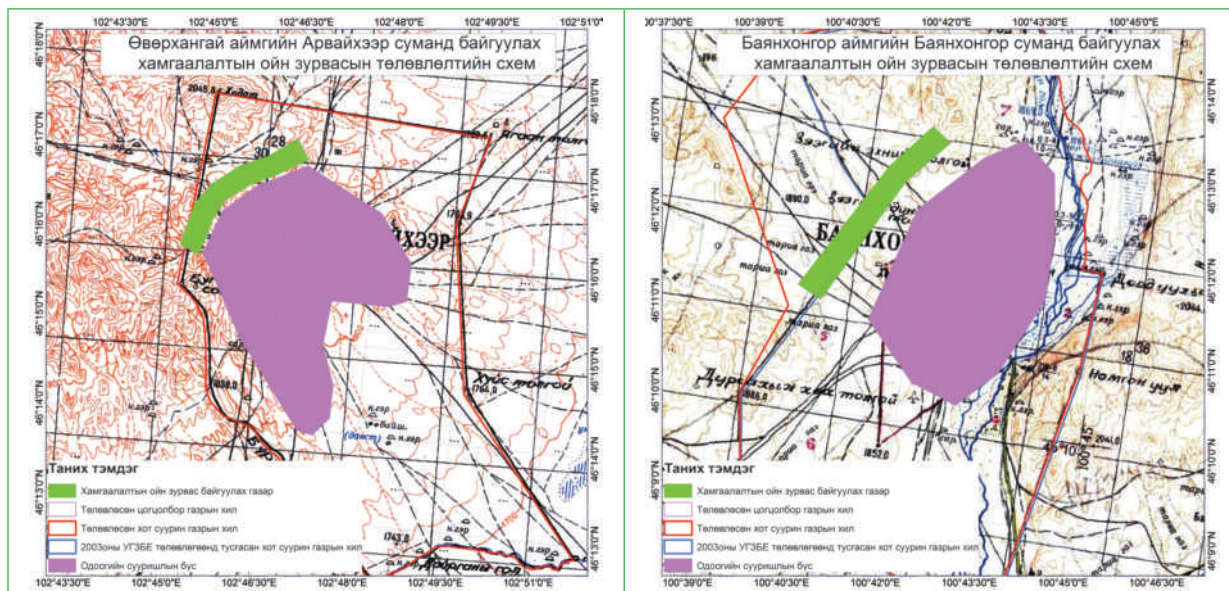
- Байгаль, цаг уурын нөхцөл, нийгэм, эдийн засгийн нөлөөллийг үндэслэн зарим эхний ээлжид 12 хот суурин газарт төрийн бодлогоор хамгаалалтын ойн зурвас байгуулах

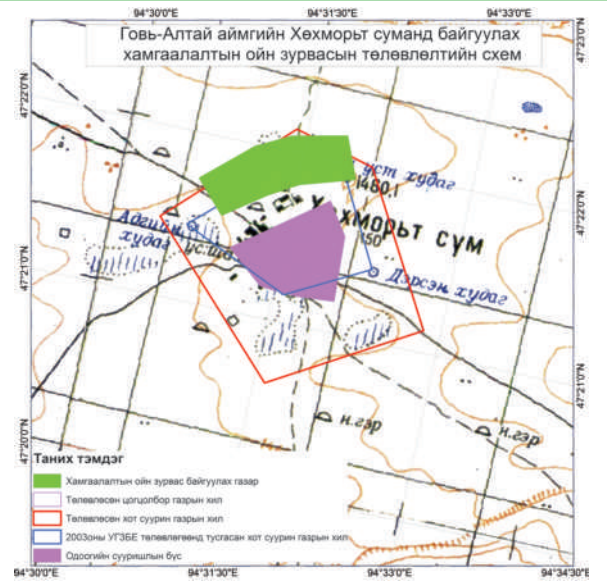
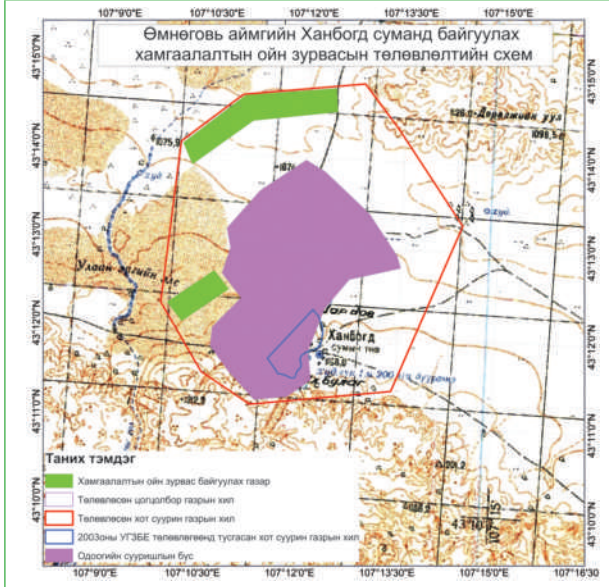
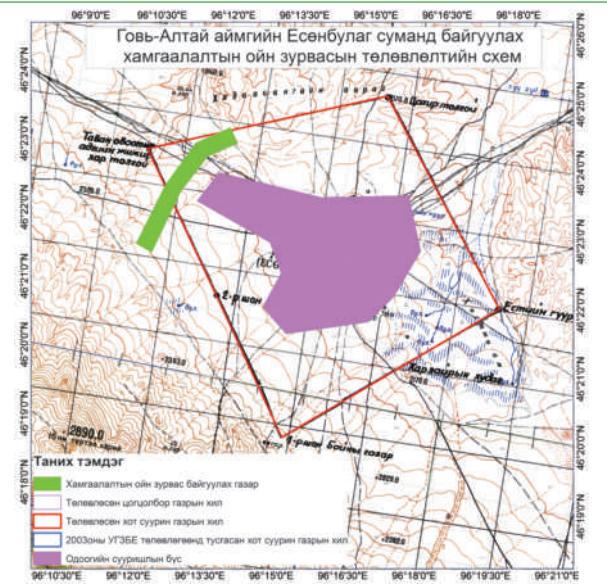
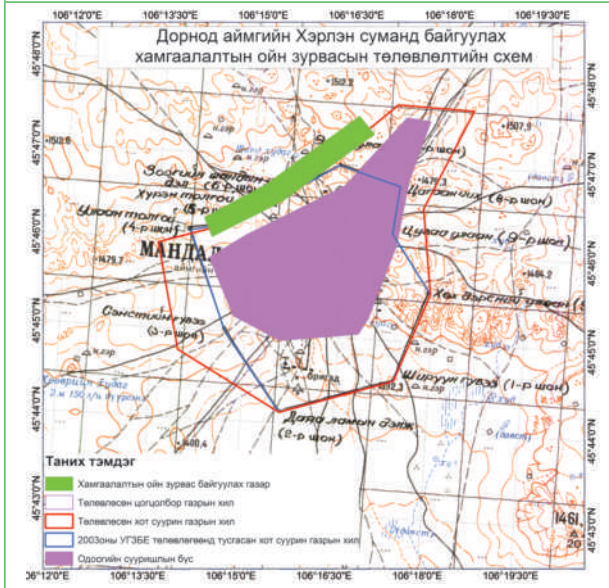
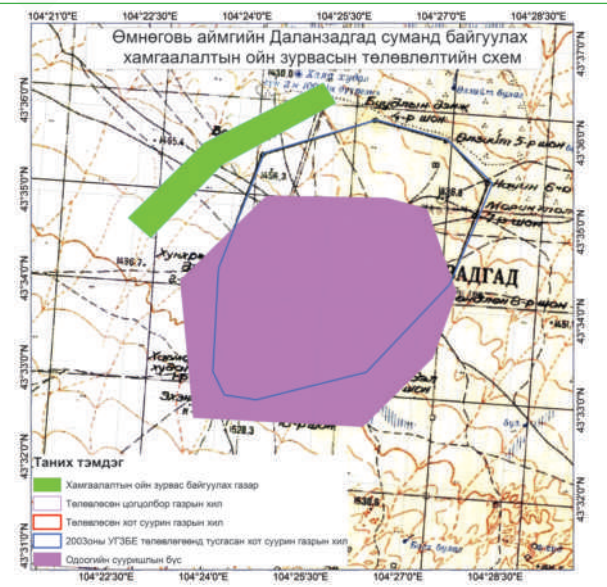
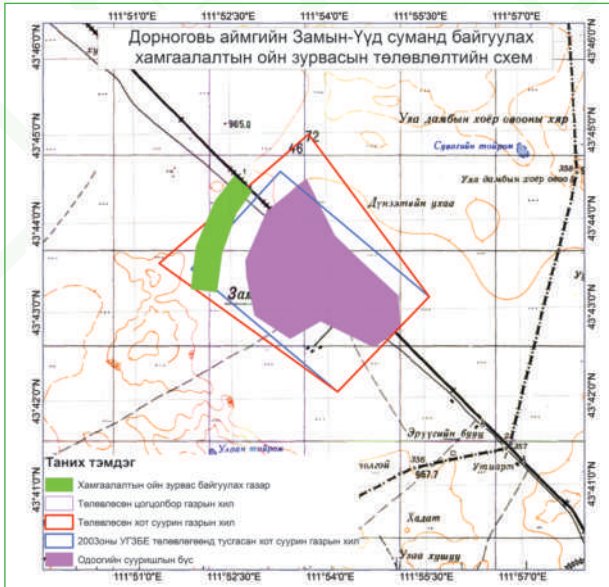

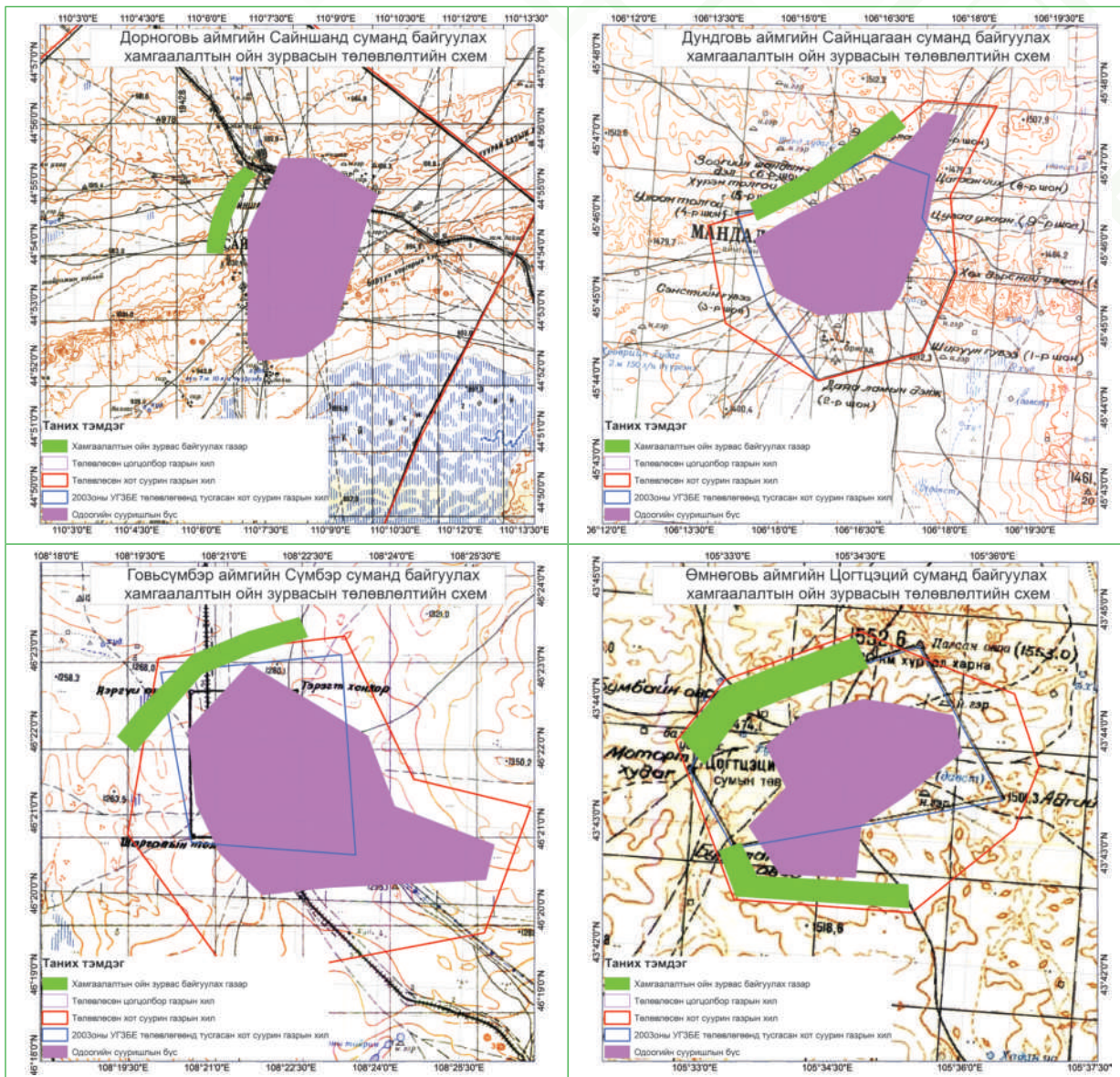
Эхний ээлжид хамгаалалтын ойн зурвас байгуулах хот суурин

№	Аймаг, Сум	Байгалийн хүчин зүйлийн үндэслэл	Нийгэм, эдийн засгийн нөлөөллийн хүчин зүйл	Тавигдах шаардлага	Схемийн талбайн хэмжээ /га/
1	Дорноговь Сайншанд	1.Говийн бүсийн цаг уур, уул, ойгоор хүрээлэгдээгүй задгай газар, 2.Хөрс нь ус, салхины элэгдэлд хялбар өртдөг хөнгөн механик бүрэлдэхүүнтэй 3.Хаврын улиралд зонхилсон шороон шуурга давтагддаг өдрийн тоо 30-70 хоног	Уул уурхайн хөгжлийн нөлөөлөл их, хүн амын төвлөрөл, суурьшил ихсэж байгаа	Өргөн нь 500метрээс багагүй байх Ойн зурвасыг арчлах, хамгаалах мэргэжлийн байнгын орон тоо бүхий аж ахуйн байгууллагатай байх Зонхилох салхины хөндлөн чигт байгуулах Ойн зурвасын талбайд хүн амын суурьшил үүсгэхгүй байх Ойн зурвасын талбайг хашиж хамгаалсан байх. Усалгааны инженерийн байгууламжтай байх Мод жимс жимсгэний суулгац бэлтгэж зах зээлд борлуулж зардлын тодорхой хэсгийг олддог байх	149.8
2	Өмнөговь Даланзадгад		Уул уурхайн хөгжлийн нөлөөлөл их, хүн амын төвлөрөл, суурьшил ихсэж байгаа		283.15
3	Дундговь Сайнцагаан /Мандалговь/		Өмнийн говийн бүсийн авто замын зангилаа төв		192.35
4	Говь-Алтай Есөнбулаг /Алтай хот/		Хүний хүчин зүйлийн нөлөөллөөс цөлжилт хүчтэй явагдаж байгаа.		203.81
5	Дорноговь Замын -Үүд		Хилийн боомт, чөлөөт бүс		131.1
6	Говь-Алтай Хөх морьт сумын төв		Хүний хүчин зүйлийн нөлөөллөөс цөлжилт хүчтэй явагдаж байгаа.		89.63
7	Цогтцэций сумын төв		Уул уурхайн хөгжлийн нөлөөлөл их, хүн амын төвлөрөл, суурьшил ихсэж байгаа		271.68
8	Өмнөговь Ханбогд сумын төв		Уул уурхайн хөгжлийн нөлөөлөл их, хүн амын төвлөрөл, суурьшил ихсэж байгаа		238.62
9	Дорнод Хэрлэн сум /Чойбалсан хот/		Хүн амын төвлөрөл их, нүүрсний уурхайн ашиглалт, тээвэрлэлт, цаашид аж үйлдвэр, улс хоорондын зам тээврийн зангилаа болон хөгжинө.		470.52
10	Говьсүмбэр Сүмбэр /Чойр/		Төмөр зам, авто замын зангилаа, түүнийг дагасан хүн амын төвлөрөл, цаашид үйлдвэр, дэд бүтэц хөгжих алхмууд хийгдэж байгаа.		263.14
11	Өвөрхангай Арвайхээр		Баруун бүсийн авто замын зангилаа Хүн амын төвлөрөл нэмэгдэж байгаа.		156.27
12	Баянхонгор Баянхонгор		Баруун бүсийн авто замын зангилаа Хүн амын төвлөрөл нэмэгдэж байгаа.		225.15

Эхний ээлжид хамгаалалтын ойн зурвас байгуулах хот суурин, ойн зурвас байгуулах схем

- *Нөхөрлөлд эзэмшүүлсэн, тусгай хамгаалалтад хамрагдсан ойн сангийн талбай нэмэгдэж байгаа нь ойг ойн түймэр, хөнөөлт шавж, өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, хүний үйл ажиллагааны сөрөг нөлөөллөөс хамгаалах, Ой хамгаалах ажилд дэвшилтэт менежментийн арга хэлбэрийг нэвтрүүлж, Ойн нөхөрлөлийн эзэмшиж байгаа газрыг 2020 онд ойн сангийн 20% буюу 3.72 сая га, 2025 онд уг хэмжээг 25 хувь буюу 4.65 сая га-д хүргэн, нутгийн иргэд, нөхөрлөлд гэрээгээр эзэмшүүлэн ойг хамгаалах, нөхөн сэргээх, зохистой ашиглах хариуцлагын тогтолцоо бүрдүүлэх.*

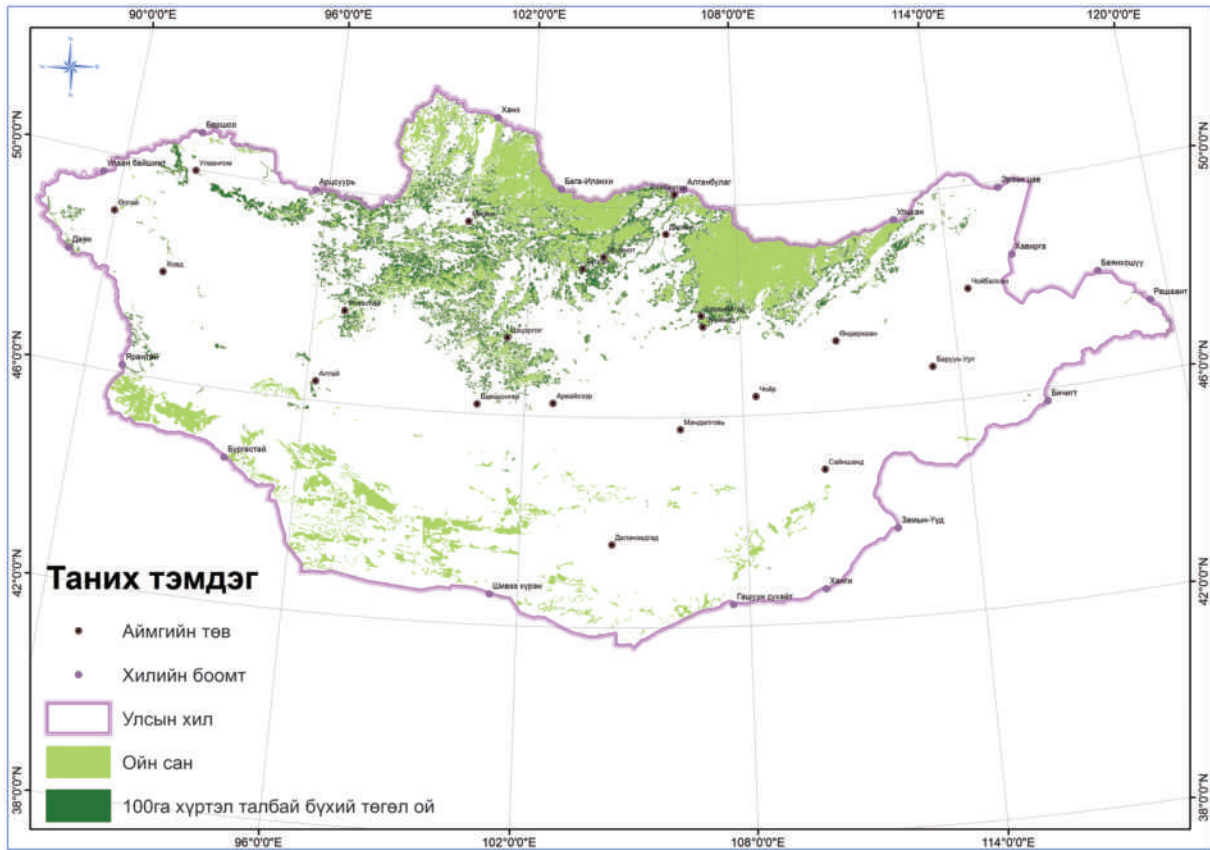
2016 оны байдлаар, 1281 ойн нөхөрлөл 23496 гишүүнтэй 6742 өрх улсын хэмжээнд 3345.4 мян.га, 90 аж ахуй нэгж нь 681.4 мян.га ойн санг гэрээгээр эзэмшиж, 814 аж ахуй нэгж давхардсан тоогоор 1032 чиглэлээр ойн мэргэжлийн байгууллагын эрх авч, үйл ажиллагаа явуулж байна. Ийнхүү нөхөрлөлд эзэмшүүлсэн, тусгай хамгаалалтад хамрагдсан ойн сангийн талбай нэмэгдэж байгаа нь ойг ойн түймэр, хөнөөлт шавж, өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, хүний үйл ажиллагааны сөрөг нөлөөллөөс хамгаалахад чухал үүрэгтэй юм.

“Байгаль орчин, аялал жуулчлалын салбарын хөгжлийн дунд хугацааны зорилт” баримт бичигт 2015 онд нутгийн иргэд, нөхөрлөлд ойн сангийн 20 хүртэл хувийг эзэмшүүлэхээр заажээ. Энэ нь өнөөдрийн ойн нөхөрлөлийн эзэмшиж байгаа 2.3 сая га талбайг 2015 онд 3.72 сая талбайд хүргэх зорилтыг дэвшүүлж байна. Харин 2024 онд уг хэмжээг 25 хувь буюу 4.65 сая га-д хүргэнэ.

Ойн нөхөрлөл, ААНБ-д эзэмшүүлэх боломжтой 100 га-с доош талбай бүхий төгөл ой 928786.12 га байна.

Ойн нөхөрлөл, ААНБ-д эзэмшүүлэх боломжтой 100 га-с доош талбай бүхий төгөл ой

- *Ойн түймрээс хамгаалах шороон зурвас байгуулах, Ойн хөнөөлт шавж, өвчний тархалтыг хязгаарлах тэмцэх ажлуудыг тогтмол хэрэгжүүлэх, Ойн зохион байгуулалтаар ойн сангийн талбай, нөөц тархцыг аймаг, сум, бүс нутгийн хэмжээгээр нь нарийвчлан тогтоож, ойн төлөв байдал, чанар өсөлтийн явцад үнэлэлт дүгнэлт гаргаж үүний үндсэн дээр ойг хамгаалах зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний үндэслэлийг боловсруулах*

Ойн ашиглалт

Улсын хэмжээнд 2009-2016 онд ойгоос бэлтгэх модны дээд хязгаарыг 1.4-1.1 сая.м³-ээр тогтоож байсан хэдий ч гүйцэтгэлээс үзэхэд 503.8-843.9 мян.м³ буюу жилд дунджаар 730.8 мян.м³ мод бэлтгэн, мод модон материал, түлшний хэрэгцээг хангаж байна. Үүнийг огтлолтын төрлөөр авч үзвэл жилд дунджаар 6.9% буюу 50.2 мян.м³ модыг үйлдвэрлэлийн ашиглалтаар, 4.2% буюу 30.8 мян.м³ модыг арчилгааны огтлолоор, 88.8% буюу 643.8 мян.м³ модыг цэвэрлэгээний огтлолт болон цэвэрлэгээний ажлаар бэлтгэсэн байна. Нийт бэлтгэж байгаа модны хэмжээг зориулалтаар нь ангилж үзэхэд жилд дунджаар 158.1 мян.м³ буюу 21.6% нь үйлдвэрлэлийн болон ахуйн хэрэглээний мод, 572.7 мян.м³ буюу 78.4% нь түлээний мод эзэлж байна.

Бодлогын баримт бичгүүдийг үндэслэн 2017-2020 онд бэлтгэх модны хэмжээг 1.1 сая шоо метр, 2020-2023 онд бэлтгэх модны хэмжээг 1.3 сая шоо метрт барихаар төлөвлөв. 2013-2023 онд үйлдвэрлэлийн болон түлшний зориулалтаар 13.3 сая шоо метр модыг бэлтгэж, нийт 255.7 мян.га талбайд мод бэлтгэлийн ажлыг явуулах юм. Энэ талбайд ойжуулалтын болон байгалийн сэргэн ургалтанд туслах арга хэмжээг авах шаардлагатай.

Үндсэн ашиглалтын огтлолт /аймгаар/

Д/д	Аймгийн нэр	Огтлолтын төрөл					
		Түүвэрлэх огтлолт				Аажим огтлолт	
		Ашиглалтын бүсийн байгалийн ойн		Жилд бэлтгэх хэмжээ			
Талбай /га/	Нөөц /м.ш.м /	Талбай /га/	Нөөц /м.ш.м /	Талбай /га/	Нөөц /м.ш.м /		
1	Архангай	116766	15506	609.5	13.88	1104	175.5
2	Булган	402350	47817.4	1620	37.6		
3	Төв	85901	13279.9	352.8	10.6	1634	297.5
4	Хэнтий	171782	23144.9	1709	35.8	118	16.2
5	Завхан	110668	15088.5	538	13.6	611	105
6	Сэлэнгэ	902199	116739.6	5259	94.0	11087	1794.8
7	Хөвсгөл	515738	79844	3539	159.9	4784	779.9
	Нийт дүн	2305404	311420.3	13627.3	365.38	19338	3168.9

Тайлбар: /м.ш.м- мянган шоо метр/ Улсын хэмжээнд 7 аймгийн нутагт үндсэн ашиглалтын огтлолт явуулах боломжтой бөгөөд түүвэрлэх огтлолтоор жилд 13627.3 га талбайгаас 365.38 мян.шоо метр модыг авч ашиглах боломжтой байна. Харин аажим огтлолтоор 19338 га талбайгаас 3168.9 мян.шоо метр модыг авч ашиглах боломжтой байна.

Ойн хөнөөлт шавж, өвчинтэй тэмцэх арга хэмжээ

Ойн хөнөөлт шавж, өвчний тархалтыг хязгаарласны үр дүнд ойн хөнөөлт шавж, өвчинтэй тэмцэх ажлыг 2017-2020 онд нийт 650.0 мян.га талбайд, жилд дунджаар 130.0 мян. га-д, 2018-2023 онд нийт 720.0 мян.га-д, жилд дунджаар 120.0 мян.га талбайд явуулахаар төлөвлөв.

2018-2023 онд ойн хөнөөлт шавж, өвчинтэй тэмцэх арга хэмжээний төсөөлөл /га/

	Аймгийн нэр	Он						Бүгд
		2018	2019	2020	2021	2022	2023	
1	Архангай	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0	60.0
2	Баянхонгор	-	3.0	-	3.0	-	-	6.0
3	Баян-Өлгий	-	5.0	-	5.0	-	-	10.0
4	Булган	10.0	11.0	15.0	11.0	10.0	15.0	72.0
5	Говь-Алтай	-	3.0	-	3.0	-	-	6.0
6	Дархан-Уул	12.0	7.0	5.0	7.0	12.0	5.0	48.0
7	Дорнод	-	10.0	15.0	10.0	-	15.0	50.0
8	Завхан	12.0	8.0	9.0	8.0	12.0	9.0	58.0
9	Орхон	-	5.0	-	5.0	-	-	10.0
10	Өвөрхангай	8.0	-	7.0		8.0	7.0	30.0
11	Сэлэнгэ	15.0	10.0	15.0	10.0	15.0	15.0	80.0
12	Төв	13.0	8.0	10.0	8.0	13.0	10.0	62.0
13	Хөвсгөл	15.0	10.0	12.0	10.0	15.0	12.0	74.0
14	Хэнтий	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0	60.0
15	Ховд	-	5.0	-	5.0	-	-	10.0
16	Увс		5.0	-	5.0		-	10.0
17	Улаанбаатар	15.0	10.0	12.0	10.0	15.0	12.0	74.0
	Дүн	120.0	120.0	120.0	120.0	120.0	120.0	720.0

Ойн зохион байгуулалтын арга хэмжээний төлөвлөлт

Ойн зохион байгуулалтаар ойн сангийн талбай, нөөц тархцыг аймаг, сум, бүс нутгийн хэмжээгээр нь нарийвчлан тогтоож, ойн төлөв байдал, чанар өсөлтийн явцад үнэлэлт дүгнэлт гаргаж үүний үндсэн дээр ойг хамгаалах зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний үндэслэлийг боловсруулдаг билээ. Мөн түүнчлэн ойн зохион байгуулалтын явцад газрын сангийн нэг хэсэг болох ойн сангийн газрын өөрчлөлтийг нарийвчлан тогтоодог. 2003-2012 онд ойн зохион байгуулалтын ажлыг нийт 206 сая га талбайд жилд дунджаар 20 сая га талбайд явуулжээ.

Хэрэгжүүлэх шаардлагатай ойн аж ахуйн арга хэмжээ

Д/д	Аймгийн нэр	Ойн цэвэрлэгээ			Ой нөхөн сэргээлт, ойжуулалт /талбай га/		
		Талбай /га/	Хатсан мод /шоометр/	Унанги мод /шоометр/	Ойжуулалт хийх	БСУ Туслах ажил	Өсвөр модыг хамгаалах
Шилмүүст, навчит ой бүхий аймаг							
1	Архангай	75654	2170529	2410122	24644	14253	5953
2	Баян-Өлгий	2915		58410	513	12831	2374
3	Баянхонгор				1150		
4	Булган	424226	5920450	3300050	43677	15999	8621
5	Говь-Алтай	1321	880	26450	165	1693	
6	Төв	143013	4173638	1639138	23372	9436	
7	Хэнтий	153090	1699690	1142740	4675		
8	Завхан	144011	4057870	1572670	18604		
9	Сэлэнгэ	262480	3343884	4161460	207968	200059	
10	Орхон	319	1350	3140	363	533	699
11	Өвөрхангай	18346	238220	346148	4845	16568	
12	Хөвсгөл	239885	10838360	3723800	22716	58433	
13	Дархан-Уул	1156	28330	4530	1198	4055	5993
14	Улаанбаатар хот	6887	25260	65320	11477	4300	610
15	Дорнод	2202	66180				
16	Увс	16586	248410	166540	26678	629	
17	Сүхбаатар				13445		
Заган /Тоорой/ ой бүхий аймаг							
1	Өмнөговь				177359	373800	
2	Говь-Алтай					23952	23952
3	Өвөрхангай				28014	19321	
	Нийт дүн	1492091	32813051	18620518	610863	755862	48202

Улсын хэмжээгээр 2 731 162 га талбайд 39 967.1 мянган шоо метр хатсан мод, 29 914.3 мянган шоо метр унанги модны нөөц бүртгэгдсэн байна.

Хэрэгжүүлэх шаардлагатай ойн арчилгааны ажил

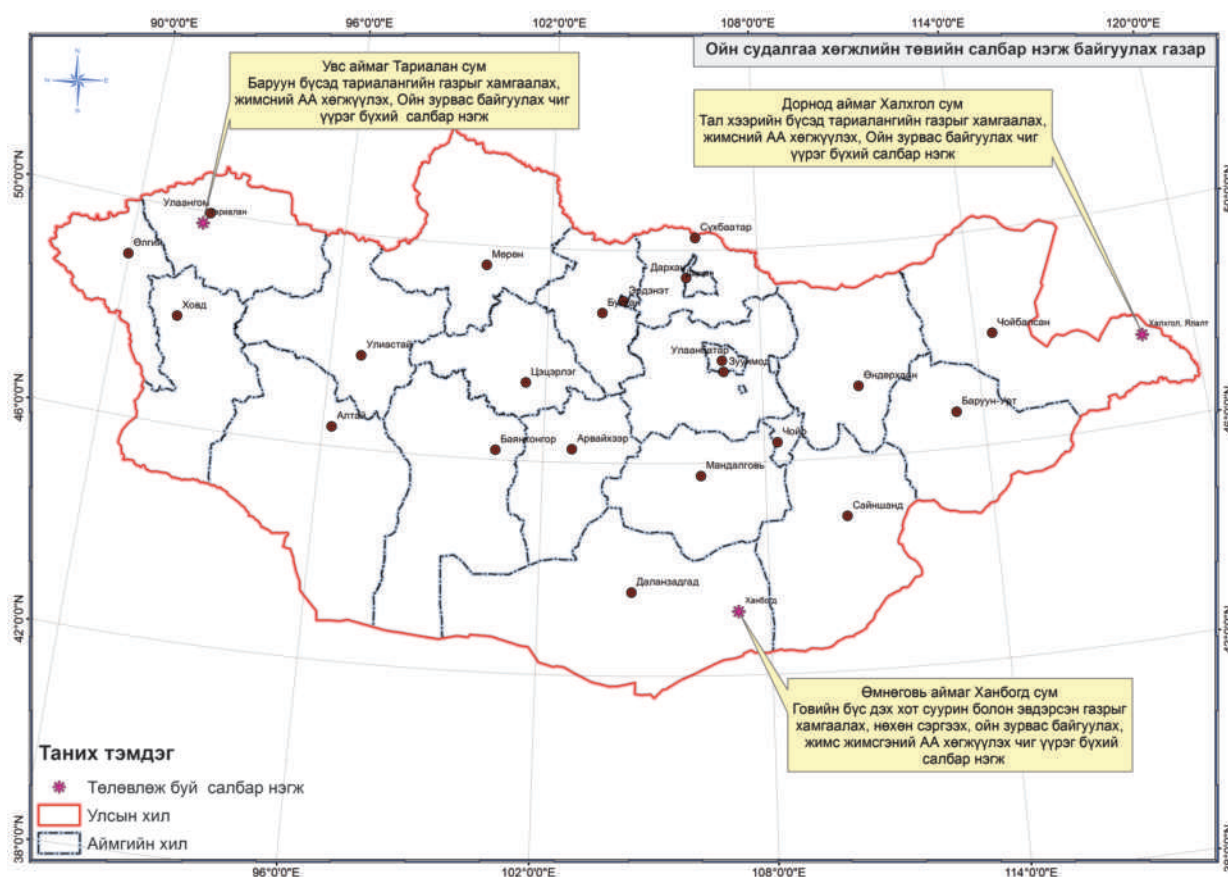
Д/д		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		
Аймгийн нэр		Архангай	Сэлэнгэ	Төв	Завхан	Баянхонгор	Улаан-баатар	Өвөрхангай	Баян-Өлгий	Булган	Хөвсгөл	Дархан-Уул	Дорнод	Орхон	Хэнтий	Увс	Нийт дүн	
Огтлолтын төрөл	Гэрэлжүүлэх	Талбай /га/	451	126	79			17			197	214				30	468	1582
		Огтлох нөөц /шоометр/	42380	3230	3160			340			10200	870				300	73050	133530
	Тохируулах	Талбай /га/	2208	1131	2051	474	46	73	52	17	2063	3481	241			883		12720
		Огтлох нөөц /шоометр/	137070	60520	154810	23070	840	9890	357	680	98130	38461,5	27200			14690		565718,5
	Сийрүүлэх	Талбай /га/	3944	3726	3267	865	122	558	664	262	1819	6799		926		388	503	23843
		Огтлох нөөц /шоометр/	349470	226628	330210	66310	10820	60820	7516	23760	163000	104178,5		53290		7370	76820	1480192,5
Завсрын	Талбай /га/	15049	9206	10104	6112	809	1270	3059	533	9435	25480		4787	36	345	55	86280	
	Огтлох нөөц /шоометр/	2551040	1145232	1356200	755620	109020	177410	48855	87120	1096090	508007,4		344120	5620	6240	9310	8199884,4	
Дүн	Талбай /га/	21652	14189	15501	7451	977	1918	3775	812	13514	35974	241	5713	36	1646	1026	124425	
	Огтлох нөөц /шоометр/	3079960	1435610	1844380	845000	120680	248460	56728	111560	1367420	651517,4	27200	397410	5620	28600	159180	10379325,4	

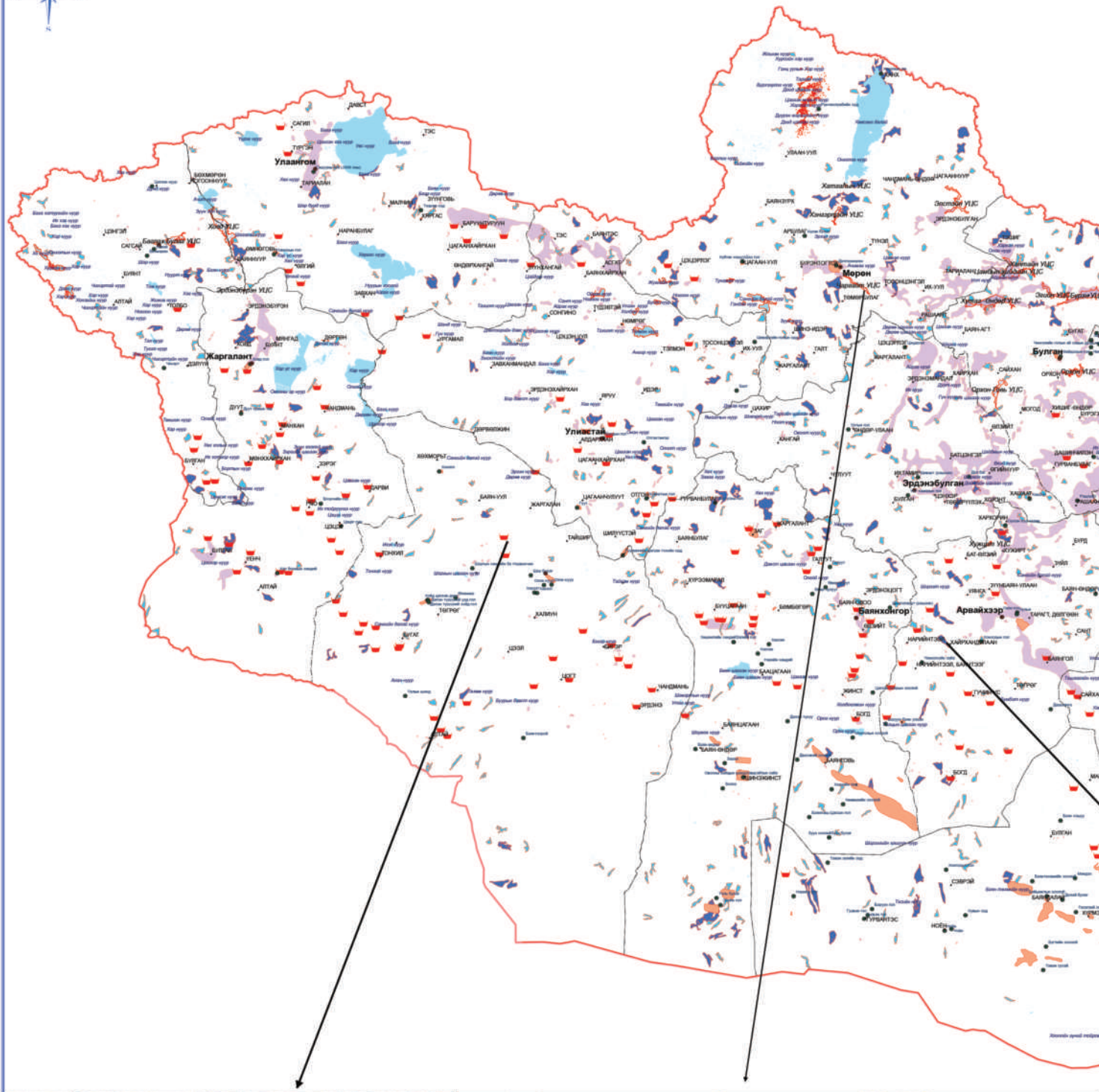
Улсын хэмжээгээр 15 аймгийн ойн санг хамруулан гэрэлжүүлэх огтлолтыг 134.6 мянган шоо метр нөөц бүхий 1424 га талбайд, тохируулах огтлолтыг 590.0 мянган шоо метр нөөц бүхий 12 101 га талбайд, сийрүүлэх огтлолтыг 1 939.6 мянган шоо метр нөөц бүхий 23 424 га талбайд, завсрын огтлолтыг 9 203.7 мянган шоо метр нөөц бүхий 69 419 га талбайд, нийт 11 858.9 мянган шоо метр нөөц бүхий 106 368 га талбайд ойн арчилгаа хийх шаардлагатай гэсэн тооцоо байна.

- *Говь, хээрийн нөхцөлд тохиромжтой ойн таримлын үр, суулгац үржүүлэх чиглэлээр шинжлэх ухаан туршилтын нэгж байгуулах, бусад аймгуудад хувийн хэвшилд тулгуурласан мод үржүүлгийн газрууд байгуулан хамтран ажиллана.*

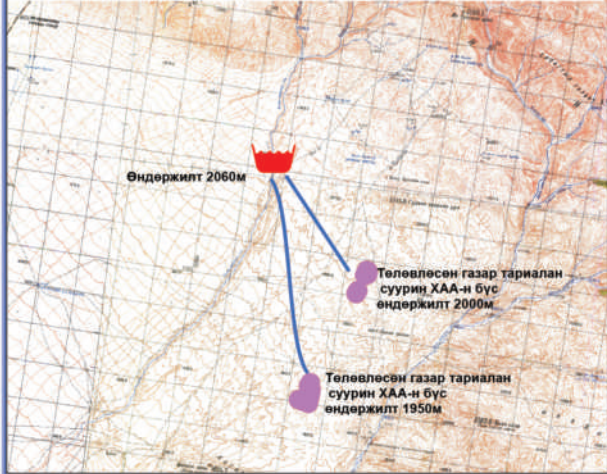
Бүс нутгуудад байгаль, цаг уурын нөхцөлд нь тохирсон үрийн АА хөгжүүлэх, шинжлэх ухааны сорилт, туршилт судалгаа хийх, ойжуулалт хийх, ойн зурвас байгуулах чиг үүрэг бүхий ойн судалгаа хөгжлийн төвийн салбар нэгжийг 3-н газарт байгуулахаар төлөвлөв.

Ойн судалгаа хөгжлийн төвийн салбар нэгж байгуулах газрууд

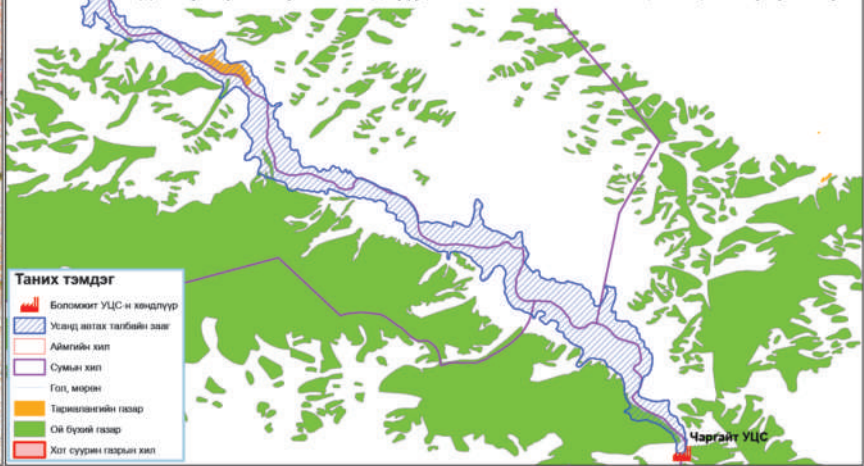

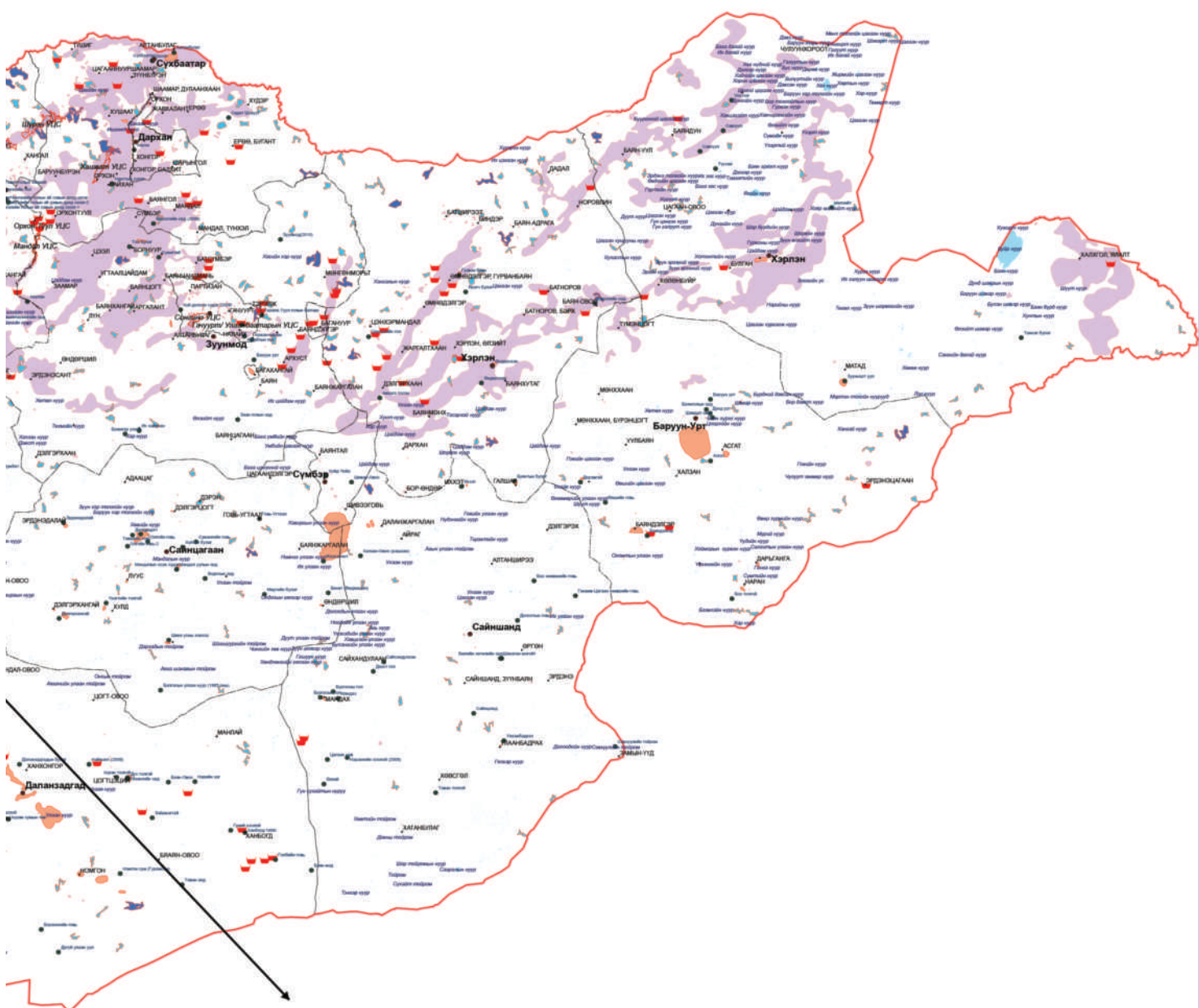
Гол, мөрний болон шар усны үерийн ус хуримтлуулах сан байгуулах боломжтой судалгаа хийхээр төлөвлөж буй газар Говь-Алтай аймаг Шарга сум /нийт 203 байршилд судалгаа хийнэ/

Усан цахилгаан станцын байгуулах боломжийн талаар Оросын Hidroenergiopoint хүрээлэн болон Монгол улсын хөдөө аж ахуйн яамны 1960 онд хийсэн судалгаа Дэлгэрмөрөн-Чаргайт хөндлүүр, Хөвсгөл аймгийн Тосонцэнгэл, Төмөрбулаг сум/

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ /2018 - 2025 он/ Усны сан бүхий газрын УГЗБЕТ-ний схем зураг

Таних тэмдэг

- Улсын хил
- Аймгийн хил
- Нуурууд
- Усны ордын байршил
- Гол, мөрний болон шар усны үерийн ус хуримтлуулах сан байгуулах боломжтой судалгаа хийхээр төлөвлөж буй газрууд
- Хамгаалалтад авахаар төлөвлөж буй гүний усны тэжээгдлийн муж
- Судалгаа хийхээр төлөвлөж буй УЦС байгуулах боломжит газруудын усанд автах талбайн зааг
- Рамсарын бүртгэлд оруулахаар төлөвлөж буй, судалгаа хийх нуурууд
- 5000-с дээш га талбайтай хөв байгуулах боломжтой судалгаа хийхээр төлөвлөж буй газар
- 5000-2000га талбайтай хөв байгуулах боломжтой судалгаа хийхээр төлөвлөж буй газар
- Усны судалгаа хийхээр төлөвлөж буй газар тариалан, суурин АА- бүс

6. Усны сан бүхий газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ

Монгол орны нутагт бүрэлдэх гол, мөрний усны жилийн дундаж нөөц 30.6 шоо.км, ОХУ, БНХАУ-ын нутгаас ирэх урсцыг оролцуулан тооцвол 34.6 шоо.км болно. Гол мөрний бүх усны нөөцийн 49.0 хувийг /16.9 шоо.км/ Хойд мөсөн далайн ай сав, 11 хувийг /3.80 шоо.км/ Номхон далайн ай сав, 40 хувийг /13.9 шоо.км/ Төв Азийн гадагш урсацгүй ай савын гол горхины урсац эзэлнэ.

Гол мөрний жилийн дундаж урсцын 60 хувь нь гадагш хил даван урсаж үлдэх хувь нь уурших, хөрсөнд нэвчиж, газрын доорх усыг тэжээх буюу говийн нууруудад цутгана. Усны нөөцийн 83.7 хувийг нуур, 10.5 хувийг мөсөн гол, 5.8 хувийг голын ус тус тус эзэлнэ. Гадаргын усны нөөцийн 85 хувийг цэнгэг ус, түүний 93.6 хувийг Хөвсгөл нуурын ус эзэлнэ. Газрын доорх усны нөөц баялаг асар их хэмжээтэй боловч удаан хугацаанд нөхөн сэлбэгддэг учраас ашиглаж болох нөөцийн хэмжээ тун бага байдаг бол гадаргын ус буюу голын ус богино хугацаанд /20 хоногт/ буюу жилдээ 18 удаа солигддог ажээ. Монгол Улс газар нутгийн байршлаараа усны гурван том хагалбарын заагт, харьцангуй өндөрлөг, Ази-Номхон далайн бүс нутгийн хамгийн хур тунадас багатай, хуурайшилт ихтэй хэсэгт оршдог. Усны нөөц нь нутаг дэвсгэрийн хувьд жигд бус тархалттай, зарим бүсийн усны чанар эрүүл ахуйн шаардлага хангадаггүйгээс гадна гол мөрний ус нь ихэнхдээ тус улсын хилээс гадагшаа урсдагаас шалтгаалан усны нөөцөөр бага, хязгаарлагдмал орны тоонд ордог.

Монгол Улсын усны нөөцийн хангамжийн судалгаа, тооцоолол*

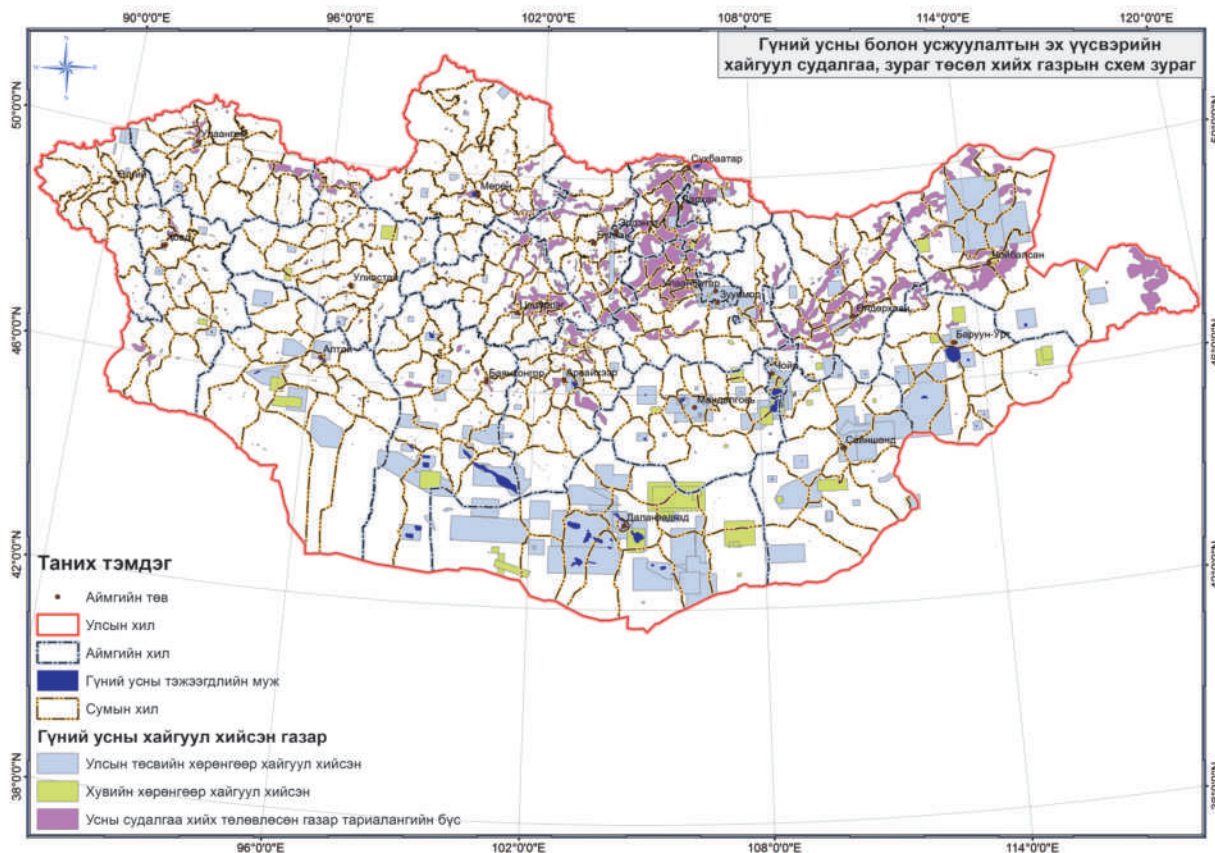
Эдийн засгийн бүсүүд	Нийт Газрын хэмжээ, га	Усан сан бүхий газрын хэмжээ	Усан сан бүхий газрын эзлэх хувь	Байгалийн усны нийт нөөц шоо.км	Гадаргын ус, шоо.км				Газрын доорх ус, шоо.км		1кв.км буюу 100 га-д ногдох усны нөөц, шоо.м
					Гол мөрний усны нөөцийн хэмжээ, шоо.км	Үүнээс ашиглаж болох	Нуурын усны нөөцийн хэмжээ	Мөстөл, мөсөн голын усны нөөц	ул хөрсний	Ашиглах боломжит	
Улсын дүн	156411575	686071	0.44	609.6	34.6	5	500	62.9	12.1	5.61	7896
Баруун бүс	41525400	270068	0.65	82.3	7.91	0.81	8.718	62.9	2.77	1.06	3243
Завхан	8245567	80536	0.98	10.5	3.16	0.2	6.219		1.14	0.37	127.57
Говь-Алтай	14144767	14254	0.10	0.2	0.058	0.01	0.078		0.1	0.03	1.67
Баян-Өлгий	4570489	46700	1.02	64.4	2.39	0.29	3.742	57.25	1.05	0.52	1409.74
Ховд	7606038	43157	0.57	1.4	1.1	0.19		3.03	0.25	0.06	17.75
Увс	6958539	85421	1.23	117.3	1.2	0.12	113.274	2.62	0.23	0.08	1686.04
Хангайн бүс	38439277	193181	0.50	404.5	12.19	1.57	388.02	0	4.25	2.83	4093
Орхон	84400	222	0.26	0	0.005	0.001			0.001	0.0001	7.11
Өвөрхангай	6289533	8249	0.13	0.7	0.56	0.22	0.044		0.1	0.05	11.19
Булган	4873300	22149	0.45	2.4	1.75	0.94	0.162		0.5	0.15	49.49
Баянхонгор	11597780	51118	0.44	3.6	0.45	0.05	3.027		0.1	0.05	30.84
Архангай	5531382	25246	0.46	5.1	2.83	0.2	1.226		1.06	0.63	92.49
Хөвсгөл	10062882	86197	0.86	392.6	6.59	0.16	383.559		2.49	1.95	3901.85
Төвийн бүс	47355489	93345	0.20	7.3	5.37	1.98	0.14	0	1.76	0.61	160
Төв	7404237	14285	0.19	2.5	1.91	0.2	0.039		0.59	0.2	34.29
Говьсүмбэр	554180	1538	0.28	0	0.01	-			0.001	0.0001	1.98
Сэлэнгэ	4115263	19442	0.47	4.2	3.2	1.77	0.004		0.97	0.39	101.43
Дорноговь	10947230	27766	0.25	0.2	0.05	-	0.024		0.1	0.005	1.59
Дархан-Уул	327500	6659	2.03	0.1	0.044	0.01			0.01	0.003	16.49
Өмнөговь	16538047	15860	0.10	0.1	0.038	-	0.004		0.01	0.001	0.31
Дундговь	7469032	7796	0.10	0.3	0.12	-	0.065		0.08	0.01	3.55
Зүүн бүс	28620965	125400	0.44	16.3	8.34	0.55	4.91	0	3.03	1.01	174
Дорнод	12359743	91136	0.74	6.7	1.51	0.15	4.8693		0.3	0.2	54.04
Сүхбаатар	8228716	15487	0.19	0.2	0.14	-	0.0302		0.03	0.01	2.43
Хэнтий	8032506	18777	0.23	9.4	6.69	0.4	0.015		2.7	0.8	117.09
Улаанбаатар	470445	4078	0.87	1.1	0.77	0.05			0.3	0.1	227.44

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Хот суурин, дэд бүтэц байгуулах, атар газар эзэмших, услалтын систем байгуулах, үйлдвэр, уул уурхай ашиглах зэрэг бүтээн байгуулалтын хөгжлийн төслүүд, тэдгээрийн усны хэрэгцээг усны нөөцийн хангамжийн түвшинг харгалзан усны барилга, байгууламжийн байршлын схемийг төлөвлөх, ХАА-н газрын төлөвлөлтөд тусгасан газар тариалан суурин АА-н бүсэд усны хайгуул судалгаа хийх

Төлөвлөсөн суурин АА, газар тариалангийн бүс, усны хайгуул судалгаа хийх газрын байршлын схем зураг*

*Хайгуул хийсэн талбайн мэдээг БОАЖЯ-с

Төлөвлөсөн суурин АА, газар тариалангийн бүсэд хийгдэх усны хайгуул судалгаа

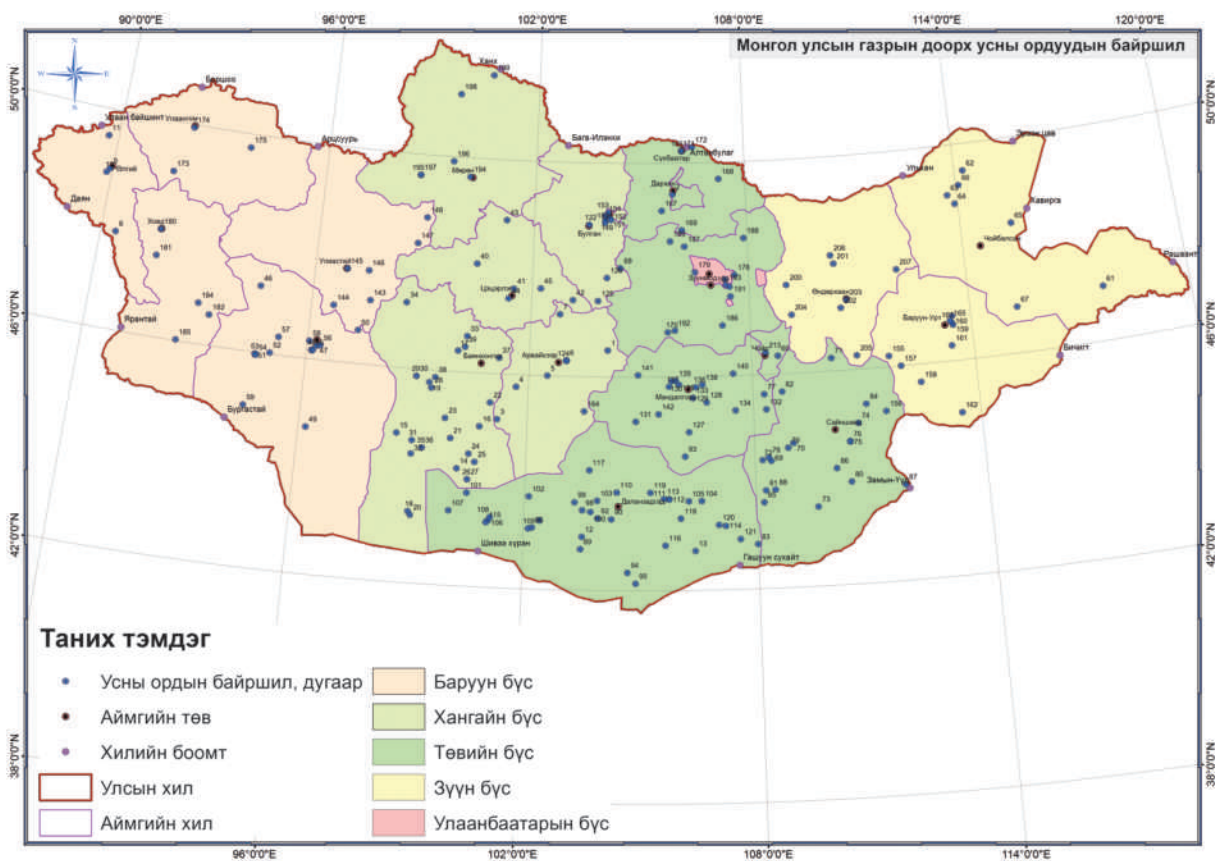
Аймгийн нэр	Төлөвлөсөн суурин АА болон газар тариалангийн бүс	Үүнээс			
		Тариалангийн газар	Тариаланд тохиромжтой нөөц газар	Үүнээс /талбай га/	
				Гүний усны хайгуул хийгдсэн	Гүний усны хайгуул хийгдээгүй
Архангай	547375.7	71156.6	476219.1	3073.8	473145.3
Баян-Өлгий	10597.5	961.1	9636.5	250.3	9386.1
Баянхонгор	80408.5	2460.3	77948.2	11304.4	66643.8
Булган	775590.4	133875.5	641714.9	50140.3	591574.6
Говь-Алтай	18039.0	3369.6	14669.4	4985.1	9684.3
Говьсүмбэр	45814.0	166.9	45647.0	1887.1	43759.9
Дархан-Уул	136183.7	35722.5	100461.1	21955.0	78506.1
Дорноговь	3159.4	505.5	2653.9	1152.9	1501.0
Дорнод	2125063.3	99450.5	2025612.8	440026.8	1585586.0

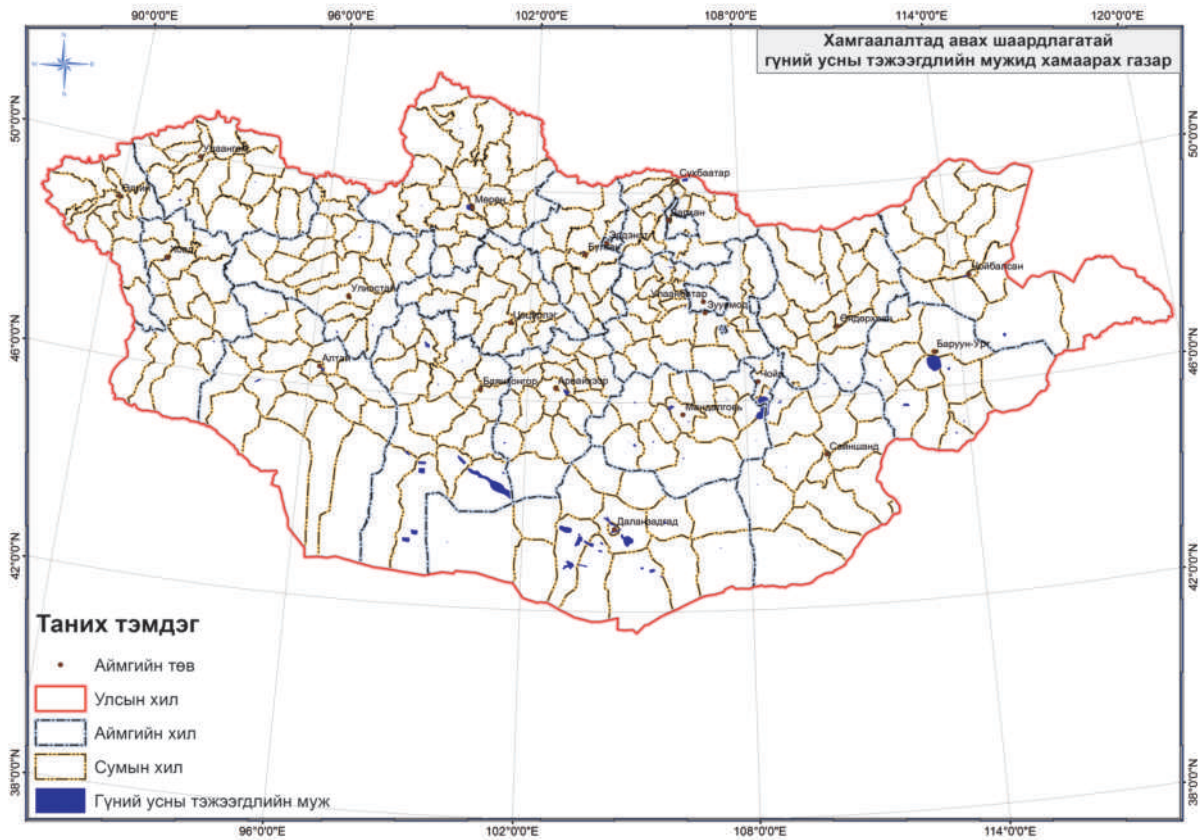
Дундговь	29308.5	55.1	29253.3	1233.5	28019.8
Завхан	232670.7	76983.5	155687.2	5239.6	150447.6
Орхон	28203.9	6383.1	21820.8	1447.2	20373.6
Өвөрхангай	362415.6	40329.1	322086.5	49514.2	272572.4
Өмнөговь	3949.9	145.5	3804.5	3283.0	521.5
Сүхбаатар	95579.8	31926.2	63653.7	3504.6	60149.1
Сэлэнгэ	1517023.4	336591.6	1180431.8	145317.4	1035114.3
Төв	1428569.3	377975.3	1050593.9	68141.9	982452.0
Увс	227598.1	55201.9	172396.2	11675.0	160721.2
Ховд	151596.9	11842.5	139754.4	7731.6	132022.8
Хөвсгөл	250951.8	44633.5	206318.3	16649.9	189668.3
Хэнтий	1378286.9	101806.4	1276480.5	115001.3	1161479.2
Улаанбаатар	53695.6	5477.8	48217.8	34328.2	13889.6
Багануур	8964.8	495.4	8469.5	4436.4	4033.1
Багахангай	185.1	13.5	171.5	171.5	
Дүн	9511231.7	1437529.0	8073702.6	1002451.1	7071251.5

- Гүний усны ордуудын усны тэжээгдлийн мужид хамаарах газрыг хамгаалах, газар дээр нь хамгаалалтын бүсийг тодорхойлж тэмдэгжүүлэх, хориотой газар ашиглалтуудыг зогсоох АА хоорондын ГЗБ-н зураг төсөл хийх

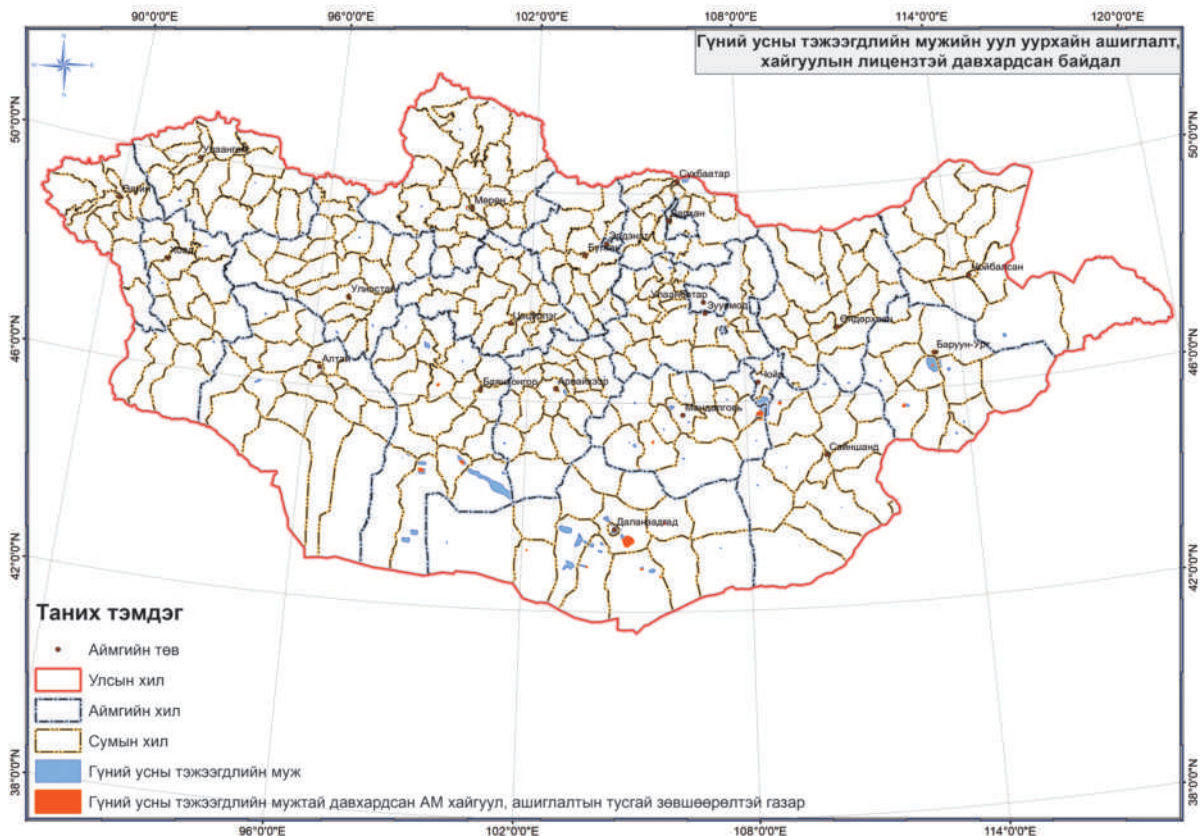
Газрын доорх усны орд газруудын байршил

Гүний усны тэжээгдлийн муж /БОАЖЯ-с/

Гүний усны тэжээгдлийн муж, АМ-н тусгай зөвшөөрөлтэй давхардсан байдал

Гүний усны тэжээгдлийн мужтай давхардаж буй АМ ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй талбай

Аймгийн нэр	Сумын нэр	Ордын нэр	Ордын дугаар	ТЗ-н дугаар	ТЗ-н нэр	ТЗ авсан он	ТЗ дуусах он	ТЗ-н нийт талбай	Усны тэжээгдлийн мужтай давхардсан талбай	ТЗ-н талбайд эзлэх хувь
Баянхонгор	Хүрээмарал	Залаа	42-95	12728	Хонгор	9/21/2007	9/21/2037	492.7	492.7	100.0
Баянхонгор	Хүрээмарал	Залаа	42-95	17060	Хотгор зүүн	6/4/2012	6/4/2042	123.2	123.2	100.0
Баянхонгор	Хүрээмарал	Залаа	42-95	17061	Хотгор баруун	6/4/2012	6/4/2042	396.8	147.0	37.0
Баянхонгор	Хүрээмарал	Залаа	42-95	17062	Байц	6/4/2012	6/4/2042	67.3	67.3	100.0
Баянхонгор	Хүрээмарал	Залаа	42-95	17057	Адаг	6/4/2012	6/4/2042	5119.4	2126.8	41.5
Өмнөговь	Цогтэций	Хүрэн толгой, Бүх толгой	44-48	11953	Бор толгой	8/29/2006	8/29/2036	12860.7	678.2	5.3
Сүхбаатар	Халзан	Шавадал овоо	35-81	18500	Асгат-2	4/9/2015	4/9/2045	105.3	105.3	100.0
Говьсүмбэр	Сүмбэр	Жаргалант нуур	18-25	1126	Олон-Овоо	4/16/1998	4/16/2028	22.7	22.7	100.0
Говьсүмбэр	Сүмбэр	Жаргалант нуур	18-25	15572	Замын хөх толгой	4/12/2010	4/12/2040	612.9	277.9	45.3
Говьсүмбэр	Сүмбэр	Жаргалант нуур	18-25	20633	Чойр	9/20/2016	9/20/2046	10393.5	8586.5	82.6
Хөвсгөл	Мерен	Дэлгэрмөрөн	64-76	12909	Нугын тохой	10/31/2007	10/31/2037	26.5	26.5	100.0

Гүний усны тэжээгдлийн мужтай давхардаж буй АМ хайгуулын тусгай зөвшөөрөлтэй талбай

Аймгийн нэр	Сумын нэр	Ордын нэр	Ордын дугаар	ТЗ-н дугаар	ТЗ-н нэр	ТЗ авсан он	ТЗ дуусах он	ТЗ-н нийт талбай	Усны тэжээгдлийн мужтай давхардсан талбай	ТЗ-н талбайд эзлэх хувь
Баянхонгор	Бөмбөгөр, Баацагаан	Бөмбөгөр	43-59	18327	Хашаатын хөндий	10/7/2014	10/7/2017	7209.2	599.8	8.3
Баянхонгор	Хүрээмарал	Залаа	42-95	17651	Хонхор дэрс	10/29/2014	10/29/2017	102.5	102.5	100.0
Баянхонгор	Хүрээмарал	Залаа	42-95	16744	Адаг	2/13/2006	2/13/2018	152.0	152.0	100.0
Баянхонгор	Хүрээмарал	Залаа	42-95	16749	Байц	6/3/2008	6/3/2020	90.0	90.0	100.0
Баянхонгор	Баянговь	Баянговь	41-81	11494	Сээрийн нурууны ар	3/16/2006	3/16/2018	8088.9	1268.4	15.7
Баян-Өлгий	Бугат	Өлгий	35-73	18800	Алт	2/3/2016	2/3/2019	474.4	13.3	2.8
Говьсүмбэр	Сүмбэр	Жаргалант нуур	18-25	14885	Залаат толгой	5/1/2009	5/1/2018	399.6	364.7	91.3
Говьсүмбэр	Сүмбэр	Жаргалант нуур	18-25	19410	Төмөртэй	12/2/2015	12/2/2018	1323.3	156.4	11.8
Говьсүмбэр	Сүмбэр	Жаргалант нуур	18-25	20002	Шар оорцог	1/28/2016	1/28/2019	287.5	287.5	100.0
Говьсүмбэр	Сүмбэр	Жаргалант нуур	18-25	20437	Элгэн булаг	1/12/2016	1/12/2019	276.8	20.8	7.5
Говьсүмбэр	Сүмбэр	Жаргалант нуур	18-25	20816	Худagt	5/18/2017	5/18/2020	10913.3	13.2	0.1
Говьсүмбэр	Сүмбэр	Жаргалант нуур	18-25	20826	Элгэн булаг	1/12/2016	1/12/2019	3027.7	1222.1	40.4
Дундговь	Хулд	Хулд	43-68	19586	Баян	3/28/2016	3/28/2019	10359.4	346.5	3.3
Сүхбаатар	Баяндэлгэр	Баяндэлгэр	45-61	14851	Уушиг	4/10/2009	4/10/2018	7949.9	1552.7	19.5
Өмнөговь	Номгон	Номгон	44-58	13419	Шар овоо	3/25/2008	3/25/2020	43510.2	1578.2	3.6
Өмнөговь	Номгон	Номгон	44-58	14769	Дөхөм	3/5/2009	3/5/2018	4558.8	193.8	4.3
Өмнөговь	Ханхонгор	Улаан нуур	35-83	11468	Их уул	3/3/2006	3/3/2015	72515.9	24793.0	34.2
Өмнөговь	Ханхонгор	Улаан нуур	35-83	13692	Хар овоо	5/13/2008	5/13/2014	26721.5	6568.5	24.6
Өмнөговь	Ноён	Ноён	52-71	12483	Баруун ноён уул	6/11/2002	3/22/2016	22071.0	13.7	0.1

- Ус хангамжийн одоо байгаа болон шинэ эх үүсвэрийн газрын эрүүл ахуйн бүс тогтоож, дэглэмийг мөрдүүлнэ, Томоохон ордууд болон бүтээн байгуулалтын төслүүдийн ус хангамжийн эх үүсвэрт ашиглах боломжит нөөцийн судалгаа хийнэ. Боомт, усан сан, УЦС байгуулах боломжит газруудад хайгуул, судалгаа хийж, ТЭЗҮ болон зураг төсөл боловсруулна

1. Гол мөрний болон шар усны үерийн ус хуримтлуулах сан байгуулах боломжит газруудын судалгаа

Судалгаа хийх газруудын байршил

№	Аймгийн нэр	Сум	Газрын нэр /гол/	Х	Ү
1	Баян-Өлгий	Булган	Түргэн гол	91° 24' 49.370" E	46° 48' 25.121" N
2	Баян-Өлгий	Булган	Улаагчин гол	91° 3' 41.518" E	47° 11' 52.608" N
3	Баян-Өлгий	Булган	Булган гол	91° 2' 23.999" E	47° 4' 16.209" N
4	Баян-Өлгий	Булган	Булган гол	91° 17' 51.810" E	46° 47' 2.022" N
5	Баян-Өлгий	Толбо	Жараатын гол	90° 25' 59.415" E	48° 23' 29.614" N
6	Баян-Өлгий	Алтанцөгц	Хавцал гол	90° 26' 43.171" E	49° 1' 49.464" N
7	Баянхонгор	Эрдэнэцогт	Түйн гол	100° 43' 1.101" E	46° 16' 23.571" N
8	Баянхонгор	Өлзийт	Шаргалжуут гол	100° 54' 54.684" E	46° 9' 35.056" N
9	Баянхонгор	Өлзийт	Түйн гол	100° 49' 2.655" E	46° 1' 12.582" N
10	Баянхонгор	Өлзийт	Түйн гол	100° 47' 27.179" E	45° 48' 46.244" N
11	Баянхонгор	Жинст	Түйн гол	100° 43' 37.534" E	45° 40' 27.967" N
12	Баянхонгор	Богд	Түйн гол	100° 46' 47.602" E	45° 11' 25.939" N
13	Баянхонгор	Жинст	Түйн гол	100° 41' 47.190" E	45° 37' 6.975" N
14	Баянхонгор	Баацагаан	Цагаан гол	99° 56' 13.867" E	45° 28' 30.856" N
15	Баянхонгор	Баацагаан	Цагаан гол	99° 38' 40.590" E	45° 29' 45.817" N
16	Баянхонгор	Бууцагаан	Байдрагийн гол	99° 15' 33.242" E	46° 7' 21.360" N
17	Баянхонгор	Галуут	Цагаантүрүүний гол	100° 6' 17.579" E	46° 51' 8.642" N
18	Баянхонгор	Галуут	Цагаантүрүүний гол	100° 1' 0.628" E	46° 47' 36.130" N
19	Баянхонгор	Галуут	Олгойн гол	99° 57' 58.557" E	46° 37' 3.865" N
20	Баянхонгор	Бууцагаан	Байдрагийн гол	99° 20' 49.566" E	46° 21' 15.904" N
21	Баянхонгор	Баянцагаан	Цагдуултын гол	98° 24' 4.216" E	45° 6' 43.090" N
22	Баянхонгор	Бууцагаан	Дунд булаг	98° 45' 47.300" E	46° 4' 50.330" N
23	Баянхонгор	Бууцагаан	Зүүн булаг	98° 48' 44.352" E	46° 4' 51.842" N
24	Баянхонгор	Бууцагаан	Баянгийн гол	98° 33' 21.191" E	46° 2' 24.499" N
25	Баянхонгор	Бууцагаан	Өлзийт гол	98° 28' 54.647" E	46° 6' 14.777" N
26	Баянхонгор	Бууцагаан	Цагаан гол	99° 15' 6.699" E	46° 3' 12.897" N
27	Баянхонгор	Бууцагаан	Цагаан гол	98° 57' 15.982" E	46° 14' 0.834" N
28	Баянхонгор	Заг	Гашууны хөндий	98° 55' 18.142" E	46° 45' 38.828" N
29	Баянхонгор	Заг	Загийн гол	99° 5' 38.291" E	46° 59' 47.501" N
30	Баянхонгор	Жаргалант	Байдрагийн гол	99° 29' 39.571" E	47° 3' 44.822" N
31	Булган	Дашинчилэн	Хар бухын гол	103° 40' 5.792" E	47° 50' 44.039" N
32	Булган	Дашинчилэн	Мялангийн гол	103° 55' 16.173" E	47° 46' 4.509" N
33	Булган	Хишиг-Өндөр	Хужиртын гол	103° 29' 35.036" E	48° 16' 9.591" N
34	Говь-Алтай	Эрдэнэ	Жавхлантын гол	97° 43' 3.265" E	45° 9' 22.851" N
35	Говь-Алтай	Чандмань	Ботгон гол	97° 54' 22.925" E	45° 20' 9.963" N
36	Говь-Алтай	Чандмань	Хүрхрээ гол	97° 32' 52.149" E	45° 32' 50.590" N
37	Говь-Алтай	Цогт	Сагсайн гол	96° 15' 49.350" E	45° 15' 19.265" N
38	Говь-Алтай	Цогт	Төгрөгийн гол	96° 44' 35.072" E	45° 21' 29.990" N
39	Говь-Алтай	Цогт	Сагсайн гол	96° 29' 26.124" E	45° 32' 59.371" N
40	Говь-Алтай	Бигэр	Мянгайн харз	97° 24' 21.885" E	45° 36' 24.416" N
41	Говь-Алтай	Бигэр	Зүүн гол	97° 17' 10.241" E	45° 44' 10.809" N
42	Говь-Алтай	Бигэр	Замтын гол	96° 51' 58.284" E	45° 50' 54.129" N

43	Говь-Алтай	Алтай	Зуслангийн гол	95° 22' 5.101" E	45° 0' 49.786" N
44	Говь-Алтай	Алтай	Гишүүнт	95° 9' 17.223" E	44° 40' 18.938" N
45	Говь-Алтай	Алтай	Их, Бага гол	95° 3' 19.760" E	44° 43' 16.180" N
46	Говь-Алтай	Алтай	Идрийн гол	94° 56' 31.408" E	44° 49' 54.047" N
47	Говь-Алтай	Бугат	Улиастайн гол	94° 19' 40.125" E	45° 27' 57.319" N
48	Говь-Алтай	Бугат	Баян гол	94° 20' 41.030" E	45° 29' 22.959" N
49	Говь-Алтай	Бугат	Цагаан гол	94° 0' 51.986" E	45° 25' 11.782" N
50	Говь-Алтай	Бугат	Бижийн гол	93° 44' 59.203" E	45° 33' 46.096" N
51	Говь-Алтай	Бугат	Бижийн гол	93° 58' 25.478" E	45° 38' 19.859" N
52	Говь-Алтай	Тонхил	Могойн гол	93° 47' 46.935" E	45° 39' 11.717" N
53	Говь-Алтай	Тонхил	Урд хулд гол	93° 29' 48.124" E	45° 43' 20.169" N
54	Говь-Алтай	Тонхил	Хойд хулд гол	93° 22' 9.692" E	45° 50' 21.236" N
55	Говь-Алтай	Тонхил	Зүйл гол	93° 52' 49.961" E	46° 21' 25.135" N
56	Говь-Алтай	Шарга	Дунд шаргын гол	95° 39' 26.326" E	46° 30' 2.298" N
57	Говь-Алтай	Шарга	Хойд шаргын гол	95° 36' 18.956" E	46° 40' 33.385" N
58	Дархан-Уул	Дархан	Орхон гол	105° 51' 40.536" E	49° 35' 35.875" N
59	Дархан-Уул	Хонгор	Шарын гол	106° 16' 13.001" E	49° 23' 8.794" N
60	Дорноговь	Мандах	Загийн булаг	107° 57' 51.653" E	44° 2' 23.491" N
61	Дорноговь	Мандах	Хар толгой	107° 55' 49.880" E	44° 0' 0.424" N
62	Дорнод	Халхгол	Халхын гол	118° 59' 25.084" E	47° 31' 36.001" N
63	Дорнод	Баяндун	Улз гол	113° 28' 52.324" E	49° 23' 47.038" N
64	Дорнод	Булган	Хэрлэн гол	113° 52' 18.269" E	48° 0' 39.322" N
65	Дорнод	Хөлөнбуйр	Хэрлэн гол	112° 45' 45.728" E	47° 49' 28.752" N
66	Дундговь	Сайхан-Овоо	Онгийн гол	103° 52' 40.361" E	45° 29' 4.379" N
67	Дундговь	Сайхан-Овоо	Онгийн гол	104° 3' 1.303" E	45° 18' 39.059" N
68	Дундговь	Сайхан-Овоо	Онгийн гол	103° 47' 5.268" E	45° 31' 39.289" N
69	Завхан	Отгон	Хангал гол	97° 57' 12.245" E	47° 13' 32.966" N
70	Завхан	Отгон	Шар усны гол	97° 42' 11.939" E	47° 9' 51.120" N
71	Завхан	Отгон	Завхан гол	97° 36' 23.367" E	47° 2' 50.868" N
72	Завхан	Отгон	Завхан гол	97° 32' 3.139" E	46° 47' 34.561" N
73	Завхан	Ургамал	Хүнгүй гол	94° 6' 34.848" E	48° 32' 9.177" N
74	Завхан	Дөрвөлжин	Завхан гол	93° 29' 33.806" E	48° 19' 16.437" N
75	Завхан	Баянхайрхан	Ичихийн гол	96° 15' 32.933" E	49° 26' 6.387" N
76	Завхан	Цагаанхайрхан	Ширээгийн гол	96° 57' 0.432" E	47° 30' 39.421" N
77	Завхан	Алдархаан	Богдын гол	96° 31' 2.509" E	47° 36' 38.278" N
78	Завхан	Алдархаан	Шургийн гол	95° 56' 33.662" E	47° 21' 11.205" N
79	Завхан	Алдархаан	Чигэстэйн гол	96° 58' 23.895" E	47° 54' 18.154" N
80	Завхан	Алдархаан	Салааны гол	96° 57' 6.591" E	47° 47' 30.533" N
81	Завхан	Алдархаан	Яруугийн гол	96° 36' 15.506" E	47° 48' 28.592" N
82	Завхан	Эрдэнэхайрхан	Харганы салаа	96° 10' 48.222" E	48° 5' 45.134" N
83	Завхан	Тосонцэнгэл	Идэр	97° 59' 24.154" E	48° 45' 58.425" N
84	Өвөрхангай	Хархорин	Орхон гол	102° 45' 16.474" E	47° 5' 29.854" N
85	Өвөрхангай	Хужирт	Цувриагийн гол	102° 41' 22.329" E	46° 45' 3.182" N
86	Өвөрхангай	Бат-Өлзий	Орхон гол	101° 59' 50.004" E	46° 47' 39.827" N
87	Өвөрхангай	Зүүнбаян-Улаан	Онгийн гол	102° 40' 57.029" E	46° 29' 8.695" N
88	Өвөрхангай	Баянгол	Онгийн гол	103° 25' 56.614" E	45° 51' 32.103" N
89	Өвөрхангай	Богд	Зараа гол	102° 14' 25.770" E	44° 57' 9.353" N
90	Өвөрхангай	Богд	Сүхэйн гол	102° 55' 23.393" E	44° 55' 48.441" N
91	Өвөрхангай	Гучин-Ус	Ар агуйтын гол	102° 39' 9.987" E	45° 24' 3.212" N
92	Өвөрхангай	Гучин-Ус	Ар агуйтын гол	102° 20' 11.001" E	45° 29' 16.692" N
93	Өвөрхангай	Хайрхандулаан	Ар агуйтын гол	102° 4' 37.389" E	45° 40' 39.566" N
94	Өвөрхангай	Нарийнтээл	Таацын гол	101° 35' 7.079" E	46° 5' 49.140" N
95	Өвөрхангай	Уянга	Таацын гол	101° 45' 18.149" E	46° 18' 9.503" N
96	Өвөрхангай	Нарийнтээл	Таацын гол	101° 23' 53.644" E	45° 45' 48.476" N

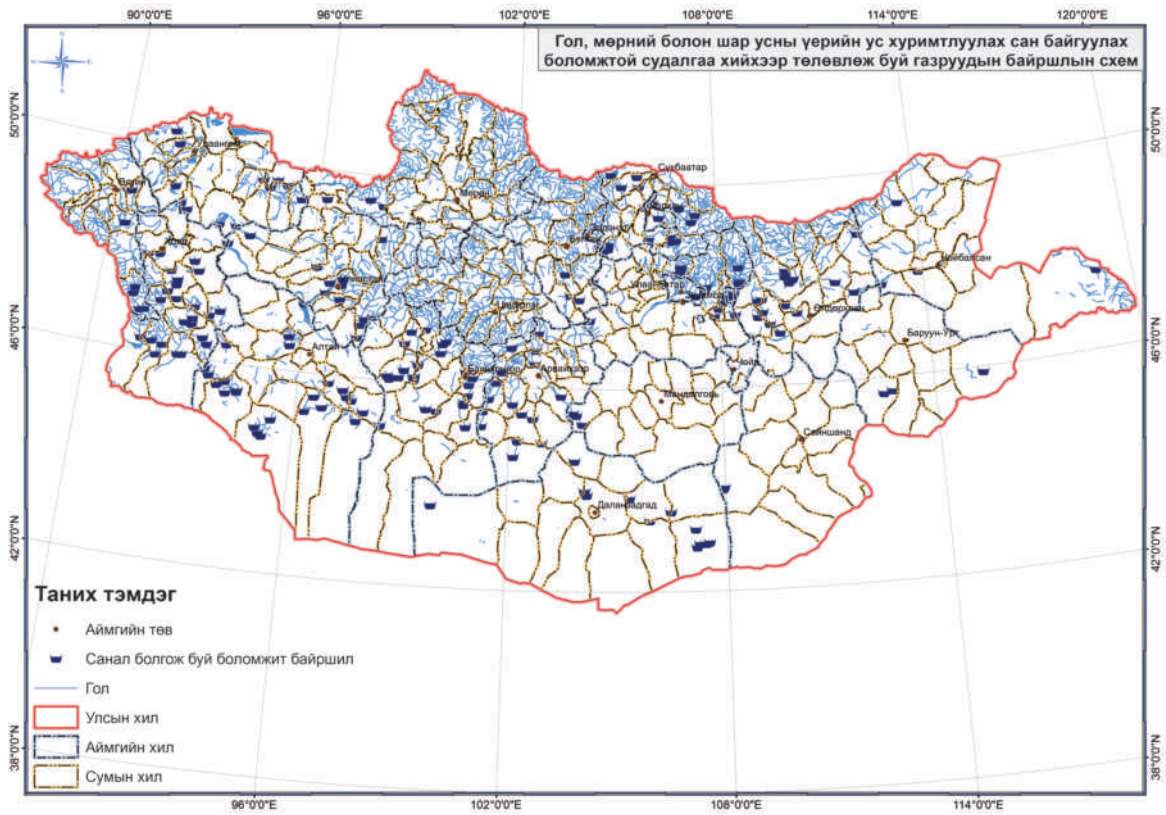
97	Өвөрхангай	Баруунбаян-Улаан	Таацын гол	101° 14' 58.338" E	45° 31' 8.941" N
98	Өвөрхангай	Баруунбаян-Улаан	Таацын гол	101° 12' 43.122" E	45° 13' 18.503" N
99	Өвөрхангай	Богд	Ховд гол	102° 8' 5.887" E	44° 38' 38.157" N
100	Өмнөговь	Мандал-Овоо	Онгийн гол	103° 50' 36.492" E	44° 34' 37.627" N
101	Өмнөговь	Ханхонгор	Баянгол	104° 11' 13.158" E	43° 54' 23.938" N
102	Өмнөговь	Ханхонгор	Баянгол	104° 7' 57.076" E	43° 59' 28.957" N
103	Өмнөговь	Цогцэций	Цагаан эрэг	105° 21' 32.252" E	43° 50' 50.824" N
104	Өмнөговь	Баян-Овоо	Хар толгой	105° 54' 53.077" E	43° 24' 18.736" N
105	Өмнөговь	Манлай	Шинэ усны худаг	106° 29' 27.291" E	43° 34' 14.841" N
106	Өмнөговь	Ханбогд	Улаан эрэг	107° 9' 20.285" E	43° 13' 37.868" N
107	Өмнөговь	Ханбогд	Улаан булаг	107° 15' 41.124" E	42° 56' 24.729" N
108	Өмнөговь	Ханбогд	Бөхтөр хөөврийн гол	107° 11' 4.148" E	42° 52' 11.114" N
109	Өмнөговь	Ханбогд	Адгийн сүхайт гол	107° 31' 23.082" E	42° 57' 47.550" N
110	Өмнөговь	Ханбогд	Сайрын сүхайт	107° 25' 38.314" E	42° 56' 14.475" N
111	Өмнөговь	Гурвантэс	Зулганайн гол	99° 56' 11.766" E	43° 36' 53.216" N
112	Сүхбаатар	Эрдэнэцагаан	Хүйсийн гол	115° 22' 59.326" E	45° 53' 54.307" N
113	Сүхбаатар	Баяндэлгэр	Баянгийн булаг	112° 32' 46.714" E	45° 41' 10.477" N
114	Сүхбаатар	Баяндэлгэр	Дунд булаг	112° 47' 36.944" E	45° 43' 40.521" N
115	Сэлэнгэ	Мандал	Саалийн гол	106° 46' 39.997" E	48° 55' 34.964" N
116	Сэлэнгэ	Мандал	Дарьт гол	106° 39' 46.880" E	48° 55' 0.511" N
117	Сэлэнгэ	Мандал	Орхиороо шол	106° 37' 4.658" E	49° 0' 15.411" N
118	Сэлэнгэ	Баянгол	Хараа гол	105° 57' 50.239" E	48° 57' 37.705" N
119	Сэлэнгэ	Жавхалант	Шарын гол	106° 5' 44.788" E	49° 40' 10.336" N
120	Сэлэнгэ	Цагааннуур	Сэлэнгэ мөрөн	105° 41' 9.375" E	50° 0' 1.218" N
121	Сэлэнгэ	Түшиг	Зэлтэрийн гол	104° 50' 22.113" E	50° 14' 23.158" N
122	Сэлэнгэ	Цагааннуур	Оргихийн гол	105° 9' 0.082" E	50° 0' 1.400" N
123	Сэлэнгэ	Зүүнбүрэн	Тийргийн гол	105° 37' 50.550" E	50° 11' 51.763" N
124	Сэлэнгэ	Ерөө	Бугантын гол	107° 22' 6.671" E	49° 25' 46.086" N
125	Сэлэнгэ	Ерөө	Ерөө гол	107° 14' 58.322" E	49° 17' 35.939" N
126	Сэлэнгэ	Ерөө	Ерөө гол	106° 53' 35.636" E	49° 33' 45.751" N
127	Сэлэнгэ	Орхонтуул	Түүл гол	104° 45' 15.896" E	48° 51' 46.364" N
128	Сэлэнгэ	Орхонтуул	Орхон гол	104° 35' 14.033" E	48° 47' 54.641" N
129	Сэлэнгэ	Орхонтуул	Орхон гол	104° 31' 46.458" E	48° 45' 41.929" N
130	Сэлэнгэ	Орхонтуул	Түүл гол	104° 36' 3.281" E	48° 42' 25.077" N
131	Сэлэнгэ	Орхонтуул	Түүл гол	104° 44' 52.712" E	48° 46' 19.995" N
132	Төв	Мөнгөнморьт	Хэрлэн гол	108° 37' 57.442" E	48° 5' 2.864" N
133	Төв	Мөнгөнморьт	Тэрэлжийн гол	108° 35' 58.557" E	48° 21' 43.083" N
134	Төв	Мөнгөнморьт	Хэрлэн гол	108° 36' 21.246" E	48° 2' 48.410" N
135	Төв	Баяндэлгэр	Өлийн гол	108° 7' 2.958" E	47° 40' 55.869" N
136	Төв	Архуст	Хар хустын гол	107° 59' 17.445" E	47° 33' 47.907" N
137	Төв	Архуст	Уршаантын гол	107° 51' 29.592" E	47° 25' 16.978" N
138	Төв	Баяндэлгэр	Хэрлэн гол	108° 27' 33.698" E	47° 26' 13.653" N
139	Төв	Эрдэнэ	Түүл гол	107° 35' 49.859" E	47° 55' 50.966" N
140	Төв	Эрдэнэ	Түүл гол	107° 38' 30.466" E	48° 0' 10.127" N
141	Төв	Батсүмбэр	Үдлэгийн гол	106° 49' 53.334" E	48° 16' 4.278" N
142	Төв	Батсүмбэр	Мандалын гол	106° 45' 3.538" E	48° 14' 56.029" N
143	Төв	Батсүмбэр	Баянгол	106° 54' 13.712" E	48° 20' 8.194" N
144	Төв	Батсүмбэр	Сөгнөгөрийн гол	106° 54' 53.222" E	48° 24' 18.397" N
145	Төв	Заамар	Түүл гол	104° 18' 31.017" E	48° 7' 47.212" N
146	Төв	Эрдэнэсант	Бадын гол	104° 13' 39.400" E	47° 21' 35.576" N
147	Увс	Сагил	Шар хадны гол	91° 26' 4.427" E	50° 19' 22.668" N
148	Увс	Түргэн	Хөндлөн гол	91° 36' 56.777" E	50° 5' 4.829" N
149	Увс	Өмнөговь	Орлогын гол	91° 42' 4.054" E	49° 16' 18.455" N
150	Увс	Өлгий	Сондуулын гол	91° 56' 12.149" E	48° 57' 20.707" N

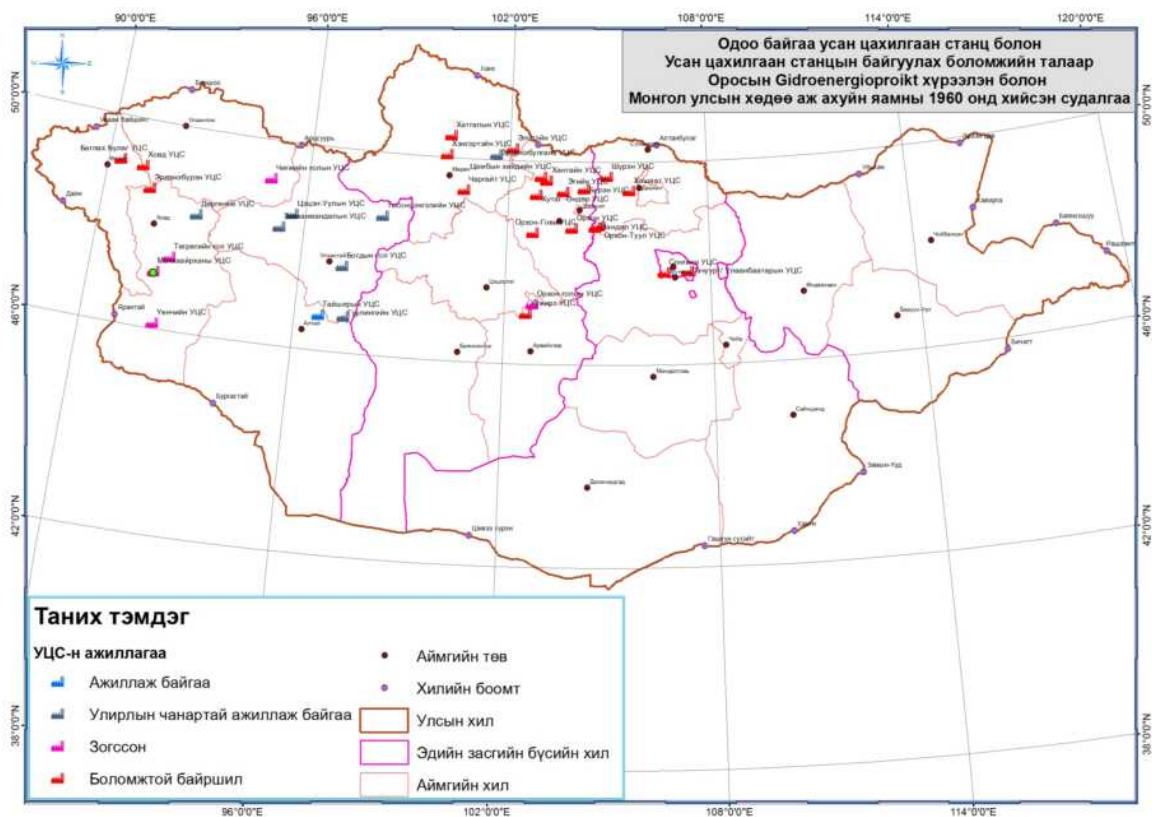
151	Увс	Өлгий	Өлгий	92° 8' 55.779" E	48° 51' 14.269" N
152	Увс	Завхан	Хүнгүй гол	93° 40' 15.132" E	48° 40' 45.083" N
153	Увс	Завхан	Завхан гол	93° 9' 40.711" E	48° 39' 49.960" N
154	Увс	Цагаанхайрхан	Баруун турууны гол	94° 30' 27.713" E	49° 31' 13.713" N
155	Увс	Хяргас	Хангилцагийн гол	94° 16' 50.439" E	49° 38' 45.833" N
156	Увс	Баруунтуруун	Зүүн турууний гол	94° 43' 3.721" E	49° 40' 57.912" N
157	Увс	Баруунтуруун	Хар цагаан ус	95° 2' 46.444" E	49° 36' 45.784" N
158	Увс	Зүүнхангай	Хар усны гол	95° 30' 24.808" E	49° 22' 14.978" N
159	Улаанбаатар	Багануур	Баруун байдлаг гол	108° 27' 4.580" E	47° 51' 13.536" N
160	Улаанбаатар	Багануур	Нарийн гол	108° 18' 6.468" E	47° 48' 17.125" N
161	Улаанбаатар	Багануур	Хуцаа гол	108° 15' 9.148" E	47° 47' 51.780" N
162	Улаанбаатар	Налайх	Туул гол	107° 19' 24.956" E	47° 49' 41.900" N
163	Ховд	Алтай	Бодончын гол	92° 32' 18.676" E	46° 2' 22.263" N
164	Ховд	Алтай	Ангирт гол	92° 39' 2.672" E	46° 2' 34.094" N
165	Ховд	Үенч	Үенчийн гол	92° 4' 42.303" E	46° 10' 32.038" N
166	Ховд	Үенч	Үенчийн гол	91° 56' 8.718" E	45° 58' 15.060" N
167	Ховд	Булган	Булган гол	91° 27' 17.092" E	46° 14' 48.419" N
168	Ховд	Үенч	Хойд жаргалант гол	91° 45' 55.040" E	46° 13' 29.063" N
169	Ховд	Мөнххайрхан	Дунд цэнхэр гол	91° 50' 22.971" E	47° 2' 3.664" N
170	Ховд	Манхан	Дунд цэнхэр гол	91° 59' 33.889" E	47° 13' 26.767" N
171	Ховд	Манхан	Төгрөг гол	92° 12' 57.690" E	47° 21' 52.647" N
172	Ховд	Манхан	Төгрөг гол	92° 13' 47.090" E	47° 27' 59.851" N
173	Ховд	Дарви	Хөвхөрийн гол	93° 34' 34.759" E	46° 59' 25.159" N
174	Ховд	Дарви	Хөшөөтийн гол	93° 17' 14.492" E	46° 52' 38.191" N
175	Ховд	Зэрэг	Мээрэнгийн амны гол	92° 49' 40.021" E	46° 59' 52.809" N
176	Ховд	Мөст	Улаан эргийн гол	92° 49' 8.538" E	46° 39' 8.500" N
177	Ховд	Мөст	Улаан эргийн гол	92° 48' 55.308" E	46° 46' 22.779" N
178	Ховд	Мөст	Цагаан бургасны гол	92° 36' 33.767" E	46° 40' 26.820" N
179	Ховд	Цэцэг	Богосын сайр	93° 10' 42.455" E	46° 25' 20.821" N
180	Ховд	Цэцэг	Шаврын гол	93° 19' 17.576" E	46° 18' 54.022" N
181	Ховд	Манхан	Цагаан бургасны гол	92° 16' 28.473" E	47° 6' 7.337" N
182	Ховд	Чандмань	Жаргалантын хойд гол	92° 47' 31.089" E	47° 42' 6.592" N
183	Ховд	Чандмань	Дайрагтын гол	92° 37' 58.546" E	47° 52' 47.088" N
184	Ховд	Буянт	Цагаан бургаст гол	91° 59' 57.459" E	47° 37' 37.354" N
185	Ховд	Буянт	Шиврийн гол	91° 35' 37.713" E	47° 55' 13.616" N
186	Ховд	Ховд	Буянт гол	91° 16' 3.157" E	47° 53' 16.457" N
187	Хөвсгөл	Цэцэрлэг	Тэсийн гол	97° 58' 48.052" E	49° 24' 38.253" N
188	Хөвсгөл	Цэцэрлэг	Тэсийн гол	97° 33' 46.292" E	49° 30' 50.245" N
189	Хэнтий	Өмнөдэлгэр	Бархын гол	110° 11' 56.810" E	48° 4' 33.055" N
190	Хэнтий	Өмнөдэлгэр	Баруун баянгол	110° 5' 10.433" E	48° 0' 24.032" N
191	Хэнтий	Өмнөдэлгэр	Хурхын гол	109° 58' 8.225" E	48° 7' 57.551" N
192	Хэнтий	Өмнөдэлгэр	Жаргалантын гол	109° 59' 1.231" E	48° 14' 30.474" N
193	Хэнтий	Дэлгэрхаан	Уугийн сайр	109° 7' 25.350" E	47° 22' 1.319" N
194	Хэнтий	Цэнхэрмандал	Өргөний ам	109° 14' 40.809" E	47° 42' 23.590" N
195	Хэнтий	Цэнхэрмандал	Цэнхэрийн гол	109° 7' 37.766" E	47° 40' 26.348" N
196	Хэнтий	Жаргалтхаан	Цэнхэрийн гол	109° 15' 33.721" E	47° 27' 38.991" N
197	Хэнтий	Жаргалтхаан	Цэнхэрийн гол	109° 27' 12.320" E	47° 13' 13.089" N
198	Хэнтий	Мөрөн	Мөрөнгийн гол	110° 14' 47.585" E	47° 24' 32.825" N
199	Хэнтий	Мөрөн	Мөрөнгийн гол	109° 54' 44.902" E	47° 34' 1.160" N
200	Хэнтий	Батноров	Бүрд гол	111° 25' 28.463" E	47° 57' 5.667" N
201	Хэнтий	Норовлин	Улз гол	112° 11' 20.738" E	48° 51' 27.491" N
202	Хэнтий	Баян-Овоо	Хэрлэн гол	111° 57' 29.772" E	47° 43' 38.878" N
203	Хэнтий	Баянмөнх	Цэнхэрийн гол	109° 44' 1.666" E	47° 2' 10.918" N

Судалгаа хийх газруудын байршлын схем

Усан цахилгаан станц байгуулах боломжит газруудын байршил

УСЦ-ын усанд автах талбай. /Газрын ангиллаар/

№	Голын нэр	УЦС-н хөндлүүр	Усанд автах нийт талбай /га/	Үүнээс: Газрын ангиллаар			
				Тариалан	Хот суурин	Ой	Бусад
1	Сэлэнгэ гол	Шүрэн УЦС	20167.4	3242.7		3030.4	13894.4
2	Сэлэнгэ гол	Бүрэн УЦС	26410.9	5690.8	1112.9	5429.2	14178.1
3	Сэлэнгэ гол	Хутаг -Өндөр УЦС	29492.3	2069.9	1147.6	4080.7	22194.1
4	Эгийн гол	Эгийн УЦС	9977.0	776.5		2528.1	6672.3
5	Эгийн гол	Хантайн УЦС	1866.2			753.6	1112.6
6	Эгийн гол	Цамбын хийдийн УЦС	18967.6	2781.7		5301.0	10884.9
7	Эгийн гол	Элстэйн УЦС	12593.2	231.5		5773.3	6588.3
8	Эгийн гол	Хэнгэртэйн УЦС	4737.9		415.1	73.1	4249.7
9	Эгийн гол	Хатгалын УЦС	363.6		78.6	0.4	284.6
10	Орхон гол	Хашаат УЦС	13621.3	1615.4	54.7	1697.6	10253.5
11	Орхон гол	Орхон УЦС	6757.3	43.4		102.9	6611.0
12	Орхон гол	Орхон-Говь УЦС	9983.2				9983.2
13	Орхон гол	Хужирт УЦС	1188.7				1188.7
14	Туул гол	Гачуурт/ Улаанбаатарын УЦС	1649.6		447.3	442.7	759.6
15	Туул гол	Сонгино УЦС	10314.2	156.9	9219.4	938.0	0.0
16	Туул гол	Мандал УЦС	8551.5				8551.5
17	Туул гол	Орхон-Туул УЦС	1259.2				1259.2
18	Дэлгэрмөрөн	Чаргайт УЦС	5075.8	147.9		155.5	4772.3
19	Ховд гол	Эрдэнэбүрэн УЦС	145.8				145.8
20	Ховд гол	Ховд УЦС	29478.7	9.0	389.1	4948.1	24132.5
21	Ховд гол	Баглах Булаг УЦС	10641.8	32.8		3087.5	7521.6
22		Тавалдай УЦС	Баглах булаг УЦС байгуулах боломжит газрын усанд автах талбайд байршдаг				

- *Ус намгархаг газар /Хөвсгөл аймгийн Дархадын хотгор, Баян-Өлгий аймгийн Хурган нуур, Даян нуур, Булнайн нурууны ар өвөр дэх нууруудын орчмын газрууд/ болон усны урсцын эх бүрэлдэх газрыг хамгаалалтад авах ажлыг зохион байгуулна*

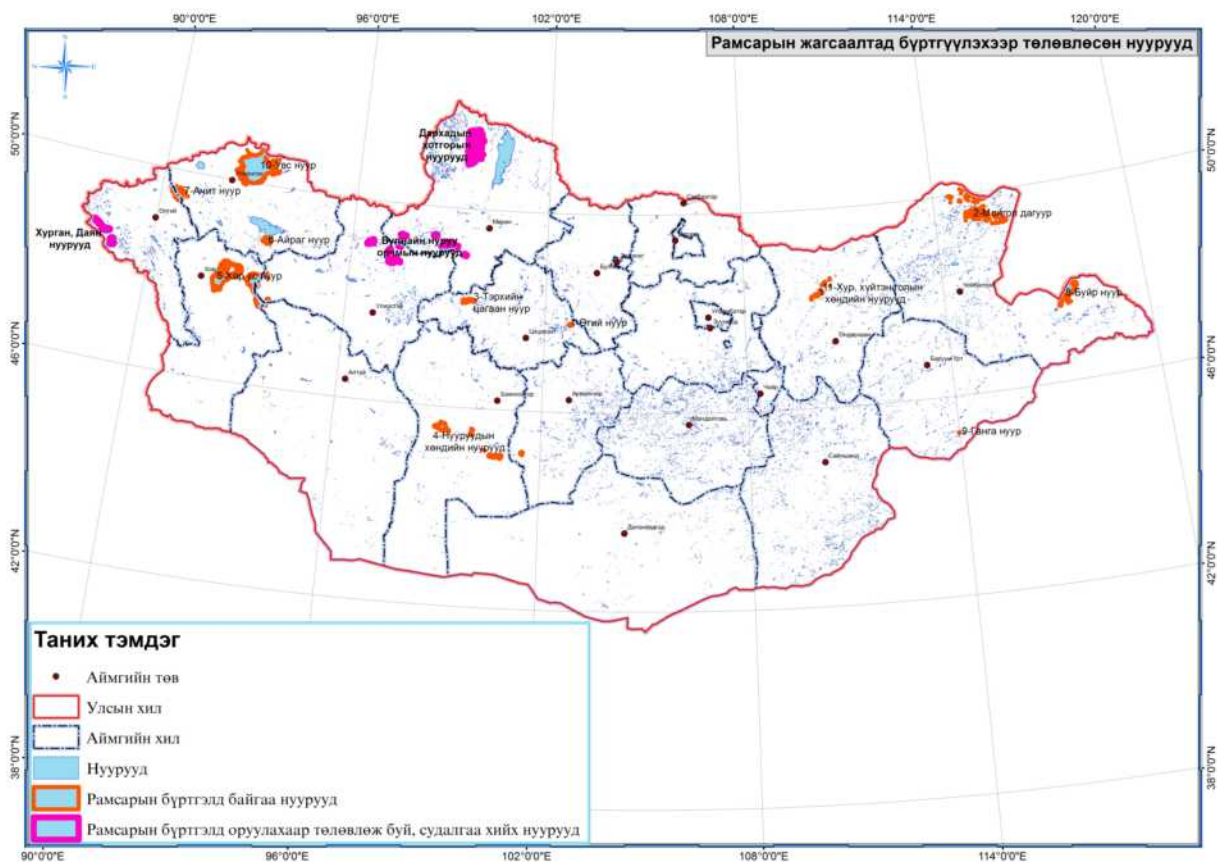
Монгол Улс Рамсарын конвенцид 1998 оны 4-р сарын 8-нд албан ёсоор нэгдэн орсон бөгөөд тус конвенцийн болзол шаардлагуудыг биелүүлж , үйл ажиллагаанд тогтмол оролцож ирсэн байна. 2011 оны байдлаар 160 улс орон нэгдэн орсон бөгөөд 187 сая га газрыг хамарч, 1913 газар нутгийг олон улсын ач холбогдолтой бүхий хэмээн бүртгэн авчээ.

Рамсарын жагсаалтад манай орны 11 газар буюу Өгий нуур(1998), Монгол дагуур(1997), Тэрхийн цагаан нуур(1998), Нууруудын хөндийн нуурууд(1998), Хар ус нуур(1999) , Айраг нуур(1999), Ачит нуур, түүний орчмын ус, намгархаг газар(2004), Буйр нуур түүний орчмын ус, намгархаг газар,(2004),Ганга нуур түүний орчмын ус ,намгархаг газар(2004), Увс нуур түүний орчмын ус, намгархаг газар(2004), Хурх, Хүйтэн голын хөндийн нуурууд (2004) бүртгэлтэй.

Цаашид нэмж Хөвсгөл аймгийн Дархадын хотгор, Баян-Өлгий аймгийн Хурган нуур, Даян нуур, Булнайн нуруун ар өвөр дэх нууруудын орчмын газруудыг хамруулах шаардлагатай бөгөөд холбогдох судалгаа үндэслэлийг боловсруулж олон улсын байгууллагад хүргүүлэх ажлыг зохион байгуулахаар төлөвлөж байна. /БОАЖЯ, БХБЯ хамтран хэрэгжүүлнэ/

Рамсарын конвенцид бүртгүүлэхээр үндэслэл боловсруулах, судалгаа хийх нуурууд

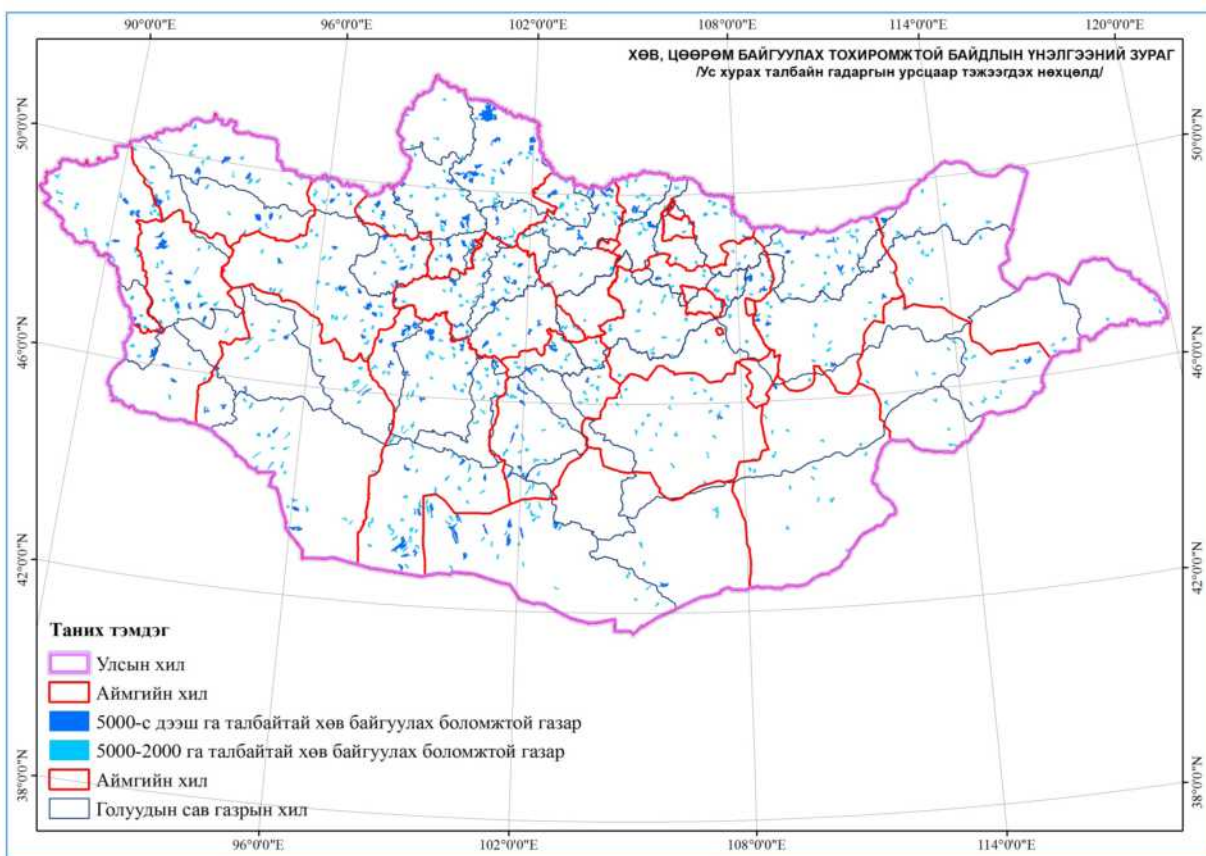

- Хөв цөөрөм байгуулах тохиромжтой газрын үнэлгээгээр тогтоогдсон 5000-с дээш га талбайтай болон, 2000-5000га талбай бүхий томоохон нөөц бүхий хөв цөөрөм байгуулахад тохиромжтой газруудыг улсын тусгай хэрэгцээнд авч нарийвчилсан судалгаа хийх мөн Гол мөрний болон шар усны үерийн ус хуримтлуулах сан байгуулах боломжит газруудын судалгаа хийх

Хөв цөөрөм байгуулах тохиромжтой газрын үнэлгээгээр тогтоогдсон 5000-с дээш га талбайтай болон, 2000-5000га талбай бүхий хөв цөөрөм байгуулахад тохиромжтой газруудыг Улсын тусгай хэрэгцээнд авч нарийвчилсан судалгаа хийж хэрэгцээ шаардлагад үндэслэн ашиглах боломжтой.

Хөв цөөрөм байгуулах боломжтой газрын зураг

Хөв цөөрөм байгуулахад тохиромжтой 5000-с дээш га талбайтай газрууд

Аймгийн нэр	5000га-с дээш талбайтай					
	Одоогийн ТХГН дахь		Төлөвлөсөн ТХГН дахь		Улсын тусгай хэрэгцээнд нэн тэргүүнд хамруулж ашиглах	
	тоо	га	тоо	га	тоо	га
Архангай					13	94424.23
Баян-Өлгий	1	8007.81			6	42385.29
Баянхонгор	7	62760.96			14	114592.24
Булган	4	37879.37			4	41052.63
Говь-Алтай	4	25660.40			6	32405.90
Говьсүмбэр						
Дархан-Уул						
Дорноговь					1	5383.51
Дорнод					1	6988.87
Дундговь					1	5001.79
Завхан	2	18334.95			12	80316.85
Орхон						
Өвөрхангай					10	71657.19
Өмнөговь	4	35481.59			8	67624.11
Сүхбаатар					1	9644.78
Сэлэнгэ	1	6458.84	1	7503.42	2	26906.14
Төв					3	29436.34
Увс					6	68678.51
Улаанбаатар					1	5372.70

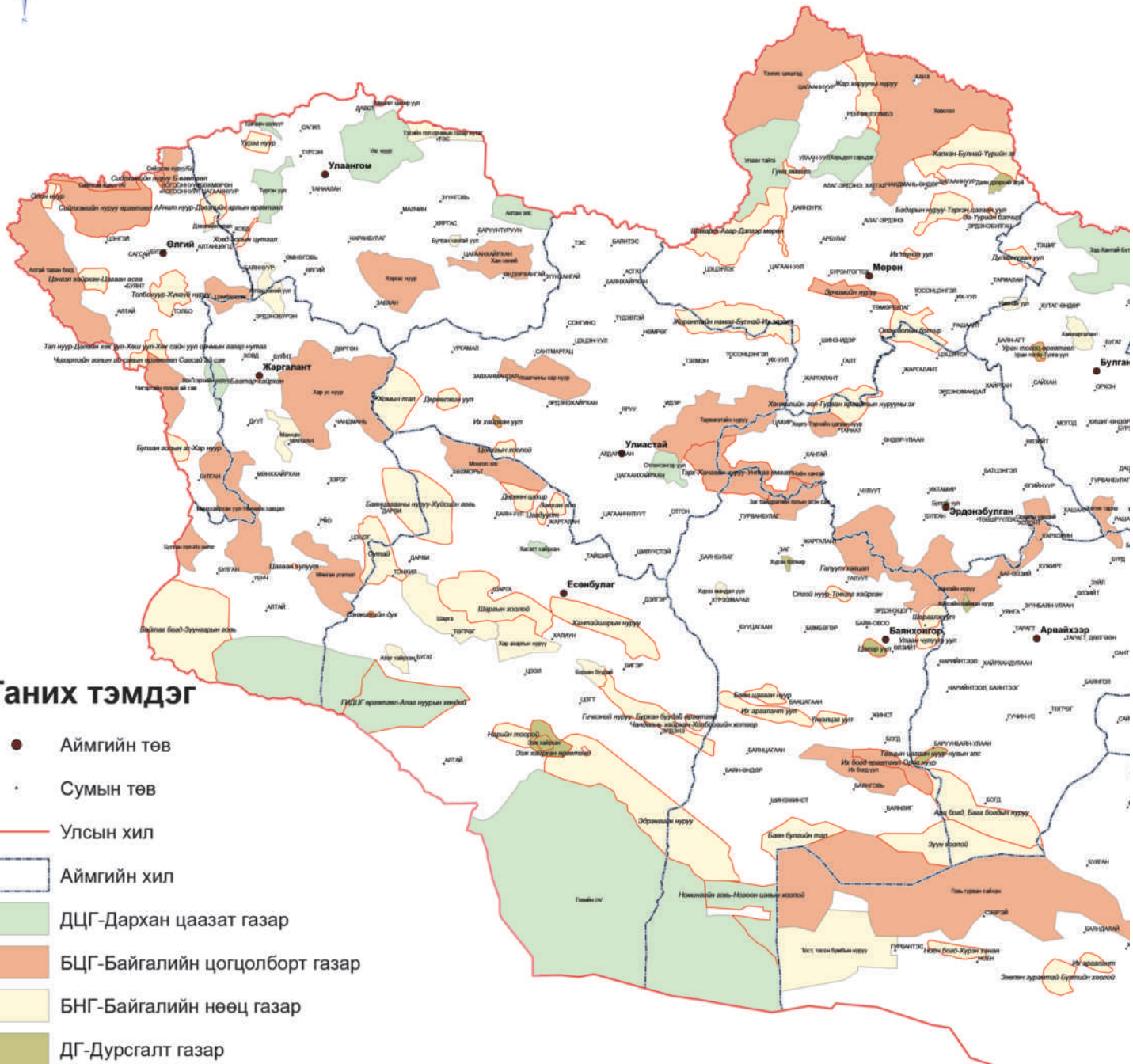
Ховд	1	8556.19			11	92511.81
Хөвсгөл	3	25519.48	3	22497.99	21	245087.52
Хэнтий	1	8005.49	2	11542.68	5	31452.43
Дүн	28	236665.09	6	41544.10	126	1070922.85

Хөв цөөрөм байгуулахад тохиромжтой 2000-5000га талбайтай газрууд

Аймгийн нэр	2000-5000га талбайтай					
	Одоогийн ТХГН дахь		Төлөвлөсөн ТХГН дахь		Тусгай хэрэгцээнд хамруулж ашиглах	
	тоо	га	тоо	га	тоо	га
Архангай	2	6518.63			30	82713.77
Баян-Өлгий	6	17007.15			17	56540.15
Баянхонгор	12	38025.72	3	9387.01	49	158012.37
Булган	5	16772.61			26	82465.99
Говь-Алтай	5	14042.75	1	2281.75	31	97984.10
Говьсүмбэр						
Дархан-Уул					2	5987.29
Дорноговь	1	2192.33	1	2270.79	15	39576.68
Дорнод	8	19788.81	1	2391.07	21	56242.92
Дундговь					25	62690.41
Завхан	1	2949.23			42	125990.17
Орхон						
Өвөрхангай	3	7879.16	1	4183.54	39	108868.40
Өмнөговь	11	41067.63			18	49528.47
Сүхбаатар	1	2093.90			22	59698.50
Сэлэнгэ	1	2846.76	2	6353.56	22	70429.18
Төв	7	19198.99			36	103896.01
Увс	2	4671.32			26	75067.48
Улаанбаатар					1	2063.51
Ховд	4	12717.30	3	10208.86	22	60131.63
Хөвсгөл	5	13471.64	3	9296.52	45	138708.54
Хэнтий	6	19864.82	3	8820.83	32	86084.05
Дүн	80	241108.75	18	55193.92	521	1522679.64

- Газрын геоморфологи болон тектоник судалгаанд суурилсан усны эх бүрэлдэх газрын хил заагийг тогтоож, газарт буулгаж тэмдэгжүүлэх, Говийн баянбүрдийн нэгдсэн тооллого, зураглал хийж гүйцэтгэх
- Шинэчилсэн усны тухай хуулийн дагуу усны сан бүхий газрын хил заагийг шинэчлэн тогтоох, хуулийн хэрэгжилтийг хангах дараа шатны ГЗБ-н зураг төсөл боловсруулж хэрэгжүүлэх, түүнтэй холбоотой ГЗБ-ын журам, аргачлал, аргазүйн заавар боловсруулах, "Усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдөх журам"-ын хэрэгжилт буюу хууль бус газар олголт, барилга байгууламж, айл өрх, аж ахуйн нэгж байгууллагын тооллого судалгаа хийх, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар дараа шатны ГЗБ-н нарийвчилсан зураг төсөл боловсруулж хэрэгжүүлэх

Таних тэмдэг

- Аймгийн төв
- Сумын төв
- Улсын хил
- Аймгийн хил
- ДЦГ-Дархан цаазат газар
- БЦГ-Байгалийн цогцолборт газар
- БНГ-Байгалийн нөөц газар
- ДГ-Дурсгалт газар

Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөхөөр төлөвлөж буй газрын АМ-н тусгай зөвшөөрөлтэй давхцаж буй байдал

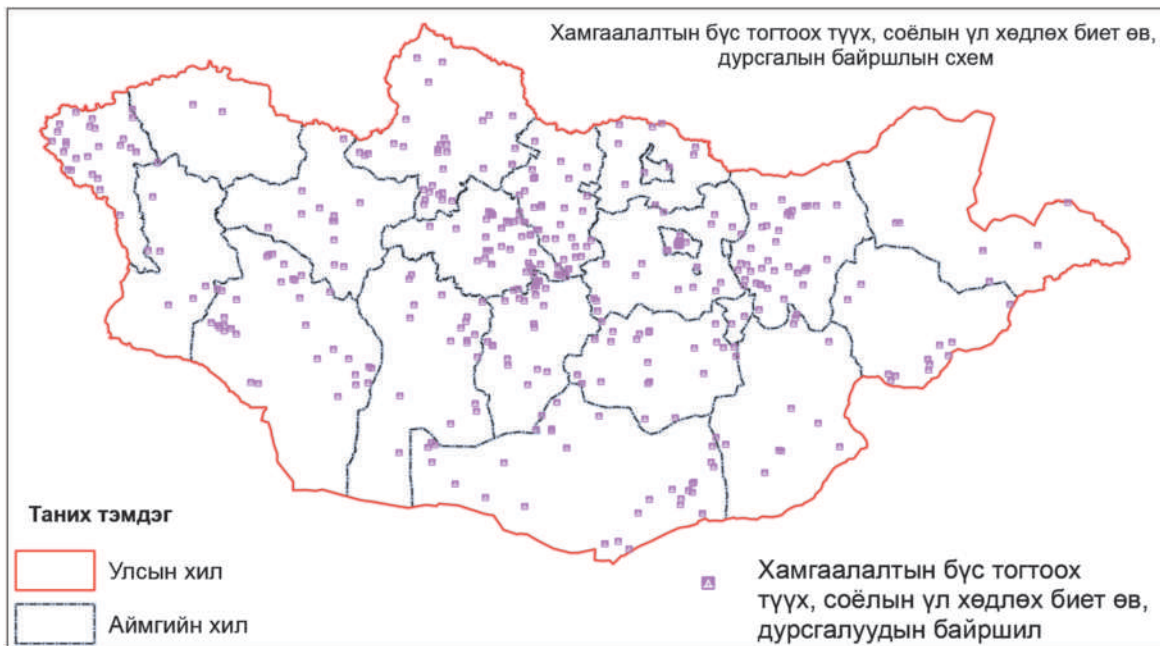
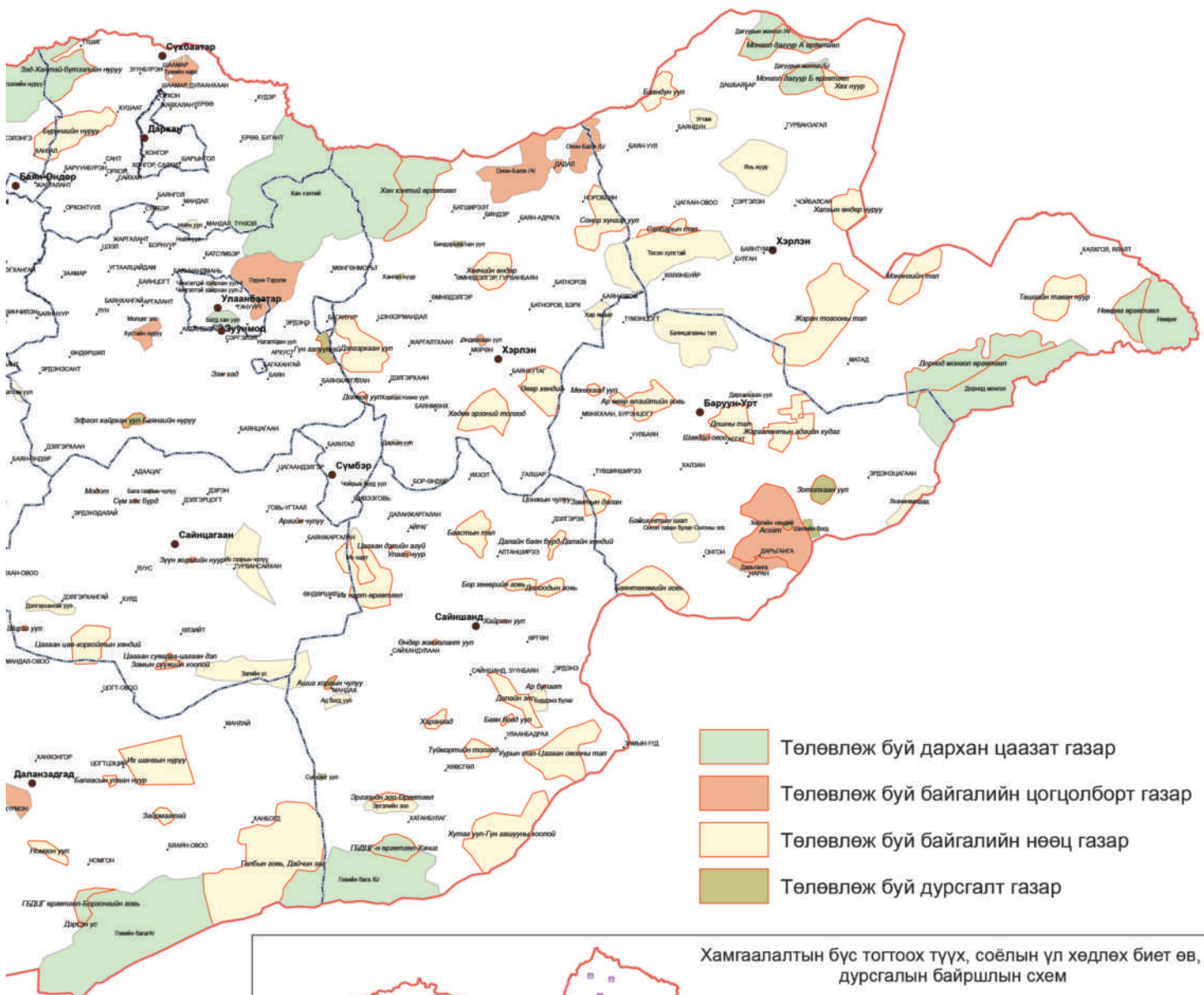

Таних тэмдэг

- АМ ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл бүхий талбайтай давхцаж буй газар
- Улсын тусгай хамгаалалттай газар
- АМ хайгуулын тусгай зөвшөөрөлтэй давхцаж буй газар
- Төлөвлөсөн улсын тусгай хамгаалалттай газар

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ /2018 - 2025 он/

Улсын тусгай хамгаалалттай газрын УГЗБЕТ-ний схем зураг

7. Улсын тусгай хэрэгцээний газрын УГЗБЕТ-ний төсөл арга хэмжээ

Газрын тухай хуулийн 24-р зүйлийн 24.1-д заасан "...газрыг үр ашигтай, зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх..." гэж заасныг үндэслэн газрыг тусгай хамгаалалтад авч байгалийн унаган төрхийг хадгалан хамгаалах замаар экологийн тэнцвэрт байдлыг хангаж байгаль орчин, экосистемд хор хөнөөл учруулалгүйгээр зүй зохистой ашиглах явдал нь газар зохион байгуулалтын цогц арга хэмжээний нэг гол бүрэлдэхүүн хэсэг болж байна.

Экологийн бүс нутгийн ангиллын хүрээнд газар, байгалийн нөөцийн чадавх болон эдийн засгийн үнэ цэнэ, үр өгөөж, газар ашиглагчид, иргэний болон бусад салбаруудын эрх ашиг, хэрэгцээ, хоорондын уялдаа холбоог харгалзан газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн экологийн аюулгүй байдал, тавигдах шаардлага, нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн асуудлыг цогц байдлаар төлөвлөн хэрэгжүүлж байх нь газрын талаар төрөөс явуулах нэгдсэн бодлогын салшгүй бүрэлдэхүүн хэсэг болохыг тодорхойлж байна.

Газрыг унаган төрхөөр нь хадгалан хамгаалах сонгодог хэлбэр болох улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн асуудлыг газар нутгийн тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгаж баталгаажуулах нь Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөх ажлыг бусад салбарын хөгжлийн бодлоготой уялдуулан цаг хугацаа, орон зайн хувьд оновчтой шийдвэрлэх, хамгаалалттай газрын тогтвортой хөгжлийг хангах, экологи, нийгэм, эдийн засагт гүйцэтгэж буй үүрэг, үр ашиг, өгөөжийг дээшлүүлэх суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх, хамгаалалттай газар нутгийг ач холбогдол, чансаагаар ерөнхийд нь бүсчлэн эрэмбэлэх, хөрөнгө оруулалтыг татах, үр ашигтай болгох боломжийг бүрдүүлэх юм.

Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөх газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулахдаа дараах бодлогын баримт бичгийг иш үндэс болгов.

- УИХ-ын 2016 оны 19 дүгээр тогтоолоор батлагдсан "Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030" баримт бичиг
- УИХ-ын 2016 оны 45 дугаар тогтоолоор батлагдсан "Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр"
- Засгийн газрын 1998 оны 29 дүгээр тогтоолоор батлагдсан "Тусгай хамгаалалтай газар нутгийн үндэсний хөтөлбөр"
- Засгийн газрын 2015 оны 325 дугаар тогтоолоор батлагдсан "Биологийн олон янз байдлын тухай үндэсний хөтөлбөр"
- Ус үндэсний хөтөлбөр /УИХ-н 2010 оны 05 сарын 20-ий 24-р тогтоол/
- Засгийн газрын 2001 оны 248 дугаар тогтоолоор батлагдсан "Ойн тухай үндэсний хөтөлбөр"
- Мөн түүнчлэн Биологийн олон янз байдлын конвенцийн талуудын 10-р бага хурлаас манай улс хялганат хээрийн хамгааллыг нэмэгдүүлэх талаар үүрэг авсан.

ТХГН-ийн сүлжээг өргөтгөх ГЗБ, газар ашиглалтын төлөвлөгөөний хүрээнд хэрэгжих төсөл, арга хэмжээ, хэрэгжих хугацаа, үр дүн, шалгуур

Хөгжлийн баримт бичгүүд	Хөгжлийн баримт бичгүүдэд тусгагдсан зорилт	Хэрэгжих төсөл, арга хэмжээ	Хэрэгжих төсөл, арга хэмжээний тооцооллын макро үзүүлэлт	Хэрэгжүүлэх байгууллага	Хэрэгжих хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт
Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030” баримт бичиг, ТХГН-ийн Үндэсний хөтөлбөр	Улсын ТХГН-ийн хэмжээг 2016-2020 онд 25 хувьд, 2021-2025 онд 27 хувьд, 2030 онд 30 хувьд хүргэх;	Улсын ТХГН-ийн сүлжээг өргөтгөх газрын хил заагийг нарийвчлан тогтоох ГЗБ-ын ажлын төсөл	ГЗБ-н ажлын үнэлгээгээр төсөв тогтооно	- Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага.	2016-2023 он	УТХГН-ийн хэмжээг 2016-2020 онд 25 хувьд, 2021-2023... хувьд хүрсэн байна.
Застийн газрын 2016-2020 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны хөтөлбөр”,	1. “Усны нөөц, гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийн 50-аас доошгүй хувийг тусгай хамгаалалтад авах;”	Монгол Алтай, Хангай, Хэнтийн нуруу, Хөвсгөлийн уулсын системд орших гол мөрөн нуур, говь, хээрийн бүсийн булаг, шанд, баян бүрд бүхий ТХГН-ийн сүлжээнд авах газрын хил заагийг нарийвчлан тогтоох ГЗБ-ын ажлын төсөл				
“Ус” үндэсний хөтөлбөр	“1.1. Монгол орны гадаргын усны нөөцийн 70 хувь бүрдэх сав газрын эхэд хамаарах хэсгийг улсын болон орон нутгийн хамгаалалтад авах					
Биологийн олон янз байдлын тухай үндэсний хөтөлбөр	4.11.1. зорилт 10: газар зохион байгуулалтын улсын болон орон нутгийн төлөвлөгөөнд экосистемийн төлөөлд суурилсан тусгай хамгаалалттай газар нутгийг тусган сүлжээг өргөтгөж бэхжүүлэх;	Улсын ГЗБЕТ-ний тодотголыг боловсруулах	ГЗБ-н ажлын үнэлгээгээр төсөв тогтооно	Газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгуул-лага. Төсвийн асуудал хариуцсан төрийн захир-гааны төв байгууллага,	2016-2017	Улсын ГЗБЕТ нд улсын ТХГН-ийн сүлжээг өргөтгөх, ТХГН-ийг үр ашигтай ашиглах чиглэл тусгагдаж батлагдсан байна.
		Аймаг, нийслэлийн ГЗБЕТ-г шинэчлэн боловсруулах хуваарийг гаргаж баталгаажуулах, орон нутагт чиглэл өгөх арга хэмжээ	Аймгуудын ГЗБЕТ-г шинэчлэн боловсруулахад тусгах	Застийн газрын асуудал хариуцсан агентлаг	2018 он	Застийн газрын тогтоолоор аймаг, нийслэлийн ГЗБЕТ боловсруулах хуваарь батлагдсан байна.

		2.Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, орон нутгийн тухайн жилийн ГЗБ-ын төлөвлөгөөнд газрыг тусгай хамгаалалтад авах, гаргах ГЗБ-ын ажил, нөхөн олговор олгохтой холбогдсон зардлыг төсөвт тусгах арга хэмжээ.	Төсвийн хүрээний мэдэгдэлд тусгах, тухайн жилийн төсвөөр	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага. Газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага. Төсвийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага, Засгийн газрын газрын асуудал хариуцсан агентлаг	Жил бүр	Хуулиар БНГ-т олзворын болон спорт агнуур олон улсын жишигт нийцэж хөгжиж орон нутгийн хөгжилд хувь нэмрээ оруулж эхэлсэн байна.	ТХГН-т өөрийгөө санхүүжүүлэх эдийн засаг, эрх зүйн үндэслэл гарсан байна.
	4.11.2. зорилт 11: талуудын оролцоонд тулгуурласан тусгай хамгаалалттай газар нутгийн менежмент, чадавхыг сайжруулах;	ТХГН-ийн тухай хуульд орон нутаг, ТХГ-ын ХЗ, иргэд малчдын хамтын менежментийн хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх арга хэмжээ	Үйл ажиллагаагаар	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага,	2016-2020 он		
	4.14.2. зорилт 18: агнуурын бүс нутагт ан агнуурын менежментийг хэрэгжүүлэх.	ТХГН-ийн тухай хуульд байгалийн нөөц газрыг агнуурын бүс нутагтай уялдуулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх арга хэмжээ	Үйл ажиллагаагаар	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	2018-2019 он		
	4.19.2. зорилт 27: экосистемийн үйлчилгээний төлбөр (цаашид "ЭҮТ" гэх)-ийг нэвтрүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулж, хэрэгжүүлэх. 4.20.2. зорилт 29: биологийн олон янз байдлыг хамгаалахад чиглэсэн орлогын эх үүсвэр (тухайлбал: экологийн үйлчилгээний төлбөр ийг тодорхойлж нэвтрүүлэх.	1.Нөөцийн эдийн засгийн зарчимд суурилсан газрын кадастр, газрын чанарын болон эдийн засгийн үнэлгээ хийх арга зүй, судалгааны төслийг экосистемийн төлөөлөл бүхий ТХГН-уудад хэрэгжүүлэх	Үйл ажиллагаагаар	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	2018-2019 он		

	<p>4.20.2. зорилт 29: биологийн олон янз байдлыг хамгаалахад чиглэсэн орлогын эх үүсвэр (Тухайлбал: экологийн үйлчилгээний төлбөр, биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалал)-ийг тодорхойлж нэвтрүүлэх.</p>	<p>1.Хөгжлийн төсөл эрчимтэй хэрэгжиж буй бус нутагт газрыг тусгай хамгаалалтад дүйцүүлэн авах арга хэмжээ 2.Холбогдох хууль, журамд ЭҮГ-ийн зохих хувийг биологийн олон янз байдлыг хамгаалахад чиглэсэн орлогын эх үүсвэр болгох талаар тусгах</p>	<p>Үйл ажиллагаагаар</p>	<p>Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Төсвийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага, Газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага</p>	<p>2016-2020 он</p>	<p>Хөгжлийн төсөл хэрэгжиж буй газар нутагт газрыг дүйцүүлэн тусгай хамгаалалтад авч орон нутгаас гарах гомдол тэмцэл буурсан байна.</p>
	<p>3.5.3. тусгай хамгаалалттай газар нутгийн орчны бус нутгийг экологийн баримжаатай тогтвортой хөгжлийн загвар нутаг болгон хөгжүүлнэ. 3.9. Тусгай хамгаалалттай газар нутаг болон түүний орчны бүсэд амьдарч буй хүмүүсийг тухайн нутгийн төлөвлөлт, хамгаалалтын үйл ажиллагаанд өргөнөөр хамруулан, тэдний нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.</p>	<p>Экосистемийн төлөөлөл бүрт орших ТХГН-ийн орчны бүсүүд, БЦГ-ын аялал жуулчлал, хязгаарлалтын бүсийг тогтвортой хөгжлийн загвар нутаг болгон хөгжүүлэх, нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх төсөл хэрэгжүүлэх</p>	<p>Газрын экологийн бус нутгийн төлөөлөл 4 ТХГН-т хэрэгжинэ. Хамгийн эрэлт эхтэй 6 газарт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дэд бүтэц, нийтийн зугаа цэнгээний цогцолбор байгуулах</p>	<p>Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Төсөв, хөрөнгө оруулалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага, Газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага</p>	<p>2016-2020 он</p>	<p>ТХГН болон орчны бүсэд амьдарч буй иргэдийн орлого, амьдралын чанар бусад сумдаас илүү болсон.</p>
<p>Тусгай хамгаалалтай газар нутгийн үндэсний хөтөлбөр</p>	<p>3.11. Байгалийн гоо үзэсгэлэн хэмээх нөөцийг байгалийн аялал, жуулчлал хөгжүүлэх замаар аж ахуйн эргэлтэд оруулж, түүнийг байгаль хамгаалах нэг гол хэрэгсэл болгон ашиглах нөхцөлийг бүрдүүлнэ. 4.8.2. газар нутгийг тусгай хамгаалалтад авснаар нутгийн иргэдээс байгалийн баялгийг ашиглах хязгаарлалтын хэмжээг тогтоож, түүнийг нөхөх арга хэмжээг төлөвлөж хэрэгжүүлэх;</p>	<p>Газрын чанарын болон эдийн засгийн үнэлгээнд суурилан ТХГН дахь экосистемд суурилсан аялал жуулчлалыг тухайн газрын БОЯБ-ийн нөөц, чадавх экосистемийн онцлог зэргийг харгалзан төрөлжүүлэн хөгжүүлэх төсөл хэрэгжүүлэх Сумын нийт нутаг дэвсгэрийн 70-аас дээш хувь нь улсын ТХГН-ийн сулжээнд хамрагдсан 12 суманд байгаль нутаг дэвсгэрийн байршил, онцлогт нийцүүлж хөгжүүлэх Засгийн газрын хөтөлбөр төсөл боловсруулж хэрэгжүүлэх.*</p>	<p>Тусад нь хүснэгт 1.19-т төлөвлөв.</p>	<p>Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага,</p>	<p>2016-2020 он</p>	<p>Эдгээр 12 суманд ТХГН-ийн давуу талд суурилсан хөгжлийн өвөрмөц шинэ хандлага төлөвшиж эхэлсэн байна.</p>

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Улсын тусгай хамгаалалтад авахаар төлөвлөсөн 131 байршилд судалгаа хийх үндэслэл боловсруулах, тусгай хамгаалалтад авснаас үүдэн бий болох нөхөн олговрын хэмжээг тооцож, АА хоорондын ГЗБ-н төсөл боловсруулах, УТХ-нд авсан газарт ГЗБ-т хийх

УТХГН-н сүлжээг өргөтгөхөөр сонгосон газрууд

I үе шат (2016-2020он): Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хэмжээг 12941.3 мян. га-аар нэмэгдүүлж нийт 40197.54 мян.га-д хүргэх буюу газар нутгийн 25 хувьд хүргэнэ.

Улсын ТХГН-ийн сүлжээг 2016-2020 онд өргөтгөх газар нутгийн төлөвлөгөө

Үндсэн хүснэгт дээрх дугаар	Улсын тусгай хамгаалалтай газрын сүлжээнд шинээр нэмж оруулах газрын албан ёсны нэр	Тухайн хамгаалалтад авах газрын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн харьяалал /аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг/	ТХГН-ийн ангилал	Талбайн хэмжээ га
1	Долоод уул	Хэнтий аймгийн Дэлгэрхаан сум	БНГ	7953.09
2	Хөдөө эрээний толгод	Хэнтий аймгийн Баянхутаг, Галшар	БНГ	153157.98
3	Дэлгэрхаан уул	Хэнтий аймгийн Дэлгэрхаан, Жаргалтхаан, Цэнхэрмандал сумд	БНГ	181216.05
4	Өвөр хөндий	Хэнтий аймгийн Баянхутаг, Галшар сумд	БНГ	143516.25
5	Мөнххаан уул	Сүхбаатар аймгийн Мөнххаан сум	БНГ	12728.79
6	Ар өвөр өлзийтийн говь	Сүхбаатар аймгийн Уулбаян, Мөнххаан, Сүхбаатар сумд	БНГ	122573.10
7	Замтын далан	Сүхбаатар аймгийн Түвшинширээ, Дорноговь аймгийн Дэлгэрэх сумд	БНГ	52163.67
8	Байшинтын шал	Сүхбаатар аймгийн Баяндэлгэр сум	БНГ	15640.22
9	Зотолхаан уул	Сүхбаатар Эрдэнэцагаан сум	ДГ	53608.58
10	Шавдал овоо	Сүхбаатар аймгийн Халзан, Асгат сум	БНГ	5266.67
11	Баянтөхөмийн говь	Сүхбаатар аймгийн Баяндэлгэр, Онгон сум	БНГ	178414.88
12	Асгат уулын орчмын газар	Сүхбаатар аймгийн Асгат, Дарьганга, Наран сум	БЦГ	429715.54
15	Жаран тогооны тал	Дорнод аймгийн Матад, Булган, Баянтүмэн, Сүхбаатар аймгийн Сүхбаатар сумд	БНГ	443998.79
16	Мэнэнгийн тал	Дорнод аймгийн Матад	БНГ	138564.80
17	Халхын өндөр нуруу	Дорнод аймгийн Баянтүмэн сум	БНГ	105253.26
18	Ташгайн таван нуур	Дорнод аймгийн Халхгол сум	БНГ	155333.82
19	Хөвчийн өндөр	Хэнтий аймгийн Биндэр сум	БНГ	109975.63
20	Баяндун уул	Дорнод аймгийн Баяндун сум	БНГ	77752.48
21	Хөх нуур	Дорнод аймгийн Чойбалсан сум	БНГ	115547.04
22	Монгол дагуур ДЦГ-ын Б өргөтгөл	Дорнод аймгийн Дашбалбар, Гурванзагал сум	ДЦГ	99373.68
23	Сонор хүнгэр уул	Хэнтий аймгийн Норовлин сум	БНГ	161724.58
24	Хан хэнтий ДЦГ-ын өргөтгөл	Хэнтий аймгийн Батширээт, Өмнөдэлгэр сумд	ДЦГ	263886.47
25	Салбарын тал	Дорнод аймгийн Цагаан овоо сум	БНГ	43013.41
26	Дорнод монголын ДЦГ-ын өргөтгөл	Дорнод аймгийн Матад, Халхгол, Сүхбаатар аймгийн Эрдэнэцагаан	ДЦГ	380808.28
27	Нөмрөгийн ДЦГ-ын өргөтгөл	Дорнод аймгийн Халх гол сум	ДЦГ	116601.00
28	Монгол дагуур ДЦГ-ын А өргөтгөл	Дорнод аймгийн Чулуун хороот сум	ДЦГ	119320.65
29	Тэрх-Хангайн нуруу-Унтаа ямаат	Архангай аймгийн Цахир, Хангай, Баянхонгор аймгийн Гурванбулаг сум, Завхан аймгийн Отгон сум	БЦГ	376490.16
30	Хөнжлийн гол-Гурван яргайтын нурууны эх	Архангай аймгийн Тариат, Хөвсгөл аймгийн Галт Жаргалант сум	БНГ	159759.81
31	Тал нуур-Далайн хөх уул-Хөш уул-Хөх сайн уул орчмын газар нутаг	Баян-Өлгий Дэлүүн, Толбо, Алтай сум	БНГ	43877.49
32	Булган голын эх-хар нуур	Баян-Өлгий аймгийн Булган сум	БНГ	47202.57
33	Олон нуур	Баян-Өлгий аймгийн Улаанхус сум	БНГ	27251.95
34	Сийлхэмийн нурууны БЦГ-ын А өргөтгөл Буга- согогийн гол	Баян-Өлгий аймгийн Улаанхус, Ногооннуур, Бугат, Цэнгэл сум	БЦГ	422531.64
35	Сийлхэмийн нурууны БЦГ-ын Б өргөтгөл	Баян-Өлгий аймгийн Ногооннуур сум	БЦГ	12601.52
36	Толбонуур-Хүнгүй нуруу	Баян-Өлгий аймгийн Толбо, Бугат сум	БНГ	126257.29

37	Цэнгэл хайрхан-Цагаан асга	Баян-Өлгий аймгийн Сагсай, Цэнгэл, Улаанхус сум	БНГ	63820.72
38	Чигэртэй голын ай савын өргөтгөл Сагсайн ай сав газар	Баян-Өлгий аймгийн Алтай сум	БНГ	32278.77
39	Ачит нуур, Дэвэлийн БНГ-ын өргөтгөл	Баян-Өлгий аймгийн Ногооннуур, Увс аймгийн Бөхмөрөн, Ховд сум	БНГ	69563.92
40	Ховд голын цутгал-шиврийн гол	Увс аймгийн Ховд сум	БНГ	13734.10
41	Нарийн харын нурууны Үнхэлцэг уул	Баянхонгор аймгийн Жинст сум, Баацагаан сум	БНГ	41108.90
42	Цахир уул	Баянхонгор аймгийн Баян -овоо, Өлзийт сум	ДГ	30648.69
43	Улаан чулуут уул	Баянхонгор аймгийн Өлзийт сум	БНГ	34219.01
46	Бөөн цагаан нуур	Баянхонгор аймгийн Баацагаан сум	БНГ	53663.17
47	Их аргалант уул	Баянхонгор аймгийн Баацагаан, Баянцагаан сум	БНГ	141716.32
48	Галуут хавцал	Баянхонгор аймгийн Галуут сум	ДГ	405.04
49	Шаргалжуутын рашаан орчмын газар	Баянхонгор аймгийн Эрдэнэцогт сум	БНГ	51387.01
50	Уран тогоо өргөтгөл	Булган аймгийн Хутаг-Өндөр сум	ДГ	16056.90
52	Бүрэнгийн нуруу	Булган аймгийн Хангал, Сэлэнгэ аймгийн Баруунбүрэн, Хушаат, Сант сум	БНГ	224490.60
53	Бурхан буудайн БНГ-ын өргөтгөл Гичгэний нуруу	Говь-Алтай аймгийн Бигэр, Эрдэнэ, Цогт, Чандмань сумд	БНГ	214172.22
54	Хантайширын нуруу	Говь-Алтай аймгийн Есөнбулаг, Бигэр, Дэлгэр, Халиун сумд	БНГ	293552.76
57	Баянцагааны нуруу-Хүйсийн говь	Ховд аймгийн Дарви, Говь-Алтай аймгийн Хөхморьт, Баян-Уул, Дарви сум	БНГ	419488.90
58	Дөрөөн цахир	Говь-Алтай аймгийн Баян-Уул, Жаргалан сум	БНГ	63088.16
59	Завхан гол	Говь-Алтай аймгийн Жаргалан сум	БНГ	29545.28
60	ГИДЦГ-ын "Б" хэсгийн өргөтгөл өргөтгөл-Алаг нуурын хөндий	Говь-Алтай аймгийн Бугат, Цээл, Алтай, Төгрөг сум	ДЦГ	535491.35
61	Сэнжитийн дух уул /Цагаан чулуут уул/	Говь-Алтай аймгийн Тонхил сум	ДГ	3731.36
62	Жаргалангийн нурууны Цагдуулт уул	Говь-Алтай аймгийн Жаргалан сум	БНГ	19441.55
63	Нарийн тоорой	Говь-Алтай аймгийн Алтай, сум	БНГ	74236.16
64	Чандмань хайрхан-Холбоогийн хотгор	Говь-Алтай аймгийн Чандмань сум	БНГ	21225.47
65	Эдрэнгийн нуруу	Баянхонгор аймгийн Шинэжинст, Баян-Өндөр сумд, Говь-Алтай аймгийн Эрдэнэ, Цогт	БНГ	961765.40
66	Их богдын БЦГ-ын өргөтгөл /орог нуур/	Баянхонгор аймгийн Баянлиг, Богд сум	БЦГ	128666.47
67	Түймэртийн толгод	Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сум	БНГ	42072.64
68	Их нартын БНГ-ын өргөтгөл	Дорноговь аймгийн Даланжаргалан, Айраг, Дундговь аймгийн Өндөршил, Баянжаргалан	БНГ	196864.59
69	Эргэлийн зоо БНГ-ын -Өргөтгөл	Дорноговь аймгийн Хатанбулаг сум	БНГ	23232.13
71	Баян богд уул	Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сум	БНГ	6519.04
73	Баастын тал	Дорноговь аймгийн Иххэт, Алтанширээ сум	БНГ	97629.71
74	Ар булагт	Дорноговь аймгийн Эрдэнэ сум	ДГ	401.60
75	Улаан нуур	Дорноговь аймгийн Айраг сум	БНГ	2844.14
76	Хутаг уул-Гүн гашууны хоолой	Дорноговь аймгийн Хөвсгөл, Хатанбулаг сум	БНГ	332312.70
77	Харангад уул	Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сум	БНГ	25384.98
79	Өндөр жавхлант уул	Дорноговь аймгийн Сайхандулаан сум	БНГ	2442.61

80	Хайрхан уул	Дорноговь аймгийн Өргөн сум	ДГ	628.65
84	Ашиг хоргын чулуу	Дорноговь аймгийн Мандах сум	ДГ	9116.90
85	Цагаан дэлийн агуй	Дорноговь аймаг Айраг сум	ДГ	808.10
86	Цонжын чулуу	Дорноговь Дэлгэрэх сум	ДГ	383.97
87	Цагаан суварга-цагаан дэл	Дундговь Өлзийт сум	ДГ	1686.69
88	Модот уул	Дундговь Эрдэнэдалай сум	ДГ	858.80
89	Замын сүүжийн хоолой	Дундговь аймгийн Өлзийт сум	БНГ	16751.76
90	Зүүн жирмийн нуур	Дундговь аймгийн Сайнцагаан сум	БНГ	2860.58
92	Аргийн чулуу	Дундговь аймгийн Баянжаргалан сум	ДГ	948.80
93	Сүм хөх бүрд	Дундговь аймгийн Адаацаг сум	ДГ	993.82
100	ГБДЦГ өргөтгөл-Борзонгийн говь	Өмнөговь аймгийн Номгон сум	ДЦГ	53512.47
104	Зөөлөн зурамтай-Бүгтийн хоолой	Өмнөговь аймгийн Баяндалай сум	БНГ	98105.29
105	Номгон уул	Өмнөговь аймгийн Номгон сум	БНГ	43703.46
106	Дэрсэн ус	Өмнөговь аймгийн Номгон сум	БНГ	3240.51
110	Зүүн хоолой	Өвөрхангай аймгийн Богд, Баянхонгор аймгийн Баянлиг гэсэн сум	БНГ	413626.48
111	Арц богд, Бага богдын нуруу	Өвөрхангай аймгийн Богд, Баруунбаян-Улаан, Баянхонгор аймгийн Баянлиг, Богд гэсэн сумд	БНГ	417982.82
112	Таацын цагаан нуур-нугын элс	Өвөрхангай аймгийн Баруунбаян-Улаан сум	ДГ	28617.48
113	Ээж хад	Төв аймгийн Сэргэлэн сум	ДГ	102.35
114	Зоргол хайрхан уул-Баянгийн нуруу	Төв аймгийн Баян-өнжүүл сум	ДГ	21536.04
115	Гүн галуутай	Төв аймгийн Баяндэлгэр сум	ДГ	30582.67
116	Үүрэг нуур орчмын газар	Увс аймгийн Сагил сум	БНГ	47532.71
117	Цагаан чулуут	Ховд аймгийн Алтай сум	БНГ	2402.33
118	Сутай хайрхан уул	Ховд аймгийн Дарви, Цэцэг, Говь-Алтай аймгийн Дарви, Тонхил сум	БНГ	211670.86
119	Баатар хайрхан	Ховд аймгийн Жаргалант сум	ДГ	171.72
120	Байтаг богд-Зүүнгарын говь	Ховд аймгийн Алтай, Үенч, Булган сум	БНГ	702409.35
121	Бадарын нуруу-тэрхэн Цагаан уул	Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Үүр, Чандмань-Өндөр, Эрдэнэбулган сум	БНГ	126264.12
122	Их түнэл уул	Хөвсгөл аймгийн Түнэл сум	БНГ	12176.68
123	Эрчмийн нуруу	Хөвсгөл аймгийн Бүрэнтогтох, Төмөрбулаг, Тосонцэнгэл сум	БЦГ	109612.50
124	Олон голын бэлчир орчмын нутаг	Хөвсгөл аймгийн Төмөрбулаг, Тосонцэнгэл, Рашаант, Архангай аймгийн Цэцэрлэг сум	БНГ	163241.77
125	Шаварт-Агар-Дэлгэр мөрөн	Хөвсгөл аймгийн Баянзүрх, Цагаан-Уул, Арбулаг, Цэцэрлэг сум	БНГ	334828.64
126	Жарантайн намаг-Булнай нуруу -Их элээт	Хөвсгөл аймгийн Цэцэрлэг, Цагаан Уул, Шинэ-Идэр, Завхан аймгийн Тэлмэн, Тосонцэнгэл, Их Уул	БНГ	341852.21
127	Дулаанхаан уул	Хөвсгөл аймгийн Тариалан, Булган аймгийн тэшиг сум	БНГ	46380.60
128	Халхан-Булнай-Үүрийн голын эх	Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Үүр, Чандмань-Өндөр сум	БНГ	353090.42
129	Гуна ямаат	Хөвсгөл аймгийн Улаан-Уул сум	БНГ	22890.46
130	Жар хярууны нуруу	Хөвсгөл аймгийн Ренчинлхүмбэ сум	БНГ	144960.09
131	Үүрийн гол, Эг-Үүрийн бэлчир	Хөвсгөл аймгийн Эрдэнэбулган сум	БНГ	5464.10
УТХГН-ийн сүлжээнд оруулах газрын нийт хэмжээ. Дүн /га/				12941279.7

Улсын ТХГН-ийн сүлжээг 2016-2020 онд өргөтгөх газар нутгийн төлөвлөгөөний зураг

II үе шат (2021-2025): Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хэмжээг 3646.5 мян.га-аар нэмэгдүүлж нийт 43844.04 мян.га-д хүргэх буюу нийт газар нутгийн 28.1 хувьд хүргэнэ.

Улсын ТХГН-ийн сүлжээг 2021-2025 онд өргөтгөх газар нутгийн төлөвлөгөө

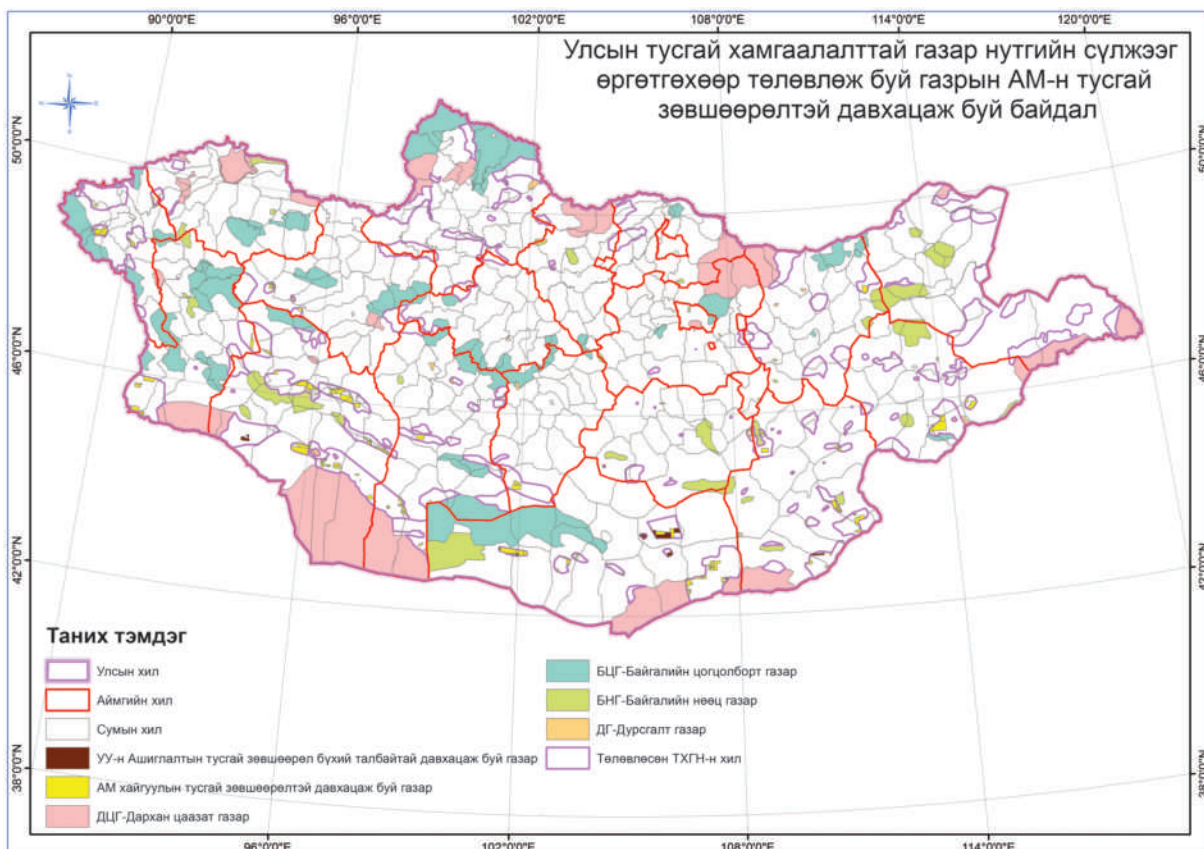
Үндсэн хүснэгт дээрх дугаар	Улсын тусгай хамгаалалттай газрын сүлжээнд шинээр нэмж оруулах газрын албан ёсны нэр	Тухайн хамгаалалтад авах газрын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн харьяалал /аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг/	ТХГН-ийн ангилал	Талбайн хэмжээ га
13	Дошны тал	Сүхбаатар аймгийн Сүхбаатар, Асгат сум	БНГ	114849.34
14	Жаргалантын адгийн худаг	Сүхбаатар аймгийн Сүхбаатар, Эрдэнэцагаан, Асгат сум	БНГ	137718.74
44	Номингийн говь-Ногоон цавын хоолой	Баянхонгор аймгийн Шинэжинст, Баян-Өндөр сум	ДЦГ	299521.69
45	Олгой нуур-Товцог хайрхан	Баянхонгор аймгийн Галуут сум	БНГ	27424.53
51	Зэд-Хантай-Бүтээлийн нурууны ДЦГ-ын өргөтгөл	Сэлэнгэ аймгийн Түшиг, Цагааннуур сум	ДЦГ	193488.49
55	Ээж хайрхан БДГ-ын өргөтгөл	Говь-Алтай аймгийн Цогт, Алтай, Цээл сум	ДГ	85254.53
56	Шаргын хоолой	Говь-Алтай аймгийн Шарга, Төгрөг, Цээл сум	БНГ	404934.16
70	Далайн баян бүрд-Далайн хөндий	Дорноговь аймгийн Дэлгэрэх сум	БНГ	22857.96
72	Долоодын говь	Дорноговь аймгийн Өргөн сум	БНГ	37068.04
78	Далайн элс	Дорноговь аймгийн Эрдэнэ, Улаанбадрах сум	БНГ	92160.90
81	Бор хөөврийн говь	Дорноговь аймгийн Алтанширээ сум	БНГ	30757.69
82	ГБДЦГ-н өргөтгөл-Хачиг	Дорноговь аймгийн Хатанбулаг сум	ДЦГ	86112.72

83	Уурын тал-Цагаан овооны тал	Дорноговь аймгийн Улаанбадрах, Эрдэнэ сум	БНГ	249118.22
91	Ширээ уул	Дундговь аймгийн Дэлгэрхангай сум	ДГ	1754.15
94	Их хайрхан уул	Завхан аймгийн Эрдэнэхайрхан сум	ДГ	7057.34
95	Хомын тал	Завхан аймгийн Дөрвөлжин сум	БНГ	217418.27
96	Цонхогын хоолой	Завхан аймгийн Дөрвөлжин сум	БНГ	40942.41
97	Дөрвөлжин уул	Завхан аймгийн Дөрвөлжин, Ургамал, Завханмандал сум	БНГ	43680.70
98	Ноён богд-Хүрэн ханан	Өмнөговь аймгийн Ноён, Гурвантэс сум	БНГ	69364.28
199	Зайрмагтай	Өмнөговь аймгийн Баян-Овоо сум	БНГ	23521.23
101	Баян бүлгийн тал	Баянхонгор аймгийн Шинэжинст, Баянлиг, Баянговь сум	БНГ	186280.03
102	Балгасын улаан нуур	Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сум	БНГ	11463.87
103	Их аргалант	Өмнөговь аймгийн Хүрмэн, Баяндалай сум	БНГ	40418.55
107	Их шанхын нуруу	Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сум	БНГ	266142.83
108	Галбын говь-Дайчин заг	Өмнөговь аймгийн Ханбогд сум	БНГ	838169.85
109	Цагаан цав-хорхойтын хөндий	Өмнөговь аймгийн Цогт-Овоо, Дундговь аймгийн Хулд, Дэлгэрхангай сум	БНГ	119062.69
ТХГН-ийн сүлжээнд оруулах газрын нийт хэмжээ. Дүн /га/				3646543.2

Улсын ТХГН-ийн сүлжээг 2021-2023 онд өргөтгөх газар нутгийн төлөвлөгөөний зураг

Хамгаалах шаардлагатай газар нутаг болон уул уурхайн тусгай зөвшөөрөлтэй давхцал үүсэж буй газрууд

Төлөвлөсөн УТХГазартай давхардсан АМ хайгуулын тусгай зөвшөөрөлтэй газар

№	Лицензийн дугаар	Лицензийн талбайн хэмжээ /га/	Газрын нэр	ТЗ авсан хугацаа	ТЗ дуусах хугацаа	Давхардсан талбай /га/	Лицензийн талбайд эзлэх хувь
1	5348	15075.4	Хөх уул	6/24/2013	6/24/2019	10	0.1
2	7558	58797.4	Бэлчир уул	5/24/2004	5/24/2013	58797.4	100
3	9503	907.9	Цүнхэг	3/25/2005	3/25/2014	907.9	100
4	10503	4621.7	Хацавч	9/22/2005	9/22/2017	4621.7	100
5	11043	3419.3	Уртын талбай-2	1/2/2006	1/2/2018	40.1	1.2
6	12111	2740.3	Баян хар уул	3/23/2006	3/23/2018	2740.3	100
7	12227	6303.1	Нарийн хярын нуруу	11/22/2006	11/22/2018	6303.1	100
8	12251	12215.4	Богд уул	11/27/2006	11/27/2018	8836.6	72.3
9	12472	756.1	Дэлийн хяр	5/29/2007	5/29/2016	756.1	100
10	12702	25879.5	Наран	9/11/2007	9/11/2019	23546.6	91
11	12773	5377.8	Хайгуул-1	10/5/2007	10/5/2019	1.2	0
12	13107	3772.8	Дэртс толгой	12/26/2007	12/26/2018	3772.8	100
13	13108	1286.9	Тост-1	12/26/2007	12/26/2018	1286.9	100
14	13109	8296.7	Шаван уул	12/26/2007	12/26/2018	8296.7	100
15	13164	5271	Их өвхөөдөг уулын хөндий	1/14/2008	1/14/2020	5271	100
16	13281	1502	Адаг баянгийн худаг	2/20/2008	2/20/2017	147.7	9.8
17	13385	579.5	Хүйтэн	3/19/2008	3/19/2020	579.5	100
18	13693	1253	Хойд Аргалант	5/13/2008	5/13/2020	1253	100
19	13844	8230.7	Гялаан нуур	6/27/2008	6/27/2020	8230.7	100

20	14011	4204.2	Их нарт	8/14/2008	8/14/2014	4204.2	100
21	14017	53234.8	Дунд нарт	8/18/2008	8/18/2020	47684	89.6
22	14028	244.6	Хадаасан	8/18/2008	3/27/2019	244.6	100
23	14070	1493.6	Гургалдай	8/28/2008	8/28/2020	1493.6	100
24	14145	8433.2	Улаан сайр	9/10/2008	9/10/2017	8433.2	100
25	14263	3640.2	Их наран	10/8/2008	10/8/2014	3640.2	100
26	14393	40.2	Хүрэн дэл	11/6/2008	11/6/2017	26.4	65.6
27	14525	2423.1	Баянбулаг	12/8/2008	12/8/2017	2421.5	99.9
28	14570	2993.2	Бичигт	12/12/2008	12/12/2017	2985.8	99.8
29	14614	360.6	Хүрэн хад-1	1/2/2009	1/2/2018	360.6	100
30	14719	1174.3	Нарт	2/5/2009	2/5/2018	7.8	0.7
31	14788	4031.1	Энгэр ухаа	3/5/2009	11/13/2018	3119	77.4
32	14850	5351.6	Загийн хар уул	4/10/2009	4/10/2019	5351.6	100
33	14879	9307.9	Гашуун	4/30/2007	4/30/2016	9307.9	100
34	14930	2066.9	Майхант	6/15/2009	6/15/2018	2066.9	100
35	14995	15115.1	Алтан од	7/16/2009	7/16/2018	9494	62.8
36	15079	10934.3	Дэрст хотгор	8/21/2009	8/21/2021	520.4	4.8
37	15314	1706.7	Сэртэн	11/30/2009	11/30/2018	1706.7	100
38	15510	5160.7	Ар хадны овоо	3/2/2010	3/2/2019	5160.7	100
39	15569	4541.3	Хөндий	4/14/2010	4/14/2019	4342.8	95.6
40	15998	247.3	Түмэн	10/8/2014	10/8/2017	27	10.9
41	16057	1791.2	Улаан	2/16/2015	2/16/2018	1791.2	100
42	16858	15319.1	Зүүн шарын ус	7/9/2008	7/9/2020	15319.1	100
43	16909	96.4	Нарийн овгор	3/27/2003	7/1/2018	96.4	100
44	16928	11730.6	Соёот	2/19/2008	2/19/2018	11730.6	100
45	16956	4697.5	Цэнхэр Номин	12/11/2009	12/11/2018	4697.5	100
46	17628	56123.8	Довцог худаг	10/7/2014	10/7/2017	10283.1	18.3
47	17690	1706.3	Сүүж уул	12/18/2014	12/18/2017	1706.3	100
48	17691	7014.9	Даравгайн худаг	12/18/2014	12/18/2017	7014.9	100
49	17720	9452	Хөх дэл	7/7/2015	7/7/2018	9452	100
50	17754	1115.9	Дугуй	12/22/2016	12/22/2019	1090.6	97.7
51	17756	3620.6	Мандал	8/10/2015	8/10/2018	1169.4	32.3
52	17776	4515.5	Дөр	4/27/2015	4/27/2018	4515.5	100
53	17795	19983	Агуйт	4/25/2017	4/25/2020	18946.7	94.8
54	17810	18495.5	Оч	4/15/2015	4/15/2018	18495.5	100
55	17831	1530.3	Хар	4/27/2015	4/27/2018	1373.6	89.8
56	17835	4733.3	Цээл	7/2/2015	7/2/2018	2693.6	56.9
57	17846	8139.2	Замт	7/7/2015	7/7/2018	8139.2	100
58	17855	4435.8	Аз	2/22/2017	2/22/2020	4435.8	100
59	17875	865.7	Бургаст	6/8/2015	6/8/2018	865.7	100
60	17881	1816	Хүйс	9/3/2015	9/3/2018	1816	100
61	17927	627.7	Сэнж	6/18/2015	6/18/2018	145.1	23.1
62	17934	3415.1	Бигэр	3/15/2017	3/15/2020	2578.9	75.5
63	17941	3780.4	Аргал	4/27/2015	4/27/2018	3780.4	100
64	17943	9857	Туул	4/29/2015	4/29/2018	9857	100
65	17951	3724.2	Хөх дэл	6/18/2015	6/18/2018	3724.2	100
66	17987	912.2	Жавхлант	2/27/2015	2/27/2018	894.7	98.1
67	18103	4449.3	Тал	10/26/2015	10/26/2018	3529	79.3
68	18223	2521.2	Сүүл	8/11/2015	8/11/2018	2521.2	100
69	18301	12527.8	Шарын нуруу	10/5/2015	10/5/2018	0.27	0
70	18305	4972.1	Мэргэн	7/19/2016	7/19/2019	4972.1	100
71	18336	701.8	Дэрст	6/5/2015	6/5/2018	701.8	100
72	18339	821.8	Цогт	7/3/2015	7/3/2018	821.8	100
73	18367	2248.4	Чандмань	6/18/2015	6/18/2018	2248.4	100

74	18398	10432.4	Гичгэнэ	6/15/2015	6/15/2018	7565.7	72.5
75	18406	11407.9	Дарви	9/8/2015	9/8/2018	11407.9	100
76	18407	1202.9	Хужирт	6/2/2015	6/2/2018	65.5	5.4
77	18519	2716.6	Хөх	10/15/2015	10/15/2018	2716.6	100
78	18573	4106.1	Холбоо	9/13/2016	9/13/2019	4106.1	100
79	18574	1030.1	Хус	6/9/2015	6/9/2018	1030.1	100
80	18581	3827.6	Алтан толгой	10/12/2015	10/12/2018	3827.6	100
81	18600	425.5	Улаан	6/16/2015	6/16/2018	425.5	100
82	18609	153.9	Түмэн	6/29/2015	6/29/2018	153.9	100
83	18615	583.3	Алтай-2	11/10/2015	11/10/2018	0.17	0
84	18658	929.7	Алтан	5/23/2016	5/23/2019	929.7	100
85	18730	339.9	Дэлгэр	7/10/2015	7/10/2018	339.9	100
86	18749	2631.7	Тээл	6/15/2015	6/15/2018	278.1	10.6
87	18812	4060.3	Хөндлөн	8/5/2015	8/5/2018	3828.7	94.3
88	18909	178	Сэр	8/14/2015	8/14/2018	178	100
89	18919	1956.9	Морьт	8/14/2015	8/14/2018	1956.9	100
90	18922	383.6	Дунд ам	8/14/2015	8/14/2018	383.6	100
91	18953	23961.9	Холбоо	10/24/2014	10/24/2017	16328.1	68.1
92	18975	939.8	Цагаан эрэг	9/14/2007	4/11/2019	939.8	100
93	18987	3300.5	Баянцагаан	10/20/2015	10/20/2018	3300.5	100
94	19004	9249.5	Баян	10/22/2015	10/22/2018	7478.1	80.8
95	19172	5341	Наран-1	12/22/2015	12/22/2018	863.3	16.2
96	19412	28697.6	Од	12/10/2015	12/10/2018	10079.8	35.1
97	19738	2354.1	Оюу	1/8/2016	1/8/2019	769.1	32.7
98	19823	14223.8	Замт	2/3/2016	2/3/2019	390.5	2.7
99	19850	780.3	Оч	4/15/2016	4/15/2019	780.3	100
100	20078	4346.7	Аз	1/7/2016	1/7/2019	1314.3	30.2
101	20129	3945	Сайхан	1/26/2016	1/26/2019	1122.9	28.5
102	20332	224.2	Ханбаян	2/8/2016	2/8/2019	224.2	100
103	20583	671.8	Дэлийн	6/24/2016	6/24/2019	671.8	100
104	20644	29616.1	Өргөн	6/29/2015	6/29/2018	628.6	2.1
105	20703	599.6	Хайгуул-1	10/5/2007	10/5/2019	0.31	0.1
106	20746	16814.3	Эрдэнэ чулуут	2/20/2017	2/20/2020	12524.4	74.5
107	20805	211.4	Хацавч	9/22/2005	9/22/2017	211.4	100
108	20820	10204	Агуйт	4/25/2017	4/25/2020	7960.8	78
109	20839	9156.1	Олон аарагт	4/21/2015	4/21/2018	0.37	0
110	20867	1431.9	Гургалдай	8/28/2008	8/28/2020	1431.9	100
111	20883	14487.2	Өндөр	7/27/2017	7/27/2020	11191.1	77.2
112	20887	2068.4	Цэнгэл	8/4/2017	8/4/2020	929	44.9
	Нийт	759724.6				527740.3	69.4

Төлөвлөсөн УТХГазартай давхардсан АМ ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй газар

№	Лицензийн дугаар	Лицензийн талбайн хэмжээ /га/	Газрын нэр	ТЗ авсан хугацаа	ТЗ дуусах хугацаа	Давхардсан талбай /га/	Лицензийн талбайд эзлэх хувь
1	136	51.8	Салхит	12/26/1995	12/26/2025	51.8	100
2	167	220.3	Тохой булаг	5/5/1997	5/5/2027	220.3	100
3	287	276.9	Таван толгой	9/8/1995	9/8/2025	276.9	100
4	1438	25.4	Салхит-Уул	3/10/1999	3/10/2029	25.4	100
5	1913	116	Тохой булаг	10/29/1999	10/29/2029	116	100
6	2913	39.3	Олон булаг	1/26/2001	1/26/2031	39.3	100
7	3315	31.3	Баруун цагаан дэл	5/21/2001	5/21/2031	31.3	100
8	9115	26.7	Нарийн овгор	1/10/2005	1/10/2035	26.7	100

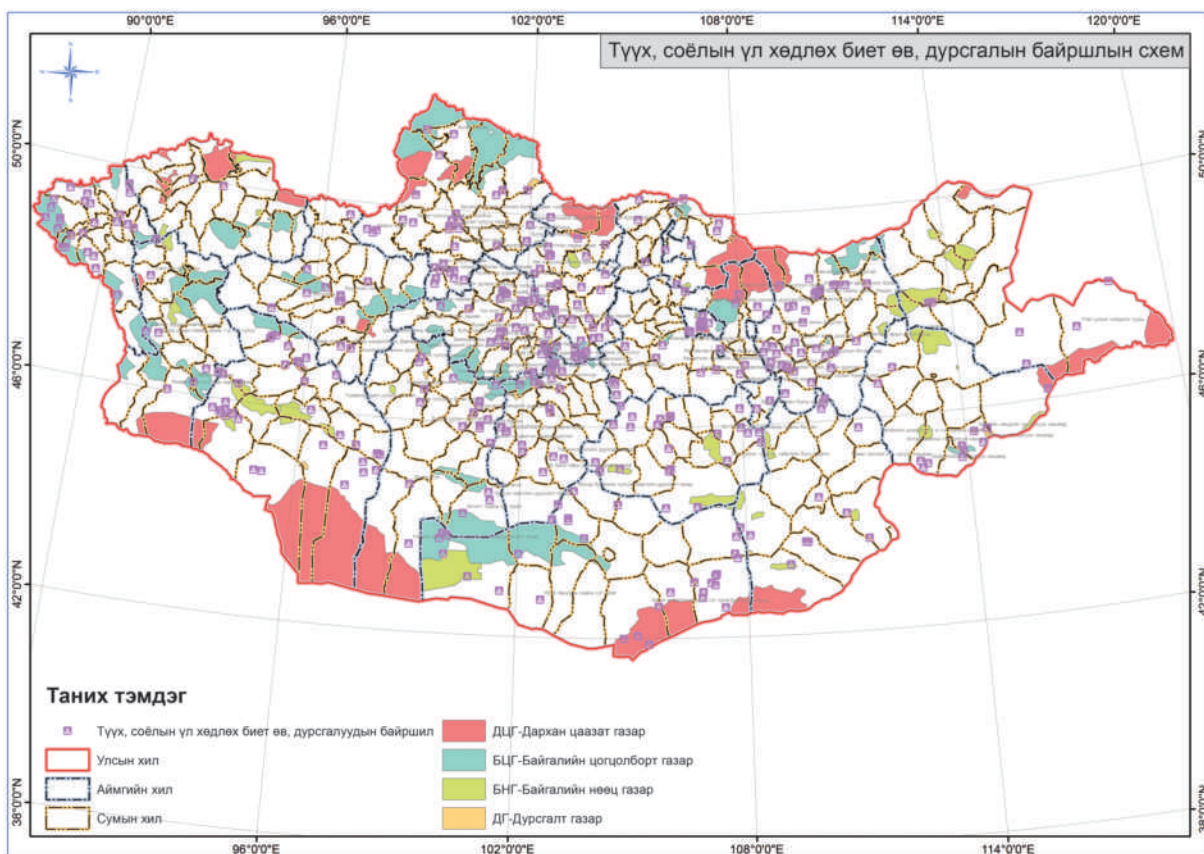

9	10666	313.2	Хүрмэн-2	10/20/2005	10/20/2035	313.2	100
10	11667	65.9	Их цагаан дэл	4/14/2006	4/14/2036	5.4	8.2
11	11943	2036.3	Таван толгой	8/28/2006	8/28/2036	1193.3	58.6
12	11954	22902.3	Бор тээг-1	8/29/2006	8/29/2036	4275.5	18.7
13	11955	23806.4	Шар тээг	8/29/2006	8/29/2036	1994.7	8.4
14	11956	3151.2	Таван толгой-1	8/29/2006	8/29/2036	2988.9	94.9
15	12229	47.7	Тэнгэс гол	11/22/2006	11/22/2036	47.7	100
16	12500	17.8	Хүрэн ганга	6/14/2007	6/14/2037	17.8	100
17	12605	315	Баруун цагаан дэл	8/1/2007	8/1/2037	289.9	92
18	13927	407.6	Цагаан жалга	7/25/2008	7/25/2038	407.6	100
19	14111	38.5	Жонш толгой	9/5/2008	9/5/2038	32.2	83.7
20	14196	363.8	Бураат	9/23/2008	9/23/2038	363.8	100
21	14840	36378.6	Гашуун овоо	8/21/2006	8/21/2036	32292.6	88.8
22	15465	259.5	Хандгайт	2/8/2010	2/8/2040	259.5	100
23	15496	90	Тарвагатайн гол	2/18/2010	2/18/2040	90	100
24	16664	135	Сэл	9/27/2010	9/27/2040	135	100
25	16668	451.2	Ширээ уул-1	9/28/2010	9/28/2040	425.9	94.4
26	16715	53.2	Баянгол, Зүүн жалга-1	7/2/2004	7/2/2034	53.2	100
27	16861	2657.8	Банзат хайрхан	6/28/2011	6/28/2041	2657.8	100
28	16882	2447	Таван толгой-1	8/29/2006	8/29/2036	1992.8	81.4
29	16988	77	Баруун цагаан дэл	1/12/2012	1/12/2042	38.8	50.3
30	17239	146.2	Тулга	12/24/2012	12/24/2042	145.6	99.6
31	17389	689	Эрдэнэ-2	9/27/2013	9/27/2043	689	100
32	17501	755.5	Цагаан дэл	4/4/2014	4/4/2044	621.8	82.3
33	17570	14712.8	Хиагтын Сэврээ уул	7/9/2014	7/9/2044	14712.8	100
34	17585	1723.2	Улаан чулуу	8/8/2014	8/8/2044	1723.2	100
35	17625	588.5	Хонгор овоо	10/10/2014	10/10/2044	588.5	100
36	17663	11178.1	Хутаг уул	11/6/2014	11/6/2044	10279.7	92
37	18782	26.8	Цагаан Овоо	5/15/2009	5/15/2039	26.8	100
38	18806	1529.5	Үнэгдийн хүрэн толгод	5/28/2015	5/28/2045	1529.5	100
39	20474	3002.9	Өлзийт	2/29/2016	2/28/2046	2404.4	80.1
40	20511	5179.5	Хайрхан толгой	4/22/2016	4/22/2046	5179.5	100
41	20561	996.8	Хул морьт	5/26/2016	5/26/2046	996.8	100
42	20562	986.4	Улаан толгой	5/26/2016	5/26/2046	986.4	100
43	20563	311.5	Хул морьт-1	5/26/2016	5/26/2046	311.5	100
44	20564	498.4	Хуль морьт	5/26/2016	5/26/2046	498.4	100
45	20622	245.2	Хандгайт	2/8/2010	2/8/2040	245.2	100
46	20631	2811.1	Гурвансайхан	9/20/2016	9/20/2046	2438.4	86.7
47	20660	402.2	Балинтолгой	10/17/2016	10/17/2046	402.2	100
48	20664	5277.1	Суман хад	10/25/2016	10/25/2046	5277.1	100
49	20754	2584.1	Салхит	1/19/2017	1/19/2047	0.2	0
50	20804	6400.1	Хацавч	5/5/2017	5/5/2047	6400.1	100
51	20861	145.8	Шар тохой	7/4/2017	7/4/2047	145.8	100
	Нийт	156993.4				106266.2	

- Соёлын өв, түүхийн дурсгалуудын хамгаалалтын бүсийг газар дээр нарийвчлан тогтоох, бүртгэлжүүлэх, баталгаажуулах. Хамгаалалтын бүс тогтоосноос үүдэн бий болох нөхөн олговрын хэмжээг тооцож, соёлын биет өвүүдийг ашиглах/аялал жуулчлал/, хамгаалах ГЗБ-н зураг нарийвчилсан төсөл боловсруулах

Хамгаалалтын бүсийг тогтоох соёлын үл хөдлөх биет өвүүдийн байршлын схем

БСШУСЯ-ны харьяа Соёлын өвийн төвөөс өгсөн саналын дагуу хийгдэх ажлуудыг дараах байдлаар төлөвлөж байна. Доор дурдсан соёлын биет өвүүдийн хамгаалалтын бүсийг газар дээр нь нарийвчлан тогтоох, бүртгэлжүүлэх, түүнийг ашиглах /аялал жуулчлал/, хамгаалах ГЗБ-н зураг нарийвчилсан төсөл боловсруулахаар төлөвлөж байна.

Улсын ГЗБЕТ-ний хүрээнд хэрэгжих төсөл, арга хэмжээнд БСШУСЯ-наас соёлын өвийн чиглэлээр хийгдэх ажлын төлөвлөлт

Хөгжлийн баримт бичгүүд	Хөгжлийн баримт бичгүүдэд тусгагдсан зорилт	Хэрэгжих төсөл, арга хэмжээ	Хэрэгжих төсөл, арга хэмжээний тооцооллын макро үзүүлэлт	Хэрэгжүүлэх байгууллага	Хэрэгжих хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт
1	Төрөөс соёлын талаар баримтлах бодлого	Улс, аймгийн хамгаалалтад байх түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын жагсаалтыг шинэчлэн батлах	Түүх, соёл, шинжлэх ухааны өндөр ач холбогдолтой үл хөдлөх дурсгалт газрын тоог 500 ширхэгт хүрнэ. Жагсаалт шинэчлэгдэнэ.	БСШУСЯ	2018	Хамрагдсан дурсгалт газрын тоо Хамрагдсан аймаг, дурсгалын төрөл зүйл
2	Төрөөс соёлын талаар баримтлах бодлого	Баруун, төв, зүүн, говийн бүс нутагт 6 Соёлын өвийн дурсгалт газар бий болгон хамгаалалтад авах. -Хамгаалалтын бүс тогтоон тусгай хамгаалалтад авах -Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулах	Бүс нутаг дахь соёлын өвийг эрсдлээс урьдчилан хамгаалах, соёлын өвийн дархлааг бий болгох	БСШУСЯ БОАЖЯ ГЗБГЗГ СӨҮТ	2020-2022	Соёлын өвийн дурсгалт газар болгон хамгаалсан газар нутгийн хэмжээ Соёлын биет болон биет бус өвөөр хамрагдсан өвийн тоо
3	Төрөөс соёлын талаар баримтлах бодлого	4.3.1.соёлын өвийг эрэн сурвалжлах, бүртгэх, судалж шинжлэх,зэрэглэл тогтоох, үнэлэх, хадгалж хамгаалах, сурталчлах, сэргээн засварлах, өвлүүлэн уламжлах, өмчлөх,эээмших, худалдаалах, ашиглахтай холбогдсон харилцааг хуулиар зохицуулах;	- Улс аймгийн хамгаалалтад байх 450 дурсгалт газар тус бүрд зориулан хамгаалалтын бүсийг орон зайн хэмжээ, хамгаалалтын бүсчлэлийн дэглэм тогтоох арга зүй, эрх зүйн бичиг баримт боловсруулах. - Газрын хөрсөн дээр ил байгаа түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалд суурь үнэ тогтоох арга зүй, аргачлал бүхий эрх зүйн бичиг баримт боловсруулах. - Соёлын өвийг үнэлэх мэргэжилтэн бэлтгэх.	БСШУСЯ СЯ ЮНЕСКО-ийн МУК ГЗБГЗГ СӨҮТ	2018-2019	Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын нэгдсэн үнэлгээний дүн Соёлын өвийг үнэлэх мэргэшсэн мэргэжилтний тоо
4	Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль	25 дугаар зүйл. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалт газрын кадастр, өмчлөх, эзэмших эрхийн бүртгэл	Тухайн дурсгал нийгмийн хөгжлийг дагасан болон нийгмийн сөрөг хүчин зүйлийн нөлөөллөөс урьдчилан хамгаалагдана.	БСШУСЯ ГЗБГЗГ СӨҮТ Аймгийн ЗДТ	2018	Кадастрын бүртгэлд бүртгэсэн дурсгалын тоо Кадастрын бүртгэлд хамрагдсан газар нутгийн хэмжээ
5	Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль	25 дугаар зүйл. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалт газрын кадастр, өмчлөх, эзэмших эрхийн бүртгэл	Дурсгалт газрууд нийгмийн хөгжлийг дагасан болон нийгмийн сөрөг хүчин зүйлийн нөлөөллөөс урьдчилан хамгаалагдана.	БСШУСЯ ГЗБГЗГ СӨҮТ Аймгийн ЗДТ	2019	Кадастрын бүртгэлд бүртгэсэн дурсгалын тоо Кадастрын бүртгэлд хамрагдсан газар нутгийн хэмжээ

6	Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль	25 дугаар зүйл. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал газрын кадастр, өмчлөх, эзэмших эрхийн бүртгэл	Төвийн бүсэд орших түүх, соёлын 223 үл хөдлөх дурсгал газрын барилгын хамгаалалтын бүс, кадастр, хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг тогтоох. кадастрын улсын бүртгэлд бүртгэх.	Дурсгалт газрууд нийгмийн хөгжлийг дагасан болон нийгмийн сөрөг хүчин зүйлийн нөлөөллөөс урьдчилан хамгаалагдана.	БСШУСЯ ГЗБГЗГ СӨҮТ Аймгийн ЗДТГ	2020-2022	Кадастрын бүртгэлд бүртгэсэн дурсгалын тоо Кадастрын бүртгэлд хамрагдсан газар нутгийн хэмжээ
7	Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль	25 дугаар зүйл. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал газрын кадастр, өмчлөх, эзэмших эрхийн бүртгэл	Говийн бүс орших түүх, соёлын 61 үл хөдлөх дурсгалт газрын барилгын хамгаалалтын бүс, кадастр, хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг тогтоох, кадастрын улсын бүртгэлд бүртгэх.	Дурсгалт газрууд нийгмийн хөгжлийг дагасан болон нийгмийн сөрөг хүчин зүйлийн нөлөөллөөс урьдчилан хамгаалагдана.	БСШУСЯ ГЗБГЗГ СӨҮТ Аймгийн ЗДТГ	2020-2022	Кадастрын бүртгэлд бүртгэсэн дурсгалын тоо Кадастрын бүртгэлд хамрагдсан газар нутгийн хэмжээ
8	Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль	25 дугаар зүйл. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал газрын кадастр, өмчлөх, эзэмших эрхийн бүртгэл	Баруун бүс орших түүх, соёлын 107 үл хөдлөх дурсгалт газрын барилгын хамгаалалтын бүс, кадастр, хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг тогтоох, кадастрын улсын бүртгэлд бүртгэх.	Дурсгалт газрууд нийгмийн хөгжлийг дагасан болон нийгмийн сөрөг хүчин зүйлийн нөлөөллөөс урьдчилан хамгаалагдана.	БСШУСЯ ГЗБГЗГ СӨҮТ Аймгийн ЗДТГ	2022-2023	Кадастрын бүртгэлд бүртгэсэн дурсгалын тоо Кадастрын бүртгэлд хамрагдсан газар нутгийн хэмжээ
9	Төрөөс соёлын талаар баримтлах бодлого	4.3.14.ашигт малтмалын болон газрын тосны хайгуул, судалгаа хийх байгууллага нь тухайн газар түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн урьдчилсан хайгуул, тандалт, судалгаа хийлгэх, ийнхүү дурсгалт зүйл илэрсэн тохиолдолд түүнийг хөндөхгүй байх;	Соёлын өв, түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын хадгалалт хамгаалалт, газрын харилцаатай холбоотой салбар дундын бодлогод суурилсан мэдээллийн сантай болох.	Газар ашиглалттай холбоотойгоор соёлын өвийг хэрхэн хамгаалах талаар суурь судалгааны хэрэглэгдэхүүн бүхий баримт бичиг бий болно.	БСШУСЯ ГЗБГЗГ СӨҮТ Аймгийн ЗДТГ	2022-2024	Ашигт малтмал, зам, дэд бүтэц, суурьшлын бүс гм үйл ажиллагаанд ашиглаж болох дурсгалт газрын тоо Ашигт малтмал, зам, дэд бүтэц, суурьшлын бүс гм үйл ажиллагаанд ашиглаж болохгүй дурсгалт газрын тоо
10	"Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого"	Стратегийн зорилт 1. Үндэсний соёлыг эрчимтэй хөгжүүлэх эдийн засаг, зохион байгуулалтын тааламжтай орчныг бүрдүүлнэ:	Соёлын өв түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалт газар, соёлын биет бүс өвд түшиглэсэн газар орон нутаг, улс, аймгийн музейг аялал жуулчлал, газар нутаг, соёлын бүтээлч үйлдвэрлэлд ашиглах эдийн засгийн үнэлгээний аргачлал, арга зүйг боловсруулна.	Соёлын өвийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, соёлын өвд түшиглэсэн аялал жуулчлалыг орон нутагт бий болгон эдийн засгийн хөшүүрэг бий болно.	БСШУСЯ БОАЖЯ СЯ ҮХГ	2023-2024	Соёлын өвд түшиглэсэн аялал жуулчлалын маршрут, түүний үр дүнд бий болсон эдийн засгийн тооцоолол хийсэн аймгийн тоо, дурсгалт газрын тоо

11	Төрөөс соёлын талаар баримтлах бодлого	4.1.8.соёлын бүтээлч үйлдвэрлэл, соёлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх эрх зүйн үндсийг бүрдүүлж соёлын тогтвортой хөгжилд хувь нэмэр оруулах, соёл, урлагийн зах зээлийг өргөжүүлэхэд салбар хоорондын уялдаа, холбоог сайжруулах;	<p>Баян-Өлгий аймгийн Монгол Алтайн хадны зургийн дурсгалт газар, (казак ахуй соёл) Ховд аймгийн Хойд цэнхрийн агуйн хадны зураг, Өлийн хүннү булш орчмын дурсгалт газар, (Манхан суманд түшиглэн олон угсаатны соёл) Хөвсгөл аймгийн Цаатан угсаатны ахуй соёл, Уушигийн өврийн буган чулуун хөшөөний дурсгалт газар, (Хоттойд угсаатны ахуй соёл) Увс аймгийн Чандмань улаан уул, түүний орчмын дурсгалт газар, (Дөрвөд, Баяд, Хотон угсаатны ахуй соёл) Архангай аймгийн Тайжар чулуу, түүний ойр орчмын дурсгалт газар, (сарлаг, гар урлалын соёл) Булган аймгийн Шорсон бумбагарын дурсгалт газар, Орхон аймгийн Айрагийн гозгорын эртний булш бүхий дурсгалт газар, Хэнтий аймгийн Рашаан хад, түүний орчмын дурсгалт газар, (Буриад ахуй, соёл) Дорнод аймгийн Халхын гол, Их бурхантын дурсгалт газруудыг аялал жуулчлалын чиглэлээр хөгжүүлэх, (Сонгоол буриад, Хамниганы ахуй соёл) Баян-өлгий аймгийн Цэнгэл, Улаанхус сум, (Тува-Урианхайн ахуй соёл) Ховд аймгийн Дуут, Чандмань сум, (Түүл, цуур, хөөмийн соёл), Хөвсгөл аймгийн Цагааннуур сум, (Цаатан, Соёд урианхайн ахуй соёл) Булган аймгийн Сайхан, Могод сум (Айрагийн соёл), Сүхбаатар аймгийн Дарьганга, Онгон сум (Дарьганга ахуй соёл), Дорнод аймгийн Матад, Хөлөнбуйр сум (Барга ахуй соёл), Хэнтий аймгийн Батширээт, Дөдөл сум (Буриад ахуй соёл), Төв аймгийн Баянцагаан сум (Боржигон ахуй соёл), Дундговь аймгийн Эрдэнэдалай сум (Тэмээн соёл), Өмнөговь аймгийн Ханбогд сум (Тэмээн соёл), Баянхонгор аймгийн Буцагаан зэрэг сум (Улаан ямааны бүтээгдэхүүн, чулуун цахиур хөгжим) -дыг соёлын биет бус өвд түшиглэсэн соёлын бүтээлч үйлдвэрлэлийн чиглэлээр хөгжүүлэх стратеги, менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах</p>	Соёлын өвийн түшиц газар бий болно.	БСШУСЯ БОАЖЯ СЯ УХГ	2023-2024	Соёлын өв хүрээлэн буй орчны хамт хадгалагдан үлдсэн байдал, тоо Угсаатны бүлэг хамрагдсан байдал, тоо
----	--	---	---	-------------------------------------	------------------------------	-----------	--

- Сумын нийт нутаг дэвсгэрийн 70-аас дээш хувь нь улсын ТХГН-ийн сүлжээнд хамрагдсан 12 суманд байгаль нутаг дэвсгэрийн байршил, онцлогт нийцүүлж хөгжүүлэх Засгийн газрын хөтөлбөр төсөл болон сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн ГЗБ-н төлөвлөгөө боловсруулах + хэрэгжүүлэх

Нийт нутаг дэвсгэрийн 70-аас дээш хувь нь улсын ТХГН-ийн сүлжээнд хамрагдсан сумд, тэдгээрийг хөгжүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлж болох хөтөлбөр төслүүд

№	Аймгийн нэр	Сумын нэр	Нийт нутаг дэвсгэрийн ТХГН-т хамрагдсан хувь хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, төсөл	Хэрэгжүүлэх байгууллага
1	Хөвсгөл	Ханх	99	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгалийн болон спорт загасчлалын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх ОХУ-тай Хил орчмын худалдаа, аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх Засгийн газар хоорондын гэрээ байгуулж төсөл хэрэгжүүлэх ОХУ-тай хил дамнасан ТХГН-ийг хөгжүүлэх Засгийн газар хоорондын гэрээ байгуулж төсөл хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд
2	Хөвсгөл	Цагааннуур	91	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгалийн болон соёл, угсаатны аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх Нутгийн иргэдийн оролцоотой загас үржүүлэх, боловсруулах үйлдвэр, хоршоо байгуулах Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн тул загасны олзворын ан хөгжүүлэх төсөл хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд
3	Өмнөговь	Сэврэй	81	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгалийн болон түүх соёлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл Нарийн ногооны аж ахуй хөгжүүлэх төсөл хэрэгжүүлэх 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд
4	Баян-Өлгий	Улаанхус	80	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгалийн болон түүх, соёл, угсаатны аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл Халиун буга үржүүлэх аж ахуй. Эмийн болон ашигт ургамал тарималжуулах 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд
5	Говь-Алтай	Эрдэнэ	80	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгалийн болон олзворын ангийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл Нарийн ногоо, жимс жимсгэний аж ахуй хөгжүүлэх төсөл хэрэгжүүлэх 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд
6	Хөвсгөл	Чандмань-Өндөр	80	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгаль, түүхийн болон олзворын ан, спорт загасчлалын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл Хандгай үржүүлэх аж ахуй 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд

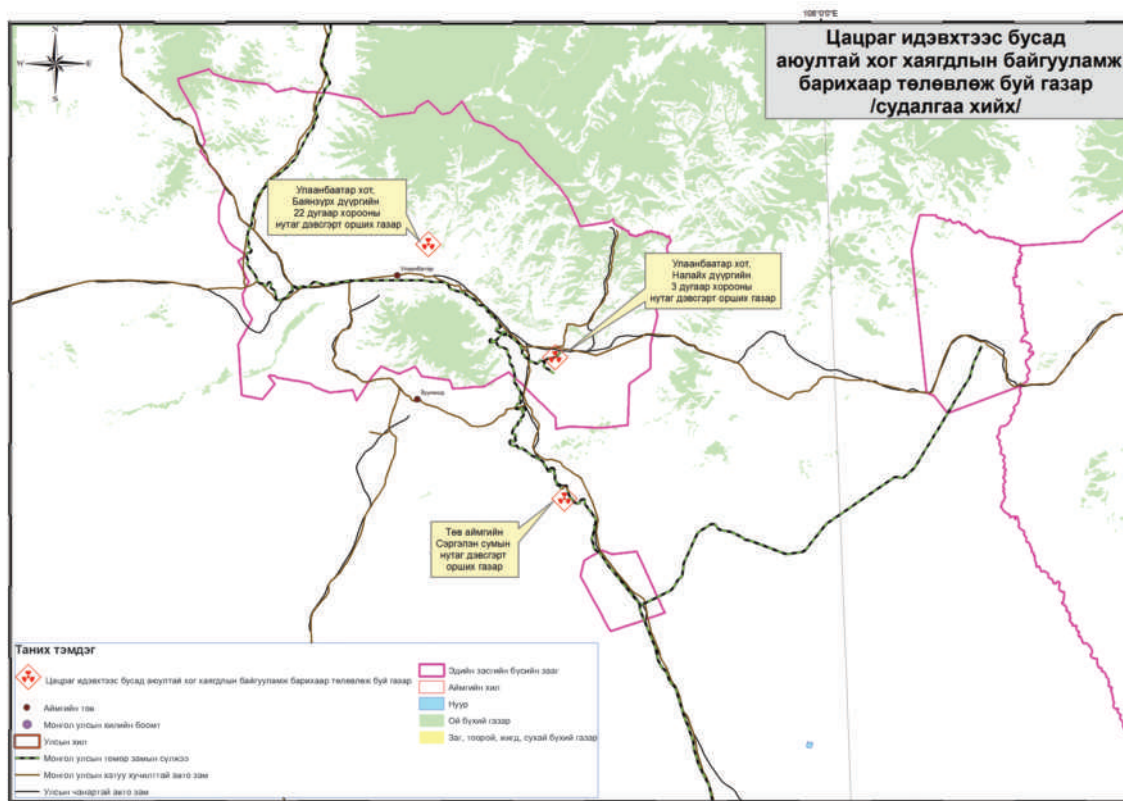
7	Төв	Эрдэнэ	77	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгалийн болон түүх, соёлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны зорилтот хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл Мах-сүүний эрчимжсэн мал, амьтны аж ахуй. 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд
8	Баянхонгор	Шинэжинст	74	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгалийн болон олзворын ангийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны зорилтот хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл Жимс жимсгэний аж ахуй хөгжүүлэх төсөл 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд
9	Өвөрхангай	Бат-Өлзий	74	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгаль, түүх соёлын болон спорт загасчлалын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл Эмийн болон ашигт ургамал тарималжуулах 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд
10	Сүхбаатар	Дарьганга	74	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгаль, түүх соёлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл. Хурдан удмын адууны аж ахуй хөгжүүлэх төсөл Нарийн ногооны аж ахуй хөгжүүлэх төсөл хэрэгжүүлэх 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд
11	Хөвсгөл	Улаан-Уул	72	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгаль, түүх соёлын болон спорт загасчлалын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх Жижиг дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл хэрэгжүүлэх Эмийн болон ашигт ургамал тарималжуулах төсөл 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд
12	Говь-Алтай	Цогт	70	<ol style="list-style-type: none"> Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн байгаль, түүх соёлын болон олзворын ангийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх Жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төсөл Нарийн ногоо, жимс жимсгэний аж ахуй хөгжүүлэх төсөл хэрэгжүүлэх 	Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн болон газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагууд

- *Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт цэргийн зориулалт бүхий тэсрэх, дэлбэрэх зүйл, хордуулах бодис орхигдсон байж болзошгүй газрын судалгаа, эрэл хайгуул хийх, аюулгүй болгох. батлан хамгаалах зориулалтаар ашиглагдаж эвдэгдэн орхигдсон газруудыг тогтоож нөхөн сэргээлт хийх*
Улсын нууцад хамаарах ба БХЯ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ хамтран боловсруулна.
- *Уур амьсгалын өөрчлөлт, хүний хүчин зүйлийн нөлөөнд өртөж устах аюулд орж байгаа нэн ховор, ховор, ашиглалтад хэт өртөмтгий байгалийн ургамлын генофондыг амьдаар хадгалах газрын судалгаа хийх, түүнтэй холбогдсон журам, арга зүйн заавар боловсруулах*
- *БОАЖ-н яамнаас санал өгсөн 3-н газарт аюултай хог хаягдлын байгууламж барихаар төлөвлөж буй газруудад олон улсад мөрдөж, хэрэгжүүлж буй норм стандартын дагуу нарийвчилсан судалгаа хийж, тогтоосны үндсэн дээр шийдвэрлэхээр төлөвлөж байна*

Улсын тусгай хэрэгцээнд авах газрын хилийн эргэлтийн цэгийн солбицол /судалгаа хийх/

Газрын нэр	Цэгийн дугаар	Газар зүйн солбицол		Талбайн хэмжээ / га/
		өргөрөг	уртраг	
Улаанбаатар хот, Баянзүрх дүүргийн 22 дугаар хорооны нутаг дэвсгэрт орших газар	1	47° 58' 3.482" N	106° 59' 19.749" E	10.4
	2	47° 58' 9.005" N	106° 59' 34.488" E	
	3	47° 58' 2.121" N	106° 59' 42.335" E	
	4	47° 57' 58.815" N	106° 59' 42.473" E	
	5	47° 57' 58.759" N	106° 59' 31.346" E	
	6	47° 57' 57.833" N	106° 59' 24.899" E	
Улаанбаатар хот, Налайх дүүргийн 3 дугаар хорооны нутаг дэвсгэрт орших газар	1	47° 46' 9.392" N	107° 18' 1.778" E	7.1
	2	47° 46' 9.185" N	107° 18' 0.995" E	
	3	47° 46' 8.645" N	107° 18' 3.885" E	
	4	47° 46' 6.065" N	107° 18' 15.101" E	
	5	47° 46' 1.913" N	107° 18' 19.408" E	
	6	47° 45' 59.431" N	107° 18' 19.808" E	
	7	47° 45' 59.194" N	107° 18' 6.875" E	
	8	47° 46' 0.284" N	107° 18' 6.212" E	
	9	47° 46' 4.457" N	107° 18' 3.623" E	
Төв аймгийн Сэргэлэн сумын нутаг дэвсгэрт орших газар	1	47° 31' 46.527" N	107° 18' 45.577" E	20
	2	47° 31' 58.969" N	107° 18' 38.985" E	
	3	47° 32' 2.667" N	107° 18' 51.816" E	
	4	47° 31' 57.736" N	107° 18' 54.871" E	
	5	47° 32' 1.632" N	107° 19' 8.147" E	

Эх сурвалж БОАЖЯ-с

- Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт дахин төлөвлөлт хийгдэх газруудаас Гадаад улсын дипломат төлөөлөгчийн болон консулын газар, олон улсын байгууллагын төлөөлөгчийн газар байгуулах нутаг дэвсгэрийг сонгож улсын тусгай хэрэгцээнд авах ГХЯ, БХБЯ, Нийслэлийн ЗДТГ хамтран тогтоож тусгай хэрэгцээнд авах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

Улсын ГЗБЕТ-ний хүрээнд боловсруулах хууль, журам, заавар болон мэргэжил арга зүйн баримт бичгүүд

Хууль, бодлогын баримт бичиг, стандарт, журам заавар

Хөдөө аж ахуйн газрын УГЗБЕТ

Суурин хөдөө аж ахуйн газрыг ашиглаж хамгаалах Улсын ГЗБЕТ-ний хүрээнд боловсруулах захиргааны хэм хэмжээний акт болон мэргэжил арга зүйн баримт бичгүүд

№	Үндэслэл /хууль тогтоомжид тусгагдсан заалтууд/	Боловсруулах баримт бичгийн нэр төрөл	ГЗБ-ын баримт бичиг боловсруулах байгууллага	Хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур
1	Газрын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйл.	УБ хотоос иргэдийг хөдөө орон нутаг руу шилжин ХАА-н үйлдвэрлэл эрхлэхэд шаардагдах ГЗБ-ын ажлын мэргэжил арга зүйн зааврыг боловсруулах./аж ахуй хооронд болон иргэн, ААН-ийн ГЗБ/	Мэргэжлийн холбоо. Мэргэжил арга зүйн зөвлөх үйлчилгээ	2018-2020 он	Хууль эрх зүйн болон мэргэжил арга зүйн түвшинд ГЗБ-ын ажил, үйл ажиллагаа явагдсан байна.
2	Газрын тухай хуулийн 62 дугаар зүйл. Иргэний хуулийн 9.4.4, 39.1.40.1 дэх заалтууд, 43-р зүйл, 48.4- дэх заалт.	Тариалангийн газар, атаршсан газар, жимс, жимсгэнэ, зөгийн аж ахуйн бэлчээр, таримал бэлчээр хадлангийн газарт үчруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх журам, аргачлал	Журмыг газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, үйл ажиллагаагаар, Мэргэжлийн холбоо.арга зүйн зааврыг зөвлөх үйлчилгээгээр	2018-2020 он	Тариалангийн газар, атаршсан газар, жимс, жимсгэнэ, зөгийн аж ахуйн бэлчээр, таримал бэлчээр хадлангийн газарт үчруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх тогтолцоо бүрдсэн байна.
3	Газрын тухай хуулийн 23.2.3, 23.2.8, 23.2.15 дахь заалтууд	Суурин ХАА-н бүс газрын хил заагийг тогтоох ГЗБ-ын журам, арга зүйн заавар.	Журмыг газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, үйл ажиллагаагаар, Мэргэжлийн холбоо.арга зүйн зааврыг зөвлөх үйлчилгээгээр	2018-2019 он	Уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуй, суурин ХАА-г төрөлжүүлэн хөгжүүлэх нөхцөл бүрдсэн байна.
4	Газрын тухай хуулийн 6.2, 23.2.14, 52.2, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн хууль.4.5	Газар тариалангийн хоршоо, нөхөрлөлийн газрыг нийтээр дундаа ашиглагч гишүүдийг бүртгэх, гэрээ байгуулах, гэрчилгээ олгох захиргааны хэм, хэмжээний акт	ГЗБГЗГ, ЭХЭУБ-ийн асуудал хариуцсан байгууллага, үйл ажиллагаагаар/	2018-2020 он	Суурин ХАА-н газрын гишүүд дундын эрх хууль ёсны болж баталгаажсан байна.
5	Газрын тухай хуулийн 53.5, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн хууль.4.5	Байгалийн хадлангийн газрыг ашиглагч хот айл, малчдад эзэмшүүлэх, гэрээ байгуулах, гэрчилгээ олгох, бүртгэх захиргааны хэм, хэмжээний акт	ГЗБГЗГ, ЭХЭУБ-ийн асуудал хариуцсан байгууллага үйл ажиллагаагаар	2018-2020 он	Хадлангийн газар хууль ёсны эзэнтэй болж хамгаалагдсан байна.
6	Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай хууль. 11 дүгээр зүйл.	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрын эрхийн болон тоо бүртгэл, судалгаа хийх арга зүйн заавар	Мэргэжлийн холбоо. Мэргэжил арга зүйн зөвлөх үйлчилгээ	2018-2020 он	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрын тоо бүртгэл шинээр хийгдсэн байна.

Байгалийн хадлан, бэлчээрийн газрыг ашиглаж хамгаалах улсын ГЗБЕТ-ний хүрээнд боловсруулах захиргааны хэм хэмжээний акт болон мэргэжил арга зүйн баримт бичгүүд

№	Хууль тогтоомжид тусгагдсан заалтууд./үндэслэл/	Боловсруулах баримт бичгийн нэр төрөл	ГЗБ-ын баримт бичиг боловсруулах байгууллага,	Хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур
1	Газрын тухай хуулийн 23.2.15, 52.7, Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай хууль. 10.2.5. 13 дугаар зүйл. 15.2 дахь заалт	Малчдын өвөлжөө, хаваржааны доорх газрыг зөвшөөрөгдсөн ашиглалтын төрлөөр газрын кадастрын судалгаа, шинжилгээ, зураг хийх, үнэлэх, бүртгэх мэргэжил арга зүйн баримт бичиг;	Мэргэжил арга зүйн зөвлөх үйлчилгээ	2018-2020 он	Монгол улсын хэмжээнд өвөлжөө, хаваржааны газрын кадастр хийгдсэн байна.
2	Газрын тухай хуулийн 52.7, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн хууль.4.5, 15.2	Малчдын өвөлжөө, хаваржааны доорх газар, бусад үл хөдлөх хөрөнгийг улсын бүртгэлд бүртгэх захиргааны хэм хэмжээний акт;	ГЗБГЗЗГ, ЭХЭУБ-ийн асуудал хариуцсан байгууллага үйл ажиллагаагаар;	2018-2020 он	Малчид үл хөдлөх эд хөрөнгөтэй болсон байна.
3	Газрын тухай хуулийн 6.2, 52.2, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн хууль.4.5	Байгалийн бэлчээрийн газрыг нийтээр дундаа ашиглагч малчдыг бүртгэх, гэрээ байгуулах, гэрчилгээ олгох захиргааны хэм, хэмжээний акт;	ГЗБГЗЗГ, ЭХЭУБ-ийн асуудал хариуцсан байгууллага, /үйл ажиллагаагаар;/	2018-2020 он	Малчдын газрын эрх хууль ёсны болж баталгаажсан байна.
4	Газрын тухай хуулийн 53.5, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн хууль.4.5	Байгалийн хадлангийн газрыг ашиглагч хот айл, малчдад эзэмшүүлэх, гэрээ байгуулах, гэрчилгээ олгох, бүртгэх захиргааны хэм, хэмжээний акт;	ГЗБГЗЗГ, ЭХЭУБ-ийн асуудал хариуцсан байгууллага үйл ажиллагаагаар;	2018-2020 он	Хадлангийн газар хууль ёсны эзэнтэй болж хамгаалагдсан байна.
5	Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай хууль. 91.1.1, 10.2.5 заалтууд, 14, 15 дугаар зүйл. Газрын төлбөрийн тухай хуулийн 4.5,6,7 дугаар зүйлүүд.	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрын чанарын болон эдийн засгийн үнэлгээ хийх, татвар төлбөр тогтоох журам, аргачлал;	Журмыг Сангийн яам, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан байгууллага үйл ажиллагаагаар, аргачлалыг газрын мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээгээр;	2018-2020 он	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газар төлбөртэй болж эдийн засгийн эргэлтэд орно.
6	Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай хууль. 13-р зүйл.	Улс, аймаг, сумдын тэжээлийн сангийн хадлангийн талбайн тоо бүртгэл хийх захиргааны хэм хэмжээний акт;	ГЗБГЗЗГ, ЭХЭУБ-ийн асуудал хариуцсан байгууллага үйл ажиллагаагаар;	2018-2020 он	Төв орон нутагт гамшгаас хамгаалах хадлан бэлтгэх нөхцөл бүрдсэн байна.
7	Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай хууль. 11 дүгээр зүйл.	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрын эрхийн болон тоо бүртгэл, судалгаа хийх арга зүйн заавар;	Мэргэжил арга зүйн зөвлөх үйлчилгээ	2018-2020 он	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрын тоо бүртгэл шинээр хийгдсэн байна.
8	Газрын тухай хуулийн 18.1.5	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрын ГЗБ-ын цогц арга хэмжээний журам, арга зүйн заавар;	Журмыг газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, үйл ажиллагаагаар, арга зүйн зааврыг зөвлөх үйлчилгээгээр	2018-2020 он	Байгалийн бэлчээр хадлангийн газрыг зүй зохистой, үр ашигтай ашиглаж хамгаалах нөхцөл бүрдсэн байна.
9	Газрын тухай хуулийн 62 дугаар зүйл.	Байгалийн бэлчээр хадлангийн газарт учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх журам, аргачлал;	Журмыг газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, үйл ажиллагаагаар, арга зүйн зааврыг зөвлөх үйлчилгээгээр	2018-2020 он	Байгалийн бэлчээр хадлангийн газарт учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх тогтолцоо бүрдсэн байна.

10	Иргэний хуулийн 39.1.40.1 дэх заалтууд, 43-р зүйл, 48.4- дэх заалт.	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрыг өөр ангилал, зориулалтад шилжүүлснээс бэлчээр хадлангийн газар ашиглагчдад учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх журам, аргачлал;	Жүрмыг газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, үйл ажиллагаагаар, арга зүйн зааврыг зөвлөх үйлчилгээгээр	2018-2020 он	Малчид газрын эрхээр эрх тэгш хэлцэл хийж эрх ашгаа хамгаалах хууль ёсны эрхтэй болсон байна.
11	Газрын тухай хуулийн 58 дугаар зүйл.	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгаа, мониторинг хийх журам, зааврыг боловсруулах;	Жүрмыг газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, үйл ажиллагаагаар, арга зүйн зааврыг зөвлөх үйлчилгээгээр	2018-2020 он	Байгалийн бэлчээр, хадлангийн газрын төлөв байдлын өөрчлөлт, шалтгаан, ашиглалтын үр дагаврыг төрөөс зохицуулна.
12	Газрын тухай хуулийн 52.3, ТХГН-ийн тухай хуулийн 12.9, 17.2, 27.9, Монгол улсын хилийн тухай хуулийн 20.1, 26.2.2, 26.2.3, 26.3.8 заалтууд.	Өөр ангиллын газрыг бэлчээрт ашиглах журам/захиргааны хэм хэмжээний акт/;	Газрын асуудал хариуцсан төрийн байгууллага үйл ажиллагаагаар бусад байгууллагатай хамтарч боловсруулна.	2018-2020 он	Газар ашиглалттай холбоотой маргаан багасах, бэлчээрийн багтаамжийг нэмэгдүүлэх, хил хязгаарын газар нутаг эзэнтэй, үл хөдлөх эд хөрөнгөөр баталгаажин хамгаалагдах.
13	Газрын тухай хуулийн 23.2.3, 23.2.8, 23.2.15 дахь заалтууд	Уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуй, суурин ХАА-н бус газрын хил заагийг тогтоох ГЗБ-ын журам, арга зүйн заавар;	Жүрмыг газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, үйл ажиллагаагаар, арга зүйн зааврыг зөвлөх үйлчилгээгээр	2018-2019 он	Уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуй, суурин ХАА-г төрөлжүүлэн хөгжүүлэх нөхцөл бүрдсэн байна.

Хот тосгон, бусад суурин газрын УГЗБЕТ

Хот, тосгон, бусад суурин газрын улсын ГЗБЕТ-ний хүрээнд боловсруулах хууль, журам, заавар болон мэргэжил арга зүйн баримт бичгүүд

№	Хууль хууль тогтоомжид тусгагдсан заалтууд.	Боловсруулах ГЗБ-ын баримт бичгийн нэр төрөл	ГЗБ-ын баримт бичиг боловсруулах байгууллага,	Хэрэгжих хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт
1	Монгол Улсын Үндсэн хууль, 16-р зүйл.3/ хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгө шударгаар олж авах, эзэмших, өмчлөх, өв залгамжлуулах эрхтэй. Хувийн өмчийг хууль бусаар хураах, дайчлан авахыг хориглоно.	Иргэний хууль, Газрын тухай хууль, Монгол улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай хуулиудын үйлдвэр хангаж хот, суурин дахин төлөвлөлт хийх бэлтгэл үе шатанд МУ-ын иргэн эзэмшиж, ашиглаж буй газраа давуу эрхээр өмчилж газрын үл хөдлөх хөрөнгөтэй болох эрхийг хангах, хэлцэл хийх процессын журам боловсруулах.	ХЗДХЯ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2025	Үндсэн хуулийн хүний үндсэн эрх хэрэгжих нөхцөл бүрдсэн байна.
2	Газрын тухай хууль 19.1.10. газрын нэгдмэл сангийн үндсэн ангилалд хамаарах газрыг тогтоох болон нэг ангиллаас нөгөөд шилжүүлэх асуудлыг Засгийн газарт оруулан шийдвэрлүүлэх;	Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн бусад ангиллын газраас хот, тосгон, бусад ангиллын газарт шилжүүлэх, хот, тосгон, бусад ангиллын газрыг өөр ангилалд шилжүүлэх, журам, заавар боловсруулах.	ХЗДХЯ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2025	Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн хот, тосгон, бусад ангиллын газрын шилжүүлэх ГЗБ-ын ажил хийгддэг болсон байна.

3	<p>Газрын тухай хууль 56.4. Хот, тосгон бусад суурин доторх бусдын доторх бусдын эзэмшил, ашиглалтад олгодоогүй газрыг тухайн шатны Засаг дарга шийдвэр гаргаж, газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний дагуу ашиглалтын зориулалт, ашиглаж эхлэх хугацаа бичсэн дохио, санамж тавих, хашаа, хайс татах, сахиул ажиллуулах зэргээр хамгаалалтад авна.</p> <p>1.Газрын тухай хууль 56.6. Хот, тосгоны өнгө үзэмж, эрүүл ахуйн нөхцөлийг сайжруулах, газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх шаардлагын дагуу газар эзэмшигч нь эзэмшилд авсан газрын 10-аас доошгүй хувийг ногоон байгууламжтай байлгана.</p> <p>2.Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль. 7.2.4.иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага эзэмшлийн болон өмчлөлийн газрын 10 хувиас доошгүй талбайд зохих журмын дагуу мод тарьж, зүлэгжүүлэх.</p>	<p>Хот, тосгон бусад суурины доторх бусдын эзэмшил, ашиглалтад олгодоогүй газрыг бүртгэх, газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний дагуу ашиглалтын зориулалт, ашиглаж эхлэх хугацаа бусад нөхцөл шаардлагуудыг бичсэн дохио, санамж тавих, хашаа, хайс татах, сахиул ажиллуулах зэргээр хамгаалалтад авах журам, зааврыг боловсруулах.</p>	<p>2018-2020 он</p> <p>ХЭДХЯ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ</p>	<p>Хот, тосгон бусад суурины доторх бусдын эзэмшил, ашиглалтад олгодоогүй газрыг бүртгэх, газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний дагуу ашиглалтын зориулалт, ашиглаж эхлэх хугацаа бусад нөхцөл шаардлагуудыг бичсэн дохио, санамж тавих, хашаа, хайс татах, сахиул ажиллуулах зэргээр хамгаалалтад авах журам, зааврыг боловсруулах.</p>	<p>Хот, тосгон бусад суурины газарт иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага эзэмшлийн болон өмчлөлийн газрын 10 хувь нь ногоон байгууламжтай болсон байна.</p>
4	<p>1. Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай хууль-10.1.4. иргэний өмчийн газрыг улсын тусгай хэрэгцээг үндэслэн нөхөх олговортойгоор солих буюу эргүүлэн авах талаар газар өмчлөгчтэй урьдчилан тохиролцох;</p> <p>7.1.4.хот, суурин газрыг дахин хөгжүүлэх үйл ажиллагааны нөхөх олговор олгох журмыг батлах.</p>	<p>Хот, тосгон бусад суурины газарт иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага эзэмшлийн болон өмчлөлийн газрын 10 хувиас доошгүй хувийг ногоон байгууламжтай байлгах журам, зааврыг боловсруулах.</p>	<p>2018-2020 он</p> <p>БХБЯ, ГЗБГЗЗГ</p>	<p>Хот, тосгон бусад суурины газарт иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага эзэмшлийн болон өмчлөлийн газрын 10 хувь нь ногоон байгууламжтай болсон байна.</p>	<p>Хот, тосгон бусад суурины газарт иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага эзэмшлийн болон өмчлөлийн газрын 10 хувь нь ногоон байгууламжтай болсон байна.</p>
5	<p>1. Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай хууль-10.1.4. иргэний өмчийн газрыг улсын тусгай хэрэгцээг үндэслэн нөхөх олговортойгоор солих буюу эргүүлэн авах талаар газар өмчлөгчтэй урьдчилан тохиролцох;</p> <p>7.1.4.хот, суурин газрыг дахин хөгжүүлэх үйл ажиллагааны нөхөх олговор олгох журмыг батлах.</p>	<p>1. МУ-ын иргэний өмчийн газрыг улсын тусгай хэрэгцээг үндэслэн нөхөх олговортойгоор солих буюу эргүүлэн авах талаар газар өмчлөгчтэй урьдчилан тохиролцох тухай журам, заавар боловсруулах.</p> <p>2. хот, суурин газрыг дахин хөгжүүлэх газрыг шинэчлэн зохион байгуулах ГЗБ, газрын кадастрын журмыг боловсруулах</p> <p>3. хот, суурин газрыг дахин хөгжүүлэх үйл ажиллагааны нөхөх олговор олгох журмыг боловсруулах</p>	<p>2018-2020 он</p> <p>ХЭДХЯ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ</p>	<p>1. МУ-ын иргэний өмчийн газрыг улсын тусгай хэрэгцээг үндэслэн нөхөх олговортойгоор солих буюу эргүүлэн авах талаар газар өмчлөгчтэй урьдчилан тохиролцох тухай журам, заавар боловсруулах.</p> <p>2. хот, суурин газрыг дахин хөгжүүлэх газрыг шинэчлэн зохион байгуулах ГЗБ, газрын кадастрын журмыг боловсруулах</p> <p>3. хот, суурин газрыг дахин хөгжүүлэх үйл ажиллагааны нөхөх олговор олгох журмыг боловсруулах</p>	<p>Үндсэн хуулийн дагуу газар дахь хүний эрх хамгаалагдсан байна.</p>
6	<p>9.1.Монгол Улсын хилийн доторх бүх газар нь өмчийн төрөл, хэлбэрээс үл хамааран газрын нэгдмэл сан мөн.</p> <p>9.2.Газрын нэгдмэл санг газар ашиглалтын үндсэн зориулалт, хэрэгцээг харгалзан ангилна.</p>	<p>Хот, тосгон, бусад суурины ангиллын газрын удирдлагыг зах зээлийн зарчмаар эрх зүй, эдийн засгийн цогц агуулгаар олон улсын жишигт нийцүүлэн үндсэн ангилал-зориулалтын бүс> зөвшөөрөгдсөн ашиглалт гэсэн тогтолцоонд оруулах журам заавар боловсруулах</p>	<p>2018-2020 он</p> <p>ГЗБГЗЗГ, ГЗБ-ын мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ</p>	<p>Олон улсын жишигт нийцсэн ГЗБ, газар үл хөдлөх эх хөрөнгийн бүртгэлийн тогтолцоо нэвтрэнэ.</p>	<p>Олон улсын жишигт нийцсэн ГЗБ, газар үл хөдлөх эх хөрөнгийн бүртгэлийн тогтолцоо нэвтрэнэ.</p>
7	<p>9 дүгээр зүйл.Газрын кадастр, 9¹ дүгээр зүйл. Газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгуулалтын бүрэн эрх</p> <p>10.1.Газрын кадастрыг суманд газрын даамал, аймаг, нийслэл, дүүрэгт газрын алба, улсын хэмжээнд газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага эрхэлнэ.</p>	<p>Хот тосгон бусад суурины газрын эдэлбэр доторх бусад ангиллын газрыг бүртгэх, хил зааг, хамгаалалтын бүсийг тогтоох, бүртгэх журам /усны сан, ойн сан, ХАА-н газар, ТХГН гэх мэт/</p>	<p>2018-2020 он</p> <p>ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/</p>	<p>Хот тосгон бусад суурины газрын эдэлбэр доторх бусад ангиллын газрыг бүртгэх, хил зааг, хамгаалалтын бүсийг тогтоох, бүртгэх журам /усны сан, ойн сан, ХАА-н газар, ТХГН гэх мэт/</p>	<p>Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна</p>

Улсын ГЗБЕТ-ний уул уурхайн салбарын хүрээнд боловсруулах хууль, журам, заавар болон мэргэжил арга зүйн баримт бичгүүд

№	Хууль хууль тогтоомжид тусгагдсан заалтууд	Боловсруулах ГЗБ-ын баримт бичгийн нэр төрөл	ГЗБ-ын баримт бичиг боловсруулах байгууллага,	Хэрэгжих хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт
1	<p>Газрын тухай хууль. 50.1.1.газрын төлөв байдал, чанарыг хадгалах, байгалийн аясаар болон хүний үйл ажиллагааны улмаас хөрсний үржил шим буурах, газрын ургамлын бүрхэвч талхлагдах, хөрс элэгдэх, эвдрэх, хуурайших, намагжих, давсжих, бохирдох, хордохоос сэргийлэх арга хэмжээг өөрийн зардлаар харууцах;</p> <p>Газрын тухай хууль. 50.1.2.ашигт малтмал олборлох, барилгын материал бэлтгэх, төмөр зам, авто зам тавих, эрэл хайгуул, сорилт туршилт, шинжилгээний ажил хийх болон бусад хэрэгцээнд зориулан ухаж ашигласнаас эвдэрч гэмтсэн газрыг тухай бүр өөрийн хүч, хөрөнгөөр нөхөн сэргээж, засаж тохижуулж байх;</p> <p>Газрын тухай хууль. 50.1.3.газар, түүний баялаг, түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашиглахдаа байгаль орчинд сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй байх;</p>	Эрдэс, ашигт малтмалын нөөцийг хайх, олборлоход газрын доройтлоос сэргийлэх, зайлшгүй ажиллагааны улмаас газрыг өөрийн хөрөнгөөр нөхөн сэргээх, хариуцлага тооцох журам, заавар, аргачлалыг Иргэний хуультай нийцүүлэн боловсруулах.	БХБЯ, УУХҮЯ, ГЗБГЗЗГ, ГЗБ-ын мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ	2018-2024 он	Эрдэс, ашигт малтмалын нөөцийг хайх, олборлоход газрын доройтлоос сэргийлэх, зайлшгүй ажиллагааны улмаас доройтсон газрыг өөрийн хөрөнгөөр нөхөн сэргээх, хариуцлага тооцох журам гарч хэрэгждэг болсон байна.
5	<p>Газрын тухай хууль. 55 дугаар зүйл. Газрын хэвлийг зохистой ашиглах, хамгаалах</p> <p>55.1.Газрын хэвлийг ашиглахтай холбогдсон үйл ажиллагаа нь улс, аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө, нийслэл, сум, дүүргийн тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд тусгагдсан байна.</p>	Эрдэс баялаг, ашигт малтмал хайх, ашиглахтай холбогдох газар ашиглалт, үйл ажиллагааг шат шатны ГЗБ-ын төлөвлөгөөтэй уялдуулах журам, заавар, арга зүйг боловсруулах.	БХБЯ, УУХҮЯ, ГЗБГЗЗГ, ГЗБ-ын мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ	2018-2024 он	Эрдэс баялаг, ашигт малтмал хайх, ашиглахтай холбогдох газар ашиглалт, үйл ажиллагааг шат шатны ГЗБ-ын төлөвлөгөөтэй уялдуулдаг болсон байна.
6	<p>Газрын тухай хууль. 55.4.Газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх төсөл, түүнд үндэслэсэн төлөвлөгөөг жил бүр боловсруулж, газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар баталгаажуулна.</p>	Эрдэс баялаг, ашигт малтмал хайх, ашиглахтай холбогдох газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх ажлын төлөвлөгөө боловсруулж газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар баталгаажуулах үйл явцыг тусгасан журам, зааврыг боловсруулах.	ХЗДХЯ, БХБЯ, УУХҮЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2024 он	Эрдэс баялаг, ашигт малтмал хайх, ашиглахтай холбогдох газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх ажлын төлөвлөгөө боловсруулах, бүртгэх механизм бүрдэж хариуцлага тооцох нөхцөл бүрдсэн байна.

<p>7</p> <p>Газрын тухай хууль. 55.5.Газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлын гүйцэтгэлийг жил бүр тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлж, дүгнүүлнэ.</p>	<p>Эрдэс баялаг, ашигт малтмал хайх, ашиглахтай холбогдох газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх ажлын гүйцэтгэлийг хянах, дүгнэх, хариуцлага тооцох нөхцөл бүрдсэн байна.</p>	<p>2018-2024 он</p>	<p>ХЗДХЯ, БХБЯ, БОАЖЯ, УУХҮЯ, ГЗБГЗЗГ.МХЕГ</p>	<p>Эрдэс баялаг, ашигт малтмал хайх, ашиглахтай холбогдох газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх ажлын гүйцэтгэлийг жил бүр тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлж, хариуцагч этгээд дүгнүүлэх тухай журам, зааврыг боловсруулах</p>	<p>Уул уурхайн зориулалтаар ашиглагдсан газарт учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх арга хэрэгсэл, журам батлагдсан байна.</p>
<p>9</p> <p>Газрын тухай хууль. 62 дугаар зүйл. Хохирлыг нөхөн төлүүлэх 62.1.Газарт хохирол учруулсан гэм буруутай этгээд нь Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээсэн эсэхээс үл хамааран уг хохирлыг өөрийн хүч хөрөнгөөр арилгах арга хэмжээ авах бөгөөд хэрэв мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлсэн бол үүнтэй холбогдон гарсан зардлыг бүрэн хариуцна.</p>	<p>Газрыг Уул уурхайн зориулалтаар ашигласнаас газарт учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг тооцох, нөхөн төлүүлэх механизм, арга хэрэгсэл бүхий журам, аргачлал</p>	<p>2018-2020 он</p>	<p>УУХҮЯ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ</p>	<p>Газрыг Уул уурхайн зориулалтаар ашигласнаас газарт учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг тооцох, нөхөн төлүүлэх механизм, арга хэрэгсэл бүхий журам, аргачлал</p>	<p>Уул уурхайн зориулалтаар ашиглагдсан газарт учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх арга хэрэгсэл, журам батлагдсан байна.</p>
<p>10</p> <p>Газрын тухай хууль. 7 дугаар зүйл. Газрын төлбөр 7.1.Газар эзэмшиж, ашиглаж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага зохих хууль тогтоомж, гэрээний дагуу газрын төлбөр төлнө. Газрын төлбөрийн тухай хууль. 2. Газрын суурь үнэлгээг тогтооход дараахь зарчмыг баримтална: 2/ энэ хэсгийн 1-д зааснаас бусад газрын үнэлгээг ашиглах зориулалт, газар зүйн байршил болон газрын үржил шим, өгөөжөөс үүсэх ялгаварт орлого зэргийг харгалзан тойрог бүрээр тогтоох.</p>	<p>Уул уурхайн газрын рентэд суурилсан газар ашигласны төлбөр тооцох нэгдсэн аргачлал боловсруулах.</p>	<p>2018-2020 он</p>	<p>УУХҮЯ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ</p>	<p>Зах зээлийн зарчимд нийцсэн Уул уурхайн зориулалтаар газар ашигласны төлбөр тооцох аргачлал гарсан байна</p>	<p>Зах зээлийн зарчимд нийцсэн Уул уурхайн зориулалтаар газар ашигласны төлбөр тооцох аргачлал гарсан байна</p>

Зам, шугам сүлжээний газрын УГЗБЕТ

Түлш, эрчим хүчний нөөц бүхий газрын ГЗБ-ын хүрээнд дараах эрх зүйн болон мэргэжил-арга зүйн баримт бичгүүд

	Газрын тухай хууль тогтоомжид тусгагдсан заалтууд.	Боловсруулах ГЗБ-ын баримт бичгийн нэр төрөл	ГЗБ-ын баримт бичиг боловсруулах байгууллага, төсөв зардлын хэмжээ	Хэрэгжих хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт
1	23.2.8. улсын хэмжээнд газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагааг эрхлэх;	Түлш, эрчим хүчний нөөц бүхий газрын ГЗБ-ын журам. /Засгийн газар батлах/	ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/	2018-2020 он	Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна
2	23.2.10. газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх, газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагаанд хяналт	Түлш, эрчим хүчний нөөц бүхий газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга зүйн заавар	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 4.5 сая	2018-2020 он	технологи-арга зүйн заавар батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна
3	23.2.14. улсын хэмжээнд газрын кадастрын бодлогыг хэрэгжүүлэх, улсын газрын мэдээллийн санг бүрдүүлэх	Түлш, эрчим хүчний нөөц бүхий газрыг үнэлэх, бүртгэх, мэдээллийн сангийн арга зүйн заавар, стандартууд	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 25 сая төг.	2018-2020 он	арга зүйн заавар-2, үндэсний стандарт-3 батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна
4	23.2.21. газрын төлөв байдал, чанарыг тодорхойлох, үнэлгээ өгөх, чанарын өөрчлөлтийг улсын хэмжээнд хянан дүгнэх үүрэг бүхий хяналт шинжилгээ /мониторинг/-ний сүлжээ ажиллуулах;	Түлш, эрчим хүчний нөөц бүхий газрын газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгаа, мониторинг хийх норматив-арга зүйн заавар	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 4.5 сая	2018-2020 он	Норматив-арга зүйн заавар батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна
5	23.2.22. газрын төлөв байдал, нөөц, чанарын өөрчлөлтийг тодорхойлох, газар эзэмшигч, ашиглагчийн бүртгэлийг эрхлэх зорилго бүхий газрын нэгдмэл сангийн мэдээллийн сан, сүлжээг орчин үеийн техник, технологид тулгуурлан бий болгох	Түлш, эрчим хүчний нөөц бүхий газрын газар эзэмшигч, ашиглагчийн бүртгэлийг эрхлэх зорилго бүхий газрын нэгдмэл сангийн мэдээллийн сан, сүлжээг байгуулах, ашиглах техник, технологи-арга зүйн заавар	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 4.5 сая	2018-2020 он	технологи-арга зүйн заавар батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна
	БОАЖА-ны санал	Өндөр хүчдэлийн агаарын шугамыг шувуудад ээлтэй болгох үүднээс барилга байгууламжийн стандартад өөрчлөлт оруулж, шувуу үргээгчийг байрлуулдаг байхаар нэмэлт оруулах	Асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	2018-2019	технологи-арга зүйн заавар батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна

Зам, тээврийн зориулалттай газрын ГЗБ-тай холбогдолтой боловсруулах баримт бичгүүд.

№	Боловсруулах баримт бичиг	Баримт бичгийн төрөл	Хариуцах байгууллагууд	Хугацаа
1	Зам, тээврийн газрын газар зохион байгуулалт хийх журам./ газрын гүйцэтгэх үүрэг, онцлолт тохирсон/	Захиргааны хэм хэмжээний акт	БХБЯ, ЗТХЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2020 он
2	Зам, тээврийн газрыг үнэлэх, кадастрын зураг хийх, эд хөрөнгийн хэлбэрт шилжүүлж бүртгэх журам, заавар	Захиргааны хэм хэмжээний акт Мэргэжил арга зүйн баримт бичиг	БХБЯ, ЗТХЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2020 он
3	Замын газар, замын төлбөрийг тооцох нэгдсэн аргачлал боловсруулах.	Мэргэжил арга зүйн баримт бичиг	БХБЯ, ЗТХЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2020 он
4	Концессийн гэрээгээр барих, ашиглах болон хувийн хэвшлийн өөрийн хэрэгцээнд зориулж барьсан замын газрын түрээс, төлбөрийг тооцох арга зүй.	Мэргэжил арга зүйн баримт бичиг	БХБЯ, ЗТХЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2020 он
5	Зам, тээврийн газрыг үнэлэх, кадастрын зураг хийх, эд хөрөнгийн хэлбэрт шилжүүлж бүртгэх журам, заавар	Захиргааны хэм хэмжээний акт Мэргэжил арга зүйн баримт бичиг	БХБЯ, ЗТХЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2020 он
6	Газрыг замын зориулалтаар ашигласнаас газарт учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх журам, аргачлал.	Захиргааны хэм хэмжээний акт Мэргэжил арга зүйн баримт бичиг	БХБЯ, ЗТХЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2020 он
7	Ан амьтны нүүн шилжих нүхэн гарц, гүүрэн гарц төлөвлөхөд орон нутаг, холбогдох төрийн захиргааны байгууллагаас санал авах, хяналт тавих журам	Захиргааны хэм хэмжээний акт Мэргэжил арга зүйн баримт бичиг	БХБЯ, ЗТХЯ, ГЗБГЗЗГ БХБЯ, ЗТХЯ, ГЗБГЗЗГ	2018-2020 он

Ойн сан бүхий газрын УГЗБЕТ

Улсын ГЗБЕТ-ний хүрээнд боловсруулах бодлогын баримт бичиг, журам болон мэргэжил арга зүйн заавар баримт бичгүүд

№	Газрын тухай хууль тогтоомжид тусгагдсан заалтууд	Боловсруулах ГЗБ-ын баримт бичгийн нэр төрөл	ГЗБ-ын баримт бичиг боловсруулах байгууллага,	Хэрэгжих хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт
1	23.2.8. улсын хэмжээнд газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагааг эрхлэх;	Ойн сангийн нөөц бүхий газрын ГЗБ-ын журам. /Засгийн газар батлах/	ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/	2018-2020	Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
2	23.2.10. газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх, газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагаанд хяналт тавих;	Ойн сангийн нөөц бүхий газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх журам. /Засгийн газар батлах/	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 3 сая	2018-2020	технологи-арга зүйн заавар батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
3	23.2.14. улсын хэмжээнд газрын кадастрын бодлогыг хэрэгжүүлэх, улсын газрын мэдээллийн санг бүрдүүлэх, хөтлөх;	Ойн сангийн нөөц бүхий газрын кадастр, улсын нэгдсэн бүртгэлийн журам. /Засгийн газар батлах/	ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/	2018-2020	Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
		Ойн сангийн нөөц бүхий газрыг үнэлэх, бүртгэх, мэдээллийн сангийн арга зүйн заавар, стандартууд	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 20 сая төг.	2018-2020	арга зүйн заавар-2, үндэсний стандарт-3 батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
4	23.2.21. газрын төлөв байдал, чанарыг тодорхойлох, үнэлгээ өгөх, чанарын өөрчлөлтийг улсын хэмжээнд хянан дүгнэх үүрэг бүхий хяналт шинжилгээ /мониторинг/- нийт сүлжээ ажиллуулах;	Ойн сангийн нөөц бүхий газрын газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгаа, мониторинг хийх норматив-арга зүйн заавар	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 3 сая	2018-2020	Норматив-арга зүйн заавар батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна
5	52.3. Ойн сан бүхий газрыг зохих хууль тогтоомжийн дагуу бэлчээрт ашиглаж болно.	Хадлан бэлчээрт ашиглах ойн сангийн ГЗБ хийх журам	ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/	2018-2020	Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
7	19.1.10. газрын нэгдмэл сангийн үндсэн ангилалд хамаарах газрыг тогтоох болон нэг ангиллаас нөгөөд шилжүүлэх асуудлыг Засгийн газарт оруулан шийдвэрлүүлэх;	Ойн сангийн ангиллын газраас бусад ангиллын газар руу шилжүүлэх, Бусад ангиллын газраас ойн сангийн ангилал руу шилжүүлэх арга зүйн заавар	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 3 сая	2018-2020	Технологи-арга зүйн заавар батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.

Усан сан бүхий газрын УГЗБЕТ

Улсын ГЗБЕТ-ний хүрээнд боловсруулах бодлогын баримт бичиг, журам болон мэргэжил арга зүйн заавар баримт бичгүүд

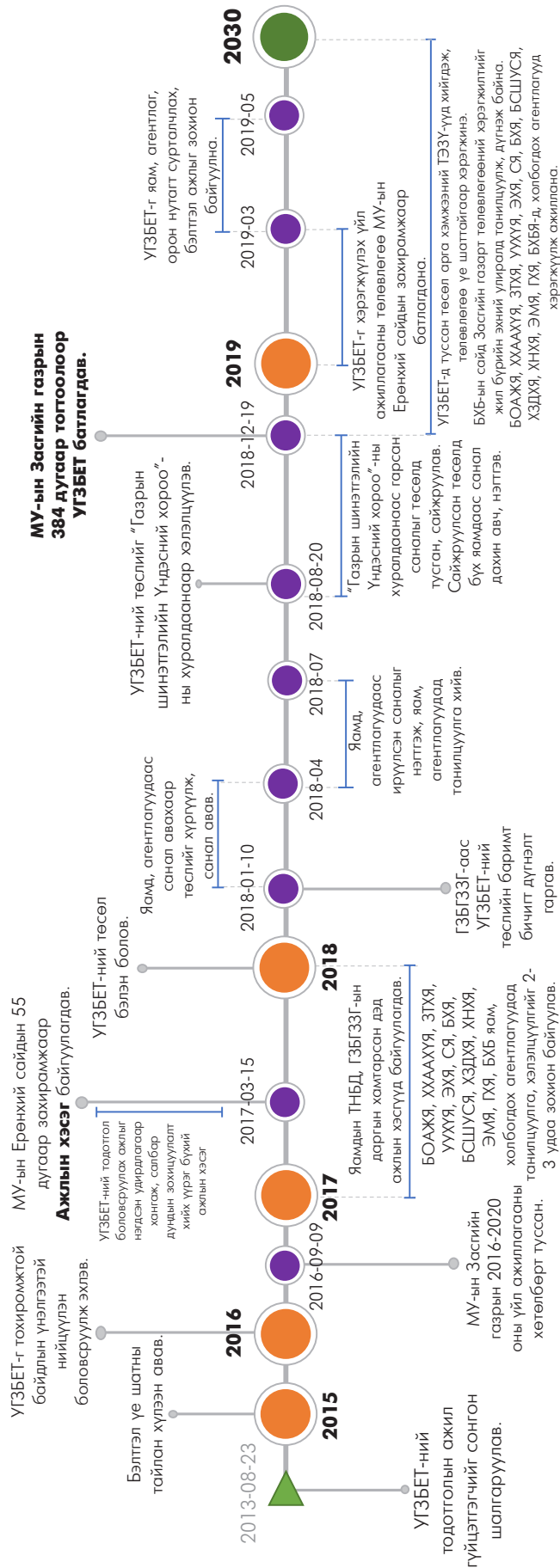
№	Газрын тухай хууль тогтоомжид тусгагдсан заалтууд.	Боловсруулах ГЗБ-ын баримт бичгийн нэр төрөл	ГЗБ-ын баримт бичиг боловсруулах байгууллага,	Хэрэгжих хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт
1	23.2.8. улсын хэмжээнд газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагааг эрхлэх;	Усны сангийн нөөц бүхий газрын ГЗБ-ын журам. /Засгийн газар батлах/	ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/	2018-2020	Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна
2	23.2.10. газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх, газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагаанд хяналт тавих;	Усны сангийн нөөц бүхий газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх журам. /Засгийн газар батлах/	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 3 сая	2018-2020	технологи-арга зүйн заавар батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
3	23.2.14. улсын хэмжээнд газрын кадастрын бодлогыг хэрэгжүүлэх, улсын газрын мэдээллийн санг бүрдүүлэх, хөтлөх;	Усны сангийн нөөц бүхий газрын кадастр, улсын нэгдсэн бүртгэлийн журам. /Засгийн газар батлах/	ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/	2018-2020	Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
4	23.2.21. газрын төлөв байдал, чанарыг тодорхойлох, үнэлгээ өгөх, чанарын өөрчлөлтийг улсын хэмжээнд хянан дүгнэх үүрэг бүхий хяналт шинжилгээ /мониторинг/-ний сүлжээ ажиллуулах;	Усны сангийн нөөц бүхий газрын газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгаа, мониторинг хийх журам. /Засгийн газар батлах/	ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/	2018-2020	Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
5	23.2.22. газрын төлөв байдал, нөөц, чанарын өөрчлөлтийг тодорхойлох, газар эзэмшигч, ашиглагчийн бүртгэлийг эрхлэх зорилго бүхий газрын нэгдмэл сангийн мэдээллийн сан, сүлжээг орчин үеийн техник, технологид тулгуурлан бий болгох.	Усны сангийн нөөц бүхий газрын газар эзэмшигч, ашиглагчийн бүртгэлийг эрхлэх зорилго бүхий газрын нэгдмэл мэдээллийн сан, сүлжээг байгуулах, ашиглах техник, технологи-арга зүйн заавар	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 3 сая	2018-2020	технологи-арга зүйн заавар батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
6	Усны тухай хуулийн 3.1.4. "усны сан бүхий газар" гэж нуур, цөөрөм, тойром, гол мөрөн, горхи, булаг, шанд, усан сан, рашаан, намаг, мөстөл, мөсөн голын эзэлж байгаа талбай, тэдгээрийн хамгаалалтын бүсийн газрыг; 3.1.5. "гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх" гэж гадаргын	Газрын геоморфологи болон тектоник судалгаанд суурилсан усны эх бүрэлдэх газрын хил заагийг тогтоож, газарт буулгаж тэмдэгтжүүлэх ГЗБ-ын журам.	ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/	2018-2020	Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна

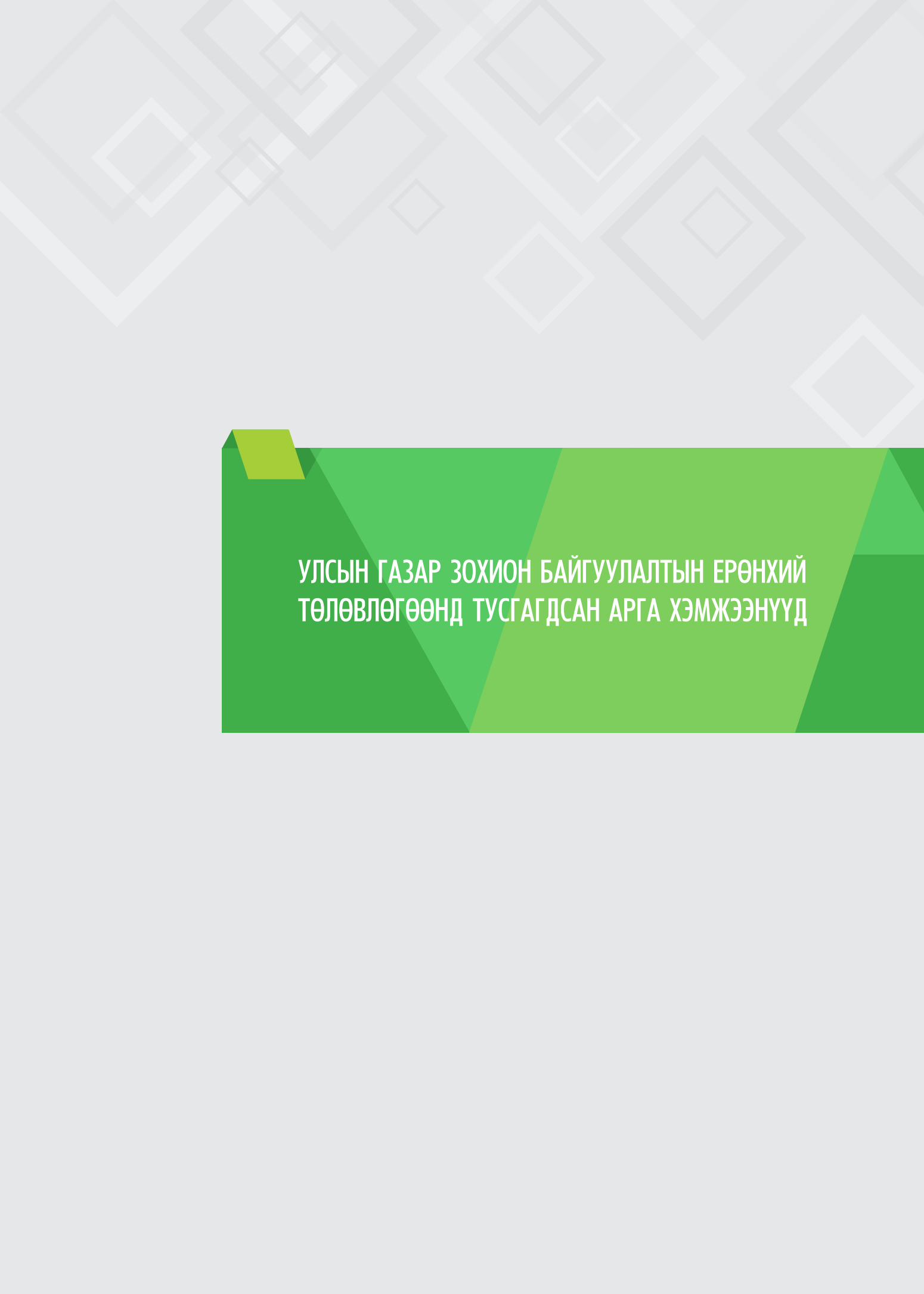
Улсын тусгай хэрэгцээний газрын УГЗБЕТ

Улсын ТХГН-ийн нөөц бүхий газрын ГЗБ-тай холбогдолтой боловсруулах эрхзүйн болон мэргэжил арга зүйн заавар баримт бичгүүд

№	Газрын тухай хууль тогтоомжид тусгагдсан заалтууд.	Боловсруулах ГЗБ-ын баримт бичгийн нэр төрөл	ГЗБ-ын баримт бичиг боловсруулах байгууллага,	Хэрэгжих хугацаа	Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт
1	23.2.8. улсын хэмжээнд газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагааг эрхлэх;	Улсын ТХГН-ийн нөөц бүхий газрын ГЗБ-ын журам. /Засгийн газар батлах/	ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/	2018-2020	Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна
2	23.2.10. газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх, газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагаанд хяналт тавих;	Улсын ТХГН-ийн нөөц бүхий газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх журам. /Засгийн газар батлах/	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 4 сая	2018-2020	технологи-арга зүйн заавар батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
3	23.2.14. улсын хэмжээнд газрын кадастрын бодлогыг хэрэгжүүлэх, улсын газрын мэдээллийн санг бүрдүүлэх, хөтлөх	Улсын ТХГН-ийн нөөц бүхий газрыг үнэлэх, бүртгэх, мэдээллийн сангийн арга зүйн заавар, стандартууд	Мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ 25 сая төг.	2018-2020	арга зүйн заавар-2, үндэсний стандарт-3 батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
4	23.2.21. газрын төлөв байдал, чанарыг тодорхойлох, үнэлгээ өгөх, чанарын өөрчлөлтийг улсын хэмжээнд хянан дүгнэх үүрэг бүхий хяналт шинжилгээ /мониторинг/-ний сүлжээ ажиллуулах;	Улсын ТХГН-ийн нөөц бүхий газрын газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгаа, мониторинг хийх журам. /Засгийн газар батлах/	ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/	2018-2020	Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна.
5	23.2.22. газрын төлөв байдал, нөөц, чанарын өөрчлөлтийг тодорхойлох, газар эзэмшигч, ашиглагчийн бүртгэлийг эрхлэх зорилго бүхий газрын нэгдмэл сангийн мэдээллийн сан, сүлжээг орчин үеийн техник, технологид тулгуурлан бий болгох.	Улсын ТХГН-ийн нөөц бүхий газрын, газар эзэмшигч, ашиглагчийн бүртгэлийг эрхлэх зорилго бүхий газрын нэгдмэл сангийн мэдээллийн сан, сүлжээг байгуулах журам./Засгийн газар батлах/	ГЗБГЗЗГ-ын асуудал хариуцсан нэгж, /үйл ажиллагаагаар/	2018-2020	Журам батлагдаж хэрэгжиж эхэлсэн байна

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БОЛОВСРУУЛАЛТ, ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА, ОРОЛЦООНЫ СХЕМ

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНД ТУСГАГДСАН АРГА ХЭМЖЭЭНҮҮД

УЛСЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНД ТУСАГДСАН АРГА ХЭМЖЭЭНҮҮД

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Бүтээгдэхүүн	Хүрэх түвшин	Хэрэгжүүлэх байгууллага		Хэрэгжих хугацаа /он/
				Үндсэн	Хамтрагч	
Нэг. Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийг хангах зорилтын хүрээнд газрын нөөц, нэгдмэл сангийн удирдлага, бодлого, төлөвлөлт, хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох зорилтын хүрээнд						
1	Төрөөс газрын харилцааны нэгдсэн бодлогыг боловсруулж, батлуулах	Төрөөс газрын харилцааны талаар баримтлах бодлого /2019-2026/	Бодлогын баримт бичиг батлагдсан байна.	БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	Газрын шинэтгэлийн үндэсний хороо	2019-2020
2	Газар зохион байгуулалт, газрын мониторинг, газрын кадастрын бүртгэлийн үндэсний нэгдсэн систем, тогтолцоог бүрдүүлэх	Лэнд менежер програмд суурилсан газрын төлөвлөлт, кадастр, мониторингийн нэгдсэн систем, тогтолцоо	Газрын нэгдсэн мэдээллийн систем хэрэглээнд орсон байна.	БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	Газрын шинэтгэлийн үндэсний хороо	2019-2020
3	Аймгуудын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөтэй нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулах	Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний тодотгол, шинэчлэлт	21 аймаг, нийслэлийн газарзохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө шинэчлэгдсэн байна.	21 аймаг, нийслэлийн ИТХ, ЗДТГ, аймгуудын ГХБХБГ, НГЗБА	ГЗБГЗЗГ	2019-2025
4	Газрын харилцааны салбарт мөрдөгдөх журам, заавар, стандартыг шинээр болон шинэчлэн боловсруулах, батлуулах	Газрын харилцааны салбарт мөрдөгдөх журам, заавар, стандартууд	25 стандарт, журам, заавар, аргачлал батлагдсан байна.	ГЗБГЗЗГ	БХБЯ	2019-2022
Хоёр. Хүн амыг баталгаат, эрүүл аюулгүй усаар хангах зорилтын хүрээнд						
5	Усны нөөцийн эрэл хайгуул хийж, нөөцийг баталгаажуулж, ус хангамжийг сайжруулах	Улаанбаатар хот, 21 аймаг болон томоохон суурин газрууд болох Өвөрхангай аймгийн Хархорин, Сэлэнгэ аймгийн Сайхан, Баянгол, Хэнтий аймгийн Бор-Өндөр, Дорноговь аймгийн Замын-Үүд, Дархан-Уул аймгийн Шарын гол, Өмнөговь аймгийн Ханбогд, Цогтцэций сумдын ус хангамжийн одоо байгаа болон шинэ эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүс тогтоож, дэлэмийг мөрдүүлсэн байна.	Улаанбаатар хот, 21 аймаг болон томоохон суурин газрууд болох Өвөрхангай аймгийн Хархорин, Сэлэнгэ аймгийн Сайхан, Баянгол, Хэнтий аймгийн Бор-Өндөр, Дорноговь аймгийн Замын-Үүд, Дархан-Уул аймгийн Шарын гол, Өмнөговь аймгийн Ханбогд, Цогтцэций сумдын ус хангамжийн одоо байгаа болон шинэ эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүс тогтоож, дэлэмийг мөрдүүлсэн байна.	БОАЖЯ	БХБЯ, ХХААХҮЯ, ЭМЯ, МХЕГ, ОБЕГ	2019-2025
6	Усны нөөцийн эрэл хайгуул хийж, нөөцийг баталгаажуулж, ус хангамжийг сайжруулах	Тайширын усан цахилгаан станцын усан сангаас ус дамжуулах хоолой татаж, Алтай хотын ус хангамжийг сайжруулсан байна.	Тайширын усан цахилгаан станцын усан сангаас ус дамжуулах хоолой татаж, Алтай хотын ус хангамжийг сайжруулсан байна.	БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2024
7	Хүн амыг баталгаат, эрүүл аюулгүй усаар хангах	Усны нөөцийн эрэл хайгуул хийж, нөөцийг баталгаажуулж, ус хангамжийг сайжруулах	Улаанбаатар хотын Багануур дүүрэг, Төв аймгийн Алтанбулаг, Дорноговь аймгийн Замын-Үүд, Сэлэнгэ аймгийн Цагаан нуур, Хөтөл, Баянгол, Өмнөговь аймгийн Ханбогд, Цогтцэций сумдын ус хангамжийн эх үүсвэрийг шинэчилнэ.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ	2019-2024
8	Батлан хамгаалах салбарын анги, нэгтгэл, хилийн боомтуудын усан хангамжийг сайжруулах	Батлан хамгаалах салбарын анги, нэгтгэл, хилийн боомтуудын усан хангамжийг сайжруулах	Нийт 15 хилийн боомтын усан хангамж, ахуйн цэврийн байгууламжийн нөхцөлийг сайжруулсан байна. (Замын-Үүд, Алтанбулаг, Гашуунсухайт, Шивээхүрэн, Боршоо, Бичиг, Ханги, Бургастай, Булган, Ханх, Зэлтэр, Хөвд, Ингэнсэвстэй, Уушиг, Хархоньт, Жаалшанд, Хэцүү-Уул, Сайнсүүж, Үзүүр-Ус, Хөхбулаг, Цагаан-Овоо, Баянтөхөм, Ламт, Холбоо Залаа Будун мод, Авдрант, Арбулат, Бага хүрээ, Өргөстэй, 171-р боомт, Хатан суудал)	БОАЖЯ	СЯ, БХЯ, БХБЯ, холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2021

9	Сумын төвүдийн усан хангамжийн эх үүсвэрийн хайгуул, судалгаа хийж, усны нөөцийг тогтоох	36 сумын төв, 3380 цэгт газрын доорх усны хайгуул судалгаа хийсэн байна.	БОАЖЯ, БХБЯ	СЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
10	Сумын төв, хөдөөгийн хүн амын ус хангамжийн эх үүсвэрийг шинээр байгуулах, өргөтгөх, шинэчлэх	36 сумын төвийн ус хангамжийн эх үүсвэрийг шинэчилсэн байна.	БОАЖЯ, БХБЯ	СЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
11	Сумдын төвд бохир ус цэвэрлэх бага оврын байгууламж шинээр барих, цэвэрлэсэн усыг дахин ашиглах шинэ дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх	36 сумын төвд бохир ус цэвэрлэх бага оврын байгууламж шинээр барьсан байна.	БХБЯ	СЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2020-2021
Гурав. Хөдөө аж ахуйн салбарыг хэрэгцээт усаар хангах зорилтын хүрээнд					
12	Хөв цөөрөм, усан сан байгуулах, худаг гаргах газрын усны нөөцийн хайгуул, судалгаа хийх	829 газарт хөв, цөөрөм шинээр байгуулах судалгаа хийсэн байна.	БОАЖЯ, БХБЯ	ХХААХҮЯ, СЯ, МХЕГ, ГБЗГЗЭГ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
13	Бэлчээрийн даац, ашиглалт, цөлжилтийн байдлыг харгалзан худаг гаргах, хөв цөөрөм шинээр байгуулах, сэргээн засварлах	125 хөв цөөрөм, 6050 худаг шинээр байгуулах болон засварласан байна.	БОАЖЯ, БХБЯ	МХЕГ, ГБЗГЗЭГ, нийслэл, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
14	Эрчимжсэн фермерийн аж ахуйн ус хангамжийг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх	Улаанбаатар, Дархан, Эрдэнэт хот орчмын фермерийн аж ахуйнуд байгуулагдсан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
15	Усалгаатай тариалан, хадлангийн талбайн усны эх үүсвэрийн хайгуул, судалгаа хийх	Усалтын систем шинээр байгуулах, сэргээн засварлах газрын хайгуул, судалгаа хийгдсэн байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ	ХХААХҮЯ, СЯ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
16	Усжуулалтын зориулалтаар боомт, усан сан байгуулах, сэргээн засварлах	32000 га талбайг сэргээн засварласан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ	СЯ, ХХААХҮЯ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
17	Усалтын системийн толгойн барилга, гол сувгууд болон усалтын системийг шинээр байгуулах, шинэчлэх	Шинээр байгуулах усалтын системийн талбайг 10600 га-аар, сэргээн засварлах усалтын системийн талбайг 22500 га-аар тус тус нэмэгдүүлсэн байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ	СЯ, ХХААХҮЯ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
Дөрөв. Үйлдвэр, уул уурхай, эрчим хүчний салбарыг хэрэгцээт усаар хангах зорилтын хүрээнд					
18	Томоохон үйлдвэрүүдийн усны эх үүсвэрийн хайгуул, судалгааг хийх	Улаанбаатар хотын Багахангай дүүрэг, Дорноговь аймгийн Сайншанд, Говь-Сүмбэр аймгийн Чойр хотуудад байгуулах үйлдвэрийн цогцолборруудын усны эх үүсвэрийн хайгуул судалгаа хийсэн байна.	ХХААХҮЯ, БОАЖЯ	СЯ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2024
19	Шинээр байгуулах аж үйлдвэрийн цогцолборруудын усан хангамжийн асуудлыг шийдвэрлэх	Улаанбаатар хот, Дорноговь аймгийн Сайншанд, Говь-Сүмбэр аймгийн Чойр хотуудад байгуулах үйлдвэрийн цогцолборруудын ус хангамжийн байгууламж барьсан байна.	ХХААХҮЯ, БХБЯ	БОАЖЯ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2024

20	Үйлдвэрийн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг тусгайлан байгуулах	Улаанбаатар хотод үйл ажиллагаа явуулж буй үйлдвэрүүдэд бага оврын урьдчилан цэвэрлэх байгууламж нэвтрүүлж, 1 үйлдвэрийн бохир ус цэвэрлэх төвлөрсөн байгууламж барьсан байна. Аймгийн төвүүд, томоохон сум суурин газруудад үйл ажиллагаа явуулж буй томоохон үйлдвэрүүдэд бага оврын урьдчилан цэвэрлэх 21 байгууламж нэвтрүүлсэн байна.	БХБЯ	БОАЖА, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2024
21					
22	Уул уурхайн ус хангамжийн эх үүсвэрийн хайгуул, судалгаа 14 байршилд хийх	Оюу Толгой, Асгат, Цагаан суварга, Таван толгой, Нарийн Сүхэйт, Бороо, Шивээ овоо, Олон овоот, Мардай, Гурванбулаг, Бүрэнхаан, Шивээ-Овоо, Дулаан-Уул, Хараатын ордуудад ус хангамжийн эх үүсвэрт ашиглах боломжит нөөцийн судалгаа хийсэн байна.	БОАЖА	ХХААХҮЯ, БОАЖА, Сав газрын захиргаа	2020-2024
23	Шинээр ашиглалтад орох үүл уурхайн ус хангамжийн асуудлыг шийдвэрлэх	Оюу толгой, Донод, Гурванбулаг, Хараат, Хайрхан, Дулаан-Уул, Зөөвч-Уул, Асгат, Цагаан суварга, Таван толгой, Нарийн Сүхэйт, Бороо, Олон овоот, Төмөртэйн овоо, Чойр-Нялга, Бүрэнхаан зэрэг ашигт малтмалын ордагууруудад ус хангамжийн барилга байгууламжийг барих ажлыг эхлүүлсэн байна.	УУХҮЯ	СЯ, холбогдох аймаг, сумын ИТХ, Сав газрын захиргаа	2019-2024
24		"Орхон-Говь" төслийн 1 ТЭЗҮ-г боловсруулж, экологид халгүй эдийн засгийн ашигтай нь тогтоогдвол хэрэгжүүлсэн байна.		СЯ, холбогдох аймаг, сумын ИТХ, Сав газрын захиргаа	
25	Усан цахилгаан станц барих газрын хайгуул судалгаа хийж, ТЭЗҮ зураг төсөл боловсруулах	Баян-Өлгий, Ховд аймгууд дахь томоохон голууд болон Сэлэнгэ, Орхон зэрэг томоохон голуудын дагууд хайгуул судалгаа хийж, усан цахилгаан станцын боомт барих боломжийг судалсан байна.	ЭХЯ	БХБЯ, СЯ, Сав газрын захиргаа	2019-2024
26	Одоо байгаа болон шинээр байгуулагдах дулааны цахилгаан станцын ус хангамжийн асуудлыг шийдвэрлэх	Шинээр байгуулагдах дулааны цахилгаан станцуудын усны эх үүсвэрийн хайгуул, судалгаа хийж, шинэ эх үүсвэрүүд байгуула. Одоо байгаа дулааны цахилгаан станцуудын усны алдагдлыг бууруулан ус дахин ашиглалтыг нэмэгдүүлсэн байна.	ЭХЯ	СЯ, БХБЯ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2024
27	Газрын гүний халуун усыг ашиглах боломжийг судлах	Хангайн бүсэд 1 газрын гүний халуун усыг ашиглах судалгаа хийсэн байна.	БОАЖА	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2020-2024
Тав. Хүрээлэн буй орчны тэнцвэрт байдлыг хангах, усны нөөцийг хамгаалах зорилтын хүрээнд					
28	Хүрээлэн буй орчны тэнцвэрт байдлыг хангах, усны нөөцийг хамгаалах	Нийт 23 гол мөрөнд. Үүнд: Монгол орны гадаргын усны нөөцийн 70 хувь бүрдэх сав газрын эхэд хамаарах хэсгийг улсын болон орон нутгийн хамгаалалтад авч, ой, ургамлан нөмрөгийг нөхөн сэргээх ажил хийгдсэн байна. (Сэлэнгэ, Орхон, Хэрлэн, Туул, Хараа, Онон, Ховд, Буянт, Завхан, Цэнхэр, Идэр, Чулуут, Дэлгэрмөрөн, Тамир, Түй, Таац, Онги, Байдраг, Шишхэд, Булган, Сэлбэ, Ерөө, Тэс голууд гэх мэт).	БОАЖА	СЯ, МХЕГ, ОБЕГ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ	2019-2021

29	Говийн баянбүрдийн нэгдсэн тооллого, зураглал хийж гүйцэтгэх, түүнийг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах	Улсын хэмжээнд бүх говийн баянбүрд тоологдож, зураглал хийгдэж, түүнийг хамгаалж, зүй зохистой ашигласан байна.	БОАЖЯ	СЯ, БХБЯ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
30	Хот, сууриньн эзэмшил газарт хамаарах голын эргийг тохижуулах	Хот суурин газрын суурьшлын бүс дэх 3 голын эргийн дагуу орчны бохирдлыг бууруулах ажлыг зохион байгуулсан байна.	БОАЖЯ	Нийслэл холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
31	Урсац тохируулах, ус хуримтлуулах усан сан байгуулах	Боомт, усан сан байгуулах боломжит газруудад хайгуул, судалгаа хийж, урсац тохируулах, ус хуримтлуулах усан сан байгуулсан байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, ИТХ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
32	Гэр хорооллын ариун цэврийн байгууламжийг сайжруулах	Хот, сууриньн газруудын гэр хорооллын ариун цэврийн байгууламжийг нийслэлийн 9 дүүрэгт байрлах төслийн талбайд сайжруулсан байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, ИТХ	2019-2021
33	Рамсарын Конвенцийн хэрэгжилтийг хангах, гэрээнд хамрагдах ус намгархаг газрын тоог нэмэгдүүлэх	Ус намгархаг газрыг хамгаалалтад авах нэгдсэн 1 ажлыг зохион байгуулсан байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Сав газрын захиргаа	2019-2021
34	Хот, суурин газрын ногоон байгууламжийн усалгааны арга технологид шинэчлэлт хийж, усалгааны горимыг мөрдүүлэх	Улаанбаатар болон бусад томоохон хотуудад 3 ногоон байгууламжийн усалгаанд орчин үеийн дэвшилтэт технологи нэвтрүүлсэн байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, ИТХ	2019-2021
35	Бохирдсон голуудын гольдролд үзлэг хийж, нөхөн сэргээх	Голын гольдрол, татам, хөндийн экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хадгалан, бохирдсон голуудад нөхөн сэргээлт хийж, усны нөөцийг хамгаалсан байна.	БОАЖЯ	УУХҮЯ, ХХААХҮЯ, МХЕГ, ОБЕГ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ	2019-2021
Зургаа. Хөдөө аж ахуйн салбарыг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд					
36	Төлөвлөсөн суурин хөдөө аж ахуйн бүс нутагт эрчимжсэн мал аж ахуй, газар тариалан, уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуй хоорондын хил заагийг тогтоох, өрхийн аж ахуй, хот айл, жижиг фермер, хоршоо, нөхөрлөлийн тариалан, атаршсан газар, таримал бэлчээр, хадланд ашиглах газрын хайгуул, судалгаа хийх	Одоогийн байгаа тариалан болон атаршсан газрын бүсчлэлийн схем боловсруулах	ХХААХҮЯ	СЯ, ГЗБГЗЗГ, аймгийн ГХБХБГ	2020-2022
37	Хүн амын төвлөрлийг сааруулах газар зохион байгуулалтын судалгааны ажил хийж зураг төсөл, ТЭЗҮ боловсруулж, суурин аж ахуй хөгжүүлэх бүтээн байгуулалт хийх бүс газрын схем боловсруулах	Хүн амын төвлөрлийг сааруулах бодлого хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдсэн 1 ТЭЗҮ, бүс газрын схем боловсруулагдсан байна.	ГЗБГЗЗГ, УХГ	БХБЯ, ХХААХҮЯ, Холбогдох салбарын мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага	2020-2022
38	Уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуйн байгалийн хадлан бэлчээрийн газар зохион байгуулалтын төсөл, арга хэмжээг зохион байгуулах	Шинээр газар тариалан болон бусад суурин аж ахуй, уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуй хоорондын хил заагийг тогтоох судалгаа хийх	ХХААХҮЯ, ГЗБГЗЗГ	БХБЯ, Холбогдох салбарын мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага	2020-2022
39	Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлд шинжлэх ухааны ололтыг нэвтрүүлэх төв, түүний салбарыг барих загвар төслүүдийг хэрэгжүүлэх, технологийн парк /Агропарк/ барих	Хөдөө аж ахуйн үндэсний цогцолбор Дархан-Уул аймагт байгуулах	ХХААХҮЯ	СЯ, холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2023

40	Мах-Сүх, Сүх-Махны агро парк-11: Орхон аймгийн Жаргалант, Сэлэнгэ аймгийн Цагааннуур, Хөвсгөл аймгийн Бүрэнтогтох, Дархан-Уул аймгийн Хонгор, Булган аймгийн Орхон, Завхан аймгийн Асгат, Хэнтий аймгийн Хэрлэн, Дорнод аймгийн Баянтүмэн, Чулуунхороот, Халхгол сумууд, Төв аймгийн Батсүмбэр	11 агро парк баригдсан байна.	ХХААХҮЯ	СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2023
41	Гахайн агро парк-1: Сэлэнгэ аймгийн Мандал	1 агро парк баригдсан байна.	ХХААХҮЯ	СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2023
42	Шувууны агро парк-1: Ховд аймгийн Жаргалант	1 агро парк баригдсан байна.	ХХААХҮЯ	СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2023
43	Үр үржүүлгийн агро парк-1: Дархан-Уул аймгийн Хонгор	1 агро парк баригдсан байна.	ХХААХҮЯ	СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2023
44	Тэжээлийн агро парк-4: Завхан аймгийн Баянтэс, Хөвсгөл аймгийн Мөрөн, Хэнтий аймгийн Хэрлэн, Сэлэнгэ аймгийн Баянгол	4 агро парк баригдсан байна.	ХХААХҮЯ	СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2023
45	Хүнсний ногооны агро парк-1: Дархан-Уул аймгийн Орхон сум	1 агро парк баригдсан байна.	ХХААХҮЯ	СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2023
46	Жимс жимсгэнэний агро парк-4: Өвөрхангай аймгийн Хархорин, Увс аймгийн Улаангом, Ховд аймгийн Булган, Сэлэнгэ аймгийн Шаамар	4 агро парк баригдсан байна.	ХХААХҮЯ	СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2023
47	Хүлэмжийн агро парк-2: Өмнөговь аймгийн Цогтцэций, Нийслэлийн Багануур дүүрэг /шинээр байгуулахаар төлөвлөсөн дулааны цахилгаан станцад тулгуурлан хөгжинө/	2 агро парк баригдсан байна.	ХХААХҮЯ	СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2023
48	Дорнод, Сүхбаатар, Сэлэнгэ аймагт шар буурцаг, Дорнод, Сүхбаатар, Өвөрхангай, Баянхонгор, Ховд, Увс аймагт наранцэцэг, Хэнтий, Дорнод, Төв, Өвөрхангай, Архангай, Сэлэнгэ, Булган, Дархан-Уул, Хөвсгөл, Баянхонгор, Завхан, Говь-Алтай, Увс аймагт чихрийн манжинг тариалахад тохиромжтой газрын эрэл хайгуул, туршилт судалгаа хийх	Наранцэцэгийн 0.2 сая га, шар буурцагийг 2.5 сая га, чихрийн манжингийн 8.1 сая га газарт эрэл хайгуул, туршилт судалгаа хийгдсэн байна.	ХХААХҮЯ	СЯ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2021-2023
49	Хөдөө аж ахуйн хөгжлийг хангах газар зохион байгуулалтын төсөл, арга хэмжээг зохион байгуулах	Хадланд тохиромжтой байдлын ерөнхий тогтоогдсон 9201.4 мянган га газар, 2016 оны газрын нэгдмэл сангийн тайланд тусгагдсан 1853.3 мянган га газарт судалгаа хийгдсэн байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, ГЗБГЗЗГ, аймгийн ЭДТГ	2020-2023
50	Хадлангийн газрын эрэл хайгуул хийх газар зохион байгуулалтын ажлыг зохион байгуулах	192126.9 га бэлчээрийг отрын бүс нутаг болгосон байна.	ХХААХҮЯ	ГЗБГЗЗГ	2020-2025
51	Одоогийн болон шинээр бий болгох аймаг дундын отрын бүс нутгуудад хил заагийг баталгаажуулах, төлөв байдлын судалгаа, үнэлгээ хийх, ашиглах, хамгаалах газар зохион байгуулалтын ажлын /нарийвчилсан/ зураг төсөл боловсруулах	30620.9 га бэлчээрийг отрын бүс нутаг болгосон байна. 23748.6 га бэлчээрийг отрын бүс нутаг болгосон байна. 10739.7 га бэлчээрийг отрын бүс нутаг болгосон байна.	ХХААХҮЯ	ГЗБГЗЗГ	2020-2025
52			ХХААХҮЯ	ГЗБГЗЗГ	2020-2025
53			ХХААХҮЯ	ГЗБГЗЗГ	2020-2025

54	Архангай, Баянхонгор, Өвөрхангай аймгийн Цэнхэр, Эрдэнэцогт, Бат-Өлзий сумдын Ямаатад 22860.2 га бэлчээрийг отрын бус нутаг болгох	Архангай, Баянхонгор, Өвөрхангай аймгийн Цэнхэр, Эрдэнэцогт, Бат-Өлзий сумдын Ямаатад 22860.2 га бэлчээрийг отрын бус нутаг болгох	22860.2 га бэлчээрийг отрын бус нутаг болгосон байна.	ХХААХҮЯ	ГЗБГЗЗГ	2020-2025
55	Хэнтий аймгийн Өмнөдэлгэр, Хэрлэн, Биндэр сумын Тахилгад 7235.6 га бэлчээрийг отрын бус нутаг болгох	Хэнтий аймгийн Өмнөдэлгэр, Хэрлэн, Биндэр сумын Тахилгад 7235.6 га бэлчээрийг отрын бус нутаг болгох	7235.6 га бэлчээрийг отрын бус нутаг болгосон байна.	ХХААХҮЯ	ГЗБГЗЗГ	2020-2025
56	Халх гол бүтээн байгуулалтын бүсийн хил зааг газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн өөрчлөлт оруулах	Халх гол бүтээн байгуулалтын бүсийн хил зааг газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн өөрчлөлт оруулах	Хил заагт өөрчлөлт оруулах тухай тогтоол батлагдсан байна.	ХХААХҮЯ	ГЗБГЗЗГ	2019-2024
57	Халхгол үндэсний бүтээн байгуулалтын бүсийн газар зохион байгуулалтын арга хэмжээг зохион байгуулах	1967-1972 онд Монгол Оросын хамтарсан атрын судалгааны экспедицийн хийсэн “Халх голд сангийн аж ахуй байгуулах” ТЭЗУ-г /Улсын төлөвлөгөөний комисс 1979 онд баталсан/ газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулах	1 шинэчлэгдсэн ТЭЗУ батлагдсан байна.	ХХААХҮЯ	ГЗБГЗЗГ	2019-2024
58		Халхгол үндэсний бүтээн байгуулалтын бүсэд нутгийн иргэд болон шилжин суурьшигчдыг нутагшуулж суурьшуулах газар зохион байгуулалтын схем, ТЭЗУ боловсруулах	1 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ХХААХҮЯ	ГЗБГЗЗГ	2020-2024
59		Халхгол үндэсний бүтээн байгуулалтын бүсэд хөрөнгө оруулагч нарт зориулсан газар хуваарилах газар зохион байгуулалтын схем, ТЭЗУ боловсруулах	1 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ХХААХҮЯ	ГЗБГЗЗГ	2020-2024
Долоо. Хот тосгон, бүсэд суурин газрыг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд						
60	Хот суурин газруудын тэлэлт, хөгжлийн хандлагыг харгалзан газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн хот суурины эдэлбэр газрын хил заагийг шинэчлэн тогтоох аж ахуй хоорондын газар зохион байгуулалт хийх	Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцсэн хот суурины эдэлбэрийн шинэчилсэн хил зааг	294 сум, суурингийн хил заагийг шинэчилсэн байна.	ГЗБГЗЗГ	БХБЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ, ГХБХБГ	2020-2025
61		Хөдөө, аж ахуй, хүнс, биотехнологийн салбар сургууль, байгууллагууд шилжүүлэх ТЭЗУ: Дархан-Уул-Дархан, Дорнод-Хэрлэн, Ховд-Жаргалант, Архангай-Эрдэнэбулган	4 ТЭЗУ батлагдсан байна.	БСШУСЯ	СЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ	2019-2025
62	Их, дээд сургуулиудыг салбарын чиглэлийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээний байгууллагуудыг материаллаг бааз нөөц бүхий бүсүүдэд шилжүүлэн, багш, эрдэмтэн судлаачдыг эрдэм шинжилгээний ажлаа хийх боломж, нөхцлийг хангах	Уул уурхай болон боловсруулах үйлдвэрийн салбар сургууль, байгууллагууд шилжүүлэх ТЭЗУ: Нийслэл-Багануур, Дорноговь-Сайншанд, Орхон-Баян-Өндөр/Эрдэнэт/, Өмнөговь-Ханбогд	4 ТЭЗУ батлагдсан байна.	БСШУСЯ	СЯ, БХБЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ	2019-2025
63		Машин механизм, металлургийн салбар сургууль шилжүүлэх ТЭЗУ: Дархан-Уул-Дархан	1 ТЭЗУ батлагдсан байна.	БСШУСЯ	СЯ, БХБЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ	2020-2025
64		Барилга, барилгын материалын үйлдвэрлэлийн салбар сургууль, байгууллагууд шилжүүлэх ТЭЗУ: Баян-Өлгий-Өлгий, Дорноговь-Сайншанд, Дорнод-Хэрлэн, Өвөрхангай-Арвайхээр, Нийслэл-Налайх	5 ТЭЗУ батлагдсан байна.	БСШУСЯ	СЯ, БХБЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ	2020-2025
65		Байгаль орчин, экологийн боловсролын салбар сургууль, байгууллагууд шилжүүлэх ТЭЗУ: Хөвсгөл-Мөрөн, Ховд-Жаргалант	2 ТЭЗУ батлагдсан байна.	БСШУСЯ	СЯ, БХБЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ	2020-2025
66		Боловсролын салбарын сургууль, байгууллага шилжүүлэх ТЭЗУ: Архангай-Эрдэнэбулган	1 ТЭЗУ батлагдсан байна.	БСШУСЯ	СЯ, БХБЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ	2020-2025

67	Батлан хамгаалах чиглэлийн боловсон хүчин бэлтгэх сургууль шилжүүлэх ТЭЗУ: Багахангай эсвэл Говьсүмбэр аймаг	Батлан хамгаалах чиглэлийн боловсон хүчин бэлтгэх сургууль шилжүүлэх ТЭЗУ: Багахангай эсвэл Говьсүмбэр аймаг	1 ТЭЗУ батлагдсан байна.	БХЯ, БСШУСЯ	СЯ, БХБЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ	2020-2025
68	Нийслэлийн Багануур дүүрэгт их, дээд сургуулиудын хотхон байгуулах ТЭЗУ /хувилбар 2/	Нийслэлийн Багануур дүүрэгт их, дээд сургуулиудын хотхон байгуулах ТЭЗУ /хувилбар 2/	1 ТЭЗУ батлагдсан байна. /ТЭЗУ-н дээр үндэслэн эцсийн хувилбарыг сонгож, их, дээд сургуулиудыг шилжүүлэх ажил эхэлсэн байна/ 2 Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	БСШУСЯ	СЯ, БХБЯ, нийслэл, дүүргийн ЗДТГ	2019-2025
69	Улаанбаатар хотын Налайх дүүрэгт шилний үйлдвэр-1, арматурын үйлдвэр-1	Улаанбаатар хотын Налайх дүүрэгт шилний үйлдвэр-1, арматурын үйлдвэр-1	2 Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ, УУХҮЯ, СЯ	Нийслэлийн ЗДТГ	2019-2025
70	Баян-Өлгий аймгийн Өлгий суманд цементийн тээрмийн үйлдвэр, тоосгоны үйлдвэр	Баян-Өлгий аймгийн Өлгий суманд цементийн тээрмийн үйлдвэр, тоосгоны үйлдвэр	2 Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
71	Ховд аймагт цементийн үйлдвэр, бетон зуурмаг, төмөр бетон эдлэлийн үйлдвэр	Ховд аймагт цементийн үйлдвэр, бетон зуурмаг, төмөр бетон эдлэлийн үйлдвэр	1 Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
72	Архангай аймагт хүрмэн гүлдмайн үйлдвэр	Архангай аймагт хүрмэн гүлдмайн үйлдвэр	1 Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
73	Дорнод аймагт зуурмагийн үйлдвэр, төмөр бетон дэрний үйлдвэр	Дорнод аймагт зуурмагийн үйлдвэр, төмөр бетон дэрний үйлдвэр	1 Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
74	Өвөрхангай аймагт полимер хавтангийн үйлдвэр	Өвөрхангай аймагт полимер хавтангийн үйлдвэр	1 Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
75	Дархан-Уул аймагт цементийн үйлдвэрийн шинэчлэл	Дархан-Уул аймагт цементийн үйлдвэрийн шинэчлэл	1 Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
76	Хэнтий аймагт хөнгөн бетоны үйлдвэр	Хэнтий аймагт хөнгөн бетоны үйлдвэр	1 Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
77	Завхан аймагт чулуу буглан ангилах үйлдвэр	Завхан аймагт чулуу буглан ангилах үйлдвэр	1 Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
78	Сэлэнгэ аймагт хэв хашмал фанерын үйлдвэр	Сэлэнгэ аймагт хэв хашмал фанерын үйлдвэр	1 Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
79	Эмээлт, Налайх, Багануурт байгуулах үйлдвэрлэл, технологийн паркуудыг бүрэн ашиглалтад оруулах, барилгын материалын үйлдвэрүүдийг ашиглалтад оруулах	Эмээлт, Налайх, Багануурт байгуулах үйлдвэрлэл, технологийн паркуудыг бүрэн ашиглалтад оруулах, барилгын материалын үйлдвэрүүдийг ашиглалтад оруулах	3 Үйлдвэр ашиглалтад орсон байна.	БХБЯ, ХХААХҮЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2026
80	Дархан-Уул аймагт хар төмөрлөг, машин байгууламж, металл хийцийн үйлдвэрийн цогцолбор	Дархан-Уул аймагт хар төмөрлөг, машин байгууламж, металл хийцийн үйлдвэрийн цогцолбор	Үйлдвэрийн цогцолбор байгуулагдсан байна.	БХБЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
81	Өмнөговь аймгийн Ханбогд суманд ээсийн баяжмал боловсруулах үйлдвэрийн цогцолбор	Өмнөговь аймгийн Ханбогд суманд ээсийн баяжмал боловсруулах үйлдвэрийн цогцолбор	Үйлдвэрийн цогцолбор байгуулагдсан байна.	БХБЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
82	Дорноговь аймгийн Литанширээ суманд газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн цогцолбор /бусад хувилбар: Дорнод аймгийн Матад, Дорноговь аймгийн Зүүнбаян/	Дорноговь аймгийн Литанширээ суманд газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн цогцолбор /бусад хувилбар: Дорнод аймгийн Матад, Дорноговь аймгийн Зүүнбаян/	Үйлдвэрийн цогцолбор байгуулагдсан байна.	БХБЯ, УУХҮЯ, СЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
83	Багануурын нүүрсний уурхайг түшиглэн Төв аймгийн Баяндэлгэр суманд нүүрс-химийн үйлдвэрийн цогцолбор /судлах/	Багануурын нүүрсний уурхайг түшиглэн Төв аймгийн Баяндэлгэр суманд нүүрс-химийн үйлдвэрийн цогцолбор /судлах/	Үйлдвэрийн цогцолбор байгуулагдсан байна.	БХБЯ, УУХҮЯ, ЭХЯ	БХЯ, холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
84	Борцны үйлдвэр	Борцны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
85	Архангай аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Жимс жимсгэнэ боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2025
86	Бетон зуурмагийн үйлдвэр	Бетон зуурмагийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2025

87	Хуурай сүүний үйлдвэр	Хуурай сүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
88	Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
89	Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
90	Хатгамал эдлэлийн үйлдвэр	Хатгамал эдлэлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
91	Сулжмэлийн үйлдвэр	Сулжмэлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
92	Малын тэжээлийн үйлдвэр	Малын тэжээлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
93	Эсгийний үйлдвэр	Эсгийний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
94	Хуванцрын хаягдал боловсруулах үйлдвэр	Хуванцрын хаягдал боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
95	Гутлын үйлдвэр	Гутлын үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
96	Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
97	Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
98	Савхин гутлын үйлдвэр	Савхин гутлын үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
99	Оёдлын үйлдвэр	Оёдлын үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
100	Өндөр даралтаар тоосго үйлдвэрлэх үйлдвэр	Өндөр даралтаар тоосго үйлдвэрлэх үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
101	Хуурай сүүний үйлдвэр	Хуурай сүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
102	Чулууны үйлдвэр	Чулууны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
103	Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
104	Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
105	Мод боловсруулах үйлдвэр	Мод боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
106	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
107	Хуурай сүүний үйлдвэр	Хуурай сүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
108	Барилгын материалын үйлдвэр	Барилгын материалын үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
109	Мах боловсруулах үйлдвэр	Мах боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025

110	Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
111	Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
112	Борцны үйлдвэр	Борцны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
113	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
114	Дахин боловсруулах үйлдвэр	Дахин боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
115	Чулууны үйлдвэр	Чулууны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
116	Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
117	Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
118	Загас үржүүлэх, боловсруулах үйлдвэр /гайшир/	Загас үржүүлэх, боловсруулах үйлдвэр /гайшир/	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
119	Говьсүмбэр аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Каракуль хурганы арьс элдэх үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
120		Модон барилгын үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
121		Зөгийн балны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
122	Дархан-Уул аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Дэл сүү боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
123		Арьс шир гүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
124		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
125		Мах боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
126		Арьс ширэн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
127		Оёдлын үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
128	Дорноговь аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Хүлэмжийн хүнсний ногооны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
129		Өндөр даралтаар тоосго үйлдвэрлэх үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
130		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
131		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025

132		Мах махан бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
133		Малын тэжээлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
134		Өндөр даралтаар тоосго үйлдвэрлэх үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
135	Дорнод аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Хуурай сүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
136		Оёдлын үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
137		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
138		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
139		Загас үржүүлэх, боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
140		Ингэний сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
141		Тэмээний ноосон эдлэлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
142		Талх нарийн боовны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
143	Дундговь аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Мах боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
144		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
145		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
146		Мах, махан бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
147		Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
148		Сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
149		Мах махан бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
150	Завхан аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Жимс жимсгэнэ боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
151		Бетон зүүрмагийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
152		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
153		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025

154	Орхон аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Савхин эдлэлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
155		Мах махан бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
156		Бордооны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
157		Оёмол сүлжмэл хувцасны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
158	Өвөрхангай аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Хүнсний ногоо боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
159		Хуурай сүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
160		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
161		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
162		Талх, нарийн боовны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
163		Ингэний сүү боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
164		Сав баглаа боодлын нэхэх оёх үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
165	Өмнөговь аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Хаягдал дугуй дахин боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
166		Тэмээний ноос боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
167		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
168		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
169		Мах махан бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
170		Цэвэр усны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
171		Малын тэжээлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
172	Сүхбаатар аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Оёмол бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
173		Ундааны ус хадгалах эко савны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
174		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
175		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025

176		Мод боловсруулах цогцолбор үйлдвэр байгуулах	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
177		Барилгын материалын үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
178	Сэлэнгэ аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Малын тэжээлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
179		Хүнсний ногоо нөвшлөх савлах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
180		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
181		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
182		Төмс боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
183		Таримал цайны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
184	Төв аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Электроникийн хавтангийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
185		Дэл сүү боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
186		Ойн унанги, технологийн цавчидсаны үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
187		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
188		Жамц давс боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
189		Чацаргана, жимс жимсгэнэ боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
190	Увс аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Өндөр даралтаар тоосго үйлдвэрлэх үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
191		Бетон зүүрмагийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
192		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
193		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
194		Төмөр эдлэлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
195		Арьс шир боловсруулах үйлдвэрийн цэвэрлэх байгууламж	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
196	Ховд аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Барилгын ханын дүүргэлтийн хөнгөн блок	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
197		Мал төхөөрөх, мах боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
198		Оёдлын үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025

199		Цементийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
200		Жимс жимсгэнэ боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
201		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
202		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
203		Мод боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
204		Бетон зүүрмагийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
205	Хөвсгөл аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Хуурай сүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
206		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
207		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
208		Загас үржүүлэх, боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
209		Малын тэжээлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
210		Мод модон эдлэлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
211	Хэнтий аймагт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
212		Хуурай сүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
213		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах био бэлдцийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
214		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
215		Ноос ноолуурын ээрэх үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
216		Ноос ноолуурын сүлжмэлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
217		Улны ширний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
218	Улаанбаатар хотын алслагдсан дүүрэгт хөнгөн хүнсний үйлдвэр байгуулах	Арс шир гүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
219		Дайвар бүтээгдэхүүний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
220		Гэрийн тэжээмэл амьтны тэжээлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
221		Цэвэр нүүрсэн түлшний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025

222		Гянтболдын үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
223		Шилний үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
224		Керамик шаазан эдлэлийн үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
225		Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
226		Мал нядалгаа, Дайвар бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр	Үйлдвэр байгуулагдсан байна.	ХХААХҮЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
227		Эрүүл мэндийн яам Геронтологийн үндэсний төв байгуулах /1,2 га/	Эрүүл мэндийн яам Геронтологийн үндэсний төв баригдсан байна.	ЭМЯ	БХБЯ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЭДТГ	2020-2025
228	Эрүүл мэндийн салбарыг хөгжүүлэх	Эрүүл мэндийн яам, Зоонозын өвчин судлалын үндэсний төв байгуулах /12.2 га/	Эрүүл мэндийн яам, Зоонозын өвчин судлалын үндэсний төв баригдсан байна.	ЭМЯ	БХБЯ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЭДТГ	2020-2025
229		Сүрьеэгийн эмнэлэг байгуулах /10 га/	Сүрьеэгийн эмнэлэг баригдсан байна.	ЭМЯ	БХБЯ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЭДТГ	2020-2025
Найм. Ойн сан бүхий газрын Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх зорилтын хүрээнд						
230		Ойжуулах тохиромжтой байдлын үнэлгээнд нийцүүлэн сонгосон газарт эхний ээлжинд ойжуулалтыг хийх	Шилмүүст болон навчит модоор ойжуулахад тохиромжтой 200292.2 га газар нутаг, хязгаарлагдмал тохиромжтой 27698.0 га, говийн бүсэд тохиромжтой модоор ойжуулах газар 42825.2 га, хязгаарлагдмал тохиромжтой 24765.0 га газар нутагт ойжуулалт хийгдсэн байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ЭДТГ, төслийн нэгжүүд	2020-2025
231	Ойн сан бүхий газартай холбогдох газар зохион байгуулалтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	Байгаль, цаг уурын нөхцөл, нийгэм, эдийн засгийн нөлөөллийг үндэслэн хот суурин газарт хамгаалалтын ойн зурвас байгуулах	Хот суурин газарт эхний ээлжинд төрийн бодлогоор 12 сууринд хамгаалалтын ойн зурвас байгуулсан байна. Үүнд: Дорноговийн Сайншанд, Өмнөговийн Даланзадгад, Дундговийн Сайнцагаан /Мандалговь/, Говь-Алтайн Есөнбулаг /Алтай хот/, Дорноговийн Замын –Үүд, Говь-Алтайн Хөх морьт сумын төв, Өмнөговийн Цогтцэций сумын төв, Ханбогд сумын төв, Дорнодын Хэрлэн сум /Чойбалсан хот/, Говьсүмбэрийн Сүмбэр /Чойр/, Өвөрхангайн Арвайхээр, Баянхонгорын Баянхонгор	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ЭДТГ, төслийн нэгжүүд	2020-2025
232		Хамгаалалтын ойн зурвас байгуулсан тариалангийн талбайн хэмжээ	Салхины элэгдэл эвдрэлд дүнд болон хүчтэй өртөж болзошгүй 198125.3 га тариалангийн газар, дүнд болон хүчтэй өртсөн 209999.5 га тариалангийн газарт ойн зурвас байгуулсан байна.	ХХААХҮЯ	БОАЖЯ	2020-2025

233	Нутгийн иргэд, нөхөрлөлд гэрээгээр эзэмшүүлэн ойт хамгаалах, нөхөн сэргээх, зохистой ашиглах хариуцлагын тогтолцоо бүрдүүлэх	Ойн нөхөрлөлийн эзэмшиж байгаа газрыг 2020 онд ойн сангийн 20 хувь буюу 3.72 сая га, 2025 онд уг хэмжээг 25 хувь буюу 4.65 сая га-д хүрээсэн байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЭДТГ	2020-2025
234	Ойт хамгаалах зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний үндэслэлийг боловсруулах	720000 га талбайд ойт хамгаалах зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээ авсан байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЭДТГ	2018-2023
235	Говь, хээрийн нөхцөлд тохиромжтой ойн таримлын үр, суулгац үржүүлэх чиглэлээр шинжлэх ухаан, туршилт, судалгааны нэгж байгуулах, мод үржүүлгийн газруудтай хамтран ажиллах	Увс аймгийн Тариалан, Дорнод аймгийн Халхгол, Өмнөговь аймгийн Ханбогдод 3 салбар нэгж байгуулагдсан байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЭДТГ	2020-2025
236	Ойт сан бүхий газрын нэгдсэн мэдээллийн сан байгуулах, бүртгэх	Улсын хэмжээнд ойт сан бүхий газрын нэгдсэн мэдээллийн сан байгуулж, бүртгэсэн байна.	БОАЖЯ	ГЗБГЗЗГ	2020-2025
Ес. Зам, шугам сүлжээний газрын Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх зорилтын хүрээнд					
Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн эхний үе шатанд баригдах авто зам					
237	Олон улсын чанартай авто зам шинээр барих	Дорнод-Хэрлэн-Баянхоншуу чиглэлийн 32 км авто зам, Дорнод-Хэрлэн сум-Хавиргын боомт чиглэлийн 132 км авто зам, Хэрлэн-Эрэнцав чиглэлийн 181 км авто зам, Даланзадгад-Шивээхүрэн боомт чиглэлийн 271 км авто зам, Баруун-Урт-Бичигт хилийн боомт чиглэлийн 293 км авто зам, Хутаг-Өндөр- Бага-Илэнх боомт чиглэлийн 138 км авто зам, Есенбулаг-Бургастай чиглэлийн 331 км авто зам	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2020
238	Хэвтээ, босоо тэнхлэгийн улсын чанартай авто зам шинээр барих	Улаанбаатар-Булган-Мөрөн чиглэлийн 124 км авто зам, Чойбалсан-Рашаант чиглэлийн 153 км авто зам, Ховд-Улаангом-Боршоо чиглэлийн 160 км авто зам, Алтай-Улиастай чиглэлийн 186 км авто зам, Мөрөн-Ханх хилийн боомт чиглэлийн 180 км авто зам, Төрхийн цагаан нуур-Мөрөн чиглэлийн 217 км авто зам	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2020
239	Тусгай зориулалтын авто зам шинээр барих	Улаанбаатар-Хөшигтийн хөндий чиглэлийн 23 км авто зам, Улаанбаатар-Даланзадгад-Цогтцэций чиглэлийн 55 км авто зам, Хялганат-Эрдэнэт чиглэлийн 58 км авто зам, Дархан-Уул-Шарын гол чиглэлийн 48 км авто зам, Улаанбаатар-Жанхай-Тойлогт чиглэлийн 33 км авто зам, Өндөрхаан-Бэрх-Дадал чиглэлийн 272 км авто зам, Зүүнбаян-Хамрын хийд чиглэлийн 20 км авто зам, Завхан аймгийн Улиастай-Отгонгэнгэрийн рашаан сувилал, амралт чиглэлийн 85 км авто зам, Алтай-Ховд чиглэлийн 8 км авто зам	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЭДТГ	2019-2020

Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн хоёрдугаар үе шатанд баригдах авто зам					
240	Олон улсын чанартай авто зам шинээр барих	Алтанбулаг-Замын-Үүд чиглэлийн 997 км авто зам, Өндөрхаан-Ульхан боомт чиглэлийн 72 км авто зам, Чойбалсан-Ульхан боомт чиглэлийн 240 км авто зам, Өлгий-Даян боомт чиглэлийн 175 км авто зам, Шаамар-Зэлтэрийн боомт чиглэлийн 112 км авто зам, Зүүнбаян-Ханги боомт чиглэлийн 225 км авто зам, Ханбогд-Ханги боомт чиглэлийн 258 км авто зам, Арвайхээр- Шивээхүрэн боомт чиглэлийн 424 км авто зам, Баянхонгор- Шивээхүрэн боомт чиглэлийн 285 км авто зам, Цагааннуур-Улаангом чиглэлийн 193 км авто зам, Улиастай-Арц сүүрч боомт чиглэлийн 181 км авто зам	3162 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ 2019-2020
241	Хэвтээ, босоо тэнхлэгийн улсын чанартай авто зам шинээр барих	Мөрөн- Улиастай чиглэлийн 238 км авто зам, Улиастай-Ховд чиглэлийн 381 км авто зам, Баруун-Урт- Чойбалсан чиглэлийн 183 км авто зам, Сайншанд-Баруун-Урт чиглэлийн 328 км авто зам, Мандалговь-Арвайхээр чиглэлийн 282 км авто зам, Мандалговь-Сайншанд чиглэлийн 338 км авто зам, Сүмбэр / Чойр/- Мандалговь чиглэлийн 184 км авто зам, Сүмбэр /Чойр/- Өндөрхаан чиглэлийн 225 км авто зам, Улаанбаатар-Мөрөн чиглэлийн 263 км авто зам	2422 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ 2020-2024
242	Тусгай зориулалтын авто зам шинээр барих	Өгийнуур-Их тамир чиглэлийн 103 км авто зам, Хужирт-Арвайхээр чиглэлийн 66 км авто зам, Тавантолгой- Сайншанд чиглэлийн 474 км авто зам, Баян-Өлгий-Хар тарвагатайн нүүрсний үүрхай чиглэлийн 204 км авто зам, Даланжаргалан-Бор-Өндөр чиглэлийн 45 км авто зам, Хэнтий аймгийн Цэнхэрмандал-Хөх нуур чиглэлийн 32 км авто зам, Өмнөговь аймгийн Даланзадгад-Баянзаг чиглэлийн 102 км авто зам, Хэнтий аймгийн Жаргалхаан-Аварга тосонгийн рашаан чиглэлийн 41 км авто зам, Архангай аймгийн Цэцэрлэг-Шивэрт чиглэлийн 23 км авто зам, Дорноговь аймгийн Даланжаргалан-Халзан уулын рашаан чиглэлийн 49 км авто зам, Улаанбаатар-Босто тэнгэрийн даваа чиглэлийн 108 км авто зам, Төв зам-Шаргалжуут чиглэлийн 51 км авто зам, Хөвсгөл аймгийн Мөрөн-Цагааннуур сум чиглэлийн 201 км авто зам, Өлгий-Даянгийн боомт чиглэлийн 16 км авто зам, Хэрлэн-Эрэнцав чиглэлийн 10 км авто зам, Тэрхийн цагаан нуур-Жаргалант чиглэлийн 65 км авто зам, Ховд-Дуут чиглэлийн 10 км авто зам, Улаангом-Увс нуур чиглэлийн 27 км авто зам, Оюу толгой-Ханбогд чиглэлийн 36 км авто зам, Бичигт боомт-Баянхошуу боомт чиглэлийн 345 км авто зам	2008 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ 2019-2020

243	Цагаан суварга-Ханги чиглэлийн авто зам	167.93 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
244	Торомхон-Гурвантас-Шивээхүрэн чиглэлийн авто зам	82.05 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
245	Хиагтын сэврээ-Бургастай чиглэлийн авто зам	37.25 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
246	Хотгорын уурхай-Бөхмөрөн-Өлгий чиглэлийн авто зам	37.03 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
247	Хүрэн-Төгрөг-Бургастай чиглэлийн авто зам	34.58 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
248	Хар тойром-Гурвансайхан-Мандалговь чиглэлийн авто зам	26.57 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
249	Бүрэнцогт-Өлзийт-Уулбаян чиглэлийн авто зам	57.18 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
250	Төгрөг-Баян чиглэлийн авто зам	29.21 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
251	Цайдам-Баян-Шивээ овоо чиглэлийн авто зам	24.3 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
252	Өвдөг худаг-Даланжаргалан чиглэлийн авто зам	40.95 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
253	Даланжаргалан-Бор-Өндөр чиглэлийн авто зам	45.51 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
254	Цант-Цогтцэций Гашуунсухайтын зам чиглэлийн авто зам	50.79 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
255	Эрдэнэцогт-Алтанширээ-Сайншанд чиглэлийн авто зам	69.28 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
256	Билүүг-Даланжаргалан чиглэлийн авто зам	11.69 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
257	Алаг толгой-Даланжаргалан чиглэлийн авто зам	23.33 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
258	Таяннуур-Бургастай чиглэлийн авто зам	87.53 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
259	Улаан овоогийн уурхайгаас-Зэлтэр боомт /ЗТХ-н сайдын 2015.01.16/16 тушаал/ чиглэлийн авто зам	18.5 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
260	Чандмань уулын уурхай-Сайншанд /ЗТХ-н сайдын 2017.05.10-н 92 дугаар тушаал, Засгийн газрын 317 дугаар тушаалаар концессын эрх олгосон/ чиглэлийн авто зам	131.7 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
261	Мандах нуурын уурхайгаас Таван толгой-Ханги чиглэлийн замруу /ЗТХ-н сайдын 2012.06.22/187 тушаал	69.8 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
262	Айлбаянгийн уурхайгаас-Ханги боомтын замруу /ЗТХ-н сайдын 2014.10.25/285 тушаал/	61.9 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
263	Агар уулын уурхайгаас Таван толгой-Ханги чиглэлийн замруу /ЗТХ-н сайдын 2012.05.30/158 тушаал/	13.9 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
264	Баян-Ундрата уурхайгаас Нарийн сухайт чиглэлийн замруу /ЗТХ-н сайдын 2015.12.18/357 тушаал/	17.9 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024

Уул уурхай, хөдөө аж ахуйн хөгжлийг дэмжих тусгай зориулалтын авто зам барих

265	Баянтэсийн уурхайгаас Нарийн сухайт-Шивээ хүрэнгийн замруу /ЗТХ-н сайдын 2018.02.21/28 тушаал/ чиглэлийн авто зам	32.9 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
266	Хүрэн шандын уурхайгаас Нарийн сухайт-Шивээ хүрэн /ЗТХ-н сайдын 2014.09.02/206 тушаал/ чиглэлийн авто зам	14.6 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
267	Цент уулын нүүрсний уурхайгаас Ухаа худаг-Гашуун сухайт чиглэлийн замруу /ЗТХ-н сайдын 2011.07.25/202 тушаал/ чиглэлийн авто зам	38.9 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
268	Таван толгой-Баруун наран чиглэлийн замын төгсгөлөөс -Шинээр нээгдэх Цагаан дэлийн хилийн боомт /ЗГ-ын 2018 оны 330-р тогтоолоор нэмсэн/ чиглэлийн авто зам	270 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
269	Таван толгой уурхайгаас- Цагаан суварга-Ханги боомт /Засгийн газрын 317 дугаар тушаалаар концессын эрх олгосон/ чиглэлийн авто зам	432 /үүнээс 140км Таван толгой-Сайншанд чиглэлийн замаас Цагаан суварга хүртэл/ км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
270	Баруун ноён үл нүүрсний уурхайгаас Шивээхүрэн боомт /ЗТХ-н сайдын 357-р тушаал/ чиглэлийн авто зам	98.4 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
271	Ширэн-Овоогийн уурхайгаас Рашаант боомт /ЗТХ-н сайдын 2018.02.27/31 тушаал/ чиглэлийн авто зам	6.8 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
272	Уул уурхай, хөдөө аж ахуйн хөгжлийг дэмжих тусгай зориулалтын авто зам барих	177 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
273	Төгрөг нуурын уурхайгаас Баян сум /Маант өртөө/ /ЗТХ-н сайдын 2011.03.17/78 тушаал/ чиглэлийн авто зам	64.5 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
274	Бөөрөлжүүгийн уурхайгаас Төгрөг нуурын уурхай-Баян сум чиглэлийн нүүрс тээврийн замруу /ЗТХ-н сайдын 2012.01.13/17 тушаал/ чиглэлийн авто зам	24.1 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
275	Худаг байшинтын уурхайгаас Хар бүхын гүүр /ЗТХ-н сайдын 2011.04.05/105 тушаал/ чиглэлийн авто зам	74 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
276	Хонд- Алтанбулаг чиглэлийн авто зам	12.71 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
277	Сүжигт-Сумын төв чиглэлийн авто зам	4.96 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
278	Өгөөмөр-сумын төв чиглэлийн авто зам	20.52 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
279	Баянгол-Эрдэнэбулган сум-Тариалан сум-Төв зам чиглэлийн авто зам чиглэлийн авто зам	106.62 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
280	Төв аймгийн Баянчандмань сумаас Баянцогт, Угтаалцайдэм, Цээл-Сэлэнгэ аймгийн Орхонтуул, Сайхан сумын төв чиглэлийн авто зам	253.12 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
281	Дарьт-Зүүнхараа-Баянгол чиглэлийн авто зам	44.44 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
282	Хушаат-Бумбат-Дархан чиглэлийн авто зам	44.85 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024

283	Хялганат-Цагааннуур чиглэлийн авто зам	111.58 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
284	Хүдэр-Ерөө чиглэлийн авто зам	31.4 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
285	Хүрх-Өлзийт тосгон чиглэлийн авто зам	103.92 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
286	Улз голын тариалангийн бүс-Чулуунхороот чиглэлийн авто зам	58.64 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
287	Баянтэс-Тэс-Баруунтуруун-Цагаанхайрхан-Хяргас чиглэлийн авто зам	249.83 км зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн хоёрдугаар үе шатанд баригдах төмөр зам					
288	Орхон аймгийн Эрдэнэт хотоос Хөвсгөл аймгийн Цэцэрлэг сумын нутаг дахь Овоотын уурхай чиглэлийн төмөр зам	542 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2026
289	Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сум, Таван толгой уурхайгаас-Дорноговь аймгийн Сайншанд-Сүхбаатар аймгийн Баруун-Урт сум-Дорнод аймгийн Матад сум, Хөөтийн нүүрсний орд-Дорнод аймгийн Хэрлэн сум, Чойбалсан хот чиглэлийн төмөр зам	1074 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
290	Дорнод аймгийн Матад сум, Хөөтийн нүүрсний ордоос-Сүхбаатар аймгийн Эрдэнэцагаан сум Бичигт боомт чиглэлийн төмөр зам	228 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2026
291	Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сум Ухаа худаг-Өмнөговь аймгийн Ханбогд сум, Гашуун сухайт боомт чиглэлийн төмөр зам	249 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2026
292	Сэлэнгэ аймгийн Ерөө сум Хандгайт өртөө-Төмөртэйн уурхай чиглэлийн төмөр зам	23 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2026
293	Төв аймгийн Баян сум Бөөрөлжүүгийн нүүрсний уурхай хүрэх салбар зам/хувилбар1/ чиглэлийн төмөр зам	27.1 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2026
294	Төв аймгийн Баян сум Бөөрөлжүүгийн нүүрсний уурхай хүрэх салбар зам/хувилбар2/ чиглэлийн төмөр зам	25.1 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2026
295	Дорноговь аймгийн Сайншанд-Зүүнбаян-Хатанбулаг сум дахь Ханги боомт чиглэлийн төмөр зам	232 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
296	Дорнод аймгийн Матад сум, Хөөтийн нүүрсний ордоос-Тамсагбулаг-Халхгол сум дахь Нөмрөг боомт/Рашаант/ чиглэлийн төмөр зам	410 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
297	Өмнөговь аймгийн Даланзадгадаас-Гурвантэс суман дахь Нарийн сухайтын уурхайн, Шивээхүрэн боомт чиглэлийн төмөр зам	427 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2026
298	Өмнөговь аймгийн Гурвантэс-Нарийн сухайтгаас-Говь-Алтай аймгийн Есенбулаг/Алтай хот/ чиглэлийн төмөр зам	589 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
299	Говь-Алтай аймгийн Есенбулаг /Алтай хот/-Ховд аймгийн Дарви сум дахь Хөшөөтийн уурхай-Ховд аймгийн Булган сум дахь Ярангайн боомт чиглэлийн төмөр зам	585 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026

300	Говь-Алтай аймгийн Есөнбулаг /Алтай хот/-Бургастайн боомт чиглэлийн төмөр зам	278 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
301	Говь-Алтай аймгийн Есөнбулаг/Алтай хот/-Завхан аймгийн Улиастай-Увс аймгийн Цагаанхайрхан-Увс аймгийн Улаангом-Баян-Өлгий аймгийн Цагааннуур Улаан байшинт боомт чиглэлийн төмөр зам	921 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
302	Увс аймгийн Цагаанхайрхан-Завхан аймаг дахь Арцсуурь боомт чиглэлийн төмөр зам	179 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
303	Хөвсгөл аймгийн Цэцэрлэг сүм дахь Овоотын уурхай-Завхан аймаг дахь Арцсуурь боомт чиглэлийн төмөр зам	197 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
304	"Богд хаан" төмөр зам /Рашаант-Мааньт өртөө/ чиглэлийн төмөр зам	118 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
305	Тавантолгой-Зүүнбаян чиглэлийн төмөр зам	414.6 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ, БХЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
306	Дорноговь аймгийн Алтанширээ суманд байгуулах газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн төмөр зам /Сайншанд сумаас/	19 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
307	Алтанбулаг чөлөөт бүс ложистикийн төвийн төмөр зам /Сүхбаатар сумаас/	30 км төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
308	Баян зөрлөгөөс Налайхын барилгын материалын үйлдвэрлэл, технологийн парк хүрэх төмөр зам	10 км төмөр зам баригдсан байна. Эсвэл Налайхын төмөр замыг ашиглах боломжийг судалсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
309	Эмээлтийн хөнгөн үйлдвэрийн үйлдвэрлэл, технологийн паркийн салбар төмөр зам	Салбар төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
310	Замын-Үүд өртөөг өргөтгөх /42.2 га/, Замын-Үүд өртөөнд нарийн цагирагтай төмөр зам барих/12.27 га/ газрууд	Замын-Үүд өртөөг өргөтгөсөн байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
311		Замын-Үүд өртөөнд нарийн цагирагтай төмөр зам баригдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2026
Авто тээврийн үйлчилгээний цогцолбор, авто зам дагуух сүүршил шинээр төлөвлөх ажлын хүрээнд					
312	Авто тээврийн үйлчилгээний цогцолбор, авто зам дагуух сүүршил шинээр төлөвлөх	20 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ЗТХЯ, СЯ, БХБЯ	ГЭБГЗЭГ, УХГ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ, холбогдох салбарын мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага	2020-2024
313	Тээвэр ложистикийн төвүүдийг шинээр төлөвлөх	4 тээвэр ложистикийн төв байгуулагдсан байна.	ЗТХЯ	БХБЯ, СЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ, холбогдох салбарын мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага	2020-2024

314	Агаарын тээврийн салбартай холбогдох арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулах	Нисэх буудлуудын аюулгүйн бүсийн горим, нөхцөлийн үнэлгээ хийх, бүсүүдийн хил заагийг бүртгэлжүүлэх, хориглох, хязгаарлах нөхцөл зөрчигдсэн тохиолдолд газар чөлөөлөх, дахин төлөвлөлтийн төсөл хэрэгжүүлэх	Нисэх буудлын аюулгүй ажиллагаа хангагдсан байна.	ЗТХЯ	БХБЯ	2020-2025
315	Нисэх буудлын байгууламж шинээр төлөвлөх	Өмнөговь аймгийн нисэх буудлын байгууламж /800 га/, Дорнод аймгийн нисэх буудлын байгууламж /800 га/, Өвөрхангай аймгийн Хархорин сумын нисэх буудлын байгууламж /800 га/, Хэнтий аймгийн нисэх буудлын байгууламж /900 га/	4 нисэх буудлын байгууламж баригдсан байна.	ЗТХЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
Арав. Дэд бүтцийн салбарыг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд						
316		Нар салхины хосолсон систем	Дорноговь Замын-Үүд суманд 203 га газарт нар салхины хосолсон систем баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
317	Нар, салхины эрчим хүчний нөөц бүхий газарт төлөвлөсөн сэргээгдэх эрчим хүчний байгууламжийг төлөвлөх	Шивээ энергий төслийн нар салхины хосолсон систем /Говьсүмбэр аймгийн Шивээговь суманд 135 га-д нарны, Сүмбэр суманд 660 га-д салхины эрчим хүчний станц/ Баруун бүсийн эрчим хүчний станц, Алтай өвөр говийн 3 сумын нар салхины хосолсон систем /Ховд аймгийн Булган суманд 195 га-д салхины, 120 га-д нарны эрчим хүчний станц/ Хөвсгөл аймгийн Ханх суманд 183 га-д Ханх салхин цахилгаан станц	1 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
318			1 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
319			1 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
320	Сэлэнгэ голын усан цахилгаан станцуудыг байгуулах судалгааны ажлыг эхлүүлэх	Шүрэн Усан цахилгаан станц, Бүрэн усан цахилгаан станц, Хутаг-Өндөр усан цахилгаан станц	3 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
321	Эгийн голын усан цахилгаан станцуудыг байгуулах судалгааны ажлыг эхлүүлэх	Эгийн голын усан цахилгаан станц, Хантайн усан цахилгаан станц, Цамбын хийдийн усан цахилгаан станц, Элстэйн усан цахилгаан станц, Хэнгэртэйн усан цахилгаан станц, Хатгалын усан цахилгаан станц	6 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
322	Орхон голын усан цахилгаан станцуудыг байгуулах судалгааны ажлыг эхлүүлэх	Хашаат усан цахилгаан станц, Орхон усан цахилгаан станц, Орхон-Говь усан цахилгаан станц, Хужирт усан цахилгаан станц	4 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
323	Түүл голын усан цахилгаан станцуудыг байгуулах судалгааны ажлыг эхлүүлэх	Гачуурт/Улаанбаатарын усан цахилгаан станц, Сонгино Усан цахилгаан станц, Мандал Усан цахилгаан станц, Орхон-Түүл Усан цахилгаан станц	4 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
324	Дэлгэрмөрөн голын усан цахилгаан станцуудыг байгуулах судалгааны ажлыг эхлүүлэх	Чаргайт Усан цахилгаан станц	1 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
325	Ховд голын усан цахилгаан станцуудыг байгуулах судалгааны ажлыг эхлүүлэх	Эрдэнэбүрэн Усан цахилгаан станц, Ховд Усан цахилгаан станц, Баглах Булаг Усан цахилгаан станц	3 ТЭЗУ батлагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024

326	Сэргээгдэх эрчим хүчний салбарт хэрэгжүүлэх тэргүүлэх ач холбогдол бүхий усан цахилгаан станцуудын төслүүдийг хэрэгжүүлэх	Булган аймгийн нутаг Эгийн гол дээр усан цахилгаан станцыг барих, Эгийн голын усан цахилгаан станцын дэд бүтцийг байгуулах	1 усан цахилгаан станц байгуулагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
327		Ховд аймгийн Эрдэнэбүрэн сумын нутаг Ховд голын усан цахилгаан станцыг барих	1 усан цахилгаан станц байгуулагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
328		Сэлэнгэ аймгийн Хушаат, Цагааннуур сум, Сэлэнгэ (Шүрэн) мөрний ай сав газарт усан цахилгаан станц барих	1 усан цахилгаан станц байгуулагдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2025
329		500 кв-ын Өмнөговь аймгийн Цогтцэций суманд Тавантолгойн ДЦС, Тавантолгой-Оюутолгой холбосон 2 хэлхээт 220кВ-ын 138 км цахилгаан дамжуулах шугам	138 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2024
330		500 кв-ын Чойр дэд станцаас Сайншандын 220 кв-ын хоёр хэлхээт цахилгаан дамжуулах шугам, дэд станц барих ажлыг эхлүүлэх	216 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2020
331		500 кв-ын Багануур-Өндөрхаан чиглэлийн хоёр хэлхээт цахилгаан дамжуулах шугам, дэд станц барих	202.4 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2022
332		500 кв-ын Багануур дэд станцаас Чойр хүртэл хоёр хэлхээт цахилгаан дамжуулах шугам барих, дэд станц өргөтгөх	178 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2022
333		600 кв-ын Улаанбаатар-Архангай-Завхан аймгийн Тэлмэн чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	830 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2022
334		500 кв-ын Багануур-Өндөрхаан-Чойбалсан чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	490 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2022
335		500 кв-ын Завханы Улиастай-Дөргөн-Ховд аймгийн Мянгад чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	407 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2022
336		220 кв-ын Булган-Орхоны төлөвлөсөн усан цахилгаан станц Эрдэнэт чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	0-38 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2022
337	Цахилгаан дамжуулах шугам барих	110 кв-ын Баянхонгор-Баянхонгор-Говь-Алтай аймгийн Тайшир чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	362 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2022
338		110 кв-ын Сүхбаатарын Эрдэнэцагаан-Дорнод аймгийн Матад чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	126 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2022
339		110 кв-ын Дорнод аймгийн Матад-Халхгол чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	271 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2022
340		110 кв-ын Өмнөговь аймгийн Цогтцэций-Гурвантэс чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	390 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2022
341		110 кв-ын Увс аймгийн Өмнөговь-Баян-Өлгий аймгийн Цагааннуур чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	240 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2022
342		110 кв-ын Төв аймгийн Заамар-Булган аймгийн Орхон чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	0-38 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2022
343		110 кв-ын Булган аймгийн Сэлэнгэ-Хутаг-Өндөр чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	0-78 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2022
344		35 кв-ын Увс аймгийн Малчин-Тэс чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	89 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2022
345		15 кв-ын Увс аймгийн Өмнөговь-Ховд аймгийн Эрдэнэбүрэн чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	90 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2022
346		10 кв-ын Говь-Алтай аймгийн Бугат-Алтай чиглэлийн цахилгаан дамжуулах шугам	124 км цахилгаан дамжуулах шугам баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2022
347		Таван толгойд 450 МВт-аас доошгүй чадалтай цахилгаан станц барих	1 цахилгаан станц баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2024

348		50 МВт-ын салхин паркийг барьж, төвийн эрчим хүчний системд холбож ашиглах	1 салхин парк баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2022-2025
349		50-100 МВт-ын усан цэнэгт цахилгаан станц барьж, төвийн эрчим хүчний системд холбон тохируулгын горимд ашиглах	Усан цахилгаан станц баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2022-2025
350		Улаанбаатарын цахилгаан дулааны 5 дахь эх үүсвэрийг байгуулах	1 дулааны цахилгаан станц баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2025
351		Дархан, Эрдэнэтийн дулааны цахилгаан станц болон төвийн бүсийн түлшний хангамжийг бий болгох, Улаан-Овоотийн нүүрсний ордыг ашиглах, дэд бүтцийг бий болгох	Улаан-Овоотын нүүрсний орд ашиглаж, Дархан, Эрдэнэтийн дулааны цахилгаан станц болон төвийн бүсийн түлшний хангамжийг бий болгосон байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2022-2025
352		Говьсүмбэр аймгийн Сүмбэрт 135 га-д нарны станц / ESB Solar Energy ХК/	1 нарны станц баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2018-2022
353	Түлш, эрчим хүчний салбарын хөгжлийн чиг хандлага, хэрэгжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулах	Говьсүмбэр аймгийн Чойрт 660 га-д салхин станц / Auliner Global ХК/	1 салхины станц баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
354		Хашаат цав, Тэвшийн говийн орд газруудыг түшиглэн том чадлын цахилгаан станц, тогтмол гүйдлийн цахилгаан дамжуулах шугам, нүүрсний уурхай байгуулах төслүүдийг эхлүүлэх	1 цахилгаан станц баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2019-2020
355		Багануурын 700МВт-ын цахилгаан станцыг барьж ашиглалтад оруулах	1 төсөл хэрэгжүүлж эхэлсэн байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
356		Могойн голын нүүрсний ордыг түшиглэн нүүрсээр ажиллах дулааны цахилгаан станц барих	1 цахилгаан станц баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
357		Тавантолгойд 450 МВт-аас доошгүй чадалтай цахилгаан станц барих	1 цахилгаан станц баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
358		Шивээ-Овоотийн орчимд том чадлын цахилгаан станц барих	1 цахилгаан станц баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
359		Баруун бус нутагт Хар тарвагатай, Нүүрст хотгор, Хөшөөт зэрэг уурхайнуудын аль нэгийг түшиглэн нүүрсээр ажиллах дунд чадлын цахилгаан станц барих	3 цахилгаан станц баригдсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
360		Хийн хадгалах байгууламж, агуулах /Улаанбаатар хотын Багахангай дүүрэг орчим, 10 га/		ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
361		Хий дамжуулах шугам, өргөх өртөө /Төв аймгийн Зүүнмод сум орчим, 10 га/	300-500 мянган м ³ хүчин чадалтай 1 агуулах барьж байгуулсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
362		Улаанбаатар хотын бүсийн хий дамжуулах шугам, өргөх өртөө /Уурхайгаас агуулах хүртэл трасс/	800-500 км урт 1 шугам барьж байгуулсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
363		Улаанбаатар хотын бүсийн хий дамжуулах шугам, өргөх өртөө /Уурхайгаас агуулах хүртэл трасс/	300-200 км урт 1 хий дамжуулах шугам барьж байгуулсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
364		Улаанбаатар хотын хий түгээх шугам, хуваарилах өртөө /Улаанбаатар хотын захгаар байрших дугуй трасс/	500-1000 км урт 1 хий түгээх шугам, хуваарилах өртөө барьж байгуулсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
365		Хийн халаалтын зүүх /Улаанбаатар хотын дүүрэг, хороодын дундуур байрших трасс/	800 Гкал/цаг, 500 ширхэг хийн халаалтын зүүх барьж байгуулсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
366		Хийн цахилгаан станц /Улаанбаатар хотын хүн амын суурьшлын бүс дотор/	800 МВт хүчин чадалтай 1 хийн цахилгаан станц барьж байгуулсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024
367		Шахан байгалийн хийн түгээгүүр /5 МВт-аас дээш чадлын станц үйлдвэрлэл, жижиг 5 МВт-аас бага чадлын станц суурьшлын бүсэд/	10-20 ширхэг байгалийн хийн түгээгүүр барьж байгуулсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЭДТГ	2020-2024

368	Шингэрүүлсэн байгалийн хийн агуулах /Нийтийн тээврийн автобааз, зарим чиглэлийн автобусны эцсийн буудал орчимд, тус бүр 0,25 га/	250 000 м ³ хүчин чадалтай 1 байгалийн хийн агуулах барьж байгуулсан байна.	ЭХЯ, СЯ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2024
369	Аймгийн төвүүдийг өндөр хүрдны өргөн зурвасын сүлжээнд 5 Гбит/сек-ээс багагүй хурдаар, сүм суурин газрыг 500 Мбит/сек-ээс багагүй хурдаар холбогдох техник технологийн боломж бүхий сүлжээг бий болгох	Сүлжээ шинэчлэгдсэн байна.	ХХМТГ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2021
370	Хот, аймгийн төвүүдэд өндөр хүрдны хотын нэгдсэн / Metropolitan area network/ сүлжээ байгуулах	Өндөр хүрдны сүлжээ байгуулсан байна.	ХХМТГ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2021
371	Аймгийн төвүүдийг өндөр хүрдны өргөн зурвасын сүлжээнд 22 Гбит/сек-ээс багагүй хурдаар, сүм суурин газрыг 2 Гбит/сек-ээс багагүй хурдаар холбогдох техник технологийн боломж бүхий сүлжээг бий болгох	Хурдтай сүлжээ бий болсон байна.	ХХМТГ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2021
372	Нийт алслагдсан 32 сүм, сүүринг шилэн кабелийн сүлжээнд холбох	32 сүм, суурин шилэн кабелийн сүлжээнд холбогдсон байна.	ХХМТГ	БХБЯ, холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2020
373	Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийг бүрэн хамарсан радио өргөн нэвтрүүлгийн тоон сүлжээг бий болгох	Улсын хэмжээнд радио өргөн нэвтрүүлгийн тоон сүлжээг бий болгосон байна.	ХХМТГ	БХБЯ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ	2020-2021
Арван нэг. Улсын тусгай хэрэгцээний газрын Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний төсөл арга хэмжээний хүрээнд					
374	Хэнтий аймгийн Дэлгэрхаан сум, Долоод уул БНГ	7953.09 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
375	Хэнтий аймгийн Баянхутаг, Галшар, Хөдөө эрээний толгод БНГ	153157.98 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
376	Хэнтий аймгийн Баянхутаг, Галшар сумд, Өвөр хөндий БНГ	143516.25 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
377	Сүхбаатар аймгийн Мөнххаан сум, Мөнххаан уул БНГ	12728.79 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
378	Сүхбаатар аймгийн Уулбаян, Мөнххаан, Сүхбаатар сумд, Ар өвөр өлзийтийн говь БНГ	122573.1 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
379	Сүхбаатар аймгийн Түвшинширээ, Дорноговь аймгийн Дэлгэрэх сумд, Замтын далан БНГ	52163.67 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
380	Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөх	Сүхбаатар аймгийн Баяндэлгэр сум, Байшинтын шал БНГ			
381	Сүхбаатар Эрдэнэцагаан сум, Зотолхаан уул ДГ	53608.58 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
382	Сүхбаатар аймгийн Халзан, Асгат сум, Шавдал овоо БНГ	5266.67 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
383	Сүхбаатар аймгийн Баяндэлгэр, Онгон сум, Баянтөхөмийн говь БНГ	178414.88 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
384	Сүхбаатар аймгийн Асгат, Дарьганга, Наран сум, Асгат уулын орчмын газар БЦГ	429715.54 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
385	Дорнод аймгийн Матад, Булган, Баянтүмэн, Сүхбаатар аймгийн Сүхбаатар сумд, Жаран тогооны тал БНГ	443998.79 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
386	Дорнод аймгийн Матад, Мэнэнгийн тал БНГ	138564.8 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023

387	Дорнод аймгийн Баянтүмэн сум, Халхын өндөр нуруу БНГ	105253.26 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023
388	Дорнод аймгийн Халхгол сум, Ташгайн таван нуур БНГ	155333.82 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
389	Хэнтий аймгийн Биндэр сум, Хөвчийн өндөр БНГ	109975.63 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
390	Дорнод аймгийн Баяндун сум, Баяндун уул БНГ	77752.48 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
391	Дорнод аймгийн Чойбалсан сум, Хөх нуур БНГ	115547.04 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
392	Дорнод аймгийн Дашбалбар, Гурванзагал сум, Монгол дагуур ДЦГ-ын Б өргөтгөл ДЦГ	99373.68 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
393	Хэнтий аймгийн Норовлин сум, Сонор хүнгэр уул БНГ	161724.58 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
394	Хэнтий аймгийн Батширээт, Өмнөдэлгэр сумд, Хан хэнтий ДЦГ-ын өргөтгөл ДЦГ	263886.47 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
395	Дорнод аймгийн Цагаан овоо сум, Салбарын тал БНГ	43013.41 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
396	Дорнод аймгийн Матад, Халхгол, Сүхбаатар аймгийн Эрдэнэцагаан, Дорнод монголын ДЦГ-ын өргөтгөл ДЦГ	380808.28 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
397	Дорнод аймгийн Халх гол сум, Нөмрөгийн ДЦГ-ын өргөтгөл ДЦГ	116601 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
398	Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөх	119320.65 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
399	Архангай аймгийн Цахир, Хангай, Баянхонгор аймгийн Гурванбулаг сум, Завхан аймгийн Отгон сум, Тэрх-Хангайн нуруу-Унгаа ямаат БЦГ	376490.16 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
400	Архангай аймгийн Тариат, Хөвсгөл аймгийн Галт Жаргалант сум, Хөнжлийн гол-Гурван яргайтын нурууны эх БНГ	159759.81 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
401	Баян-Өлгий Дэлүүн, Толбо, Алтай сум, Тал нуур-Далайн хөх уул-Хөх сайн уул орчмын газар нутаг БНГ	43877.49 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
402	Баян-Өлгий аймгийн Булган сум, Булган голын эх-хар нуур БНГ	47202.57 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
403	Баян-Өлгий аймгийн Улаанхус сум, Олон нуур БНГ	27251.95 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
404	Баян-Өлгий аймгийн Улаанхус, Ногооннуур, Бугат, Цэнгэл сум, Сийлхэмийн нурууны БЦГ-ын А өргөтгөл Буга-согогийн гол	422531.64 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
405	Баян-Өлгий аймгийн Ногооннуур сум, Сийлхэмийн нурууны БЦГ-ын Б өргөтгөл БЦГ	12601.52 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
406	Баян-Өлгий аймгийн Толбо, Бугат сум, Толбоннуур-Хүнгүй нуур БНГ	126257.29 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
407	Баян-Өлгий аймгийн Сагсай, Цэнгэл, Улаанхус сум, Цэнгэл хайрхан-Цагаан асга БНГ	63820.72 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
408	Баян-Өлгий аймгийн Алтай сум, Чигэртэй голын ай савын өргөтгөл Сагсайн ай сав газар БНГ	32278.77 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			

409	Баян-Өлгий аймгийн Ногооннуур, Увс аймгийн Бөхөрөн, Ховд сум, Ачит нуур, Дэвэлийн БНГ-ын өргөтгөл БНГ	69563.92 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
410	Увс аймгийн Ховд сум, Ховд голын цутгал-шиверийн гол БНГ	13734.1 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
411	Баянхонгор аймгийн Жинст сум, Баацагаан сум, Нарийн харын нурууны Үнхэлцэг уул БНГ	41108.9 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
412	Баянхонгор аймгийн Баян-овоо, Өлзийт сум, Цахир уул ДГ	30648.69 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
413	Баянхонгор аймгийн Өлзийт сум, Улаан чулуут уул БНГ	34219.01 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
414	Баянхонгор аймгийн Баацагаан сум, Бөөн цагаан нуур БНГ	53663.17 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
415	Баянхонгор аймгийн Баацагаан, Баянцагаан сум, Их аргалант уул БНГ	141716.32 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
416	Баянхонгор аймгийн Галуут сум, Галуут хавцал ДГ	405.04 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
417	Баянхонгор аймгийн Эрдэнэцогт сум, Шаргалжуутын рашаан орчмын газар БНГ	51387.01 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
418	Булган аймгийн Хутаг-Өндөр сум, Уран тогоо өргөтгөл ДГ	16056.9 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
419	Булган аймгийн Хангал, Сэлэнгэ аймгийн Баруунбүрэн, Хушаат, Сант сум, Бүрэнгийн нуруу БНГ	224490.6 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
420	Увс тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөх	214172.22 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023
421	Говь-Алтай аймгийн Есөнбулаг, Бигэр, Дэлгэр, Халиун сумд, Хантайширын нуруу БНГ	293552.76 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
422	Ховд аймгийн Дарви, Говь-Алтай аймгийн Хөхморьт, Баян-Уул, Дарви сум, Баянцагааны нуруу-Хүйсийн говь БНГ	419488.9 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
423	Говь-Алтай аймгийн Баян-Уул, Жаргалан сум, Дөрөөн цахир БНГ	63088.16 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
424	Говь-Алтай аймгийн Жаргалан сум, Завхан гол БНГ	29545.28 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
425	Говь-Алтай аймгийн Бугат, Цээл, Алтай, Төгрөг сум, ГИДЦГ-ын "Б" хэсгийн өргөтгөл өргөтгөл-Алаг нуурын хөндий ДЦГ	535491.35 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
426	Говь-Алтай аймгийн Тонжил сум, Сэнжтийн дух уул / Цагаан чулуут уул / ДГ	3731.36 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
427	Говь-Алтай аймгийн Жаргалан сум, Жаргалангийн нурууны Цагдуулт уул БНГ	19441.55 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
428	Говь-Алтай аймгийн Алтай, сум, Нарийн тоорой БНГ	74236.16 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
429	Говь-Алтай аймгийн Чандмань сум, Чандмань хайрхан-Холбоогийн хотгор БНГ	21225.47 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			

430	Баянхонгор аймгийн Шинэжинст, Баян-Өндөр сумд, Говь-Алтай аймгийн Эрдэнэ, Цогт, Эдрэнгийн нуруу БНГ	961765.4 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
431	Баянхонгор аймгийн Баянлиг, Богд сум, Их богдын БЦГ-ын өргөтгөл /орог нуур/ БЦГ	128666.47 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
432	Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сум, Түймэртэйн толгод БНГ	42072.64 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
433	Дорноговь аймгийн Даланжаргалан, Айраг, Дундговь аймгийн Өндөршил, Баянжаргалан, Их нартын БНГ-ын өргөтгөл БНГ	196864.59 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
434	Дорноговь аймгийн Хатанбулаг сум, Эргэлийн зоо БНГ-ын өргөтгөл БНГ	23232.13 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
435	Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сум, Баян богд үүл БНГ	6519.04 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
436	Дорноговь аймгийн Иххэт, Алтанширээ сум, Баастын тал БНГ	97629.71 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
437	Дорноговь аймгийн Эрдэнэ сум, Ар булагт ДГ	401.6 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
438	Дорноговь аймгийн Айраг сум, Улаан нуур БНГ	2844.14 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
439	Дорноговь аймгийн Хөвсгөл, Хатанбулаг сум, Хутаг уул Гүн гашууны хоолой БНГ	332312.7 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
440	Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөх	25384.98 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
441	Дорноговь аймгийн Сайхандулаан сум, Өндөр жавхлантаг үүл БНГ	2442.61 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
442	Дорноговь аймгийн Өргөн сум, Хайрхан уул ДГ	628.65 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
443	Дорноговь аймгийн Мандах сум, Ашиг хоргын чулуу ДГ	9116.9 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
444	Дорноговь аймаг Айраг сум, Цагаан дэлийн агуй ДГ	808.1 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
445	Дорноговь Дэлгэрэх сум, Цонжын чулуу ДГ	383.97 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
446	Дундговь Өлзийт сум, Цагаан суварга-Цагаан дэл ДГ	1686.69 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
447	Дундговь Эрдэнэдалай сум, Модот уул ДГ	858.8 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
448	Дундговь аймгийн Өлзийт сум, Замын сүүжийн хоолой БНГ	16751.76 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
449	Дундговь аймгийн Сайнцагаан сум, Зүүн жирмийн нуур БНГ	2860.58 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
450	Дундговь аймгийн Баянжаргалан сум, Аргийн чулуу ДГ	948.8 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
451	Дундговь аймгийн Адаацаг сум, Сүм хөх бүрд ДГ	993.82 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			

2016-2023

Холбогдох аймаг,
нийслэлийн ЗДТГ,
БХБЯ, ГЗБГЗЗГ

БОАЖЯ

452	Өмнөговь аймгийн Номгон сум, ГБДЦГ өргөтгөл-Борзонгийн говь ДЦГ	53512.47 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
453	Өмнөговь аймгийн Баяндалай сум, Зөөлөн зурамтай-Бүтгийн хоолой БНГ	98105.29 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
454	Өмнөговь аймгийн Номгон сум, Номгон уул БНГ	43703.46 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
455	Өмнөговь аймгийн Номгон сум, Дэрсэн ус БНГ	3240.51 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
456	Өвөрхангай аймгийн Богд, Баянхонгор аймгийн Баянлиг гэсэн сум, Зүүн хоолой БНГ	413626.48 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
457	Өвөрхангай аймгийн Богд, Баруунбаян-Улаан, Баянхонгор аймгийн Баянлиг, Богд гэсэн сумд, Арц богд, Бага богдын нуруу БНГ	417982.82 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
458	Өвөрхангай аймгийн Баруунбаян-Улаан сум, Таацын цагаан нуур-нугын элс ДГ	28617.48 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
459	Төв аймгийн Сэргэлэн сум, Ээж хад ДГ	102.35 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
460	Төв аймгийн Баян-өнжүүл сум, Зоргол хайрхан уул-Баянгийн нуруу ДГ	21536.04 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
461	Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөх	30582.67 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
462	Увс аймгийн Сагил сум, Үүрэг нуур орчмын газар БНГ	47532.71 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.		БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ
463	Ховд аймгийн Алтай сум, Цагаан чулуут БНГ	2402.33 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			2016-2023
464	Ховд аймгийн Дарви, Цэцэг, Говь-Алтай аймгийн Дарви, Тонхил сум, Сугай хайрхан уул БНГ	211670.86 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
465	Ховд аймгийн Жаргалант сум, Баатар хайрхан ДГ	171.72 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
466	Ховд аймгийн Алтай, Уенч, Булган сум, Байтаг богд-Зүүнгарын говь БНГ	702409.35 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
467	Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Үүр, Чандмань-Өндөр, Эрдэнэбулган сум, Бадарын нуруу-тэрхэн Цагаан уул БНГ	126264.12 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
468	Хөвсгөл аймгийн Түнэл сум, Их түнэл уул БНГ	12176.68 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
469	Хөвсгөл аймгийн Бүрэнтогтох, Төмөрбулаг, Тосонцэнгэл сум, Эрчимийн нуруу БЦГ	109612.5 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
470	Хөвсгөл аймгийн Төмөрбулаг, Тосонцэнгэл, Рашаант, Архангай аймгийн Цэцэрлэг сум, Олон голын бэлчир орчмын нутаг БНГ	163241.77 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			

471	Хөвсгөл аймгийн Баянзүрх, Цагаан-Уул, Арбулаг, Цэцэрлэг сум, Шаварт-Агар-Дэлгэр мөрөн БНГ	334828.64 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023
472	Хөвсгөл аймгийн Цэцэрлэг, Цагаан Уул, Шинэ-Идэр, Завхан аймгийн Төлмөн, Тосонцэнгэл, Их Уул, Жарантайн намаг-Булнай нуруу -Их элээт БНГ	341852.21 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.		
473	Хөвсгөл аймгийн Тариалан, Булган аймгийн тэшиг сум, Дулаанхаан уул БНГ	46380.6 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2021-2023
474	Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Үүр, Чандмань-Өндөр сум, Халхан-Булнай-Үүрийн голын эх БНГ	353090.42 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.		
475	Хөвсгөл аймгийн Улаан-Уул сум, Гуна ямаат БНГ	22890.46 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023
476	Хөвсгөл аймгийн Ренчинлхүмбэ сум, Жар хярууны нуруу БНГ	144960.09 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.		
477	Хөвсгөл аймгийн Эрдэнэбулган сум, Үүрийн гол, Эг-Үүрийн бэлчир БНГ	5464.1 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023
478	Сүхбаатар аймгийн Сүхбаатар, Асгат сум, Дошны тал БНГ	114849.34 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.		
479	Сүхбаатар аймгийн Сүхбаатар, Эрдэнэцагаан, Асгат сум, Жаргалантын адгийн худаг БНГ	137718.74 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023
480	Баянхонгор аймгийн Шинэжинст, Баян-Өндөр сум, Номингийн говь-Ногоон цавын хоолой ДЦГ	299521.69 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.		
481	Баянхонгор аймгийн Галуут сум, Олгой нуур-Товцог хайрхан БНГ	27424.53 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023
482	Сэлэнгэ аймгийн Түшиг, Цагааннуур сум, Зэд-Хантай-Бүтээлийн нурууны ДЦГ-ын өргөтгөл ДЦГ	193488.49 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.		
483	Говь-Алтай аймгийн Цогт, Алтай, Цээл сум, Ээж хайрхан БДГ-ын өргөтгөл ДГ	85254.53 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023
484	Говь-Алтай аймгийн Шарга, Төгрөг, Цээл сум, Шаргын хоолой БНГ	404934.16 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.		
485	Дорноговь аймгийн Дэлгэрэх сум, Далайн баян бүрд-Далайн хөндий БНГ	22857.96 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023
486	Дорноговь аймгийн Өргөн сум, Долоодын говь БНГ	37068.04 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.		
487	Дорноговь аймгийн Эрдэнэ, Улаанбадрах сум, Далайн элс БНГ	92160.9 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023
488	Дорноговь аймгийн Алтанширээ сум, Бор хөөрийн говь БНГ	30757.69 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.		
489	Дорноговь аймгийн Хатанбулаг сум, ГБДЦГ-н өргөтгөл-Хачиг ДЦГ	86112.72 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2016-2023
490	Дорноговь аймгийн Улаанбадрах, Эрдэнэ сум, Уурын тал-Цагаан овооны тал БНГ	249118.22 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.		

491	Дундговь аймгийн Дэлгэрхангай сум, Ширээ уул ДГ	1754.15 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БОАЖЯ	Холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ	2021-2023
492	Завхан аймгийн Эрдэнэхайрхан сум, Их хайрхан уул ДГ	7057.34 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
493	Завхан аймгийн Дөрвөлжин сум, Хомын тал БНГ	217418.27 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
494	Завхан аймгийн Дөрвөлжин сум, Цонхогын хоолой БНГ	40942.41 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
495	Завхан аймгийн Дөрвөлжин, Ургамал, Завханмандал сум, Дөрвөлжин уул БНГ	43680.7 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
496	Өмнөговь аймгийн Ноён, Гурвантэс сум, Ноён богд-Хүрэн ханан БНГ	69364.28 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
497	Өмнөговь аймгийн Баян-Овоо сум, Зайрмагтай БНГ	23521.23 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
498	Баянхонгор аймгийн Шинэжинст, Баянговь сум, Баян булгийн тал БНГ	186280.03 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
499	Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сум, Балгасын улаан нуур БНГ	11463.87 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
500	Өмнөговь аймгийн Хүрмэн, Баяндалай сум, Их аргалант БНГ	40418.55 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
501	Өмнөговь аймгийн Цогтцэций сум, Их шанхын нуруу БНГ	266142.83 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
502	Өмнөговь аймгийн Ханбогд сум, Галбын говь-Дайчин заг БНГ	838169.85 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
503	Өмнөговь аймгийн Цогт-Овоо, Дундговь аймгийн Хүлд, Дэлгэрхангай сум, Цагаан цав-хорхойтын хөндий БНГ	119062.69 га газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.			
504	Соёлын өв, түүхийн дурсгалуудын хамгаалалтын бүсийг газар дээр нарийвчлан тогтоох, бүртгэлжүүлэх, баталгаажуулах	Алал жуулчлал хөгжүүлэх боломж бүхий нөөц газрууд судлагдаж, хамгаалагдсан байх ба бусад газар ашиглалтын давхардалгүй болсон байна.			
505	Улсын тусгай хэрэгцээний газартай холбогдох төсөл, арга хэмжээг зохион байгуулах	12 сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөө батлагдсан байна.	БОАЖЯ	БХБЯ, ГЗБГЗЗГ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ	2020-2025
506	Аюултай хог хаягдлын байгууламж барих газрыг улсын тусгай хэрэгцээнд авах	Аюултай хог хаягдлын байгууламж барих 1 газрыг улсын тусгай хэрэгцээнд авсан байна.	БОАЖЯ	БХБЯ, ГЗБГЗЗГ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ	2020-2025
507	Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт дахин төлөвлөлт хийгдэх газруудаас Гадаад улсын дипломат төлөөлөгчийн болон консулын газар, олон улсын байгууллагын төлөөлөгчийн газар байгуулах нутаг дэвсгэрийг сонгож улсын тусгай хэрэгцээнд авах	Газрыг улсын тусгай хэрэгцээнд авсан байна.	ГХЯ	БХБЯ, ГЗБГЗЗГ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ	2020-2025

508		Отрын болон улсын тэжээлийн сангийн хадлангийн талбайн байршил, хил заагийг тодруулах, газар зохион байгуулалтын нарийвчилсан судалгаа, зураг төсөл хийх, улсын тусгай хэрэгцээнд авах	Газрыг улсын тусгай хэрэгцээнд авсан байна.	ХХААХҮА	ХХААХҮА, БХБЯ, ГЗБГЗЗГ, аймгийн ЗДТГ, ГХБХБГ	2020-2026
509		Соёлын өв, түүхийн дурсгалуудын хамгаалалтын бүсийг газар дээр нарийвчлан тогтоох, бүртгэлжүүлэх, соёлын биет өвүүдийг аялал жуулчлалын зориулалтаар ашиглах, хамгаалах газар зохион байгуулалтын зурга нарийвчилсан төсөл боловсруулах	450 дүрсгалт газрыг хамгаалалтын бүсээр нь улсын тусгай хамгаалалтад авсан байна.	БСШУСЯ	БХБЯ, ГЗБГЗЗГ, холбогдох аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, ГХБХБГ	2019-2024
510		Усны эх орчмын газарт ашиглалтын 56 лицензийн 18547.9га, хайгуулын 23 лицензийн 51315.4га талбай, Усан сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсэд ашиглалтын 298 лицензийн 61337.7га, хайгуулын 207 лицензийн 282655.2га талбай, Гүний усны тэжээгдлийн мужтай ашиглалтын 11 лицензийн 16753га, хайгуулын 20 лицензийн 56084.8га талбайн давхцлыг арилгах	486694.0 га газрын давхцлыг арилгасан байна.	УХХҮА, БОАЖА	БХБЯ, СЯ, ГЗБГЗЗГ, бүсэд төрийн болон төрийн бус байгууллага	2019-2025
511		Төлөвлөсөн тусгай хамгаалалтай газар нутагт төлөвлөсөн газар болон тусгай зөвшөөрөлтэй ангийн бүстэй / ховор ангийн/ ашигт малтмал хайгуулын болон ашиглалтын зарим тусгай зөвшөөрөл бүхий газрууд давхардаж байгааг цаашид судалгаа хийж, нөхөн олговрын хэмжээг тооцооны үндсэн дээр зохицуулалт хийх, шийдвэр гаргах	1018061.2 га газрын давхцлыг арилгасан байна.	БОАЖА	БХБЯ, СЯ, ГЗБГЗЗГ, бүсэд төрийн болон төрийн бус байгууллага	2020-2025
512		Ангийн бүс нутагтай давхцал бүхий уул уурхайн лицензтэй газруудад судалгаа хийж, салбар дундын зохицуулалт хийх	Газар ашиглалтын давхцалгүй болж салбар хоорондын уялдаа хангагдан, мэдээлэл солилцоо сайжирсан байна.	УХХҮА, БОАЖА	БХБЯ, СЯ, ГЗБГЗЗГ, бүсэд төрийн болон төрийн бус байгууллага	2020-2025
513		Хэнтий аймагт Их эзэн Чингис хааны цогцолбор байгуулах төсөл хэрэгжүүлэх	4 дэд төсөл хэрэгжүүлсэн байна.	БСШУСЯ, БОАЖА	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
514		Түүх соёлын дүрсгалт газрыг түшиглэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх	4 дэд төсөл хэрэгжүүлсэн байна.	БОАЖА	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2020-2025
515		Өмнөговь аймагт Эртний амьтан, хүмүүсийн хадгалалдан үлдсэн үнэт олдворыг тухайн газартаа байгаа байдлаар нь харуулах, тухайн нутгаас олдсон олдворуудын музей байгуулах	1 музей байгуулагдсан байна.	БСШУСЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025
516		Угсаатны соёлын музей байгуулах	1 музей байгуулагдсан байна.	БСШУСЯ	Холбогдох аймгийн ЗДТГ	2019-2025

517	Баруун бүсэд “Отгон тэнгэр цогцолбор”, Төвийн бүсэд “Шаргалжуут” Говийн бүсэд Дорноговь аймгийн Даланжаргалан суманд “Халзан уул”, Зүүн бүсэд Аварга тосон рашаан сувиллын иж бүрэн цогцолборын бүтээн байгуулалтын төслүүд	Баруун бүсэд “Отгон тэнгэр цогцолбор”, Төвийн бүсэд “Шаргалжуут” Говийн бүсэд Дорноговь аймгийн Даланжаргалан суманд “Халзан уул”, Зүүн бүсэд Аварга тосон рашаан сувиллын иж бүрэн цогцолборын бүтээн байгуулалтын төслүүд	5 рашаан сувиллыг хөгжүүлэх барилгын ажлын зураг төсөл батлагдсан байна.	ЭМЯ	БХБЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ	2020-2024
518	Рашаан сувиллын аялал жуулчлалын хүрээнд хэрэгжих төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	Төсөл хэрэгжих рашаан сувиллын газрын 1:2000 масштабтай байр зүйн зураг, газар зохион байгуулалт хийх /Дорнод аймгийн “Угаат минчүүр” байгалийн хий, уурын судалгаа-сувиллын төсөл/	1 рашаан сувиллын байр зүйн зураг, газар зохион байгуулалт, ашиглалт, барилгажилт, архитектур, ландшафтын зураг төсөл батлагдсан байна.	ЭМЯ	БХБЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ	2020-2024
519		Дундговийн Өөш, Говь Алтайн Нар элсэн эмчилгээ, Гурван нуур, Шивэрт, Салбарт, Уньтын Их булаг рашаан сувиллуудын ногоон байгууламж, ландшафтыг сайжруулах, дэд бүтцийг хөгжүүлэх төслүүд	9 рашаан сувиллыг хөгжүүлэх барилгын ажлын зураг төсөл хийсэн байна.	ЭМЯ	БХБЯ, холбогдох аймаг, сумын ЗДТГ	2020-2024
Чөлөөт бүсийн газрын газар зохион байгуулалттай холбоотой арга хэмжээнүүд						
520		Байгуулагдсан чөлөөт бүсүүдийн бүтээн байгуулалтын төслүүдийн үйл ажиллагааг жигдрүүлэх	3 чөлөөт бүсийн үйл ажиллагаа жигдрэсэн байна.	Чөлөөт бүсийн захирагчийн ажлын албад	Холбогдох аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ЗДТГ	2020-2024
521		Монголын талаас хөнгөн, хүнсний үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн, экотемс, хүнсний ногоо, гадаад орнуудаас жижиг, дунд үйлдвэрийн тоног төхөөрөмжийн олон улсын үзэсгэлэн худалдааг Алтанбулаг, Замын-Үүд, Цагааннуур бүсүүдэд зохион байгуулах арга хэмжээ	3 үзэсгэлэн худалдаа зохион байгуулсан байна.	Чөлөөт бүсийн захирагчийн ажлын албад	Холбогдох аймгийн ЗДТГ, холбогдох аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ЗДТГ	2020-2024
522	Чөлөөт бүсийн хөгжлийн чиг хандлага, чөлөөт бүсийн газар зохион байгуулалтын чиглэлээр хэрэгжих төсөл, арга хэмжээг зохион байгуулах	Төв аймгийн Хөшигийн хөндийн нисэх бүүдэлд хөнгөн үйлдвэрийн чөлөөт бүс байгуулахтай холбогдох төслүүд	Нийт 6 төсөл хэрэгжсэн байна. Үүнд: хагас боловсруулсан арьс ширийг гүн боловсруулж бэлэн хувцасны оёдлын үйлдвэр-1, гутлын үйлдвэр-1, оёдлын үйлдвэр-3	Чөлөөт бүсийн захирагчийн ажлын алба	ГХЯ, ХХААХҮЯ, БХБЯ, ГЗБГЗЭГ, УХГ, холбогдох аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ЗДТГ	2020-2024
523		Эрдэнэт, Дарханы төмөрлөгийн үйлдвэрийг чиг үүргийн хандлагаар аж үйлдвэрийн өндөр технологийн чөлөөт бүс болгохтой холбогдох төслүүд	Нийт 2 төсөл хэрэгжсэн байна. Үүнд: Эрдэнэтийн төмөрлөгийн үйлдвэр-нано технологи бүхий төрөл бүрийн зориулалттай хоолой, труба үйлдвэрлэл-1, Дарханы төмөрлөгийн үйлдвэр, барилгын материал, машин механизмын эд анги, лист төмөр үйлдвэрлэл-1	Чөлөөт бүсийн захирагчийн ажлын алба	БХБЯ, ГЗБГЗЭГ, УХГ, холбогдох аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ЗДТГ	2020-2024
524		Хилийн боомт, чөлөөт бүсүүдийн дэд бүтэц зам харилцааны байдлыг сайжруулах	3 чөлөөт бүсийн дэд бүтэц, зам харилцааны байдал сайжирсан байна.	СЯ	Чөлөөт захирагчийн бүсийн ажлын алба, холбогдох аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ЗДТГ	2019-2025

525	Эхний ээлжинд чөлөөт бүсүүдэд жижиг, дунд үйлдвэрийн шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмж нийлүүлэх гадаадын үйлдвэрүүдэд газар түрээслүүлэх газар зохион байгуулалтын арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулах	Чөлөөт бүсийн онцлогт нийцүүлэн уг бүсэд газар зохион байгуулалт, кадастрын бүртгэлийн үйл ажиллагаа	3 чөлөөт бүсийн газар зохион байгуулалт, кадастрын бүртгэл хийгдсэн байна.	Чөлөөт бүсийн захирагчийн ажлын алба, ҮХГ	ГЗБГЗЭГ, холбогдох аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ЭДТГ	2020-2024
526		Чөлөөт бүсүүдийн хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний тодотгол	Алтанбулаг, Замын-Үүд чөлөөт бүсийн хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний 2 тодотгол батлагдсан байна.	Чөлөөт бүсийн захирагчийн ажлын алба, ҮХГ	ГЗБГЗЭГ, холбогдох аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ЭДТГ	2019-2021

—oO—

